שו״ת · אחרונים

תשובת ריבא (אונגר) חלק א

רבי יואל אונגר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תשובת ריבא (אונגר) חלק א

רבי יואל אונגר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תשובת-ריבא-אונגר-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

תשובת ריב"א 6
תשובה א 6
תשובה ב 21
תשובה ג 29
תשובה ד 43
תשובה ה 46
תשובה ו 54
תשובה ז 61
תשובה ח 65
תשובה ט 66
תשובה י 67
תשובה יא 72
תשובה יב 73
תשובה יג 74
תשובה יד 76
תשובה טו 77
תשובה טז 79
תשובה יז 81
תשובה יח 82
תשובה יט 84
תשובה כ 84
תשובה כא 85
תשובה כב 85
תשובה כג 86
תשובה כד 90
תשובה כה 92
תשובה כו 93
תשובה כז 93
תשובה כח 94
תשובה כט 95
תשובה ל 97
תשובה לא 101
תשובה לב 108
תשובה לג 111
תשובה לד 114
תשובה לה 117
תשובה לו 119
תשובה לז 121
תשובה לח 122
תשובה לט 123
תשובה מ 125
תשובה מא 126
תשובה מב 127
תשובה מג 128
תשובה מד 129
תשובה מה 131
תשובה מו 132
תשובה מז 134
תשובה מח 136
תשובה מט 136
תשובה נ 138
תשובה נא 140
תשובה נב 151
תשובה נג 162
תשובה נד 167
תשובה נה 170
תשובה נו 177
תשובה נז 180
תשובה נח 180
תשובה נט 188
תשובה ס 190
תשובה סא 195

תשובה סב 197
תשובה סג 198
תשובה סד 204
תשובה סה 216
תשובה סו 218
תשובה סז 219
תשובה סח 221
תשובה סט 224
תשובה ע 228
תשובה עא 229
תשובה עב 231
תשובה עג 234
תשובה עד 236
תשובה עה 236
תשובה עו 240
תשובה עז 240
תשובה עח 243
תשובה עט 247
תשובה פ 248
תשובה פא 249
תשובה פב 250
תשובה פג 251
תשובה פד 254
תשובה פה 258
תשובה פו 263
תשובה פז 263
תשובה פח 275
תשובה פט 276
תשובה צ 277
תשובה צא 282
תשובה צב 284
תשובה צג 287
תשובה צד 290
תשובה צה 294
תשובה צו 294
תשובה צז 295
תשובה צח 299
תשובה צט 300
תשובה ק 303
תשובה קא 304
תשובה קב 305
תשובה קג 306
תשובה קד 311
תשובה קה 311
תשובה קו 315
תשובה קז 316
תשובה קח 317
תשובה קט 319
תשובה קי 319
תשובה קיא 322
תשובה קיב 325
תשובה קיג 325
תשובה קיד 326
תשובה קטו 331
תשובה קטז 338
תשובה קיז 341
תשובה קיח 343
תשובה קיט 344
תשובה קכ 346
תשובה קכא 351
תשובה קכב 366
תשובה קכג 368
תשובה קכד 370
תשובה קכה 372

תשובה קכו 375
תשובה קכז 384
תשובה קכח 386
תשובה קכט 388
תשובה קל 392
תשובה קלא 394
תשובה קלב 396
תשובה קלג 397
תשובה קלד 409
תשובה קלה 413
תשובה קלו 414
תשובה קלז 416
תשובה קלח 416
תשובה קלט 417
תשובה קמ 421
תשובה קמא 423
תשובה קמב 423
תשובה קמג 425
תשובה קמד 431
תשובה קמה 432
תשובה קמו 437
תשובה קמז 448
תשובה קמח 449
תשובה קמט 451
תשובה קנ 464
תשובה קנא 467
תשובה קנב 469
תשובה קנג 472
תשובה קנד 473
תשובה קנה 474
תשובה קנו 475
תשובה קנז 476
תשובה קנח 480
תשובה קנט 481
תשובה קס 483
סימן א 484
סימן ב 485
הלכות שבת ויו"ט 489
הלכות פסח 494
הלכות שחיטות וטריפות 496
הלכות מליחה ותערובת 499
הלכות יי"נ 502
הלכות ריבית 503
הלכות נדה 503
הלכות מקוואות 504
הלכות ס"ת ומזוזה 508
הלכות בכורות 510
הלכות נדר, הקדש צדקה 512
אלה יעמדו על הברכה! 518

תשובת ריב"א

תשובה א

העתק מאיגרת הנדפס באמשטארדאם הנשלח לגאון המחבר זצ"ל

אמשטרדם, יום ג' טז' לחדש מרחשון **תר"ה** לפ"ק.

להוד כבוד הרבנים הגאונים, המאורות הגדולים, העמודים והאדנים, ולמעלת תהלת אלופי התורה ולומדי' הנאמנים, והדבקים בד' ובתורתו שבכתב ושבע"פ שניהם מסיני נתונים, שומרי מצותיו נוצרי בריתו ועושי רצונו בלב ונפש מכוונים, גודרי גדר ועומדים בפרץ ולמסור נפשותם על קדוש השם ותוה"ק נכונים אמונים בני מאמינים אשר בכל מדינה ומדינה ועיר ועיר על דגלם חונים כולם אהובים כולם חשובים כולם יבורכו מאדוני האדונים, ויזכו לעלות לציון בגילות ורננים, בבי"א!

הלא תדעו הלא תשמעו, הנאצה הגדולה הנעשה בקרב ישראל בעיר ברוינשווייג שמה התאספו אנשים שונים מהם רבנים היושבים על כסא ההוראה, ומהם שלא הגיעו להוראה וכו' וכו' וגם ערב רב עלה אתם הנודעים למינים ואפיקורסים ומהם אשר כבר כתבו והדפיסו דברי מינות ואפיקורסות, וקראו לאסיפתם בשם "אסיפת הרבנים ממדינת אשכנז" והוציאו לאור (חשך ולא אור) קונטרס, פראטאקאללע דער ערשטען ראבינער פערזאמלונג אבגעהאלטען צו ברוינשווייג כאם 12 ביס 19 יוני 44" הכולל תוכן הדברים אשר התחלפו באותה אסיפה הרעה וההסכמות שהסכמו באותן הימים שהיו נועדים שם, תצילנה אזנים משמוע ועינים תרדנה דמעה ותסמרנה שערות ראש הקורא דברי חרופיהם וגדופיהם וראוים לקריעת בגדים על חילול כבוד התורה שבע"פ, שכפרו בחיוב שמירת וקיום מצותי', ואחד מהם העיז פניו ואמר על נקיטת חפץ כי נכון לבטלו כדי שלא לתן תוקף לתלמוד, כן אמר אחד מהם שהוא דבר שאי אפשר לקיים הדת ע"פ התלמוד והפוסקים, ואחד כפר בביאת משיח צדקינו אשר ימליך על עם ד', ואמר שאין להתפלל על שום עבודת הקרבנות, וחוששני מחטאת להעלות על ספר כל חרופיהם וגדופיהם ועזות מצחם גם נגד אנשי כנסת הגדולה ונועצו יחד לשלח יד בתפילות הקבועות לנו מאנשי כנסת הגדולה, ולבטל התפלה בלשון הקודש ולשנות הברכות האמצעיות ולהוציא מתוכן הבקשות שנאמרו ונשנו בם על הגאולה והישועה ולבטל תפלת המוספין ולשנות מצות תקיעת שופר ולולב גם דברו לבטל במצות מילה המציצה המחויבת עפ"י הגמ' הקדושה, גם נשאו ונתנו להתיר מאיסורי שבת ויו"ט כדי שיסכים עם צורך הזמן מהם שאמרו להתיר אמירה לנכרי ומהם שאמור לשמור רק

הכתוב בתורה בדבר מצוה זו ומהם שאמר שיש לשמור שבת בלי מניחה ממלאכה גם הציע לפניהם אחד מהם להתיר קצת ממאכלות אסורות, וגם דברו לעבור שעין בקורת על כל הש"ע ולעשות ש"ע חדש ובפרט בדיני קידושין ונישואין וחליצה והן מכל האמור לא באו עדיין לשום הסכמה למעשה אך די לצרה שמסרו הדברים לאחוזת מרעים מתוכם לישא וליתן בם, ולהציע המוסכם אצלם לפני האסיפה שתהי' לתקופת השנה ואוי לדור שכך עלתה בימיו לשמוע הטחת דברים כאלה נגד אנשי כנסת הגדולה ונגד הגמ' הקדושה ונגד הפוסקים הקדושים אשר כל בית ישראל נשעו עליהם כי הם חיינו ואורך ימינו, וכבר עשו מעשה לשלוח יד במנהג ישראל קדושים ובדבר שנתקבל מזה מאות שנים בכל תפוצת ישראל, והוא לבטל אמירת כל נדרי בליל יום כיפור, וראוים הדברים למי שאמרם, כי זאת מלפנים הכופרים המשומדים התעוללו עלילות ברשע על אמירת כל נדרי, ואמרו שהיהודים מבטלים בזה שבועותיהם שבינם לבין זולתם, ובכן אין להאמינם בשבועה, ועתה באו אלו וחללו כבוד כל אחינו בני ישראל שאמרוהו ושיאמרוהו כאלו יש ממש בעלילה ההוא שיבוטל בזה שבועה שבין אדם לחבירו הלא באמת אין אמירת כל נדרי מועיל לענין זה כלום, וכן מפורש בפוסקים שאין אנחנו מתירים בו כ"א דברים שבין אדם לקונו ית"ש, וחוץ מזה הדברים עומדים ברומו של עולם, אבל המפורש וגלוי לכל יודע ספר הוא שאין בכח אמירת כ"נ כלום לענין שבועה שבין אדם לחבירו, וראי' לדבר שאפי' י"כ עצמו עצומו של יום והתענית אינו מכפר בדברים שבין אדם לחבירו עד שירצה את חבירו, ומכל שכן שאין באמירת כ"נ כח לבטל שבועה שנתחייב ונשבע לחבירו:

ועוד רעה גדולה מזו עשו בקשר בוגדים ההוא [עיין הרמב"ם ה' סנהדרין פרק ב' הלכה י"ד] שהסכימו למעשה שלא יש איסור לישא נכרית אשר לא מבנות ישראל היא אם מותר באותה מדינה לגדל הבנים אשר יולדו להם בדת ואמונת יהודים ונסתכו בשקר שכבר הותר האיסור בועד שהי' אז בפאריז שקראו את עצמם סנהדרין, ובעצם הדבר הזה שקר ענו כאשר העירו מקצתם, שהועד ההוא מאימת המושל עליהם אז השיבו מלתא דמשתמע לתרי אפי' וגם אמרו בפירוש ששום רב לא יסדר קידושין לאותו זיווג, וחוץ מדבריהם יש מי שכתב שלא השיבו אותן סנהדרין כ"א שהנישואין בין יהודי ובין נכרית הנעשים בסדר חקי המלכות, קיימים לחיוב עניני מדינם, ואע"פ שהוא מן הנמנע שיהי' קידושין תופסים בהם כדת משה לא יוטל עליהם עול חרם עב"ד הרי שלא התירוהו כלל אולם גם אילו שגו אותן סנהדרין והתירוהו, אין בהתרתם שום ממש, כי לא יכלו להתיר האסור לנו עפ"י הגמ' הקדושה, ועל פי הפוסקים אשר כל דבריהם מיוסדים על דברי

חז"ל ומימיהם אנו שותים, וכן התרת קשר בוגדים הנז' אין בהם שום ממש מימיהם מי מערה ואפרם אפר מקלה, ואפקירותא יתירה היא וגלוי פנים בתורה שלא כהלכה כו אסור לשא נכרית כמ"ש בגמ' בפרק אין מעמידין ל"ו ב"י וכן פסק הרמב"ם והטור וש"ע, והתנאי שעשו בו הוא ג"כ נגד הדת והדין, כי גם אם מצד ודת המדינה מותר לגדל אותן הבנים בדת יהודית אינם יהודים כלל עד שנמולו והוטבל לשם גירות כמ"ש בגמ' קידושין ס"ח ע"ב דהולד כמותה:

והן מודעת זאת לכל אדם מישרא' השלם באמונת אבותינו הקדושים ויודע ספר, כי אין בהתרת קשר בוגדים ההיא שום ממש, כי שלחו יד בתורה שבע"פ והרי הם מינים ואפקורסים, וכבר אמרו חז"ל בסנהדרין דף צ"ט א' כי דבר ד' בזה זה האומר אין תורה מן השמים וכו' ואפי' אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה, מקל וחומר זה, מגזירה שוה זו, זהו כי דבר ד' בזה וכן כתב הרמב"ם בהל' תשובה פ"ג הלכה ה', שלשה הן הכופרי' בתורה, האומר שאין התורה מעם ד', וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבע"פ, וכן כתב בה' ממרים פ"ג ה"א מי שאינו מודה בתורה שבע"פ וכו' ה"ז בכלל האפיקורסין, וכן מבואר ביסודי האמונה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ' חלק אך על עמי הארצות אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם יש לדאוג אם ישמעו שאסיפת רבני אשכנז דברו כך וכך והתירו זה וזה יכשלו בהם ויחשבו שיש ממש בדבריהם ויטו אחריהם ולא זו בלבד כי עוד לבבנו יחיל אימה שיוכלו דבריהם ומעשיהם לגזור גזירות המלכיות, הן אנחנו בני ישראל יושבי מדינת נידר לאנדן חוסים בצל מלכות של חסד אדנינו המלך האהוב והנכבד יר"ה ושריו אוהבי ישראל, וכל יושבי הארץ חוקה אחת להם כפי יסוד דתי המדינה, ואין מכלים דבר בעניני אמונתינו הקדושה, אך בשאר מדינות יוכל לגרום ח"ו גזירות רעות כי יאמינו שרבנים אמיתיים ולא מינים התירו אותן הדברים האסורים לישראל, וגם עשו השינוים במנהגי ישראל קדושים וחלילה יכריחו את אחינו ב"י היושבים תחת ממשלתם, לשמוע בקול מהרסי הדת ההם, ולעשות את אשר גזרו ח"ו:

לכן קנאת ד' צבאות עוררה אותנו לקרוא אליכם אישים בקריאה של חיבה, ובקריאה של חובה, לבל תחרישו ולבל תחשו לנאצה האמורה:

וזאת עצתנו היעוצה לרום מע"כ תורתכם והוד תפארתיכם איש איש ממקומו יכתוב ויעיד האמת לאמתו כי אין לאסיפה הנ"ל ולא לזולתם שום כח ורשות לבטל שום מנהג ממנהגי ישראל קדושים ומכש"כ להתיר שום דבר האסור עפ"י הגמ' והפוסקים הקדושי' ושאין שום ממש בכל מה שעשו ובכל מה שיעשו בעלי האסיפה ההיא, וכל הסכמתוהם הם בהסכמת חוטבי עצים ושואבי מים וכל דבריהם ישא הרוח, וגם זאת תגידו ולא

תכחדו האמת תחת לשונכם, כי כל אחד מישראל שאינו מאמין בדברי הגמ' הקדושה ומכש"כ מי ששולח יד להתיר האסור ע"פ הגמ' הוא מין ואפיקורוס ואסור להתלמד ממנו שום דברי תורה, ואף כי לקבל ממנו איזו הוראה בדיני תורתינו הקדושה, כמ"ש בגמ' מועד קטן י"ז א' וכן פסק הרמב"ם והטור וש"ע בה' ת"ת וכל אחד ואחד מרומכ"ת נ"י אשר יכתוב תשובתו כאמור, יוכל לשלחה אלינו לשם החתום ראשון, ובעזה"י נתאמץ להדפיס המכתבים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל ויוכל להיות שנצוה לעשות העתקה בקיצור בלשון אשכנזי מתוכן כל התשובות ולכתוב תחתיה שם כל אחד ואחד ממעלת הרבנים המשיבים ולהוציאה לאור, ולכן ימחול כל רב וחכם המשיב להודיענו שמו הטוב בגופן שלהם ובזה תדימו המכשול ותסירו אבן הנגף ולא תהי' זאת לפוקה ולמכשול לבית ישראל:

וגם לאזני המלכים והשרים יבאו הדברים, וידעו כי לא רבנים אמתיים, כי אם מינים ואפיקורסים הם הרוצים לבטל מנהגי ישראל, ולהתיר להם הדברים האסורים הם פורצי הגדרים, הם הורסי הבנינים הם עוברי עבירות ורוצים שיתירו להם חבריהם לבל יאמרו אנשי עדתם אליהם המכשלה הזאת תחת ידכם, הם אשר עיניהם ולבם אך על טובות זמניות ובאים לעקור האמונה ולכפור בביאת המשיח אשר ימלוך על עם ד' בצפיותם להשיג עי"ז שיווי דתי המדינות לכל יושביהן והיא לא תצלח, ודבר אלקינו יקים לעולם, ואנחנו וכל אחינו בני ישראל מאמינים בני מאמינים בד' ובתורת משה עבדו שבכתב ושבע"פ נאמן באמונה שלימה בביאת המשיח כחזון נביאי' ד' וכמפורש בדברי הרמב"ם ז"ל כי הוא אחד מיסודי אמונתינו הקדושה, וגם נאמין באמונה שלימה במצוה הכתובה בכתב הקודש ירא ד' בני ומלך ועם שונים אל תתערב ובמה שאמרו חז"ל א' מן השבועות שהשביע הקב"ה את ישראל, שלא ימרדו באומות העולם ואין אנחנו רשאים לעשות שום פעולה לבא אל המנוחה ואל הנחלה, גם אם יהי' לנו כפלים כיוצאי מצרים שלופי חרב מלומדי מלחמה אין אנחנו רשאים [לעשות שום פעולה לבא אל המנוחה ואל הנחלה] לעלות ולכבוש ארץ ישראל, כי אם נשמור ונצפה עד שיחפוץ הקב"ה לגאלינו ולהביאנו לנחלת אבותינו, ויראו כל העמים כי ד' צבאות גואלנו ובכל מקומות מושבותינו נקיים גם דברי הנביא ודרשו את שלום העיר ודברי המשנה הוי מתפלל בשלומה של מלכות, ועבדים אנחנו למלכים ושרים אשר בארצות ממלכתם נשב, ולא נתערב עם שונים, ולא עם פריצי בני עמינו המחבלים כרם ד' צבאות, ואנחנו בה' נעלוזה ונשמח בדברי תלמוד תורתו הקדושה ובמצותיו וחוקותיו, עליהם נמסור נפשינו כאשר עשו אבותינו, כי מוצאיהם מצאו חיים ויפיקו רצון מד':

דברי הנאנחים בשברון מתנים, על אותה האסיפה הרעה הקדשה היא בעינים, ומצפים לרחמי שמים לא תקום צרה פעמים יערה ממרום רוחו על עמו ויחיינו מיומים, ותחזנה עינינו בשוב שכינתו לציון וסדר העבודה לירושלים וכי"ר בבי"א:
הק' צבי הירשל בלאאמ"ו הרב מוהר"ר אברהם משה לעהרן זצלה"ה ס"ט:
הק' אלי' אברהם בן המנוח כהר' אהרן פרינץ ז"ל ס"ט:

תשובה.

אהובים ורעים, הרמים והנישאים, בפז מסולאים, נטעי שעשועים, חורים ושועים, מופלגים ומופלאים, בתורה ובמדעים שלמים ויראים, רבת עמלה נפשם ויגעים, בתורה ובמצות ואין שבעים, אף כי כרמונים הם מלאים, מרדפי ריקים ורשעים, מסירי מסוה מעל פני הצבועים, בקהל ישרים ידועים, לתמימי דעים כבוד מו"ה צבי נ' והשני שכית חמדת הרואים, יפה אף נעים כבוד מהו' אלי' אברהם נ':
לקול דבריכם צללו אזנינו לקול השמועה רעה נבהלנו, כי קמו אנשים חטאים להרוס מבצרי בת יהודה והתאספו יחד בעיר ברוינשווייג שועלים מחבלים כרם בית ישראל, אשר חשכו עיניהם מראות בזהר התלמוד מהשכיל בפוסקים לבותם ויתוועדו יחדיו לעקור תחומין שגבלו לנו רבותינו הקדושים נ"ע לשנות מנהגי תהלוכות כל ישראל מקדם קדמתה אשר דרך הקודש יקרא לה, גם העיזו פניהם לדבר מרורות על חכמי התלמוד, ופערו פיהם נגד בעלי הגמרא ומורי הדת באמרם כי פרשה התלמוד ענן הסכלות למסך על עין העדה, ובערפלי הבערות העצימה עיני ישראל לבלתי ראות בעין שכלם באור המחקר, לבל ילכו לאור המושכלות ואוי לאזנים שכך שומעות, ואוי להם מעלבונה של תורה שאומרים כי תות בסיר בת אלקים כל אוכליו יאשמו, ותקטן עוד זאת בעיניהם עד כי שלחו יד גם להתיר האסור לנו מש"ס ופוסקים, והתירו להתחתן בבנות הארץ אשר לא מבנות ישראל המה, והוא לדעת רבים מחכמינו ז"ל איסור דאורייתא, ואי נעשה בפרהסיא קנאין פוגעין בו מהלכה למשה מסיני, והכרת תכרת הנפש אשר תעשינה מדברי הקבלה, והמה לא יראו לנפשותם להתיר בפומבי לחלל קדש ד' ולבעול בת אל נכר ובכל מה שהרעו לעשות בוועד ההיא עוד לא נחה דעתם ולא רפתה רוחם כי עוד ידם נטוי' להוסיף סרה כי מסרו הדברים לאיזה אנשים מאחוזת מרעים מתוכם לעבור בעין בקורת על כל הדינין והמנהגים שמסרו לנו רבותינו בעלי התלמוד והוקבעו להלכה בש"ע, לזרות ולהבר מהן כפי העולה על רוחם שתסכים עם צורך הזמן, ולמלאות מחסורי העת ולקרבם אל בעלי דתות אחרות, על כל הנזכר ועוד כמו אלה נאצות וחרופים שאסו' להעלות על ספר קראתם לנו לבל נחשה ולא נחרש

לחילול שם הלזה, למען כבוד ד' ותורתו יכתוב ידינו קדש לד' ולברר הדין לאמתו, לקול הקריאה הלזו רוחי חובלה, ולבי בל עמי מרוב שיחי וכעסי על דבר שלא נשמע כמוהו ולא נהייתה מאז היינו לעם סגולה וגוי קדוש אמנם דרך כלל אומר שאין רשות לכל מי שיהי' וגם אם כגובה הארזים גבהו הן יחיד הן רבים מבני הסגולה, לשנות אפי' בקוצה של יוד מכל מנהגי ישראל שקבלו מאבותם וקיימו עליהם ועל זרעם אחריהם, והבאים לנתוש ולנתוץ ולהרוס יקראו שחם חובלים. ואתה ישראל לא תטוש תורת אמך ולא ימוטו פעמיך מאורחת אבותיך. וכל כלי יוצר עליך לא יצלח להטותך ממשפטי קדמוני עמך ראה והביטה מה שכ' מהרש"ל זלה"ה על מה שרצו כת המקובלים לשנות מנהגים בענין הנחת תפילין וזלה"ק בתשובותיו סי' צ"ח מ' ודע שכל רבותי ואבותי ששמשו גאוני עולם ראיתי שלא נהגו ככה ואם הי' רשב"י עומד לפנינו וצווח לשנות המנהג שנהגו הקדמונים לא אשגח בי' עכ"ל וכי"ב כתב בספר שער אפרים סי' י"ג בענין שלא לשנות נוסח התפילות וז"ל אם יבוא אלי' ויאמר שנשנה מנהגינו אנחנו אין שומעין לו ע"כ. על כן גם אם יתוועדו יחדיו רבים וחכמים רבים וכן שלימים לדעתך] ויתיעצו להטות אותך מדרך דרכו בו אבותיך תני קדם אל תאבה, ולא תטה אוזן למיליהם, ותדע נאמנה כי הם מכת המתפרצים המהרסים והמחריבים, מעבירי תורות מחליפי חוקים, זהו דרך כלל, ובפרט חרצובות הרשעים האמורים והנזכרים למעלה, שכבר הוציאו עצמן מן הכלל כליל החליפו דתם והמירו אמנתם, בכפרם בעיקרים ויסודות אשר עמודי הדת נשען עליהם, וכאשר יהופך אחת מהן תיכול האמונה בתורת משה בכללה, באחת יבערו ויכסלו בכפרם בתחיית המתים, ובביאת הגואל לפדות נפשינו, וזאת לפנים בישראל כל המתיאש מן הגאולה עומד על התמורה לפי דעת הרמב"ם שמנה האמונה בביאת המשיח בין י"ג העיקרים וחשב בפ"ג מה' תשובה לכופר בתחיי' המתים ובגאולה העתידה בין המינין והאפיקורסין שאין להם חלק לעוה"ב ואף לדעת בעל העיקרים וסיעתו החולקין דאין האמונה בביא' משיח מעיקרי הדת והכופר בה אינו אלא חוטא נראה לענ"ד דהיינו אם מודה עכ"פ בקיבוץ הגליות ותשובת הנדחים ולא יסיע כעץ תקוותינו ולא יניענו מהוחיל עוד שאסירי התקוה לבצרן ישובו, רק שאומר שאין נשיאם ירום וינשא ויוגבה מאוד על כל מלכי ארץ שיהי' עומד לנס עמים ואליו גויים ידרושו כאשר יעד ישעי' הנביא, ואומר כי החוטר מגזע ישי הלזה שיעד עליו הנביא כזאת הי' יחזקי' מלך יהודה, ועם כ"ז יחיל ודומם לתשועת ד' שישיב את שבותינו וכדעת ר' הילל שאמר אין משיח לישראל, אבל אלו הכופרים גם בזה, ואומרים שכבר באנו אל המנוחה ואל הנחלה כאשר נשיג תנינה וחסד מאת מלכי ארץ שיתנו חקה אחת

לכל אזרחי הארץ באין מכלים על שינוי האמונות, ובזה המה כופרים ומכזבים לנביאי אומתנו ממרע"ה עד מלאכי, והמה כאומרים שאין תורה מן השמים, לא יאבה ד' סלוח להם, ועוד באחת יחטיאו וירשיעו בכפרם בתורה שבע"פ, והרי הן מינין ואפיקורסין, שכן אמרו חז"ל סנהדרין ד' צ"ט דאפי' אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מקל וחומר זה מגזירה שוה זו, זהו כי דבר ד' בזה וכן כתב הרמב"ם בפ"ג מה' תשובה וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבע"פ והמכחיש מגידי' כגון צדוק ובייתוס' וכן כתב בה' ממרים פ"ג, וזה לשון ראש המפורשים רש"י ז"ל ראש השנה ד' י"ז המינין האנשים אשר הפכו דברי אלוקים חיים לרעה כגון צדיקים ובייתוס' וכן כתב ג"כ גיטין דף מ"ה ע"ב וז"ל מין יהודי שאינו מאמין לדברי רז"ל, ואף דלענין שחיטה אינו כן דשחיטת מין אסורה בהנאה בחולין ד' י"ג ושחיטת צדוקי' ובייתוסי' אינו אסורה אלא באכילה כמ"ש יו"ד ססי' ב', דהתם איסור הנאה משום תקרובות ע"ז הוא, ובעי מין אדוק בע"ז, ואף דשחיטת מין הכופר בתורה שבכתב עכ"פ באכילה אסורה אף אם ראינו ששחט יפה ושחיטת כותים, צדוקי' ובייתוס' אינו אלא ספק נבילה, וכן לענין חתימת עדי הגט כתב הב"י באה"ע סי' ק"ל בשם הרי"ו שצדוקים ובייתוסים ככותים קודם גזירה, ור"ל דאם חתם מקמי ישראל הגט כשר והוא מטעם שכתב הרשב"א בחידושיו לגיטין כיון דחזי' דאחזקי' בי' אלא דלא מהני משום דחיישינן דלמא אינו בקי בדקדוקי' וע"י דהחתימו ישראל מקמי' חזינן דכותי חבר הוא יעיי"ש והרמב"ם סוף פי"א מה' עדות כתב שתינון ואפיקורסין שמורידין אותן ואין להם חלק לעוה"ב גרועין יותר מעכו"ם ועדותן פסולה, והובא בטוש"ע ח"מ סימן ל"ד וכיון שגם כופרי תורה שבע"פ מנה הרמב"ם בה' תשובה מאותן שאין להם חלק לעוה"ב הנ"ל ג"כ פסולי עדות ולמה כשירה עידותן בגט, י"ל עפמ"ש הרמב"ם רפ"ג מה' ממרים לחלק בין הכופר בתורה בתחלה במחשבתם כצדוק ובייתוס עצמן, ובין בניהם שנתגדלו על דעתם עי"ש, אמנם מלשון הרמב"ם פ"ד משחיטה משמע דאפי' כופרים בתורה שבע"פ מדעתן שחיטתן כשירה אם שחטו לפנינו שהזכיר צדוק ובייתוס ותלמידהן, וע"כ דס"ל לענין שחיטה יש חילוק בין כופר בתורה שבכתב לכופר בתורה שבע"פ יעו"ש, וכבר תמה הלח"מ מול זה החילוק, ובשלטי הגבורים פ' השולח בשם הריא"ז כ' ונראה שצדוקי כגוי לענין כתיבת תפילין, ולפי הנ"ל דין זה צ"ע, ואין רצוני להאריך בדברים שלא נשאלתי אליהם, אבל זה ברור דאסור להתלמד מהן ולקבל מהן ד"ת וח"ו להאמינים ולסמוך על הוראתם בדין מדיני תוה"ק להבחין בין האסור והמותר, ומצוה גדולה למי שהיכולת בידו לבטל אסיפתם הפיזר לרשעים נאה להם ונאה לעולם] להתיר קשר בוגדים לפתח חרצובות הרשעים ולשבר מלתעות הכופרי':

והנה כתבתי דלדעת רבים מחז"ל איסור החיתון דאורייתא, אף דלא הובא באחרונים כ"א דעת הרמב"ם שהוא כן, ומ"ש הרב בעל ב"ש רסי' ט"ז שפלוגתת הרמב"ם והטור בזה תלי' בפלוגתת הפוסקים שהביא רסי' ד' אין כוונתו שדעת רש"י והרז"ה פ' הערל כדעת הרמב"ם מדפסקו כל"ק דרבא ע"כ דס"ל כר"ש דדרוש טעמא דקרא ובגירות ליכא הסרה דהא אף אם לא דרשו טעמא דקרא הו"ל הוכחה כל"ק מדאסקי' שם בפירקין דנתינים משה ויהושע ודוד גזרו עליהם אלא כוונתו להיפך דדעת הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והר"ן דפסקו כל"ב דרבא ע"כ לא ס"ל כהרמב"ם דהם לא דרשו טעמי' דקרא דהא בגיורת לא שייך הסרה ובמכ"ת לא צדק בזה, דתוס' כתבו דאף לר"ש י"ל כל"ב דרבא וב' לאוין המה לאו דלא תתחתן מיירו בגיורת ולאו דלא תקח מיירו בגיות, וכי יסור טעמא דלא תקח הוא, ובזה מרבה כל המסירין יעויין עליהם, גם הרא"ה בס' החינוך מצוה תכ"ז פסק כהרמב"ם דבגיות כל האותות אסורין, וכ' ג"כ שם דז' עמים אפילו בגירותן אסורים וכ"כ ג"כ רי"ו בס' תא"ו נתיב חלק ד' וז"ל לאו דלא תתחתן אפילו בגירות מיירי ודוקא בז' עממים אבל בשאר אומות בגירותן אין בהם לאו אלא בגיותן עכ"ל גם מדברי הרמב"ן שהובאו בר"ן פ' יו"כ גבי ג' דברים שהדין בהם יהרג ואל יעבור משמע דס"ל כהרמב"ם שכ' אהא דאמרי' אע"ג דאסתר פרהסי' הוי משום דלהנאת עצמן קמכווני' שרי, והקשה והא אסתר ג"ע היתה ותי' דגוי' הבא על ב"י לאו בכלל ג"ע הוא, דאי בזנות גזירת ב"ד של שם הוא, ואי דרך חיתן מלא תתתתן בהם נפקא דמשאר עבירות היא עכ"ל גם הר"ן ר"פ כל שעה כ' דלהכי לא עברה אסתר על לאו דלא תתחתן דכל באונס ליכא חיתון והו"ל כגוי הבא על ב"י בזנות דליכא אלא גזירת ב"ד של שם ולמה לא כתב בפשיטות דלא תתחתן בז' עממים הוא דכתיב ואחשורש לא היה מהם ואין לומר דקשיא להו לר"ש דרבי כל המסירין לדידי' קשיא הא אסתר ג"ע הוי וע"כ לר"ש היכא דלא מכווני להעביר אפילו בג' עבירות החמורין מותר לעבור שלא יהרוג ומנ"ל דרבנן פליגי אהא ואין לומר דלר"ש בל"ה לא קשה כיון דאסתר לא עשתה מעשה אלא דרחמנא אחשבי' להנאה כמעשה כדאי' ב"ק ד' ל"ב וכיון דאסתר לא נתכוונה ליהנות מזנות ולר"ש דס"ל דבר שאין מתכוין מותר ואפי' היכא דאיכא פסוק רישי' כ' הר"ן חולין פ' גיד הנשה גבי ריחא מילתא היכא שעיקר האיסור הוא הנאה מותר לר"ש א"כ לא עשתה אסתר איסור כלל וכל עיקר קושי' הרמב"ן לר"י דאסור דבר שא"מ וא"כ הדרי קושיתי' דלר"י בל"ה ליכא איסור חיתון דזה אינו לפמש"כ הר"ן חולין שם דאם ריחא תלתא כאוכל האיסור אף שאינו מתכוין כיון דמתעסק בחלבם חייב והה"נ כיון דמתעסק בעריות חייב אם תתעסקה היא כגון שאתי' ובעלה עמה בבית דלא מצינו חילוק בזה דא"כ גם לתירוצם

קשי' לר"מ מגילה די"ג דאל תקרא לבת אלא לבית וא"א היתה לדידי' תקשה למה מסרה עצמה לביא' וע"כ משום דקרקע עולם היתה ורבא לא פליג אאביי וכמ"ש הש"ך יו"ד סי' קנ"ז ולא קאמר אלא מאן דס"ל פנויה היתה אף אי לא היתה קרקע עולם לא היתה צריכה למסור עצמה א"כ הה"נ לר"ש הטעם משום דקרקע עולם ורבא אליבא דידן קאמר, אלא משמע דס"ל דהלכ' כר"ש דמרבינן כל המסירין, אם לא שנאמר דס"ל דרבא פליג על אביי דלא כהש"ך, והא דלא קשה לי' לר"מ דמגילה די"ל דלאו א"א היתה אלא מרדכי גירשה ועל האמוראים דעומדת מתוך חיקו של אחשורש וטובלת וכ' וכאשר אבדתי אבדתי פליגי רבא, אי י"ל דכל עיקר הטעם דלר"י שאר האומות מותרי' ולא חיישי' לדלמא יסיר הבעל את אשתו משו' דדרך הבעל להניח' לעבוד למי שתרצה וכסברת הנ"י פ"ב דיבמות אמנם לאחר גזירת המלך הטפש להיות כל איש שורר דהיא לדעת המפרשים שהאשה תשנה דתה לדת בעלה דע"כ לא גלתה אסתר את עמה שלא יכריחנה להמיר דתה יעווין בראב"ע א"כ גם בשאר האומות תחת ממשלתו היתה אסורה מדאוריית' ובזה י"ל הגמ' אלמלא איגרת הראשוני' לא נתקיימו האחרונות ופרש"י דלא היו ממתינין והורגין לאלתר דאפשר הטע' כיון דלא ידעו עם המלכ' האהובה לבעלה ומושלת ברצונו והיו חוששין דלמא מזרע היהודי היא וכאשר תגלה עמה ומולדתה ינחם המלך, אבל ע"י איגרות הראשונות דנעשה א"י דאורייתי' לב"י להבעל לגוי, ובלי ספק כמה נשים בישראל שמסרו עצמן להריגה ולא הניחו לשלוט בעצמן, ועי"ז סברו דאסתר לאו ישראלית היא וכן יש לדקדק מדברי ר"ן והריטב"א ר"פ עשרה יוחסין דס"ל כהרמב"ם דכתבו דלהכי ממזר מותר בנתינה ואסור בגויה אף דמחד לאו דלאו תתחתן נפקא, דה"ט דבגיותן משום הסרה אסירי אבל בגירותן דליכא אלא פסול יוחסין, וזה ליכא בפסולין, וקשה התינח דאסור בגויי' מז' עמים דמשום הסרה אסירי אבל בגויי' משאר עמי' דאינה אלא דרבנן הו"ל להתיר' לממזר דהא בפסולין לא גזרו רבנן כדאי' יבמות ד' ע"ו ואין לומר דאין ה"נ דמותר לגויי' משאר אומות דהא בקידושין דף ע"ה לרב דימי ה"ט דר"א דכותי לא ישא כותית משום חששא דממזר ישא גויי' יעו"ש בתוס' ואין לומר דגויי' משאר עמים תקנו רבנן לאסור כעין דאורייתא דהוא גויי' מז' עמים דהוא מטעם הסרה דאסור אפי' לפסולין דא"כ למה שפחה מותרת להבעל לגוי כדהוכיחו תוס' נדה דף מ"ז מאי שנא שפחה מממזר הלא גם עבדים ושפחות בני מיעבד מצוה ננהו ואיכא בהו משים הסרה, אלא ע"כ דס"ל כהרמב"ם דביאה לשם אישות בכל האומות אסירי מדאורייתא, ומטעם הסרה דשייך אף בפסולין לכן לא ישא כותי את כותית לר"א ושפחה דמסר רב ששת לגוי היינו רק לביאת זנות ולא לשם אישות דאינו אלא דרבנן ובפסולין לא גזרו ועיין:

והנה הריטב"א בחי' לקידושין דף ע"ח כ' דלאו דלא תתחתן אינו אזהרה שלא לקדש אלא לארויי' אתי שלא נטעה דלאחר גירות שרי ביאתן קמ"ל דאף בשעה דאית בי' חחנות אסורה ביאתן, ואזהרה דלא תתחתן כולל בין בגיות בין בגירות וכיון דבגיות ליכא איסור בקידושין בלי ביאה אף בגירות לא הוי איסור יעו"ש דלא ס"ל כתוס' דלא תקח ולא תתחתן ב' לאווין חדא בגיות וחדא בגיורת ואפשר לפרש לפי שיטה זו דטעמא דכי יסיר קאי ג"כ אתרוייהו, דכיון דאדוקין בע"ז כ"כ חיישי' אף לאחר גיורת דלמא יחזרו לסורן וסירו זרעם אחריהם, ויעויין חששא כזו מדרבנן במרדכי פ' החולץ בשם מדרש אגדה ובהנך דאדוקי טפי חיישי' אפי' מדאוריי' כדמצינו שאם באו לחזור בתשובה שאין מקבלין אותם והוא מטעם הנ"ל כמ"ש בלח"מ פ"ו מה' מלכים:

ונראה לענ"ד לתרץ בזה דברי הרמב"ם דגבי חבלת בגד אלמנה פ' כר"י דלא דרש טעמא דקרא וכאן פסק דגם שארי העמים אסורים להתחתן עמהם די"ל דס"ל כסברת הר"ן ס"פ האומר דכל האומות מסירין כז' עמים לכן אף לרבנן דלא דרשי טעמא דקרא היכי שהטעם מפורש מודים דאסרי' בכל הדומה לו דשייך בי' ג"כ טעמי' דקרא, וכמו שהתפלא בשעה"מ על פי' הר"ן אלא דס"ל כיון דלאו דלא תתחתן כולל גוי וגר וגרים ליכא למיסר בשאר אומות כמ"ש תוס' פ"ב דיבמות מדאיצטריך לאסור עמוני הרי חזינן דלא תתחתן לא נאמר בשאר העמים, ומנ"ל לרבא למיפסק לקרא דמיירו בתרי גוונא, ואנן נאמר דחד מהני גוונא יהיה נוהג ג"כ בשאר אומות, וגוונא האחרת לא יהי' נוהג אלא בז' עמים, אמנם לר"ש דמיתורא דקרא קמרבינן ע"כ קרא דחיק ומוקי אנפשי' וכ"ז לרבא בל"ב והסוגי' אזלא אליבא דידי' אבל לאמוראי בתראי דנתינים משה ודוד גזרו עלייהו וקרא רק בגיותן משתעי שפי' מרבינן גם לר"י שארי עכו"ם כנ"ל ומסוגי' דע"ז דף ל"ז דמשמע שם דלר"י אינו אלא גזירה דרבנן לק"מ דודאי עד דלא ידע דדוקא דרך חתנות אסר רחמנא ע"כ הי' ס"ל דלאו דלא תתחתן לרבותא איצטריך ולרבות גרים דבני אחתנני נינהו, ולכן למאן דלא דריש טעמא דקרא מותרי' שאר גוים מדאורייתא אבל לבתר דמסיק דדוקא דרך חיתון ואיצטרך לא תתחתן לזה באמת קי"ל כל"ק דרבא, וגם לרבנן מרבי' כל המסירין, וזהו ג"כ הוכחה להרמב"ם דפסק כל"ק דרבא מדמסקי' בע"ז שם דדוקא דרך חתנת אסר רחמנא והוא ע"כ מיתור דלא תתחתן, וללי"ב דרבא הא איצטריך ליה לרבות גרים שלא נטעה וכמ"ש הריטב"א וכן נ"ל מוכרח דללי"ב דרבא לא בעי דרך חיתון, דאל"כ קשה לר"ש דמרבה כל המסירין נרבה ג"כ לאסור כל הגרים ביאתן בדרך אישות, והא באיצטרך קרא לאסור גר עמוני ללקות אביאהו דרך זנות לא דרך אישות, ודאי לשיטת הרמב"ם פ"ט"ו מהל' א"ב דבכל פסולי קהל אין לוקין אלא

בביאה אחר קידושין ניחא, ואביי דאמר לקמן דף ע"ח בעל לוקה ס"ל כל"ק דרבא, אבל לשי' החולקים על הרמב"ם בזה קשה אלא ודאי כמ"ש, אמנם אפשר לומר דלר"ש בל"ה מוכח דגרים מותרים אפי' בביאה אחר קידושין מדס"ל ביבמות דף ס' דכל הטף בנשים החיו לכם היינו לאשות ועוד מוכח כן מדכתב ואחר כן תבוא אלי' ובעלתה והיתה לך לאשה, דאין לומר דדוקא גבי יפ"ת התירה תורה כמו שהתירה ביאה ראשונה בלי גירות כיון דס"ל לר"ש סוטה דף ל"ה לרבות תושבות שביו כנענים שבח"ל ואי כל הגרים היו אסורין כמו ז' עמים ואפ"ה התירן הכתוב ביפ"ת ל"ל קרא מהיכי תיתא לחלק ביניהן:

ולשיטת הר"א והרי"ו וסייעתם שהבאתי דבגיות כל העמים ובגירות ז' העמים אסורים, נ"ל דס"ל כרש"י דז' עמים מסירין יותר משאר אומות וס"ל ג"כ כשיטת הריטב"א דאין לא תתחתן ולא תקח ב' לאוין, אלא לאו אחד כולל גוי וגיורת וס"ל דסוגי' דידן כל"ק דרבא דרק בגיות משתעי קרא דאי בגירות ג"כ מיירו וטעמא יהיב אתרווייהו כמ"ש דחיישי' לשמא יחזרו לסורן א"כ הרי בנך הבא מן הגוי שנתגיירה ג"כ קרוי בנך אע"כ דרק בגיות מיירי א"כ לר"ש אף אי לא הוי כתוב הוי דרשי' טעמא והיינו מתירין שארי האומות דאין מסירין כמותן, ואתי' קרא לרבות, אבל לרבנן אי לא הוי כתיב לא היינו דורשין טעמא והוי מוקמינן לקרא בכל האומות כמו הלאו דלא תחנם, ואתי קרא למעוטי שאר האומות אבל אנן דקיי"ל כל"ב דרבא דקרא כולל בין גירות ובין גיות ובשאר האומות דע"כ גרים מותר מדאיצטרך לאסור גר עמוני ע"כ לא מיירו קרא בהו והא דאפי' בגיותן מותרים דמנ"ל סכינא חריפא למפסק קרא כנ"ל וע"כ אתי כי מסיר לרבות כנ"ל. והנה הרמב"ם והראב"ד ספי"א מה' ע"ז מחולקין בלאו דלא ישבו בארצך כתב הרמב"ם דקאי אכל האומות, והראב"ד כתב דאינו אלא בז' עמים, והנה התם ג"כ מפורש טעמיה דקרא פן יחטיאו אותך לי ולפי תי' הרב"י ע"כ צ"ל דהרמב"ם לטעמיה דדריש טעמא דקרא ותרבי כל המחטיאין והראב"ד פוסק כר' יודא ולא מרבינן, א"כ קשה אמאי לא השיג הראב"ד כאן גבי חיתון ולפמ"ש א"ש דהרמב"ם סובר כדעת הר"ן דכל האומות מחטיאין כמותן, וכמו דכאן לפי מה שפוסק כל"ק דרבא דקרא רק בגיות מיירו גם לרבנן מרבינן כל המסירין כן התם נמי דקרא מיירו רק בגיות מרבי כל המחטיאין, והראב"ד סובר כדעת הרא"ה הנ"ל דהיכי דקרא רק בגיות מיירו אתי קרא למעוטי שאר אומות, דאין מחטיאין כמותן משא"כ הכא מודה לדינא דהרמב"ם כיון דקרא כולל בין גירות ובין גיות ודו"ק:

עוד נראה לפענ"ד לתרץ דבר הרמב"ם דהנה כפי הנראה מדבריו בפ"א מה' יבום וממה שכ' בהל' א"ב פי"ב הלכה ז' ומדבריו בפי' המשנה פ"ב דיבמות דס"ל דכי יסיר קאי

אדסמיך ליה ובתו לא תקח לבנך דמסור את בנך מליחשב בקהל יעוי"ש וזה נמי כוונת הר"ן ס"פ האומר שכ' בנה ליכא בי' משום הסרה וכל האיסור בשעה הראשונה נעשה שמוציא זרעו מכנפי השכינ' אבל לאחר שנולד אין הסרתו כלום שגוי גמור הוא עכ"ל ואפשר לומר דכי יסיר טעמא קא יהיב אתרווייהו בתך לא תתן לבנו משום דיסיר בעל בתך את בנך אחרי שנולד ובתו לא תקח לבנך משום דיסיר בנך את זרעו דקרוי ג"כ בנך מעיקרא והנה במקום דמפורש לכ"ע דרשי' טעמא דקרא לרבות כל דדמי ליה ואם כל האומות מסירין כמותן ידעי' לרבות כל הגויים ללאו דבתך לא תתן, אבל האיסור בנותיהן דלית בהו הסרה דמעיקרא דהיינו משום דולדה כמותה וכיון דל"ל ריבוי מקרא ה"א לפי דעת המקשה דבשארי אומות אין וולדן כמותן ולא שייך בהו טעמא דקרא ומנ"ל דאסורין וכ"ז לדעת המקשה אבל לבתר דמשני דלרבנן ילפי' דולדן כמותן מילפותא אחריתא, וממילא שייך טעמא דהסרה ג"כ בשארי האומות א"כ גם לר"י מרבי' שארי האומות ומסוגי' דע"ז דאינו מקשה אלא לר"ש דלרבנן י"ל דלמא באמת ס"ל דאין וולדן כמותן וכדעת רב אסי ספ"ק דיבמות גבי נכרי שקידש בזה"ז:

וליתר השלמת הדברים אבאר דברי הנ"י פ"ב דיבמות דכ' דהא דלא חייש הכתוב לשמא יסיר האשה משום דדרך הבעל להניחה לעבוד לכל תי שתרצה ע"כ ולפי הבנת התוסי"ט שם דוקא הבעל אין דרכו להקפיד אבל אם היא גויה מדרך האשה להסית לבעלה לעבוד ליראתה וכי יסיר אינו טעמא אלא אבתך לא תתן לבנו והאיסור השני דבתו לא תקח לא מפורש טעמו אבל הטע' משום דהיא תמית את בעלה עכ"ל ודבריו תמוהין דבע"ז שם מצינו איפכא דאשה משכה אבתרא דידיה טפי והא דכ' הרמב"ן יומא דעכום הבא עב"י לאו ג"ע הוא דרק גזירת ב"ד של שם הוא, וישראל הבא על הגוי' הוי ג"ע דקנאין פוגעין בו, ולא ילפי' ק"ו מה הבא על הגוי' דלא משך הוא אבתרא דידה אסירא מדאורייתא כ"ש ב"י הנבעלת לגוי דמשכה אבתרי' דאסור די"ל דאין למידן ק"ו מהלכה. ואף דמשמע ספ"ז דנזיר דר"ע אין דנין ק"ו מהלכה וא"כ לדידי' קשיא הא אסתר ג"ע הוי י"ל לר"ע הטעם משום דקרקע עולם היתה ולא פליג רבא אאביי כמ"ש הש"ך אבל על התוסי"ט ודאי קשה ועוד דאי בנותיהן משום חששא דהסתה לבעל אסירי קשה מסוגיא דיבמות דף ע"ו גבי פצוע דכה דמותר בנתינה אמר רבא בל"ק הטעם משום דלאו בני אולודי נינהו, ולא הוי כעין דאורייי' דמשום הסרת הבנים הוא ולדברי התוי"ט בדאורייתא כגון קודם גיורת גם כי לאו בני אולודי הוי אסירי משום הסרה דידהו אלא ודאי נראה דליכא משום הסרה דידהו כלל לדברי הנ"י דכמו דדרך הבעל להניחה לעבוד עבודתה כן דרך האשה ג"כ שלא להקפיד למי עובד בעלה וכ"ש הוא והא דאסירי בנותיהן אף דליכא

הסרה אחר הלידה מ"מ הסרה דמעיקרא איכא וכנ"ל אלא דקשה לפי"ז ממקרא מפורש [שמות ל"ד] פן תכרות ברית ליושב הארץ וגומ' ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו את בניך וכו' ונלע"ד לחדש מילתא חדתא והוא עפי"מ דאיתא בחולין ד' י"ג דגויים שבח"ל לאו עובדי ע"ז הן אלא מנהג אבותיהן בידיהן, ונראה דהנך גוים שאינן מקיימין דתם אלא ממנהגא והם עצמן אינו ברור להם אמתת אמונתם הם אינם מדיחין אחרים שנתגדלו על ברכי דתות אחרות, ואין מקפידין אפי' על נשותיהם אם הם מילדי בעלי דתות אחרות ומניחין אותן ג"כ על מנהגיהן רק על זרעם מקפידין להדריכם בדת אשר להם נחלת מורשה מאבותיה', אבל ז' אומות אשר לא רק מצד המנהג היו מקיימין דתם אלא שחשבו כי רק אתם האמת, וכל מאמינים זולתם הוכו בעורון וצדקה תחשב להם לפקוח עיני עורים לדעתם ויתענגו גם המה מתפארת גאון הדרת דתם, הם בודאי מסיתין ומדיחין לנשותיהן ובנותיהן לבעליהן לזנות אחרי אלהיהן והנה מסברת חוק ה"א דאין האדם צריך לחוש על הבני' אשר יולדו על ברכיו טרם ביאתן לעולם שלא יוסתו ויודחו, דאף אי הוי ידיע להו בבירור שיצאו מהן בנין דלא מעלו לא היה צריך לחוש דבהדי כבשי דרחמנא ל"ל ואי לא הוי כתוב כי יסיר ה"א טעמא דקרא שהוא יחוש על עצמו דלא תסיתנו אשתו והיא שמא תסיתנה בעלה, ונשמרתם לנפשותיכם כתיב לכן ה"א דז' עמים דוקא דהם המסיתים והמדיחים ואתי קרא כי יסיר את בנך ליתן טעם חדש אבתך לא תתן לבנו להורות דגם אהסרת הבני' צריכין למיחוש, וממילא אסורין כל האותות זהו לר"ש אבל לרבנן אי לא הוי כתיב לא הוי דרשי' טעמא, והוי מוקמינן קרא לכל האומות כמו לאו דלא תחנם אתי קרא דכי יסיר לתת טעם, על בתו לא תקח ומשום הסר' דמעיקרא, ולהורות דרק ז' עמים דוולדן כמותן אסורין משא"כ שאר אומות לפי דעת המקשה דאין וולדן כמותן ולפי' התרצן באמת אין חילוק לדינא בין ר"ש לרבנן ולתרווייהו כל האומות אסורין כנ"ל:

ובזה אבוא לפרש דברי מהרש"א שאינם מובנים בקידושין דף ע"ה ע"ב בתוס' ד"ה ור' ישמעאל עיי"ש, דהנה תוס' שם בקושיתם דכ' ואי משום דכתיב בתך לא תתן היינו אזהרה לתפיסת הקידושין ולא כת' בפשיטות דהאי בז' עמים הוא דכתיב נ"ל לפמ"ש לחלק בין הסרה דידהו לבין הסרה דבנים י"ל דלא ס"ל כהרמב"ם דיש לחוש להסרה דמעיקרא וכי יסיר את רק טעמא אבתך לא תתן קיהיב כפירש"י, ואבתו לא תקח מפורש טעמא בקרא אחרינא, והזנו את בעליהן וכיון דהיכי דמפורש גם רבנן דרשי טעמא איסור דאורייתא הוא לבעל לגוי בכל האומות כיון דזרעה קרוי בנך ואיכא הסרת הבן ורק בנותיהן דאסירי משו' הסרה דידהו וזה לא שייך בשאר האומות דאינן מדיחין לבעלי

דתות אחרות בהא פליגו ר"ש ורבנן אבל גוי הבא על בת ישראל ודאי עברה אאיסור דאורייתא לכך לא הקשו אלא משום דאזהרה לתפיסת הקידושין, ור"ל דרק ביאה דרך אישות אסר רחמנא כנ"ל והנה אקושי' הגמ' נימא קסבר רבינא נכרי ועבד הבא עב"י הולד ממזר ר"ל דאי הולד כשר דשדי' בתר דידי' לא הוי קרי בנך וליכא ביה משום הסרה קשה לכאורה אמאי לא הקשה למ"ד הולד כשר א"כ למה אסר רחמנא לישראל להבעל לגוי הא ליכא ביה משום הסרה לפ"ד המקשה ונ"ל דכמו דבישראל הבא על הגויה לרבנן אי לא הוי ילפותא אחריתא ה"א דאין וולדן כמותן כיון דמסברת חוץ הולד הולך אחרי הזכר אע"ג דגלי קרא גבי ז' עמים דולדה כמותה לא ילפי' מיני' לכל האומות ואמרי' היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי לא גלי, הה"נ למאן דאי"ל נכרי הבא עב"י הולד כשר משום דמסברת חוץ הולד הולך אחר הזכר אע"ג דגלי קרא גבי ז' עמים דקרוי בנך לא ילפי' מיני' לכל האומות, דהיכי דלא גלי לא גלי, אבל רבינא דיליף מיני בן בתו הבא מן הגוי יהי' מאיזה אומה שיהי' קרוי בנך, ע"כ דס"ל הולד ממזר, ובזה יתפרשו דברי מהרש"א לפמ"ש לדעת התוס' שם בנותיהן דרבנן ובניהן דאורייתא, א"כ ר"א דאוסר לכותי לישא את הכותית ע"כ אין החשש דלמא הוא ישראל והיא גויה, דהא בנותיהן דרבנן והו"ל ספק בדרבנן אלא החשש דלמא הוא גוי והיא ישראלי' והוי אי' דאורייתא משום דזרעם קרוי בנך, ואיכא בי' משום הסרת הבן, וכ"ז אם נכרי הבא עב"י הולד ממזר דבתר דידה שדינן וקרוי בנך, ואיכא משום הסרת הבן, אבל אי בכל דוכתי הולד כשר דאזיל בתר דידי' ורק גבי ז' עמים הוא דגלי קרא דקרוי בנך, א"כ למאן דלא דריש טעמא דקרא גם להנשא ולהבעל לגוי אינו אלא איסור דרבנן. ועיין:

והנה הרמב' פ"ד מה' שחיט' כ' ילפותא לאסו' שחיטת עכום משום שנאמ' וקרא לך ואכלת מזבחו, מאחר שהזהי' שמא יאכל מזבחי, אתה למד שזבחו אסור, וקשה נימא בז' עמי' הוא דכתי' דהא בקרא פן חכרו' ברית הוא דקאי דלדעת רוב הפוסקים אינו אלא בז' עמים, ואפי' לפמש"כ דמשמע מדברי הרמב"ם דכריתות ברית עם כל האומות עע"ז אסירא ק' ג"כ דהא טעמא רבא איכא לחלק בינייהו עפמש"כ הרמב"ם בפי' המשניות לחולין בטעמא דאסורה באכיל' משום דסתם תחשבות גוי לע"ז, והא דלא אסירי בהנאה משום דלאו עובדי ע"ז ממש הן דרק מנהג אבותיהם בידיהם, והנה אין כוונתי לפסוק כר"א ולומר דר"א ג"כ אינו אוסר אלא באכילה דא"כ מנ"ל לגמ' דמתני' דלא כר"א והתב"ש בסי' ב' במחכ"ת שגה בזה, אלא כונתו דודאי העובדים ע"ז ממש דמכוונים לתועלת מה להוריד שפע הרוחניות זהו הנקרא תקרובות ע"ז דאסור בהנאה, אבל העובדים רק מצד מנהג לאו תקרובות ע"ז הוא ואפ"ה אסורה באכילה דנהי דמחשבה זו

לא הועילה לאסרה, אבל גם להתירה לא מהני והוי כמתה מאליה וכעין שכ' הר"ן בפ' השוחט בשוחט בהמת חבירו לע"ז דאף דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מ"מ אם לא יזיק לא יועיל ג"כ להתיר הבשר לאכילה לכן קאמר הגמרא דמתני' דלא כר"א דלר"א ע"כ סתם כוונת גוי לעבוד ע"ז ממש לתועלת, דליהוי תקרובות ע"ז דהא איהו בשוחט ישראל לגוי מיירי משום דס"ל בעלים מפלגין, ואי ס"ל דבסתם לא תלי' דעתו לע"ז ממש לתועלת אלא לקיים המנהג ולא הוי תקרובת ע"ז אלה דלא מהני מעשה השוחט אם בדעתו כוונה שאינה רצוי' כמותה והא כאן השוחט לא פיגל כלל ותהני מעשיו כנ"ל מוכרח פירושו וע"ז מביא ראיי' מקרא דאף דלא נתכוון לע"ז ממש אלא לקיים המנהג דלכל הפחות אסורה באכילה מפסוק וקרא לך ואכלת ותמוה מאוד דקרא בז' עמי' הוא דכתי' והמה היו עובדי ע"ז ממש לתועלת והוי זביחתן תקרובת ע"ז משא"כ אומות שבח"ל דסתם כוונתן אינה אלא לקיים מנהגן ואינ' תקרובת ע"ז מנ"ל דאסו' אפי' באכילה וא"ל לפי מה שכ' התיו"ט דלהרמב"ם אייתר ליה מזבחו דהו"ל לומר וקרא לך ואכלת ואתי לאורוי דאפי' מזביחתו בביתו אסור ור"ל דהתור' לא חששה שיטעה למיכל גם מזבחו תקע"ז כמ"ש רש"י בפי' החוח' וז"ל "כסבו' אתה שאין עונש באכילתו" ע"כ דהא אתקש למת, אלא חשה שיטעה לאכול מזביחתו כשיזבח בהמת ישראל, דאי בהמתו דידיה הא סתם כוונתו לע"ז ממש והוא תקרובות ע"ז ושוב לא יטעה בו ובבהמת ישראל הא א"א אוסר דבר שא"ש דאף דאמרינן עשה בה מעשה אסרה כתב תוס' בע"ז דאינו אלא מדרבנן, ואפ"ה אסרה הכתוב עכ"פ באכילה, דנהי דלא הועילה מחשבתו לאוסרה גם להתיר' לא מהני וכס' הר"ן, ומינה ילפינן דה"ה המכוון רק לקיים המנהג שאסור:

הדרינן למה שהתחלנו דלדעת רוב הפוסקים ה"ה הרמב"ם והרא"ה והרי"ו, ולפי דעתי גם הרמב"ן והר"ן והריטב"א כל המתחתן באומות בין בניהן בין בנותיהן עובר בלאו ולדעת התוס' לפי מה שכתבתי עכ"פ בניהן דאורייתא ואפי' לדעת החולקים ה"ה סמג לאוין קי"ב. והרא"ש והטור עכ"פ בנותיהן בפרהסיה הלכה למ"מ, והאי פרהסי' לא בעי לדעתי שיראו י' ב"א כמכחול בשפופרת או כדרך המנאפים, אלא אם הביאה לביתו לבועלה מקרי פרהסי' יעוי' רש"י ותוס' כתובות דף ט' וראיה מאסתר דודאי בפני הבריות לא שימש כדאמרי' בעלמא מתוך גנותו וכו' שלא שימש מטתו ביום. וכל החולק על דינים אלו ויעפיל לעלות מרום הורי ההוראה להתיר מה שפשוט בעיני כל המורים לאיסו' יגרע מזקן ממרא, שזה כופר בתורה ומלגלג על דברי חכמים וחידותם כמ"ש רמב"ם פ"ג מהל' ממרים ואין לנו להתווכח עמהם, ולהשיב על דבריהם הריקים מכל חכמה, ואין בהם תבונה רק מילין שדופות קדים להוכחת יחשיבו, הכי איש חכם נשפט עם

איש בער, יוכח עמו ויפיק לו תבונה? הנחשב כי נפקח עיני עורים בהראות להם איוולת מחשבותיהם, וטעות דמיוניהם, ולכם יקנה דעת, הלא כל מי אשר ביראת שדי לא בחר כי ישלח ידו לאכול מפרי עץ הדעת יהי' לזרא באפו, רק ישרים ילכו בם, ופושעים יכשלו בם, לכן נודה לאלקינו כי לא באלה חלק לנו, ולא נטו פעמינו מנתיבי התורה לא מעדו כרסולינו ממסילי הוראת רבותינו הפוסקים זלה"ה ולא נלוזה מעגלותינו ממשעול המנהגים הישנים מדור דור, ועל משמרתינו נעמוד אי"ה עד כי יבא שלה לקבץ פזורים, ויעלינו לציון מרום הרים:

פה פאקש בחדש אדר שנת "לא יאבה ד' סלח להם כי יעשן אף ד' **וקנאתו בם**" לפ"ק: ה"ק יואל אונגאר מרעכנין אבדפ"ק פאקש והגליל יצ"ו.

גם אנחנו אלה מפה החתומים מטה, אשר מאנה הנחם נפשינו על שבר בת עמינו באים לחזק את דברי אדמ"ו הה"ג אבדפ"ק נ"י ואת כל דבריו המסולאים בפז וכולי האי ואולי מן השמים יסכימו עם כבוד מעכת"ה נ"י להפר מחשבות ערומים עצת האנשים החטאים האלה בנפשותם אסיפת הרבנים בעיר ברוין- שווייג אשר בקשו לעקור את הכל וזה החלם אשר יזמו לעשות לבטל תקנות הלכות ומנהגים קבועים אשר מורשה המה לנו מאבותינו הקדושים נ"ע עוד שלחו ידם לגשת אל הקודש נגד דברי קבלה הלכה למ"מ וגמרא הקדושה וארבעה חלקי הש"ע אשר המה לנו לעינים, והמה עינים להם ולא יראו, ובונים במה לעצמן כי במה נחשב הוא, ורוצים לקבוע הלכה לדורות והלכה קבועה כזו קובע את קובעיו נפש כי תחטיא רבבות מישראל אשר ילמדו חילול מחילול ועון עון מנותר בת ציון כעם ככהן כנקלה כנכבד, ועוד מעט ותפוג תורה ח"ו, כי פן יהרסו לעלות אל הר אלוקים ונגע בקצהו לומר ח"ו כי אין תורה מן השמים, ודלת העם ח"ו יכשלו אחריהן כי עמי בעצם ישאל ומיקל לו יגיד לו וקנאת ד' בלבבינו כאש בוערת יהי' ד' אלוקיו עמו ויעל ארוכה ותעלה למחלת אחינו ב"י רופא אומן יקרא ושכר הרבה יטיל מן השמים, ויהיו חלקינו עם מזכי הרבים אשר זכות הרבים תלוי' בהן דברי הכותב והחותם בנפש נאנחה פק"ק פאקש יום הנ"ל שנת "**המה יאבדו ודברי ד' לעולם יעמדו**" לפ"ק ה"ק קלמן טעבלאאמ"ו הה"ג מו"ה איצק גריסהאבר זצללה"ה. ה"ק מענדל בנעט דיין ה"ק ליב גאלדשטיין ה"ה אהרן שפיצר

תשובה ב

בע"ה בימי שמחת הפורים תרל"ד לפ"ק פאקש יע"א.

חתני האהוב, שלום לך ושלום, לעזרתך בקדש היא בתי החביבה תחי' ולכל אשר לך וכל החוסים בצלך שלום ושלוה ישמור ה' אתכם ובצל כנפיו תחסיון, אבדק"ק האללאש יע"א.

בעת אשר כולם בסכלות והוללות מתענגים, אלו שוחקים מרקדים ונוגנים, אלו ביין ושכר שוגים, אלו בשמחה ומשתה חובגים, אני לדודי אהבה בתענוגים, גם אם יוקופו מועדים וחגים, ואם נפשי ברעה מתמוגגים, או ממכאובי גופי מחשובותי רועדים ודואגים, אל תורת אלקינו יכונו ועל מוסדותיה רגלי' מציגים, המה כל תוגת לב וכל נוגת רוח מפיגים, באהבתה אשגה תמיד לשוט ברבלי מימיה ופלגים, להבין דברי חכמים המופלגים, וה' יאיר עיני:

ועל דבר אשר השגת על אדמ"ו ז"ל בחת"ס או"ח סי' ק"פ דכ' בשור הנסקל אם הקריבו למזבח קודם שעמד בדין כשר דהא נוגח פסול להקרבה ממיעוטא דמן הצאן, וודאי דהדין עמך ושגה במחכ"ת בזה, וכל

דבריו בזה התשובה אינם מבוררים, ואומר אני אף אי לא נתמעט מקרא דמן הצאן הי' ג"כ הדין בנגח בשני עדים וטרם הגמר דין נקרב שהי' פסול מק"ו דבעל מום כמ"ש התוס' תמורה דף כ"ח ע"א ד"ה טול דלרובע עפ"י ב' עדים מהני הק"ו דבע"מ וגם נוגח מקרי נעבד בו עבירה דאל"כ האיך אמר ר"ש שם ע"ב אם נאמר רובע למה נאמר נוגח ומזה הטעם נ"ל דמ"ש הרמב"ם בפי' המשניות רפ"ח דזבחים ברובע ונרבע מן הנכרים דפסול למזבח, ומנ"ל לומר כן כיון דלענין מיתה פסק בפ"ט מה' מלכים דנרבע מנכרי לא יסקל דתקלה וקלון בעינן א"כ דלמא למפסל לגבי מזבח ג"כ נאמר כן, וכמו שפסק בפ"ד מה' אי' מזבח בשור אצטדדין דכשר להקרבה כרב בב"ק דף מ ומקרא לא נמעט אלא למיתה מדכתיב כי יגח ולא שיגיחהו אחרים, אלמא דלא מתוקים קרא דפוסל למזבח רק במקום דעפ"י ב' עדים הי' חייב מיתה, א"כ הכא נמי נימא הכי, ואין לומר כיון דבסנהדרין דף נ"ה איבעי' דלא איפשטא אי בעינן תקלה וקלון ולכן פסק לענין מיתה לקולא ולענין אי' לחומרא, דא"כ דרק מספיקא דדינא אסור לינקוט נמי אם ישראל בא עלי' בשוגג דג"כ בעי' דלא איפשטא בסנהדרין שם ע"ב ופסק הרמב"ם פ"א מה' אי' ביאה דלא מיקטלא מספק, דמ"מ פסולה לגבי מזבח מספיקא דדינא, לכן נראה דטעמא דרמב"ם דפוסל מדינא בוודאי ולא מחמת ספק והוא מק"ו דבעל מום, ועוד דא"א לומר כן דמצד ספק הדין דאסור הבהמה להקרבה תיאסור כל התערובות דהנה ק"ל על הא דהוכיח אביי בקידושין דף ס"ו בע"א שאמר שורך נרבע והלה שותק דנאמן משום דשתיקת הבעלים כהודאה ממשנה זו דנעבדה בה עבירה או שהמית עפ"י ע"א, והא לדעת המ"כ שהביא

הב"י יו"ד ססי' קכ"ז בע"א שאמר נתנסך יינך והבעלים מכחישין אין מותר אלא לבעל היין ולאנשי ביתו אבל לאחר לא, א"כ בנרבע שורך אף שהבעלים מכחישי' אסור לכהן לסמוך על הכחשת הבעלים להקריב למזבח, ואי כוונת אביי' במי שהי' מחוייב להביא קרבן והביאו ואחר שנקרב ע"ג המזבח העיד הע"א שקרבן פסול דנאמן לחייב להביא קרבן אחר א"כ מאי ראיה ממתני' דמיירי שעדן לא הוקרב, ולכך נ"ל דהנה במתני' שם פוסלי' כל התערובות ולא מהני אם נכבשינהו דניידי מטעם גזירה שמא יקח מן הקבועה, והש"ך כ' בדיני ס"ס אות ז' דב' חניות א' כשרה וא' בו ספק ונפרש חתיכה א' מהם דכשרה כיון דאין אנו דנין רק על החתיכה לבדה ולא גזרינן שיקח מן החניות וא"כ א"ש דגם לח"כ אין אסור לאחרים אלא מספק דהוי כעד אומר שומן ועד אומר חלב דמאי חזית דסמכת אהאי, וא"כ אם נפרש א' מן התערובות כיון דלא דנין רק על הנפרש הי' מותר וע"כ דאסור משום שתיקת הבעלים וא"כ גם אי לא נאסר רק מספיקא דדינא לא הי' אסור כל התערובות שהי' מותר א' מהם אף אם נפרש לפנינו:

וע"ד קושייתך למאן דסובר דאי' הנאה אין לו בעלים מגמ' דב"ק דף צ"א בהרגת שורי דטוען אנא בעינא למיעבד המצוה גם קושי' זו כתובה באותו תשו' דחת"ס ולק"מ דהתם מיירי שלא נגמר דינו עדיין ורצה להביאו לב"ד לסוקל, שכן מצוה היא שיקויים מצוה ובערת הרע מקרבך וקדם אחר ושחטו, או מיירי שהמית גוי דלא נאסר בהנאה אבל מצוה לשחטו משום לא תשים דמים בביתך וקדם אחר ושחטו [דאם הרגה וניבלה הי' מחוייב לשלם דמי הבהמה כולה] או בזה"ז דליכא ב"ד סמוכי' וכ"כ היש"ש פ"ח סי' ס':

ובעיקר הדבר דמצינו פלוגתא בראשונים אי אי' הנאה יש להם בעלים, הנה הר"ן והריטב"א סותרין דברי עצמן בענין זה דבפירושו דהר"ן בנדרים דף מ"ז כ' על המתני' דאומר לבנו קונם שאתה נהנית לי בחיי ובמותי דלא יורשנו וז"ל לאו למימרא דכיון שאסורין בהנאה לא יזכה בהן דהא תנא בסיפא ויתן לבניו ולאחיו ובע"ח נפרעין ממנו ואם לא זכה האיך יתן והאיך בע"ח נפרעין, או"ו נכסים דידי' נינהו ובע"ח לאו מדעתי' נפרעין והנתינה רק מראה מקום דלאו מתנה אלא גוונא דהפקר עכ"ד, אלמא דסובר אי' הנאה י"ל בעלים, וכן הריטב"א בחי' לסוכה דף ל"ה כ' דאתרוג של ערלה הוי לכם ופסול מטעם אחר משום דלשריפה קאי וכתותי מיכתת שיעורי', ובנדרים דף פ"ה כ' הר"ן וגם הריטב"א שהאוסר פירות על עצמו יכולים אחרי' ליטול אותן בע"כ ואינו יכול לעכב דלאו שלו הן, ובע"ז דף מ"ג גבי ע"ז של גוי דאם הגביהו ישראל שוב אין לו ביטול כ' הר"ן וגם הריטב"א דאע"ג דאי' הנאה היא מ"מ יכול הישראל לזכות בו כיון דעד שלא קנאו הי' יכול להתבטל ע"י גוי ולכן גם חמץ בפסח של גוי יכול ישראל לקנותו כיון דכל כמה דלא

קנאו הו"ל דין ממון, וצ"ע ליישב דבריהם, ואשר אחזה אנכי בבירור כוונתם דס"ל דאה"נ לאו אפקעתא דרחמנא ננהו דלא גילה לן הכתוב בשום מקום דניפוק מרשות בעליהן, אבל אם אמרינן כיון דלית בהו שוה פרוטה וגם אין לבעלים שום הנאה להינות מהן מסתמא אפקודי מפקרי להו, וכדאמרינן בכמה דוכתא כמו סתם גללים אפקורי מפקרי, וכן בח"מ סי' רס"ד בנשבר כד של דבש ונשפך לארץ, ובשריפה שברחו מפחד השריפה אף דלא גילה דעתו להפקיר אנן סהדי דאסח דעתי' מיני' והוי כאלו הפקיר בפי' כן ה"נ, ועוד אני אומר אפי' לא הי' ידע שנאסור תבשילו בהנאה כגון שנפל חתיכת בשר ביורה של חלב שלו או נתחמצה עיסתו בפסח והוא לא ידע, ג"כ הוא הפקר דאמרינן אומדין דעתו שאלו הוי ידע הוי אסח דעתי' מיני' ואף דקי"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש מ"מ בזה מהני ההפקר שלא מדעת דהנה התה"ד סי' קפ"ח כ' במשרתת שנטלה חלה מעיסת בעה"ב שלא היתה בביתה דמהני הפרשתה מטעם דזכין לאדם שלא בפניו, וכ' ואי קשי' לך הא דאמרינן בב"מ בתורם שלא מדעת דלא מהני כלך אצל יפות אלא בשוי' שליח, דשאני התם דבשעה שנעשה שליח לא ידעינן כלל דניחא לי' רק דאח"כ שמעינן מני' דניחא לי' ובעינן לומר למפרע הוי שפיר שליח הא לא מהני, משא"כ בחלה דבשעת הפרשה ידעינן דאלו הוי יודעת ג"כ הוי ניחא לה, וקשה הא ביאוש של"מ ג"כ אנן סהדי דאלו הוי ידע הוי מייאש בדבר שא"ב סימן, ובגמ' שם מדמה תורם שלא מדעת ליאוש של"מ, ונראה לי לברר הדבר דהנה כל יאוש של אבידה הוי הפקר בטעות דבאבד דבר שא"ב סימן ובאו עדים שמכירים בט"ע שהיא של האובד ומ"מ גלי' קרא שא"צ להחזיר כיון שנתייאש עי' תוס' ב"מ דף כ"ז ד"ה מה שמלה, אף די"ל אם הי' יודע שהמוצא יוציא השמלה להראותו וימצא עדים לא הי' מסיח דעתו מן האבידה וכן בדבר שיש בו סימן ואבדו במקום שרוב גוים מצויים ומצאו ישראל דא"צ להחזיר דנתייאש שסבר שגוי ימצאנו אף דאם הי' יודע שישראל ימצאנו לא היה מתייאש מ"מ גילה לן קרא דלא אתי האומדנא שאומדין דעתו שאלו ידע מה יהי' בסופה לא היה מתייאש ומוציא מן ייאושו וכ"ז אם ידע שנאבד ומתייאש בפועל אבל אם לא ידע ולא נתייאש בפועל אלא שנאמר אומדין דעתו שאם הי' יודע שנאבד הי' מתייאש, אדרבה נאמר אלו ידע מה בסופה יהי' לא הי' מתייאש דממנ"פ אם תיזול בתר האומדנא זול בתר אפכא וזה דוקא גבי ייאוש דהוי בטעות אבל בשאר מקומות דליכא טעות שפיר אמרינן דזכין לאדם שלא בפניו דאומדין דעתי' דאלו הוי יודע הי' עושה שליח לכך, ולא דמי ליאוש של"מ כמו שדימה אותו הקצה"ח סי' ק"ה והא דפריך הגמ' מכלך אצל יפות לא הוי קושייתו רק אמה דאמרינן ביאוש של"מ דאף דאחר שנודע לו הי' מייאש בפירוש ואמר בפה מלא

ווי לחסרון כיס מ"מ לא זכה בה המוצא כיון דבאיסורא בא לידו ולמה לא נימא אגלאי תילתא למפרע וכמי שהי' מייאש בפירוש מתחלה כמו בכלך אצל יפות דג"כ ליכא אומדנא כמ"ש התה"ד ואפ"ה גילוי דעתו שלבסוף מהני למפרע ולכך משני דבתורם ג"כ לא מהני אם לא עשאו שליח כן נראה לענ"ד נכון וברור:

ולכן אם נאסר תבשילו של אדם בהנאה אף אם הוא לא ידע ולא עלה על לבו שיקרה כך מ"מ הוי הפקר דאומדין דעתי' אלו הוי ידע שקרה כך ולית בי' שוה פרוטה הי' מפקירו בפירוש, ולכן גם בחמץ אף אי לא בטלו שלא עלה על לבו להסיח דעתו ממנו הי' מסברה שלא לעבור על ב"י דמסתמא הוי כאלו הפקירו רק שעשאה הכתוב כאלו היא ברשותו עד שיגלה דעתו ויבטלה בלבו בפועל, ולפ"ז דמעצמו לא הוי הפקר אלא שאומדין דעתו דלא נחשב לו למאומה דאין בו שו"פ וא"א להשתמש בו לשום א' מצרכיו לכן וודאי מפקירו ואם הי' צורך א' לו שהי' יכול להשתמש בו בהיתר אין כאן אומדנא שמפקירו ולכן אם יש לו אתרוג של ערלה בסוכות דאפשר לו ליטלו לצאת בו דמצוות לאו להינות נתנה לא הוי הפקר ומקרי לכם וכן אם מותר לאחר ואפשר להפטר מרובו אם יטלו הבע"ח בע"כ לא מפקר להו כן נראה לענ"ד בכוונת דבריהם, אמנם כל זה אם עד שלא נאסר הי' שלי גם אתר שנאסר לא יצא מרשותו עד שיפקירו אבל אם מעולם לא הי' שלו ועכשיו לאחר שנאסר בא לזכות בו ס"ל להר"ן ולריטב"א כיון דאין בו דין ממון שאינו שווה כלום לא מתפס בו שום קנין, ולכן קשי' להו האיך יכיל לזכות בע"ז של גוי, ותירצו דדווקא אחר שנאסר ואבד דין ממון א"א לזכות אבל בע"ז בשעה שזכה בו עדיין הי"ל דין ממון שהי' מתבטל ע"י גוי ויליפי מזה לחמץ של גוי דיכול לזכות בו דבשעה שזכה בו עדיין יש לו דין ממון דחמצו של גוי מותר לאחר הפסח, אבל מה שאמרנו דאינו יכול לזכות מתחלה אחר שנאסר היינו אם בא לזכות ע"י א' מהקניינים וכל הקניני' אינם נתפסין בדבר שאין בו דין ממון אבל ירושה הבאה מאיליו שאני דממילא נכנס לרשותו ולא נפקע ממנו זכותו עד שיפקיר לכן במדיר בנו בע"ח באין ונוטלין והבן:

והנה לפי שיטה זו הא דאמרינן בב"ק דף מ"ה גבי שור הנסקל דמכרו אינו מכור אין הטעם שיצא מרשותו ואין לו כח למכרו דכיון דאיה"נ אינו יוצא מיד בעליו רק משום דמסתמא מפקיר לי' וכיון שזה אינו חושש לאיסור ודעתו למכרו וודאי שלא הפקירו רק הטעם דהלוקח לא יכול לזכות בו שאין קנין נתפס בו ולכן אם הי' מוכרו לגוי באמת הוי מכירתו מכירה גמורה וכן כ' התוס' כתובות דף ל"ג ע"ב ד"ה גנב וכו' ועיין גם שדעתם כדעת הר"ן והריטב"א וכפי מה שביארתי, וברוך ה' שהנחני בדרך האמת שמוכח מן דברי התוס' ככל החזיון אשר חזיתי בעזרתו ית"ש:

והנה ק"ל לפ"ז על כל השיטות דלפמ"ש גם הר"ן והריטב"א דסוברי' איה"נ יש להם בעלים מודים להרשב"א דא"א לזכות באיה"נ שלא הי' שלו מתחלה מגמ' דב"ק דף ס"ו ע"ב דפריך למ"ד יאוש גרידא קונה מגזל חמץ ועבר עליו הפסח דא"ל הש"ל דהא מעידן דמטא זמן איסורא מתייאש ומתרץ דאינו רוצה לקנות הלא גם אם הי' רוצה לקנות לא הי' יכול לזכות אחר שנאסר בהנאה [והנוב"י מ"ק סי' כ' ד"ה אמנם וכו' כ' וז"ל והגזלן בתוך הפסח א"א לזכות בו שעדיין אסור בהנאה ואיה"נ לא שייך בי' קנין, ותימה מה יענה לסוגי' זו] ונ"ל לתרץ דהנה בל"ז קשה על מ"ש התוס' שם למ"ד יאוש כדי לא קנה משום דבאיסורא בא לידו דמשמע מזה דיאוש אינו כהפקר גמור דאל"כ אפי' בתר דאתי לידו באי' הי' יכול לזכות וקשה א"כ מאי פריך הגמ' למ"ד יאוש קונה מגזל חמץ הלא גם אי יאוש ל"ק קשה קושי' זו דהא חמץ הפקר גמור היא דאין יכול לקדש בו אשה ולמה לא זכה בו הגזלן אף דבאיסור בא לידו, ונ"ל עפ"מ שביארתי דעת התוס' דיאוש אינו כהפקר גמור דטעמא בעי למה לא יהי' כשאר הפקר גמור, דהיא מטעם שכתבתי למעלה דיאוש דגזילה וגניבה הוי הפקר בטעות דאלו ידע מתחלה שימצא הגנב או שיבא העת שיהי' ידו תקיפא להוציא הגזילה מיד הגזלן מעיקרא לא הוי מייאש, ובאמת קנין או מעשה הנעשה בטעות לא מהני אפי' מחילה בטעות לא הוי מחילה כמ"ש התוס' ב"מ דף ס"ו ע"ב ד"ה התם וא"כ מסברה החצונה לא הוי מהני הייאוש רק דגילה לן קרא גבי אבידה דאם אין בו סימן דא"צ להחזיר אף אם עדים מכירים בט"ע וג"כ הוי הפקר בטעות ה"ה גבי גזלן ומאן דסובר יאוש א"ק סובר כיון דבאיסור אתי' לידי' א"א למיליף מאבידה ונשאר על סברה החיצונה דהפקר בטעות לא הוי הפקר, כן נראה לענ"ד:

והנה התוס' גיטין דף מ"ז ע"א ד"ה אדעתא דנכרי וכו' כתבו דאף דר"י בירושלמי סובר בהפקיר לישראל דהוי הפקר אבל כי שקל לי' גוי הפקר בטעות היא ואינו הפקר וק"ל הא בירושלמי פ"ד ב"ק הלכה ח' פליגי ר"י ור"ל בהפקר בטעות דר"י סובר הפקר בטעות הוי הפקר ולכן שיר הנסקל שהוזמו עדיו כל הקודם זוכה בו ור"ל פליג דהוי הפקר בטעות א"כ על ר"י נשאר קושי' התוס' במקומה [ובאמת בער אנכי ולא מבין דעתו דר"ל דהא הוא עצמו סובר בתלמודא דידן ב"ק דף ס"ח דיאוש כדי קונה והא הוי הפקר בטעות] וראיתי במל"מ פ"ב מה' תרומות הלכה ט' שנתקשה בזה דאם לקטינהו נכרי דחייב במעשר הא כבר נפטר משעה שהפקיר ורצה להוכיח מזה דאף דבשאר הפקר לא בעינן עד דאתי ליד הזוכה מ"מ בפיאה לא הוי הפקר עד דאתי' ליד הזוכה ודבריו תמוהים וכבר הושג מרבינו הגדול רע"ק איגר בהגהותיו למשניות דהמל"מ באותו דיבור עצמו כ' דבלקט לא בעינן שאתי ליד הזוכה ונשאר קושייתו על לקט שהוזכר במשנה זו, אבל

עיקר קושייתו לק"מ לענ"ד דטעמא דמתני' כמ"ש התוס' דהוי הפקר בטעות דאלו הוי ידע מעיקרא שיקדים גוי ללקוט ולא יבואו ליד העניי ישראל לא הוי משאיר הפיאה והי' מלקט הלקט לצורך העניים ולא הי' עובר על לאו דלא תכלה כדאמרינן בחולין דף קל"ד ע"ב לעני ולגר תעזוב לא לעורבי' ולא לעטלפים ועי' תוס' ר"ה דף ד' ע"ב ד"ה לקט [ואפשר נמי בל"ז דאם מלקט להניח לפני עניים שאינו עובר על לאו דלא תלקט לעני דזהו דוקא אם מלקט לצורך עני מיוחד] ולא הוי מפקיר עד שיבואו עניים לתוך ביתו שמניח לפניהם אבל קושייתי למרמי דר"י אדר"י עדיין קשה, והנ"ל עפ"י מה שכתבתי דמסבר' החצונה לא הוי מהני הפקר בטעות רק דגלי' לן קרא גבי אבידה דיאוש קונה וחדית לן דאף הפקר בטעות מהני, והנה כ' הקצה"ח סי' ת"ה דאף דבשאר הפקר לא בעינן עד דאתי ליד זוכה מ"מ ביאוש צריך דוקא שיגיע ליד הזוכה עי"ש וכ"כ הנתיבות משפט סי' רס"ב וכן נ"ל להוכיח מגמ' דב"ק דף ס"ז ע"ב דפריך רב ששת על רב דסובר יאוש קנה מהא דאמר ר"ע דטבח ומכר חייב מפני שנתרש בחטא דהיינו לאחר יאוש ואי יאוש קונה אמאי משלם הא שלו הוא טובת, וק"ל על מה שכ' התוס' דף ס"ט ע"א ד"ה אימא וכו' בתוך דבריהם דלמ"ד יאוש ל"ק דוקא גזלן לא יכול לזכות בו דבאיסורא אתי לידי' אבל אם החזיק בה אחר אין הנגזל יכול לתובעה מן המחזיק והא דלא אמרינן כל הקודם בו זוכה בו לא משום דממונא דנגזל דהא כבר נתייאש אלא מפני שהיא צריכה לגזלן לפטור עצמו מן הנגזל יעי"ש וא"כ קשה לימא ולטעתיך דאף אי יאוש ל"ק ולאו דידי' הוא דטבח מ"מ גם של הנגזל אינו תו דכיון דנתייאש יצאה מרשותו וא"כ כי קא טבת לאו דמרי' קא טבח והיא לכאורה קושי' עצומה, אבל לפמ"ש הגאונים הנ"ל דבייאוש בעינן שהגיע ליד הזוכה א"ש דדוקא לרב דסובר דהגזלן קונה ביאוש שפיר קא מקשה דהא כבר הגיע ליד הגזלן דהוא הזוכה אבל אי יאוש ל"ק ואין הגזלן יכול לקנות וברשות אחר עדן לא בא א"כ הוא עדיין ברשותו של נגזל, וטעמא נ"ל דהנה מצד הסברא חצונה כל הפקר לא להני טרם הגיע ליד הזוכה דאתי דיבור ומבטל דיבור אבל ילפינן משמיטה דונטשת דאיכא שמיטה אחרת כזו אף דלא אתי ליד זוכה, אבל ביאוש דהוי הפקר בטעות דא"א למילוף משם רק דגלי' קרא באבידה ומשם לא מוכח רק בהגיע ליד הזוכה:

הדרינן למה שהתחלנו דמה דסובר ר"י דהפקר בטעות הוי הפקר היינו משום דילפינן מיאוש דאבידה ובאמת לא קנה עד שיגיע ליד הזוכה ולכן כוונתו בשור הנסקל שהוזמו עדיו דקדם א' וזכה בו דקנה דהיינו שקדם הזוכה לקנות עד שלא ידע בעל השור מהזמת העדים דלא חזר בו טרם שהגיע ליד הזוכה משא"כ בגיטין דמיד שבא הגוי באלמותו

ליטול את הלקט שכחה ופיאה חזרו בי בעליו מהפקירם וכיון דהיא הפקר בטעות לא קנה אלא מדין יאוש באבידה דבעינן שיגיע ליד הזוכה והנה בגזל חמץ ועבר עליו הפסח וודאי דגזלן עובר על ב"י דהא באחריותו הוי קאי והיה הוא מחוייב לשורפו כדי שלא לעבור על ב"י ולקיים מצות ההשבת' ולכן הנגזל אייאושי קאמייאש ממנו שסבר נגזל שהגזלן יחוס על נפשו שלא יעבור על ב"י וישרפנו אבל מאחר שלא שרפו ועבר עליו הפסח ויכול לומר הש"ל וא"כ אין הפסד לגזלן אם נקניס אותו לאסור החמץ וההפסד יהי' על הנגזל לא קנסינן כלל ומותר החמץ דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו וכמו שפסק שם הנוב"י באותו תשובה, וא"כ הוי יאושו של הנגזל הפקר בטעות ולכן שפיר פריך הגמ' למאן דסובר יאוש כדי קני א"כ אף דהפקר בטעות הוי מ"מ קנה הגזלן וגם אתא ליד הזוכה ואף אם נאמר דבאיסר הנאה לא נתפוס שום קנין, מ"מ הרי הבאתי בשם הריטב"א והר"ן דיכול לזכות בחמץ מן הגוי כיון דאם נימא דלא קנה יהי' לו דין ממון דיהי' לו היתר לאחר הפסח א"כ הה"נ אם נימא דלא קנה יהי' לו היתר אחה"פ ממילא יכול לזכות בו שלא יוכל לומר לו הש"ל ואסור בהנאה, אבל אם נימא דאין גזלן קינה ביאוש דבהפקר בטעות אין זוכה בו מי שבאיסורא בא לידו אף דאין הנגזל יכול לתובעו מן אחר שהחזיק בה מ"מ כל כמה דלא זכה בה אחר עדיין לא יצא מרשות בעלים כיון דלא הגיע לידהזוכה וא"כ בהמה דמרא קא טבח:

הנה ביארתי עד כאן דעת הר"ן והריטב"א ותוס' דס"ל דאי' הנאה יש להם בעלי' וכן היא דעת הרמב"ם כמו שביאר המג"א סי' תרמ"ט ס"ק כ' אבל הרשב"א חולק שכ"כ בתשו' סי' תשמ"ז דמדיר הנאה מלולבו של עצמו דאינו יוצא בו ביום א' והובא ברמ"א רסי' תרמ"ט וצ"ע למה לא השיג אמ"ש המחבר דאתרוג דאסור באכילה פסול כל ז' דהא לשי' הרשב"א א"א דא"כ קשה גבי אתרוג דערלה תיפוק ליה משום דין ממון ודוחק דפוסק כחומרת שניהם מספ'] וראיית הרשב"א מראב"ד דפ"ה דנדרים והנה בביאור דברי הראב"ד וכ"מ שם נ"ל דהוא סובר בקידושין בעינין שיהי' ממונא של המקדש ולא אזלינן בתר דידה לחודא ולכן אם הגידולי' היו אסורי' מה"ת להמקדש אף דלהמקודשת אינם אסורי' כלל לא היתה מקודשת אבל אם אינם אי' אלא מדרבנן אי הוי אמרינן כרמב"ם דספק הן אי איסורן דגדולין משום דדעתו הי' לכך ואם על חבירו אין יכול לאסור דבר שלא בא לעולם על חבירו או מצד קנס כמו בחילופין, וא"כ אם קידש בגדולין לא הי' צריך לחזור ולקדש דדוקא לכתחלה קנסו ולא דיעבד כמו מכרן וקידש בדמיהן אבל אם הם אסורין בוודאי דמדרבנן גדולי הקדש הם כהקדש צריך לחזור ולקדש כדי שלא ישתרש אי' הנאה דדבריהם, אבל הקידושין לא יתבטלו ולא דמי למקדש בחמץ

דרבנן או בשעות דרבנן דהתם אסור גם להאשה לכן אף אי אין אי' הנאה רק דרבנן מ"מ היא לא קבלה דבר ששוה כלום, משא"כ בזה דלאשה מותר לגמרי רק דבעינין שיהי' ממונא דמקדש וכיון דמה"ת ממונא דילי' הוא א"א לבטל הקידושין, ולפי"מ שביארתי דעת התוס' ור"ן וריטב"א דאף דאי' הנאה לא נפקו מרשות בעליהם שהי' שלהם קודם שנאסרו דמ"מ מודים שא"א לזכות בהם מתחלה אחרי שנאסרו א"כ אין ראיה מהראב"ד דמיירי באוסר פירותיו על חבירו ואח"כ נתן האוסר גדולי אלו הפירות להמודר וקידש בהן אשה לכן אלו הי' הגדולים אסורים עליו מן התורה לא היו הקידושין חלין דא"א לו לזכות בהן ואם הן אסורי' רק מדבריהם דמה"ת יכול לזכות בהם וא"א לבטל הקידושין רק משום דמשתרש לי' דבר שאסור לו עכ"פ מדרבנן צריך לחזור ולקדש, כן נ"ל וא"כ הרשב"א יחיד הוא לגבי כל הנהו רבוותא:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ג

להנ"ל.

ע"ד שאלתך איש אי קנה דאמפפמיהל בעירך והיא נסקת בכל יום לחמם יורות המים, שע"י קיטורי העשן העולים מן המים ינוע אופני וגלגלי הכלים ויטחנו החיטים, אם יש למצוא היתר שיוסקו ע"י פועלי א"י בשבת:

תשובה הנה מצד הדין מצינו בכל מלאכת ישראל הנעשות ע"י גוים בשבת ב' דרכים להתיר, האחד היא אי נוטל הגוי חלק מריווח המלאכה דאז אדעתא דנפשיה קאעביד, והיא אריסות בשדה ומרחץ שנוטל חלק שליש או רביעי. והשני הוא קבלנות שכל הריווח לישראל, אבל כל המלאכה מוטלת על הגוי דאז אין מרוויח הישראל ע"י עשייתו בשבת והגוי אדעתא דנפשיה קאעביד שיהי' לו עי"כ עת פנוי בימות החול, ולא התירו ב' הדרכים האריסות והקבלונות אלא בשדה ורחיים דלאריסותי' קיימא ולא במרחץ משום מ"ע וחשדא דיאמרו שכיר יום היא ובקבלנות בבנין בית פליגי הרמב"ם והרא"ש רסי' רמ"ד, אבל קבלנות במרחץ כ' הב"י בשם מהרי"א בסי' רמ"ג דמדינא אסור דישראל מרוויח במה שניסוק בשבת דאם לא יוסק היום לא יושלם חסרונו במה שיוסק למחר כיון דבלא זה ג"כ יוסק למחר והגוי לא עביד אדעתא דנפשיה כלל דאם גם ימנענו הישראל להסיק בשבת לא יפסיד כלום משכרו והב"ח השיג עליו דא"כ גם ברחיים לתסר וכ' המג"א עליו שבאמת כן היא דלא הוזכר ההיתר ברחיים כ"א בשכירות או באריסות ולא בקבלנות ולכאור' קשה לשי' הרי"א דהא ההיתר דרחיים לא הוזכר בגמר' רק דהפוסקים

השוו לדין דשדה כיון דקיימי ג"כ לאריסות והנה הט"ז רס"י רמ"ד כ' דאף דחזינן דאף בית בונין בקבלנות מ"מ אינו דומה לשדה דבשדה יש ב' דרכים להיתר הא' אריסות והשני קבלנות ואין בו רק דרך א' לאיסור דהוא שכיר יום ולכן יותר יותלו בדרך המותר משא"כ בבית דאין רק ב' דרכים א' לאיסור וא' להיתר לכן חיישינן עכ"ד. וא"כ אי נימא דברחיים הקבלנות אסור מצד הדין א"כ יש ברחיים בי צדדים לאיסור הא' שכיר יום והשני קבלנות ורק דרך א' להיתר ויותר גרוע מקבלנות בית, ומנ"ל להפוסקים להשוותם לשדה ולא לבית, וגם במרחץ למאי צריך הגמרא לומר דאריסות למרחץ לא עבדי אינשי הא אי נמי הי' דרכו של המרחץ ליתן באריסות כמו שדרך הבית להבנות בקיבולת מ"מ כיון דלמהרי"א קבלנות במרחץ אסור מדינא ואין בו אלא צד א' להיתר דהא אריסות דעובד לעצמי, אבל הב' דרכים אם עובד לישראל בעלו בין הוא שכירו ליומו בין הוא שכיר לשנה אסור ושפיר חיישינן לחשדא וצ"ל דמהרי"א לא סבר להא דטו"ז דגם אי יש כמה צדדי' לאיסור אי יש מקום לדונו לכף זכות אין בו משום חשדא, וכעין דברכות דף ח' בעובר אחורי ביהכנ"ס דאי איכא פתחא אחרינא ל"ל בה, והא דלא תלינן בבנין בית בקבלנות משום דיותר שכיחא שכירי יום ממקבלי קבולות, אבל אריסוי במרחץ לא שכיחי כלל, ובשדה וברחיים האריסות שכיח טובא:

אבל קשה על סברת מהרי"א וביותר על המג"א שהשיג על הב"ח שבאמת גם ברחיים לא הותר קבולת לשנה וכי הי' נעלם מהם דברי הרי"ו שהובא בב"י באותו סי' דרחיים של מים מותר לתנם לגוי בקבלנות וכוונתו לשכיר שנה דאל"כ הי"ל לומר דמותר באריסות וכן סובר הב"י בפירושו שכ' עליו שהוא כדעת המתירין בקבלנות ולא כדעת הרמב"ם ואי היה שכירתו שיטול מכל איפה ואיפה כך וכך דהוי אריסות הלא זה גם להרמב"ם שרי, ואין לתרץ דשאני רחיא דמיא דלית ביה מלאכה דאורייתא כמ"ש המג"א בסי' רנ"ב והוי אמירתו שבות דשבות וסובר דרחיא הוי במקום פסידא וסובר ג"כ כאותו שיטה דשבות דשבות במקום פסידא שרי והא דלהרי"א אסור היינו ברחייא דידא דהוי מלאכה דאוריי' דא"כ למה שרי הרי"ו דוקא בקבלנות הו"ל להתיר ג"כ ע"י שכיר יום דהא להרי"א אין חילוק בין שכיר יום ובין שכיר שנה ברחים, ועוד דא"כ דהוי מקום פסידא למה כ' הב"י דלהרמב"ם הי' אסור הא במכס כ' הב"י דאף שהוא בפרהסי' מ"מ משום פסידא שרי וצ"ע לכאו':

והנלע"ד בזה דהנה יש לדקדק על מ"ש המרדכי בשם הר"ם בטעמא דמכס בקבלנות משום פסידא דממונא דאדם בהיל על ממונא ודמי למה שהותר בר"פ מי שהחשיך ולא קאמר בפשיטות משום דהוי שבות דשבות דמותר במקום פסידא דהא בטעמא

דכתב הוא להיתר כבר נפל ברברוותא בפלוגתת הראשונים דקדמו להר"ם טובא והובא דעותיהם בטוש"ע סי' של"ד במקו' דליכא למיחש שיבוא לידי אי' תורה ולא קאמר הטעם הפשוט, אף שגם בזה מצינו פלוגתת האחרונים אי שרי במקום פסידא, פלוגתת' תלי' אי גרסי' ברמב"ם דהובאו בסי' ש"ז סעי' ה' בשבות דשבות "בצורך גדול, כגיר' הראב"ד והר"מ לא גרס לי' אבל הר"ם הבאו דבריו במרדכי עירובין פ' הדר דמביא ראי' מדברי הרמב"ם אלו לדבריו שם והביא הגרסא דהראב"ד דמותר לצורך גדול:

לכן נ"ל דסובר הר"ם דלא חשבי' לכל יום ויום בפ"ע דליהווי עי"כ הפסד קרנו וכאשר הי' סבור להרב המג"א בתחילה אלא סובר דגם מניעת ריווח להפסד יחשב, וכמ"ש הר"ם בפ"ב דמ"ק על הירושלמי שהובא שם בריי"ף דהדא שיירתא שרי למדבק מני' במועדא דשמעיני' מיני' דדוקא רווחא דבאה ע"י טרחא הוא דמניעתו לא הוי דבר האבוד אבל רווחא הבאה לאדם בלי טרחא כגון מו"מ מקרי המניעה ממנו דבר האבוד, לפי שעסקיו בסחורה לקנות בזול ולמכור ביוקר היא חיותו ואיליו הוא נושא את נפשו וכן פסקינן בסי' תקל"ט [אף שהר"ן גופא בפ"א דמ"ק הביא חולקים על זה] ולענ"ד להביא ראיה ברורה לזה דאף הפסד ריווח שמצפה עליו והוא מחייתו דחשיב כהפסד קרנא הגמר' ערוכה מסוגיא דפרוקה וטעונה ב"מ דף ל"ב דפריך הגמרא וטעונה אין בה חסרון כיס מי לא עסקינן דאדהכי והכי בטיל משוקי' וכו' וקשה עכ"פ איכא ק"ו דפריקה איכא חסרון קרנא ובטעינה לית ביה אלא חסרון רווחא וע"כ מוכח דאין חילוק בזה ובכל מקום שאמרו שמותר משום פסידא שרי גם כשהוא מניעת הריווח אבל לענין היתר שבות דשבות דלא מצינו שהיתורו משו' פסידא רק הוזכר דהותר לצורך גדול וצורך גדול אינו אלא שלא להפסיד מקרנא, ותדע דהרי לא התירו ברסי' ש"ז לתת מעות לעכו"ם מערב שבת לקנות ביום ש"ק משיירא, ובזה יש לי לפרש מ"ש הרא"ש ב"מ פ' הפועלי' על אבעי' הגמר' באומר חסום פרתי ודש בה אי דמי לשבת דמכאן פסק ר"ס גאון דאסור לומר לגוי ערב שבת הילך מעות וקנה בשבת כמו בחסימה דאינו דש מיד יעי"ש. ובאמת הדבר מבואר באגרות דבעי' קצוץ וראי' זו הובא בהה"מ רפ"ו מה' שבת ונראה דלכאור' יש להקשות על לשון הרס"ג דאסור לומר קנה בשבת הלא אפי' לא הי' מצווהו לקנות דווקא בשבת ג"כ אסו' בערב שבת כדמוכח באגרות דרק בד' וה' שרי וצ"ל דהרס"ג בקצץ לו שכר מיירי דבזה אי לא הי' קובע מלאכתו בשבת היה מותר ודינא דרס"ג לא דמי כלל לדינא דהרמב"ם רפ"ו דהרמב"ם מיירי בסתמא בלא קצץ והרס"ג מיירי בקצץ וקובע מלאכתו בשבת והנה על דינא דרס"ג כ' הנמ"י דיש להביא ראיה מר"פ מי שהחשיך דס"ל כשיט' רש"י במתני' שם דמבע"י מיירי והרא"ש ר"פ מי שהחשיך, דא"כ מאי פריך הגמ'

מ"ט שרי רבנן לתת כיסו לנכרי והא ב"ה מתירין כולן עם השמש וע"י קציצת שכר שרי עכ"ד ותמוהי' הם דבעורות לעבדן אין קובע מלאכתו בשבת לכן שרי בקצץ, ושפיר מביא הנמ"י ראיה לרס"ג דבקצץ וקובע מלאכה בשבת ג"כ אסור מע"ש, אבל התם שרינין דין זה במקו' פסידא וה"א דהה"נ לשתרי ולומר לגוי לקנות בשבת ביום השוק או משיירא שתעבור דהפסד ריווח כהפסד קרנא ע"כ הביא מחסום פרתי ודש בה דאי הי' דש בעצמו היה אסור לו לחסום פיה והיתה אוכלת ע"כ מצווה לגוי כדי שירוויח את אכילת הבהמה וקאמר דבכה"ג בשבת הי' אסור ותימה גדולה על בעל המל"מ פ"ו מה' שבת שכתב על דברי מהר"א ששון דמפרש דברי הב"י בדינא דמכס דלתי' הא' דאינו צריך לפסידא אלא להתיר אמירה לגוי במלאכה דאורייתא ולתי' הב' אפילו במלאכה דרבנן דברמב"ם אין מפורש לאסור שבות דשבות אלא דוקא בשבת אבל ליתר בע"ש לעשות שבות דרבנן זה תליא בשני תירוצי הב"י וכ' המל"מ עליו דאף דברמב"ם אין מפורש דין זה הא כ' כן הרא"ש בשם הרס"ג וכן הסמ"ג כ"כ, ע"כ נד מפירושו של הרא"ש ותי' דכל הפוסקים לא מיירו אלא בגוי דעושה המלאכה אדעתא דישראל אבל בנדון דהר"ם דקבלת המכס היתה בקבולת דאדעתיה דנפשיה קאעביד רק שקובע מלאכתו בשבת ובזה אי לא הי' מקום פסידא ולא היתה אלא מלאכת שבות מסתפק הב"י אי אסור היא עכ"ד וכפל ושילש ספק זה שם ולפ"מ שכתבתי הלא מוכרח מרס"ג דמיירי ג"כ בקצץ דאדעתי' דנפשיה קא עביד ואסור משום דקובע מלאכתו בשבת והסמ"ג והסמ"ק והמרדכי הובאו דבריה' בש"ע סי' רמ"ה סעי' ה' דמותר לתת לגוי בע"ש בגדי' למכור אם קצץ לו שכר ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת, אלמא דגם שבות דשבות מע"ש ובקציצה דאדעתי' דנפשי' קא עביד אסור לקבוע יום השבת למלאכתו דאין לומר דלתירץ הראשון שבב"י התם נמי איכא מלאכת הכתיבה דהא הישראל אינו מצווהו לכתוב ולא דמי למכס דהתם אי לא יכתוב לא יקבל המכס וכאשר ביאר הנוב"י מהד"ת,

הנה הוכחנו דלא הותר שבות דשבות משום פסידא לחודא רק אם הוא מפסיד מקרנא, אבל נראה לענ"ד אי הא דשרי לי' רבנן אינו רק משום דחסו עליו שלא להפסיד, כ"א מחשש שאם לא יתירו לו יעבור על אי' דאורייתא או על איסור חמור מזה כגון ההיא דר"פ מי שהחשיך דמתוך שאדם בהול על ממונו לא יעמיד עצמו וכן בהפסד שבא עליו בפתאום כגון ההיא דסי' ש"ז סעי' י"ט דבזה אי נמי לא היה אלא הפסד רווחא ג"כ היינו מתירין לו ודווקא במציאה שלא עמל בו ולא היה דעתו עלי' מעיקרא ורק במקרה לכן יכול האדם להעמיד עצמו אבל במי שקנה רחיים או שכר ארענדא להחיות בו נפשות אנשי ביתו ואי ימנע ממנו הרווח של אותו העסק מאין יביא טרף לביתו וודאי שאדם

בהול על הריווח של העסק ויש לחוש על התבהלותו [ודומה למ"ש בסי' תקל"ט במג"א סק"ט לחלק בין מציאה להרווחא הבא ע"י מו"מ עי"ש] ולכן בנדון דהר"ם אי לא הי' קבולת לתת לו מכל מאה שתגבה לא הי' שרי אף דהוי שבות דשבות לתי' הב' דב"י משום דגם שבות דשבות לא הותר בהפסד הריווח אבל בקיבולת שאדעתא דנפשי' קא עביד וליכא כ"א משום דקובע מלאכתו בשבת וע"ז מביא ראיה מר"פ דמי שהחשיך דהתם ג"כ בקצץ מיירי וכמו שכתבתי לעיל לתרץ קושי' הרא"ש דג"כ אדעתי' דנפשי' קאעביד רק דהוא קובע מלאכה בשבת והתירו לא משום דחסו על הפסדו כ"א שלא יעבור מחמת התבהלותו על אי' חמור וזה ג"כ בהפסד רווחא והנה בהא דמחלק המהרי"א בין שדה למרחץ דבשדה מותר הקבלנות מדינא ולא במרחץ ע"כ דאין הישראל מצווהו לעבוד עבודתו בשבת דזהו גם בשדה אסור מדינא רק בסתמא מיירי ובמרחץ אף שהישראל לא ציווה לו להסיק בשבת מ"מ כיון דלא נהנה הגוי ממלאכה זו רק הישראל הוי כגוי שעשה מלאכה מעצמו לצורך הישראל דאסור ג"כ דכן קי"ל בסי' רנ"ב דרק בקצץ אי רואה שהגוי עושה בשבת א"צ למחות אבל בחנם צריך למחות כן הה"נ והטעם מבואר בסי' שכ"ה מחשש שאם נתיר מה שהגוי עושה מעצמו יאמר לו לעשות כן, והוי כעין גזירה לגזירה, דהא דאסרו חכז"ל לומר לגוי לעשות מלאכתינו כ' הרמב"ם רפ"ו דהיא כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם ויבואו לעשות בעצמן ובגוי שליקט פירות לעצמו אין האיסור משום שמא יעלה ויתלוש כמ"ש הרשב"א בחידושיו לשבת דף קכ"ב דדוקא בפירות הנושרין דממילא קאתי' אי שרית לי' אתא למיעבד בידים דמחלף לי' אבל מידי דלא אתי ממילא אלא תלי' במעשה ויעשה ע"י גוים בשביל גוים שרי דליכא למיגזר דישראל בגוי לא מיחלף אבל כשעושה בשביל ישראל אי שרית לי' אתי למימר לי' עכ"ד אלמא דבגוי שעושה מעצמו האיסור היא רק מגזירה דאמירה ואמירה מגזירה דיעשה בעצמו וגם במלאכה דרבנן אסור דהא גוי שהביא מחוץ לתחום אסור למי שהובא בשבילו וה"ה בכל מלאכת דרבנן שצריך הישראל הרואה למחות אף דהוי כעין גזירה לגזירה בדרבנן, אבל בזה מצינו קולא במקו' הפסדא דגוי שבא לכבות א"צ לומר אל תכבה והא דהקשו תוס' בשבת דף קכ"ב ד"ה ואם בשביל ישראל אהא דנכרי שהדליק נר בשביל ישראל אהא דא"צ לומר אל תכבה, ולא חלקו דשאני התם דהוי משאצל"ג ובמקו' פסידא, די"ל דהי' קשה להו אגוי שהביא מחוץ לתחום ואית ביה לצורך סעודת שבת ועונג יו"ט דלצורך דבר מצוה הותר ג"כ מה דהותר במקום פסידא, ולפי"ז י"ל דהה"נ דגוי העושה מלאכה מעצמו במלאכה דרבנן במקום דאיכא הפסד רווחא דשרי, ולכן ברחיא דמיא אי לא הוי בקיבולת כ"א שכירי יום דהוי שבות דאמיר' לנכרי ממש בשבות דרבנן דלא הותר אלא

לצורך גדול דהיינו הפסד קרנא, אבל קבולת דלא הוי אלא גוי שעושה מלאכה מעצמו דהותר במקום פסידא שא"צ למחות דאפי' בהפסד דרווחא ג"כ שפיר וכמ"ש למעלה כן נדחקתי להשוות דעת הפוסקים שלא יחלקו אהדדי:

עכ"פ אי דברי כנים או פליגי האחרונים הר"י אבוהב והמג"א על הרי"ו ונקטינן להלכה ולמעשה כדעת האחרונים א"כ בנ"ד אסור מדינא שיוסק הפאבריק של הדאמפפמוהלט ע"י גוים המושכרים לכך בכל השנה וגרע עוד עי"ז נידון זה כיון שהאומנים נוטלים העצים והפרמים להסיק מבעל הפאבריק א"כ הוי כאלו צווה להם בפירוש ולא כמי שעושה מעצמו כמבואר בהגה"מ ובהגמוי' המבואים באחרונים בסי' רנ"ב ובסי' רע"ו:

וכיון שזכינו לדין דאסור לעסוק בפועלים שכירי שנה גם באריסות דהיינו שיתנו דמכל איפה ואיפה שיקבל משכר הרחיים יקחו הפועלים מדה א' ג"כ אסור דאף שאי אפשר שיתעסק בשכירי יום בשאברוק כזו אבל שכירי שנה שנה שכיחי טובא וכיון שכל העסק בבית הישראל גם לוקחים העצים להסיק מבעל הרחיים וכשאין מביאין לפאבריק לטחין יטחנו חוטיו של בעל הרחיים, וא"כ הוי פרהסיא דאסור משום מה"ע דיחשדוהו דעוסק בשכירי יום דאף דבש"ע איתא דרחיים דינו כשדה דדרכו באריסות היינו רחי' דמיא או דידא אבל רחיים של הדאתפתאשינעו הלזו ידוע לנו שאין דרכם באריסות וכל אותן שישנם במדינתינו הפועלים שכורים הם בשכר קצוב לשנה ואי משום פסידא הלא גם במרחץ איכא פסידא ולא חשו להו והנה הרא"ש כ' בפ"ב דב"מ סי' כ"ט דהתיר הר"ם ז"ל כשיש רוב חלב בבהמה ומצטערת בכך לומר לגוי לחלוב לבהמה וליטול החלב לעצמו דצער בע"ח דחי לאמירה לנכרי עכ"ל, וקשה הא כיון שהגוי נוטל החלב לעצמו א"כ הגוי אדעתא דנפשי' קאעביד ומה צורך לדחות את האיסור, ואפשר לפרש עפ"י מ"ש בתשו' תנחם עזרי' סי' קי"ב שישראל שיש לו בהמה חולבת והחלב מחציתה להאריס דצריך להפקיר הבהמה או שיקבל הארוס כל אחריות בשבת על עצמו עכ"ד והמג"א בסי' רמ"ו סק"ז תמה ע"ז דהא מותר לחלוב משום צער בע"ח, והא"ר בסי' ש"ה מתרץ דמיירי שהבהמה אינה מצטערת כל כך, והנה לענין השבות דאמירה לנכרי שיחלוב דהוא משום מפרק תולדה דדש מאי מהני שיפקיר לבהמה או קבלת האחריות וכי מותר לצוות לנכרי לעשות מלאכה בדבר שאינו שלו אלא וודאי דסובר הרמ"ע דמלבד מלאכת החליבה אית בחולב גם איסור דמשתמש בבע"ח דהא אפי' בצדה אסור להשתמש וכיון דהבהמה שלו אם רוכב עלי' איכא משום שביתת בהמתו, אף דהחי נושא את עצמו ואין בו אלא משום שבות ובבהמה לא גזרו כמ"ש המג"א סי' ש"ה סקט"ו ומש"ה א"צ למנעו למשרתו גוי שרוכב עליה כשמוליכה להשקותה אבל מ"מ מודה דאסור לו לצוות

שירכב עליה והכא מצווה להאריס שיחלוב לכן צריך להפקיר אבל המהר"ם דמיירי אם מצטערת הרבה לכן לא הצריך שיפקיר הבהמה כי מצוה דצער בע"ח דוחה לאיסור זה שמצווה לגוי לשמש בבהמה שלו, אמנם זה דוחק גדול שמשמעות לשון דמהר"ם דדוחה לשבות דאמירה לנכרי ולכאורה הי' נראה כיון דקי"ל דאף בקצץ אסור לעשות המלאכה בבית ישראל דמחזי כשלוחו לכן כיון דהבהמה הנחלבת עומדת בבית בעליה ואפ"ה שרי לגוי לחלוב אותה ואין ההיתר אלא משום דנדחה האיסור מפני צער בע"ח, אבל ראיתי שבספר התרומה הובא מקצת לשונו במג"א סי' רמ"ז שכ' הא דבתיקון בגדיו לא שרינן בקצץ בעומדת בבית ישראל כיון דמנכר דבמלאכת ישראל קאעסיק ובאגרת שרינן בקצץ אע"ג דכתב ישראל היא נישא מנכר ג"כ מעשה ישראל דהחילוק היא דבבגדים הישראל נהנה מגוף המלאכה שנעשה אבל באגרת אין הישראל נהנה מגוף ההוצאה וההולכה עכ"ד, וזה נ"ל הטעם שכ' הר"ם שיטול הגוי כל החלב לעצמו ולכאורה אם יטול חלק ממנו כארוס שליש או רביע ג"כ אדעתי' דנפשי' קא עביד אבל לפי סברת התרומה א"ש דאם גם ישראל הי' נהנה מגוף המלאכה לא הי' שרינן אף דגוי עביד אדעתי' דנפשי' כיון דהבהמה עומדת בבית ישראל, אבל עתה דנותן לו כל החלב ואין הישראל נהנה כלום למה צריך לדחייה, ובפשוט הי' נראה דהא דשרי ליתן בגדים לכובס בקצץ היא דוקא בע"ש אבל בשבת וודאי לא והטעם דאף דגוי עבד לנפשי' הלא גם אמירה הילך בשר ובשל לעצמך אסור כדאיתא בש"ע ססי' ש"ז, וגם זה אינו לוח לי דהטעם דאסור ליתן בגדים בשבת היא משום דנהנה מגוף המלאכה וגוף המלאכה בשליחותו נעשה, רק התיקון בשבת הגוי עושה לנפשי' להשלים פעולתו, ובהילך בשר ג"כ הישראל נהנה כמ"ש המג"א דכיון דנותן לו בחנם ע"כ ניחא לי' שיאכל אבל הכא דאין בחנם נותן לו דשכר טרחתו הוי כאומר לו בשל בשר שלך היא, לכן נ"ל דהטעם דהר"ם דלא הי' מתיר אי לאו דצער בע"ח הי' דוחה משום דכיון דניכר הדבר שבמלאכת ישראל היא עוסק ואין ידוע לכל שנותן לו כל החלב בעד שכר טרחתו שאין דרך לתת כ"כ ואי לא הי' נותן לו כל החלב או מחירו שהי' הישראל נהנה מגוף המלאכה הי' אסור לכן אף דבאמת לוקח הגוי כל החלב אסור משום ת"ע וחשדא אף דבכלים לכובס מהני הקצץ ולא חיישינן לחשדא דבחנם התם לא מנכרא מלתא שבמלאכת ישראל עובד, ובאגרת דכתב ישראל הוא נושא ומנכר מלתא ואפ"ה שרי' בקצץ נ"ל דהיינו דוקא כיון שאין ידוע שלא ימצא מי שנשלח איליו או הבי"ד בביתו ויצטרך לילך אחריו בשבת משא"כ בזה דבוודאי נעשה המלאכה בשבת ומנכר מלתא דנעשה בשל ישראל וכל ההיתר היא נתינת החלב לו ואיכא למיחוש משום חשדא, והנה בסי' של"ב הובא בש"ע דבהמה

שאחזתה דם דמותר לומר לגוי להקיזה אם יש ספק שתמות אי לא יקיזה ומטעם דאדם בהול על ממונא ואי לא נתיר ע"י גוי יעשה בעצמו וקשה הא גם אם ידוע שלא תמות למה לא נתיר אמירה לגוי להקיז כדי לרפאותה ולהקל צערה משום צער בע"ח הלא גם חולב הוא מפרק תולדה דדש כמו חובל, ולשי' הר"ם דבעי' דוקא שיהי' כל החלב לגוי א"ש דלא התירו כאן בחולב אלא משום דגוי אדעתא דנפשי' קא עביד דכל הנאת המלאכה ואין בו אנא משום ח"ע וחשלא אבל המחבר דנקט בסי' ש"ה בדיעה ראשונה דמותר לחלוב ע"י גוי אף שאין החלב של גוי והתם פ' דדוקא בספק אי תמות, ונראה דבסי' ש"ה מיירי בקצץ דאומר לו כל החולב אותה לא יפסי' והתם בחנם מיירי דבספק אי תמות מותר אפי' בלא קצץ, כן נ"ל לחומר הנושא לא ראיתי מי שהרגיש בסתירה זו:

תבנא לדינא אם יתנה בעל הרחיים לתת לפועליו האומנים חלק שליש או רביע מכל מה שיקבל בשכר הטחינה דשרי מצד הדין, אמנם נראה דדוקא אם נותן להם חלקם בחיטים שירוויחו בשותפות אבל לא הותר לתת להם דמי מחירם שכן כ' הב"י בסי' רמ"ג דתוס' ע"ז כ' דלהכי מותר אריסות שדה כיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף השדה וסיים דכן ברחיים מותר אם נוטל חלקו בקמח ולא במעות וכ"נ ממ"ש הכלבו בשם הרי"ף והסמ"ק והגמיי' בשם ס' התרומה ודין תנור ג"כ בנוטל מגוף הפת חלקו, וסיים הב"י שאין דעת הרמב"ם כן מדלא חולק בכך משמע דכמו דברחיים ותנור שרי חלקו בפת וקמא כן במרחץ [אי לא משום מ"ע] בנוטל חלקו במעות ריווח של המרחץ עכ"ד, אבל משמע דבזה אין חולק דבתנור ורחיים דגוף הריווח הוא הקמח ופת דלא שרינן אריסות אלא אם יטול חלקו בגוף הקמח והפת דאז הוא כשותף, ונראה לענ"ד לפרש דברי המג"א בסי' רמ"ה סק"ו דאם האופה נוטל חצי הריווח לא בעי התנו מעיקרא ובנוטל חלקו בימים בעינן התנו מעיקרא ונתקשו בו הא"ר והפמ"ג נראה דאף דשני הפנים שריין הא' שנותן להאופה חלק מהריווח בכל יום דהיינו שנותן לו חלקו בפת, והשני שהגוי נוטל חלקו ב' וג' ימים והישראל ג"כ ב' וג' ימים כמ"ש המג"א בסק"ג, אמנם זה דוקא אם מתחלה כשקנה התנור ושכר לזה האופה שכרו מתחלה עד"ז המותר, אבל אם מתחלה הי' הגוי מושכר לו לשנה בשכר הקצוב דאז אף דמיירי שם במקום דמותר להשכיר תנור שדרכו באריסות] הי' אסור לאפות בשבת וכשי' המהרי"א כיון דישראל נהנה ולא הגוי ובאמת לא הניח לאפות בשבת, ואח"כ כדי שלא יפסיד ימות השבתות החליף משכורת האופה לדרך א' מאופנים המותרים, זהו מקרי לא הותנו מעיקרא ויש חילוק אי השתנותו היתה שעכשיו נוטל חצי הריווח בפת גופא בכל יום א"כ נעשה שותפו ויצא ג"כ מידי חשדא דהכל רואים שנשתנה למעליותא דמתחלה לא פת היתה

משכורתו, משא"כ אי עכשיו נוטל זה ג' ימים וזה ג' ימים וא"כ הבאים לאפות בימים השייכי' לישראל ורואין שכל הככרות הריווח באים ליד הישראל, ויראו אח"כ שגם בשבת נאפה שם ע"י שרואין העשן יוצא ואין היכר להם שזה החליף משכורת פועליו ויחשדו אותו שאף שלפנים הי' נזהר בכך ולא הי' מניח לאפות בתנורו עכשיו רות אחרת עמו לרעה ע"כ בעינן דוקא התנו מעיקרא שמתחלת ביאת האופה לשירותו התנו לו בכך דאז לא חיישינן לחשדא כיון דדרכו של אותו מקום בכך, כן נלענ"ד נכון:

וא"כ כל האיסור כאן אם יתנה עם פועל האומן שיתן לו מגוף החיטים שיבואו בריווח שכר הטחינה את חלקו בשכרו היא רק משום מ"ע כיון שאין דרך פועלי הדאמפפמיהלן ליטול שכר כזה, ואפש' לנו להמציא מקום להיתירא, דהנה בעל החו"י שאל מאת בעל עה"ג אי מותר לצוות לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות מלאכה והגאון בעל עה"ג הביא ראיות לאיסור והנה אי ראייתו אינה מוכרחת אבל דינו אמת דלא עדיף משבות דשבות דג"כ אסור, אבל זה נלענ"ד דבמקום דמותר שבות דשבות דג"כ מותר אמירה שיאמר לגוי אחר, והנה הנוב"י במדה"ת סי' כ"ט נסתפק מאד אי איכא מקום דמותר מצד הדין רק משום חשדא דיחשדו אותו שנעשה בדרך האיסור ודרך האיסור היא רק שבות דשבות דאמר לנכרי שיעשה מלאכה דרבנן קודם שבת דלא חיישינן למ"ע כזה. וסמך ע"ז בנידון שלו משום שנ"ל כן להלכה ולא למעשה בדבר אחר, והנה אין להביא ראיה לדין זה ממ"ש הט"ז בסי' רמ"ו ס"ק ג' ובמג"א שם ס"ק ו' דאף לדידן דל"ל רה"ר אסור להשאיל כלי לגוי בשבת משום שיחשדו אותו שיצווה אותו להוציאו דהתם החשד היא דעבר על שבות דשבות בשבת עצמו וספיקו דהנוב"י היא אי לא נחשוד אותו רק שעשה כן בע"ש, ואין להביא ראיה משיטת המג"א דרחיים של מים אינה אלא משום שבות וא"כ למה כתב הב"י בסי' רמ"ד על הר' ירוחם דמתיר קבלנות ברחי' דמיא דהיא כדעת מתירין דלדעת הרמב' חיישינן לחשדא, אלמא דאף בשבות דשבות חיישינ' ג"כ למ"ע די"ל כיון דחושדין אותו בשכירי יום ודרכן של שוכרי שכירי יום היא לשכור בכל יום ויום את פועליו וא"כ יש לחשדו ששכרו בשבת ואדרבא יש להביא ראיה להתיר ממ"ש רש"י במ"ק דף י"ב אהא דמקבלי קבולת דאסור משום דידעו כ"ע ואמרו היום בשבת יהיב ליה עכ"ל ואינו מובן לכאורה דהא אף אי קודם שבת יהיב לי' כי עביד בשבתא בשליחותא הוא אי מצווהו לעשות בשבת ולומר דדעת רש"י דאפילו היא דבר שדרך לתת אותי בקבולת ג"כ אסור מה"ט דא"כ גם שדה באריסות יהא אסור מחשש זו, אלא נ"ל דסובר רש"י מדלא חילק אם קבל ע"ע מלאכה שאסורה מה"ת או מלאכה שאינה אלא משום שבות דרבנן ובשכר יום במלאכה דרבנן הוי רק שבות דשבות דלא הוי חיישינן למ"ע

אם לא שנחשוד אותו שעשה כן בשבת וכן יש לה"ר מלשון ספר התרומ' שהובא במג"א סי' רמ"ז ס"ק ב' שכתב דלכן באגרות בעינן קצץ דאל"כ כיון שכתב ישראל הוא נושא וניכר מעשה ישראל יאמרו בשבת נתן לו להוליך עכ"ל. ולא כ' בפשיטות שיחשדוהו שצווה לו להוליך בשבת ובמקום אשר כתב שיאמרו בשבת נתן לו להוליך הי"ל לכתוב שיאמרו שנתן לו להוליך בשבת, ולפמ"ש ניחא כיון שאמיר' לנכרי לילך חוץ לתחי' היא שבות דשבות ולא חיישינן לחשדא בשבות דשבות אם לא החשד היא דנעשה בשבת עצתו ובטעמא דמלתא לא כמ"ש הנוב"י משום דשבות דשבות גופא חידש היא בע"ש אלא העיקור היא דאמירה לגוי בע"ש שיעשה בשבת היא רק גזירת חכז"ל משום דעושה הגוי שליחותו דישראל כמ"ש רש"י ר"פ מי שהחשיך כיון דלשיטתו מבעוד יום נתן כיסו לגוי ומצד הדין אין שליחות לגוי רק דחכמים החמירו ואם אמר שיאמר לגוי אחר מאחר דקי"ל דאף גוי לגוי אחר אין נעשה שליח לכן הוי שבות דשבות אבל אמירה לגוי בשבת עצמו לא מבעי' לשיטת הסמ"ג דדאוריי' היא אלא אף לדידן לזו משום שליחות היא אלא מטעם דממצוא חפצך ודבר דבר כמ"ש רש"י דף ט"ו דמדברי קבלה היא דחמור:

ואחר כל הדברים הנאמרים זאת העצה היעוצה שבעל הרחיים לא ישכיר את כל הפועלים הנצרכים להעסק ההוא כ"א את האחד המיוחד שבהם הגדול מכל אחיו הפועלים אתו, הוא הנקרא "וועראקמייסטער" וכל תנאו של בעל הרחיים יהי' לבד עם זה הפקוד על כל העסק, והפקיד הזה הוא ישכור לו פועלים העוזרי' אותו וישלם להם מכיסו, ושכר הפקוד הלזה יהי' נטילת שכר מגוף החיטים שיורווח ע"י העסק וכיון שהפקוד הזה אינו מסיק התנור בעצמו וגם אינו נותן החיטין לתוך הרחיים בידו ממש ואינו עושה שום מלאכ' דאורי' בציוו ישראל רק מצוה למלאכת הכבידות להעשות ע"י משרתיו עושי רצונו הוי רק שבות דשבות וכיון דתנאו עם זה הוא קודם שבת וליכא אלא ת"ע בשבות דשבות שנעשה קודם שבת שבזה מצינו שהקיל הנוב"י בעת הצורך ואנחנו מצאנו קצת ראיות להקל והיא באמת במקום פסידא ובל"ז הישראל אינו דר בבית שבו הפאב- ריק וכל שכיניו ואנשי עירו יודעים שאין לו עסק עם כל הפועלי' רק עם זה הפקוד על כל, וכל העסק נחתך עפ"י זה הפקוד וכי שותף הוא בנטילת גוף הריווח ע"כ לדעתי יש להקל:

ובשארי המאשינען שנתחדשו בזמנינו לקצור ולדוש התבוא' באלו א"צ לפנים כי בלא זה המנהג בכל הגלילות לתת להקוצרים חלק בגוף התבואה חלף עבודת' ואין בהם שום נדנוד איסור לא מדינא ולא למ"ע:

וע"ד קושיתך על תוס' ע"ז דהקשו על הא דמסקינן שם שכירות לא קני' מהא דגבי אונאה אמרי' שכירות ליומא ממכר היא והקשית דנימא דהשוכר קונה קנין הפירות והגוף של המשכיר, לכן אם שכר נכרי בהמה מישראל כיון דהגוף של הישראל מצווה הוא על שביתתה ולק"מ וודאי למ"ד ק"פ כקה"ג דמי א"כ אי היה הק"פ נקנה לגוי השוכר שוב לא מיקרי שורך דישראל דהא אין בעל קה"ג יכול למוכרו, אבל באחת קי"ל בח"מ סי' רנ"ז דקה"פ לאו כקה"ג דמי לכן א"א לקנות קה"פ לחודא דהא הפירות אינן בעולם ולא מתפיס הקנין בדבר שלב"ל ולא קנה אלא שעבוד הגוף לפירותיו ושיעבוד לחוד אינו נמכר דאין קנין לחצאין רק אם שיירי קה"פ לעצמו אמרינן דבעין יפה משייר ושייר ג"כ מקו' הצמוח כדאיתא בטוש"ע סי' ר"ט ובקה"פ כזו פליגי ר"י ור"ל אי הוי כקה"ג אבל אי הי' הגוף נקנה לאחר לפי שעה אף דהגוף חוזר לאחר זמן דלא הוי אלא כקה"פ כמ"ש הר"ן נדרים ד' כ"ט וודאי דבאותו זמן דנקנה להאחר לא הי' מיקרי גופו של הראשון, והא דאמרי' קה"פ לאו כקה"ג דמי משום דקי"ל שכירות לא קני' אלמא דאין הגוף נקנה לשעה ולא נקנה בשדה החוזרת ביובל ונכסי מלוג להבעל רק מקום צימוח הפירות וזה לא מעכב הכח של בעל קה"ג וזכותו משאר הגוף, אבל אי הוי קנין לזמן קנין דהוי לן ראיה דשכירות קני' באמת הי' קה"פ כקה"ג, והנה אם קנה הפרה לפירות היינו לגיזותיה ולוולדותיה היה נקנין מקום צימוחי הפירות אבל השוכר דלא קנה אלא עבודתה לא נקנה כלל כיון דקנין לשעה לא מהני למידי ושעבודא דבהמה לעבודה הוי קנין לחצאין דלא מהני מדין תורה כמ"ש התוס' ב"ב דף ע"ז והא דמצינו בגיטין דף מ"ב ע"ב ובר"פ המפקיד דיכול להקנות עבד לקנסו ופרה לכפילא היינו לבתר דתקנו רבנן שיעבוד לחצאין, ובזה נ"ל ליישב קושי' המג"א למה ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה הא לחומרא שכירת קניא מדרבנן, ולפי הנ"ל מיושב דוודאי אי הוי אמרינן מה"ת שכירות קונה הוי מוכח דשכירות ממכר הגוף ליומא היא דבלי קנין הגוף א"א להקנות עבודת הבהמה והא דנקנה שדה החוזרת לבעלים ביובל משום דקנה גוף צמיחת הפירות, אבל לפי האמת דמה"ת לא קנה לא הגוף ולא הפירות רק דלחומרא תקנו רבנן דאף דלא קנה הגוף יקנה הפירו' דעכ"פ קנה שישתעבד הגוף לפירות ולכן ישראל ששכר פרה מגוי מצווה מדרבנן על שביתתה כיון דהעבודה שתעבוד הבהמה היא קנוי' לו משא"כ לענין תרומה דכת' התוס' ר"פ אלמנה לכ"ג דאף למ"ד קנין פירות כקה"ג דמי מ"מ מודה לענין זה דאזלי' בין לקולא ובין לחומרא רק בתר קה"ג עי"ש:

מה שנפלאת על דברי הריב"ש שהובא בב"י בבהמה של שותפות דמשמע מיני' דלענין שביתת בהמה ג"כ אינה אסור אלא מלאכת ישראל, לא דקדקת כהוגן דאדרבא משם

מוכח להיפוך דלא מתיר בהתנה מעיקרא בשעת קניית הבהמות אלא משום דכשעובד הגוי בשבת אז גוף הבהמה שלו, ולא קשה עליו ממתני' דנדרים ר"פ השותפין דפליגי בכיו"ב אי אמרינן יש ברירה וי"ל דלהכי בנוטל שכר שבת דלא הוי אלא אי' דרבנן לכן מהני התנו דבדרבנן קי"ל יש ברירה משא"כ לענין שביתת בהמה דהוי דאורייי', ובאי' דאורייי' קי"ל דא"ב דלפי המבואר שם בר"ן דלענין זה דהדבר יוכל להיות יום א' לראובן ויום א' לשמעון לא צריכין לסברת ברירה דהוי כנכסי לך ואחריך לפלוני רק דהתם אין השעה מבוררת איזה היא לנודר ואיזה למודר לכן בעי' לברירה משא"כ הכא דמבורר כל יום ויום של כל א' משותפים:

ומה שכתבת להפליא על הב"ח שכ' ג"כ בשביתת בהמה דמהני בקצץ, לא מצאתי בב"ח שכ' כן גבי שביתת בהמה כ"א גבי שביתת כלים כ' זאת ברסי' רמ"ו וגבי שביתת כלים כ' גם הרא"ש דמדאורייי' לא אסור אלא במלאכת ישראל, אמנם אם גם סברת הראשונים יתמהו כל עין רואה מאי שנא שביתת כלים משביתת בהמה הלא הפסוק ובכל אשר אמרתי וכו' קאי אלמען ינוח שורך וכו' והא"ר והפמ"ג לא מצאו מענה והתפלאו מאד, והפכת ושמע את דעתי בזה:

הנה בשמות כ' ששת ימים תעבד וכו' לא תעשה כל מלאכה וגו' עבדך ואמתך ובהמתך וגרך וגו', והנה בביאור הכתוב עבדך ואמתך המה עבדים שמלו וטבלו לשם עבדות כן מבואר ביבמות דף מ' דהמה מצווים על השבת דילפי' לה לה מאשה ובא הכתוב שהרב ג"כ מצווה על שביתתו ואפי' במלאכת עצמן כ"כ המ"מ פ"כ מה' שבת "ובהמתך" דקרא זו מיירי במלאכה שעושה עם הבהמה והוא לאו דמחמר כן איתא בש"ס, והנה הא דהכריח המ"מ שהאדון מצווה על שביתת העבד ניחא דע"ז דהעבד מצווה ל"צ קרא דלא גרע מאשה אבל מנ"ל דמצווה ג"כ על מלאכת עצמן דלמא אין האדון עובר אלא אם מניחו לעשות מלאכתו ונ"ל דהי' הוכחתו מדאתקש לבהמתך דהיינו מחמר דאין חילוק בין מלאכת עצמו או מלאכת אחרים וגרך הוא גר צדק וג"כ לא צריך קרא על אזהרת עצמו אלא להזהיר את הרב כשעובד עם שכירו ולקיטו הגר ובדברים ה' נאמר ששת ימים תעבד וגו' לא תעשה מלאכה וגו' ושורך וגו' פסוק זה לא מיירי במחמר, רק אתא לשביתת בהמתו ואפי' יוצאות מעצמה ומשאוי עליה או גוי עביד בה מלאכה מצווה הרב עלי' כן כ' רש"י ע"ז דף ט"ו ולבוש ובשמות כ"ג ששת ימים תעשה מעשיך וגומ' למען ינוח שורך וכו' בן אמתך והגר ומסיים ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו, ובגמר' יבמות דבן אמתך בעבד ערל, והגר הוא גר תושב דאינו מצווה על השבת אבל הרב מוזהר עליהן שלא יעשה מלאכת רבן כ"כ התוס' ורמב' בפ"כ מהלכ' שבת ובטוש"ע סי' ש"ד,

והנה יש לדייק דבשארי המקומות כתוב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וכאן כתיב תעשה מעשיך, תו יש לדייק דינוח שורך וחמורך הוא אפילו אינו מלאכת הרב וינפש בן אמתך והגר מיירי דווקא במלאכת הרב והא למען אתרווייהו קאי, ובהדיא כת' הרשב"א בתשוב' סי' י"ט דהשווה הכתב עבד הערל וגר תושב לשורו וחמורו יעיין עליו, ונלענ"ד לבאר עפי' מ"ש הרמב"ן בחי' לתור' ויקרא כ"ג לפרש מה דאיתא במכילתא אין לי אלא דברים שאסורי' משום מלאכ' דברי' שהן משו' שבות מניין דכוונתו אם יעמול אדם א"ע בדברי' שאינן מלאכה מל"ט המלאכו' ויעבוד עבודת הקשות המותרים בכל היום דעובר על עשה דתשבות, דהא לא נח ולא שבת ולא מצא נופש וכ"כ הריטב"א על המפנה חפיציו מבית לבית שאינו בדין שיאסור התורה הוצאה כגרוגרת ויתירה העמל הגדול הלזה, ולדבריהם כיון ג"כ הה"מ ר"פ כ"א מהל' שבת, ולזה נראה ששינה הכתוב דגבי הלאווין נאמר ששת ימים תעבוד ועשית מלאכתיך וכן לא תעשה מלאכה ומלאכה לא נקרא כ"א ל"ט שהיו במשכן, אבל בעשה דתשבות דנצטווה שלא לעמול א"ע ולא יתן מנוחה לנפשו כל היום כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, ואמר למען ינוח שורך שלא יעמוס עלי' משאת כבידות בחצירו דבזה אף שלא עשתה מלאכה מל"ט המלאכות מ"מ הרי לא נחה ולא שבתה וכן וינפש בן אמתך והגר תושב שלא יטול עליו עבודת הפרך אף שאין מלאכות עכ"פ הרי לא נפש, ולכן אמרי' ביבמות שם או אינו אלא בעבד מהול כשהוא אומר למען ינוח עבדיך וגו' הרי עבד מהול אמור ולמה לא קאמר הרי כבר נאמר ל"ת כל מלאכה אתה ועבדך, אלא לפי האמור ניחא דהלאו דל"ת מלאכה קאי על המלאכות האסורות והעש' דינוח לשבות מעמל נפש אף בעבודות שאינן אסורות כשבאין בלי עמל, אמנם נראה דאין עובר הרב על העשה דלמען ינוח שורך כשאינה עושה מלאכה אלא דעמלה נפשה במלאכה כבידה אלא אם המלאכה היא מלאכת הרב כגון שהעמיס עלי' משא כבידה להוליך בתוך העיר המוקפת חומה, אבל במלאכ' דאחריני אין מצווה הרב למנעו כיוון דהשווה הכתוב לבן אמתך והגר דהיינו עבד ערל וגר תושב דאין הרב מחוייב למונעו ממלאכת האחרים, ודוקא אם מחמר אחרי' בהוצאה מרשות היחיד לר"ה אפילו בבהמה דאחרינא דעובר על ל"ת מלאכה ובבהמתך דשמות, או אם עושה בהמתו מלאכה האסורה אפי' אם המלאכה של גוי דעובר הרב על לאו דל"ת מלאכה ושורך וחמורך דדברים דהשווה הכתו' לעבדך המהול ולגר צדק דמצווה הרב אפי' על מלאכה שאינו שלו, כן נראה לענ"ד דהוא הנכון לפי האמת אף שהוא מהיפוך להיפוך מסברת הרשב"א שהוא כתב הביאו הר"ן פ"ק דע"ז דמחמר אחר בהמה הנושאת משא כבידה בחצר עובר על לאו דמחמר וכ' ג"כ בחידושיו ליבמות דף

ו' דבמחמר אינו עובר הרב על עשה דתשבותו ואני אומר אפכא על לאו דמחמר אינו עובר כשיטת הר"ן שם, אבל עובר על עשה דלמען ינוח שורך וחמורך וגו':

והנה על מ"ע זו דתשבות למען ינוח שורך ועבדך הערל והגר תושב דמיירי במלאכת הרב דוקא מסיים הקרא ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו דמרבינן מיני' שביתת כלים ג"כ מיירי דוקא אם בכלים יעשה מלאכת הרב ועיין רש"י שמות כ"א פסוק ל"ג שכ' דילפינן שור שור משבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך מה להלן כל בהמה שהרי נאמר במקום אחר וכל בהמתך עכ"ל וקשה אמאי לא אמר דילפינן משורך וחמורך דדברים דכתיב סמוך לי' וכל בהמתך, וכן כ' רש"י בב"ק דף נ"ד ע"ב באמת ונ"ל עפי"מ שכ' המהרש"א שם דף נ"ד ע"א על תוס' ד"ה ה"א קרב לגבי' מזבח דרש"י בחומש קאי למאן דאי"ל שביתת כלים וילפינן שור שור משבת וחמור למעוטי כלים, והגמרא קאי למאן דלי"ל שביתת כלים לכן בעי ילפותא אחרינא לרבות שארי בעלי חיים, ולפי מ"ש למעלה הא דגם על שביתת כלים אזהר הוא בענין דמלאכת רבו הוא דומי' דינפש בן אמתך והגר דשם ובאמת דשורך וחמורך דשם ג"כ מיירי בכה"ג ומדבעינן חמור למעוטי כלים ע"כ דה"א דנילוף משורך וחמורך דשמות כ"ג דהתם כלים נמי בכלל, אבל הגמ' לענין חסימה דיליף שור שור משבת ל"צ למילוף משור דשמות כ"ג דלא כתיב בי' וכל בהמתך עדיפא מיני' קאמר דילפינן משור דדברים דכתיב סמוך מיני' וכל בהמתך, וראיה ברורה למה שכתבתי דהנה בגמ' למאן דאי"ל שביתת כלים אפי' בדלא עביד מעשה כגון נר וקדירה אי לא הוי מפקיר להו הוי אסור והדבר אינו מובן וכי גרעו כליו מגופו אם האדם הי' תופס הנר הדלוק בידו לא עשה שום איסור ואם הנר הדלוק בתוך הכלי יהי' אסור, אמנם לפי הנ"ל ניחא דדוקא אם באקראי בעלמא הי' תופס הנר הדלוקה לא הי' עובר ולא כלום אבל אם הוא מוכרח לתופסו בידו בלי מנוח זמן מה ולא יושבת מעשי' הלזו אף שלא עשה מלאכה מ"מ הרי לא שבת ולא נפש וכן מעשה המנורה:

ובזה מיושב מה דקשה על התוס' שדחקו עצמם במה שמותר בקורות בית הבד משום דלא עביד מעשה כלל ולא כ' בפשוט כיון דמרוסקין הם ולית בהו איסור סחיטה מדאורייי' וכל דבאדם פטור לא גזרו על הכלים כמו שלא גזרו על הבהמה, ואין לתרץ דא"כ קשה מרחיים של מים דג"כ אינו אלא דרבנן, דהא דרחי' דמים רק מדרבנן היינו נתינה של חיטים לתוך הרחיי' משום דהנותן אינו טוחן אבל אי שביתת כלים דאורייי' הכלי טוחנת ממש ואי הוא הי' טוחן הי' חייב והק"נ טעה בזה טעות גדול, ולפמ"ש א"ש דהא דאיתא בגמ' דבמרוסקין אינו עובר משים סוחט היינו ג"כ מה שכבש הקורה על המרוסקין, אבל אם הוא בעצמו הי' דורך עליהן כל היום ולא נטו מנעליו מהם באין

נופש כמו שהקורה מונח עליו כל יום השבת ואין שובת מעשיית מלאכה הלזו הי' עובר מה"ת על מ"ע דתשבות:
חותנך הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ד

להנ"ל.
היום פניתי מעט משיעורין דיומא ואפן להשיב על קושי' שלך על מג"א סי' תרע"ט דאשה שקבלה שבת תוכל לצוות לאחר שלא קיבל להדליק נר חנוכה, והקשית ממנ"פ אם נאמר כיון דהוא אינו בר חיוב יש שלד"ע א"כ היא מחללת שבת ואי מקרי בר חיובא א"כ אינו שליחה ולא יצאה י"ח בהדלקת נ"ח, הנה כבר הקשה הפנ"י בתשו' על דינא דהרשב"א המובא בסמ"ג רס"ג דמי שקיבל שבת מותר לצוות לאחר לעשות לו מלאכה הא למ"ד דאם השליח לא ב"ח יש שליח לד"ע שכן פסק הרמ"א בח"מ סי' קפ"ב א"כ גם בזה חייב המשלח וכן הקשה לשי' רש"י דיש שליחות לנכרי לחומרא א"כ למ"ד דאם השליח לאו ב"ת יש שלד"ע למה הצריכו לאסור בשבת אמירה לגוי משום שבות דאסתכי' אקרא דלא יעשה בצירי הא אסור מצד שליחות, והנה מה שתלה שליחות דגוי בהא דלאו ב"ה, עי' במל"מ פ"ה דמלוה ולוה דבגוי אף למ"ד איבעי עביד ליכא משום שלד"ע, אבל בתוס' שבועות דף ג' מוכח לכאורה דאף בגוי אמרינן אין שליח לד"ע לרבינא דכ' דהול"ל נפקותא באיש דאמר לנכרי אקיף לי גדול לרב אדא ב"א ונ"ל בכוונתם דאף דאין שליחות לגוי מה"ת ואין נפ"מ במחלוקתם אי מחוייב המשלח מ"מ נפ"מ אי מותר לאותו גדול להיות ניקף מגוי השליח כיון דיש שליחות לגוי לחומרא והוי כאלו הקיפו המשלח דחייב הניקף אבל אי אין שלד"ע משום דאיבעי לא עביד והוי כאלו הגוי הקיפו מעצמו לא מצד השליחות וכיון דאין המקיף חייב גם הניקף מותר לאותו סברא, עכ"פ חזינן דלסברא דאי בעי עביד גם בזה אין שליח לד"ע ולא כמל"מ הנ"ל, ולחומר הנושא אפשר לי לומר דתוס' סוברים כאשר צידד הכ"מ פי"ב מה' עכו"ם דאם הניקף אינו מסייע אינו עובר על לאו כלל וא"כ אם נאמר הנפ"מ אם גוי מקיפו בשליחות הישראל אי מותר להניקף ע"כ רק הספק אם מותר להניקף לסייע להגוי המקיף וכיון שכל סברת המל"מ דבגוי ל"ש דברי הרב וכו' אבל בזה גם אם הגוי וודאי יעשה שליחותו ולא ישגיח על דברי הרב מ"מ הניקף ישמע לדברי הרב ולא יסעיי ועיין והנה התי' המובחר בזה מ"ש הבית מאיר מתחלה דלענין חילול שבת לא שייך שליחות כלל דכמו דבמצוות שעל גופו לא שייך שליחות ולא יכול לומר שב בסוכה

עבורי או אכול פסח בשליחותי כן נמי לא יוכל לומר חלל שבת עבורי דהוי עבירה שעל גופו דגופו מצווה שישבות ממלאכה ובעשה אחת מהמלאכות ביטל שביתתו אבל אם השליח עשה המלאכה וגוף המשלח שבת לא הוי כאלו הוא לא שבת וכ"כ הגאון רב"פ וגם מ"ו בחת"ס ולכן מדינא אף דיש שליחות לנכרי לא הוי אסור אמירה לנכרי גבי שבת אי לאו דאסרו משום שבות דאסמכי' אקרא דלא יעשה, אבל עכ"ז לא יצאו י"ח דעדיין קשה מה מספקא לי' בב"מ אי אסור אמירה לגוי בחסימה ובסירוס הלא יש שליחות לנכרי לחומרא, ונ"ל דאי משום שליחות דוקא אם הגוי בציווי של הישראל מלאכתו של ישראל, ולכן באמת לא היה מסתפק אם אמר חסום פרה אפי' של גוי ודש בה דישה שלי דזהו אף אי לא גזרו אמירה לנכרי כמו בשבת דהוי אסור משום שליחות אבל מסתפק באמר דוש דישה שלך כמ"ש רש"י דאפשר דאסרו כמו בשבת דאסור לומר הילך בשר ובשל לעצמך וכן מה שהבאתי מסירוס, וודאי לצוות לגוי שיסרס בהמתו אין לספק דאסור מטעם שליחות אבל בהא דאמר הערמה אתעבד בהו מזה שפיר מביא ראיה דהנה בשבת אף מלאכה שעשה גוי מעצמו לצורך ישראל אסור לו להנות וכ' הרשב"א הטעם משום החשש שמא יאמר לו לעשות, והנה בשבת דף קכ"א נכרי שבא לכבות אין צריך לומר אל תכבה וקאמר בגמ' הטעם דגוי אדעתי' דנפשי' קאעביד ופי' רש"י דמכווין להנאות עצמו שיודע שלא יפסיד אלמא היכי דגוי מצפה לתשלום שכרו עושה להנאת עצמו בזה לא גזרו לשמא יאמרו לו וחזה למד הרא"ש ס"פ כל כתבי דגוי שליקט עשבים לצורך ישראל אין הישראל זקוק לומר אל תלקט דהוי כבא לכבות אלמא דמיירי ג"כ במצפה ליטול שכר וע"ז כ' דבמערי' ורגיל בכך דאסור כמו דאמרינן בסירוס דהערמה אתעבוד בהו עי' מג"א סי' שכ"ה אלמא דסובר הרא"ש דגם האי דסרוס הגוי אדעתא דנפשי' קא עביד דהיו הגובים מצפים לתשלום שכר ובזה לא גזרינן לשמא יאמר ומ"מ אסור משום שבות דמחזי כשלוחו ושפיר הוכיחו דאף במקום דאין לאסור משום שליחות דהא לא עשאו שליח וליכא למגזר ג"כ לשמא יאמר ויעשנו שליח כיון דגוי להנאות עצמו מכוין ואפ"ה אסרו כמו בשבת דאסמכו אקרא דלא יעשה:

והנה בשבות דאמירה לגוי עיקר האיסור דחשו להו רבנן אם המעשה נעשה בשבת בשליחותו אף דמצד הדין ליכא שליחות בשביתת שבת מ"מ אסרו משום שבות והיינו אם אמר לגוי קודם שבת שיעשה המלאכה בשבת אבל אם אמר בשבת בלא"ה אסור מדברי קבלה ממצוא חפציך ודבר דבר ואפי' לצוות שיעשה המלאכה לאחר השבת אסור, ולכן בר"פ מי שהחשיך שמפרש רש"י במתני' דנותן הכיס לגוי מבעוד יום פירש ג"כ קושי' הגמ' מ"ט שרית לי' דהוא משום שליחות אבל לצוות בשבת בלא"ה אסור

וכמ"ש רש"י ע"ז סוף ע"א דף ו' ושם דף ט"ו ע"א והנה וודאי דציווי בשבת חמור משבות גרידא דהוא מדברי קבלה, אבל מצינו קולות באותו איסור מה שאינו בשבות דאמירה לנכרי ראשון דאיסור דדבר דבר אינו אלא בחפצו של ישראל לכן מצינו בגמ' דלדבר מצוה שרי דאינו חפצך אלא חפצי שמים ולכן שרי ג"כ לומר לגוי בשבת בשל בשר שלך לצורכך בססי' ש"ז והקשה הפמ"ג הא עובר על ודבר דבר, ולפי האמור לק"מ דכמו דממעטינן גבי חמץ מלך ולא של גבוה ושל אחרים כן ממעטינן מחפציך חפצי גבוה וחפצי אחרים, עוד מצינו קולא גבי איסור דדבר דבר היינו לומר שיעשה המלאכה לאחר שבת דאם יש היתר בעולם שיעשה המלאכה היום אין איסור בדבר, כגון לומר שילך למחר לכרך פלוני כיון דיש היתר ע"י בורגנין כדאי' סי' ש"ז סעי' י' אבל לעשות לגוי שליח שיעשה מלאכה בשבת אף אם יש איזה היתר שיעשה המלאכה אם אין היתר בעשותו שליחותו לא מהני וכ"כ המג"א סי' ש"ז סקי"ב והנה בדין דהרשב"א דמי שקיבל עליו השבת מצווה לאחר לעשות לו מלאכה אם באנו לדון עליו מצד דלאחר שקיבל עליו השבת אסור לו לדבר דבר למצוא חפצו והי' לנו לאסור לעשות לגוי שליח שיעשה גם אחר שבת לזה דן הרשב"א דהא אי בעי לא הי' עוד מקבל שבת וכל שיש לו היתר אין בו משום ודבר דבר, אבל עכ"פ כיון דקיבל שבת עליו ואסור לו לעשות מלאכה איך יצווה לאחר והא נעשה המלאכה בשליחותו בשעה שאסור לו, אף דלא חמור מקבל השבת מבע"י מדין בה"ש כמש"כ מג"א סי' רס"א ס"ק זין מכ"מ לא יהי' רשאי אמירה לגוי אז רק לצורך מצוה. והרשב"א ע"כ דמתיר אף מלאכת רשות דבחפצי שמים בלא"ה לא הי' אסור משום ודבר דבר, ולתרץ קושי' החמורה הלזו כ' המהרי"ו המובא ברמ"א רסי' רס"א דכיון דכל העם לא קבלו עליה' דמי למה שאי' בגמ' אנהו מיכל אכלי לדידן מסתם לא סתם, ותרווייהו טעמא דרשב"א וטעמא דמהרי"ו ולק"מ קושי' המג"א שם ודו"ק, וא"כ קושייתך מתורצת דודאי זה שלא קיבל שבת לא מיקרי ב"ח והוי שלוחה לצאת י"ח מצות הדלקת נ"ח. ולענין חילול שבת ליכא משום שליחות כיון דגופא שבתה ממלאכה, וגם לאיסור האמיר' לא מיבעי לדעת הרשב"א דאין בזה משום ודבר דבר, וגם משבות דאמי' לגוי לעשות שליחות בשבת האיסור ליכא כמש"כ הרי"ו. אלא אפי' לדעת החולקים הנה משום ודבר דבר אינו משום דבמצוה הוי חפצי שמים, ושבות דאתי' לגוי כיון דלא חמיר המקבל מבע"י מן בה"ש ושרי שבות במקום מצוה, וראיתי בפמג"ד שכ' בסי' תרע"ט להקשות הא מה דאיהו לא מצי עביד לא משוה שליח. ואיני מבין דכל מה שאם עשה הי' מועיל אף דאסור לו לעשות מיקרי מצי למיעבד איהו, ואיך יפרנס לסברתו כהן שאמר לישראל צא וקדש לי גרושה הא איהו לא מצי למיעבד, אע"כ כיון

דאי עביד היו הקידושין תופסין גם מש"כ דלאו שליחות ממש הוי כיון שממונו הוא והאחר מעשה קוף בעלמא עביד, לא הבינותי דהא אם הדליק חש"ו שמן שלו ובירך גם הוא אטו יצא, לכן וודאי דלמצות הדלקת שמן שלו לכ"ע בעי דיהי' שלוחו ממש וכל הענין דפליגי הוא אם הדליקה האשה בביתו דודאי יצא י"ח מצות ההדלקה משום דאשתו שלוחו ממש היא והודלק ממונו, רק אי מצווה לראות נ"ח ולברך שעשה נסים, דלדעת הרש"ל והב"ח ב' מצות יש א' שיודלק מממונו לכן אורח צריך להשתתף בפריטי, וא' שצריך להראות נ"ח שהודלק למצות, ולהודות, וע"ז סברו א"א שיוציאו שלוחו דהוי מצוה שעל גופו, ומה שהקשה המג"א סי' תרע"ו סק"ב על זה דא"כ למה סמך ר' זירא על אשתו דהו"ל להשתתף בפריטי לפטור גופו, לק"מ לפי"ז דוודאי להשתתף בפריטי לא צריך כיון דהודלק ממונו לענין זה שלוחו כמותו, רק דמצוה לראות כמ"ש סי' תרע"ז ולברך לזה לא היתה אשתו מוציאתו, ובירך כשראה שעשה נסים ושהחיינו, ולא קאמר אלא שא"צ להשתתף בפריטי, וזה שכ' הב"ח הובא במג"א שם סק"ד דאדם שהדליק יכול להדליק לאשה ולברך ודוקא אם עומדת שם כיון שהמצוה מוטלת על גוף האדם, ר"ל וודאי ברכת להדלי' הי' יכול לברך אף אי לא עמדה שם, אבל ברכת שעשה בזה אם אינה עומדת שם ורואה לא הוי ראיית השליח כראייתה שהמצוה מוטלת על גופה, אבל אם עומדת שם שפיר מברך דשומע כעונה אף דכבר יצא כמו קול הברכות שאף שיצא מוציא מטעם ערבות:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ה

בע"ה פאקש כ"ז אדר שני תרי"ג לפ"ק:

בין גאולה לגאולה, ישיגו רווח והצלה, שמחה וצהלה, את ראש אהובי י"נ הרב מהו' אברהם הרש נ"י אב"ד ק"ק שארבאגארד:

הנה הרמב"ן התיר למרוט נוצות ביו"ט משום דס"ל דאין משום עוקר ד"מ רק בג"ק וראיי' מדלא מחייב ר"א בניטל ציפורנו זקנו ושפמו שתים, גם מדמתירין לתלוש הצמר דהוי כלאחר יד ואי משום עוקר ד"מ אתי' עלה דהוי תולד' דקוצר לא הוי כלאח"י דדרך מלאכה זו לעשות כן, ובדלדול עובר במעי אמה ע"כ משום נטילת נשמה מחייב, וליכא כאן אלא משום גוזז ומלאכה זו ניתנה לדחות בעוף זה ע"כ. וברמב"ם רפי"א מהל' שבת כ' ג"כ גבי דלדול עובר דחייב משום נטילת נשמה, וכתב הה"מ דס"ל כשיטת הרמב"ן, והוא תמוה דהוא בעצמו פוסק בפ"ח מהלכ' שבת הל' ז' דחובל בין באדם בין בבהמה

חיי ועוף חייב משום מפרק דהוא תולדה דדש דג"כ אינו אלא בגדולי קרקע וכתב הה"מ דס"ל דבע"ח מיקרין גדולי קרקע, ונ"ל דה"ט דס"ל להרמב"ם דאינו חייב משום קוצר אם לא צריך לדבר הנקצר, אף דמחייב במלכה שאין צל"ג וכמש"כ תוס' שבח דע"ג ע"ב גבי זומר וצריך לעצים דבכל מלאכות דתכליתן הסילוק וההעדר, כמו קוצר וסוחט וסותר וקורע גם לר' יהוד' אינו חייב אלא בכוונ' לאותו תכלית בעצמו שהי' במשכן, וכתב הלח"מ פ"ח מהלכות שבת הל' ד' דכן ג"כ דעת הרמב"ם, וכיון דדינא דלדול העובר בלא כלו חדשיו מיירי כמ"ש תוס' כ"ו ע"א ד"ה סבר ר"י והולד כלה והולך למען הציל האם ודומה לזומר ואין צריך לעצים ובזה הי' מקום לדחות ראיי' הרמב"ן מר"א בנוטל צפורניו, משום דהתם ג"כ אין צריך ציפורן ושערות וליכא משום קיצר רק משו' גוזז, אמנם מדברי תוס' בכורות דף כ"ד ע"ב משמע דס"ל דכיון דתולש לאו היינו גוזז אינו חייב משום גוזז רק משום עוקר דבר מגדולו ולשנא דר"ל גבי תולש כנף דחייב משום גוזז לאו דוקא וכתבו דמלאכה שאצל"ג היא, ואפשר דס"ל דאף ר' כהנא דאמר גבי זומר "וצריך לעציו" מכ"מ שארי האמוראים דשם בקטל אספסתא וקניב סילקא דלא התני דוקא בצריך להם חולקים עליו, ומכ"מ לא קשיא למה לא מחייב ר"א שתיים כיון דנוטל בידיו היינו תולש דליתי בי' משום גוזז, ואפשר עוד לומר גם אי בתולש איכא משום גוזז לענין שבת ואיכא ג"כ משום קיצר גם בלא צריך להנקצר למאן דמחייב מלאכה שאין צל"ג עפ"י דעת הריב"ש הובא במג"א ססי' ש"ג סי' כ"ז ורסי' ש"מ דבגוזז אפי' ר"י מחייב גם באין צריך לצמר דגם במשכן הי' כן התכלית ליפות העור וכדבריו מוכרח בטור וש"ע שלא יוסתרו דבריהם כמו שהקשה עליהן הנקה"כ בי"ד סי' קצ"ח ולא מצאנו חולק עליו כ"א דברי תוס' שבת דף צ"ד אמנם רש"י שם דכ' דסד"א דאין גיזה אלא בצמר והקשו תוס' מהא דתולש כנף, ונ"ל דס"ל לרש"י דהא דלא מחייב ר"א ב' משום דס"ל משאצל"ג פטור ורק משום גוזז איכא, א"נ יש לומר דגם ר"א ס"ל דכל מלאכה שנעשות בשינוי ממה שהיתה נעשות במשכן וממה שדרכה להעשות הוי כלאחר יד ופטור, רק ס"ל דמשאצל"ג חייב עליה, ואיכא כאן משום עוקר דמ"ג דלמלאכה זו לא הוי כלאחר יד כמ"ש הרמב"ן, וא"כ משום גוזז ליכא רק משום קיצר, ורבנן פטרו מכל וכל, דגוזז לא הוי דהוי כלאחר יד, ועוקר דמ"ג לא הוי משום דא"צ להנקצר, וכ"ז ביד אבל בכלי איכא עכ"פ משום גוזז, וזהו לפי האמת אבל סד"א דאין גוזה אלא בצמר וא"כ גם בכלי פטור דליכא גזיזה וגם קוצר ליכא משום דא"צ להנקצר והא דבברייתא מחייב בתולש כנף בצריך להקנה מיירי ומשום קוצר, והא דאמר ר"ל משום גוזז משום דלפי האמת גם באין צריך לקנה מחיי' בתלישתה משום גוזז. ונלע"ד לתרץ דברי הרמב"ם שפסק בחתיכת יבלת

בין ביד בין בכלי אינה חייב ואינה אלא משום שבות ובגמר' עירובין מדמי לה לנוטל ציפורניו דלר"א אפי' ביד ולרבנן עכ"פ בכלי חייב, ואחזה אנוכי דס"ל להרמב"ם דאף לפי המסקנא לא אמרינן אין גוזה אלא בצמר אלא כל דבר שמכסה עורות הבע"ח וגדל עליהן כשערות ונוצות דמי לצמר על הכבשים ואית בהו משום גוזז, מ"מ חתיכת יבלת דהוי גלידת העור בעצמו אינו משום גוזז דמחתך בבשר בעלמא הוא ואינו חייב אלא משום עוקר ד"ת ולפי שיטתו דבקוצר בעינן דוקא שיהי' צריך להנקצר וכשי' התוס' דף ע"ג לכן כתב דאינו אלא שבות וטעמא משום דבמלאכות שעיקרן סילוק המלאכות בעינן דוקא שיהי' דעתו לאותו תכלית שהי' במשכן כמו בקורע דבעינן דוקא על מנת לתפור, והנה באמת שכן כ' הב"י סי' שי"ז על מ"ש הרמב"ם דפותח התפירה על מנת לעשות בית יד דחייב דהוא משום גמר מלאכה וחייב משום מכה בפטיש ולא משום קורע אף דקריעה זו הוא תקונו ולא קלקול דבקריעה בעינן דוקא ע"מ לתפור כמו שהי' במשכן ולא תיקון אחר, והע"ש הקשה עליו מקורע בחמתו לקורע על מתו, ובאמת קושייתו עצומה ובחנם השיגו המג"א גם מורי ורבי בספר מגן אבות הקשה כעין זה על התוס' ולא זכר השר את דברי הב"י והע"ש ומשיגו ולחומר הנושא י"ל דס"ל לרמב"ם ותוס' דודאי יש תכליתות שונים למלאכות, וגם לכל מלאכ' ומלאכה יש מחשבו' רבות בלבות ב"א אשר יבחר האחד ימאס זולתו, ואין לנו נ"מ בכל מלאכה לר"י דמחייב במשאצל"ג לאיזה חכלי' פרטי נתכווין העוש' רק שיהי' לתיקן איזה מתחסוריו אבל המלאכות האלו שעיקרן סילוק והעדר לא מהני מחשבו פרטי כי אם בעינן דווקא אותו התכלית והתיקון שהי במלאכ' זו במשכן ולכן קורע התפירות לעשות בית יד וכן סותר מקצות הבנין שיהי' מקום הסתור פתח או חלון לביתו, אף שבפרט הזה הסתירה היא בנין לא מהני כוונה הפרטות הלזו כי אם דוקא על מנת לתפור ולבנות כבמשכן, משא"כ תיקון לעשות נחת רוח ליצרו או לעשות מצוה או להשקיט רוחו וחמתו דהוא תיקן כולל לכל מלאכות גם שוה לכל נפש וזה מהני גם באותן המלאכות כן נ"ל ביישוב הדברים, ולזה כתב הרמב"ם בחותך יבלת שתיקונו הוא ליפות עורו, והוא פרט אחד מפרטי הכוונות השונות במלאכות הקצירה, זה קוצר לצורך הנקצר וזה למען יצמחו אחרים במקומן וזה ליפות הקרקע, ואינו חייב אלא דוקא על אותו התיקן שהי' במשכן, משא"כ דמיירי בכהן שאי אפשר לו לעשות עבודה עד שיוחתך יבלתו והוי תיקן מצוה וכן יבלת דפסחי' שפיר קא מתחייב ביד לר"א ולכלי לכ"ע משום עוקר ד"מ:

והנה הרי"ף ז"ל הביא הברייתא דספק ז' ספק ח' אין מחללין עליו את השבת, והקשה הר"ן ז"ל אמאי לא מהלינן ממנ"פ וכקושי' הגמר' בשבת דף קל"ז על ארב אדא ב"א עיי"ש

ותי' דלא קיי"ל כרב אדא ב"א, וקשה הא דברי רב אדא ב"א מוכרח לפי מה דקיי"ל שם כרשב"ג דלא שהה ל' יום ספק נפל הוא א"כ ממהיל היכא מהלנין. ונ"ל דהנה הרשב"א הקשה למה מחשבינן למחתך בשר בעלמא למאי דמסיק בטריפה דשחיטתו מטהרתו אלמא לא פסקא עדיין חיותא, וכי מותר לעשות חבורה בטריפה, ולתרץ קושי' זו אפשר דס"ל להרי"ף דעיקר חיובא דחובל הוא רק משום מפרק דנטילת נשמה ליכא רק בשוחט דנוטל כל חיותא ומפרק הוא תולדה דדש ודוקא אם צריך לדבר הנפרק כמו סברת התוס' בכבשים שסאטון לגופן דמותרין לגמרי הן ואינן פטור אבל אסור כבשארי משאצל"ג, והוא מטעמא דתוס' דמלאכת סילוק הן, או מטעמא דר"ן ס"פ שמונה שרצים כיון דמפרק רק תולדה לאבי' הוא צריכה להיות דומה ממש לאבי' דכל דישה להוציא התבואה לצורכו הוא, רק לפמש"כ לעיל דכ"ז לא ממעט רק כוונה לתיקן פרטי אבל תיקן גברי ותיקן מצוה דהיא תכלית כולל מהני גם בסחיטה לכן בעינן קרא למשרי מילה בשבת, ולכן בנפל דאין בו לא תיקון גברי ולא תיקן מצוה הוי רק מחתך בשר בעלמא דאין בו אפי' איסור דרבנן דדמי לכבשים שסחטן לגופן דמותר לכתחילה, אמנם באמת במילה מלבד פירוק הדם יש בה גם כן משום חיתוך הערלה דהוי עוקר ד"מ דהא אדם לשיטה זו גם כן הוי גדולי קרקע דאם לא כן לא הוי משום דישה:

וע"כ דס"ל לרב אדא ב"א כרב כהנא דזומר בעינן דוקא צריך לעצים וגם משום עוקר ד"מ ליכא אפי' לר"י וא"כ בולד דאינו בר קיימא דליכא תיקון גברא ותיקון מצוה לא הוי בי' ולא כלום ומחתך בשר בעלמא הוא, אבל לפ"מ שכתבנו דשארי האמוראים חולקים על רב כהנא וס"ל דלר"י לא בעינן בקיצר צורך לדבר הנקצר, א"כ בחתיכה ערלה מנפל איכא עכ"פ מלאכה שאצל"ג והיא פטור אבל אסור לכך ספק בן ז' אין מחללין דאפי' בדרבנן לא מחללין משום ספיקא כדמוכח בפרק כיסוי דם דף פ"ד, ומכ"מ לא קשה כל וולדות ממהול היכי מהלינין, דהתם ליכא רק משום דבדאוריי' חוששין למיעוטא אבל בדרבנן סמכינן ארוב וולדות בני קיימין הן, משא"כ בספק בן ז' דבלא נגמרו שערו וצפרניו מיירי, דאתרע בהן רובא:

ועתה באתי ליישב בכל מה שכתבתי למעלה מה דקשה לי מימים ימימה על דברי רש"י בכריתות דף י"ט בריש שמעתא דמתעסק, שכתב דר"א לא ס"ל למפטר מתעסק משום מלאכת מחשבת בעינן כדאמר ר"נ, כ"א מדרשה דבה למעוטי מתעסק, והנה בגמר' שם פריך רבא לר"נ ממתני' דתינוקת דר"א מחייב ור"י פוטר, וע"כ לא פטורר"י אלא משום דטעה בדבר מצוה אבל טעה בדבר דלאו מצוה מחייב, ומשני ר"נ הנח לתינוקת הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי חייב, וקשה הא תינח לר"י דפוטר מטעם מלאכת מחשבת

בעינן ובחבורה דלא בעי מלאכת מחשבת מתחייב אבל לר"א דמדרשה דבה ולא עדיף מתעסק בשבת משארי איסורים חוץ חלבים ועריות שנהנה בהן הקושי' במקו"ע, והנ"ל כעת דהנה לשיטת רש"י בריש שמעתין במכווין לחתוך מחובר זה ועלה בידו מחובר אחר חייב ולא פטור אלא מכווין לתלוש, א"כ גם בשני תינוקת למה הוי מתעסק, וצריך לחלק דהתם מתכווין לאיסורא והכא מתכווין להיתירא אמנם הא חזינן דלאביי' אפי' במתכווין לחתוך תלוש וחתך מחובר מחייב משום דעכ"פ לחתיכה מכווין, א"כ יש מקום לומר דאף רבא לא פליג עליו אלא מטעם דהוא רק לחתיכה בעלמא ולא לעקור דבר מגדולו איתכווין, משא"כ הכא דאיכווין לעשות חבורה ולפרק הדם רק שסבר שזהו נולד בשבת ומותר לו לעשות המלאכה, מנ"ל להמקשה דזה מיקרי מתעסק, ונראה הסברא שכתבתי מוכרחת לדינא, דהנה הרמב"ם העתק דינא דתינוקות דפטור משום דטעי בדבר מצוה ולא כתוב משום מתעסק, והטעם נ"ל משום דהוא העתיק הדין במל שניהם בשבת, וא"כ לא הי' טעותו בין תינוק לתינוק כ"א טעי וחשב ששניהם נולדו בשבת וזה לא הוי מתעסק כמו שיר' בהדי' בקושי' הגמר' וקשה דזה ניחא לשיטת רש"י אבל תוס' שכתב אמלתא דאביי' ורבא דמיירי שאותו דבר שחתך סבר שתלוש הוא ונמצא מחובר וזהו ג"כ מקרי מתעסק, וכתב הה"מ פ"א מהל' שבת דהרמב"ם ס"ל כותייהו, וא"כ בתינוקת בגוונא דהרמב"ם שסבר שנולד בשבת והיתירא הוא ונמצא אסורא, וע"כ לחלק כסברת הנ"ל דשאני במלתא דרבא דלא איכוין כלל למלאכה זו לעקור דבר מגדולו מה שא"כ בזה דאתכווין למלאכה זו עצמה אלא שסבר דהיתירא הוא, א"כ גם לרש"י בטעות בין תינוק לתינוק יש לנו לחלק כך ומנ"ל להגמר' להקשות, ונ"ל על פי מה שכתבתי דבמילה דהוא חובל וא"צ לדם הוי ככבשיי שסחטן לגופן דליכא בהוא מידי, רק הוא או משום תיקון מצוה דהיינו המוהל לעשות מצוה איכוין, או לתיקן גברא דהיינו לדעתו שיהי' פטור הוולד מכרת לאחר זמן אם יתרשל מלמול, ועי' רש"י יומא דפ"ה ע"ב לכן אף במל של אחר שבת בשבת לפימש"כ השאג"א דמל בתוך ח' לא יצא כלל י"ח אלא שהוא מעוות שא"י לתקן וליכא תיקון מצוה מכ"מ הוי תיקון גברא והנה התה"ד סי' רס"ה הקשה כמו דאמרינן בבהרת דאם אחר מל הוי דבר שאינו מתכוין ואם האב מל הוי לי' פסיק רישא דניחא לי', א"כ במילה בשבת בין אב בין אחר לא תכוונו לפרוק הדם ולחלל שבת רק לקיים המצוה, ורק פסוק רישא הוא, והא פסיק רישא דוקא בבהרת ושארי איסורים אסור מן התורה אבל לא בשבת דמלאכת מחשבת בעינן ולמה לי קרא למשרי בשבת, ותי' כיון דבחבורה מקלקל חייב ולא בעי מלאכת מחשבת פסיק רישא ג"כ חייב א"כ רבא דפריך לר"נ ולא ידע עדיין מהך סברה לחלק בין חובל ומבעיר לשארי מלאכות הקושי'

במקומה, אלא ודאי דלא קשה מידי כיון דתיקן המצוה הוא העושה אותה למלאכה דבעיתה הי' ככבשים שסחטן לגופן דלא מחשב כלל למלאכה, וזה הי' ג"כ עיקר כוונתו ושפיר מתחייב דמכווין ממש לחלל שבת, וכל זה אם הגיע זמנו דתיקון המצוה עושה אותה למלאכה משא"כ בחל שלאחר שבת בשבת דליכא תיקן מצוה ומשום תיקן גברא הוא דחייב, ואם כן מתעסק הוא דהוא בדעתו דזהו של שבת וודאי לא כיון אלא לעשות המצוה, ותיקונא דגברא רק פסיק רישא דניחא לי' הוי, ומה שנתכווין לא נעשה, ומה שנעשה לא נתכווין ושפיר פריך הגמרא, והנה לפי מה שכתבתי לעיל מלבד מלאכת פירוק הדם איכא במילה משום עוקר דבר מגדולו, רק דלשיטת הרמב"ם באין צריך להנקצר אין כאן מלאכה ובמילה משום תיקן מצוה ובלא הגיע זמנו משום תיקן גברא הוי והדר הוי מתעסק, וזהו לר"י, אבל לר' אליעזר דמחייב בנוטל ציפורנו וכתבתי דאין טעמו משום גוזז דא"כ הוי כלאחר יד אלא משום עוקר דבר מגדולו וס"ל דאף דאין צריך לנקצר ג"כ חייב בקוצר, וא"כ לא הוי מתעסק דהא כיוון למלאכה זו לחתוך דבר מגדולו, ועיקר הקושי' אינו אלא לר"י ולדידי' שפיר משני:

הדרן לדברי הריב"ש, מתוס' ורא"ש בכורות שכתב במרוטות הנוצות משום שאין צריך לגופו היא אין להוכיח נגד שיטתו דהמה מפורשים דברי הגמר' כפשוטן דגם בעוף תולש לאו היינו גוזז ומשום עוקר ד"מ מחייב בברייתא דתולש כנף, ור"ל דקאמר משים גוזז לא דק בשני', ולכן פטור במצוה שאין צריכה לגופו וגם הרמב"ן בטעם הב' להתיר למרוט הנוצות משום דמשאצל"ג היא, חדא ועוד קאמר, חדא דלפי המסקנא דבעוף דדרכו בהכי הוי גוזז אפי' לית בי' משום עוקר ד"מ ומלאכת גזיזה נתנה על כרחך לדחות אצלה, ועוד אי הוי נמי משום עוקר ד"מ בחיי' גם כן הי' מותר משום דאין צריך לגופו יצא לן דחילוק גדול יש בין אי הוי משום גוזז, ובין אי הוי משום קוצר, דבגוזז חייב לריב"ש ורוב הפוסקי' אפי' אין צריך להנקצר, ובתולש משום קוצר בעינן דוקא צריך להנקצר להרמב"ם ותוס' שבת אפי' לר"י ולשארי הפוסקים עכ"פ לר"ש, ולפי"ז לא קשה קושי' הרמב"ן על שיטת תוס' דס"ל דאיכא משום עוקר ד"מ וכן הוא ג"כ שיטת הרמב"ם דס"ל דבהמה ועוף גדולי קרקע תקרי, ולמה מחשבינן לי' למלאכה זו כלאח"י די"ל דהא כל עיקר ספיקא הוא לרב דס"ל כר"י דבר שאינו מתכוון אי נתיר הכא כיון דגם במתכיוין לא הי' אסור מדאורייי', וע"ז שפיר קאמר דלהכי מותר לפנות לצדדין דנתלוש הצמר בא"מ כיון דגם במכוין לא הי' דאוריית' דאי משום גוזז הא הוי כלאח"י ואי משום עוקר דבר מגדולו הא אין צריך לגופו, אף שכ' המשאצל"ג לא היינו מתירין במריטות הנוצות היינו לפי' האחר דלצורך שחיטה מתירן כל שבות אף במתכוין, אבל בא"מ במקום דלא הי'

איסר דאוריית' במכוון גם במשאצל"ג כן הוא יעי' תוס' כירה גבי גחלת של מתכות ושל עץ, וא"כ י"ל דבתולש צמר מבהמה בעודה בחייתה והי' צריך לצמר דחייב משום עוקר ד"מ וכמ"ש פמ"ג ומחצית השקל סי' ש"ת אף דהם לא כיוונו למה שכתבתי:

והנה לפירוש הרמב"ן דאי הוי אורחי' למתלש תלישתו הוא גוזתה, הפירוש בדברי רב הונא כפשיטא דאמר זילו שיילו לר' חננאל אי אמר הלכה כר' יוסי בן משולם איפשוט לכי, ר"ל דאי אמר תולש לאו היינו גוזז דאין אורחי למתלש ביד א"כ הוי כלאח"י, ולרבנן דפלוגי אריב"מ לא הוי כלאחר יד, ואין הדבר דחוק כ"כ לומר דפלוגי במציאות אי הוי הדבר כאורחיו דעלמא, דלפשטת הדברים גם פלוגת' ר"א ורבנן בנוטל ציפורניו ביד הוא כך ובעלי התוס' דנתקשו ונדחקו מאד במה שתלה היתירא בריוב"מ, משום דס"ל דאף היכא דאורחא בכך ג"כ לא הוי כגוזז לריב"ש וא"כ אין חילוק בין אי הוי משום גוזז או משום עוקר ד"מ בכל ענין אי"ל למשרי ביו"ט משום דהוי כלאח"י, והביא הרמב"ן ראיי' מירושלמי ד"א לפרוקי סתירות ר"ל דאמר תולש בקדשים פטור משום דלאו כגוזז ובתולש כנף דחייב משום גוזז דהתם תלישתה זו הוא גוזתה וכדתני' התולש מהמתה חייב, הבין הרי"ט אלגאזי דכוונתו תולש מן העוף מתה וסובר דאין חילוק בין חיה למתה רק בין בהמה לעוף, ונעלם ממנו סוף לשון הרושלמי כפי אשר העתיק ברא"ש פ' כלל גדול תלש מהמתה חייב מהחי פטור אלמא דבבהמה מיירי ורק בחיי' אין דרכה בתלישה, אבל במתה דרכה בתלישה, ואין כעת ס' הירושלמי אתי עמי לעיין בו, ויעין כ"מ פ"י מהל' ביכורים ה"ל זיין דג"כ משמע דבמתה רק דרכו בתלישה וראית הירושלמי כמו תלישה מן המתה כן נמי מהעוף החי כיון דבתרווייהו אורחי בהכי מיקרי תלישתן גיזה, וע"כ הביא הרמב"ן ראי' מדברי הירושלמי לאפוקי פי' התוס' בגמ' ורי"ט אלגאזי לא הבי' כוונתו, רק קשה קצת דהוי מצי להביא ראיי' מגמ' ר"פ הזרוע גבי תולש נוצה מעזים דאמרינן מודה ר"י היכא דאורחא:

וע"ד קושיי' מעכ"ת דאי אית במריטת נוצות משום עוקר דבר מהגדול וכי מותר לקצור משום אוכל נפש אמינא לשי' רוב הפוסקים הראשונים דדרשת ושמרתם את המצות דבירושלמי אסמכתא בעלמא ועיקר האיסר בקצירה וטחינה משום דהמה מלאכות הנעשים לימים רבים ובגוונא דאין המלאכה ראוי לעשות לימי' רבי' משתרי לכן קיי"ל כל הנידוכין נדוכין כדרכן ויע' פ"י שם והנה לרמב"ם דחובל משום מפרק דהוא משום תולדה דדש ואיך שוחטין ביו"ט ואם נאמר כיון דאין צריך לדם לא דמי לדש וכמו כבשים שסחטין לגופן וקשה א"כ נדרים ונדבות דצריך לדם לזרוק לחסור ולמה לי' הטעם דמשלחן גבוה קא זכי אלא ודאי כמ"ש דכל התולדה הוי בדבר שאינו נעשה לימים רבים

אף דאב שלה נעשה לימים רבים שרי לכן מותר הי' למרוט הנוצות גם בחיי' משום אוכל נפש ויש להוכיח כן מרמב"ן דס"ל דמרוטות נוצות גם מהמתה משום גוזז א"כ גזיזה מותר משום א"נ א"כ כל היכא דצריך קצת לגזיזה הי' מותר ביו"ט מטעם מתוך ולמה צריך רב למשרא ביו"ט משום דהוי כלאח"י וגם למה אסור בכלי הלא תיקון השחיטה הוי צורך קצת, אלא ודאי כמו שכתבתי דגיזת צמר דנעשית לימים רבים לא היינו מתירין מטעם מתוך דלא עדיפי מאוכל נפש עצמו דאסורי בכה"ג, משא"כ תרוטת נוצות שמלאכה זו אינה נעשות במרובה כגזיזת כבשים, אמנם לקושי' זו יש לתרץ באופן אחר ולומר דאותו צורך קצת דבעינן לומר בי' מתוך הוא דוקא אם לא הי' יכול למיעבד בעיו"ט וצורך היום הוא, משא"כ לגוז הצמר ממקום השחיטה היא היתה יכולה להתעבד מאתמול, וראי' מתוס' ביצה דף י"ב אחרי שכתב דהוצאת ס"ת לקרות בו הוי צורך קצת חזרו והקשו מעולת נדבה, ותי' דזהו צורך שלא יהי' שלחנך מלא ולמה לא ניחא להו דצורך מצוה הוי צורך, אלא ודאי הטעם שהי' יכול להקריבן מאתמול, ולכן אסור מילה שלא בזמנו ביו"ט, וזהו ג"כ כוונות המג"א סי' תמ"ו דלכן אין שורפין חמץ ביו"ט ולא אמרינן בי' מתוך כבפסחים דף ה' דדוקא לס"ד דיום הראשון הוא יו"ט הוי צורך היום ולא במסקנא דעיקר זמנו מעיו"ט, וכן מוכח מהא דאין שורפין קדשים ביו"ט דהקשו ממנו לשיטת רש"י ולדדהו ניחא דצורך המצוה לא הי' של היום, ובהוצאת ס"ת לקרות ע"כ מיירי שלא הי' אפשר להוציאה מאתמול דהי' נצרך גם באותו רשות לקרות בו, אך קשה מכתובות דף ז' דמתיר לבעול ביו"ט מטעם מתוך וכתב התוס' הטעם דבעילה ראשונה דמצוה הוא הוי צורך מצות היום, וקשה אי נשאת מקמי עיו"ט הי' אפשר למיעבד מצוה זו מאתמול וגם אי נשאת בעיו"ט הלא יכול לעשות מבעי"ו, וע"כ צריך לומר דשם בלא"ה אינו אלא דרבנן דהוי משאצל"ג לכן מתירין מטעם מתוך אפי' אי הויתצי למיעבד מאתמול:

ואחרי כל הבא אבוא לתרץ גוף קושי' מעלתו דלמ"ל למג"א למשקל ולמטרח בדברי הרא"ש אם יש בדחיותו לדברי הרמב"ן ממש כיון שכתב שיש בזה משום עוקר ד"מ ומלאכה זו לא נתנה לדחות, ואען ואומר מוצא כל הדברים שכתבנו, בעוקר צמר בחי' יש משום ב' דברים משום גוזז ומשום קוצר, אמנם גוזז הוי כלאח"י, ועוקר ד"מ הוי במשאצל"ג, ואוסר המחבר במתכווין, וכתב המג"א הטעם משום עוקר ד"מ דהוא משאצל"ג דודאי לא שרינן מטעם תיקון השחוטה כמש"כ תוס' ורא"ש דחמור שבות זה משבות דלאח"י דאין הדבר ברור שאסור במקום שצריך לתיקן השחיטה, ומטעם מתוך אין להתיר כמש"ל מב' טעמים כיון דהי' יכול לעשות מאתמול, וגם דאותו המלאכה נעשית לימים רבים, אבל במריטת הנוצות אי משום גוזז הלא מלאכה זו נתנה לדחות

אצלה אם דברי הרמב"ן כינים ואין בהשגת הרא"ש ממש, ואי משום עוקר ד"מ, הלא כיון דקצירה מה"ת מותר ביו"ט כמש"כ לשי' רוב הפוסקים ומותר לעשות אף שלא לצורך אוכל נפש אי איכא קצת צורך ותיקן השחיטה צורך קצת הוא ואף דאינה לצורך או"נ דהרי יכולה להעשות אחר השחוטה דלית בי' משום קוצר, מכ"מ הי' מקום להתיר לצורך תיקן השחוטה מטעם מתוך, ואף דיכול לעשות מאתמול כיון דבלא"ה היא מלאכה שאצל"ג ודמי להך דכתובות, וג"כ אינה מלאכה שנעשית לימים רבים דאינה נעשית במרובה, והייתי יכול להאריך בכל פרט ופרט מהדברים שיגעתי בה אבל כעת חובלה כוחי, כי בעוונתי הכביד החילי על זוגתי הצדקת יואל נא ד' לזכור רוב צדקותי' ולשליח לה רפואה שלימה מהרה, ולתעלות כבוד י"נ מעלתו הרמה ישפיע מטל חסדיו ויסר כל מחלה וכל נגע ממעונו:

הדש"ת יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ו

לכבוד אהובי חתני כבני הרב מהור"ר זוסמאן סופר ני' אב"ד דק"ק האללאש יע"א:

ע"ד מה שכתבת לתרץ קושי' הרב הגאון דחוסט מהו' משה שיק, למה במניח מים תחת הנר לא הוי מכבה ממש, ובמצודה חייב בכה"ג, דה"ט דבמצודה אף דנעשית מאיליה מ"מ חייב משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדאיתא בב"ק דף ס' וזה אינו בכיבוי דהוי מלאכה שאצל"ג אף למאן דמחייב, לא צדקת בזה דאף דלא כיון לתכנית המלאכה שהיתה במשכן מ"מ כיון לעשות מלאכת הכיבוי והרי נעשית מחשבתו, ואביא לך ראיה ברורה לזה, דהנה בזה צדקת דבמלאכת צידה חייב מטעם דר' אשי דמלאכת מחשבת אסרה תורה דהרי לענין נזיקין אמרי' בב"ק דף נ"ו ע"ב דדוקא הכישה בעינן אבל קם לה באפה ולא מחייב ובצידה כה"ג חייב, ועוד דהרא"ש בפ' החובל סי' ג' כ' על הא דאיתא בשבת דהדקי' באדרונא דדוקא אם הכניסו לחדר וסגר בעדו אבל אם הי' כבר בחדר וסגר עליו הפתח הוי רק גרמא בנזקין וכן אם הכניס בהמה וגדר בפניה ומתה ברעב חייב אבל אם היתה כבר בחדר ומנעה מלצוות עד שמתה הוי רק גרמא בנזקין, וא"כ קשה מנ"ל לשמואל בס"פ האורג להוכיח דצד נחש שלא תנשכנו דפטור ומותר ממתני' דכופין קערה על עקרב שלא תישך דלמא לעולם אם צד נחש בידים או הכניסה לתוך העקרה הכפופה שלא תישך הוי פטור אבל אסור כשארי מלאכה שאצל"ג משא"כ אם העקרב מונח במקומו ואינו מזיזה ממקומה רק כף עליה הכלי דבכה"ג הוי רק גרם צידה

ולא הי' מתחייב רק משום דנעשית מחשבתו, וכאן דאצל"ג לא מקרי נעשית מחשבתו לסברתך, אלא וודאי דזה אינו כיון דעכ"פ הי' כוונתו לצודה ונעשית מחשבתו:

אבל אני אמרתי זה כמה כעין סברתך בדשא"מ רק דהוי פ"ר, ולתרץ קושי' התוס' בכריתות דף כ' ע"ב במחתה בגחלים וכיון לכבות העליונית והובערו התחתונות מאיליהן דתלי' בפלוגתת ר"י ור"ש בדבר שא"מ, והלא התם פ"ר היא ומודה ר"ש, ואמרתי כיון דלאחר שהסיר העליונות ונשב הרוח בתחתונות שנתגלו ולבתה אותם הרוח ולמה יתחייב הלא בנזקין אמרי' לבתה הרוח כולן פטורין וע"כ מטעמא דר' אשי דנעשית מחשבתו וכ"ז כשכיוון להבעירן משא"כ בזה אבל לר"י דלא שני לי' בין מתכוין לאינו מתכוין דהא אף לקולא ס"ל כן בפ"ב דפסחים ודו"ק:

ובשבת דף ק"כ ע"ב נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה לייט עלי' רב משום דהו"ל פ"ר, והקשה המהרש"א א"כ מאן דשרי בברייתי' ועוד הקשה לפמ"ש דמתרחק השמן או מתקרב והוי או מכבה או מבעיר ולמה נקט בברייתא אם כבתה ולא נקט נמי אם הובערו, ונ"ל דהנה אם מתרחק השמן מהפתילה הוי מכבה ממש כמ"ש התוס' ביצה דף כ"ב ע"א דבשעה שמסתפק מכהה אורה, אבל אם מקרב השמן אל הפתילה והפתילה שואבת השמן ומבעירה ולא האדם הבעיר השמן הנוספת הוי כזורה ורוח מסייע דאינו חייב אלא משום דנעשה מחשבתו ואם אינו מכוון להבעיר אף אי הוי פ"ר לית לן בה מדאוריי' אבל מדרבנן אסיר ולכן לייט רב ולכן נקט בברייתא רק אי כבתה, והנה לגבי כיבוי גרידא לא הוי פ"ר דאפשר ע"י נענוע של הדלת לא הי' מתרחק אלא מתקרב ולא הוי אלא מבעיר ולא מקרי פ"ר אלא משום דוודאי יתנועע השמן או לקרב או לרחק ויהי' או מכבה או מבעיר ואף דבמבעיר לא הי' חשש מ"מ יחשב לי' לרב לפ"ר אבל איני פ"ר כמ"ש מהרש"א, והיא מטעם שכתבתי:

וע"ד קושי' הגאון מחוסט מכיבוי לצידה לק"מ דלאו בכל מלאכות מחייבינן על גרמתו אם נעשית מחשבתו רק באותן מלאכות שעיקרן כך היתה שכח אחר מעורב כעין זורה וכ"כ הרא"ש ב"ק על ר' אשי דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה אעפ"י דלא הוי גרמא בעלמא בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח עכ"ל אבל בשאר מלאכות דברוב פעמים ע"י מעש' של אדם בלי סיועת ד"א, אמרי' בשבת דף ק"כ עשיי' היא דאסור גרמא שרי ויש מלאכות הדומה לזורה, והיא מלאכת הבערה דברוב פעמים הרוח מסייע ללבותה, וכמו שהוכחתי מגמ' דכריתות דהובערו התחתונות ע"י שנשף בהן הרוח וכן מוכח מירושלמי פ"ג דכתובות דהקשה על המדליק גדישו בשבת דפטור משום דקלב"מ הא מיד שהבעיר נתחייב מיתה וממון לא מתחייב עד שהודלק גדושו

דחבירו ומתרץ על כל שיבולת ושיבולת מתחייב מיתה, והא משהודלקה והרוח הביאה לגדישו דחבירו ומאיליו דולקת והולכת למה יתחייב על כשבולת שיבולת הלא מעש' הדלקתו כבר כלה, אע"כ דחייב גבי הבערתו ע"י שגרם להדליק ונעשית מחשבתו וכן באפי' ובישול שהאדם המקרב עיסתו או קדירתו אצל האש או על האש והאש מבשלו מחייב אף דהוא לא בישל רק גרם שיתבשל ע"י האש, ולכאורה יש להקשות קושי' עצומה על גמ' מנחות דף נ"ו ע"ב דהניח שאור על העיסה ונתחמצה מאליה דחייב עליה כמעשה שבת וקשה הא דמניח בשרא אגומרי בשבת דחייב אף דלא הוי אלא גורם שיצלה ע"י האש משום דנעשית מחשבתו ומלאכת מחשבת אסרה תורה משא"כ באיסור חימוץ מנחות מנ"ל דגרמא אסור הא בכל איסורין שנאמר בהן עשי' אמרי' עשיי' הוא דאסור הא גרמא שרי' ולחומר הנושא ג"ל דהנה הסמ"ג המובא בב"י סס" רמ"ד כ' אחרי שהוכיח דדרשא דמכילתא דכל מלאכה לא יעשה לרבות ע"י גוי אסמכתא בעלמא הוא וז"ל ולשון לא יעשה בצירי שכתוב בתורה מוכיח דדרשה גמורה היא" עכ"ל ונראה לתרץ קושייתו דלהכי כתיב לא יעשה בצירי לרבות מלאכות שע"י גרמת האדם נעשית ממילא כעין בישול וזורה, והבערה כיון שעיקר עשיות מלאכה זה הוא רק ע"י גרמת האדם שאסור, וזכרוני אינו כוזב שראיתי בס' בשם ליקוטי הר"י על התורה דלכן כתיב יעשה בבנין נפעל לרבות מלאכה שנעשית מאליה, ואולי כיון למה שכתבתי, ולכן גם במנחות דכתיב בהן לא תעשה בצירי דינן כמעשה שבת, ויצא לן מזה סניף להתיר אמירה לגוי להחם התנור בחורף מפני הצינה אף אי קדירה צוננת עליה ותתחממה והגוי אינו כוונתו לבשל, אף דהוי פ"ר דנתלבט בו המג"א ססי' רנ"ג כיון דלא קי"ל כתה"ד וגם בדרבנן אסור פ"ר, ולפי הנ"ל א"ש כיון דאין האדם מבשל רק גורם שיתבשל מהאש ולא אסור גרמא אלא אם נעשה מחשבתי, ולא פ"ר:

מה שכתבת בשם הרב הנזכר דגם המעריך בשבת את של האוועקאוהר דאינו חייב חטאת מטעם שכ' התוס' בסנהדרין בהשיך הנחש דאינו חייב מיתה בי"א משום דהארס אינו בעולם, וההי"נ השלהבת איני עדיין בעולם ועתיד להוולד בשבת, אינו נוח לי דדווקא התם לחייבו מיתה דאינו אלא משום חציו, וכשאינו בעולם לא הוי חציו רק גורם, משא"כ בשבת דגם גורם חייב בהעברה [ואדרבה לטעם התוס' אלו יש לחייבו גם במעריך בע"ש אם יצרף לסברא זו שיטת הנמ"י פ"ב דב"ק שאביא לקמן]:

והנה דברי התוס' בסנהדרין דף ע"ז ובב"ק קשיין מאד מה שהקשו מהשיך הנחש לפ"מ שפי' בב"ק דשם ידו לפי הנחש משמע דאי הוי הפי' שמגיע הנחש לידו לא הוי קשה, ודברי מהרש"א ליישב זה אינם מבונים, ואקדים מ"ש התוס' ב"ק דף ס' ד"ה ליבה ולבתה

הרוח דאי יש בכח הרוח ללבות בעצמו אף אי יש בליבוי המלבה ג"כ כדי ללבות דלא הי' מתחייב, נראה לענ"ד דדבריהם סותרין לפירושם לעיל דף י"ז ע"ב במרבה בחבילה דס"ל דאף אי הי' בחבילת הראשון כדי להדליק הגדיש מ"מ אי יש במה שהרבה ג"כ כדי לעשות הנזק שניהם חייבי' דדוקא אי במעשה השני לא הי' כדי להזיק הוי כחופר יו"ד והשלימו אחר לי"א, אבל אי גם בשני להזיק הוי כחופר י' והשלימו לכ' ואין לומר דדבריהם דלעיל מיירי שהרבה בחבילה טרם בא הרוח המצוי' דכשבא הרוח להוליכה מוליך האש של השני ג"כ כמו האש של הראשון משא"כ כאן מיירי דליבה אחרי שבא הרוח, דנ"ל דא"א חדא דהא מדמי לה לחופר י' והשלימו לכ' ושם כבר הי' נגמר מעשה הראשון טרם בא השני, ועוד נ"ל דהתוס' שם לטעמייהו אזלי דכתבו בפ"ב דף י"ז ע"ב דדוקא זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל דפטור השני דאזלינן בי' בתר מעיקרא, אבל בזרק חץ על הכלי וקדם אחר ושברו ולא אזלינן בי' בתר מעיקרו, ולהכי כ' גבי אש נמי דמחייב משום חציו דלא הוי הכלי כתנא תבירא וחייב גם השני על הנזקו בכלי, אבל הרא"ש פליג בזה על התוס' ולא מחלק בין זורק הכלי לזורק החץ כמו שהוכיח הש"ש שם ססי' ד' מדהקשה בהתיזה ברה"ר והזיקה ברה"י דלמה לא ניזול בתר מעיקרא, ולהכי כ' הטור סי' תי"ח במרבה בחבילה דהשני פטור לגמרי כסברת אביו הרא"ש ז"ל, אבל לשי' התוס' דלעיל ה"ה כאן אי הי' מניח האש בעת נשב הרוח המצוי' והוא ליבה והיה בליבויו כדי ללבות אף שגם הרוח בפ"ע היה מלבה שניהם תניח האש והאלבה חייבין לשלם כ"א חלקו ואם היה הרוח שאינו מצוייה והמניח הניחה בעת לא נשב עוד הרוח אי משלם המלבה עכ"פ חלקו ולמאן דמחייב באין ל"א לשלם דמשלם חבירו צריך לשלם כל הנזק, והנה הש"ש שהבאתי הסכים לסברת התוס' ולא כהרא"ש והטור:

ולענ"ד נראה להביא ראי' שאין עליה תשובה לדעת התוס' הלזו, דאם נימא כסברת הרא"ש דזרק חץ כלפי הכלי הוי הכלי כמנא תבירא דאזלינן בי' בתר מעיקרא א"כ כל החיוב בא על שעת זריקת החץ ולא על שעת הנזק א"כ מה הקשה הירושלמי דפ' א"נ ממדליק גדישו של חבירו בשבת הלא בעת הדלקתו דנתחייב מיתה אי ג"כ בא החיוב על נזק של הגדיש כולו ונתחייב על ב' רשעות בב"א דאין לומר דהכי קא מקשה אי נמי לא נוכל לחייבו על שעת הבערתו דאז הי' קילבד"מ יתחייב אח"כ בשעת הנזק, דז"א דכיון דאזלינן בתר מעיקרא מיד שנתבער האש הוי הגדיש כשרוף דמי כמו דאמרינן בכלי דהוי מנא תבירא, אע"כ דלא מחייב על נזקי אש עד שעת הנזק, והא אש קי"ל כר"י דהוי חיציו ממש, ועוד ראיה מגמ' דכתובות דף ל"א הזורק חץ מתחלת ד' לסוף ד' וקרע שיראין בהליכתו דפטור מטעם דעקירה צורך הנחה היא, ואי נימא דבזריקת

חץ בתר מעיקרא אזלינן לענין נזקין, וה"ה לענין שבת כמ"ש הנמ"י בפ"ב דב"ק דבשעה שיצא החץ מתח"י נעשה הכל, וא"כ כי נח לבסוף נתחייב למפרע על מעשה שבת ועל הנזק משעה שזרק החץ ובאו שניהם בב"א ואין להתעקש ולומר דזה באמת סברת ר' אבין דעקירה צורך הנחה ורוצה בזה לומר דבשעת עקירה באו שניהם דא"כ איך רצה הגמ' לדמות לזה הגבה' צורך אכילה וכי על הגבהתו נתחייב כרת וצע"ג על הנמק"י, וגם בתוס' פ"ק דב"ק דף ו' ע"א בד"ה לאתוי' בור כ' וז"ל תדע דאם הדליק אש ובא אחר ושרף טלית חברו או חפר בור וכו' אין סברא שיתחייב בעל הבור או בעל האש, ובוודאי מיירי שהטלית הי' מונח בכדי שיודלק מחמת האש ברוח מצוי' ואפ"ה כטור בעל האש ומתחייב השורף, אמנם מזה אין ראי' דהרי גם ברא"ש שם כ' כן והרא"ש כתבתי לעיל בשם הישו"ש דס"ל גם בזורק חץ אזלינן בתר מעיקרא, אע"כ דשם מיירי דלא הי' ברי הזיקא דאפשר אי לא השליך האחר לתוך האש שהי' אחר מצילו ומרחקו מן האש, דהוי דומי' דבורו שאחר דחף שור לתוכו דאפשר אי לא דחפו שלא נפל לשם:

יצא לן מזה דיש חילוק גדול בין המקרב המזיק לדבר הניזוק כהו יורה חץ דאין מתחיל החיוב עד שעת הנזק ובין מקרב דבר הניזוק אל המזיק דאז אזלינן בתר מעיקרא ומשעת הנחתו נתחייב כאלו נעשה אז הנזק, והנה התוס' כ' במס' ביצה דאם המסתפק מיד מכהה אורו הוי נגמר מלאכת הכיבוי מיד בעשותו ואי לא נעשה הכיבוי עד אשר יכלה השמן דמלאכת הכיבוי לא נגמרה בשעת סיפוקו לא הוי אלא גרמא, ולזה כ' ג"כ בס"פ כירה דמניח מים תחת הנר לקבל ניציצות לא היי אלא גרמא, וא"כ הה"נ אי מקרב הניזוק אל המזיק דמתחשב כאלו נגמר הנזק דהוי מאותו שעה כמנא תבירא, וא"כ הוי מזיק ממש, אבל מקרב המזיק דלא מתחייב על הנחתו לשם רק דאח"כ כשנעשה ההיזק או יתחייב ואיך יתחייב הלא לא עשה הוא הנזק והוי רק גורם שיוזק אחר זמן, אמנם באמת התורה חייבה למדליק ברשותו והלכה ע"י רוח מצוי' לגדישו של חבירו ואף דלא נגמר הנזק עד שהודלק הקמה ולא מחשב גרמא, אבל הרא"ש בפ"ח דב"ק ססי' י"א כ' דקושר אבן ברגלי בהמתו והלכה והזיקה ברה"ר דאינו חייב משום אש רק משים ביר, מטעם דלא דמי לאש דאין כח אחר מעורב בו עכ"ד, [ותמוה לי דזה דלא כהרמ"ה המובא בטור סי' ש"ץ והובא בסמ"ע ס"ק כ"ה ואיך לא הרגיש הטור שאביו הרא"ש ז"ל חלק ע"ז] אלמא דס"ל דמה שמסייע הבהמה להוליך נזכו לא הוי כרות מצוי' שמוליך אשו או אבנו ונושאו המזיק וא"כ אף דמצינו במדליק אש סמוך לקמה דחייב על שעת הנזק אף דלא נגמר ההיזק עד שבא לתוך הקמה וגם לענין מיתה כן דהמדליק אשו סמוך לקמה ועבדו כפות דחייב מיתה דוקא אם רוח המצוי' הי' גומר הליכת המזיק אבל אם בהמה הוליכה

לא הי' מתחייב מיתה כיון דלא נגמר הנזק בשעת הנחתו ומעשה שנעשה לאחר זמן ע"י הבהמה לא מקרי אלא גרמא כמ"ש התוס' גבי כיבוי בשבת, אבל אם קרב דבר הניזוק דאז הוי כאלו נעשה הכל בשעת הנחתו אז אפי' הי' ע"י סיועת הבהמה מחייב, ולכן אי הי' הפירוש בהשיך בו הנחש דקירב הנחש איליו לא הי' קשה למה לא יתחייב מיתה אי מעצמו מקיא דכיון דבקירב המזיק לא הותחל החיוב בעשיית מעשיהו כ"א אח"כ כאשר יושך וכל דלא נגמר המעשה תיכף ומיד לא הוי אלא גרמא וחיובא דאש לית בי' דלא הוי כרות המוליך, אבל כיון דמיירי ששם ידו לתוך פי הנחש ובמקרב הניזוק הוי כאלו נגמר מיד הי' מתחייב, ולזה תי' התוס' כיון דעיקר הקושי' היתה שיתחייב משום דאזלינן בתר מעיקרא ומיד שהניח ידו של חבירו לתוך פי הנחש יהי' כאלו נגמר הנזק, ובזה שאין הארס עדיין בעולם ליכא לחיובא אשעת הנחה דאז בשעת הנחה לא היה כאן חזיק ודו"ק:

יצא לן מזה דעיקר סברת התוס' דהיכי דאין הארס לא אזלינן בתר מעיקרא ואין לחייבו רק אשעת הנזק ואז כבר כלה מעשיו והנחש מעצמה מקיא, ולא הוי אלא גורם שיתעבד המעשה אח"כ והוי רק גרמא כמו המסתפק משמן שבנר אי לא הי' מכהה אורה מיד שגורם שיתכבה אח"כ או המניח כלי עם מים לקבל הניצוצות דהוי רק גרמא, אבל במלאכת הבערה דאף אי לבתה הרוח דהוי לענין נזקין גרמא מ"מ אסרה תורה אם נעשית מחשבתו אין לחלק, והנה כתבתי דאדרבה מטעם סברת התוס' הלא הי' מקום לומר דגם המעריך בע"ש יתחייב חטאת והוא למ"ש הנמק"י גבי אשו משום חציו להקשות על הא דאיתא בספ"ק דשבת דמאחיזין את האור במדורת בית המוקד הלא יתלהב ויובערו העצים בשבת ע"י כחו ותי' דבאשו אזלינן בתר מעיקרא דהא אם מת המדליק קודם שאחז האור בקמה יתחייבו נכסיו לשלם ההיזק וה"ה לענין שבת אם הניח האש בע"ש כדי שיתלהב מאליו הוי כאלו נגמר המלאכה בע"ש עכ"ד, ולפי"ז בהבערה זו דבשעת הערכתו לא הי' האש בעולם דליכא למימר בי' דאזלינן בתר מעיקרא והוי כאלו הודלק ונגמר המלאכה בע"ש, יתחייב כשיובער בשבת, אמנם דבריו מופרכים כמו שכתבתי דא"כ דבין לענין שבת ובין לענין נזקין אזלינן בתר מעיקרא ביורה חץ מתחלת ד' וקרע שיראין באו מלאכת שבת וחיוב הנזקין כאחד, אלא וודאי כשי' התוס' דבין לענין שבת ובין לענין נזקין לא אזלינן בתר מעיקרא והא דמאחיזין האור בע"ש משום דלא הקפידה התורה שלא יעשה המלאכה בשבת רק דאדם ישבות ומניח, עי' בית מאיר סי' ה':

עוד יש לפרש דברי התוס' ולתרץ קושי' מהרש"א, דהנה התוס' ב"ק דף כ"ב ע"ב ד"ה חציו דחרש וכו' כתבו לחלק אי משום חציו לא מחייב אלא ברוח מצוי' הרבה וקרוב

לוודאי, ולמ"ד משום ממונא לא בעינן שיהי' מזומן כ"כ ולא פטור אלא אין מצוי' כלל דלא אסיק אדעתי' וזה נ"ל ג"כ שהיא דעת רש"י דף י"ט ע"ב דבאדי' אדוי' פטור הקושר דלא נתקל אדם בבורו, והקשו התוס' ד"ה וכי אתמר דהא הוי כרות מצוי' ולחייב משום אשו, והנה הישׁ"ש סי' ח' משיג על הרמ"ה שבטור סי' ש"ץ שהבאתי והוכיח דאין לחייב משום אשו דכל תקלה שבר"ה הוי משום בור ודוקא אם קשר הדליל ברגל התרנגול בביתו והלך לחוץ והזיק הי' חייב משום אש ולכאורה קשה על דין זה ממשנה דס"פ הכונס גמל טעון פשתן ונדלקו בנרו דחנוני דבעל גמל חייב ובהניח החנוני נרו מבחוץ החנוני חייב ומשמע דחיובו דחנוני היא כעין חיובו דבעל הגמל, כמו דבעל הגמל הי' חייב על הבית ועל כל מה שבתוכו אפי' ארנקי ה"ה חיובו דבעל הנר אם הניחו ברה"ר אף אכלים שבתוך הבירה והא לדעת הישׁ"ש התקלה שברה"ר משום בור היא ופטור על הכלים, ונ"ל דוודאי אם האש משום חיציו גם ברה"ר מתחייב דאטו אם זרק אדם חץ ברה"ר לשבר כלי של חבירו לא יתחייב אבל אי לית בי' משום חציו כגון בכה"ג שאין הרוח מצוי' הרבה שאין קרוב לוודאי שיזיק שאינו חייב אלא משום ממונא, לא הוי ממונא דילי' שעשוי' להזיק בי' בר"ה כ"א משום בור, והנה הדליל הקשור ברגל התרנגול אינו מצויי' כ"כ להזיק כרוח המצוי' הרבה שיתחייב משום אש דהוי מטעם חציו שכן מוכח מדברי רש"י שם דף כ"ג ע"א בכלב שנטל חררה דפריך הגמ' ולחייב נמי בעל הגחלת דהא בין מר ובין מר משום ממונא אי"ל, עכ"ל אלמא דס"ל דהולכת הנזק ע"י בע"ח אינו ברור בוודאי כרוח המצוי' הרבה ואינו אלא משום ממונא ולא הוי השלכתו לחוץ אלא משום בורו דתקלה של ממונו ברה"ר משום בור היא ולא משום אש, וא"כ יש לתרץ על התוס' דב"ק ובסנהדרין דמנ"ל לחלק בין מצמצם דאין חייב על סוף החמה לבוא ובין כפתו והביאו למקום שסוף החמה לבא דחייב, וראייתם דהא מחייבינן בסוף רוח המצוי' לבא, אם כי ראייתם נכונה דברוח אף שסופו לבא חייב דאם לא היינו מחייבין עד שהניח בעת שכבר בא הרוח לא היינו מחלקין בין רוח המצוי' לבין אינו מצוי' כמ"ש התוס' ב"ק דף ס', אבל י"ל לעולם דאם הניח גזלתו בעת שעדיין אין הרוח אף שסופו לבוא אינו חייב משום חציו כיון דאין הנזק נגמר עדיין הוי כמניח כלי עם מים לקבל נצוצות שוודאי סוף לבוא הכיבוי מ"מ לא הוי כאלו כיבה הוא בעצמו כן ה"נ לא הוי כאלו הוא זרק חציו, והא דמחייב אף בסוף הרוח לבוא היא משום ממונו ולא מחייב אלא בתשלומי נזק ולא מיתה כשהומת אדם דהוי כקטל תורא עבדא לעיל דף כ"ב ע"ב, ולכן אין חילוק בין מצמצם ובין הביא לכאן לענין מיתה, ואין לומר דא"כ הי' קי"ל לבעלי התוס' על מתני' דעבד כפות דמשכחת גם אי הי' עבד כפות דמחייב על

הגדיש כגון שהניח גחלתו בעוד לא נשיב הרוח דחייב על הגדיש כיון דסוף רוח המצוי' לבוא משום ממונו, ולא מיתה על העבד דלא הוי כחצו רק גרם חציו דא"כ גם לשיטתם יש להקשות הא משכחת גם בעבד כפות דחייב על הגדיש כגון שהניח גחלתו בעת שאין רוח המצוי' הרבה לבוא רק רוח דלפעמים בא ולפעמים אינו בא דבזה חייב על הגדי ועל הגדיש משום ממונו ולא מיתה על העבד דלא הוי כחציו, אמנם באמת ניחא דהרא"ש בביצה שם כ' על דברי התוס' דאף אי אינו מכהה אורו מיד כגון שפופרת של ביצה דבפ"ב דשבת ג"כ חייב ולא הוי כמניח כלי עם מים תחת הניצוצות דהתם לא נגע בדבר הדולק אלא במה שחוצה לה הגורם לבסוף הכיבוי משא"כ הממעט מהשמן והפתילה הדולקת וממהר עי"כ כיבויון דחייב ולא מקרי גרמא, ולכן שפיר כתבו התוס' כאן דאף אי נימא דמקרב המזיק אל דבר הניזוק לא מחייב משום חציו רק משום ממונו כיון דאין הנזק נגמר מיד רק כשיבא הרוח לבסוף מ"מ אם כפתו והביאו למקום שיבוא הרוח או החמה לבסוף שפיר מחייב ולא הוי רק גרמא כיון דנוגע בדבר הניזוק בעצמו ולכן לא ק"ל אלא לפי מה שהוכיחו דהשיך הנחש מיירי ששם ידו לתוך פי הנחש, אבל אי הוי מפרשינן דהקריב הנחש אלא ידו לא הוי קשי' להו די"ל כנ"ל דאין החיוב משום חציו כיון דלא בא עדיין הארס רק לענין נזק הוי חייב משום ממונו שהזיק והבן:

חותנך הדו"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ז

להנ"ל בענין הנ"ל.

א ע"ד מה שהשגת על מה שכתבתי דכופין קערה על עקרב דהוי רק גרם צידה, וכי מותר לתפוס עוף שעומד בחוץ במחכ"ת אני לא אמרתי שמותר לצוד בכה"ג אדרבא להיפוך אני כתבתי שאף דלדעת הרא"ש דפ' החובל אם כפה גיגית על עוף חבירו ומת ברעב לא הוי אלא גרמא כיון שלא נגע בגוף הניזוק [דאי הי' מביאו לתוך גיגתו הכפוי' היה מחייבין מ"מ לענין צידה בשבת חייב כיון דאתעבידה מחשבתו, ודמי לזורה ורוח מסייעו ולסברתך דמלאכה כזו אי אינו צל"ג לא מחייב אף למאן דמחייב במלאכה אחרת שאצל"ג, א"כ כפית קערה על עקרב דלא תשיך גם לר"י הי' מותר:

ב מה שכתבת על גמר' דמנחות שהבאתי דבלא ראיה מבשרא אגומרי ומניח שאור לא עברי על לא תעשה חמץ מחמץ המנחה שאסר הכתוב היכא משכחת ליה דתמיד בא החימוץ ממילא, לק"מ דאי לאו דמצינו בבשרא אגומרי דעובר על לא תעשה מלאכה הו"א באמת אין בשום אופן לחייב על שחומץ המנחה, והא דכתיב לא תעשה חמץ אין

אזהרה על המחמץ רק על העושה איזה מלאכה הנעשה במנחות כגון לישה ערוכה ואפי' כשהיא בחימוצה והוי כעין לאו דלא תחסום שור בדישו דאין החוסם לוקה רק הדש והכוונה לא תדוש בחסימה וכן יין ושכר אל תשת בבואכם דאין השותה לוקה דכוונת החיוב לא תבוא שתויי יין, כן ה"נ כוונת לא תעשה מלאכת המנחה כשהיא חמוצה, אבל המחמץ אינו עובר על לאו זה דהוא לא חימצו [רק אסור משום דהביא קדשי' לבית הפסול] עי' ב"מ דף צ' ע"ב והיא כוונת התוס' כאן:

ג מה שחלקת בין ליבה ולבתה הרוח אם הרוח לבדו הי' יכול ללבות ובין מרבה בחבילה, לא הבינותי ולפום סברא אפכא מסתברא שכאן הוא ליבה מתחלה והמציא האש המזיק, רק שאם לא הי' מלבה הי' הרוח ג"כ הוליד אותו האש לבסוף ומ"מ כת' התוס' שפטור, והתם בעת שהרבה בחבילה והמציא אשו כבר הי' אש של חבירו המזיק לחודי ולא כ' הרמב"ן בדיני דגרמי לחלק בין הממציא אש לחוד והרוח לא עשה אלא ההולכ' ובין הממציא אש בסיועת הרוח אבל הכא בין במרבה בחבילה ובין לבתה הרוח האש של שותפות היזק ומה שכתבת שאעיין בקצוה"ח עשיתי כמצוותך, ומה אעשה שהוא ראה רק ראי' אחת בדברי הטור בסי' תי"ח ולא ידע שתוס' דף י' חולקים, ואני כתבתי כפי העולה על זכרוני דהתוס' אזלי לטעמייהו גבי זורק חץ דלא אזלינן בתר מעיקרא, והטור אזיל בשי' הרא"ש:

ד ומה שכתבת בהשגתי על הנמק"י שפלא בעיניך שלא זכרתי במכתבי דברי הרשב"א בחידושיו בהדליק גדיש ועבד כפות דלשי' הנמ"י לק"מ קושייתו, האמין לי כי לא הי' בהעלם עין ממנו ובכוונה לא כתבתי זאת כי קושי' הראשונה של הרשב"א היתה על ר"י דאשו משום חציו דלא מיירי בהצית בגופו דעבד א"כ הרי נתחייב על הגדיש מתחלה טרם שמת העבד, ועל קושייתו הלזו א"א לתרץ דכיון דאזלינן בתר מעיקרא א"כ גם על מיחת העבד הי' מתחייב מיד דאף דאמרי' כן לענין מלאכת שבת מ"מ לענין רוצח אינו כן דילפינן תקרא דכל נפש דאם הכה א' כדי להמית ובא אחר והמיתו שהשני חייב ולא הראשון בסנהדרין דף ע"ז ע"ב ולרבנן דריב"ב שם אתי קרא לפטו' האחרון ואי הוי אזלינן בתר מעיקר' והי' הראשון חייב למה לי קרא למפטר האחרון הלא גברא קטילא קטיל אם אמנם הרמב"ן במלחמת מביא ראיה דשם רבה לא אזיל בתר מעיקרא מהא דרבה ספ"ק דב"ק דזרק תינוק מהגג ואחר קבלה בסייף דלא חייב הראשון וכ' שאין הדעת נוטה לומר לענין ממונא אזלינן בתר מעיקרא ומיהו קטלא שאני, היינו משום דהרמב"ן לשי' דסובר דאף אי לא אזיל בתר מעיקרא ג"כ השני פטור דהוי מנא תבירא, וראיה מרבה דאמ"ר שיבר במקל פטור ולא אמר דהראשון אלמא לא אזיל בתר מעיקרא

ושניהן פטורין, א"כ כיון דלא תלי' זב"ז אף אי השני פטור יכול להיות דגם הראשון פטור, א"כ ל"ל דשאני קטלא דלא אזלינן בי' בתר מעיקרא דגזה"כ היא דהא מקרא לא ילפינן רק לפטור השני ומנ"ל דגם הראשון פטור, אבל לדידן דס"ל דרבה בתר מעיקרא אזיל מדפטור השני, אלמא אי לא הוי אזלינן בתר מעיקר לא הוי מנא תבירא, א"כ שפיר מוכח מקרא מדאיצטרך למפטר השני אלמא דגם הראשון פטור דלא אזלי' בתר מעיקרא גבי קטלא, דאי הוי הראשון חייב אלמא דגברא קטילא היא ומסברא ידעינן דפטור השני וכיון שכן שפיר הקש' הרשב"א ומוכריח לתירוצו דמדין רודף פטור וקושי' השני' של הרשב"א לר"ל דמיירי במצית בגופו דעבד למה פטור על הגדיש דנשרף אחר מיתת העבד, בזה מוכח דלא כהש"ך סי' שנ"א וכן מתוס' ב"ק דף פ' ע"ב ד"ה כמאן מוכח דלא כדבריו ג"כ אין לתרץ לשיט' הנימק"י דגם הנמק"י לא קאמר דבאש אזלינן בתר מעיקרא רק לר"י דהוי משום חיציו אבל לר"ל וודאי אזלינן בתר שעת ההיזק, אך יש להקשות על תירוצו דלר"ל מיירי דנשרף הגדיש קודם שמת העבד, א"כ לפי הנ"ל דלענין קטלא לכ"ע לא אזלינן בתר מעיקרא א"כ הדרא קושי' לדוכתי' מיד שנשרף הגדיש נתחייב בממון ומיתה לא נתחייב עד שעת מיתת העבד וכאן לענ"ד לא שייך תירץ הרשב"א דלעיל דמשום רודף מיפטר דממנ"פ אם בשעה שהודלק הגדיש כבר הי' העבד מוצת שא"א עוד להצילו א"כ לא מיפטר משום רודף דכבר עבר העביר' וכמ"ש הרשב"א בעצמו אם כבר מת העבד כן ה"נ אי שלט האש כ"כ בגופו שאף אם יסיר הגחלת עתה מלבו לא יוצל ממות ואי מיירי בעת שהודלק הגדיש אם הי' בא אחר והסירו מאש הי' ניצול, א"כ אמאי יוצל דוקא בנפשו של המצית וע"כ צריך אתה לומר דהמצית האש הי' שומרו שלא יוצל ולא הניח לאחר להצילו, ולכן לא הי' באפשר להמציל להציל את העבד כ"א בנפשו של הרודף, ואי נוקי למתני' בכה"ג צריך לאוקמי דוקא בהצית בגופו דעבד, הלא גם בהצית רוצה לו במקום שהרוח מצוי' יוליך האש אל העבד הכפות והוא יצמצם אותו שלא יוצל משום אדם ג"כ מחייב משום מצמצם בסנהדרין דף ע"ז ואף בכפתו במקום שסוף חמה לבוא פטור מ"מ בהקי האש מחייב כמ"ש התוס' שם דף ע"ז [ואף דהתוס' לא כתבו רק למ"ד אשו משום חציו מ"מ מאי שנא מכפתו לפני ארי דלא פטור רק משום דבלא"ה לא הי' יכול להציל עצמו] ונ"ל דה"ט דפטור במצית בגופו דעבד אף לא נתחייב מיתה עד שימות מ"מ ההצתה צורך מיתת העבד הוא, דוקא לר"י דלא הי' ההצתה בגופו דעב' לא הי' הרשב"א מתרץ כן דהצת הגדיש לא הי' צריך מיתת העבד דגם אי הצית בגופו הי' מת משא"כ כאן – עי' לקמן דף מ"ג ע"ב דא"ל רבא אשו שלא בכוונה ישלם דמים וכ' רש"י דבכוונה פטור משום דקילב"מ, וקשה הא קי"ל דח"מ שוגגין פטורין, ואי

סבר רש"י כנמק"י א"ש דבדמי עבד נתחייב דאזלינן בתר מעיקרא ומיתה לא נתחייב עד מיתת העבד ורודף לא הוי רק בכוונה לרדוף והבן:

ה מה שהקשיתי על נמק"י מזורק חץ וקרע שיראין דלדעת נמק"י בעת זריקת החץ מתחייב ותמהת עלי וכי אדם חייב על עקירה לחודא והלא זה שיעור המעביר עקורה והנחה כמו זית באיסורין, ואנכי במקומי עומד דהנה בהדביק פת בתנור לא מתחייב אלא אם הקרים פניה ואם הי' בא אחר ורדה הפת בטרם שהקרים הי' פטור המדביק כן איתא להדי' בשבת דף ג' ואם לא רדוהו ונקרם פניה הי' מתחייב לדע' הנמק"י על ההדבקה דנעשה כמי שנגמרה מלאכת האפי' אז, וראיה ממתני' דשבת דף י"ט ע"ב דרק מדרבנן אסור ליתן פת לתנור ע"ש אם לא יקרמו פניה מבע"י משום שמא יחתה, אבל מדאורייי' מותר אף דנאפה בשבת מטעם דכתב הנמק"י דהוי כאלו נגמר האפיה בעת הדבקתו וא"כ ה"ה בזורק חץ מתחלת ד' עד סוף ד' דאף אי לא הונח לבסוף כגון אם בא כלב וקולטו שם לא הי' מתחייב כדאיתא שם דף ק"ב ודמי למדביק פת ורדו קודם שנאפה, אבל אי לא קלטו כלב והונח שם כאשר הי' במחשבתו מתחייב על שעת הזריקה ולא אמרי' דלא התחיל החיוב עד שעת הנחה כן נ"ל ברור וקשה לפי"ז על רב אבין כמו שהקשיתי, ויותר על קושי' הגמ' דב"ק דף ע' ע"ב כיון דמטא לחצר קני וכו' ותוס' שם ד"ה לענין שבת דקושי' הגמ' לר' ירמי' עי"ש:

ו מה שחלקת לענין אי אזלינן בתר מעיקרא, שזהו דוקא אם באמת נשבר הכלי או נשרף הבגד על ידו דבריך אמיתים אם נדון על הראשון שיתחייב על זריקתו או על ההצת אש שלו אף אי ניזל בתר מעיקרא הא לא ניזוק על ידו ויעי' שכתב רש"י דף י"ט ע"ב ד"ה אלא מתני' דהקושר פטור שלא נתקל אדם בבורו, וכן הי' כוונתי במכתבי הראשון דתוס' גבי מרבה בחבילה דשניה' חייבין לטעמייהו דלא אזלי בתר מעיקרא בזריקת חץ, ובזריקת חץ ואחר שיבר במקל רק השני חייב והיא ג"כ מטעם זה דהזורק הרי לא נשבר ע"י זריקתו, משא"כ באש של שניהם דנעשה ההיזק ע"י אש של שניהם וכן נמי אזלינן בתר מעיקר אבל אתה כתבת חילוק זה לענין לפטור השני אי הוי כמנא תבירא בזה לא אדע לחלק ומה שכתבת דהזורק כלי מקרי מזיק בידים וכי זורק חץ על כלי וברי הזיקא שבודאי ישבר לא הוי מזיק בידים, סוף דבר שאין מובן לי כלל החילוקים האלו [דברי הרא"ש בפרק ראשון סוף סי' א' עי"ש]:

ז קושיתך על רש"י ב"מ דחצר הוי שליח מושלת ושלחה, ולא צריך לרבות גגו וחצירו גבי גנב אלא דלא נימא אין שלד"ע, דא"כ מאי פריך הגמ' דנלמוד ממעילה דיש שלד"ע א"כ אם המצא תמצא ל"ל לק"מ דאי הוי אמינא דיש שליח לד"ע ה"א דהמצא תמצא אתי'

לאורי' דחצר דגברא משום ידו אתרבי כמו דאמרי' גבי גט מיתורא דאי משום שליחות ידעינן מושלח רק לפי האמת דאין שליח לד"ע אין להוכיח חצר דגברא וקושי' הגמ' למאן דלא יליף קטן מקטנה:
חותנך אוהנ"פ הדוב"ש יואל אונגר מרעכניטץ.

תשובה ח

להנ"ל.
פאקש יום ו' עש"ק ר"ח סיון תרי"ט לפ"ק:
וע"ד אשר באת שאודיע לך דעת התוס' שבת דף ע"ג דבזומר בעי' שיהי' צריך לעצים אף לר"י דמחייב בשארי מלאכות באצל"ג כבר ביארתי בתשובה א' שכוונת' לחלק בין מלאכה הנעשית לקיום כגון כותב ובונה שנתחדש מעשה על ידו אז כיון שנעשית מחשבתו ורצונו לאיזה תכלית המצטרך לו אף שאינו דומה לתכלית שהי' במלאכ' זו במשכן סגי' לר"י אבל במלאכת סילוק והעדר כגון קוצר מוחק סותר וקורע וכה"ג בעי' דוקא שיהי' לאותו תכלית שהי' במשכן שכ"כ גם רש"י במתני' גבי קורע שלא ע"מ לתפור משום דלא הוי כן במשכן, וכן ביאר גם אדמ"ו בס' מגן אבות אלא שהקשה ע"ז מקורע על מתו, והיא בעצמה קושי' הע"ש שהובא במג"א סי' שי"ז ס"ק י"ד על הב"י שכ' ג"כ כסברת התוס' דבקריעה שאינו ע"מ לתפור אף שהוא לתקון דפטור דבעי' אותו תיקון שהי' במקדש ובחנם השיג עליו המג"א, ואני חלקתי שם בתשובתי דהנה בכל מלאכה ומלאכה יש תכליתים שונים זה מזה, ובכל מלאכה שהיא למעשה ולקיום אין נפ"מ לר"י דמחייב באצל"ג לאיזה תכלית וכוונה פרטי שמתכוין העושה רק שיהי' למלאות אחד ממחסוריו שלא יהי' חשוב מקלקל, ובמלאכת העדר וסילוק מודה דלא מהני שום כוונה ותכלית פרטי כ"א לאותו צורך שהיה במשכן ולכן קורע התפירות לעשות בית יד או סותר מקצת הבנין שיהי' מקו' הסתור פתח או חלון לביתו אף שסתירה או בנין היא לא מהני כוונה הפרטית הלזו כיון שלא היתה ע"מ לתפור ולבנות כמו שהי' במשכן, אבל יש כיונה אחת כוללת לכל מלאכות ופעולית שבעול' כגון לעשו' נחת רות ליצרו כמו בקורע בחמתו או להשיב נפשו בעשותו א' מהמצות להשקיט רוחו ונפשו זה שוה בכל המלאכות ושוה ג"כ לכל נפש זה מהני גם במילה המלאכות, לכן מצינו ג"כ במילה בשבת דחובל משום מפרק להרמב"ם אף דא"צ להדם והוי כמו כבשים דסחט לגופן ולא למימהן והרמב"ם עצמו ס"ל ג"כ כשי' התוס' הלזו כמ"ש הלח"מ פ"ח וע"כ כמ"ש, ובמג"א בסי' ש"כ ס"ק כ"א בסחיטה דהולך לאיבוד כ' דפטור לכ"ע ובאמת להרמב"ם

חייב במלאכה שאצל"ג אמנם לפמ"ש ניחא דלהרמב"ם דבעי צריך לעצים ס"ל ג"כ בסחיטה דבעי, לדבר הנסחט, והדין עם המג"א, אך הוא לא נתכוין שהוא לא ראה סברה הלזו רק ראה סברת הר"ן דמפרק כיון דלא הוי דש ממש אלא תולדה דדש בעי שיהי' לצורך זה עצמו שהיא בדישה שכל תולדה צריך לדמות לאבי' ובהא דדף קי"ז דשקיל לי' בברזא באמת לפי שיטה זו אפי' שבות ליכא דדמי לזומר וא"צ לעצים ובתוס' שם כתב מטעם אחר דלא הוי שבות] ועפי"ז מיושב הרמב"ם דלא העתיק תי' הגמר' דשקיל בברזא משום דהי' ק"ל דא"כ בדף קל"ג גבי ציצין שאין מעכבין דאמרי' ר' ישמאעל בנו של ריב"ב היא הלא גם לרבנן אינו מותר אלא היכי דלא עביד איסור כלל משא"כ בחתיכת ציצין א"כ הוי מקלקל בחבורה דלית בי' תיקון גברי כיון שאינן מעכבין עכ"פ משום שבות איכא אע"כ דבאמת לרבנן מותר אף דלא שקיל בברזא ולא אמרו כן אלא לדבריו דר"י כמ"ש תוס' על דברי הרא"ש ס"פ שמונה שרצים התמוהים אמרתי אחרי שדחה הרא"ש ראיית הערוך בפ' הבונה דאפשר דבניסוך היין ע"ג האישים ליכא פ"ר דיכול ליפול על העצים, ומ"מ ליכא תיובתא משם לשי' הערוך, וכאן כת' דעכ"פ יש להוכיח בשארו איסורים דלא כוותי' דנ"ל דכל מה דאוסר ר"ש באינו מכוין בוודאי שיעשה כמו פסיק רישא אוסר ר"י גם בס' אם יעשה ולא מצינו שיחמיר ר"י יותר בספק מר"ש בוודאי ואם לר"ש פ"ר דלא נ"ל שרי גם לר"י הוי שרי אם הוא ספק, וא"כ אי כשי' הערוך קשה דהמקשין דהי' סובר שמואל כר"י ס"ל מאי פריך והא מכבה הלא יכול ליפול על העצים ואינו אלא ספק ולא ניחא ליה כלל ואף דבסוכה באי"ל הושענה אחריתא דפי' הערוך דהוי פ"ר דלא נ"ל וקאמר דבשטי' אבוה קאי דדשא"מ מותר אלמא דלר"י אסור היינו דוקא בפ"ר אבל ספיקא דר"י לא חמיר גם י"ל דלפי האמת דלא ניחא לא שרי רק בשבת משום מלאכת מחשבת א"כ לר"י דמחייב באצל"ג ולא בעי מלאכת מחשב' ג"כ אוסר לא נ"ל דלר"י שבת דחי לשאר איסורים אבל אי נימא דגם בשאר האיסורים פ"ר דלא נ"ל מותר א"כ אין חילוק בין ר"י לר"ש שפיר קא קשי' לי' להרא"ש משי' המקשין:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ט

פאקש, י"א טבת תרמ"ג לפ"ק:

שלום לידידי מו"ה יעקב ליב נ"י:

ע"ד שאלת הקצין הנכבד וירא חטא יהי ד' עמי להרחי' עוד גבולי ולהשגיא שלומו שיש לו בית למלאכת הי"ש ולפי חוק המדינה צריך להשיג רשיון ולשלם סך הקצוב לכל

יורה ויורה ב' ימים מקודם שיתחיל לשרוף וביום חג שלהם אינם המופקדים לשירות הלזו לעשות מלאכתם ואם יארע חג שלהם בעש"ק ורצונו להתחיל לשרוף ביום א' צריך להקדים לשלם ולהשיג הרשיון מאתם ביום ה, ואם לפעמים ישכח להקדים וביום וי"ו וגם ביום א' בשבוע הבע"ל לא יקבלו ממנו ולא יתן לו הרשיון עד יום ב' ולא יוכל להתחיל עד יום ד' והפועלים בטלי' וי"ו ימי' זה אח"ז ויבוא לידי הפסד שכר הפועלי' וע"ז שאלתו אם מותר לתת המעו' בעש"ק לאחד ממשרתיו הגוי' שישלם בש"ק ולהשיג מהם הרשיון להתחיל לשרוף ביום ב':

תשובה לפי מש"כ המג"א בסי' ש"ו סוף ס"ק ט"ז וז"ל "ונ"ל דאם יש לו מעות יתננה לו ע"י עכו"ם כמ"ש סי' ש"ז ס"ה עכ"ל" וכוונתו דשם איתא דמותר לומר שיעשה מלאכה שאינו מלאכה ואינה אלא משום שבות והוי שבות דשבות מפני מצוה לכן כ' המג"א כדי לקיים שבועתו מותר אמירה לגוי לעשות השבות, והנה שם כתוב ג"כ להתיר אם יהי' צריך לדבר צורך הרבה דהיינו במקום פסידא, א"כ גם כאן הי' מקום להתיר לשיטה זו דבמקום פסידא מותר שבות דשבות, אבל המג"א בסי' ש"ז חוכך להחמיר ולחוש לדברי האוסרי' גם במקום פסידא לכן כתב שם ס"ק ז' דדוקא במקום הפסד גדול יש להתיר:

ובנדון זה יען דמניעת ריווח לא מחשב הפסד, ושכירת הפועלים הבטלים אין אני יוכל לשער אם הוא הפסד מרובה ע"כ אינני יוכל להתיר, רק ע"ד זה שלא יאמר לגוי שישלם ביום השבת, רק ימסור לו המעות שישיג הרשיון לשרוף באחד מן הימים הבאים, אבל עכ"ז מה טוב אם יחיש הנגיד לנפשו ולא ישכח מלהקדים א"ע שלא יבוא לידי כך:

והנני דורש שלומו יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה י

פאקש, יום א' פ' נח תרכ"ד לפ"ק:

החיים והשלום לכבוד יני"פ מהור"ר יוסף ני':

ע"ד אשר בא להתייעץ אם מותר לרופא מומחה לנסוע על עגלה של גוי ששלחה עם סוסיו להוליכו חוץ לתחום לרפא חולה שבביתו, והנה זה מלתא חדתא ומעולם לא שמענו שרופאים המליכו בנו ובפרט ברופאים שבזמנינו ואם נאסר להם לא ישמעו לנו, ובמלתא דרבנן וודאי אמרינן מוטב שיהיו שוגגין וכו' אבל אחרי שנועץ בנו לא נשיבנו ריקם, אך בקיצור כפי יד ה' הטובה עלינו:

הנה בנסיעה על העגלה והסוסים אינן שלו דליכא משום שביתת בהמתו, איכא ג' איסורי' א שמשתמ' בבע"ח, וכפי משמעות הש"ע סי' ש"ה סעי' י"ח השימוש הלזה

שהבהמה תוליכתו אסור מצד עצמו מדרבנן אף במקום דליכא חשש שיחתוך זמורה והמג"א כ' שהתוס' עירובין דף מ"ג חולקים וס"ל דשימוש בבע"ח רק משו' גזירה דחיתוך זמורה ויבואר להלן, ומ"ש מעלתו דשימוש בבע"ח אינו אלא בבהמה שלו כמ"ש הר"ן ר"פ מי שהחשיך ליתא דהר"ן משום שביתת בהמה שעושית מלאכ' בעצמה בלי סיועתו והיא איסור עשה דאורייתא מלמען ינוח שורך מיירי, אבל להשתמש בבע"ח לשפשף תינוק בציד' דאסור' מדרבנן אין חילוק, והנה מדברי הרא"ש בעירובי' שם משמע לכאורה כדברי הש"ע שכ' שם בטעם לאסו' דגבי כלאים תנן היושב בקרון סופג ארבעים רצונו דבהמות הולכין מחמת היושב בקרון, יעי' ב"מ דף ח' ע"ב ואי משום שמא יחתוך זמורה מה לי אם אזלא מחמתו או לאו, אלמא דס"ל דהאיסור בלא החשש דזמורי משום דמשתמש בבע"ח דאזלינן מחמתי', אבל י"ל דס"ל ג"כ כתוס' רק דעיקר הגזירה היתה ברוכב ואי אזלא מחמתי' כמו רוכב נכללה בכלל הגזירה, אבל לדעת הרשב"ם דפוסק כר"מ בכלאים דהיושב בקרון לא מידי עביד ולא הוי בכלל הגזירה דרוכב, דרוכב לכ"ע הבהמה אזלא מחמתי' כדאיתא ב"מ שם, ודברי המג"א סי' רמ"ו שמביא דברי הרשב"א לרוכב יעי"ש ס"ק י"ב תמוהים ב גזירה שמא יחתוך זמורה, ומה שכ' מע"כ דבאדם חשוב שאין דרכו לחתוך זמורה לא גזרינן ומדמי לסי' ער"ה, גם זה ליתא דשם לא השוו גזירותיהם וחלקו בדברים הרבה שאין מחלקין בשאר גזירות ואין לדמות גזירות חכז"ל זו לזו, וראי' לדעת התוס' שהבאתי דשימוש בע"ח רק משום גזירת חיתוך זמור' ואפ"ה אסור לשפשף תינוק בצדה אף דלית ביה גזירה זו וע"כ דלא פליג רבנן והתם פלגי' יע"י ט"ז שם רסי' וכ"כ בס' תוס' שבת דדוקא התם חלקו בין אדם חשוב לאינו חשוב ולא בשארי מילי, ובלא"ה צריכי' לכך דאל"כ כיון דהסוסים של גוי ועל הגוי להוליכם למה יחתוך זמורה הלא ידיו מסולקת מנהגת העגלה, ויבא בעל השורו ויעמיד על שורו, ועל כרחיך משום דאזלא הבהמה גם מחמתי' והוא נכלל בגזירת חכז"ל על הרוכב אית בי' איסורא אע"ג דבטל הטעם דלא פלוגו רבנן בגזירה זו ג משום איסור תחומין לפמ"ש המג"א בסי' ש"ה שם הרלב"ח דתוס' ורא"ש בתוך התחום מיירו ואם העגלה גבוה י' טפחי' לדעת הב"י סי' רס"ז אין כאן איסו' תחומין ומג"א חולק עליו משום דניחא תשמישתי' וראייתו מדלא קאמר בגמרא דנפ"מ ביושב בקרון, ובס' תוס' שבת דחה דאטו ברשיעי עסקינן דיושב בקרון ונראה לראייתו דא"כ קשה לשי' הרשב"ם דיושב בקרון אינו עושה שום איסור, א"כ אם הי' יושב בעגלה קודם כניסת היום והגוי הוליכו בעגלה והגיע לעיר בעצם היום אי אין תחומין למעלה מיו"ד קונה שביתה בעת רדתו מהעגלה ויש לו אלפים לכל רוח:

והנה לכאור' קשה לי כיון דהרא"ש פסק כחכמי' דר"מ דיושב בקרון סופג מ' בכלאים דחשיב אזלא מחתתי' א"כ למה אינו אסור משום מחמר לפי מה דקי"ל דמחמר גם בבהמה שאינו שלו כשי' הר"ן וכ"כ המג"א סי' רס"ו ס"ק ה' וא"כ הא הבהמה מוליכה העגלה ד"א ברה"ר והוא מנהיגה ע"י ישיבתו על הקרון ואי נמי נימא דלדידן ל"ל רה"ר ואין לנו אלא דין כרמלית דאינו אלא דרבנן ומדאוריי' אין איסור במחמר אלא כשמוציא' משא ברה"ר ולא בחצר כדעת הר"ן ולא כהרשב"א הובא דבריהם במג"א סי' רמ"ו ס"ק י"ב ואף דמדרבנן אסיר מ"מ כל מה שבאדם אינו אלא איסור מדרבנן בבהמה לא גזרו דהא תינח לדעת הרשב"א המובא בהה"מ פ"כ מה' שבת הלכה ה', אבל לדעת הרמב"ם לפי"מ שמבאר הה"מ דבריו אין הכלל הזה אלא כשאין הישראל עושה כלום וכל המלאכה אינה נעשית אלא ע"י הבהמה וכל האיסור משום דבהמה דילי' היא בזה לא גזרו אבל אם הוא מנהיגה שהמלאכה נעשית ע"י הישראל בשותפו' הבהמה לא התירו, א"כ הה"נ כמו שאסרו עליו להנהיגה ברה"ר בלא עקיר' והנחה כן יש לנו לאסור בעקירה והנחה בכרמלית:

ונראה לענ"ד לחדש דבר חדש כיון דקי"ל שנים שעשאו מלאכה א' וזה וזה יכול לעשות דפטור אבל אסור, וכ"פ הרמב"ם בפ"א מה' שבת דאם שנים אחזו לכבר והוציאוהו לרה"ר דפטור א"כ אם העגלה אינה טעונה וסוס אחד הי' יכול להוליכה, וא"כ ב' הסוסים הוליכו משא שא' הי' יכול ד"א ברה"ר ובכה"ג גם באד' הי' פטור אבל אסור והיא ג"כ כרמלית דהוי שבות דשבות לא התירו אלא לדבר מצוה או לצורך גדול, היינו במלאכה דחייב עליה כרת וסקילה אבל במחמר דליכא אלא לאו ולא חמירי משאר איסורים דשרי בהו שבות דשבות וכמו שהאריך הפמג"ד במשבצות סי' ש"ז:

ולזה נ"ל דאף דאמת הדבר דשימוש בבע"ח אסור בלי גזירת שמא יחתוך זמורה כמו שהוכיח המג"א משפשוף התינוק בצד הבהמה מ"מ הדין עם התוס' דעירובין דלא אסרו רק משום גזירה הלזו, דהא גם לדדהו דחולקין אהרשב"ם וס"ל דיושב בקרון הבהמה אזלא מחמתי' והוי משתמש בבע"ח מ"מ הלא גם הגוי העגלן יושב על הקרון ואזלא גם מחמת הגוי וע"י שניה' נעשה שימוש הבע"ח דאסור מדרבנן במקום דגם ע"י הגוי לבדו נעשה השימוש הלזה, ובזה לא גזרו רבנן ע"כ כ' החשש דחיתוך זמורה דעל כל א' וא' יש לחוש שיחתוך זמורה:

ואין להקשות עכ"פ בהולכת חוץ לתחום אף אם האד' לא הי' עובר משום תחומין כגון שהעגלה היתה גבוה י"ט לדעת הב"י מ"מ כיון דאזלא הבהמה חוץ לתחום ומחמתי' הוא דאזלא, וא"כ לאסור משום מחמר דאף דתחומין דרבנן מ"מ לדעת הרמב"ם כמו

שאסור להנהיגה בעוד משא עלי' בלי עקירה והנחה כן נמי יש לאסור להנהיגה מחוץ לתחום, אמנם הדין הזה מבואר להדי' בשבת דף קנ"א דאם הבהמה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, אלמא דלא חשו בזה משום איסור מחמר והיא לכאורה נגד דעת הרמב"ם, ולחומר הנושא נ"ל דהרמב"ם מחלק בין דרבנן שיש לו עיקר בדאוריי' ובין איסו' שתחלתו דרבנן, ולכן גבי הוצאות משא ברה"ר דאי עקר ומניח חייב מדאוריי' אף בלי עקירה והנחה הוי עיקרו מדאוריי' משא"כ תחומין דאף דמאן דסובר י"ב מיל דאורייתא מ"מ תחומין דמיל לא הוי עיקרו דאורייתא כמו דאיתא להדי' בעירובין דף ל"ו יעי"ש:

וארווח לן בזה דלפי כל האמור א"צ לדחוק ולומר דסובר הרמב"ם דהלכה כר"מ לענין כלאים כמו שכ' האחרוני' כ"א נ"ל דסובר דאם גוי בעל העגל' ועליו להוליך הסוסים אין לחוש שהיושב בקרון יחתוך זמורה, דלמה לו הזמורה, ועליו אין מלאכת הנהגת הבהמה, ולא ס"ל דהשוו חכז"ל מדותיהם בגזיר' הלזו משום לא פלוג, והא דאסור לשפשף תינוק בצד הבהמ' אינו משום גזירה דחיתוך זמורה דלא שייך בה ובכל מקום דלא שייך חששא זו לא גזרו אלא אסרו משום איסור דשימוש בע"ח, והכא לא שייך איסור הזה כיון דהשימוש נעשה ע"י שניהם, דגם הגוי לבדו הי' יכול להוליך הסוסים ואיסור תחומין דאדם ג"כ לא נעשה לשיטת הרשב"ם דדמי לספינ' שמתיר הוא בעצמי, ואיסו' תחומין דהולכת הבהמה חוץ לתחום אף שנעשה על ידו דהלכה מחמתי' מ"מ הלא הדין דקורא לה והיא באה אלמא דלא אסרו חכמז"ל לחמר אחריה מחוץ לתחום:

עלה לן דאם אדם הולך בקרון דהבהמות של העגלן אשר יושב ג"כ בתוך העגלה, והיא אינינה טעונ' שסוס א' היה יכול להוליכה, וקשרו שם ב' סוסים והעגלה גבוה י' טפחים מן הארץ ואינו הולך חוץ לי"ב מילין דלהרשב"ם מותר לגמרי ואף לכל החולקים אין כאן אלא איסור א' מגזירה שמא יחתוך זמורה, ונ"מ אלו הי' כאן יותר משבות א' לדידן דקי"ל כל שהיא משו' שבות לא גזרו עליו בין השמשו' אם היא לדבר מצוה או לצורך גדול וכ' הברטנורא בפ"ג משנה ג' דעירובין דב"ב שבותי' גזרו בבה"ש, א"כ בכל האי גוונא דכתבי' אי החשיך לו הדרך א"צ לירד בה"ש, וכפי הנראה דלדעת הברטנור' גם בשבות דשבות דמתירין בסי' ש"ז במקום מצוה או לצורך גדול דהיינו מקצת חולי או הפסד מרובה ג"כ לא מתירין במקום דעובר על ב' שבותים, דדין שבות בין השמשות ודין שבות דשבו' שווין הן, ולא כעבודת הגרשוני דכ' בענין אחר דיותר החמירו בשבות דבה"ש משבות דשבות, דבשבות בין השמשות לדעת הרמב"ם לא התירו אלא בדבר מצוה וצורך גדול, ובאמת גם בשבות דשבות התנה הרמב"ם תנאים האלו:

ובנדון דידן עפי"מ שביארתי דעת הרשב"ם אפשר לנו לומר דלא להרחיק הפלוגתות בין גדולי הראשונים דאף החולקי' מודים דבמקום דהגוי מנהיג הסוסים והיושב בקרון לא מידי עביד אין לגזור בו שיחתוך זמורה כיון דלאו עליו מלאכת הולכת הסוסים, רק כיון דאם הישראל בעצתו הי' מוליך הסוסים הי' עובר על השבות דחותך זמורה, גם כשהגוי עביד עבורו הוי אמירה לגוי לעשות מלאכת השבות וא"כ במקום מקצת חולי אף בחולה שאין בו סכנה, או לרפאות חולה גוי דאית בי' צורך גדול שלא לעורר שנאתם שפיר שרי רק דלפ"מ שכתבתי ב' שבותים לא התירו לומר לגוי לעשות, אמנם בתנאים שכתבתי ששני סוסים קשורים בעבותות העגלה והעגלה ריקנית והעגלון יושב על העגלה והעגלה גבוה יו"ד טפחים מן הקרקע דאינו עובר אלא על שבות א' דשמא יחתוך זמורה ושבות א' מותר לעשות ע"י גוי בצורך גדול כי האי, ואף אי נאמר כמו שהסברתי בתחלת דברי דתוס' סוברים דכל שהבהמה הולכת מחמתו ג"כ אף דאין חשש שיחתוך זמורה מ"מ רבנן השוו מדותיהן משום לא פליג, והיא הסברה העיקרית לענ"ד ולא כמ"ש הגאון אדמ"ו בחת"ס ז"ל, מ"מ לפי הנראה מדברי המג"א בסי' ש"ל סק"ה במקום דאיכא למיחוש משום איבה דדהו מותר לעבור על שבות א' אפי' כשנעשה השבות ע"י הישראל כגון ביולדת נכרי לאחר שנעקר הוולד לצאת דמילדין אותה, וכ"כ בפמ"ג והראה מקום לדברי המג"א סי' שכ"ה סק"ו, וכוונתו דוודאי מגוף הדין של המרדכי דמותר לתת להם מפני דרכי שלום אין ראיה כיון דמיירי דאין נותן בידו ממש רק מניח לפניו והי' אסור דיחשדוהו שהחפץ שלו ומצווה לגוי להוציא לכרמלית דהוי שבות דשבות דוודאי שרי מפני דרכי שלום כמי דמותר לכל שאר צורכו הגדולים, אבל ממ"ש המג"א דלתת בידים ממש אסור כיון דאפשר בלא"ה ולא יעורר איבה אם ימנע מלתת בידם אלא יניח לפניהם, אבל אם לא הי' אפשר לתווך השלום כ"א בתתו לידו ממש דהוי זה עוקר וזה מניח דעובר על שבות דרבנן בידים הוי ג"כ שרי, ולכן אין בידינו למחות לרופאים בנוסעם על עגלה כזו ביום ש"ק, ובלא"ה כיון דאיכא רב גדול הרשב"ם דמתיר יש לנו לומר כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק, ומבואר בנהגות או"ה ומקורו בש"ס נדה דף ו' כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, אלא דבדבר הזה אית ביה הרבה עקולי ופשורי והאריך בזה בעל גט פשוט בקונטרי' שבסוף ספרו, אבל אין אנו צריכין לכך לפי מה שהוכחתי דגם לשיטת החולקים על הרשב"ם מותר מפני ד"ש:

וכ"ז לענין ההיתר ליסע ביום ש"ק אבל השאלה הבאה לפניכם שהיתה ביום כיפור אף שהיום קדוש ועצום הוי מ"מ לענין זה קיל משאר שבתות השנה, דלדעת רבים מגדולי הפוסקים אין שביתת בהמתו ואין איסור מחמר ביו"ט וה"ה ביוכ"פ דלמען ינוח

שורך, ול"ת מלאכה אתה וכו' ושורך וחמורך רק בשבת נאמר ויש להביא ראיה משעיר המשתלח שקשרו חוט השני בין קרנותיו והוי משא ולמה לא עבר המוליכו לצוק על איסו' מחמר וגם הרי בהמתם של ישראל הי' ולמה לא עברו על שביתת בהמתם, ואי נאמר כיון דכתיב שורך בלשון יחיד בעינן דווקא בעלים מיוחדים ולא של שותפות דהא תינח לר' אילעי בחולין דף קל"ו אבל לרבנן דלא מתפטינין אלא שותפות נכרי קשה וגם בשותף נכרי בסי' רנ"ו אינו מתיר אלא בהתנה שיהי' יום של שבת של הגוי ולא ממעטינן של שותפות ואין כאן מקום להאריך:

[א"ה עי' ח"ס ח"מ סי' קצ"ד כעין זה]:

תשובה יא

אהובי חתני כבני רחימי הרב מהו"רר זוסמאן סופר נ"י אב"ד דק"ק האללאש יע"א:

ע"ד שאלתך באופה שרוצה למכור בכל ע"ש הקמח לפועל אינו ישראל ויאפה לעצמו, והכל הריווח יהי' להפועל וכפי הנראה מדבריו יהי' לו הפסד גדול אם יפסיק יום א' מלאפות, הנה מצד הדין גם אם לא ימכור לו הקמח ויאפ' בשביל הישראל רק שלא יהי' שכיר יום כ"א מכל אפי' ואפי' יטול הפועל שכרו כך וכך ג"כ שרי דאדעתי' דנפשי' קא עביד רק שאסור משום מראית עין שיאמרו שכיר יום הוא ומזה לא פלט גם אם ימכור לו הקמח שנאפה בשבת ולא ימסור לו כל בית אפייתו לכל השנה יעי' מג"א וטו"ז סי' ר"נ רק במכס ומטבע קי"ל בסי' רמ"ד דבמקום פסידא לא חיישי' משום למ"ע וכ"ז אם יפסיד מכיסו ולא משום מניעת ריווח כדקי"ל בה' אבל, ונחזי אנן מה יעשה בתנורו ובכיליו הנצרכים ללישה ולאפות, הנה אם ישכירם לו בכל ע"ש זה וודאי מדינא אסור דנוטל שכר שבת כמ"ש המג"א רסי' רמ"ג ואפי' במקום פסידא אין להתיר זה כמו שמכריח המג"א בסי' רמ"ד דגם בתנור ומרחץ איכא פסידא לפעמים יותר מבחכם ודבריו צריכי' פירוש דא"כ אמאי ניחא ליה בהבלעה ובקיבולת הלא גם בתנור ומרחץ איכ' פסידא לפי דבריו ומ"מ חיישי' למ"ע, ומ"ש הדגול מרבבה בגליונו דטעמ' משום דהמכס של מלך היא והוא השכירו מיד עד שלא נקרא שמו עליו, ליתא דבהדי' כ' הרמ"א הטעם משום פסידא, ולקוח מדברי הב"י שהובא שם בט"ז דכ' להדי' דלא חיישי' למ"ע במקום פסידא וה"ל למג"א להקשות עליו ולתת טעם האחר, ועוד דמדבריו בסי' רמ"ה ומדבריו סי' רנ"ב ס"ק כ"ב יראה דס"ל ג"כ דלא חיישי' למר"ע במקום פסידא, גם מ"ש התוס' שבת דדוקא במקום שמציל מידם מתיר במקום חשד ויונח דבריו שבסי' רמ"ה אבל דבריו שבסי' רנ"ב עדיין מוקשים דהתם ברחיים של ישראל ואין לעכ"ם בהם שום תפיס'

מיירי, והנראה דודאי לענין השכרה אף אם גוף התנור והמרחץ והבית שעומד בו הוא שלו מחשבי' להפסיד מכיסו כיון שמוציא הוצאת על בנין ביתו והוא עומד להשכיר ואם נאסר לו להשכיר היא מפסיד ממש אבל אם אינו משכיר לחדרו עם התנור והמרחץ שבתוכו, ומשתמש בחדרו בכל מה שירצה רק שאינו נוטל הריווח מהאופה ומהרוחץ מה שהשכר יותר מהוצאתו והוא בעד טרחו דהא אין לו חריות ורשיון נגד אחר שרוצה לבנות לו ג"כ תנור ובית המרחץ וביום שיושב בטל אינו נוטל שכר טרחו ומפעלו זה לא הוי רק מניעת ריווח כן נ"ל:

יצא לנו דאסור לו להשכיר תנורו וכלי האפייה ליום ש"ק מטעם שכר שבת, עוד יש איסור אחר בזה עיון דאין משכיר הכלים ביום ה' רק בע"ש א"כ אסור מטעם דמחזי כשלוחו כמ"ש בשו"ע רסי' רמ"ו על כן בע"כ משאיל לו התנור וכל הכלים בשאלה חנם אין כסף דבחנם לא מחזי כשלוחו והקמח צריך שימכור לו בשווי' כפי שקונה מן השוק דלא ליהוי כערמה וגם יש אונאה למטלטלי' ואינו דומה לבית ושום ריווח מן הפת הנאפה ג"כ לא יהי' לו, ואינו מרוויח כי אם חלק השביעית משכירת הפועל דרך משל אם הי' לפועל מזונות על שלחנו וד' זהובים בשבוע ומגיע לו בכל יום מזונות יום א' ונ"ז צ"ל וכיון שביום ש"ק אינו אופה עבורו כ"א עושה מלאכה לעצמו לא יתחייב במזונותו ובשכירותו ומנכה לו מד' זהובים אותן נ"ז צ"ל ודמי מזונות יום א' ואם נאסר לו להניח להפועל לאפות בתנורו יתחייב בכל דמי שכירתו, ועל כן יש לצדד דבמקום הפסד לא חיישינן למ"ע, וממה שמוכר הפועל מלחמו משלם לבע"הב קמחו שמכר לו בהקפה והריווח של הפועל ואם ירצה הפועל ליתן כל הריווח בעד מזונות השבת [חוץ מאותן נ"ז צ"ל ד"מ] אין אנו אחראין לו כי כל אשר לא"י יתן בעד אגורת לחם אם יערב לו ולית בי' משום הערמה כן יש לצדד להקל אם אמת הדבר שהיא לו לצורך גדול להניח לאפות ביום ש"ק:

תשובה יב

להנ"ל בענין הנ"ל.

ע"ד שאלתך בענין הפאבריק לעשות חומץ. אם יש בידך עוד דברי תשובתי בענין האופה, תראה שאם נעשה בקבלנות ששכר פועל הגוי מכל הין והין שיעשה כך וכך, ואם יתקולקל החומץ שיפסד שכרו, אין למחות ביד העושה בשבת כל מלאכות הנצרכות שלא יופסד החומץ שהעמיד מכבר, ודמי' למכם, אבל אסור לו להעמיד חביות חדשות ביום ש"ק דהוי רק מניעת ריווח:

וע"ד שאלתך ע"ד הקצב, הנה בכל הכפרים ועיירות שקצבים יהודים, מוסרים למשרת שלהם את הבשר מע"ש במשקל והמשרת מוכר לאחדים בשבת ואין פוצה פה ומצפצף ואין מוחה, והטעם נראה כיון שנותנין להמשרת המשקל בריווח עם איינוואו והוא שוקל לאחדים בצמצום גדול, ומרוויח במשקל, ויותר שקוצב ומוכר יותר ריווח שלו וא"כ הגוי אדעתא דנפשי' קאעביד ודמי לאריסות שדה, וגם מראית עין לעשות בתלוש בביתו של היהודי אינו, כיון דכולהם דרכם בכך, וכן פשוט הדין והמנהג פשוט במוכרי משקין בביתם ע"י משרת גוי כיון דתרוויחים במדה מכל מה שמוכרין ואפי' לדעת הר"י אבוהב שברסי' רמ"ג שרי דאף דהישראל [דקוצב היום וגם למחר] מרוויח במלאכת שבת, ול"ד לאריסות שדה דהתם מה שעושה בשבת א"צ לעשות בחול, מכ"מ כאן גם הגוי מרוויח במה שקוצב היום את האיינוואג משא"כ בנדון דהרי"א דאם לא יעשה הגוי בשבת ג"כ יצטרך לשלם לו ואין הגוי מרוויח במלאכת שבת, וגם הב"ח חולק אהרי"א וראייתו מרחיים ואף שהשיגו המג"א נלענ"ד דהדין עם הב"ח ממה שכ' הר' ירוחם הובא בב"י סי' רמ"ד ובטו"ז שם סק"ב דרחיים של מים מותר ליתן לגוי בקבלנות, וכ' הב"י דזה כדעת המתירין שדה בקבלנות דלא חיישי למ"ע דיתלו באריסות ולהרי"א הי' אסיר מדינא, דליכא למימר דכוונתו התם בקבלנות שמכל מדה שטוחן יטול כך וכך דא"כ היינו אריסות שכתוב ברמ"ג שדינו כשדה ואין כאן חולק לאסור, ואפשר דהמג"א ס"ל דשאני רחיא דמיא דאין הגוי עושה מלאכה דאוריי' והוא לטעמי' בסי' רנ"ב סק"כ, על כן אין מקום להחמיר ואם נחמיר עליהם לא ישמעו אלינו שכן נהגו מקדם:

אודות השאל' מלאכת החרישה בח"המ אם באריסות מותר אפי' בשויו"ט, ובקבלנות בשוי"וט אסור כמבוא' רסי' רמ"ז, ואם דרך כל העיר בקבלנות לדעת המג"א שם יש להקל עפימ"שכ הנוב"י מ"ק דלאורחים ל"ח שהמה לא ידעו שהשדות של ישראל ודוקא בתוך בית ישראל חיישי' לעוברים ושבים אבל לדעת הטו"ז דמחזי כשכיר יום אין לחלק עי' בפ"מג מה החילק בין הר"ן ובין ה"המ, ובח"הת יש לסמוך אמקילין, שס' פלוגתא דרבוותא דינו כשארי ספיקות וכת' מג"א רסי' תקל"ז שס' דבר האבד מותר אבל אם מקצת ב"ב יש להם עבדים המושכרים לכל מלאכתן ולא לעבודת השד' בלבד דלא הוי קבלנת אין להקל ואין הפנאי מסכי' להארי':

תשובה יג

שלום וכ"ט למחותני הרב מו"ה איצק הרש ראטטער נ"י האבדק"ק ג"ס וניקלאש יע"א:

אמרתי להשיב מיד על שאלתו בקיצור נמרץ לאפס הפנאי וגם הדבר אין צורך בו להאריך, אמנם ידעתי כי מרגלא בפומא דהמון שהכרחי' הסמוכי' לעיר יחשבו לעיבורו של העיר למדוד התחום חוצה להן, ובוודאי שמעו כן ממורה סמוך שהתיר בכעין זה והשומעים דימו מלתא למלתא, ונעשה להם כהיתר אף במקום שאין טעמא דהמורה שייך שם, ואמינא שאין ספק שהכרמים אף אם הם מוקפים בגדר סביב גם התחילו בתוך עיבורו של העיר שאינן נחשבים לעיר אם אין בית דירה בתוכם שקרובים לעיר, אבל כיון דבכמה כרמים יש בתוכן בתי הגתות, ואם בית הבד של כרם הסמוך הוא בתוך ע' אמה ושיריים, כיון דהוא בית הראוי לדירה אף שאינן דרים בתוכה ולא דמי לבורגנין דקיימ"ל אין בורגנין בשארי הארצות, ואם בית הבד הוא ד"א על ד"א נותנין עיבוד לאותו בית, ואם יש בכרם השני בית הבד תוך ע' אמה לבית הראשון גם הוא יחשב לעיר, ואין ספק ששאלה כזו בא לפני חכם א' והתיר להם ולא מפני שהכרמים מוקפים במחיצות, וטעות זה ישינה היא, שכבר בא בימי הראשוני' זלה"ה שכן כ' האור זרוע וז"ל וכבר היו ב"א שהלכו בשבת מהלך פרסה ויותר במשעול הכרמים והיו אומרי' כי הכרמים וגדריהן כאלו הן מן העיר, וכ"ש אם היו מוצאין כפרים קרובים זה לזה שאין ביניהם תחום שבת אפי' אם הי' מכפר הראשון לכפר האחרון כמה פרסאו' נוהגין בהן היתר וגער בהן ר' שמואל בר וטרונאי מבון מכת ההיא דסלקא שמעתא דאפי בתים הראוי' כגון בהכנ"ס אם אין שם דירה לחזן וכו' וכן אם ימצאו סוכות העשויין לשומרים וכל אחד סמוך לחברו תוך ע' אמה אומר ר' שבט זצ"ל שאין לסמוך עליהן לאחר שבטלו תורת בורגנין עכ"ל, ואם בתי הגתות דומין לבורגנין שלא נעשו רק לשמור הפירות, ולא להשתמש בגווה, גם אינן בטוחין מגנבי או מבידקי דמיא לכן אין לנין שם משא"כ בתי הגתות מבטחות שאנונות הן ובעת הבציר דרים שם כמה שבועות ובכל השנה בית אוצר הוא לכלי הגת ולחביות, וודאי אם הן בתוך עיבורו של העיר נחשבין כעיר:

וכל זה בכפר הראשון שלנו שס והתחילו למדוד מבית הבד האחרון שהי' עומד תוך ע' אמה זה מזה, אבל בכלות המדה דאלפים אמה והמה בתוך משעול הכרמים שבתי הגתות סמוכים זה לזה לא יותר מע' אמה מכ"מ אם גם מתוך שהן בעיבורו הוי כאלו הן בתוך העיר הלא גם בעיר עצמו אם כלתה מדתו באמצע אין לו יותר מד"א כיון שלא לן בתוכו ומפני כניס' הכלה הוכרחתי לקצר, וד' שנות מעלתו יאריך ואצא בשים שלום:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה יד

שוכ"ט להרב מו"ה שמעון פאלאק נ"י האבדק"ק יעמרינג יע"א:
בדבר שאלתו בתיקון המבואות בשראנקען כבר צווחו הרבנים בדורות שלפנינו ע"ז וגם מע"כ הביא במכתבו בשם ס' אחד דכת' דאין זה דלת דאף בשעה שהוא ננעל אינו מחיצה כיון דהפרוץ מרובה על העומד והדין עמו רק שהי"ל לומר אף אם הקורה העליונ' הית' רחבה ביותר וגובה לו י"ט דהוי מחיצה גמורה מכ"מ לא הותר' המבוי כיון דגדיים בוקעין בה ולא הותר מחיצה תלוי' רק במים, ומ"שכ לתקן השראנקען אם יוסמכו קנים רבים מקורה העליונה עד סמוך לג"ט מן הקרקע וגם הקני' יהיו סמוכים זל"ז פתות מג"ט ובקל יש תיקון ימשכו מקנה שבצד זה לקנה שבצד האחר ג' חבלים זו למעלה מזו כעין מתני' דף ט"ז ע"ב רק דשם אין אלא ג' חבלי' עם העליונה לכן בעי' רוחב טפח אבל בזה שיש ג' חבלי' עד הקורה, וכל אחד מהם אינו מרוחק מחבירו ג"ט, ויכולים ליתן חוטי ברזל שקורין [דראהט] ויוכשר המבוי ע"י דלת גמור ע"י לבוד וראוי' לנעול, ומה שמטריח מע"כ א"ע בסוגי' דחנני' תמה אנוכי וכי אדונים להכריע בין הקדמונים שיטת ר"ח ושיטת הרי"ף אבל רואה אנוכי מתוך פלפול הלזה שדן מע"כ מבואות שלנו לתבואות המפולשים א"כ לפסק הש"ע די בצו"הפ מצד אחד וקורה או לחי מצד האחר אם אין רוחב המבואות י"א ובאמת בעינין תיקון אחר בכל פרצה ופרצה וטעמא משום דמבואות שלנו אין בתים וחצרות פתוחים לתוכן הוי להו דין חצר שארכו יותר על רחבו. והנה בחצר שארכו יות' די בשני פסין משהויין ולא הי' צריך צו"הפ, רק לכן לא מהני ב' פסין משום דאף דחומרת חצר יש לו מכ"מ גם חומרת מפולשין יש לו, ועוד אם גם אינם מפולשין מכ"מ חומר למבוי מחצר משום דקרוב לר"הר כמ"ש המג"א בשם הסמ"ק, ולכן אם מצד אחר המבוי נתקן בצו"הפ כראוי ובגיסה השני' לא היו אלא השראנקען האלו נ"ל דאין לחוש כלל, כיון דאיכא צור"הפ בגיסה זו ואינה מפולשת עוד לר"הר נתרת צדה שני' בב' פסין ודל הקור' העליונה ממנה וכ"נ מדברי הב"י שהביא דברי הגמ"יי פי"ז בשם הסמ"ק ככל מש"כ תוס' עירובין דף י"ב סוף ע"ב וכתבו עוד וכ"נ במבואות שלנו אם אין בתים וחצרות פתוחים לתוכו צריך ב' לחיים והנה הגה"מ מיירי ביש ג' החיצות ואינה פתוחה לכרמלית רק בצ"א א"כ הה"נ ביש צור"הפ מצ"א דמהני במפולשים כאלו סתומה לגמרי דיש להתיר צד האחר בב' לחיין:
וע"ד קושייתו בש"ד דיהרג ואל יעבור משום מאי חזית וא"כ איש להרוג אשה דהוא קודם להחיות ולא שייך מאי חזית לדידי לק"מ וכי האיסור להרוג נפש משום דמבטלו ממצות, והלא קירב מיתה רגע א' הוא בכלל ש"ד, ולפי דבריו איש רך בשנים שאפשר

לו לחיות שנים מרובות ולעשות מצות רבות שאמרו לו להרוג איש זקן בן צ' שנים וא"א לו לעשות מצות כ"כ וכי נאמר שיעבור ואל יהרוג, רק דזה בורכא דאף שהוא עודנו בבחרותו איננו בטוח שיאריך ימיו יותר מן אותו הזקן וא"כ ה"נ נאמר אף שאין האשה יכולה לעשות מצות כאיש, מכ"מ דלמא באריכת ימיה תשתדל במצות רבות והוא ימות בקוצר ימים ולא דמי לקדימה להחיות שאין עושה מעשה בידים, וכי יפגע באיש ב' אנשי' שנטבעו בנהר והוא יכול להציל אחד מהם ולא שניהם אם אין קדימה לאחד מהם המבואר במשנה דהוריות ודאי דלא נאמר דלא יציל את אחד מהם משום מאי חזית דדם זה הוא סמוך ויניח למות שניהם כי אם יטרח להציל את האחד שיבחר הוא והשני ימות ממילא ואינו עובר על לא תעמוד על דם רעיך דאנוס הוא ועוד דעוסק במצו' פטו' ומה שיש לעיין מגמ' דרוש איזהו נשך דלבן פטור' מוטב שימותו שניהם, כתבתי אני במק"א: והנני דו"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה טו

שוכ"ט לי"נ הרב מו"ה אלי' מנחם נ"י אבדק"ק העדיעס יע"א:

ע"ד שאלתו בתינוק הנולד קודם תפלת המנחה בערב ש"ק לערך 55 מינוטען קודם יציאת הכוכבי' אם ניחוש למ"ש הש"ך בשם הר"ם אלשקר דיש להחמיר כסברת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דמדסתמו ולא כ' ג' רביע מיל אחר סוף השקיעה ע"כ אחר תחלת השקיעה קאי אבל המג"א ואתו כל המחברים האחרונים בסימן של"א כ' דגם אם נולד בשבת רבע מהשעה קוד' יציאת הכוכבים מוהלין ביומו וסומכי' על שיטת ר"ת ורמב"ן והרשבא והר"ן וגם אמ"ו ז"ל בחת"ס הורה כן בסי' ח' או"ח להלכה ולמעשה וכ' שכן קיבל מרבותיו ופוק חזי מאי עמא דבר דנוהגין גם במלאכת הרשות לעשות בע"ש אחר התחלת השקיעה ורק השרידים בעם המחמירי' כשי' הרא"ם שהובא במג"א סי' רס"א ומוסיפין מחול על הקדש וגם נוהגין בכל יום שממתפללים מעריב בזמנו מתפללים מנחה עד הערב ממש ואין חוששי' לסברת הרא"ם דמתחלת השקיעה לילה היא וגם לא לסברת התוס' דזבחים דף נ"ו דדם נפסל בתחלת השקיע' [וגם דברי התוס' אלו נגד סברת הרא"ם דא"כ הדרא קושיא לדוכתא מביום צוותו נפקא] גם מ"ש הר"ם אלשקר דמסתמו ע"כ סוברים דמתחלת השקיעה מחשבינן אין נ"ל דא"כ הרא"ש ביומא והטור בסי' תר"ח שכ' ב"הש היא מהלך אלף ות"ק אתה קודם הלילה ולשי' הרא"ם הו"ל לכתוב קודם שתשקע החמה ועוד ק"ל דא"כ תוס' יו"הכפ הוא לפמ"ש הרא"ש והטור שם דהיא קודם ב"הש לשי' הרא"ם קודם ג' רביע מיל קודם שהתחיל החמה לשקוע וא"כ הני

נשי דאכלו ושתי עד שחשיכה גם בזמן ב"הש הוי אוכלי' ולמה לגמרא למימר בריש פ' המביא דהא תוס' יו"הכפ דאוריית' ולא אמרו להו ולא מידי הא גם אי לא הוי משום תוס' הו"ל למחות בהן משום ספיקא:

ומ"ש מר בשם ספר חדש דנוהגין בפ"פ כהני רבוותא דס"ל מתחילת שקיעת החמה מתחיל ב"הש ומ"מ אין חוששין לדעת הרא"ם דג' רביע קוד' לזה הוי ב"הש עכ"ד, ונפלאתי איך מצא לחלוק על מה דמפורש בש"ס דג' רביע מיל לרבה וב' תלת' מיל לר"י היא ב"הש ורק להרא"ם מתחלת השקיעה הוי לילה וג' רביע מיל קוד' הוי ב"הש ולכן גם מה שכת' ברכ"י דאם השמש נראה על דבר הגבוה יותר מונין מאותו יום וע"כ דלא ס"ל כהרא"ם דב"הש מתחיל קודם תחלת השקיעה וע"כ דג' רביע דש"ס אחר סוף השקיעה כר"ת ואיך כ' דמשאין השמש נראה מונין להבא, ועוד דהא בגמרא וברמב"ם בה' קידוש החדש איכא עוד סימנא כוכב בינוני א' יום ב' כוכבים בין השמשות ג' כוכבים לילה ואיך תמשוך הוצאות הכוכב הג' אחר הוצאת הכוכב הב' שיעור ד' מילין דהוא לכ"הפ שעה וחומש שעה ומה שהעיד כן בשם הש"א שקר ענה דבספרו השיג בראיות ברורות מול דברי התוס' דזבחי' שהבאתי ופסק דמותר להתפלל מנתה עד סוף השקיעה:

אמנם באמת גם מגמר' בשבת סוף פ"ב איתא דא"ל רבא לשמעי' אתון דלא קי"ל בשיעורא דרבנן אדשיתשא בריש דקלא אתלי שרגא וק' ג"כ לשי' הרא"ם דלמא טרם כלות ג' רבע מיל תשקע החמה וצ"ל בדוחק כיון דעתה עודנה בריש דקלא וודאי לנו דלא תשקע לגמרי עד אחר כלות ג' רבע מיל אמנם לדידן דנוהגין כר"ת דגם לאחר שהתחיל לשקוע עוד ג' ורבע מיל אח"כ ודאי יום הא דאחמיר עלייהו רבא דשמא לא יוכלו לשער בצמצום לכן יוסיפו מחול על הקדש בשעה שאין ספק להם אבל אנחנו שיודעי' ע"י כלי השעו' שעוד לא הגיע זמן ב"הש שיותר מרבע שעה עד שעת יציאת הכוכבים וסומכי' עצמינו על אותן כלי השעות לעשות עוד מלאכת רשות בע"ש ולהתפלל מנחה אח"כ ולמה לא נסמוך עצמינו ג"כ למול באותו יום:

והנני מקצר במקום שהי"ל להאריך כי לענ"ד כמה קושי' סוערת על שיט' הרא"ם אמנם אין זה מן הצורך דאין דעתי מכרעת בפלוגתא דקדמאי רק חזי מה עמא דבר וגם הנני טרוד מאוד:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה טז

החיים והשלום לך חתני האהוב כבני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י ישמרך השי"ת מכל אסון ויגן על כל אשר לך סלה:

והנני משיב לך ע"ד שאלתך אי רשאין הנשים לברך ברכת בראיי' חמה בתקופתה, הנה ממ"ש האחרוני' בברכת חידוש הירח דאין מברכין משום דהם גרמו פגם הלבנה משמע דעל חידוש החמה יכולין לברך וכ"כ אדמ"ו בחת"ס ז"ל סי' נ"ו והמג"א ססי' רצ"ו כ' דאפשר דלכן אין מברכין לקדש הלבנה משום דאף הר"ת לא קאמר דיכולין לברך על מ"ע שהזז"ג רק אם מקיימין המצוה בעשייתה אבל היכי דאין בה אלא הברכה לבדה מודה ר"ת דהפטור אינו רשאי לברך. אבל כ' דמדברי הרא"ש פ"ק דקידושין משמע דאף החולקין על ר"ת מודים בברכה שאין בו וציונו עכ"ד, ולענ"ד דהרא"ש גופי' לא ניחא לי' האי סברא דאח"ז הביא ראיית הר"י בר יהודא לר"ת מהא דאשה עולה למנין שבעה אף שאינה מצווה לעסוק בד"ת ולא דחה אותה ראיה מדלית בו וציוונו והוי רק ברכת הודאה על נתינת התורה, ועוד קשה לי למה לי' להרא"ש לחלק בין ברכה דאי"ב וציונו כדי ליישב הא דסומא מברך ברכת אשר גאלנו הא כיון דעד השתא סבר הרא"ש דסומא אינו חייב בהגדה אפי' מדרבנן והא דהוציא ר"י ור"ש בני ביתם באמירת הגד' ע"כ משום דרשות יכול להוציא את המחויב מדרבנן כמ"ש התוס' ר"ה ד' ל"ג א"כ ברשות הי"ל לחלק דודאי הפטור מהדבר אי מברך הוי ברכתו לבטלה ועובר על לא תשא משא"כ התם כיון דהוציא המחוייבים בברכתו ולא הוויין ברכתם לבטלה כמו שמצינו בברכת המצוות שאם יצא מוציא ואינו עובר על לא תשא כיון שמברך להוציא אחר לא הזכיר ש"ש לבטלה, ה"ה אי הפטור לגמרי יכול להוציא את האחר בברכתו אין ברכתו לבטל' [וגוף דברי התוס' בר"ה צע"ג דכ' דיש לדחות הראייה דסומא חייב מדרבנן מדהוציא ר"י ור"ש את אחרים באמירת ההגדה דרשות יכול להוציא את המחויב מדרבנן כמו שבן מברך לאביו ומוציא לאחרים לר"י במגילה וכתבו אבל יש לדקדק מה דר"י בסומא שלא ראה מאורות מימיו דאינו פורס על שמע משמע הא פקח ונסתם פורס והא לר"י סומא פטור מן המצוות, ומאי קושיא הא סברו דרשות יכול להוציא המחוייב בדרבנן ואם דס"ל דע"כ דין דפריסת שמע חלוק משארי חיובא דרבנן דהא בן מברך לאביו שלא אכל כדי שביעה אף שקטן הוי רשות לדעתם דחינוך מצוות האב היא וקטן לא יפרוס על שמע וא"כ ראייתם מסומא אי יפטור לגמרי הוי כמו קטן, וזהו וודאי ליתא דעיקר החילוק בין פריסת שמע לשארי דברים כ' הרשב"א משום דאין כבוד לציבור שיוציאם קטן משא"כ בסומא ואפשר ליישב דבריהם ע"צ הדוחק דהנה הרא"ש

בתשובה כלל ד' כ' דלכן סומא לר"י יפרוס על שמע משום דסומא חייב מדרבנן וק"ש הוי ג"כ דרבנן מוכח מיני' דסובר דהפור' מוציא ג"כ הרבים בק"ש ולכן הקשה הפ"ח בסימן ס"ז למ"ד דק"ש דאורייתא הדק"ל דר"י סותר את עצמו ואפשר דהתוס' סברו ג"כ כהרא"ש והי' קשה להו קושי' הפ"ח רק דסוברים כשי' רש"י ברכות דף מ"ח דהמחוי' מדרבנן מוציא את המחוייב דאורייתא ושפיר הוכיחו דסומא חייב מדרבנן מדהוציא ידי רבים בק"ש דאיכ' מ"ד דס"ל דהיא דאוריי']:

אבל באמת נראה להביא ראייה לסברת הרא"ש ממה דאיתא בר"פ הרואה דר"י חלש ואתפח ואמרו רבנן בריך רחמנא דיהיבך לן ואמר פטרתן מלאדויי וכ' הפוסקים דאמרו בשם ומלכות, אלמא חזינן דאף דלא היו מחוייבים לברך ברכה זו ולא היו יודעי' שהחולה נפטר בברכתם מ"ת לא חשו לברכה לבטלה וכ"כ להדי' הטור בסי' רי"ט דלכן לא הוי ברכתם לבטלה שהם נתנו שבח והודי' למקום כדרך בני אדם שמשבחין למקו' על הטובה שמזמין להם, אלמא דברכת שבח והודי' מות' לברך בשם ומלכות ואף שלא נתחייב בו ואפי' החולקי' על ר"ת ע"כ דמודו מדאין בו וציוונו ונפשוט ספק שלך:

ודע דהחולק על ר"ת היא בהג"ה אשר"י סוף פ"ג דסוכה דכ' מדפי' רש"י בהא דמקבלת אשה הלולב להחזירו למים ולא חשו לאיסור טלטול היא משום דראוי לאיש ע"כ דלא סבר כר"ת דלר"ת מאי אייר' דראוי לאנשים ת"ל דראויה לה לעצמה ליטול ולברך עכ"ד, וקשה לי דאי נמי חולק אר"ת ואשה אינה יכולה לברך מ"מ כיון דקי"ל נשים סומכות רשות א"כ יכולה ליטול הלולב ולנענע ותהי' לה זכות עכ"פ כמי שאינו מצווה ועושה, ולעיקר קושי' בעל הג"ה נראה עפ"י מ"ש התוס' רפ"ד דסוכה ד"ה טלטול דלולב אע"ג דחזי' למצו' שייך בי' איסור מוקצה לטלטל כמו קנים דלח"הפ, וא"כ הא דנוטלין בשבת ויו"ט היא משום דהמצוה דוחה את איסו' טלטול מוקצה הקל, וקשה א"כ לאחר שנטל ויצא ביה ידי חובתו לא יהא רשאי בטלטול תי, רק הוא עצמו מותר להחזירו למים דכל מוקצה שהוא בידו מטלטלו למקום שירצה אבל איך תקבלו האשה מידו וצ"ל דלאחר שדחאו המצוה לאיסור מוקצה פקע מיניה שם המוקצה וכמ"ש רש"י דתורת כלי עליה' ולא דמי לקנים של לחם הפנים דהתם לא ניתן האיסור מוקצ' לדחות מפני מצוות סידור הקנים כיון שאפשר לעשות מע"ש משא"כ בנטילת לולב כיון שנדחה איסור הטלטול נעשה כלי, והא תינח למי שנתחייב בדבר ואתי העשה ודחה לאיסור מוקצה הקל משא"כ לגבי האשה לא נדחית איסור הטלטול אי לאו דאמרי' דמידי דחזי לאחריני לית בי' איסו' טלטול גם למאן דלא חזי לי':

תשובה יז

להנ"ל

ע"ד שאלתך אם מותר לשרש עצי מאכל משדה ע"מ לנטעם בגן אחר הנה לפום רהיטא לא ידעתי שום איסור להוציא אילן ממקום זה ולנוטעו במק"א, שהתורה לא אסר כ"א לכירתו ולהשחיתו אבל בזה שלא יושחת ויוציא זרע במק"א מאין רגלים לאסור, והגע עצמך הלא חז"ל סמכו על לאו זה דהשחתת אילן השחתת כל דבר כגון הקורע בגד וכי לא מותר לקרוע בגד לעשות ממנו בגד אחר, ואם משנים מבגד לבגד כ"ש ממקום למקום ואם פקפוקך אם לא ניחוש דלמא יפשע דהיינו שיארע לו אונס אחרי עקרו ממקום זה ולא יהי' בידו לשתלו במק"א וכמו דחיישי' גבי סתירת בהכנ"ס, אדרבא משם ראי' דל"ח רק בהכנ"ס מחשש ביטול מצוה דרבים דאל"כ גם שאר בית ליאסור לסותרו לבנות בלביניו חדש מחשש שמא יפשע והי' עובר על בל תשחית, א"ו כיון דכוונתו ע"מ לבנות לא הוי משחית ויותר מזה מצינו בב"ק דצ"א דרצה ללמוד האיסור לחבול בגופו מק"ו מממונא דעובר על ב"ת ופריך עלי' שאני בגד דאין תקנה לעיוותו משא"כ בשר אדם דמעלה ארוכה ולכן ילפי' שם ממק"א, אלמא אף דהוי משחית בשנותו ממקום למקום על זמן מה, אם לבסוף הדרא לשבחה הראשונה ליתן לן בה, והי' מקום לדון אם א"א לעוקרו מכאן עם העפר שיוכל האילן לחיות במקום שישתל שם בלי הוספת עפר דיהיו הפירות ערלה ג' שנים, א"כ אפשר דעובר על בל תשחית שמשחית פירו' של ג"ש, אמנם נלע"ד דלא אסר הכתו' להשחית מה דאין עודני בעול' והוא רק מונע שלא יבוא לעול', דאל"כ סירוס דנקיבו' בבהמה לאד' דלא אסרי' אלא אטו סירוס דזכרי' ולמה לא משו' ב"ת ועוד דא"כ אפי' ליטול כרבלתו של תרנגול היתה אסורה כיון שמונע ממנו הולדת זרע ואיכא ב"ת, עיי' בכ"ז א"ע סי' ה':

ומה שכתבת דלדעתך ע"י גוי שרי לא אדע כוונתך אם לדעתך העיקר ממקום זה לנטוע במק"א הוי ככורת משרשיו א"כ הוא איסור לאו דלוקין עלי' כמו שאי' במכות וברמב"ם בה' מלכים, וקיי"ל לשי' רוב הפוסקי' דאפשיטא בעי' דחסימה בב"מ, ובכל איסורי לאווין אסור אמירה לגוי, אמנם מה שאני נבוך לפי"מ דאי' שם ברמב' דדוקא בהשחתת אילן איכא איסור דאו' אבל בהשחתת דבר א' אינו אלא בל תשחית דרבנן, והפ"ח או"ח סי' תס"ח כ' דמותר אמי' לגוי לעשות מלאכה בע"פ דדוקא בשבת אסור שבות דשבות, וכן במשבצות סי' ש"ז כ' דמותר בע"פ אחר שש לומר לגוי שיקנה לו יי"ש ולהעמידו ברשות גוי אחר, דאחר שש אינו אלא עשה דתשביתו ובעשה ל"ש אמירה לגוי, וא"כ

מותר לומר לגוי שישחית ד"א חוץ מאילן וקשה מחולין דף זי"ן ע"ב בכודנייתא דר' דאמר קטילנא להו איכא בל תשחית והלא אפשר ע"י גוי וצל"ע:

ובעודי מתבונן בדבר הזה נבוכיתי [עיין מ"שכ הש"ך בשם מהריב"ל ס"ס קי"ח והובא בפ"ח א"ח במנהגי איסו' שלו] והנה אין ספק בדבר דמי שנוהג חומרא בדבר א' משום דחושש לדעת האוסר דאסור להושיט אותו דבר למי שסומך על המתירין, כגון המונע לעשן טובאק ביו"ט דדלמא העיקר כמחמירין בזה אסור לתת טובאק או מקטרתו לעשן בו ביו"ט כיון דלדעתו אסור ועובר על לפני עור, וק"ל לפי"ז מגמ' דב"ב דכ"ו דאמר רבב"ח לר"י אנא לא קייצינא אי ניחא לך זיל קוץ, ועי' בכ"מ בהל' מלכים דהוא סבר דלא בעי הרחק' כ"כ לכן אסו' הקציצה אבל ר"י דסיב' דבעי הרחק' מות' לו לקוץ, מכ"מ קשה לרבב"ח דסב' דאסיר לקך הניח לר"י לכנוס לתוך שדהו לקיץ וצל"ע:

תשובה יח

להנ"ל.

פאקש, אור ליום ב' פ' שמות תרכ"ב:

ע"ד שאלתך בקריאה בתורה בחנוכה שטעה לקרות ללוי פר א' היום שלאחריו, שהורת לאחר שבירך אחריו לחזור ולקרות מפסוק פר א' שבאותו יום שנדלג בלי ברכה תחלה ולברך אחריו, הנה מה שדמית לסי' ק"מ דהראוהו למטה באות פ' שהיא ג"כ חובת היום דא"צ לברך, התם לא מיירי לאחר שבירך אחריו, והנה הב"י בסי' ק"מ הביא פלוגתת ר' יואל ור' אפרים בשח באמצע הקריאה אי יחזור ויברך וכ' שם בשם הרי"א דפלוגתתם דוקא לאחר שקרא ג' פסוקים אבל באמצע הג' פסוקים גם ר"י מודה דא"צ לחזור ולברך וכ' הב"י בבדה"ב שם די"ל כר"א דהוי כשיחה באמצע הסעודה עי"ש וא"כ כמו דבסעודה אחר שבירך בה"מ צריך לחזור ולברך אם ירצה לאכול או לשתות כן ה"נ, ולפ"ז אפשר לומר דאף הט"ז בסי' קל"ז מודה לזה דדוקא התם דלא קרא עדיין ג' פסוקים פסק דא"צ לברך דכמו שהחילוק לר"י קודם הברכה אי הסח הדעת מצריך לי' לברך בין קרא ג' פסוקי' או לא כן יש לחלק ג"כ לר' אפרים אחר הברכה, אבל באמת אין כן דעת הט"ז רק סברתי, כיון דהברכה האחרונה היתה בטעות לכן לא מפסיק לי', ובאמת שסברה כיו"ב מצינו להמג"א בסי' ק"ן דאם היה דעתו לשתות עוד וטעה ובירך בהמ"ז א"צ לברך תחלה, אבל יש לחלק דשם גם בשעה שבירך אחריה שהוא שעת הסילוק הי' דעתו לשתות עוד ובלא דעת בירך משא"כ בזה דאף דבשעה שבירך בתחלה הי' כוונתו על כל מה שצריך

לקרות אבל בשעה שבירך אחריו היה סבור שלא יצטרך לקרות עוד ונסתלק ולכן סברת הט"ז מחודשת מאד דאף דכיוון להסתלק מ"מ לא מהני סילוקו כיון שהיתה בטעות:
ויש להבין הא דאמרינן בסי' קע"ט סעיף ה' לחלק בין הא דאתכא דבי ר"ג סמכינן דיודע דיתנו להם כל צרכן משא"כ שמש שאינו עשוי' לאכול ולשתות בעודנו עומד ומשמש לכן הוי נמלך בכל פעם אף דמה שהיה סבור שלא יתנו לו עוד הי' בטעות אלמא דהיסח הדעת בטעות הוי ג"כ סילוק, וצ"ל דשאני התם דלא נתכוון מתחלה לפטור את הבא אחרי' כיון שסבר שלא יושיטו לו עוד משא"כ במי שכוון מתחלה לפטור הבא אחריו וע"י טעות נסתלק ממה שבא אחריו דלא אתי הסילוק שהי' בטעות להוציא מתה שכיון בתחלה במחשבה נכונה ודו"ק:
אבל אף דדעת הט"ז כן רבו החולקי' עליו המג"א שם ס"ק ח' והא"ר והפנים מאירות בתשו' ושכן כ' הש"ל בפי' שצריך לחזור ולברך לפני' ולאחרי', והנה הס' ש"ל אין בידי לעיין בו, ולדעתי אי לאו דמסתפינא לחלוק על רוב האחרונים הוי אמינא דהדין עם הט"ז דדוקא אם גלל דהיינו לאחר שהגביה הס"ת מהשלחן לגוללו [דבזה מיירי בס"ק ה'] הוא דצריך לחזור ולברך בתחלה אבל אם לא הוגבה מן השלחן אף שבירך לאחרי' אין צריך לחזור ולברך, דברכה האחרונה שהיה בטעות לא הפסיקו, ולכן גם בדילוג פסוק א' בשבת דצריך לחזור ולקרות ג"כ לא צריך לברך בתחלה כמ"ש הר"ם לובלין שהובא במג"א ס"ק ו', ולק"מ מה שהקשה עליו המג"א והא"ר דאשתמיט לי' מ"ש במס' סופרים בפ' בתרא דצריך לברך, דשם מיירי לאחר שהוגבה מהשלחן ונגלל, וכן כ' שם להדי' וז"ל ואין מדלגין בתורה שאפי' אם דילג פסוק א' ולא קראו והחזיר את התורה ואמר קדיש חוזר ופותח ומברך וקורא הוא ושנים אחרים עכ"ל ונראה עוד דהא דבעינן דיקרא הוא ושניים עמו דהוא ג"כ דוקא אם לא נזכר עד אחר שנגלל וצריך לברך ע"כ צריך ג"כ לקרות עוד ב' פסוקים דאין מברכי' כ"א על ג' פסוקי' כמ"ש הט"ז בס"ק ג' אבל אם לא נגלל דא"צ לברך בתחלה דעדיין יוצא בברכה ראשונה שכבר בירך א"צ כ"א לקרות פסוק המדולג ולא יותר, וכן מדוייק לשון הש"ע דמתחלה כ' דאם דילג פסיק א' דחוזר וקורא [דמשמע רק פסוק המדולג] ואח"כ כ' ואפי' אחר שהחזיר התורה ואמר קדיש חוזר וקורא הוא ושנים עמו, ואפשר דגם הש"ל דמצריך ברכה לפניה בשכבר נגלל מיירי, אבל בב"י ססי' רפ"ב הביא הך דמס' סופרי' דצריך לקרות הוא ושנים עמו בתחלה ואח"כ כ' ואפי' אם הפטיר והתפלל מוסף, אלמא דהב"י לא כיון לזה, אבל לענ"ד הסברה נכונה דכמו שאם לא קרא רק ב' פסוקים וטעה וסבר שקרא כל הצורך ובירך אחריה דהברכה שהי' בטעות לא מפסיקו ה"ה אם דילג במקום שצריך לחזור ולקרות הפסוק

שנדלג והוא לא ידע ובירך אחרי' ואח"כ הזכיר שצריך עוד לקרות הפסוק המדולג ולא קרא עוד כל צרכו והברכה שבירך אחרי' היתה בטעות דא"צ עוד לברך לפני' לדעת הט"ז אם לא נגלל עוד והבן:

אמנם בנד"ז לדעתי לא הי' צריך לחזור ולקרות כלל, דהא בכל הפרשיות המועדים אין חוזרי' לקרות מה שנדלג מפני שכבר נקראו בשבתות שלהן, ועוד דכ' האחרונים בחנוכה אין מקפידין על איזה יום שקראו דאף אי טעו וקראו ביום ב' דחנוכה ביום הג' הקריב וגו' ג"כ אין מחזירין דכולהון דנשיאים חובתן של היום היא, ועוד מצינו רבותא יותר בתוס' מגילה דף כ"ג בשם ילמדנו דאף אי לא קראו פ' דחנוכה כלל אין משגיחין בחנוכה, ובגמ' שם דף כ"ט לא הוזכר כ"א דאין משגיחין בחנוכה לעשותו עיקר ועיין:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה יט

פאקש, ר"ח אדר תרמ"ד לפ"ק:

שלום וכ"ט לידידי הרב האבדק"ק סילאש נ"י:

אשר שאלני אי שרי לעשות סעודת נישואין בשושן פורים, לדעתי לא עלה על דעת אחד מהפוסקי' לאסור, דאף לדעת המג"א להחמיר בנישואין בפורים היינו דוקא בי"ד וטעמו משום דאין מערבין שמחה בשמחה וזהו דוקא ביום י"ד לפרזים וביום ט"ו למוקפים אבל יום ט"ו לפרזים אף דאסור בהספד ותענית הוא רק ממגילת תענית ולא מקרא דימי משתה ושמחה, ואין לחוש לערבו בשמחה אחרת וראי' דבט"ו למוקפי' כ' בש"ע סי' תרפ"ח דאין עושין סעודת פורים עד אחר השבת, ומזה למד הפ"ת דהה"ד לנישואין בפורים, אבל ט"ו לפרזים לא מצינו שיעשה משתה וסעודה אחר השבת והנני דורש שלומו וטובתו כל הימים:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה כ

פאקש, עש"ק ל"ו למב"י תרי"ז לפ"ק:

החיים והשלום לכבוד הרב מו"ה יוסף נ"י:

ע"ד שאלתו בענין המנהג בענין הנישואין בג' ימי ההגבלה, ואיך נוהגין בענין זה בסביבותינו הנה כאשר שמעתי היו פה כמה נישואין בראשון של ימי הגבלה, ואני לעצמי הי' זה איזה שנים פה חתונה בער"ח אייר, ואח"כ רצה א' מבעל הכפרים לעשות נישואין בימי הגבלה ובקשתי ממנו שימתין עד יום הב' של ימי ההגבלה, ובאמת המסדר

שאינו נכנס בבית שבו עושין מזטוטי חתן וכלה כא' תחת החופה לברך הברכות וזה ג"כ בימי אבלו שרי כמבואר י"ד סי' שצ"א, ובלו"ז אינו דומה לדעתי להאי דסי' רל"ג, דשם אי עביד לאותו שעה פ"א יום וודאי לאו שפיר עביד להתפלל בו ערבות, אבל כאן דנקיט לי' כאשר הביאו בשם תוס' דל"ג יום מתו מן פסח עד עצרת ונגד זה נוהג אבילות ג"כ ל"ג יום ולא אותן הל"ג שמתו, דהא שבתות ור"ח סיון דלא מתי בו מתאבל, וא"כ אי בהאי שנה מתאבל מר"ח אייר עד יום א' של ההגבלה, ופעם אחרת מער"ח אייר עד ערב עצרת לא סתר עצמו, דהחיוב רק עליו להתאבל ל"ג יום ואם התחיל מקודם כלה ג"כ מקודם, ורק בעיר אחת לנהוג כ"א וא' לפ"ז הוי משום לא תתגודדו, וע"ז הקפיד הגאון מ' משולם, כן נ"ל והי' אתו החיים והשלום מנאי הדש"ת או"נ:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה כא

שלום וברכה לאהובי חתני הרי מו"ה שלמה נ"י אב"ד דק"ק סענטא יע"א:

מעולם לא שמענו פוצה פה לצפצף על המסדר קידושין בר"ח אייר ובל"ג למב"י ומסדר ג"כ בר"ח סיון, והטעם שסומכין על מה שהובא בשם התוס' דלא מתו ביום שא"א תחנון, ומה שכ' בב"י זי"ן ימי הפסח היינו עם א"ח ש"פ אבל מש"כ וזי"ן שבתות ובאמת אין בין פסח לעצרת רק וי"ו לכן יום ר"ח סיון עולה תחתיו ואם אין נושא בא"ח ש"פ עולה ל"ג בעומר תחתיו, ואף דמסתפרין מכלות הפסח עד ר"ח אייר, לישא אשה חמור מני' ובדברי הטו"ז סק"ב שכתב ובוודאי אין מנהגינו כדיע' זו ט"ס הוא כמו שהגיה יד אפרים, אמנם לזה אין מותר לקדש רק בימי ר"ח ול"ג בעצמו לא לפניהם ולא לאחרי' ומה שהוכרז בפ"ב משמי' דהגאון מו"ה משולם שלא ישא בימי הגבלה דוקא על ימי ההגבלה הקפד שטעו במש"כ המג"א דבראשון של ימי הגבל' אמרי' מקצת היום ככולו דזה דוקא אם לא ישא בר"ח אייר:

חותנך הדו"ש ה"ק יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה כב

בעזהי"ת פאקש יום ב' ג' שבט תרמ"א לפ"ק:

שוכ"ט לידידי כמו"ה יעקב נ"י:

עתה אין אני מסכים להוראות מעלתו, למה זה יפרע העם מעבודתם ולשנות מנהגם אם עד כעת בכל שנת העיבור היו מרבים בתחנונים ואמרו סליחות דשובבים ת"ת אף שלא

היו שם יו"ד המתענים, וכי מי שלא מתענה כעורה היא להתוודות על חטאיו ולשפוך שיחו ולעורר רחמים על טפיו וילדיו שלא טעמו טעם חטא, ועל מה זה ישנו מנהגם, שהוא כמו נדר שנדרו הצבור, שכמעט אין להם התרה, וגדול הוא מנהגי הציבור דאמרי' במס' ר"ה דאם יבוא אלי' ויאמר אין חולצין בסנדל לא ישמעו לו שכבר נהגו בסנדל, ובפרט להקל עליה' ולפרוק עול סבל עבודת ד' בדבר אחד שהעמיסו על שכמם ויותר יש לנו לחוש בדרך הפרוץ הנזה שנתחברו בלא זה פרצות בגדרי כרם בית ישראל שטוב לנו לעשות עוד משמרת למשמרת ולחזק בדקי הבית, ואם נקל להם בדבר א' קלה כ"ש המה לעומתם יוסיפו עוד עשרת מונים להקל ראש נגד חוקי התורה נגד מנהגי בנ"י, על כן ישמע לעצתי ויאמר להם כי חוזר הוא מדבריו ולא אמר כן רק בחשבו שעי"כ יתאמצו אנשים מהם להתענות אבל לא הי' כוונתו להקל ולפרוץ גדר, ולא יהי' ה לו לפוקה ולמכשול עון וזהו כבודו להודות על האמת ושלום יהי' לו כאות נפשו:

ה"ק יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה כג

בע"ה יום ה' פ' מטות תרמ"ג לפ"ק:

למהו' פלוני:

ע"ד אשר נהגו בעירו מקדם קדמתא שכהני' העולים לדוכן בי"ט, אף אותן שטבלו מטומאת קרי מעיו"ט לטבול א"ע ובית מעיהם ריקן מפת שחרית טרם שיעלו לשא כפיהם וע"י מנהג הלזו הרבה פעמי' מונעי' איזהו מכהני' שקשה להם עול הלזה וכמשא כבד יכבדו עליהם לעלות לדוכן לכן שאל ישאל מע"כ אם ראוי ונכון לבטל מנהג הלזה לגמרי ולומר להם מותרי' אתם ובטעות החמירו על עצמם? או שיצטרך להתיר ע"י פתח וחרטה? ואנכי לא ידעתי על מה דעת מע"כ להשבית העם מעבודת הקודש שעליהם ולהפריעם ממנהג אבותיהם בידיהם ואית בי' איסר דשמע בני מוסר אביך וגו' עבור איזה מכהני' שאינם עולין לדוכן ני"ז ובלי ס' יצאו מביהכ"נ טרם שנקראו להם ואינם עברי' כלל על מ"ע דכה תברכו ואי משום דרק המברך מברך כמאמר ריב"ל מה איכפת לן מי שאינו רוצה בברכה, ירחק ממנו אם כי לדעתו אם יתבטלו בכל פעם שיעלו הכהני' אחרי' אף דהמה אינם עוברי' מ"מ בעידן רויחא יענשו על ביטל מ"ע כזו כהאי דמנחות דף מ"א ע"א ודברי מהרש"א שם תמוהים:

הנה מה שמנהג אבותיהם בידיהם לטבול א"ע, ודאי מנהג כשר היא, דאף שטבלו מעיו"ט, מ"מ הא מצור עונה כמש"כ האחרוני' בסי' ר"מ דעונת ת"ח מליל שבת דה"ה

בליל יו"ט, וא"כ יעבור על מ"ע עונתה לא יורע אם יבטל עי"ז מפ"ו א"כ טוב יותר לקיים העונה המחויב מה"ת ולטבול ביו"ט דלית בי' חששא דמחזי כמתקן כמש"כ במג"א סי' שכ"ו דכיון דאינו אלא דרבנן הוי כנטמא בולד הטומאה אבל נראה דז"א אלא בזה"ז דכולנו ט"ח ואין מועיל הטבילה לטהר מטומאה רק להכשירו לתורה ולתפלה וז"א אלא חששא דרבנן, אבל בעוד הי' להם אפר פרה להזות וע"י הטבילה שטובל ביו"ט הוכשר לתרומה וקדשי' אחר שיעריב שמשו, והוי הטבילה תיקוני דשמשא ממילא עבריה לא הי' מותר לשמש בליל יו"ט ולטבול בשחרית, דאף דחייבי טבילות טובלין כדרכן משום דאדם מחזי כמיקר היינו דוקא בטבילה בזמנה, ולכן ודאי אם קראוהו מקרה לא טהור בלילה הי' מותר לטבול א"ע, אבל לא הותר לטמאות א"ע להיות זמנו לטבילת המצוה ויהי' מתוקן ע"י טבילה זו לאכילת קדשי' ותרומה לכשיהי' לו הערב שמש דזמן ממילא אתי' ובזה נ"ל ליישב תה שהביא הטור בסי' פ"ח דעת הרי"ף בשם רה"ג דאף דבטלי טבילה לבעלי קריין מ"מ רחיצה בט' קבין בעי והק' ע"ז הראב"ד מירושלמי דהק' על מה דאסרו ביו"כ תשמיש המטה דהשתא ברחיצה אסור בתשמיש לא כ"ש, ומשני במקום שאין טובלין ואם איתא לשי' הרה"ג הקו' במק"ע דהא רחיצה בט"ק בעי תשמיש לא כ"ש ועיי"ש ולפמשכ' ניחא דלענין איסור רחיצה מטעם עינוי כ' הר"ן דאין חשש בטבילה לתקן א"ע לתורה ולתפלה דדוקא רחיצה לשם תענוג אסרו אבל אם כוונתו לטבילת מצוה, ופ"ר לא אסרו בהנאה, רק עדיין קשה הלא היא מתקן ואם התירו לחייבי טבילות לטבול ביו"כ כיון דהותר לשבת היינו דוקא בטבילה בזמנו משום דטבילה בזמנו מצוה אבל לא לטמא א"ע לכתחילה ויהי' המצוה עליו לטבול ביו"כ ולתקן א"ע לאכילת תרומה וקדשי' בערב, וע"ז משני במקום שאין טובלין ובהטלת ט"ק לא יתוקן עדיין לאכילת תרומה וקדשי' רק לתורה ולתפילה וז"א אלא תיקן דרבנן ואין חשש תיקון כמש"כ המג"א:

והנה בזמן הבית שאכלו כל ישראל שלמי שמחה הי' מצוה עליהם ועל כל אנשי בתיהם לטהר עצמם קודם הרגל למען שיכול לקיים ושמחתך אתה ובנך ובתך, וכדאי' בפסחי' דף ק"ט דבזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר ודרשי' בר"ה דף וי"ו ע"ב נראה שגירסתו הי' אין שמחה אלא בבשר שלמי' וכן כ' הרמב' הטעם לטהר עצתו ברגל משום אכילת קדשי' ועיי' מש"כ בסוף ה' טומאת אוכלין, ולא מבעי' לדעתו בפי"ב מה' מעה"ק דהיא עצמה מחויבת במצות השמחה, אלא אפי' לדעת הראב"ד דפ' כאביי דהמצוה על הבעל או על מי ששרוי אצלו לשמחה, אם היא וכל אנשי ביתו מטוהרים ושמחים באכילת שלמי שמחתם, והיא האשה אשר לא מטוהרה לא תסוב עמהם ומזבחו לא

תאכל, וגלמודה תישב באחת הזויות וא"א לו לשמחה כ"א בבגדי צבעונין ודאי מצוה שהיא גם היא תטבול עצמה ולא תטמא לתת שאין המצוה מוטלת עלי' כדי שיהי' מי ששרוי אצלו יכול לשמחה בזבחי שלמיו ולא כמוש"כ מעלתו דלדעת רש"י ביבמות אין הטעם טהרה ברגל מפני אכילת שלמים, ולכן אנחנו שטמאי מתים כולנו אין מצוה עלינו לטהר ברגל וכן ראיתי בתשו' ש"א ויצא לן דהא דמטהרין ברגל קודם הרגל אף לדעת רש"י, ויש לעיי' במשנה דביצה דפליגו בטבילת אדם בשבת שלפני רגל ולפירש"י שם שדחה לשי' הי"מ שם ולדידי' עכ"ח בכלי' שנטמא בוולד אף בנטמא מעיו"ט ולא חשב מתקן כיון דמדרבנן היא וא"כ באדם דפליגו ב"ש וב"ה דוקא באותו שצריך ביאת מים מה"ת היא, וא"כ צריך הערב שמש לתרומה וקדשי' ולחולין לא בעי טבילה כלל, וטבילתו בשבת שלא לצורך שבת כלל וכמש"כ רש"י בדף י"ט ד"ה מידע, רק תיקונו שיטהר ברגל וכי שבת מכין ליו"ט, ונראה ליישב דמיירי שאוכל חוליו על טהרות תרומ' ואם לא יטבול אם יגע במשקין שבתוך הכלי יטמאו המשקין להיות תחילה והכלי יפסול בוולד ולא יוכל לאכול בו גם חוליו ע"ט תרומה ואם יטבול לא יפסולו רק המשקין ולא הכלי כדאיתא בפסחי' דף י"ד ע"ב דכל הפוסל תרומה מטמא משקין להיות תחילה חוץ מט"י וכן אי' להדי' בפ"ב דמס' ט"י וא"כ שבת לעצמו הכין:

ויש לעיי' בסיני דאיצרכו פרושה משום פולטת ש"ז, ואי' בכריתות רפ"ב דנכנסו לברית בהרצאת דמים ואם גם הנשים הי' צריכות הרצאת דמי' תלי' בשני תירוצי תוס' ביבמות דף מ"ו ע"ב ד"ה ור' יהושיע, וק' הלא לר"י ב"ד עביד פרושה וב"ה בנה מזבח להקריב קרבן להרצאת דמים, ואי נשי' בעי ג"כ הזאה, והלא המה לא מהני טבילה והזאה דפלטו ש"ז והטבילה דקודם הזאה הוי כטובל ושרץ בידו, וצ"ע לפענ"ד וע"ק למאן דמחייב אשה בשמחה בזמן המקדש א"כ היתה אסורה לשמש ויו עונת קודם הרגל וזה לא מצינו בשום מקום:

עכ"פ ודאי מנהג הגון הנחילם אבותיהם לטבול עצמם טרם ישאו כפיהם להמשיך הברכה ממקור העליון ולהוריד מכילין דרחמין על כנ"י, ואף אם טבלו עיו"ט מטותא' קרי ולא שמשו באותה לילה דלמא מים עכורים או חלוקים, ובפרט שמצאנו לקדמוני' שהקפידו ע"ז הגמ"יי והאגור, ואפשר עוד לומר למאן דסובר דההיקש לשירות הקישא גמורה היא כדמשמע מהרמב"ם וכ"מ מהרא"ש דתענית דלכן אין נ"כ בלילה, ולכן פ' הב"ח ושרה"ג והפ"ח הסכים עמהם לפסול ערל שמתו אחיו מחמת מילה משום דמחלל עבודה, וק' לפי"ז הלא גם טמא מחלל עבודה ואיך נושאין כפיהם בזה"ז דכולם טמאי מתי' ננהו ועכצ"ל כיון דטומאת מת הותרה בצבור א"כ איכא שירות דראויין לו אבל מי

שטומאה יוצא מגופו דלא הותר לשום שירות ומחלל עבודה לא ניחא למרייהו לברך, ולכן ל"ק מה מהני הטביל' הלא גם ט"י מחלל עבודה כיון דמצינו שירות דכהן ט"י עובד, דהיינו עבודות בפרה דפסולה בזר וכשר בכהן ט"י, ועי' תוס' יבמות דף ע"ג ד"ה לימד: **וע"ד** מנהגם למנוע פת שחרית קודם שיעלו לדוכן ג"כ לדעתי מנהג טוב, דממ"נ אם המנהג בעיר שבשחרית יתקבצו מניין להתפלל שחרית וגם מוסף רק שלא ישאו הכהנים את ידיהם עד אשר יתקבצו רוב הקהל שנית לתפילת מוסף משום ברב עם וגו' א"כ אם הכהני' התפללו מוסף יכולי' לאכול ולשתות כרצונ' א"כ הוי כתפילת דשכיחי שכרות וכמש"כ הרא"ש רפ"ד דתענית בשם הר"ח דלכן במוסף לא שכיחי משום דאסיר לאכול קוד' תפילת מוסף ואם לא התפללו מוסף ואסור לקבוע סעוד' רק דטעיתא מותר מכ"מ הא אסור למטעם כלום קוד' קידוש ובמקום דשכיח יין אין לקדש אריפתא, וצריך לקדש איין ולשתות לפחות מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעי' וכ' המג"א אף דאין קידוש אלא במקום סעודה מ"מ די אם ישתה כוס יין אחריו דהיינו רביעית וא"כ הכהני' שירצו להעלות לדוכן ולא יוכלו לשתות רביעית שלימה והוי קידוש שלא במקום סעודה, אבל דברי המג"א הלא גם אכילת פת שרי מכזית ועד כביצה רק שהי' נזהר מאוד שלא ישתה רביעית שלימה, ולא יאכל מעט יותר מכביצה דא"כ הוי סעודה קטנה ואסור קודם התפילה ולא מהני קריאה לביהכ"נ דדוקא סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה סמכי' אקריאה אבל לא לאחר שהגיע זמן המנחה קטנה שכן משמע ממש"כ המג"א בסי' רל"ב וא"כ ה"נ בתפילת מוסף מאחר שהגיע זמנו, ואפשר דס"ל להמג"א כיון דלשתות קודם הסעודה ספק אי מחוייב בברכה אחרינא בכזית או ברביעית ואסור לשתות חוץ לסעודה אלא אי בפחות מזית או רביעית שלם, ולענין קידוש דצריך יותר מזית צריך ג"כ רביעי' שלימה ואם לסמוך על שיברך ברכת המזון על הפת שיאכל ויפטר גם היין בברכתו, די"ל לפי דעת הטור בסי' ר"ט וכן הוא דעת הרשב"א ר"פ כ"מ דברכה מעין על ז' המינין ג"כ דאור', א"כ שיעור רוב רביעי' דיין הוי שביע' מחוייב מה"ת מברך אחריו, ואכילת ביצה לכה"פ אינו אלא דרבנן ולא אתי דרבנן ומוציא החיוב דמדאוריי' ואפשר עוד לומר דהא דבהמ"ז פוטר את היין שבתוך המזון איכא ב' טעמי' האחד מש"כ הרשב"א דעל היין הי' ראוי לברך בהמ"ז כמו על הפת רק דלא קבעי אינשי עלייהו וכיון דמהני ששותה בתוך הסעודה מגו דהוי קביעו' הוי קביעות לשתי' הובא במג"א סי' קע"ד ס"ק ט' וא"כ ליין שלפני המזון דלא קבע עדיין לפת לא מפטר בבהמ"ז ובאמת דעת הרמב"ן במלחמות דעל כוס של קידוש צריך לברך ברכה אחרונה יעיי' מש"כ על הרי"ף בפ' ע"פ דמברך על כל כוס וכוס וקשה לדבריו מהא דאמר ר"י בפסחי' דף ק"א אף ידי יין יצא שא"צ

לחזור ולברך על היין שבסעודתו, וכת' תוס' דמיירי ששתו בבהכנ"ס ואי כדעת הרמב"ן הי' צריך לברך אחריו ואיך יפטור את היין שבסעודתו, וצ"ל לדעתו ששתו בבהכ"נ רק מלא לוגמיו ולא רביעית שלענין ברכה הוי פחות מכשיעור אבל תוס' עכ"ח דלא ס"ל כשיטת הרמב"ן דכ' שם ע"ב להקשות ארשב"ם דסובר יין הוי דבר שצריך ברכה לאחריו במקומו דא"כ אמאי אתותב ר"י לעיל הא ר"י ביין מיירי דצריך ברכה במקומו, ואי דס"ל דשתו בבהכנ"ס פחות מכשיעור א"כ לא הוי צריך ברכה במקומו כמש"כ המג"א סי' ר"י סק"א דאם אכל פחות מכשיעו' והלך לחוץ וחזר דצריך לברך שנית כמו בשאר דברי' אע"כ דס"ל דשתו בבהכנ"ס כשיעור מיירי ואפ"ה לר"י דשינוי מקום א"צ לברך נפטר מברכה אחרונה בבה"מ, ועכ"ח מטעם אחר דס"ל כסברת הרא"ש בפ' ע"פ והובא במג"א סי' קע"ד דיין שלפני מזון בא לפתוח בני מעיים להמשיך עליו תאוה לאכילה הוי מחמת הסעודה [אבל א"כ סתרו דברי עצמן דכתב שם דף ק' ע"ב סוף ד"ה ידי דאם אינו רוצה לשתות בתוך הסעודה צריך לברך אחריו מעין ג'] וכל זה אם רצה לאכול סעודה דהיינו יותר מכביצה ובא היין למשוך התאוה לאכילה, אבל אם רוצה רק לטעום טעימה בעלמא ולא רצה לעורר תאוותו לאכול הרבה, באמת אינו פוטר את היין שלפני המזון והא דכ' בסי' רפ"ו דיכול לטעום פת כביצה היינו אם שתה רביעי' ובאמת בירך ברכה אחרונ' על יין הקידוש אבל זה שלא יכול לשתות רביעית כדי שיהי' עולה לדוכן ובפחות הוי ספק, ובבהמ"ז אינו פוטר כיון דלא שייך לא הטעם דהרשב"א ולא טעם הרא"ש וחזית קשה חזינא בלבוש סי' תרל"ט שכת' בירדו גשמים בליל ט"ו ואינו רוצה להמתין עד שיופסקו דיקדש בסוכה ולאכול שם כזית דאף דאין קידוש אלא במקום סעודה כיון דהך כזית חשיב לצאת י"ח סוכה חשבי' ליה לסעודה והוי הקידוש במקום סעודה ועוד דמסוכה לבית הוי כמפינה למפינה דמהני דעתו ועיין עליו ולמה צריך לטעמי' האלו הלא הוא בעצמו הביא בסי' רע"ג מש"כ הגאוני' דאכיל' כזית לחם הוי קידוש במקו' סעודה, ואין לומר דסוב' דדוק' אם אינו רוצה לאכול יותר משא"כ זה שרוצה שיהי' עיק' סעודתו בבית דא"כ הא דאמר רבה בפסחי' שם טעיתא מידי לא א"ש וצל"ע כעת:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה כד

בין המצרים יחוננהו את אשר הכאו הרים, ויזכהו לעלות מרום מרום ויהפכו ימי אבל לשמחה קינות לשירים אהובי תלמידי הרב מהור"ר מנחם צבי נ"י:

על דבר עובדא אשר בא לידו שפיר עביד מעל' שלא להלביש בגד חדש בע"ש בין המצרים בשעה שהולכין לביהכנ"ס להתפלל מנחה כיון דדעת רוב הפוסקים דאסור לברך שהחיינו בימי המצרים כ"א בשבת דדעת מג"א להקל וגם בזה חלקו עליו מקצת אחרונים ובפרט בבגד חדש דדעת הא"ר דאיכא שמחה יתירה ואינו מברך שהחיינו עליו אף דבפירות מודה להמג"א וכ"ז בשבת אבל בעש"ק קודם תפלת מנחה דוודאי חול היא אעפ"י דלבשו הוא לצורך שבת מ"מ הברכה היא בימי אבלו:

ומ"ש מעל' שהקילו כמה דברים בבהש"מ לא ידעתי מה כוונתו, ולא עוד אלא לדעתי מגרע גרע בהש"ת של ערב שבת לענין זה משאר ימים שבתוך השבוע, שבשאר ימים אולי יש לסמוך אדעת הט"ז המקיל דמדמי לי' לדבר האבוד בחה"מ דחיישי' שמא ימות קודם שנעברו ימים האסורים ויבטל ממצו' ברכה זו לגמרי, משא"כ כאן שעה א' קודם השבת דמיד שיבא לביתו מביהכנ"ס יכול לברך מדינא ולמיתה לאלתר לכ"ע לא חיישינן כמ"ש התוס' יבמות דף ח"י, אמנם השעה"ת ה' סוכה הוכיח דגם תוך ז' ימים מקרי לאלתר א"כ בטלו כל דברי הטו"ז דהא בכל פעם יכול להמתין עד שבת ויעי' תה"ד המובא בסי' תכ"ו לענין להמתין עד מש"ק בברכת חידוש לבנה דלא חיישינן לשמא ימות לאלתר מוכח ג"כ כמ"ש השעה"מ:

וא"כ יצא לן קולא לדעת א"ר דס"ל דגם בשבת אין לברך אבגד חדש וא"א לו לברך בהיתר עד אחר התענית והיא זמן מרובה דחיישינן לשמא ימות והוי דבר האבוד א"כ מותר גם בחול וודאי אין לסמוך ע"ז.

ומ"ש מע"כ על דברי הטו"ז דא"כ כל מלאכה נקרא דבר האבוד דלמא ימות טרם יבצע מעשהו לק"מ דשאני מלאכת רשות דאם ימות לא יצטרך להם ולא יהנה מהם ויורשיו אוכלי פרי עמלו להם לא נאבד שהם בחיים וישלימו את אשר החל המת לעשות משא"כ במעשה מצוה או הברכות שהם תועלת לנשמתו והמה מלווים אותו לבית עולמו ואם התרשל לעשות אחד מהם בעודו חיים חיותו אבודה הוא ממנו ומכלל ישראל שחסר מהם מעשי מצווה הזאת במאזנים לעלות:

וע"ד שכ' המג"א דלא מצינו שאבל לא יברך שהחיינו הנה הטו"ז בסי' הרע"א הביא תשו' מהר"ם דאבל אם התפלל בחנוכה ידליק אחר הנרות משום שהחיינו משמע דאין לו לומר שהחיינו, ואפשר לחלק דדוקא בציבור אין לברך שהחיינו אבל אם מדליק בפ"ע מותר והטעם דאסור לברך בפני התיבה בציבור כמ"ש הא"ר בסי' תקפ"ב דאין לאבל לומר הלל משום שהקהל בשמחה והוי כשבתות ויו"ט דאינו רשאי להיות ש"ץ אבל בפ"ע כמו שאמר הלל כן יברך שהחיינו ובסי' רנ"ג במת לו אביו שמברך שהחיינו על

ירושתו מוכת כן, ובה' חנוכה בצבור מיירי כמ"ש, ותדע דהא באבל תוך יב"ח מיירי ולאחר ז' וודאי מברך שהחיינו, ומוכרח אני לקצר מחמת טרדות והנני אוהבו ומוקירו ומוכן לטובתו בכל עת:
הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה כה

בני רחימי הרבני מו"ה צבי נ"י:
מכתבך קבלתי וראיתיך יורד לצלול במים אדירים בדבר שאין לו שורש בתלמוד וראשוני' בעניני מנהגים וצריך לראות דברי מיסדי המנהגי' כמו מהרי"ל ור"ם מינץ ודכוותייהו, והנה דין זה נזכר ביו"ד סי' שע"ו סוף סעי' ד' לקוחים מתשו' מהרי"ל ושם לא כתוב כ"א דלא נהגו אבלים להתפלל בשבת ויו"ט, וכ' האלי' רבה בסוף סי' תקפ"ב דבימים שאין אומרים בהם תחנון הוריתי להתיר דהא בשבת ויו"ט גופא אינו אלא מנהגא והבו דלא לוסיף עלה וכ' עוד יען שקצת חכמים פקפקו בזה ע"כ הוכיח מתשו' מהרי"ל שכתב שלא יעבור לפני התיבה בר"ח בעת הלל ובעת קריאת המגילה דאז הקה בשמחה כמו בשבת ויו"ט משמע דבשארי ימים שאין אומרי' בהם תחנון שרי וא"כ בר"ח עצמו מותר להתפלל מנחה ומעריב וכן בחנוכה, וגדולה מזו כ' בהגה"ת ה' יוכ"פ שמהר"ם היה אבל והתפלל בר"ח שחרית עד ההלל ומהלל ואילך ומיסף התפלל ש"צ ובס' יש נוחלין כ' להדי' דמותר בשארי ימים שאין אומרים בהם תחנון עכ"ד הא"ר והוכפלו דבריו בסי' קל"ג גם בספ' באר היטב או"ח סי' תקפ"א כ' דמותר לאבל להתפלל אפי' בר"ח מנחה ומעריב וא"כ הה"ד שחרית עד הלל, אמנ' ראיתי בתשו' מהר"ם מינץ שהובא ממנו בקצר' בט"ז סי' תרע"א ס"ק ח' (ומ"ש במקצת דפוסים תשוב' רמ"א היא ט"ס וצ"ל תשו' רמ"מ) שנשאל אם יכול האבל להתפלל כשיש מילה בבהכנ"ס בבקר שכ' על המתנגדי' בדברי דטעות היא ולא מצאו ידיהם ורגליהם דהא כל אפי שווין דאבל מתפלל בחנוכה ופורים ור"ח וחה"מ בערב ולא ראינו מעול' מי שמוחה וכו' אך בבוקר בר"ח וחנוכה וחה"מ נמנעי' משום דהלל אינו מתפלל אלא מתוך שמתה וסיים דזכורני בימי חורפי בעיר לוקא דהיו שם כמה רבנים גדולים וא' מהם הי' אבל והתפלל בר"ת שחרית עד אחר י"ח בלחש ואז בא החזן ועמד במקומו להתפלל י"ח בקול והלל וכן זכרוני שאבל התפלל ערב חנוכה והיינו נושאי' ונותנים אם ידליק הנרות ג"כ וכו' מדבריו משמע שגם תפלת י"ח בקול רה לא יתפלל בר"ח וחנוכה כיון דמזכירי' ר"ח והמאורע דחנוכה ופורי' וא"כ מה דכ' דאבל מתפלל בערב היינו דוקא תפלת מעריב, אבל מדברי

מהרי"ל לא משמע כן לכן צריך לחלק דבשחרית כיון דידחה משום אמירת הלל לא איכפת לן אם יסתלק טרם התחיל הי"ח דקול משא"כ במנחה וכן אנו נוהגין בבהמ"ד שלי שלא להתפלל שחרית כ"א אשרי ובא לציון ומנחה ומעריב מתפלל, ותל"מ ומוכרח אני לקצר וד' שנותיך יאריך:
אביך יואל אונגר מרשכניטץ:

תשובה כו

לחתני האהוב הרב מה"ו זוסמאן סופר נ"י:
ע"ד השאלה שטעה הקורא בר"ח וקרא עם השני כל הפרשה דתמיד, בזה א"צ לפנים שידלג השלישי ויקרא פסוק האחרון דתמים ובפ' דביום השבת אבל אם גם פרשה דביום השבת כבר קרא יקרא הג' ג' פסוקי' מן בראשי חדשיכם, והרביעי ידלג פסוק א' ממה שקרא השלישי שכעין זה קראו ביום שני דמעמדות דהשני קרא ג' פסוקים דיקוו המים והשלישי דלג:
והנה אני תמה למה לא נהגין לכתחלה כך, דשנים יקראו כל פ' התמיד והשלישי ידלוג פסוק א' ויוסף ב' פסוקים דביום השבת ולית חשש לא לנכנסים ולא ליוצאים, רק חשש דאגודה דהנכנס בתחלת קריאת הג' ויצא מיד ולזה לא חיישי' כלל כמו שמוכיח המג"א ואין זה כוונת הגאון רא"ו דסמך עצמו על מס' סופרי' דשנים קורין וי"ו פסוקים והג' דולג פסוק א' וזה אינו נכון למש"כ הרשב"א דלגמ' דידן יותר חוששין ליוצאין מן לנכנסין דשיולו שייל גם מש"כ ח"ס דלרמב"ן א"צ לדלוג, דג' יקרא ב' פסוקים הנשארים ופ' ביום השבת במח"כ אינו דא"כ ג"כ יש לחוש ליוצאין אלא כוונתו דיגמרו שנים פ' תמיד ושלישי יקרא ביום השבת ופסוק א' מן בראשי חדשיכם דאין בו אלא משום נכנסין, אבל מה שכתבתי אני אין בו חשש כלל:

תשובה כז

פאקש, עש"ק י"ב למב"י תרכ"ד לפ"ק:
בירך לקחתי וברך אשיב. לשואל כענין ומשיב, הוא ניהו תלמידי מו"ה יוסף עהרנגרובער יצ"ו:
ע"ד המעשה אשר נעשה במקומו שהש"צ בהחפזו לא נזהר כראוי לשמור את ס"ת הקדושים, ובעוד הוציא את האחת נפל השניה לארץ, וע"ז לב כל העם שהיו אז בבהכנ"ס הומה ודואגים מפרענות ח"ו, הנה באמת במעשה כזו נוהגים שכל שהיו שם באותו

מעמד תתעני' אבל אין לדבר זה סמך שלא מצינו במג"א ססי' מ"ד ובא"ר סי' מ"ם כ"א מי שנפל מידו שיתענה, וכמו בתפילין שנפ' לארץ דמעשי' בכל יום שמתענ' חי שנפ' מידו ולא אחרים הרואין, ואין חילוק בענין זה בין תפילין לס"ת כ"א נפלו בנרתיקן, וכן מצאתי להדי' בס' הנחמד ברכי יוסף ביו"ד הל' ס"ת אבל הש"צ אשר חטא שלא נזהר יפה יחוש לנפשו ויתענה שני וחמישי שני ולא יאכל בשר ולא ישתה יין בליל התעניתי' האלו, וירבה תחנוני' לנותן התורה שלא יהי' לו לפוקה ח"ו ושיסיר ממנו כל חטאת וכל אשם, ויכופרו עוונותיו שגרמו לו מכשול הלזה אבל שארי האנשים שהיו אז בבהכ"נ אין להם לחוש כלל אבל אם לבבם יהגו אימה ומורא השמים עלו על ראשם הנה מצינו מאן דקפיד קפדינן בהדייהו, ע"כ יפרקו חטאם בצדקה אשר יחלקו לתלמידי חכמי' ולעניים בני טובים שמחוץ לעיר הזאת, ומהטוב שיקבצו נדבות מכל בני העיר לפדיון נפשם וישלחו לאב"י האומללים שבארץ הקדושה ואולי ד' אינה לידם על שלא נזהרו בכבוד התורה כראוי בשיחת חולין בעת קריאת התורה או שרגילים לילך מבהכנ"ס בעת הקריאה ואינם נזהרים להמתין עד שיסיים קריאת ה"א והמה בכלל עוזבי ד' וגור יגור אפס מאותי אחר ד' ואם כן הלא יתקנו את אשר עוותו ויקבלו עליהם שלא לעבט אורחותם עוד ואל ישובו לכסלה, ובזה ישכנו בטח מאימה ושאנן מפחד וד' ישמור אהליהם, כל נגע וכל מחלה לא יקרב במחניהם, יהי שלום בחילם ושלוה במעונותיהם. הכותב בחפזון רב מפני הטרדות וסבל העבודות שעל שכמי הד"ש ושלום תורתו יואל אונגר מרעכניטץ.

תשובה כח

פאקש עש"ק פ' נצבים תרי"ז לפ"ק:

לכבוד חתני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האלאש יע"א:

גלילת ידך משבוע הע"ל קבלתי בש"ק הע"ל למשיבת נפשי, ודברתי עמו שיעשה עוד תפילין אבל יע"פ אם ישלח לך בלי כתב הכשר לא תקנה ממנו וגם לא משום סופר אחר כי כולם חשודים שאינם מעבדין עור הרצועות לשמן כ"א קונין מעורות המעובדין סתם וסומכין עצמם על שחוזרין ומשחירין לשמה ודבר זה מצאו כתוב בשם ס' באר עשק והיא טעות גדול ופסולין לגמרי וכבר האריכו כל רבני איטאליא בדבר זה נדפס דבריהם בתשו' דבר שמואל:

תשובה כט

להנ"ל.

פאקש, ער"ח מנחם תרי"ח לפ"ק:

מכתבך ע"י הב"ד המלאה לה פנים ואחור קבלתי ועתה פניתי מעט על דבריך האמורים בעומק העיון, ראשית דבריך להשיג על מה שכתבתי שאם לא ישרטט עד אחר כלות מעשה הכתיבה במזוזה יפסול משום תולמה"ע, דכיון דהתורה ציוותה שניהם הכתיבה וגם השרטוט מנלן שיקדם השירטוט וכי איכא קרא או הלכה על סדר הדברים אומר אני מה שמבואר אצלי במק"א דכל דבר שעיקרו בתורה ופירושו מד"ס [הלשון המבואר במשנה מקוואות] העיקר הקפידה על מה שמפורש בקרא והלכה המה הדינים הפרטים והתנאים להכשר אותו המצוה, כמו שמפורש בקרא דטריפה אסור באכילה ואתי' הלל"מ לפרש לן מהו הטריפה כן נמי בתפילין דכל דיני עשייתה ותיקונו הבתים והרצועות המה פרטי הדינים שביארן ההלכה, וכן בכתיבת המזוזה דהכתיבה מפורש בקרא והשירטוט דמהלכה אתי' אינה אלא הכשר הכתיבה והעשיה היא הכתיבה ובעי מיד שנכתב יהי' כתיבתה כשירה וכן מצינו בסכך דהסכך מפורש בקרא ומחיצתן מהלכה למ"ס והו"ל ססי' תרל"ה אם הקדים הסכך למחיצות דפסולה משום תולמה"ע, ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר כיון דכתיב וכתבתם על מזוזות ואיתא בברייתא יכול יכתבנו על האבנים וכו' אלמא דהא דעל מזוזות רצון הכתוב שיקבענו על המזוזות והוי כמו שכתיב וכתבתם וקבעתם, וכמו דגט על המחובר דפסול דבעי' וכתב ונתן יצא זה שמחוסר קציצה ונתינה כן נמי במזוזה בעי וכתבתם וקבעתם יצא זה שמחוסר דבר אחר בין הכתיבה לנתינתה על המזוזות ויתורץ ג"כ דברי קושייתך:

ומ"ש מדברי הרשב"ץ אין הספר בידי ומרש"י יבמות משמע דוקא אם היא לספירת דברים בעלמא, ומודינא אם הב"ד של הכהנים הי' כותבין להיות לאשה ששתתה ונקתה לכסות עינים לבל יבואו עידי הקינוי והסתירה להעיד עליה בב"ד אחר לאסרה על בעלה או להפסיד כתובתה לכסות עינים שכבר השביעוה ומחו פרשת ואת כי שטית על המים והשקוה דלא עביד איסורא כיון דספירת דברים בעלמא היא אבל כתיבת הפרשה למחות והיא פסולה אסור משום דאין כותבין מגילה:

ומה שהשגת על מה שכתבתי להקשות כיון דס"ת בעי תפירה א"כ אם כ' ואח"כ תפר להיריעות אהדדי דפסול משום תולמה"ע ותירצתי כיון דאיכא איסורא לכתוב מגילה ותפירתן זהו עשייתן, ותמהת עלי דהא אפי' להשלים מותר לכתוב מגילה, ולא ידעתי אם על הקושי' או על התי' אתה משיג, וקושייתי הי' כיון דאם לא ידבקם יחד וודאי שהיא

פסולה ועכ"פ אותו חומש דחסר מתנו הירושה היא פסולה מדאורייתא והוי תולמה"ט, ומה שכתבת דדוקא בציבור מטעם בזיון הוא אם יפסול גם שארי החומשי' דלא חסר ממני מאומה, וע"ז תירצתי דוודאי אי כוונתו הי' לתופרם יחד לא עביד איסורא אבל אם ירצה דלא לחברם יהי' הכתיבה אסור א"כ התפירה הוא עשייתן, ובתוס' מנחות דף ל"ב ד"ה להשלים כ' בשם רש"י דאי לאו דאין מורידין הי' נוטלין שיטה אחת מס"ת ותופרין במזוזה וכ' עלה והא דאמרי' בירושלמי פ"ק דמגילה דתו"מ אינן נכתבין אלא על עור א' ההיא בשלא תפר העורות עכ"ל ודבריהן תמוהי' ביותר בפירושן על דברי ירושלמי דהנה הירושלמי שרמזו בזה הובא לקמן בדבריהם דף ל"ג ע"א ד"ה כתבה על ב' דפין דפריך ולמה לא תנינן שהספרים נכתבין בב' עורות ותו"מ אינן נכתבין אלא בעור א' ואי בשלא תפרן גם בס"ת פסולה, והנה בטוש"ע יו"ד סי' רפ"ח כ' דאם כתבה על ב' דפין ותפרן אח"כ דפסולה וכ' הב"י דזה דלא כמ"ש התוס' דלשיטתם גם אחר הכתיבה מהני התפירה, ולענ"ד נראה דאין כאן פלוגתא דעיקר הדבר שרצו התוס' ללמוד מפי' רש"י דתפירה ודיבוק יעשה הדבר כאלו הי' על עור אחד ממש ולפי"ז אם הי' תופר לב' חתיכות וכ' אח"כ עליהן מזוזה כשירה דהוי כאלו נכתב על קלף א' אמנם אם כתב על ב' החתיכות על כ"א מהן פרשה לחוד ואח"כ הי' תופרן להדדי פסולה לדעתי משום תולמה"ע דדוקא בס"ת כתבתי הטעם דמהני התפירה שאח"כ כיון דבלא התפירה הי' איסור בכתיבות המגילות הפרטות לכן תפירתן זו היא עשייתן משא"כ אותן ב' הפרשות דהתירה לן תוה"ק לכותבן ולצרפן לתפילין ואם היא ע"י תפירתן תכשירם למזוזות הוי תולמה"ע וזהו שמחלק הירושלמי בין ס"ת לתו"מ שהספרים נכתבין ואח"כ נתפרי' משא"כ במזוזה דבעי תפירה ואח"כ כתיבה, אמנם ברש"י דהי' כתוב גם הפרשה השני' כולה ולא היה חסר ממנה כ"א שיטה א' וא"כ אם לא יתפור לה השיטה מס"ת יהי' איסור כתיבתו הפרשה הזו דלא חזו למידי ושפיר הוי תפירתו זהו עשייתן, אמנם על עיקר הדין שהתפירה מחבר ומחשב כאלו נעשה מעור א' באו להשיג מדברי הירושלמי דאין נכתבין אלא על עור א' משמע דבא למעט ב' חתיכות התפורין וע"ז כ' דלרש"י שלא תפרן בשעת הכתיבה מיירי, וכן קי"ל דתפירה מקודם מהני ולאחר הכתיבה לא מהני, גם י"ל דמיירי דמתחלה הי' כחוב כל הפרשו' בשלימות ואח"כ נקרע מהתזוזה שיטה א' ומכשירין עי' שתופר שיטה א' בו מהס"ת ובכה"ג לא הוי משום תולמה"ע לדעת הלבוש או"ח ומובא במג"א סי' י"ג [וסברת הלבוש הוזכר בהגמ"י ספ"ו מה' מזוזה בשם ה"ר שמחה וכן ס' הב"י בהוטל למוטלת דבנחתך בתראי ליכא משום תולמה"ע אף דאין

מסקנתו כך היינו משום דכבר נפטרו ע"י שכוון לבטלם ואין חוזרין להכשירם עי' על המקומות ותראה שכ"ז נעלם מעיני המג"א]:

וע"ד סברת דודך הגאון ז"ל ורבינו בספרו יו"ד סי' רנ"ד חשבו למתעקש נראה דתלי' בפלוגתת אי תורה חתימה או מגילה נתנה דהנה בקרא מפורש אחרי המצוה דועתה כתבו לכם ויכתוב משה את השירה הזאת והנה אי מגלה נתנה על כרחך לא כ' בפעם הזאת אלא השירה לחודא וא"כ ראינו דכל הציוו אינה אלא על כתיבת השירה רק שאנו אחרי שנדבק ספרו של משה אסור לנו לכתוב פרשה לחודי' וצריכין אנחנו כדי לקיים מצוות כתיבת השירה לכתוב כל התורה כולה, אבל למ"ד חתומה נתנה והפי' דויכתוב משה את השירה הזאת, תורה שיש בה שירה, ונ"מ רבתי לדינא לפמ"ש האחרונים דאם הקדיש אדם ס"ת ומסרה לציבור דא"י ידי חובתו דיש תקנה למסור להם כל הספר ע"מ שהיריעה שבו השירה ישאר שלו למ"ד דמגילה נהנה וגם דכל מי שיצווה לסופר לכתוב לו ס"ת הו"ל להתחיל באותו היריעה שיש בו השירה אדעתא להשלים כל הספר דמיד יצא י"ח, אבל זה ל"ש דאם נאבד או נשרף כל הגליונים ולא נשאר רק השירה דיפטור מלכתוב לו ס"ת אחרת דהא עכ"פ אסיר לקרות בה וצריך גניזה, ובזה מתורץ קושי' רבינו בהת"ס דאף דמצינו דהתיר הכתוב לכתוב פ' תפילין ומזוזות וסוטה מ"מ לא מצינו שום מקום שיתיר תוה"ק לקרות בתורה שחסר ממנו אות ח', ואי תימא דלמא גם זה גזה"כ היא, תדע דהא חייב אדם לכתוב ס"ת חידש רבא מקרא דועתה כתבו לכם, אמנם הא דאין כותבין מגילה להתלמד כי' קבלה מסורה בידם וכמו שאמר ומה טעם לפי שאין כותבין וזה שכ' הרמב"ם דרבא דחידש מדעתו החיוב לכתוב ס"ת אף שי"ל בירושה מקרא ומנ"ל דלמא שירה לחודי' ע"ז כ' כיון דמסרו לנו רבותינו הקדמונים דאסור לכתוב פרשיות ואי התירו הכתוב בפירוש לכתוב פרשה זו כל פרשה ופרשה היתה מותרת דדבר שיצא מהכלל ללמד מלמד על הכלל כולו:

ובזה תנוח דעתך וחיים ושלום בירכתי ביתך אביך אוהבך מאד:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ל

פאקש, יום א' פ' קרח תרי"ט לפ"ק:

אהובי חתני הרב מהו' זוסמן נ"י ברוך ד':

ע"ד אשר הערות בצדק על דברי הרח"פ המובא במג"א סי' קנ"ב, הנה ס' מ"פ אינו אתי כי נגנב ממני ולפי דעתי קושייתך גם קושי' הפמג"ד לק"מ, כי הנה נ"ל דדעת הרמ"פ דלאו

דלא תעשון כן לא קאי רק על הנזכר בפסוק הלזה שאנחנו מצווים לעשות לע"ז והמה הן דברים נתיצות המזבח ושריפת עצי האשירה וגידוע פסוליהם, ואיבוד שם ע"ז, אבל אשר אינו מוזכר בקרא הלזה לעשות לע"ז אין אזהרה לעושה כן בקדשי שמים, דאלו"כ אלא נאמר דכל המאבד דבר המקודש ופוסלו שלא יהי' ראוי עוד לעבודתו הקדושה שיהי' עובר על לאו דלא תעשון כן א"כ למ"ל קרא שלא יטול מום בקדשים הרי ע"י הטלת מום פוסלו מעבודתו ומאי גרע מנותץ מזבח, אף שאינו מאבד עציו ואבניו רק שפוסלו שלא יהי' ראוי עוד לעבודתו הה"נ, ועוד דגבי מעיל כתיב קרא מיוחד לא יקרע ופ' הרמב"ם והסמ"ג דאינו עובר עד שיקרע דרך השחתה, וע"כ דקרא דלא יעשה לא כתיב אלא על המוזכר בקרא גבי ע"ז, והנה נתיצה לא שייך כ"א בבנין ולא בתלוש שכן אי' להדי' בשבת דף קכ"ה ע"א גבי נתיצת תנור, ולכן כ' הרמ"פ דשיבור כלים המקודשים אינם נכללים בלאו זה, ואף דבע"ז דנ"ב דרשי' מאבד תאבדון את כל המקומות הצריך לאבד את כלים שנשתמשו בהן לע"ז, וא"כ הקרא דלא יעשון כן קאי ג"כ על איבוד הכלים שנשתמשו בו לשמים, אפשר דס"ל דגם למ"ד זה לא מחייב אלא אם מאבדו לגמרי שכן המצוה בע"ז שכלי תשמישן יושלכו לים המלח או ישרפו, אבל בשבירה ליכא לאו, ולא קשה משריפת עצי הקדש דזה מפורש בקרא שריפת האשירה, וגם קושייתך לק"מ דהנה מאי דקאמר הגמ' דאם עשה גיסטרא לקדשי שמים דעובר על לאו דלא תעשון כן, ע"כ לא משום דבהמה שעומדת להקריב לע"ז מצוה להשחיתה דהא אין מוקצה לע"ז, והקצאת בהמה לע"ז אינה אלא פסולה לקרבן אבל להדיוט אפי' באכילה מותר' ועוד הא בע"ח איין נאסרין, ועוד דגם תקרובות ע"ז איכא מ"ד דאינה אסור' אפי' באכילה אלא דרבנן ויש שמתירו עכ"פ בהנאה מה"ת עי' תוס' ב"ק דע"א ואין מצוה לאבדו כלל, וע"כ לא קאי אלא אם הבהמה עצמה נעבדה ואף דבע"ח אינן נאסרין מיירי ע"י מעשה דניסך לה יין בין קרני' ובזה דהיא עצמה ע"ז אם עשאה גיסטרא מקיים מ"ע דפסילי אלוקיהם תגדעון ואם עשה כן לקדשי שמים עובר על לאו דלא תעשין כן:

מה שכתבת להקשות על התה"ד המובא בטו"ז א"ח סי' ק"ס סק"ה דאף דלרש"י מים ששתו מהן תרנגולי' פסולים למי חטאת כשירים לנט"י דבטילים במיעוטן דא"כ אמאי פסולי למי חטאת, נעלם ממך דברי תוס' זבחים דף ע"ט ע"ב ד"ה תנן התם דחומרת דמי חטאת היא דלא לסמוך אביטול ברובא, וכן צ"ל הטעם באפר פרה שנתערב באפר מקלה פ"ט מ"ז מס' פרה דהולכין אחר רוב ליטמא ואין מקדשין בו, דהוא לחומר קידוש מי חטאת, ונלענ"ד לחדש דבר חדש לתרץ דברי הרמב"ם פט"ו מהל' פרה הסותרים עצמן, בהלכה ב' כ' מי חטאת שנפסלו כגון שנתערב בהן מים וכו' אינו מטמא אלא לתרומה

משום דמעלה עשו בתרומה, ובהל' ד' כ' תי חטאת שנפלו לתוכן מי מעיין מטמאין ומשמע מה"ת עיין כ"מ בשם הר"י קורקוס, ונראה דאף דמי חטאת שנפסלו ואינו ראוי להזות פרחה לה טומאת התורה מינייהו מכ"מ אם נתערב בהן מים שאינן מקודשים כיון דמה"ת ברובא בטיל רק דרבנן עשו מעלה לקידושא דמי חטאת דלא להני רובא, א"כ עדיין לא פרחה טומאת התורה דהא מה"ת ראוי' להזות וכי מפני דרבנן החמירו ע"ע דלא להזות יפרח טומאת התורה ועי' מל"מ רפ"ז מהל' תרומות דמסיק בטמא שאכל תרומה טמאה מדרבנן דחייב ואף לפי"מ דפקפק מתחלה הביא ראי' ממהר"י קורקס דהיכי דאינו אלא משום מעלה לא מגרע דין התורה] אמנם י"ל דאפשר להרמב"ם גם מה"ת לא בטיל דהוא כ' ספ"א מהל' אבות הטומאות דנבילה בטילה בשחוטה משום שא"א לשחוטה שתעשה נבילה ע"י שם בהשגות הראב"ד ובהרי' קרקוס, ולי נראה בפשוט דס"ל להרמב"ם כעין סברת הר"ן בדשיל"מ דטעמא דרבנן דמב"מ בטיל משום דאזלי בתר שם ההיתר ולא בתר שם העצם, ולכן אם יש לו מתירין דדמי גם בשם ההיתר לא בטיל וזהו לפי דעתו דאזלי' בתר הבטל, הרמב"ם ס"ל דאזלי' בתר המבטל ודשיל"מ רק מדרבנן משום עד שאכלנו באי' תאכלנו בהיתר, ונבילה בשחוטה אם הי' אפשר לשחוטה שתעשה נבילה ואין חלוק בשם ההיתר כ"כ לבטל דמיון שם העצם לא הי' בטל, והנה לדעת הרמב"ם גם מים המקודשים אחר שנתנו את האפר נפסל בהיסח הדעת כמ"ש הכ"מ פ"י הל' ד', א"כ מים פסולין שנתערבו במים כשירים המקודשים כיון דאפשר למבטל להיות פסול כבטל ודמין גם בעצם לא יתבטלו מה"ת דהויין כמו עולין שאין מבטלין זא"ז מה"ת וא"כ פרחה לה טומאה מבינייהו ואין לדחות תירוצי על הרמב"ם מסוגי' דבכורות דכ"ג דאמרי' אי אליבא דרבנן הא אמרי עולין הוא דלא מבטלי' אהדדי ומסיק אליבא דר' חייא, דגמ' שפיר הקשה לר' חנינא דאזיל בתר בטל וא"כ נבילה אינה בטילה בשחוטה וע"כ דלא כרבנן דהא ס"ל דם חולין מבטלי דם קדשים והא דם קדשים אפשר שיפסלו בלינה ע"כ דאזיל אליבא דר"י וכשי' ר' חייא, ולר' חייא דגם לר"י בעי' דמיין בשם איסור והיתר ע"כ לרבנן גם בשווין בשם היתר ג"כ בטיל ועולין דוקא, משא"כ לדידן דלא קי"ל כר' חייא כמש"כ תוס' דכ"ב ע"ב דכמה משניות וכל סתמא דהש"ס דלא כר' חייא ול"ב ר"י דמיין כלל בין הבטל להמבטל כ"א בשם העצם, ולכן י"ל כר"ן דלרבנן בעי' דמיין גם בשם איסור והיתר ושפיר פ' הרמב"ם]:

הדרן למה שהתחלנו דלשי' הרמב"ם כיון דאפשר דמי החטאת התבטלון שיהיו פסולין ע"י היסח הדעת אין מבטלין את המים הפסולין מה"ת דדמי' לעולין, וידוע מש"כ הר"ן פ' בתרא דע"ז לחלק בין אי' שנפל להיתר ובין היתר שנפל לאיסור דמקומו של דבר

מכבדו דהדבר המנוח במקומו חשוב יותר מן דבר הבא אליו, ולפ"ז גם אי דמי לעולין הלא גם בעולין לא מצינו רק דדם הפר שעירו לתוך דם השעיר לא בטלו את דם השעיר וה"ה בכל המבטל שיכול לחזור ולהיות כבטל אינו מבטל אם נפל לתוך הבטל, אבל אם נפל הבטל לתוך המבטל אפש' דבטל דכל עיקר שאינו מבטל דבר הדומה לו בשם אף דכתיב אחרי רבים להטות חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו ואם כינים דברים הללו אפשר לומר דאם נפל מים שאינם מקודשים לתוך הצלוחית של המקודשים, מה"ת המקודשים מבטלין וראוין לזריקה, ורק משום מעלה מחמת חומר קידושא דמי חטאת החמירו רבנן דלא יזרקו מכ"מ לא פרחה לה טומאה מינה, אבל אם מי הצלוחית ומים שאינם מקודשים נתערבו בכלי אחר אז המים המקודשים שאפשר ליפסול ע"י היסח הדעת מה"ת אין מבטלין ואין ראוין לזריקה מה"ת שפיר פרח לה הטומאה ולכן בהל' ב' כ' שנתערבו ובהל' ד' שנפלו למים המקודשים ודוק בכל מה שכתבתי:

ומצאנו כיוצא בה דעשו חז"ל מעלה שלא יתבטל איסר חמיר במשנה פ"ב דערלה ט"ז בחתיכ' של קדשי קדשים של פיגול בחתיכות חולין דמותר לכהנים ואסור לזרים לפירוש הרמב"ם שם דהחמירו חז"ל דלא יתבטל בששים אי' קדשים לזר ולא החמירו באי' פיגול לכהנים דהי' לה שעת הכושר, וכ"פ בפי' מהל' מעה"ק אמנם להר"ש שם אין ראיה ולדברי תוס' ס"פ הערל אפשר לפרש דחתיכ' סתמא היא ראוי' להתכבד כדמשמע שם בסוגיא ולכן אסור לזרים דאם יתבטל יהי' ראוי' להתכבד אבל אי לא נתיר אלא לכהן אמנם צע"ג לשי' הרמב"ם דא"כ מאי פה"ג שם לר"ל מ"ש רישא ומ"ש סיפא הלא שני ושני דחתיכ' טמאה לכהן הי"ל שעת הכושר ולא חמור איסורי לא עשו מעלה משא"כ באיסר זרות, ועוד יש להעיר דלכאורה בקדשים גם מה"ת לא יתבטל ברוב דהא גבי חטאת כתיב והנוגע בבשרה יוקדש דאם נגע שלמים בחטאת יאכל כחמור שבו ואמאי הא מה"ת מב"מ ברובא בטיל, ודאי לשיטת רש"י בסוגי' דזרוע בשילה אי טע"כ דאוריי' גם במב"מ אסור דאחרי' אלו שלא במינו הוי הוה יהיב טעמא, רק דבשאר איסורים טע"כ ל"ד אבל בקדשים כיון דטע"כ דאורי' גם מב"מ לא בטיל, אבל לשיט' התוס' דס"ל בכל איסורין טעכ"ד וחכ"מ ס"ל דמב"מ בטל ולא אמרי' רואין כאלו הוא אינו מינו א"כ גם בקדשים לתבטל ברובא, ואי נאמר דגזה"כ הוא דלא לתבטל כ"א בס' דכנגדו בא"מ לא הוי יהיב טעמא, א"כ היכי מחשב לי' לנזיר וחטאת לב"כ בפסחי' הא אי לא הוי כתיב חטאת לא הוי ידעי' דבעי' ס' גם במב"מ והנה לדעת הר"ן שהבאתי הי' אפשר לומר דהא דגלי קרא יקדש לאו לענין שלא יאכל השלמיי שנבלעו בו החטאת לזרים דזהו באמת אינו אלא דרבנן אבל קרא מיירי לאסור לכהני' לאכול השלמים כשיעבור זמן

אכילת החטאת, והטעם דלא בטיל מב"מ משום דבשעה שנתערבו א"א להתבטל כיון ששווין בעצם וגם דומין בשם ההיתר דאז שניהם עדיין מותרין הוי דומיא דעולין דאין מבטלין, ואי לאחר שיעבור זמן אכילת החטאת ונאסר הבלוע יתבטל ה"ל כסברת ר' משולם דאיסור שנולד בתוך התערובות אינו בטל כלל, [ועי' מש"כ בס' המקנה כדומה לזה בקדשתי בתי הגדולה דס"ד] ובלא קרא ג"כ הוי ידעי' דאם הוא מב"מ לא יתבטל, וכל עיקר הקרא לא בא להורות אלא דאי נגע שלא במינו כגון כבש דחטאת שנבלע בעז של שלמים דאף דשווין בהיתר כיון שאינן שווין בשם העצם ה"א דיתבטל ברובא כמו בשארי איסורי' אי טע"כ ל"ד קמ"ל דבקדשי' טעכ"ד ושפיר הוי ב"כ, דאי בכל האיסורין טעכ"ד ל"ב קרא לא למינו ולא לא"מ, ז"ז אתנו החיים והשלום:

ויתגדל שמך לנצח יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה לא

פאקש יום א' כ"ג למב"י תרל"ז לפ"ק:

שוכ"ט לאהו' י"נ הרב מו"ה משה כ"ץ נ"י האבדק"ק טערעבעש:

ע"ד שאלתו באחד שמכר חמצו כדינו ושכח למסור חביות א' גורקען כבושים בחומץ משפיריטוס ולא נזכר עד אחר הפסח. הנה בטוש"ע חמץ הנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אעפ"י שבטלו ובירושלמי הטעם משום הערמה, ופירש הטור שישקר לומר שביטלו אעפ"י שלא ביטלו, ולכן כ' בשכה"ג דבטלו בפני עדים שרי, ואומר אני וודאי אם הי' ידוע לו שהחמץ בביתו ולא ביערו, א"צ ללמוד הדין מהירושלמי ול"צ לחשש הערמה דבלא"ה כיון שתקנו חכמי' דצריך לבדוק ולבער ולא מהני הביטול מטעם שמא יבוא לאוכלו כמש"כ תוס' ריש פסחי' והוא עבר על תק"ח קנסי' אותו, וכמש"כ המג"א ססי' תמ"ז בשם הר"ן בהופקד ביד הגוי דמה"ת אינו עובר לשיטתו מכ"מ אחה"פ אסור ושאני מאם החמץ גופו אינו אלא מדרבנן, אלא וודאי מירי שהי' אנוס על הביעור כגון ששכח וכדומה, ובזה דעת הכ"ג דמהני ביטל בב' עדים, ולק"מ קושי' הת"ח מהיא ארבא דטבע בחישתא בפסחים דף מ"ם אמאי לא הי"ל תקנה שיפקיר בפני עדים דהתם הי' מחוייב לבער, ולכן כ' הח"י שאם הי' אונס על הביעור מהני הפקר בפני עדים, אבל כיון דאונס לא שכיחא לא מהני מה שאמר שביטל בינו לבין עצמו חשדינין אותו למשקר בתרווייהו הן בביעור והן בביטל ואמרי' דלא הי"ל שום אונס וגם לא ביטלו כיון דהי' דעתו עליו, אבל אם האונס ידוע כגון במפולת דירושלמי דהאונס על הביעור ידועה גם אמירתו שביטל לחודא מהני אמנם בדין זה האחרון שכ' הח"י מצאנו מקמאי מחולקים עליו,

שהרשב"א בתשוב' סי' ע' כתב בשם ר' האי דגם בנפלה במפולת וביטל דאסור אחה"פ, והובא במג"א סי' תל"ג, והנה לשיטה זו צריך להבין מה דאיתא ברמב"ם ובטוש"ע דגם בהניח שוגג או אונס ג"כ אסור אחה"פ במאי מיירי אי בלא בטלו פשיטא אף דאונס על הביעור מכ"מ הי' צריך לבטל ואי בשבטלו הא באנוס מהני הביטול, וצ"ל ע"צ הדוחק דמיירי שלא הי' האונס ידוע וגם לא בטלו בפני עדי' דחשדי' ששקר ענה גם בהאונס גם בהביטול אבל אם האונס הי' ידוע או הביטול הי' ידוע לא חיישי' כלל:

אמנם רבים מהאחרונים חולקים על הח"י וס"ל דגם בהצטרף שניהם שהי' אונס על הביאור וגם ביטל או הפקיר בעדים לא מהני, והטעם דמפרשים ההערמה דבירושלמי דלא הי' לבו עמו בביטולו ולא גמר בדעתו להפקירו באמת וכעין שכ' המ"ב דאמירת כל חמירא לא מהני שאינו אלא מהשפה ולחוץ, והנה הנוב"י הקשה ע"ז דהמ"ב מה בכך שלא פיו ולבו שווין הלא דברים שבלב אם סותרין למה שבפיו לא הוויין דברים, ואם הפקיר בפה מלא וזוכה בו אחר מי יכול לעכב ולומר שכיוון להיפוך, אבל עיקר הדברים כמש"כ בפמג"ד סי' תמ"ח דכוונת המ"ב הוא דאם לא הפקיר בלב שלם ואף שבשעה שהפקיר בפיו הי' מהני ההפקר נגד כוונתו בלבו ואז הי' יכול אחר לזכות בו אבל אח"כ אם עדיין מונח בחצרו זוכה לו החצר ממילא כיון שדעתו עליו ובלי ספק שזהו ג"כ כוונת הירושלמי בחשש ההערמ' שיזכה לו חצרו, וכ"ז אם מונח בחצרו אבל אם מונח ברשות הגוי וגם בטלו בפירוש וודאי מהני ונ"ל עוד דאף דהטור פי' ההערמה דחשדי' אותו למשקר ואין חילוק לכאורה לשיטתו בין מונח בחצרו או הופקד ביד גוי לפי"מ שסבר בסי' ת"מ דאף במופקד ברשות גוי עובר מה"ת, וכתב ג"כ כאן דלא מהני הביטול להתירו לאחה"פ אם נמצא ברשות הישראל ונרא' לפימש"כ הא דחשדי' אותו למשקר והלא ע"א נאמן וגם הבעלים נאמנים שהוא מפני שעבר על תק"ח ולא ביער ואם אמר שנאנס על הביעור אם אין האונס ידוע למה אין נאמן משום דאונס שכחה או אומר מותר לא שכיח אבל אם מונח ברשות הגוי ואמר שהי' חפץ לבערו ולא מצא הגוי בביתו ונתעכב מלבערו או למכרו ע"י אונס למה לא יאומן, ע"כ לדעתי בזה דהוי כאלו ידוע לנו אונס השכחה דהא כל חמצו שהי' מסחרתו ועיקר משאו ומתנו להתפרנס במו מכר כדינו ולמה יתן עיניו רק על החביות הלזה אם לא ששכח ולא עלה על זכרונו, וגם מסתמא אמר בפה מלא כל חמירא כמו שנוהגין בזה"ז שכ"ע מבטלין ע"י נוסח זו וגם לא הי' מונח ברשותו כ"א בחנות או במרתף שנמכר או נשכר להגוי כדינו שיש להקל.

והנה הנוב"י מביא ראי' דאף באונס וגם ביטל דאסו' לאחה"פ דהה"מ והכ"מ בפ"א מהל' חו"מ כתב דלמד הרמב"ם דינו דאף באונס קנסו מישראל שהרהין חמצו ביד הגוי דבלא

אמר מעכשיו דאסיר לאח"פ ולפעמים שהי' אונס דלא הי' לו ממין לפדות משכנו, וקשה ממ"נ אם לא ביטל הא עבר על ב"י מדאוריית' ולמה לא נקנסנו על שהי' בידו לבטל ועבר בשאט נפשו על ד"ת, וע"כ דבשביטל מיירי הכי דאף שהי' אונס על הביעור וגם עשה מה שביכלתו דביטל מכ"מ קנסו לאסו' אחה"פ עכ"ד, והנה בפשוט י"ל דלאו דידוע לנו שא"ל ממון לפדות מיירי אלא שהוא אומר כך ואין האונס ידוע ומבורר לנו גם לא ביטל בפני עדים וחשדינין שמשקר בתרווייהו שלא הי' אונס וגם לא ביטל, אמנם בלו"ז אם רצה להוכיח לסייע להחולקים על הח"י, א"כ לפמש"כ למעלה הטעם דהחולקים דמפרשים ההערמה שלא יבטל בלב שלם ומטעם דהדר ויזכה לו חצרו וא"כ התם הרי ברשות הגוי עומד ומודים גם החולקים על הח"י, ועוד קשה לי על דבריו אם נאמר דאף אם הי' האונס וגם הביטול ידוע לנו דאסור אף דאין בזה משו' הערמה צ"ל כיון דאסרו באין עדים על הביטול לא פליג רבנן ואסרו בכל חמץ דישראל דעבר עליו הפסח אבל עכ"פ מוכח אי לא הי' החשש דהערמה לא הוי אסרי' כיון שע"י הביטול יצא ידי חיבתו מה"ת שלא עבר על ב"י והא דעבר על תק"ח דהצריכו לבער וע"ז הי' אונם לא הוי קנסינן לי' והנה אף שכ' הרמב"ם דהופקד חמצו ביד גוי דעובר על ב"י מה"ת ע"כ לא יחלק על המכילתא אלא שסובר כמש"כ הרא"ש ריש פסחי' דדוק' בפקדון דהנפקד משאילו המקום והמכילתא מיירי בהורהין ביד גוי עכ"פ בהורהין מודה הרמב"ם דיצא ידי דין תורה, ומדאורייי א"צ לא לבער ולא לבטל רק שהחכמים תקנו דחייב לפדותו ולבערו וא"כ הוא שלא הי' ביכלתו לפדותו והי' אונס על הביעור למה נקנסינו כמו שאם ע"י הביטול לא עבר מה"ת על ב"י והי' אונס מלבערו אי לאו חשש דהערמ' לא קנסינין לי' כן נמי אם ע"י שהורהין ביד גוי לא עבר עב"י והי' אונס על הביעור ג"כ לא נקנס אותו, עוד ק"ל לפי דבריו דבביטל מיירי א"כ למה אסור אחה"פ הלא עיקר הטעם דגם המבטל צריך לבער מחשש שמא יבוא לאכלו, וכיון שהורהין ביד הגוי א"א לו לאוכלו אם לא יפדנו והוי כאלו חמצו בבור בסס"י תל"ח דא"צ להעלותו בסולם כדי לבערו וסגי בביטולו, ועוד דעיק' דינו דדבר שמושכן אצל חבירו דעודנו ברשותו קיימי כמו פקדון דבכל מקום ברשותיה דמרי' קאי להקדישו ולמכרו ולכן יכול ג"כ להפקירו, מפוקפק מאוד דאפי' בקרקע המושכנת אית' פלוגתא בי"ד סי' רכ"א אם יכול להקדיש היותר מדמי החוב, משמע דעכ"פ מה שכנגד החוב וודאי אין בידו להקדיש או להפקיר, ואף דהש"ך בח"מ סס' רי"א כ' דלמכור כ"ע מודים היינו ג"כ מה ששוה יותר מדמי החוב ועוד דהיש"ש ב"ק בפ"ה כ' דכל פלוגתתם אינו אלא בקרקעות המשכנים אבל במטלטלים העומדים בבית המלוה כ"ע מודים דאף מה שיותר מדמי החוב אינו ברשותו להקדישו, ואף

דהיש"ש כ' כן גם במטלטלין השכורין והם בבית השוכר ובזה וודאי דאין הדין עמו וכמו שהוכיח הקצה"ח בסי' רי"א, וגם אני כתבתי במק"א דבמכ"ת נעלם ממנו דברי הרמב"ם פ"ב מהלכ' שכירות הלכה ה', אבל במטלטלין הממושכנים והמה ביד המלוה וודאין דהדין עמו וכיון שאינם ברשות הלוה להקדישם א"כ לא מהני הביטול שלו, לכן נלענ"ד דהת' אם אין היכולת בידו לפדותו ולבערו הוי אונס גם על הביעו' וגם על הביטול, ועבר עב"י לאונסו, ואף דבכ"מ אונס רחמנא פטריה מכ"מ כאן בקנס דקנסו חכמים לא פליג רבנן בין שוגג למזיד ובין אונס לרצון וכל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח בכלל האיסור, אבל אם ביטל במקום דביטולו מועיל דהוי הפקר ולא מיקרי תו חמצו דישראל שע"ע פסח לא הוי בכלל התקנה, ולכן אי לאו מחשש הערמה לא הי' אסור אם הי' אונס בביעורו, ולכן הא דסי' תמ"ח סעיף א' דאנוס אסור לאחה"פ מיירי בענין שהי' אנוס גם על הביטול, כגון ששכח שגם חמץ זה יש לו ברשותו לכן לא מכרו ולא ביערו גם לא בטלו [דשכחה הוי אונס כמש"כ המג"א סי' ק"ח, ואם שבתשו' בית יעקב השיג מהא דפ' המפקיד דף ל"ה דלא ידענא היכי אותביני' דאר"נ דפשיעותא הוא, דהחילוק מבואר דוודאי לשכוח שלא יעלה באותו שעה הנצרך על זכרונו הוא אונס, ואם הי' אחר מעוררו ושאלו אם התפלל, ובזה אם מכר אותו החתן הי' יודע להשיב שלא התפלל עדיין ושלא עשה תקנ' לחמץ זה, אבל אם לשכוח כ"כ עד שאם אחר יבוא לשואלו פקדון שהופקד בידך היכן הוא, ולא ידע היכי אותבי' זה פשיעה גמורה שלא חס על הפקדון כלל] דאסרו חז"ל משום לא פלוג בכל הנקרא חמץ ישראל שע"ע הפסח, ובסעיף ג' מיירי אם בטלו דיצא מכלל התקנה דלא מיקרי חמץ ישראל, וגם הי' אנוס על הביעור דמכ"מ אסור מחשש הערמה אם נמצא ברשות הישראל. ובהא דלדעתי בחמץ שהורהן דאינו ברשותו לבטל והוי אונס על הביעור ועל הביטול דמכ"מ אסור כיון דחמץ של ישראל נקרא והוי בכלל האיסור דלא פלוג רבנן ניחא נמי הא דגזל חמץ וע"ע הפסח דאומר הרי שלך לפניך משום דאמרי' גם באה"נ הש"ל ומשמע מזה דהחמץ אסיר וכן הסכימו כל האחרוני' ולא כנוב"י דמחו ליה מאה עוכלו, אמנם טעמא בעי דוודאי מטעם שהגזלן עבר עב"י לא נקנוס להנגזול דלגזלן אין פסידא דיאמר הש"ל והנגזל מה הוי ליה למעיבד, ואי דפשע במה שלא ביטל, הא וודאי אין ביטולו מועיל כלום דהא גזל ולא נתייאשו הבעלים א"י להקדישו ולפמש"כ ניחא שפיר דמטעם דנגזל עבר עב"י באונס שהי' אנוס על הביעור ועל הביטול והוי בכלל הגזירה, אבל אפשר לדחות ראי' זו עפימש"כ תוס' הרא"ש בשם הרמ"ה המובא באס"ז לב"ק דל"ג דאף דאין הנגזל יכול להקדיש הגזל שברשות הגזלן, מכ"מ אם הקדיש ואח"כ הוחזר לו הגזל דחל הקדישו למפרע, דנגזל למפרע הוא גובה,

א"כ י"ל דה"ט דחמץ הנגזל שע"ע הפסח דאסו' מטעם קנס להנגזל דהי' מחויב לבטל כדי שאם יוחזר לו לבסוף יגלה מלתא למפרע דהי' ביטולו מועיל להפקיע ממנו האיסור דב"י, ובאמת אם בטלו י"ל דלא אסור רק אם לא בטלו דאסו' קמ"ל דמכ"מ יכול הגזלן לומר הש"ל:

הדרן למלתא דלדעתי כיון דאית לן אומדנא דהא דלא תקנה לחביות זה הוא רק מחמת שכחה דהוי אונס ובל"ס אמר כל חמירא כנהוג בזמנינו שכ"א אומר כן וגם אין לחוש אם לא גמר בלבו להפקיר חמצו דאזלי' בתר דיבור פיו ולא אחר כוונתו וגם לא הי' מונח בחצרו לזכות לו אח"כ דמהני ביטולו מטעם דהוא הפק' ואינו בכלל הגזרה שגזרו על חמץ ישראל שע"ע הפסח, ולא עוד אלא דלענ"ד גם חמץ דהפקר לא הוי דבעת שאמר כל חמירא דהפקירו בפיו ואז הי' מונח בחצרו של הגוי נקנה החמץ לגוי מטעם חצר, והוי חמצו דגוי בבית הגוי ואין להקשות א"כ ישראל שהפקיד חמצו ביד הגוי למה עובר עב"י להרמב"ם, הלא מכי מטו זמן איסורא מתייאש כדאי' בב"ק דף ס"ו וקנה הגוי את החמץ כיון דמונח בחצרו, דיש לומר דוודאי בעת שאין הגוי עומד בצד חצרו דלא הוי חצרו כידו דאינו סמוכה לו כידו ואין קונה רק מטעם שליחות ואין שליחות לגוי כמש"כ מהרש"ק, ובשעה שיגיע למקום שמונח בו חמץ המופקד א"א לומר שאז יקנה מטעם חצר, כיון שהי' בחצרו קודם היאוש ול"ק החצר וכמש"כ הש"ך ח"מ סי' רמ"ח דגם בחצר לא קנה אם באיסור' בא לשם, וכ"ז אם לא הוי אלא יאוש דאינו הפקר גמור וכמש"כ תוס' ב"ק דס"ו דבהפקר גמור אין חילוק בין בא לידו באיסור או בהיתר:

ונבא לעיין על הייי"ש שפיריטוס שיש הרבה בגליל ההוא שעושין השפיריטוס מקיטניות טירקישען ווייצען אבל גם לזה לוקחין קצת מאלץ, והנה יי"ש הלזה אם עבר עליו על ב"י בהשהותו בביתו בפסח הנה אין ספק שהמאלץ דבר המעמיד הוא שהקטניות אינן תוססים אם לא יתערבו בהם המאלץ ועל ידי המאלץ ירתיחו ויתחמצו ויתוססו, אמנם אף שהמג"א סי' תמ"ב כ' בדעת הטור דסובר דמעמיד מה"ת לא בטל בס' וכ' גם הא"ר בשם האמרב"ל דסובר כן, ולי נראה להוכיח שגם דעת הר' ירוחם כן, שהב"י בי"ד ססי' קט"ו כ' דהרי"ו כ' בשם ב"הע דחמצן של עוברי עבירה אפו פתם לאחר הפסח והחליפו שאור שלהם שע"ע הפסח בשאור דגוי, והנה בחולין דף ד' דס"ד כר"י והוכיחו דגם בדאורייי' סמכי' על לא שביק ומוכח דבשאור שלהם הי' הפת אסור מדאורייי', ועכ"ז הסכימו כל האחרונים דרק מדרבנן לא בטל אבל מה"ת סגי בס', ומכ"מ בהעמידו גבינה בחלה משכר אסור להשהות, מטעם שכ' הטו"ז דבפסח חוזר וניעור, והנה ביי"ש הלזה אי משום מעמיד זה אינו אלא מדרבנן, ואחרי שקודם הפסח כבר הוסרו גם המאלץ

גם הקטניות ולא נשאר בפסח רק הזיעה שעלה מהם, וכיון דקיימ"ל דאזלי' בתר שמא וחלא דחמרא וחלה דשכרי מב"מ הה"ד יי"ש דדגן ויי"ש דקטניות מב"מ הוא וכבר כ' המג"א רסי' תמ"ב דאף לדעת הרמ"ך דלענין ב"י ל"ב כדא"פ מכ"מ במב"מ אם נתבטל ברוב שרי להשהותו, ובזה ליכא למימר דחוזר וניעור דדוקא בגבינה כ' הטו"ז דגם תוך הפסח מעמידו קיים משא"כ בזה שהוסר המאלץ קודם פסח, והזיעה הבאה מן המאלץ היא איננה מעמידה לזיעת הקטניות, וא"כ מש"כ המג"א בססי' תמ"ז דשמרי שכר שע"ע הפסח ותיתץ בו עיסה דאסור, אף אם נאמר דלדעתי גם אם חומץ קודם פסח דאסור העיסה לאחה"פ, אשר ג"כ אינו מוכרח לדעת רוב הפוסקים דמעמיד רק מדרבנן וכמו שפקפק פמג"ד סי' תמ"ב, מכ"מ בי"ש זה יש לצדד יותר להקל, וראיתי בח"ס שהביא מ"ו קושי' על מהרמ"ל מדברי הראב"ן שפירש זבינו חמירא מבני חילא דאפו אחר פסח בשאור שלהם שע"ע הפסח והתירו משום תערובות, ונלענ"ד דסובר הראב"ן כשי' בע"הע דאם ביטל אין אסור אלא באכילה וכמדומה לי שכן ראיתי בראב"ן ואינו כעת בביתי, והנה בטעם דמעמיד לא בטיל הוא מב' טעמי' תוס' ע"ז משום דלטעמי עביד והוי כמו מלח ותבלין ויש עוד טעם דניכר פעולתו, דעל ידו נקפא הגבינה ונתחמץ העיסה וכבר האריך הפ"ח יו"ד סי' צ"ח בנ"מ בין ב' טעמים אלו גבי מחמץ ומתבל, וזה כוונת הטור דמעמיד הוי כבעינ' ולא הוי כתערובות שכל הגבינה מחמת גורם דאיסור בא ונעשה כולו איסור, אמנם כבר כ' הש"ך סי' ס' דאיסור גורם אינו אלא באי' הנאה ולא באיסור אכילה, ולכן הראב"ן אוסר בהעמיד הגבינה קה"פ דבפסח חוזר וניעור האיסור דאסור בהנאה אבל בהנך דאפו לבני חילא בשאור שלהם וודאי לא עברו עב"י ובטלו ולא אסר השאור רק באכילה דלית בי' משום גורם ורק דלטעמי' עביד ולא גרע משאר חמץ שעעה"פ שנתערב אחר הפסח ואין ס' דנרגש הטעם דכ' המג"א דמותר, וא"כ אפשר לומר דגם הטו"ר מודה לדין זה דהוסכם להלכה בכל האחרונים שדבר שאינו בטל מחמת דלטעמי' עבידה דאינו אוסר ביותר מס' רק מדרבנן והא דאוסר להשהות הוא מטעם דהוי כבעינא דאמרי' בי' חוזר וניעור, וכל דבר שאין אסור כשהי' רק משום חוזר וניעור אם נשתהא עד לאחה"פ מותר כדמשמע מדברי המג"א ססי' תמ"ז, וא"כ לא אסר מהר"ם לובלין רק העמיד אחה"פ בשאור שהי' בעין בפסח וכמו שצידד פמג"ד:

ואם כינים אנחנו בזה דיי"ש כזה אם ע"ע הפסח דאינו אסור, א"כ גם אם מספקינין אם השפיריטוס הוא מדגן או מקטניות ג"כ לדעת הח"י מותר דס' חמץ שע"ע הפסח לא גרע משאר ספק דרבנן, ומש"כ המג"א להוכיח מהא דעירובין דאסור באכילה נ"ל דכוונתו מדהוצרכו תוס' שם דאם הוי תלינין דשל ישראל הוי הוי וודאי דנעשה לאחה"פ ולא

קאמרו בפשיטות דאי לאו דאזיל ב"ר ואסור משום פת כותים לא הוי אסור באכילה מצד ספק חמץ דישראל כיון דאפשר להסתפק ולומר לאחה"פ נעשה, אע"כ דספק חמץ ג"כ אסור באכילה ולא הוי מוכח דאזיל ב"ר אי לאו דבישראל אינו ס' חמץ, וזה יש לדחות בפשיטות דהי' קשה להו דלמא בלי רובא דעלמא אסור מחמת ב' ספיקות דלמא פת כותים הוא ואסור באכילה ואת"ל דישראל דלמא בפסח נעשה ואסור אפי' בהנאה, לכן אסור באכילה ולאיסור הנאה דלא הוי אלא ספק א' לכן התיר וע"כ תירצו דאם דישראל הוא אין כאן ספק חמץ, והא דכתבו עוד דאם דגם חמצו דגוי הי' אסור הוי חיישי' דבפסח נעשה אף דהוי ספק חמץ שע"ע הפסח, ועי' מהרש"א שם נ"ל כיון דפת מתמול שלשום נגד הפת שנאפה היום הוי רוב וחיישי' שזה הפת הוא מן הרוב וכדמצינו בסי' תקי"ג גבי ביצים שספק אם נולדו היום, והא דגבי חמצן של ע"ע למאי דמסיק דאתי' כר"ש דבעינין למסמך על סברא דלא שביק היתירא וודאי החליפו, משמע דמספק אם החליפו לא הוי שרינין עכ"פ לאכילה, י"ל אי לאו האי סברא לא הוי תלינין בהחלפה דהוי אמרי' כאן נמצא וכאן הי', ואפשר עוד לומר דבלי סבר' הלזו אף אי לא הי' ההיתר תלוי בשינוי רשויות מכ"מ לא מתירין בדרבנן הספק אלא אם ההיתר בא ממילא ולא אם הוא מחוסר מעשה דעליו להבי' ראי' דנעשה מעשה המתירו, דהנה גם לענין ממון אמרי' בגיטין נאמן אדם לומר פרוזבל הי' לי ונאבד מטעם דלא שביק היתר ובלי סברה זו ג"כ הוי הלוה א"י אם פרעתי, אלא וודאי כיון דשביעית ממילא משמט ולא הוי הפרעון תלי' במעש' אדרבא אי אפשר לו לחייבו אם לא נעשה מעשה הפרוזבל ע"כ עליו לה"ר דעשה המעשה:

והנה ראיתי למש"כ מעלתו דהשפיריטוס גורם החימוץ אבל בלחודי' לא יכול לחמץ רק בהצטרף שארי דברים המחמיצים והוי זוז"ג, ולדעת דמר היינו באים לעיין במש"כ הטו"ז באו"ח סי' שי"ח במלח שכבר כלה פעולתו קודם שבא מלח האסור, דלא הוי זוז"ג והא"ר השיגו מגמ' דפסחים דף כ"ז דאף אם השאור דאיסור בא באחרונה דהוי זוז"ג, ובאמת דיש לחלק והוי תלוי בזה דג"כ אין נותנין השפיריטוס עד שהורקו המים המתומצים מהכלי שבו הדברים המחמצים, אבל לדעתי אין השפיריטוס גורם החימוץ וכל טעם הזיירע של המים אינו בא רק מן אותן דברים המחמצים, אבל אין למים המחומצים עדן חוזק וחריפות עד שיותן לתוכן השפיריטוס והוי השפיריטוס כמו בשמים ותבלין האסורים מחמת עצמן דלא בטילי, ואף דאם הי' בהן ס' לא היו אסירים אלא מדרבנן והיו מותרים לאחה"פ, אבל כיון שאין בהם ס' וטעם הי"ש דהוא החוזק והחריפות ניכר במים שהם א"מ ומה"ת עובר על ב"י ואסור גם לאחה"פ, אבל לפימש"כ יש לצדד ולהקל,

והנה אנוכי עמוס התלאות וטרוד מאד בסבל עבודות שונות, לכן אקצר באמרים וד' שנותיו יאריך:
יואל אונגר מרעכניטץ:

בשולי המכתב

ועדיין אני נבוך אף שכתבתי שהשפיריטוס של דגן ושל דגן מב"מ הוא דדמי לחלא דחמרי וחלא דשכרי אבל אפשר אף דהוי מב"מ בשמא מכ"מ אין טעמם שווין ובכה"ג לדעת הש"ך למ"ד טע"כ דאוריי' מה"ת בעי ס' דהא מחמיר בכה"ג בנשפך, וא"כ עבר על ב"י ואסור גם לאחה"פ:

תשובה לב

פאקש, א"ח של פסח:
ד' ישפות לך שלום חתני אהובי כנפשי הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י אב"ד ק"ק האללאש יע"א:
שאלתך בא לכאן במועד ע"כ נתאחר דברי תשובתי, ע"ד איש שנסגר חנותו שיש בו חמץ מחמת שמטה ידו ואין לי לשלם לנוגשיו הקפותיו ועבר עליהם הפסח, הנה מפלפולך נראה שנסתפקת אם המלווים עברו על ב"י ובזה אין ספק כלל כיון שלא בא החמץ לרשותם לא קנו עדיין כלל דאף אם כבר הוחלטו להם חמצו של הלוה מ"מ הא לא קנו דמעות אין כאן לשי' רוב הפוסקים דמלוה במכר לא קנה ומשיכה אין כאן ואף אם באנו לחוש לשי' הרמב"ם דקונין במלוה מ"מ הא חכמים עקרו לקנין מעות במטלטלי' ודמי להא דאתנן בע"ז פ' השוכר דף ס"ג, ועי' בלח"מ בפ"ב מכירה דפי' דברי התוס' שם לחלק בין הא דאתנן ובין הדין דמעילה במס' ב"מ, אמנם אפשר דיש בין המלווים שנתחייב להם בעד סחורות שקנה מהם והוי מלוה הבא ע"י מכר דלכ"ע קונה בלא משיכה כדאי' בסי' ר"ד, אבל באמת גם לזה אין לחוש דעדיין לא הוחלט להם החמץ ויכול הלוה לסלקם במעות ומכאן ולהבא הם גובים, ואף לשי' הר"י ברצלוני בסי' ק"ג דמשעבר זמן הפרעון למפרע הם גובים מ"מ זהו אם היו מחליטים להם גוף החמץ לבסוף אבל בנדון זה לא יבואו גוף החמץ לרשות הנושאים כ"א ימכר ורק מכיר הסחורות יבוא לידם וא"א לומר על גוף החמץ שיגבו למפרע ובפרט שעדיין לא נושמו ואיך יזכה בגוף החמץ מי שם להם:
אבל יש לדון על הלוה אם הוא שהגוף החמץ שלו וגם מונח ברשותו אם עבר על ב"י, הנה אם הורהין אצל המלוה כ' הט"ז ססי' תמ"ג דהחיוב לבער היא על הלוה שעיקר

החמץ שלו ודבריו תמוהי' לכאורה שהם נגד הש"ס דאמרינן בגוי שהלווה על חמצו של ישראל דגוי מישראל אינו קונה משכון משמע אבל אם היה קונה לא היה הלוה עובר, ומה שהקשה ע"ז הלא גוף המשכון של הלוה היא במכ"ת אשתמיטתי' דברי התוס' ב"מ דף פ"א ע"ב ד"ה והא שכתבו וז"ל וכן גוי שהלוה לישראל על חמצו אי לאו דגוי לא קנה לא הי' נאסר אף משכון בשעת הלוואה דלא קנה כיון דלא בשעת הלוואה קני לגמרי גם בשעת הלוואה אלים שיעבודו דגוי דאע"ג דהוי דישראל וקרינא בי' שלך מ"מ מדאפקי' קרא מלא ימצא לא מיחייב אלא כמצויי לו לגמרי וכיון דאלים שיעבודו דהאיך לא מצויי אצלו לגמרי עכ"ל אבל עם כ"ז אין לדחות דברי הט"ז לגמרי והיא עפמ"ש הריטב"א בקידושין דף ח' בשם הרמב"ן והובא ביתר ביאור בריב"ש סי' שצ"ו דבמשכון דקנה שלא בשעת הלוואה לגמרי מדר"י גם בשעת הלוואה אלים שיעבודו דמלוה דאם הוחלט בידו ע"י ב"ד או מדעת הלוה לבסוף אמרינן דלמפרע משעה שהרהינו הוא גובה, אבל גוי מישראל דל"ק מדר"י לא אלים שיעבודו ואף אם הוחלט בידו לבסוף מכאן ולהבא גובה וא"כ הגמ' מיירי דגבאו לבסוף לכן הוצרך לומר דגוי ליק תשכון אבל הט"ז ע"כ מיירי דלא בא לידי גיבוי לבסוף דיהי' גובה למפרע ויהי' אסור בהנאה לכן כ' שפיר:

והנה הרא"ש בפ"ק כ' דישראל שהפקיד חמץ אצל אחר דעובר על ב"י מדאורייי' וכדעת הר"י ומטעם שהשאיל הנפקד ביתו לשמירת הפקדון ומכילתא מיירי בהלוואה, והקשה הט"ז א"כ סיפא דחמצו דגוי ברשות ישראל ג"כ במשכון מיירי ואמאי לא עבר הא משכון ישראל ג"כ במשכון מיירי ואמאי לא עבר הא משכון באחריות דמלוה היא, וזה וודאי לק"מ דהא דמשכון חייב באחריות משום פרוטה דר"י ובהלוואה לגוי לא עשה מצוה, ולשי' התוס' דפסקו כרבה ומטעם דנגד דמי החוב הוי כאלו פריש הוכיחו התוס' בשביעית דע"כ לאותו שיטה בעי אחריות דאונסין, וכאשר נפרש ברייתא דגוי שהלווה לישראל על חמצו כן נפרש המכילתא אבל זה קשה דהא דחמצו דישראל ברשות גוי בהרהינו ע"כ במעכשיו וגבאו לבסוף וא"כ הה"ד בחמצו דגוי דהרהין אצל ישראל וגבאו לבסוף אמאי אינו עובר, והיה נראה לכאורה להביא ראיה מזה למ"ש המג"א סי' תמ"א סק"ד דאף בהרהין גוי אצל ישראל במעכשיו דעובר היינו לאסור לאחר הפסח אבל אינו מחוייב לבער דשמא יפדנו, וא"כ א"ש דהמכילתא מיירי לענין לעבור בפסח על ב"י ומטעם שאינו יכול לבערו משום שמא בדעת הלוה לפדותו ומדמי לנפל על חמצו מפולת, ואפ"ה אסור לאחר הפסח אף דלא עבר על ב"י ואפשר דמזה למד הרמב"ם דינו דאף אם היה אונס על הביעור דאסור בהנאה לאחר הפסח, וא"כ בדינא דהט"ז אף שלא עבר המלוה על ב"י דשמא יפדנו וגם הלוה לא עבר דהי' אונס על הביעור מ"מ

אסור בהנאה לאחר הפסח, והנה הה"מ כ' דלמד הרמב"ם דין זה דקנסו אף להי' אונס על הביעור מדין ישראל שהרהין חמצו אצל גוי, וכ' הכ"מ דרצונו דשם הי' אונס דלא היה ביכלתו לפדות משכונו ולדעת הר"ן שאם לא עבר על ב"י כגון ששכח דמותר ע"כ דההיא דישראל שהרהין ביש לו מעות לפדות מיירי, והקשו האחרונים על ראיית הה"מ דלמא התם אף דאונס הי' על הביעור מ"מ פשע שלא ביטלו אבל בעובדא דהר"ן דשכח והי' אונס גם על הביטול דלמא בזה לא קנסוהו כלל, ונראה לענ"ד דס"ל להה"מ דאם חמצו ממושכן אצל אחר אינו ברשותו קאי לבטלו דהנה במשכנתא פליגי הפוסקים אי יכול להקדיש מה שיתר על החוב והש"ך בח"מ סי' רי"א כ' דבמכירה כ"ע מודה דיכול למכור, ונראה מדבריו דג"כ לא מודו לענין מכירה אלא בששווה יותר מן החוב אבל אם אינו שווה יותר לא יוכל להקדיש ולא למכור וק"ו במשכון דמטלטל, שהורהן בבית המלוה וכמו שאינו ברשותו להקדיש ולמכור כן נמי אין ברשותו להפקיר, ולא עוד אלא שהיש"ש בפ"ה סי' ל"ד כ' דדווקא קרקע המושכנת דקרקע לעולם ברשות הבעלים קאי אבל מטלטלים לא יכול להקדיש מדר' יוחנן דמה ביתו ברשותו ואף הרי"ף לא כ' בפ"ק דב"מ שיכול להקדיש מטלטלי' שאינו ברשותו רק בפקדון דלא כפרי' אבל לא שיש לאחר קצת שיעבוד עליו עכ"ל, ואף שכ' שם ג"כ דמטלטלי' המושאיל אינו ברשותו להקדיש ובזה וודאי לא צדקו דבריו כמו שהוכיח הקצה"ח סי' רי"א והדין עם הקצה"ח שכן מבואר להדי' ברמב"ם פ"ב מה' שכירות הל' ה' וז"ל וכן אם השאילו חולין ואח"כ הקדיש והוא ביד השואל עכ"ד מ"מ במשכון נ"ל דדינו אמת ולכן שפיר הביא הה"מ דאף אם הי' אונס על הביטול ג"כ מ"מ אסור בהנאה, ובזה יש ליישב דברי הרא"ש הנ"ל דכ' דחמצו של ישראל ביד הגוי מיירי בהרהינו אצלו וכתבנו דע"כ במעכשיו מיירי וא"כ קשה חמצו דגוי ביד ישראל אמאי לא עבר, ולפי"ז יש לומר דהרא"ש סובר כרמב"ן ור"ן דאף דמה"ת לא עבר מ"מ לאחר הפסח אסור מצד שעבר על דרבנן רק דחולק דהם סוברים דבפקדון ג"כ אין עובר המפקיד מדאורייתא והוא כ' דעיקר מה"ת דהשאיל להמפקיד ביתו והמכילתא מיירי בהלוואה דאין המלוה משאיל מקום, ולכן אף אם לא אמר מעכשיו אף דמכאן ולהבא הוא גובה והוי חמצו של ישראל מ"מ אינו עובר מה"ת כיון דלאו ברשותי' דלוה קאי דהא אינו יכול להקדיש ולמכור, והא דאיתא בברייתא דאחה"פ אסור בלא מעכשיו משום דעבר על דרבנן:

והנה בנדון השאלה הלזו הנה כתבתי שמצד המלווים המה לא עברו על ב"י ומצדם אם הי' הלוה גוי לא הי' החמץ נאסר כלל אבל כיון דעל הלוה הי' חל חיוב הביעור ולא ביערו שנאנס, וגם לפי"מ שכ' גם ביטולו לא הוי ביטול כיון שלא הי' ברשותו

למכרו ולהקדישו א"כ החמץ עכשיו לאחר הפסח אסור בהנאה, וודאי אי היה מהני עכ"פ הביטול הי' מקום להתיר דהנה הירושלמי כ' דאף בביטול אסור לאחר הפסח אי משום דר' יוסא דבעי דאתי לרשות זוכה או משום חשש דהערמה ומה נפק מבינוהין נפל עליו מפולת דהערמה ליכא, א"כ אנן דקי"ל כר"מ וליכא אלא משום הערמה יהי' מותר במפולת והמג"א בסי' תל"ג מביא תשו' הרשב"א דרבינו האי אוסר במפולת וכי יחלוק על הירושלמי, ונראה דהירושלמי מיירי דנפל עליו גל גדול דאין עומד להפנות בשביל חתיכת חמץ הטמון בתוכה והוי כאבוד ממנו ומכל אדם דהוי הפקר כאלו נתייאש אבל הרמב"ן בפ"ב דב"מ כ' דלא מהני יאוש באבידה כ"ז שמונח ברשות בעלים, וא"כ הה"ד בזה דווקא אם שטף הנהר מרשותו הוי כאלו נתייאש אבל כ"ז שמונת בביתו אף שאין עומד להפנות והוי טמון בבורו מ"מ עדיין שלו היא והנה חשש הערמה שבירושלמי היא שיהי' דעתו על חמץ זה לחזור ולזכות בו ואינו מפקירו בלב שלם, והקשה הנוב"י מה בכך הלא דברים שבלב שסותרים מה שבפיו אינן דברים וכיון שאמר בפיו שמבטלו מה לנו לחוש לכוונתו אבל שפיר חזי הפמ"ג בסי' תמ"ח דאף שביטל בפיו יצא מרשותו אבל אח"כ כיון שדעתו עליו וחוזר וזוכה בו מטעם חצר, והנה וודאי אם לא ביטל ונפל עליו מפולת לא יצאה מרשותו אף שהיא אבוד ממנו ומכל אדם אבל כיון שביטל בפיו ואז יצאה מרשותו וא"א לחצירו לזכות כיון שמונח במקום האבוד וזה דווקא אם נפלה עליו מפולת שאין בדעתו לפנות וליטול החמץ הטמון בתוכה, אבל הרשב"א מיירי בכריו של חיטין ותחתיתו איזה גרעינים תחמצים שדעתו לפנות האוצר וליטול החמוצים ג"כ בזה שפיר כ' דאסור לאחר הפסח ומחשש הערמה, וא"כ בנדון זה אם היה ביטולו מועיל לא הי' החמץ נאסר כלל דחשש הערמה לא שייך בזה שיתכווין לחזור ולזכות בו דאין לו תועלת בזיכוי הלזה דלא לו יהי' החמץ ואם ישאר בהפקירא יגבו המלווים מן ההפקר דאף דאין המלוה גובה מן המטלטלי' שמכר הלוה אבל הפקר דמטלטלי אין מוציא מיד שיעבוד שכן כ' הה"מ בפ"ב מה' זכייה בשם בעל העיטור, אבל לפמ"ש דביטולו לא הועיל כלום א"כ גוף החמץ אסור לכל ולא יקחו ישראלי' אבל אם ימכרו לגויי' מותרים התלווי' ליטול דמי החמץ לפרעון חובותם שאינו תופס דמים:

תשובה לג

להנ"ל

פאקש יום ד' פ' בהעלותך תרכ"ה לפ"ק:

את כתבך קבלתי אתמול בערב ולא אחר מלהשיבך לאפרושי מאיסורא להנות מחמץ שע"ע הפסח, וודאי אסור להמוזג הלזה לסייע ידי עובר העבירה, ומש"כ הפמג"ד בסי' קס"ג במקום דיכול ליטול מעצמו דליכא ל"ע רק משום מסייע לא גזרינן באיסר דרבנן ליתא דבע"ז דנ"ה למשנה ראשונה אסור לדרוך ע"י ישראל העושה בטומאה משום דמסייע לעובר עבירה דאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י והתם ליכא אי' תורה, וראי' מרמב"ם דהל' מעשר אי כדבריו דליכא משום מסייע בדרבנן גם לפיו הי' מותר ליתן, דכל העבירה נעשית ע"י האוכל ואינו אלא מסייע, ועוד דראי' הרא"ש ריש שבת מקטן דב"ד מצווין להפרישו כ"ש גדול שלא יסייע לו, ואי נימא דמותר לסייע ידי ע"ע דרבנן א"כ כ"ש דמותר להושיט לידי הקטן איס' דרבנן אם יכול ליטול מעצמו, ונאמר דהאי דאי' בש"ע סי' שמ"ג דאסור לספותו בידים אי' דרבנן הוא כשאינו יכול ליטול מעצמו וקשה א"כ בשבת ס"פ ר"ע דחגב טמא אין ראוי' להצניע ליתן לקטן לשחוק, ואמאי הא יכולים לתנם לו כשהוא מונח במקו' שיכול ליטול מעצמו ובדינא דהרמב"ם בהל' מעשר וודאי לא התירו כ"א לחול' וכמו שהתירו להאכיל לענייי' דמאי, ועוד דאי נמי כדברי הפמג"ד דמותר ליתן לתוך ידו איס' דרבנן אבל לסייע ממש במלאכה וודאי דאסור, וראיה דהא לב"נ מותר להושיט אמה"ח בדלא קאי בתרי עברי דנהרה ואפ"ה אסור לסייעו במה שהוא מוזהר עליו כמ"ש רש"י בע"ז דנ"ה, וטעמא אפשר עפימש"כ הריטב"א דע"ז דאיסר ל"ע איכא גם במושיט אף דאפשר שלא יאכל משא"כ במסייע גרידא דוקא אם שאל ממנו כדי לאכול, וע"כ יש לפרש בדברי הרמב"ם שמחלק אם ניתן לידו אפשר שלא יאכל משא"כ לתוך פיו, דזהו אף בדרבנן אסור, ולכן גם בנ"ד אסור לסייע בסיועת וודאי שיש בו ממש:

והנה הרי"ף ס"פ א"ד והרא"ש פ' כל הבשר גרסו א"ר זירא לא יתן אדם פרוסה לשמש אלא אם יודע שנטל ידיו ולא גרסו כדאי' בש"ס לתוך פיו והדר מביאין הבריית' דהשמש שלא נטל ידיו אסור ליתן פרוסה לחוך פיו, ותימא לכאורה אחרי שהעתיקו גם בספק לו אם נטלו דאסור כ"ש אם ידוע שלא נטלו, ונראה דוודאי השמש א"א לו ליטול מעצמו אם לא יתנו לו ולא כפמ"ג דהא זמנין דהוי נמלך שאין יודע אם יחנו לו, ואית בי' משום ל"ע אם יאכל בלי נטילה, וגם אם אין ידוע לנו אם נטל הלא מספק אין לעבור על לאו דלפ"ע, אבל נלענ"ד אף דהעלה המל"מ פ"ד דהלכ' בכורות דספק אם נטל אסור לאכול דהוי כספק הניח דריש סי' שצ"ד אבל באוכל מחמת מאכיל דלא הצריכו נטילה אלא מספ' דשמא לא יהי' יוכל להזהר מליגע, אבל אם ספק הוא אם נטל לית לן בה דהוי ס"ס דלמא נטל וידיו טהורות ואת"ל לא נטל דלמא לא יגע, והנה כעין זה ג"כ במאכיל

לאחרים, אם ספק לן אם נטל אסור לן להאכיל דאיכא ספק לפ"ע, משא"כ בתושיטו לתוך פיו אין אסור אלא אם ידוע שלא נטל דליכא אלא ספ' א' דלמא יגע, אבל באין ידוע שרי כן נ"ל אבל באחר דיכול ליטבול בעצמו ואין בו לאו דלפ"ע רק מסייע דרבנן אין איסור באין ידוע בוודאי וכמו שהבאתי בשם הריטב"א, ויצא לן תבנא לדינא בנדון שלנו אם יש לספק דהיי"ש שנותן לו הרשע הלזה למזוג שהוא נשרף אחר הפסח, אף דלא ניחא לי דינא דהח"י בסי' תמ"ט דס' חמץ שע"ע הפסח, ברשע כי האי דאתרע חזקתי' דלא שביק היתירא ואכל איסורא דאסור בהנאה, וכאשר כתבתי בתשוב' אחריתי זה שנים רבות להניח דגם למאי דאמר בחולין ד"ד דברייתא דחמץ של עוברי עבירה ר"ש היא ג"כ לא מתירין מספק אלא מפני חזקה דלא שביק היתירא, מכ"מ המוזג הזה דאינו אלא מסייע דאיס' דרבנן הוא דהא לפ"ע ליכא דאם הוא לא ירצה למזוג יתן לאחר למזגו אין כאן איסר:

אמנם יש כאן עוד איסור אחר דמשתכר באיסור הנאה כיון דיש להמוזג שכר מכל הין והין שימזוג יטול כך וכך שכר טרחו, והוי כפועל ששכרו לעשות באיסור הנאה, אף שהר"ן ר"פ השוכר את הפועל כ' דאף למה דמסקינין דקנסו חז"ל בחמרין וביי"נ אטעמא דתפיסת דמיו סמכינין דאל"כ לא הי' אסור בהנאה לאחריני עי"ש, היינו לענין איסור השכר בדעיבד, אבל לכתחלה בכל איסורי הנאה אסור להשתכר, וכן כתב תוס' בפסחים דכ"ב ע"ב ד"ה ואמה"ח דאף דשכרו מותר, מכ"מ אסור לכתחלה וכ"כ הרשב"א בתשו' המובא בב"י סי' ת"מ וכ"פ האגור בסי' ת"ן דאסור להשכיר חמורו לגוי להוליך חמץ והמתירין לא התירו לדעת המג"א שם כ"א בשכרו סתם ולא הזכיר חמץ בפירוש ואפי' לדעת הר' אבי עזרי המובא במרדכי ר"פ כל שעה שפוסק כהתוספתא דמותר לשכור חמורו להוליך חמץ ומשמע שם דאפי' בפי' לשם חמץ דכ' דכן משמע בפ' השוכר דדוק' ביי"נ החמירו ולא בשארי איסורי הנאה, מכ"מ אם האד' בעצמו עוסק במלאכת אי' ההנאה מודה דכן מוכח מתשו' הרשב"א שהבאתי דכ' דמגמ' דילן ביחד לו בית מוכח דפליג אירושלמי וסובר כברייתא דהתוספתא וכ' א"כ יש לי לומר דההיא דירושלמי ביושב ומשמר דאסור עכ"ל ואין לומר דה"ט דאסו' ביושב ומשמר לא משום דמשתכר כ"א מחשש דשמא יאכלנו, או מפני חשדו דיסברו הרואי' דחמצו שלו הוא, שכן נר' לפרש דברי הירושלמי פ' כל שעה דפריך אמאן דמתיר חמצו ש"ג להנות ממנו בפסח מהא דלא ישכיר בהמתו להביא עלי' חמץ ופתח לה בבא עמו, והיינו מא' מן הטעמים שכתבתי (ודברי המפרש שם תמוהים] אבל אהרשב"א א"א לומר כן דהא לא אסר כ"א במשמר בשכר, לפי הטעמים האלו אפילו בחנם נמי, ועוד דכ' בתר הכי דאע"ג דבדיעבד

שכרו מותר כדאי' בהשוכר מכ"מ לכתחלה אסור אלמא משו' משתכר אוסר הרשב"א, ומנ"ל להרבות מחלוקת ונאמר דאף האביעזרי לא התיר אלא שכר בהמתו ולא שכר גופו, ואם ירצה לבתר על שכר טרחו ולא ליקח שכר מזוגתו כ"ז שחושב דהיי"ש שעבר עליו הפסח קיים כדי להרוויח שיכלכל עצמו אחר כלות החמץ האסו' מהיתיר' ג"כ אסו' לו לפמש"כ תוס' פסחי' שהבאתי דאף להחזקת טובה שעושה עמו בחנם חיישי' וכן מבואר להדי' בי"ד סי' קל"ג דאסור לשמש ולמזוג יי"נ של גוי אף בחנם:

ועוד אף נימא דדעת האביעזרי להתיר לכתחלה להשתכר באי' הנאה, וצ"ל דס"ל דהוא אינו נוטל אלא שכר טרחו, ואיסור ההנאה אינו אלא גרמא לחודא שישתכר בעד טרחתו, מכ"מ הלא ידוע שעיקר הריווח של המוזג הוא מה שמשתכר ע"י המדה, שאם נותנים לו הין המחזיק מ"ם מדות למזוג על יד, הוא מקטין מדתו ומוכר מ"ב מדות, וכיון שמכר המ"ם מדות והכניס מה שיש עליו לשלם אל הארענדאר, נשאר לו ב' מדות לשלל והם שלו ואיך ימכרם והם אסורים בהנאה לכ"ע ואין תקנה לזה כ"א אם ישפוך כל המדות הנשאר' לנהר, וגם יטול מהארענדאר שכר מזוגתו וישליחם לים המלח, כ"ז שאומד דעתו שהחמץ שנותנים לו למזוג הוא מן האסו', ולא ירוויח רק מה שנשאר בחניות זה שיפרנס עצמו אח"ז בהיתר:

וגם על זה עוד יש לפקפק מטעם דרוצה בקיומו, ויש להתיר לפמש"כ בס' מק"ח סי' ת"ן ואין לי להאריך עוד, כי אני מוטרד כעת ואסיים בשלום:

חותנך ומוקירך ואוהבך יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה לד

פאקש תרי"ט לפ"ק:

שלום לי"נ הרב מו"ה משה גינס נ"י אב"ד ק"ק צעצע יע"א:

דברי שאלתו כבר כתובה על ספר חינוך ב"י והובא בחק יעקב סי' תמ"ח ס"ק ד' ופסק לקולא מטעם ס"ס ספק שמא לא לתתו כלל ואת"ל לתתו דלמא לא נלתתו כ"כ שנתחמצו וא"תל שנלתתו כדי חימוץ דלמא לאחר הפסח נעשה, והנה אף דהספ' הראשון לא שייך לדידן דכולם לותתין אסתגר בתרתי ספיקי בתרייתא, ועוד יש לי להוסיף ס' א' דלמא הטוחן החליף חוטיו של ישראל בשלו כדרכם להמיר הטובות ויפות ברעות שלהן ואפי' חלפי חמץ לאסור להמחליף למאן דאוסר אפי' בלא כיוון אין כאן דאפשר דחוטיו של ישראל עדן לא נלתתו ולא נתחמצו כלל והבן, והנה לפי ס' הרב יש ליישב דברי רש"י ותוס' עירובין דף ס"ד בהא דהוכיח שם בש"ס דהולכין אחרי רוב עוברי דרכי' דלא

פירשו מדשרי בהנאה כקושי' מהרש"א שם י"ל דאף אי לא אזלי בשר רוב העוברי' הוי שרי מב' ספיקות דלמא של גוי ודלמא אחר הפסח נתחמץ דאין לומר דמיירי במקום שידועה שלא נאפה אחר הפסח שלא שהה עדיין שיעור לישה ואפי' אחה"פ די"ל דהא דקאמר ש"מ הולכין אחרי רוב עוברי דרכי' היינו ע"כ שהעיירות סמוכי' הי' רוב ישראלים שוכנים בתוכן וקמ"ל דלא אזלינן בתר רוב הסביבה כ"א בתר מקום המציאה כמבואר בח"ת סי' רנ"ט סעי' ג' ובש"ך יו"ד סי' א' ולא כהפ"ח סי' ס"ג ששגה בזה ואי הוה ידועה שנאפה בתוך הפסח אף אי הוי אזלינן בתר רוב הסביבה הלא רוב ישראל אין אופין פתן חמץ בפסח ורוב אוכלי חמץ בפסח גויים הם, והרווחתי בפירוש זה דלדברי מהרש"א קשה מה הקשה בעצמו מתוס' ד"ה ולמדנו וכו' דאי הוי סובר חמצו של גוי אסור הי' אסור מספק דלמא נעשה בפסח אלמא דספק שעבר עליו הפסח אסור וכן מוכח עוד מתוס' חולין דף ד' לשי' הר"ת דבבצק לאחר ששהה שיעור לישה מיירי למה צריך למחליפן הלא בלא זה שרי מספיקא דלמא לאחר הפסח נעשה אע"כ דספיקא לחוד אסירא רק משום ס"ס שרי כמ"ש ואי הוי חמצו של גוי ג"כ אסור לא הי' אלא חד ספיקא דלמא לאחה"פ נעשה וטעמא נ"ל כמו דחזינן גבי כתמים דכ' הרשב"א בפ"ק דחולין דלכן מטמא למפרע כיון דיבשה היא וא"א לומר עכשיו ראתה מחזקינן למפרע אף דכתחי' דרבנן והו"ל כל הבגדים שקודם שעה שיוכל להתייבש ספק דרבנן וצריך לומר דכל היכי דליכא לאוקמי אחזקה דמעיקרא אוקמי אחזקה דהשתא כן ה"נ כיון דעכשיו חמץ גמור ועבר עליו זמן מה משעה שנסתפק וא"א לאוקמי אחזקה דמעיקרא מחזיקי' הריעותא מזמן לזמן מטעם חזקה דהשתא אפילו באיסור דרבנן אמנם גם לדידי קשי' ארבנן דסברוה דברייתא דחמצן של עוברי עבירה ר"י הוא והביא סייעתא לרבא דסמכינן אחזקה דלא שביק התירא ואכיל איסורה דלמא שאני התם דמותר מכח ס"ס דלמא לאחה"פ לש הבצק בעצמו ואת"ל תוך הפסח דלמא החליפו במה שלש הגוי אחר הפסח, ואפשר דזה הוה שם אונס חד ולא הוי ס"ס:

ומ"ש מר טעם א' להתיר משום דבטלו כבר כ' הפוסקי' אחרונים דחששו שמא יערים אפילו בשוגג, גם מ"ש מר להקל מהמכילתא כבר כ' הר"ן ריש מכילתן דה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן צריך ביעור ואי לא ביערו ועבר עליו הפסח אסור בהנאה כדמוכח מהא דאמרי' גבי נכרי שהלווה לישראל על חמצו והרהין בבית הגוי דאי לא אמר מעכשיו דאסור אחר הפסח:

אבל מ"ש מר כיון דרובן לא נתחמצו דמותרין כיון דמב"מ ברובא בטל אין דעתי מסכמת דדעת רוב הפוסקים דקמח בקמח מקרי לח בלח כמ"ש בסי' תנ"ג המג"א ס"ק ו' וכיון

דהחשש היא דלמא נלתתו בפסח ובתערובות תוך זמנו בעינן ששים אם נשתהה אחר הפסח ובסברא זו י"ל ליישב מה שכתב הריק"ש בשם הרדב"ז והובא בפ"ח בסי' תמ"ח דאם לתתו נכרים ברחיים של ישראל חיטיו ביום אחרון של פסת כדי שיהי' מוכנים לטחון מוצאי י"ט דמותר לערבם לכתחל' עם חיטין אחרים והפ"ח השיג עליו דהא גם לשיטת המקילין בלתיתה מודי' דאסורי' למכלינהו בענייהו ואין מבטלין איסר דרבנן לכתחלה, ולפמ"ש ניחא דרדב"ז סובר דוודאי רובן לא נתרככו שיהי' קרובין להתבקע וכל החשש דלמא אין מן האין המחמיצי' סמי' נגד המחמיצי' וכיון שנתערבי' שלא מדעתו מותר באיסו' דרבנן להוסיף עליהן כדי לבטלן ולא עוד אלא אפי' אי הוי אי' דאוריי' כיון שמערבי' קודם הטחינה ובעודן יבישים לכ"ע מותר להרבות עליהן שיתבטלו כשיעשו לחים כמ"ש בש"ע יו"ד סוף סי' ק"ט:

אמנם מה דקשה לי על הרדב"ז היא להיפוך כיון דלתיתה אינו אלא ספק חמץ שכן כ' הרי"ף פ' כל שעה דבלא נתבקעו מותר התבשיל דהוי ספק דרבנן ואסור למכלינהו בעינייהו דהוי ספק דאוריי' וא"כ אם נלתת ביו"ט אחרון של פסח לשתרי לגמרי אחר הפסח למכלינהו בעינייהו דהוי ס"ס כמו דשרינן' בסי' תצ"ב ס' מוכן ביו"ט שני ואפי' אם נימא דס"ל להרדב"ז כסברת החולקי' שם א"כ שפיר דאסור בפסח עצמו אבל לאחר פסח למ"ל למבטלינהו דהא טעם החולקים שם משום בדבר שיל"מ לא מהני ס"ס אבל אם נדון לאוסרו לאחר הפסח משום חמץ שעבר עליו הפסח הוי דבר שאל"מ וצע"ג לדינא אי בעי ביטול כלל ועי' בסי' תס"ב סעי' ב' דג"כ מחמרינן בס"ס לאכול בפסח ומתירין לא"פ ובטו"ז שם סק"ד מתמיה למה מהני ס"ס אף לאכילה משום דהוי דבר שיל"מ, תבנא לדינא אם נטחנו ו' שקין של חיטי ישרא' ברחיים גדולה שאפשר שלא נלתתו עד מוצאי יו"ט אין ספק כלל והיא לגמרי עובדא דתשוב' דחב"י שהבאתי ואם אי אפשר שנטחנו כלם לאחר הפסח או עכ"פ שא"א אם לא נלתתו ביו"ט אחרון של פסח מ"מ כיון דאפשר דלא נלתתו כל כך שיתרככו עד קרוב לביקוע וגם אם נלתתו כ"כ שמהם נתרככו כדי חימוץ מ"מ כיון דרובן החוש מעיד שלא נתחמצו ובעודן יבישין נתבטלו ברוב ולא נאסרו כ"א אחר שנטחנו ואותן שנטחנו בא"ח וודאי ג"כ לא נלתתו ביום שלפניו הוי בצירוף הרוב שלא נתחמצו כלל עם כל הנטחנים אחר הפסח ס' נגד המחומצים בפסח ועוד יש לצרף ספיקא דילי' דלמא המיר הטוחן רע בטוב וגם לקצת פוסקים דקמח בקמח יבש ביבש ומפני הביטול ברובא לחודא, עוד יש לצרף דעת הא"ז שהובא בת"ח כלל כ' סי' ט' דבאיס' דרבנן במב"מ גם בלח לא בעי יתר מרובא, ומלבד כל אלה כיון שספק לנו אם יש ס' נגד אותן שנתרככו ומתחמצו בפסח והכל נעשה ע"י

גוי וברשותו של גוי והוי כנשפך במקו' דאיכא רובא וספק אי יש ס' דמותר בדרבנן כ"ש כאן דהוי תרתי דרבנן דכל עיקר חמץ שע"ע הפסח אינו דאורייי' וגם מב"מ בטל ברוב גם בלח מדאורייתא דמותר אם א"א לנו לידע שיערו כן נ"ל להלכה ולמעשה להתיר גם באכילה:

אבל האיש הלזה לא טוב עשה שלא מכר חיטיו המסורים לטוחן קודם הפסח ולא ירא לנפשו דלמא יתחמצו בתוך הפסח ויעבור על ב"י דאורייי' וגם להפוסקי' כהמכילתא עכ"פ עובר על ב"י דרבנן, ומע"כ הגן בעדו לומר ששגג הי' שסובר מה שהוא ברשות הנכרי א"צ למכור אבל באמת אין מי שמספק בדבר הלזה וידועה לכל ועכ"פ הי' לו לשאל הלכה למעשה ומ"ש מעכ"ת שאפשר ששכח הנה זה תלי' בפלוגתת הפוסקים באו"ח סי' ק"ח אי שכחה הוי אונס ומה דקשה מסוגי' דפ' המפקיד דכל לא ידענא פשיעותא כבר יישבתי בתשו' אחרת דאפשר לחלק אי שכח הדבר לגמרי עד שאם נשאל אותו עליו היכן הוא ואנה הוליכו לא ידע להשיב זה הוי פשיעותא דאי לאו דהיה הדבר קל בעיניו עד שנשכח ממנו ככל מלתא דלא רמי עלי' דאינשא הוי ידע עכ"פ כשנשאל אבל אם לא עלה רק על דעתו לעשות המחויב בשעה המסוכנת ואם הי' א' שואלו הוי נזכר זה אפשר דהוי אונס עכ"פ ראוי' האיש שיוקנס מה שמרוויח ע"י שלא מכר שאם הי' מוכרם הי' צריך לכפול הערבון של הגוי וכדי שלא יהי' חוטא נשכר יוקנס לשלם סך זה לצדקה ואם בעל נפש הוא וירא לנפשו על שהקיל כ"כ באיסורין חטאו יפרוק בנתינה לצדקה מתנה הגונה ותל"מ מפני הטרדה אקצר:

הד"ש יואל אונגר תרעכניטץ:

תשובה לה

לנכדי אהובי הרב מו"ה פישל נ"י אבדק"ק שארוואר יע"א:

ע"ד השאלה שענבים הדורכים שהוא איזהו ימים בחביות של י"ש החמוצים אם מותר לשתות היין בפסח, ודעתך לאסור דכבוש כמבושל ונגד כל החביות משערינן ואין במה שבתוכו ס', וכונת לדעת הראשוני' שהטור בסי' תנ"א הביא בשם רב האי בעריבה של חרס שלשין בה כל השנה, ובשעת הגיתות הדיחו אותה יפה, ודרכו בו ענבים אותו היין אסיר לשתות בפסח והב"י בסי' תמ"ז כתב על דברי רה"ג דתמוהים דהא צונן אין מפליט ואין מבליע, וכתב שם הד"מ דאפשר דאם שהה בתוך כלי מעת לעת הוי כבוש דדינו כמבושל ובהם מתישבים דברי רה"ג, והוא ממש נידון שאלתך, ואף שסיים שם הד"מ דאפשר דחמץ קודם פסח דהיתר הוא לא אמרינן ביה כבוש כמבושל והביא המג"א

בס"ק ט"ז ספק זה מכ"מ כתב מיד אח"כ בשם הב"ח דכבוש כמבושל, ומבואר כן להדי' בש"ע סעיף ח' בזתים שנכבשו בכלי חמץ דבעינן שלא יהי' הכלי בת יומא, ואם כל זה מצאנו קדמוני' חולקין על דין זה, גם הרמ"א בסי' תנ"א סעיף כ"א הביא דין שבמרדכי בשם האו"ז שאם נתנו יין או דבש בכ"ח שבלוע מחמץ רק שהודח יפה דמותר בפסח, וכתב בטעם הראשון משום דבטל בס' ואינו חוזר וניעור, וא"צ ס' נגד כל החביות משום דהתירה בלע לכן משערין כפי פליטתו ולא אמרינן לא ידעינן כמה נפק מני', וכתב עוד טעמים משום נוטע"ל וכתב המג"א שם סק"מ דבחביות של יי"ש אסור דלשבח הוא, ולא חשש לטעם הראשון וטעמו דהב"י כתב על דברים אלו שרוב הפוסקים סוברים דחמץ לא מיקרי התירא בלע דשמו עליו, והח"י חלק על דין זה מסברא, כיון דלא ידעינן כמה נפיק מה לי איסור ומה לי התירא ובב"ח כגן התוחב כף חולבת לקדירה בשר משערינן נגד כולה, ואומר אני מאן חשיב ומאן ספיק לחלוק מסבר' עצמו על גדולי הקדמונים וכגן א"ז הגדול והסכימו אתי' בסבר' הלזו הראבי' ור' שמחה כמבואר שם במרדכי, והטו"ז בסוף סימן תמ"ז כתב שכן ג"כ דעת בע"ה שהביא הטור דגיעול היוצא מדופני הכלי אינו אוסר, ואם יפלא בעינינו, חובה עלינו לחקור להבין עמקי סברותיהם ולא לחלוק על גדולי הראשוני' שקטנם עבה ממתנינו, והנלע"ד עפ"י מה שהביאו האחרונים דעת הראב"ד דדוקא בנתבשל בכ"ח משערינן בכולו דלא ידעינן כמה נפק מני' אבל בכלי עץ דיוצא על ידי הגעלה וכלי מתכות דיוצא על ידי ליבון א"צ לשער נגד כולו רק לפי אומד דעת כמה יצא ממנו, ונ"ל דסבר' כשיט' המחלקי' באותו סי' שם בין כלי חרס דכל הבלוע בתוכו נעשה נבילה ובין כלי דאפשר להפריד האיסור ע"י הגעלה וליבון דבהם אין הבלועה נ"נ וסבר דבכ"ח דגם הבלוע נעשה נבילה אי אפשר לשער כמה נפק מן האיסור שגם ההיתר שבתוכו נעשה נבילה, משא"כ בכלים שלדעתו אין הבלועה נ"ל מהני האומד יפה כמה נפיק מן האיסור, אבל אנן מחמירין כדעת החולקים שגם בכלים דאפשר להפריד נעשה הבלועה נבילה, לכן משערין בכף חולבת בקדירה נגד כל הכף, אבל בנדון האו"ז דגיעול היוצא קודם פסח דעדיין היתר אף להפוסקים דחמץ שמו עליו ולא הוי נ"ט ברנ"ט דהיתירא מכ"מ חתיכה נ"נ לא יכול לומר בזה וכמש"כ מג"א בסי' תמ"ז סקל"ח שפיר כתבו הגאונים דלא צריך לשער נגד כולה רק נגד מה שיצא ממנו לפי אומד דעתינו ולא קשה קושי' הב"י מהא דשמו עליו, אבל אם אנחנו זכינו להבין סבר' האו"ז וגדולי ראשונים שהסכמנו עמו, אבל אין בידינו להקל לגד כל האחרונים שלא סמכו א"ע על סברה זו ולכן כתב המג"א דדוקא בחביות של שכר דנוט"ל ביין ולא בחביות של י"ש ע"כ גם דעתי מסכמת לאסור לשתות היין בפסח:

אבל קשה לי קושי' חמורה לפימש"כ הש"ך בסי' צ"ח דאף דאין אנו סומכים אקפילת ארמאי אבל בהיתירה בלע שפיר יש לסמוך אטעימת ישראל כגון בתרומה או בקונם, א"כ בחשש בליעת חמץ כגן שומן מהותך בכלי חמץ ושארי דברים המתבשלים בכלי חמץ דכתב הרמ"א דמדינא אסורים בפסח ולמה לא מהני טעימה קודם פסח, שאם לא יורגש הטעם אף שיש בו משהו הלא אין חוזר וניעור בלח, ואם נאמר דבחמץ מחמירין וחוששין לדעת רש"י ורמב"ן דגם בדליכא טעמא בעינן ס' הלא בלא ידעינן כמה נפיק, ואפשר דלא נפיק רק חלק סא' מודים דמהני קפילא כיון דלא נרגש, ודאי לא נפיק כל כך וכמש"כ הר"ן פרק גיד הנשה:

אבי זקנך הדש"ת יואל אונגר מרעכניטן:

תשובה לו

בעז"ה שאכטיץ יום א' פקודי ת"ר לפ"ק:

להרב מה"ו משה פאקש נ"י:

תשואות הן למעכ"ה על אשר הפליא לעשות בתירץ קושי' מהרש"א פסחי' דף י"ג וקנאת סופרי' תרבנה חכמה ואענה אף אנכי את חלקי ליישב קושי' מהרש"א וגם קושי' העולם לשי' הכלבו דחמץ ידוע לא מהני ביטול א"כ מאי פריך הגמ' דף ו' וכי משכחת ליה לבטלה, והיותר קשה להבין עצם החילוק בין חמץ ידוע לאינו ידוע, והנ"ל דהנה התוס' בסוגיא דהואיל דחקו עצמם אמאי אינו עובר בחמץ של הקדש ולא נימא הואיל ואי בעי פריק לה כמו הואיל וא"ב מתשל, והנ"ל לומר בפשוט דהיכא דמחוסר מעשה לא אמרינן הואיל דדוקא הואיל וא"ב מתשל דלא בעי אלא אמירה בעלמ' והואיל וא"ב בצע להו מכל פורתא לא הוי ג"כ מחוסר מעשה דוודאי יטול ויפריש חלה אלא דהספק אי יפריש חלה שלימה או יבצע מכ"א וא' מהן, אבל אי בעי פריק או הואיל וא"ב קנאו דמחוס' מעשה ל"א הואיל, ולפ"ז י"ל דהיכי דמונח חמץ של הפק' בתוך חצירו אע"ג דלא הוי חמץ שלו מ"מ עובר עליו מטעם הואיל וא"ב קנה ליה דלא מחוסר שום מעשה דמיד דנותן אל לבו לקנותו קני' ליה חצירו, ולפ"ז מן הדין לא הי' מהני שום ביטול, אך תוס' בב"מ דף כ"ו כ' דבדבר הטמון שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם אין חצר קונה עי"ש בד"ה דשתיך וכו' ולכן מהני ביטול לחמץ שהיא טמון ואינו ידוע לו משא"כ לחמץ הידוע, והנה בב"מ דף ק"ב איתא בגמ' כל היכי דאיהו מצי זכי לי' קני לי' חצירו וכו' וכת' שם האס"ז בשם הריטב"א דפליגא בי' הקדמונים דיש מהם סוברי' דדוקא שלא מדעתו אין החצר זוכה באיסורא דאיסורא לא ניחא ליה דלקני, ויש מהם סוברים דאפי'

מדעת בעל החצר אין יכול לזכות דדוקא גבי גניבה גלי' רחמנ' דתקני החצר אבל לא בשארי איסורי' והנה הרמב"ם פסק הקונה חמץ בפסח לוקה, וא"כ מאן דס"ל דגם לחמץ ידוע מהני ביטול ס"ל דחצר לא קני אסורא אפי' מדעת בעל החצר א"כ ליכא למימר הואיל וא"ב קנאו בתורת חצר אלא בעי דוקא הגבה או משיכה, והואיל דמחוסר מעשה לא אמרינן ודוק, והנה מדאמר רב הבודק צריך שיבטל מחשש שמא ימצאו גלוסקא יפה ודעתו עלי' יש להוכיח כן דהחצר אינו קונה לו אפי' מדעתו דאל"כ מה מהני לי' הביטול אם יתוס עליו הדר זכי לי' חצירו אלא ע"כ דס"ל דחצר לא קני אסורא אפי' מדעת וא"כ שפיר מהני ביטול אפי' לחמץ ידוע ושפיר פריך הגמרא וכי משכחת לה לבטלי' ולפ"ז מתורץ ג"כ קושי' מהרש"א הנ"ל דלר"י לק"מ די"ל דס"ל דלחמץ ידוע לא מהני ביטול אכן לרב לשיטתו שפיר הקשה:

והנה עוד נ"ל לבאר טעם הכלבו דלא מהני ביטול לחמץ ידוע גם לתרץ קושי' הפוסקים על הכלבו דהוא עצמו כת' על דינא דמתני' דכיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט דהא דלא תני תקנתא דביטול כיון דאינו שלו ולית לי' בה אלא טובת הנא' לא יכול לבטל, והלא בלא"ה לשיטתו לא מהני ביטול לחמץ ידוע, והנ"ל דהנה זה לי ימים שנסתפקתי על דינא דתוספתא הובא ברא"ש פ' כל שעה כדי שלא יצטרך לבער החמץ ימכרנה או יתננה לנכרי קודם זמן האיסור, ונסתפקתי אי דוקא קודם זמן האיסור מהני הך תקנה עד שלא יחול מ"ע דתשביתו ולאו דב"י או גם אי יחול הקנין בעת התחלת זמן האיסור כגון שאמר לגוי קודם זמן האיסור משוך חמץ זה ולא תקנה עד שתתחיל שעה ששית אי סגי' לי' בהאי תקנתא לסלק ממנו חיוב הביעור ופשטנא לה מהא דאיתא בתמורה דף כ"ו במתני' דכיצד מערימין על הבכור דדמי' לתקנתא דתוספתא דידן ומבעי' עלה אמר על הבכור עם יציאת רובו עולה הוי' או בכור ואמרינן היינו דבעי' אלפא אמר על לקט עם נשירת רובו יהי' הפקר לקט הוי או הפקר וסיומא דמלתא דדברי הרב ודברי התלמוד דברי מי שומעין, וא"כ הה"נ בעי' דוקא שיוקדם המכירה לחיוב הבערה אמנם לפ"ז קשה האיך מהני ביטול מטעם הפקר הא כבר תמה הר"ן הא הפקר בלב לא מהני בשום מקום ותי' כיון דבלא"ה חמצו אינו ברשותו מהני גילוי מלתא בעלמא, והנה זה אינו מתחיל אלא משעה שנאסר בהנאה אבל מקודם לכן אי הי' רוצה אחר לזכות בו אחר שביטלו לא הי' יכול וא"כ אינו נעשה הפקר עד התחלת שעה ו' ואז בא עליו מיד חיוב מ"ע דתשביתו ולדעת הרמב"ם פ"ב מה' ח"ומ ורש"י ג"כ לאו דב"י והיכי דההפקר עם החיוב דאורייתא באי' כא' לא מהני כמ"ש, אמנם י"ל לפמ"ש התוס' רפ"ב דחמץ שאינו ידוע אינו עובר עליו כלל ולא הוי כאוכל חלב בשוגג, ואי משכח ליה תוך פסח לא אמרינן

דעבר למפרע אלא מכאן ולהבא וא"כ שפיר מהני הביטול לחמץ שא"י כיון דמיד כשנכנס פסח יצא לי מרשותו וחיוב לא חל עליו עד דימצאנו וקדמה לי' הפקירו אבל לחמץ ידוע באמת לא מהני לי' הביטול מטעם הנ"ל וכ"ז אם הי' חמץ גמור בשעה שנתבטלה אך הי' קודם זמנו שפיר שייך סברתי הנ"ל דהפקירא וחיובא דב"י באין כא' אבל במתני' דכיצד מפרישין דהיא תוך זמן איסורו אלא דהביטול הוא בעודו מצה, והנה משע' שהתחיל פני' להקרם קרוי' שיאור דהוא חמץ נוקשה ואסור מדאורייי' באכילה ובהנאה אבל אינו עוברי' עליו בב"י כמ"ש התוס' ר"פ א"ע וא"כ גם לשי' הכלבו מהני הביטול דמשעה שהתחיל להקרים פני' ונאסר יצא ליה מרשותו כיון דבלא"ה אינו ברשותו אז מהני ליה גילוי מלתא וחיובא דב"י אינו בא עד שיעשה חמץ גמור וא"כ קדים לי' הפקירא לחיובא דב"י ודוק:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה לז

בסוגי' דהרהינו פסחים ל'

איתא התם במתני' נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה, ומסיק הש"ס כגון שהרהינו אצלו ואמר לו מעכשיו, והנה הרמב"ם בפסקיו הלכות חמץ ומצה פ' ד' הל' ה' כ' וז"ל ישראל שהרהין חמצו אצל עכו"ם אם אמר לו אם לא הבאתי לך מעותי מכאן ועד יום פלוני קנה חמץ זה מעכשיו ה"ז ברשות העכו"ם ואותו חמץ מותר לאחר הפסח, והוא שיהי' אותו זמן שקבע לו, קודם הפסח עכ"ל, וטעמו ע"כ משום דאמרי' הואיל אי בעי פדה כך הבין הר"ן בדבריו והקשה עליו הא אמרי' שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אלמא דלא אמרי' הואיל אי בעי פדה, והוא לכאורה קושי' עצומה ונראה לתרץ דהנה התוס' בסוגי' דהואיל דף מ"ו בד"ה הואיל אי בעי מתשיל הקשו דלמה לא אמרי' באמת הואיל אי בעי פדה ותירצו כיון שנתחמץ שום אדם לא יפדנו כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ולכאורה דבריהם אינם מובנים כלל וכלל, דא"ה אמאי אמרי' הואיל אי בעי מתשיל, לכן נראה להסביר דבריהם, והוא, דהנה איתא בש"ס נדרים י"ד ע"ב איתמר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אמר רב יהודה אמר רב אל ישן היום שמא ישן למחר ור"נ אמר ישן היום ולא חיישינן שמא ישן למחר ומודה ר"י באומר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום שישן היום, כי לא מזדהר בתנאי אבל באיסורא מזדהר עי"ש בר"ן ובראש שהעלו להלכה כדברי רב יהודה, ולפי"ז ה"ה אפשר לחלק בכה"ג דוודאי הואיל אי בעי פדה לא אמרי' כתי' התוס'

דשום אדם לא יפדנו דהא באיסורא מזדהרו אינשא וא"ת שיפדנו לאחר הפסח מה בכך הלא כבר עבר הפסח, משא"כ הואיל אי בעי מתשיל בהא שפיר חיישי' שישאל על נדרו אחר הפסח והחכם עוקר הנדר מעיקרא ונמצא עובר עליו למפרע, וכ"ת שנא ישאל כדי שלא יעבור הא ליתא דוודאי בפסח לא ישאל משום דבאיסורא מזדהרו משא"כ לאחר הפסח דלא הוי אלא כעין תנאי ובתנאי לא מזדהרו ולא חייש למה דעובר עליו למפרע, ולפי"ז דברי הרמב"ם עלתו כהוגן דהתם וודאי אמרי' הואיל אי בעי פדה לאחר הפסח וא"ת לא יפדנו כדי שלא יעבור ז"א כיון דכבר עבר הפסח ובתנאי לא מזדהרו ושפיר חיישי' דלמא יפדנו לאחר הפסח מיד ויעבור למפרע, ולהכי נקוט הרמב"ם דווקא אם הגיע זמן הפרעון קודם הפסח:

תשובה לח

פאקש, אור לארבע' עשר תרכ"ז לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרבני מו"ה יעקב באש נ"י:

ע"ד תורה אשר חידש מר בהג"ה רמ"א דסי' תקס"ח דכוונת הרב לומר דכל התענית שבא ע"ד המנהג כגון בה"ב ושל ימי התשובה דמותר לאכול בסעודת מצוה דכוונתו רק ללות ע"מ לפרוע ועי"ז תמה מה דנוהגין לאכול בתענית בכורים בסיום ולא לפרוע יום אחר תחתיו, ואם כי עיני מעלתו שפיר חזי בפי' דברי הרמ"א מ"מ נ"ל ליישב המנהג דהרמ"א מיירי אם קיבל עליו התענית במנחה שלפניו דהוי נדר והו' צריך התרה לנדרו זה וכמו שהי' דעתם של רבותיו של הרא"ש רק הרא"ש כ' דלא נתבטל הנדר לגמרי ומאומדן דעתו לא הי' זה הנדר כעין יום זה כ"א כעין יום סתם, ולכן גם בנדון דהרמ"א דמיירי שקיבל כעין כל המתענים תענית יחיד גם התחיל להתענות ואח"כ זתניהו לס"מ, משא"כ באוכלין על הסיום דלא קבלו עליהם התענית כלל דידעו מקודם שלמחר יהי' ס"ח, וכל התענית אינו מדינא דמקור הדברים דמצאו סמך לזה דלא להוי מנהג טעות מירושלמי והתם אדרבא דרבי אי לאו דאסתנות הוי לא הוי צם, וכיון דאינו מדינא רק דלא לפרוש ממנהגא, והוא גם לא קיבל ולא נעשה נדר מעולם רק מנהג שנהג הוא בעצתו והוא אדעתא דמנהג סמך, ובס"ת לא נהגו כלל, ובזה מיושב מה שהקשה הש"ך בסי' רי"ד בסתירת דברי הש"ע ומעלתו הקשה עליו דלמא כוונתו ביו"ד דצריך התרה אם לא ירצה לפרוע, ולדעתי גם הש"ך ראה דבין ביו"ד ובין באו"ח מיירי בקיבל עליו התענית דמה שצריך התרה או לפרוע הוא מחמת שקיבל עליו התענית במנחה דהוי נדר, אבל לא מחמת מנהגו דאדעתא דזה לא נהג, וא"כ לא הי' צריך אלא למשאל על נדרו

בקבלת התענית אבל בש"ע שם הוצרך ג"כ לפתוח בחרטה על מנהגו שנהג כן לשם נדר וע"ז שפיר הקשה, ותו אין בפי מענה מאפס הפנאי והנני דו"ש ויחוג חג המצות בדיצות כאוות נפשו ונפש אוהבו:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה לט

פאקש, עש"ק פ' פקודי תרל"ו לפ"ק:
בירך לקחתי ובירך אשיב לכבוד מחותני הרב מו"ה עקיבא פישער נ"י אב"ד דק"ק טעט יצ"ו ויראה בשמחת בניו, יושפר נחלתו, וייטיב השם מזלו, ויפיל חבלו בנעימים:
אתמול בלילה קבלתי מכתב מעלתו, וכעת סמוך לחג אשר רבו טרדות וסבל עבודות שונות, משא בני הקהלה גדולה ד' ירבה וכו' ובני הישיבה וגם להשיב לשואלים דבר הלכה בהלכת' רבתא לפסחא, ע"כ חטפתי מעט מזמן היקר להשיב מיד למע"כ מחותני נ"י:
הנה מה שהקשה מעלתו בחישב להקטיר או לאכול חצי זית למחר דלא נפסל הקרבן והא ח"ש אסו' מה"ת וגם חזי לאצטרופי אם יחשב בעבודה אחרת על ח"ז, לדידי לק"מ, וודאי אמת אם נדון אם מותר לכהן לחשוב מחשבת פיגול בח"ז אמרי' דאסור, משום דמחשבה זו בזית שלם עובר על לאו ג"כ אסור מה"ת בח"ז, וגם אם הטעם דח"ש משום דחזי לאצטרופי הה"ד בזה חזי לאצטרופי ולא דמי לח"ש לענין בל יראה לסברת השג"א בסי' פ"א דהא על מחשבה דח"ז השני' לא הי' עובר אם לא דנצטרף לח"ז הראשונה, ולא הבנתי מה שתלה מר דבר זה לסברת השאג"א, ועוד אפשר לי לומר דלר' ינאי בזבחים ד"א המחשב בקדשים לוקה, אולי סובר דגם אם חישב לאכול או להקטי' ח"ז חוץ לזמנו דג"כ לוקה דאף דנמסרו השיעורין למשה דלא יחשב אכילה בפחות מזית וגם דאין הקטרה פחות מזית, היינו לענין שלא יעשה פיגול במחשבת ח"ז ולא יופסל הקרבן אבל לא לענין העובד דעושה איסור במחשבתו, ואין תלוי זב"ז דאף דהקרבן לא נפסל מכ"מ הוא עובר על הלאו דלא יחשב, ומצינו כי"ב בשותפין שהמירו דאין תמורתן תמור' ואפ"ה לקו, כן ה"נ אף דלא הועיל המחשבה לפסול, מכ"מ לוקה על מחשבתו שאינו נכונה, כן אפשר לומר ואין לי ראי' לדבר זה, אבל עכ"פ זה ברור שגם מחשבת פיגול בח"ש אסור מן התורה, אבל מה שהקשה מר גם לענין פיסול הקרבן שיופסל ע"י מחשבת פגול בחצי זית לא הבינותי כיון שנמסר למשה השיעור דזית למחשבת אכילה ושאין הקטרה בפחות מזית לענין מחשבת פיגול בהקטר' אם לא שנצטרף לח"ז אחר,

ואף לאביי דסוב' יש בהקטרה בפחות מזית מכ"מ לענין פיסול הקרבן אקשינין אכילת מזבח לאכילת אדם דלא לפסול אם לא נצטרף לח"ז אחר כמש"כ תוס' מנחות ד' נ"ח איך אפש' לומר דיופסל מה"ת ע"י ח"ז הראשון, וא"כ אחר שחיש' בעבודה א' על ח"ז והופסל הקרבן א"כ לא קרב המתיר כמצותו וא"א לקבוע לפיגול ומה מהני מחשבתו בעבודה השני' על ח"ז השני' הלא כבר הופסל:

ומה שהקשה מעלתו על הרמב"ם דפ' המחשב אינו לוקה דהוי לאו שא"ב מעשה ופ' ג"כ בחס"מ בקול דלוקה אלמא דבמה שבדיבורו עושה מעשה הוי כי"ב מעשה, הנה על הרמב"ם ל"ק דהוא כ' בריש הל' תמור' דמומר הוה לאו שא"ב מעשה ומכ"מ לקה מהלכ' אלמא דלא ס"ל עקימת שפתיו הוה מעשה והא דלוקה בחס"מ בקול כ' הה"מ כיון דאפשר לעבור ע"י מעשה גם בלא עשה מעשה נלקה, והוא להיפוך מסברת החינוך הידוע אבל הי"ל להקשות על הגמר' דמקשה ר"מ על ר' ינאי דהמחשב לוקה והא לאו שאב"מ הוא דלמא סובר ר' ינאי כתלמידו דאמר לא תתני מימר, אבל באמת נ"ל דל"ק דלא דמי למימר דעקימת שפתיו עשה המעש' שהוא רצה שיעשה, שאמר שהתמורה תהי' קדוש וכן נעשה ע"י דיבורו כאשר אמר, אבל כאן במחשב שיוקטר חוץ לזמנו אטו נעשה כן שמות' לכהן להקטיר חוץ לזמנו אלא שתפסל והוא לא אמר שיופסל אלא אמר שיוקטרו האימורין או יאכל הבשר חוץ לזמנו וכן לא יעשה, כן נ"ל, אבל מש"כ מר נ"י לתרץ קושי' העולם על הלכה פחות מד"א ברה"ר הוא נכון מאד וכמדומה שגם אנוכי אמרתי כן זה זמן כביר:

ומש"כ לי בנו הנחמד מו"ה עמרם נ"י ד"ת לתלות סברת רמב"ן בעשה דלעול' בהם תעבודו בפלוג' ר"ש ורבנן אי דרשי' טעמא דקרא הוא ראוי להעלות על שלחן מלכי' ובמה שמביא רבינא לטעמי' אביא עוד ראי' דרבינא ס"פ האומר דדריש כר"ש כי יסיר לרבות כל המסירין הוא כר"ש דמזה רוצה הלח"מ להביא ראיה דרמב"ם סובר ג"כ דרשי' טעמי' דקרא ומה שפ' דעשירי אין ממשכנין דסוב' דגם בעשירה איכא חשדא, אבל מה שהקשה על התה"ד לק"מ, דהנה הא דקריאת פ' זכור לא בעי למילף מדברי הרא"ש דהוא בספרי והובא בג"מ מגילה זכור בפה ואל תשכח בלב, רק דהוי אמינא דגם יחיד דקורא בס"ת אותו פרשה יוצא, והביא ראי' מדברי הר"אש דכ' דלא מסתבר למימר דמשום פ' זכור שחרר עבדו, ור"ל דא"כ אפשר כשי' בה"ג דמשום מצוה דרבנן לא הוה דחינין רק משום מ"ע זו הוי דחי עשה דלב"ת, אבל לא מסתבר לומר כן עכ"פ מוכח מן הרא"ש דבעינין צירוף עשרה מה"ת לקרות פ' זכור, ומאפס הפנאי אקצר:

והנני אצוה את ברכת ד' על ראשיכם ותחוגו את החג בשמחה כאוות נפשיכם:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מ

פאקש, יום א' פ' ואלה הדברים תרי"ז לפ"ק:

החיים והשלום וכ"ט לכבוד הרב מו"ה דוד כ"ץ נ"י רב"ד דק"ק מט"ד:

מעכ"ת הקשה על תוספות ערובין ד"ק שבשגרת לשונם הזכרו גם פסח בין הניתנין במתן א' והא בפסח פסקינון דדמם בשפיכה וקי"ל זריקה בכלל שפיכה ואין שפיכה בכלל זריקה א"כ למה לר"י לא ינתן אלא מתן א' הלא יכול לצאת ידי שניהם שמתחילה יתן מתנה א' בזריקה על קרן מזרחית צפונית לשם שלמים והיא לא תעלה לשם פסח דדיני בשפיכה ואח"כ יתן מתנה שני' בשפיכה על קרן מערבי' דרומית שהניתנין במתנה א' בכ"מ שכנגד היסוד מקומם ויהי' מתנה הב' עולה למתנה ב' של שלמים וגם למתנ' פסח עכ"ד קושייתו, והיה לו להעמיד דבריו על הרמב"ם פ"ה מה' מעה"ק דכל הניתנין במתנה א' טעונין שפיכה אבל באמת לדעתי לק"מ דעכ"פ מה שניתן מדם הפסח מתנה ראשונה בזריקה היא נוספות ועובר עליה על בל תוסיף והנה מר הקשה קושיותו אם מתנה הראשונה היתה בזריקה שלא יצא עדיין במתנ' פסח ויותר קשה אם גם מתנה הראשונה היא בשפיכה כאשר היא באמת לר"י שיצא עכ"פ מידי פסח וא"כ דם פסח הנשאר דינו כשאר שיריי' שנשפך על יסוד דרומי וק' א"כ למ"ד בזבחים פ"א דמקום עולה מקום שיריים מאי הקשה ר"ג לר"י לדבריך עובר על בל תגרע הלא אם ישפוך מתנה הא' בקרן מזרחית צפונית לשם פסח ולמתנה הראשונה של שלמים ואח"כ ישפוך המותר לקיר קרן מערבית דרומית ושפיכה זו תעלה לשפיכת שיריים של פסח ולמתנה שניה של שלמים שכן שנינו במתניתין דע"ט שם גבי הניתנין למעלה שנתערבו בניתנין למטה ומצאתי כעין קושי' זו בתוספ' בהג"ה ד' פ' ע"ב ד"ה בל תוסיף ותי' בתירוץ הא' כעין תירוצי על קושי' מעלתו שנתינה הראשונה אם היא כעין שתים שניכרת מב' צדדים היא ההוספה דדם הבכור א"צ רק צ"א ותי' הב' שם איני מובן לי דא"כ שירי הדם ע"כ לר"י שופך במקום אחר ולא על יסוד הדרומי ומשנים בידים בשיריים של שלמים ליתנם שלא במקומם וק' קושי' תוס' שם ד' פ"א ע"א ד"ה תנאי דהא אין משנים זה להכשיר זה אמנם באמת על קושי' תוס' זו יש לתרץ בריות דדוקא אם נתערבו למטה בלמעלה שאז אם משנים ליתן למעלה יפסול הקרבן דלמטה כדאי' שם ד' כ"ו דהבעלים נתכפרו והבשר פסול וגם אם הדר יזרוק למטה לא יתכשר הבשר ע"י זריקה זו שלא מכפרת ואין אנו עושין בקרבן א' שיפסול הקרבן ע"י שינוי זה כדי שיתכשר קרבן האחר משא"כ לשלמים

ולבכור שאם נשנה בשלמים ליתן מדמו מתנה א' יתכפר וגם הקרבן יתכשר ואינו מתן הב' אלא למצוה בעלמא ושינוי שאינו פוסל משנים עבור קרבן האחר כן נ"ל תי' נכון ומרווח לדעתי אמנם יש להקשות ע"ז ממה שאמר ר"י שם עדיין היא מחלוקות והכוונה שאם נתערב שירי חטאת בתחלת עולה לדעתו דלאו מקומם שווין לר"א הדר ונותן מתנ' א' למטה ורואה את החטאת כאלו הם מים, ולרבנן דל"ל רואין אין משנין חטאת עבור שיתכשר העולה והא ע"י שינוי בשיריים לא יופסל הקרבן אמנם י"ל ע"פי פי' רש"י דף ע"ו ע"ב דאסור ליתן לרבנן מתנה אחרת למטה משום דכל ממנו לאישים ה"ה הוא בבל תקטירו ולר"א שרי משום דאי"ל רואין וכתי' הא' של תוספ' שם ד"ה ואי כו' וקשה לי על תוספ' זה ממ"ש תוספ' ד' פ' ע"ב ד"ה הבמ"ע דלהכי מוקי ברובא עליוני' דברובא תחתוני' לא היה ר"א אומר רואין דכוונתו שכיון שרובן מהתחתונים הוי כמתכוין וא"כ קשה קושייתם דכיון דעליונים רבין איך אמר ר"י עדיין הוא מחלוקת דר"א ניתן מתנה א' למטה מן החוט והא עובר על בל תקטירו ואי משום רואין הא כאן השינוי נעשה בהעליוני' שהם מרובים ול"א בהו רואין דהוי כמתכוין וצ"ע לכאורה ואם נאמר דמיירי ששירי החטאת מועטי' א"כ יש לחלוק לרבנן דל"ל רואין בין אם שירי החטאת לאחר שניתן מתנותיהם נתערבו וקודם תערובתה נאסרה הדם להקטיר למזבח ובין נתערבו חטאת ועולה ולא נמלך ונתן למעלה שהאי' בל תקטירו על שירי הדם של חטאת לא באה אלה אחר שנתערבה ובטלה ברוב דם העולה אף דעולין אין מבטלין כיון דלא ניכר האי' אלא לאחר שנתערבו וא"כ לק"מ קושי' הגמרא דף פ"א ע"ב ממתניתין דנתן למעלה ולא נמלך אמנם י"ל כיון דלר' יוחנן לעיל ד' כ"ז לא נפסל התחתון שניתן למעלה אי הדר ונותן מדם נפשו למטה ואפ"ה לרבנן אין משנין אע"ג דליכא שינוי הפוסל שפיר פה"ג לר"י לשטתו ויש לתרץ דברי הרמב"ם פ"ב מה' פסולי המוקדשין הל' י"ב בזה וכוונתו יתן למטה לא שיעלה שפיכת השיריים למתנת עולה כ"א שיתן מתחלה מתנ' א' למטה מחוט הסיקרא והשאר ישפוך למקום האיצטבא ואקצר שחכם כי"ב יבין מדעתו ואין הפנאי מסכים להשתעשע עמו ביותר ד' יצליחנו במפעלו וירום כסאו בכבוד והנני תמיד לשואלים דבר הלכה עבד לעבדי ד' וחושבו שמו:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מא

פאקש, עש"ק פ' נצבים תרי"ז לפ"ק:

יברך ה' את בית חתני וירבה שלותו לאו"י ושנים ה"ה הרב מה"ו זוסמאן סופר נ"י אב"ד ק"ק האללאש:

ואשר שאלת לכתוב לך איזה חידוש בסוגי' דאת עוסק בה סוגי' ארוכה ועמוקה דמצו' לאו לה"נ, אף דהקשת לשאול בעודני עוסק בסוגי' אחרת ח"מ לא אשיבך ואעמידך על דבר א', הנה ר"י דאמר בשופר של שלמים לא יצא ע"כ משום דהו"ל מצוה הב"ע כמ"ש המפורשים ותוס' גיטין דף נ"ה סוף ד"ה מ"ט כ' דר"י לא ס"ל כלל מצוה הב"ע, ונ"ל לחדש דבר א' דמאן דסובר מהב"ע דאוריי' דגמר מגזול דומי' דפסח סובר אף דבשעת המצוה כבר נעשית העבירה דהא בהבאת גזול ליכא למימר דגם בשעת הקרבה בעמוד והחזר קאי דהא משעה שהקדיש קני' ביאוש ושינוי השם ולא צריך להחזיר גוף החפץ רק דמים בעלמא הוא דמחייב לי' אבל בדבר שבעשיית המצוה גופא עושה העבירה בזה אף למאן דלא יליף מגזול דומי' דפסח אינו יוצא ידי המצוה מטעם אחר דכל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד ל"מ, ואפשר דאף מאן דסובר ברשות דמהני מודה לגבי מצוה דלא מהני לצאת ידי חובת המצוה בעבירה ויתיישב בסברה זו דברי הרמב"ם פ"ה מה' אי' מזבח דכ' דבגזול לאחר יאוש מתכפר מה"ת ואח"כ כ' דאם הביא מנחה מן החדש ומן הטבל דלא יצא משום מצוה הב"ע וסותר לכאורה דבריו הקודמי' ולדבריי מיושב וגם ר"י לא סותר עצמו כלל, ועי' במל"מ פ"א מה' ק"פ דהקשה אירושלמי דבעי קרא להכשיר פסח שנשחט על חמץ ובגמ' דמנחות בעי קרא לפסול מנחה שנאפת חמץ, ולפי הנ"ל מיושב דשחיטת הפסח היא עשיית המצוה בעצמה ואי לאו דגלי' קרא הו"א דאי עבר אמימרא דרחמנא לא להני, משא"כ במנחות שנעשית חמץ שהאי' עושה בשעה שאפאה או לשה ויורכה ובשעת הקטרה אינו עושה איסור כלל דדוקא אשאור ודבש הקפיד רחמנא ולא אחמץ לכן הו"א דלא יופסל דבשעת עשיית המצוה כבר נגמר העבירה כנ"ל נכון לענ"ד:

והנה השליח אץ עלי לכן לא אוכל להאריך וד' שנותיך יאריך וימים על ימיך יוסיף ושוד ונגע לא יקרב באהלך ויכתבך ויחתום אותך לטובה כאות נפש חמיך המעתיר בעדך:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מב

להנ"ל.

מה שנתעוררת באתרוג ומצה של טבל הנה דעת רש"י בפסחי' דף ל"ח ובסוכה ל"ה דלכן אינו יוצא בטבל משום דאין בו היתר אכילה וכן דעת הרמב"ם בהלכ' לולב פ"ח,

אבל דעת התוס' בסוכה ופסחי' דמטעם זה לא מפסל הואיל ואי בעי מפרש עליו ממקום אחר כמו תרומה טמאה דמאי דמחשיב ראוי לאכילה מטעם הואיל ואיבעי מפקר נכסי' אבל רש"י ורמב"ם ס"ל כתוס' עירובין דף ל' דלא מהני הואיל אלא במידי דחזי גם עכשיו לשום אדם, אבל התוס' דסוכה ופסחים סוברין דמדין הואיל מחשב היתר אכילה ולכן כתב דלכן אינו יוצא משום דמחסיר שיעורו דלא הוי כולו שלו דאית בי' חלק דצריך ליתן לכהן ואף דקודם הרמה אין לכהן שום זכות מ"מ שלו אינו כיון דצריך להפריש ולתת לכהן:

ומה שהקשת דלבטל ברוב כמו דפרוטה של הקדש בטל אלמא דמה שאין לאדם חלק בו מתבטל, בזה שגית דודאי לענין ממון לא מהני הביטול רק לענין איסו' שבו מהני הביטול למשל חתיכת איסור של ראובן שנתערב בב' חתיכות היתר של שמעון בטל האיס' וג' חתיכות מותרים, אבל נ"מ אם האיסור הי' של איה"נ כל ג' החתיכות המה של שמעון דהוי זה נהנה וזה לא חסר, אבל אם הי' האיסור רק אסור באכילה כגון נבלה בשחוטה דשוה פרוטה להאכיל לכלבו צריך ליתן חתיכה א' שניתר ע"י הביטול לשמעון דאם חסר מידי מגלגלי' עליו את הכל, והפמ"ג סי' ק"ט ס"ק ב' לא עיין כל הצורך, לכן פרוטה של הקדש בכיסו מה"ת דמטבע בטל פקע האיסור ואינו מועיל רק מעילה דרבנן אבל לא שהיא שלו ואם הי' מקדש בו אשה בכיס מלא הלזה לא היתה מקודשת כיון דחסר פרוטה א' דאינו שלו:

ומה שכתבת דאיך שייך איסור טבל כיון דחלק גבוה בטל אין כאן טבל, זה הרגשת בעצמך וכי איסור טבל משום חלק של גבוה שבו הלא כל מה שלא הותקן כל הכרי אסור ולוקה על כזית א' שאכל ולא שייך בזה לומר כל העומד לתרום כתרום דמי לסלק האיסור כמו דלא אמרינן כל העומד לזרוק כזרוק דמי להתיר בשר קודם הזריקה, והנני מסיים מפני חולשת כחי:

יואל אונגר מרעכניטן:

תשובה מג

פאקש עש"ק זי"ן מנחם אב תרמ"ג לפ"ק:

שוכ"ט לאהובי חתן בתי הרב מו"ה יצחק יעקב בלוהם נ"י אב"ד דק"ק ג"ס מיקלאש יצ"ו:

אף שאנכי עמוס התלאות וסבל עבודת הצבור תכבד על ראשי בעת שיבתי ולקחתי מעט פנאי לעיי' בדבריו החריפים והשנונים שהקשה לר"י דסבר ביומא דף ע"ט דכותבו' הגסה יתירה מכביצה, איך משכחת אליבי' כרת דיומא לפי מה דמשמע בש"ס כריתות

י"ח דיו"כ מכפר בכל רגע ורגע ולא כמש"כ תוס' שבועות דף י"ג ע"ב ד"ה דעבר וכו' דלרבי אין יו"כ מכפר אלא אחר שעבר כל היום כולה עד שתחשיך א"כ אפי' אכל כדי בית הבליעה הא אין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה וליכא שיעור דלחייב כרת ומיד יו"כ מכפר לרבי דסובר עצומו של יום מכפר א"כ אם אכל אח"כ להשלי' שיעור כותבות לא מחייב כרת משום שכבר כיפר יו"כ על אכילה הקודמת שהי' פחות מכשיעור ולא מצטרף והאריך ברוחב פלפלו עפ"י מרדכי דמרוסק מחזק יותר ועפ"י גמ' בכריתות שם דיו"כ מכפר רק אכילה שיעורא ולא אפלגא שיעורא ועל כל דבריו אין רק לפקפק עליה' דכל פלפלו אינו אלא לאביי דלא מחלק לרבי בין כרת דשארי ימים ובין כרת דיומא, אבל לרבא דמודה רבי בכרת דיומא דלא מכפר את העומד במרדו, ואף דראיות רבא אדחי דמשכחת כרת בחנקתו אומצא ומית א"נ בסמוך לשקיעת החמה מ"מ מברייתא דאך חלק ממעטי' כרת דיומא ואם תימא דגם רבא הדר בי' מחילוקו בין כרת דיומא לשאר ח"כ מהדר בי' בכריתות דף ז' ממה דהי' סבר דאף במבעט יו"כ מכפר מכח האי ברייתא דאך חלק א"כ גם על קושיתך יש ליישב דכרת דאכילת כותבות משכחת במבעט ואקצר מפני תשות כחי כי עודני רפוי ידיים וחלוש כח אני וסמכוני באשישות וישקוני מי ראש וסתים מרים ובד' איחל להחלימוני ולהושיבני לאיתני. יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מד

פאקש, ערב ת"ב ד' יהפכהו לששון:

שלום וכ"ט לאהובי י"נ הרב מו"ה גרשון שטערן נ"י אב"ד דק"ק מ. לודאש יצ"ו:

היום נענתי מעט ע"כ אמלא מבוקשו להשתעשע בנועם אמרותיו, ולהתוכח בפלפולו העמוקים, הנה הקושי' שהביא מבשמים רא"ש וודאי חמורה מאוד דמאחר דאין לנו רה"ר כלל לא הי' לנו לבטל מצות שופר ולולב בשבת מגזירת שמא יעבירנו, אף די"ל שאני רשויות שבת דמצינו בעירובין דף ע"ז דלרב עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ולר"י עכ"פ עשו חיזוק כשל תורה ומצינו ג"כ במה דהחמירו בר"פ מי שהחשיך שלא להוליך פחות פחות מד' אמות משום דלמא אתי לאתוי' ד"א וקיימ"ל בש"ע סי' שמ"ט דהה"ד בכרמלית, אמנם אפשר דזה הי' דעת אביי בשבת דף י"א ע"ב כמש"כ תוס' שם דדוקא גבי הוצאה א"ל גל"ג, אבל לרבא קשה וע"כ צ"ל דאין לדמות גזירות חכז"ל זה לזה דבמקום דקרוב לידי מכשול כגון פחות פחות דבקל יבוא לידי האיסור לכן גזרו אף ברשות דרבנן וכן בשופר ולולב דמתוך שהוא בהול קרוב לבוא לידי שכחה ולכן כ' הר"ן דגבי מילה אף שהוא טרוד אחרים אינן טרודין וגבי הזאה אף שאינן טרודין בהזאה מ"מ

טרודין בפסחיהם וזהו לדעתו שחל ז' דט"מ בע"פ אבל לשיטת הרמב"ם דט"מ בשביעי לא מהני הזאה ופלוגתת ר"א ור"ע בחל י"ג דניסן בשבת והוא יום הז' דט"מ קשה דהא לא כ"ע טרודין ולכן נתן הרמב"ם טעם דהעמידו דבריהם לפי שאז אינו זמן קרבן אבל קשיא קודם שנפרצו פרצות בחומת ירושלים דלא הוי רק כרמלית הוי גזירה לגזירה:

ומעכ"ת כ' דיותר הי"ל להקשות לשי' רש"י ותוס' דאף בירושלים לא היו תוקעין בשבת והא ירושלי' כרמלית הוי, לא ידענא מה קשה לי' הלא בעת שנתמנה הלל לנשיא שהוא ק' שנים קודם החרבן כדאי' שבת דף ט"ו כבר נפרצו פרצות בחומת ירושלים והי' רה"ר גמורה כמש"כ תוס' ר"פ אלו דברים ועיין מהרש"א שם מאין הוכיחו וכן מש"כ מעלתו דלמ"ד ב' מחיצות דאוריי' לא משכחת רה"ר בתוך העיר כלל וודאי בעיר שנפרצו פרצות בחומותי' משכחת רה"ר בין הפרצות שאין שם בתים, והנה רש"י ביומא דף ע' דאחר שקרא הכה"ג כ"א ואחד מביא ס"ת מביתו כ' דמערב יוה"כ הביאום והקשה המהרש"א הא ירושלים דלתותיה נעולות היתה, ולק"מ דלאחר שנפרצה הי' רה"ר גמורה:

ומה שמביא מעל' קושי, הט"א דלמאן דל"ל מתוך וגם ביו"ט אסיר להוציא לצורך מצוה א"כ נגזור שמא יעבירנו גם כשחל בחול, וכ' מע"כ דחיישינן רק שיאמר לגוי להעביר ד"א ואף דהוי גזירה לגזירה, מכ"מ הא ב"שסובר שביתת כלים דאורייתא, וביו"ט דאין בו משום שביתת בהמה גם שביתת כלים ליכא, ולפ"מ שכתבתי דלדידן דל"ל רה"ר ומ"מ חיישינן דכיון דהכל טרודין בקל יבוא לידי טעות, והנה המג"א סי' ש"ה כ' בכרמלית ליכא משום שביתת בהמה, וההי"ד דאין בו משום שביתת כלים לב"ש. ועוד נלענ"ד דאם מצוה לגוי להוליך כליו ד"א ברה"ר דאין בזה משום שביתת כלים וכמש"כ תוס' שם ע"ב בעורות לעבדן דלית בי' משום שביתת כלים דאין עור עושה המלאכה רק אדם המעבדו הה"ד בכלי זה שאין הכלי הלכה ממקום למקום ברה"ר רק אדם המוליכו:

ולתרץ קו' הט"א נלענ"ד בפשיטות כיון דאיתא בסוכה דלא הי' מעמידין דבריהם לבטל מצוה וודאית רק משום דלא בקיאין בקיבוע דירחא והוי ספק אם תעשה המצוה א"כ ביו"ט לב"ש ממ"נ אם היום יו"ט ומצוה לתקוע שופר וליטול לולב לא נבטל מצוה דאוריי' מגזי' דשמא יעבירנו ואי לא הוי יו"ט א"כ גם חששא דשמא יעבירנו ליכא, משא"כ בשבת דחיישינן דלמא אינו יו"ט וליכא מצוה וחששא דש"י איכא מכח שבת וכעין זה כ' המג"א על שבות דעיקר התקיעה:

ועל מה שהק' על הר"ן בר"ה דדחק עצמו לתרץ למה לא גזרו במילה בשבת לש"י, והא וודאי מצוה לא נדחה משום גזירה הלזו, נ"ל לא מיבעי' לרשב"ג דכל וולד תוך ל' ספק נפל הוא ומהלינן בשבת משום ממ"נ דאם נפל מחתך בשר בעלמא דהי' קשה למה לא

חיישינן לש"י לדחות את הספק אלא גם לדידן דקיימ"ל ביו"ד סי' רס"ו דס' בן ז' וספק בן ח' דאף דאין מחללין שבת משום פ"נ דידי' מ"מ מהלינן לי' משום ממ"נ הנ"ל ולמה לא גזרו על שמא יעבירנו ועכצ"ל כתי' הר"ן דאחרים שאינן טרודין יזכירנו:

ומש"כ לבסוף לתרץ קו' הט"א דלהעביר ד"א ברה"ר דאינו בכלל הוצאה רק דהלכתא גמירה לה וא"כ אינה בכלל ל"ת כל מלאכה דיו"ט הוא עצה נכונה ואם אין זכרונו כוזב ראיתי דבר זה בספר בינה לעתים לבעל כו"פ, אמנם לפ"ז גם ביוה"כ לא הי' בכלל כל מלאכה לא יעשה בו ולמה ביובל אין תוקעין אלא בפני בי"ד ובשעת בי"ד ומשום גזירה דשמא יעבירנו כמש"כ הרמב"ן במלחמות ולא כ' שום א' דביו"ב שחל בשבת מיירי אלמא דביו"כ למאי דלא קיי"ל כרפרם גם העברת ד"א ברה"ר אסור מה"ת:

ומוכרח אני לקצר כעת כי קרוב השעה דאסור להשתעשע בד"ת והנני חותם באהבה:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מה

להנ"ל.

פאקש, עש"ק י"ד מנחם אב תרמ"ג לפ"ק:

הקשה מעכ"ת למה מותר לכתחלה לכהן לאכול מצת חיבה מתרומה וחלה הא אין עושין חבילות חבילות הנה מהא דאין משקין ב' סוטות ואין מטהרין ב' מצורעים ל"ק דהתם עושה ב' מעשים ודומה כאלו הי' עליו למשא לכן ממהר לפרק המשא מעליו, אבל באם ע"י אכילת זית א' או ע"י מעשה אחת אחרות מקיים ב' מצות, כגון שמדליק נר שבת בשמן שריפה דמקיים בהדלקה זו ב' מצות, דמותר לרב חסדא בפ' במה מדליקין, וכן שוחט נדרו ונדבתו לשם שלמי שמחה וכדומה ל"ל בה, רק קשה מהא דאין מברכין ב' ברכות על כוס א' בפ' ע"פ והוא דהברכות א"א אלא זא"ז והאוכל תרומה צריך לברך כמש"כ הרמב"ם סוף הלכת תרומה, א"כ איך יברך ב' ברכות על אכי' מצה ועל אכי' תרומה על זית א', וקושי' זו יש ליישב בפשיטות דמיירי שכבר אכל אחר קידושו על היין של חולין פירי אחת של תרומה ובירך אז על אכילת התרומה:

ועל קושי' השני' החמורה עד מאוד, נראה ליישב דלהכי אין מביאין מנחות ונסכים מתרומה, משום דבעי למשרף הקומץ ע"ג המזבח ותרומה טהורה אסור למשרפה, ולכן מקשה הגמ' במנחות דף פ"ד דהאיך מותר להביא העומר בשביעית לאכלה ולא לשריפה ומשני דהתם גזה"כ הוא, ולהכי אמרי' ספק דבכורות דבהמת שביעית פטור' מן הבכורה דלא למשרף אימוריו ע"ג המזבח, ויעי' במשנה שביעית פ"ח דקל שביעית מתרומ'

טהורה דמותר להדליק' לצורכו אבל לא לצורך מצוה וכש"כ תרומ' טהורה דחמירא תניי, ותוס' זבחים לא הקשו רק לרש"י דיליף ממשקה לישראל, והא דלא פירשו מדומע כמשמעו בשארי מקומות ומטעם הנ"ל מדקאמר עלי' דקדוש ליפסול והכוונה דצריך למשרפה וכי יותר טוב לישרף כולו מלהקריבו ולמשרף רק קומצו אבל בתוספת' איכא למימר הכי וא"ש והנני חותם באהבה רבה מחותנו אוהבו כנפשו:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מו

בע"ה פאקש יום ד' פ' ויגש תרכ"א לפ"ק.
אהובי חתני כבני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י ה' ישמרך מכל פגע וכל אסון לא יקרב באהלך:
ע"ד קושייתך על הרדב"ז ח"א סי' י"ג במי שניתן לו רשות לצאת מבית האסורים יום א' בשנה ימהר יחוש לעבוד ה' ביומו ולא ימתין עד יוהכ"פ כי זריזי' מקדימין אפי' אם המאוחר מקודש ממנו עיי"ש וקשה דא"כ למה לא מבעי' בזבחים דף צ' בתמידין דהיום ולמחר והוא עומד בע"ש, לא הבנתי כוונתך דהא אבעיתו היא אי מקודש עדיף מתדיר ובזה לא משום עדיפותא דתדיר הוא דאיבעי' לי' להמתין, ואי כוונתך דעכ"פ קשי' דמשמע מסוגיא דבכה"ג וודאי דממתינין עד למחר ולמה לא מקדמינין למצוה היא בעצמה קושי' הח"ץ סי' ק"ו ואין לחלק דבמצוה דיחיד אין משהין מחשש שמא ימות משא"כ בציבור דאין ציבור מתה דעכ"פ ניחוש שמא תמות הבהמה, ומכ"מ נראה לענ"ד לחלק דהנה רש"י סוכה דף כ"ה ד"ה שחל זי"ן שלהם בע"פ כ' דמטעם דעוסק במצוה פטור מהמצוה מותר לטמאות למת אע"פי שטומאה זו תעכב על ידו אכילת פסח אלמא דמצוה קלה הבאה לידך אינך צריך לדחות מפני החמור' העתידה לבוא עכ"ל והתם לאו בטומאת מת מצוה מיירי דהיא דוחה לכל המצות מטעם דגדול כבוד הבריות אלא בטומאת קרובים מיירי כמ"ש רש"י ותוס' שם וכוונתו דאי לאו דעוסק במצוה פטור לא היה רשאי לטמאות אף שבשעת אכילה אונס הוא ורחמנא פטרי' מ"מ כיון שע"י פשיעותא בא לאונס הלזה לאו כל כימיני' להכניס עצמו שיהי' אונס ועי' שם בתוס' דאחר שכתב רחמנא גבי ק"ש דאף לאחר דמטי זמן חיובא פוטר א"כ רשאי לטמאות עצמו לקרובים אף לאחר חצות, ובזה נדחים דברי המג"א רסי' תרפ"ז ס"ק ד' דמשיג אמה דאיתא בש"ע שם דאף בטומאת קרובים נדחית מגילה ובגמ' דאיתא דמ"מ דוחה עבודה במ"מ ממש מיירי ולא בטומאת קרובים כמ"ש התוס' שבועות דף ל' יע"ש, ולפי

מ"ש וודאי דהדין אמת דאף נגד טומאת קרובים נדחה עבודה דהא מותר לטמאות עצמו לקרוביו אחר חצות וכמעשה דיוסף הכהן, רק שהתוס' בשבועות כ' דבטומא' קרובים ליכא משום גדול כבוד הבריות דא"כ אף לאחר ששחטו וזרקו עליו הי' מותר לו להטמא אלא ע"כ דבגנאי קטן לא דחינן מצוה בשב וא"ת מקמייהו, אבל קודם ששחטו וזרקו עליו כיון דמצוה להטמא לקרוביו בא אילו מתחילה א"צ לדחותו מפניו מפני מצוה העתידה אף שחמורה ומטעם דעוסק במצוה פטור מן המצוה וכשם שהעבודה אי לא התחיל בה נדחית מפני' ה"ה למקרא מגלה כיון שלא התחיל עדן לקרות כן נראה לענ"ד, ובזה יש ליישב קושי' מהרש"א מגילה דף ג' על רש"י שכת' על הא דפשיט לי' דמת מצוה עדיף דגדול כבוד הבריות שהיא מוהתעלמת, ובברכו' ד' י"ט אמרי' דבלאו דלא תסור מירי ולפמ"ש דוודאי מה דמצינו שדוחה לאו דלא תסור כגון שנפסקה לו ציציותיו בכרמלית התם גנאי גדול כמ"ש תוס' גבי כלאים והכא בטומאות קרובים דאינו אלא גנאי קטן דומיא דמצא שק או קופה ולפי האמת בברכות דלא דחי' אלא בשב וא"ת לא קשה תו קושי' הגמ' איסורא ממונא לא ילפינן דאי' בשב וא"ת לא חמירי ממונא:

ולפ"ז גם בנדון ההרדב"ז הנ"ל דהרשוהו לצאת פ"א בשנה דאף דע"י שיצא היום יאנוס ויעוכב לצאת פעם אחרת למעיבד מצוה רבה מ"מ כיון דיציאתו היום לעשות מצוה קלה אמרי' בי' עוסק במצוה פטור מהמצו' וכל זה ביחיד אבל בציבור לא אמרי' בהו עוסק במצוה פטורי' מהמצו' וראי' מהירושלמי שהביאו התוס' חגיגה דף י"ז דדוד מת בעצרת והיו כל ישראל אונני והקריבו למחר וכת' המל"מ בפ"ג מה' אבל דאף דמצוה הי' על כל קהל עדת ישראל לטמאות לו מ"מ הואיל והיו צריכי' הזאת ג' וז"ן ולא היו יכולי' להקריב קרבנותיהן כלל ע"כ לא טמאו עצמם כלל אלמא דאסורין היו להטמאות ולבטל מצות ראיה ושמחה ולא אמרי' בהו דהעוסקים במצוה פטורי' מהמצוה ול"ק קושי' הח"ץ:

ומה שהקשה הח"ץ באותו תשובה על הרמב"ם דפסק דלא חיישינן לשמא ימות לזמן מועט, תהא דפסק במגרש אשתו שעה א' לפני מותו דאסור' לאכול בתרומ' מיד כ' שעה"מ ה' סוכה דהתם הוי לזמן מרובה דאם נתיר לו לאכול היום א"כ גם למחר שהוא עומד חי לפנינו לא ניחוש למיתה פתאומיות ובדרך הזה נתירנו לעולם ובאמת חיישינן שבזמן מרובה ימות עכ"ד ואם כי הסברא נכונה וטרם ראיתי' גם אני חשבתי כן אבל מסוגי' הגמר' גיטין דף כ"ח מוכת דזה לא הוי חששא מיתה לזמן מרובה דרב אדא בר מתנ' הקשה לרבא והא נוד דכשמא ימות היא ופליגי ר"ל דאפ"ה ס"ל לר"מ דלא חיישי' ומאי קושי' שמא יבקע היא לזמן מועט עד שיכלה לשתות, ובזה היא לזמן מרובה דאף

ר"מ מודה דחיישינן כמ"ש התוס' שם ד"ה הא ר"מ וכו' להוכיח מיבמות דף כ"ו, והעיקר נ"ל עפ"י מ"ש התוס' גיטין ד' ס"ה ע"א ד"ה התקבל דהחמירו חכז"ל לענין תרומה שלא לסמוך אחזקה אף במקום שמצד הדין היי אוקמינן אחזקה א"כ גם גבי חשש דשמא ימות לאלתר חששו, ומטעם דאפשר לה שתאכל חולין ולמה לן להכניס עצמינו בספק שאפשר ויכול להיות:

אמנם כ"ז בב' מצוות ואם לא יעזוב לעשות הראשונה הי' מוכרח לעזוב השני' החמורה, אמנם במצוה אחת ואם יעשנה מיד לא תהי' מובחרת כל כך כתב המג"א רסי' כ"ה דיעש' תיכף ולא ישהה המצו' וראייתו מיבמות דף ל"ט דשיהוי מצוה לא משהינין ומסוגי' דמנחות דחביבה מצוה בשעתה, ודבריו תמוהי' דמסוגי' דיבמות הוכיח הרב תה"ד סי' ל"ה להיפוך דדוקא באח הגדול במדה"י לא ממתינין עליו דדלמא לא יבוא לעולם וכן עד שיגדל הקטן דדלמא ימות קודם ורצונו לומר דלשמא ימות לזמן מרובה לכ"ע חיישינן משא"כ בימים מועטים, וכן מה שהביא מהא דאיברים ופדרים דוחין שבת משום חיבוב מצוה בשעתא, וס"ל להמג"א דכל זריזות לעשות מצוה בלי איחור הוי כמו כן וזה אינו אמת דהא מילה שלא בזמנו אינו דוחה שבת וי"ט דילפינן מלבדו ולא מילה של"בז משום דאפשר למחר, ומצוה בשעתיה דוקא בקרבן שזמנו קבוע היום ובאמת שגם דברי הרשב"א בחידושיו לשבת דף כ"ד צ"ע] ובעיקר הדין נראה לענ"ד דתליא בשני שיטות לראשונים פ' החולץ דקי"ל בגר עד שימול ויטבול ואי קדמה הטבילה למילה ס"ל להרבה מן הראשונים דלא עלתה לו טבילה דהוי כטובל ושרץ בידו וראייתם דאי נאמר דבדעיבד מהני הטבילה קודם למילה א"כ גם לכתחלה יטבול מקדם דאי נמתין מלטבול עד אחר המילה נצטרך להמתין עד שתחי' המכה ושיהוי מצוה לא משהינין ורמב"ן שם חולק וס"ל דבדעיב' מהני הטבילה גם קודם המילה ומ"מ מאחרין כדי לעשות מצוה מן המובחר וכ"ז נעלם מעיני הבדולח דהרב מג"א, ועוד הי' לי הרבה לדבר בראיי' תה"ד תמצו' חליצה, אמנם אנכי טרוד ובכל רגע מפסיקים אותי ע"כ אסיים הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מז

להנ"ל

בע"ה יום ג' פ' בא תרל"ח לפ"ק פאקש יע"א:

ע"ד קושי' על הרמב"ם שפסק שאם לא מלח כ"א גרגיר א' שכשר הקרבן א"כ למה אמרינן תקריב אפי' בשבת, ובאמת על הרמב"ם ל"ק דאזיל לטעמי' שפסק נקצר ביום דכשר וגם

דקצירת העומר דוחה שבת משום מצוה מן המובחר דחי' שבת כמ"ש הח"ץ, ויש להביא ראיה לדבריו מר"פ ר' ישמעאל דשחט כחושה ומצא שמינה, אבל עכ"ז צריך ליישב דוודאי דמצא הרמב"ם כן ולא מפריך הגמ' א"כ למה תדחה שבת, ובלא זה לא קשה לפמ"ש התוס' חולין דף קי"ב דמליחה לקדרה דהיא מליחת קדשים א"צ כעין מליחה ליעבוד א"כ למה דוחה שבת די"ל עפמ"ש הלח"מ בפ"ו מה' מאכלות איסור' דדוקא לגבי אוכלין למאן דאי"ל יש עיבוד באוכלין בעי לעיבוד כעין שמולחין לאורחא אבל למליחת חלב דלא מיקרי אוכל כמו שמתרצין לקושי' המל"מ הוי גם מליחה לקדירה עיבוד מעליא, וגם זה ל"ק לפמ"ש הרמב"ם דאם לא מלח כלל כשר א"כ למה ידחה שבת, די"ל דתקריב אפי' בשבת אתי' כר"ש דלא מלח פסול, ורמב"ם פסק כר"י כמ"ש הכ"מ, וגם על הרמב"ם גופא ל"ק למה כ' מלח בגרגיר א' כשר הלא בלא מלח כלל ג"כ כשר, די"ל דמ"ש דסגי' בגרגיר א' מיירי במנחות, אבל קושייתך וודאי קושי' והנראה לתרץ דוודאי למ"ד דלא מלח כלל פסול א"כ בעינין להכשיר כל הקרבנות מליחה יפה שאינו נאכל מחמת מלחו כמו לקדרה דנפקא מקרא דיכול יתן בו טעם כבונה תלמוד לומר תמלח, וכיון דמליחה לקדשים עיכובא היא בעינן מליחה יפה, אבל לרמב"ם דלא מלח כלל כשר ולמצוה בעלמא נאמר שימלח כעין לקדירה, רק דבמנחה פסול אם לא מלח כלל משום שנאמר בו לא תשבית מלח מעל מנחתך וכיון שנתן בו גרגיר א' לא השבית ממלח והוי כלא מלח כלל בשאר קרבן דרק למצוה מן המובחר ימלחנו יפה יפה, וכיון דברייתא דתקרים אפי' בשבת דקאי על מליחת חלב דמליחת מנחה אין בו משום עיבוד דהוי אוכלין רק על חלב קאי וסובר כר"ש דמליחה מעכבא בעינן נמי מליחה יפה דהוי עיבוד ורמב"ם דסובר כר"י דמליחה לא מעכבא רק במנחות לא הביא דמליחה דוחה שבת כיון דלא מלח כלל כשר, ובמנחות חדא דהוי אוכלין ועוד הא סגי' בדיעבד בגרגיר מלח א':

ולפי"ז יצא לן דגם בשארי קרבנות דלא מלת כלל כשר, מ"מ כהן המקריב עבר על לאו דלא תשבית, ואם הי' נתן גרגר א' לא הי' עובר על הלאו, ובדם דאמרינן דה"א דמשדי בי' משהו למצוה, הכוונה דגם אי לא מיעט קרא דם הוי ידעינן דאף אם בקרבן ג"כ לא מלח פסול מ"מ דם לא בעי מליחה כשאר הנקרבין אבל ישדי בי' גרגיר א' שלא יעבור הכהן על הלאו דלא ישבית והבן:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה מח

פאקש, יום ג' פ' נח תרל"ו לפ"ק:
שלום לינ"פ הרב מהור"ר אלי' מנחם נ"י אבדק"ק העדיעס יצ"ו:
וע"ד אשר שאל עמ"ש התוס' ביבמות דף ה' ע"ב דבגדי כהונה דהותר בהן כלאים משום דחי' עשה לל"ת והקשה מלשון המשנה דנזיר דמ"ד דתגלחת ג"כ משום דנדחה מפני העשה וקרי לי' הותר מכללו לא אדע מה קשה לי' הלא הדבר מבואר דתוס' בקושי' סוברי' כשי' הראב"ד דכלאים הותר לגמרי אף שלא בשעת עבודה וא"כ קי"ל ל"ת דכלאים דהותר אף שלא במקום מצוה ואיך נילוף מיני' דל"ת שלא הותר בשום מקום שלא במקום מצוה דנדחית מפני עשה ע"ז תי' כשי' הרמב"ם דגם התם לא הותר אלא דנדחית מפני עשה וילפינן שפיר כמו דכלאים נדחית מפני עשה כך כל ל"ת שבקרא ובמשנה דנזיר לא קאמר אלא דיש תומר ליין מתגלחת וטומאה שלא הותר גם במקום מצוה דהנה התוס' ברכות דף ב' כתב דגם טומאה דמ"ת לא הותר רק נדחית וע"כ הפי' במשנה כמ"ש לשי' רש"י ברכות שם דטומאת מ"מ הותר לנזיר קשה מגמ' דנזיר דפריך ויין יותר מכללו ק"ו מטומאה איך ניליף דנזיר שנשבע לשתות יין ידחה העשה לל"ת דנזיר מטומאת מת מצוה הלא בטומאה לא נדחית כלל, עוד קשה לי לפמ"ש הרמב"ם יש גם שתיית יין לנזיר עשה ולל"ת העשה דכל היוצא מפיך יעשה א"כ מאי פריך הגמ' תגלחת לא הותר מכללו מק"ו מיין דלמא הא דיין לא הותר מכללו משום דאין העשה דוחה לל"ת ועשה דנזיר דאף דהוא עשה ול"ת אפשר בשאלה הלא גם העשה דהנשבע אפשר בשאלה:
ואגב דאיירינן בי' עמדתי על מה דבעי ללמוד ביבמות שם דעשה דוחה לל"ת שיש בו כרת מתמיד והלא בתמיד אמרינן ביומא דף מ"ו דאף למ"ד טומאה דחוי' אבל שבת הותרה והיא לדעתי צע"ג, ועל מ"ש התוס' ביבמות שם דף ו' סוף ד"ה טעמא וכו' להקשות אי נילוף מכיבוד אב ואם דדחי ל"ת שי"ב כרת א"כ למה לי פסח תמיד ומילה דדוחה שבת ותי' דס"ד לענין שבת נילוף מכיבוד או"א דלא נדחית וקשה א"כ למה בעי כתוב להתיר טומאה בקרבן שקבועה לו זמן הלא ל"ת שיש בו כרת גם בעלמא נדחה ואפשר לתרץ דבלא קרא הו"א דטמא מחלל העבודה וליכא מצוה כלל כמו זר וחלל דלא נימא אם ליכא כאן כהן תמים דידחה העבודה לל"ת דזר וחלל כן נמי טמא:

תשובה מט

להנ"ל

הנה במה שהשיג מעכ"ת על תירוצי לפסק הרמב"ם פ"ד מה' איסורי מזבח במשתחוה לבהמה דצמרה פסול לתכלת דבגדי כהנים אף דנשתנה ע"י הצביעה משום דצביעה הוי שינוי החוזר דאפשר להעבירו ע"י צפון, וכ' מע"כ כיון דתכלת לפמ"ש המל"מ נצבע בדם החלזון והיא דומא לקלא אילן דאינה עוברת ע"י צפון ואני לא אדע אם בעודנו צבוע א"א להבחין בין תכלת לקלא אילן מ"מ אם יעברו עלי' צפון אפשר דעוברת, ואני חשבתי לפי המבואר בנדה דף ס"ב יכול להעביר ע"י ז' סמנים וצבע אינו עובר ע"י צפון ומי יימר לן דדם חלזון עדיף מדם האשה דגם כי ירבו לה בורית וז' סמני' וגם צפון דנכתם צביעה ואינה עוברת, ויותר הי"ל למע"כ להביא ראיה דאינה עוברת ע"י צפון דא"כ במנחות פ' התכלת הי' יכול לבדוק אי תכלת או קלא אילן ע"י צפון, ויש לדחוק ולומר דלא משום קלא אילן צריכה הבדיק' כי חיישי' לצבעים הרבה שאפשר להדמות למראה התכלת שכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ב מהל' ציצית גבי הא דאין עושין חוטי הלבן בבגד שכולה תכלת מקלא אילן ומכל מיני שחור מפני שנראה כתכלת ועכ"ז מודה אני למע"כ דדם חלזון אינה עוברת ע"י צפון שכן כ' הרמב"ם בהל' ציצית דתכלת לא תשתנה בשום אופן ותעמוד ביפיה:

ומ"ש מעכ"ת בשם המרכבת דבגדי כהונה לא בעי תכלת, הנה הספר הזה אין בידי אבל אני כתבתי במק"א להביא ראיה להמל"מ מירושלמי שבת פ' כלל גדול דפריך מה צביעה היתה במקד' ומשני שהי' משרבטין בעורות אילים מאדמים וכ' הקרבן עדה הא דלא משני דצבעו תכלת ותי' דלא צבעו תכלת כלל במדב' שלא הי' להם חלזון אלא הי' להם תכלת ממצרים וכן כ' הק"ע להלן גבי צד חלזון ופוצעו דאית למאן דאמר דאין חייב אלא א' משום דליה מלאכת צידה כלל בשבת דחלזון לא הי' ניצודים במדבר ותחש דלא נברא אלא לשעה לית בי' משום צידה ואנן דאי"ל צידה בשבת משו' תחש וס"ל דגם בבריאה לשעה הי' מלאכה וא"כ נראה מזה דלא היו יכולי' לצבוע בשארי צבעי' את בגדי כהונ' רק בדם חלזון, אמנ' עכשיו ראיתי בדברי הק"ע תמוהי' הם דאיך השתמשו בצמר הצבוע תכלת שהביאו ממצרים הא אפי' לציצית בעינן צביעה לשמה וכ"ש לתשמיש קדוש' ועוד הא מבואר בירושלמי פ"ג דיומא דאבני קדש בעינן שחציבתן בקדש ובקדש יחצבו ובגדי כהונ' אריגתן בקדש ובקדש יארגו וא"כ וודאי דבעינן צביעה לשמה ועוד הא בבבלי שבת דף ע"ד איתא גבי קושר ומתיר שכן עושין צידי חלזון אלמא דלמלאכת המשכן צדו חלזון אבל מגמ' זו יש להביא ראיה דתכלת למשכן לא היו צובעין אלא בדם חלזון ומנ"ל לחלק בין תכלת לפרוכת ובין תכלת לבגדי כהונה ומה שנראה לענ"ד כעת לתרץ הרמב"ם דלא מהני שיניו דצביעה לתכלת דבגדי כהונה משום דנ"ל דהא דמהני

שינוי בפסולי קרבן דוקא אם נשתנ' קודם שהוקדשו כגון חיטין באתננה ועשאן סלת ואחר השינוי הקדישן למנחות אבל אם השינוי וההקדש כא' לא מהני כעין שכ' התוס' לענין מצוה הב"ע ותדע שכן היא דאל"כ איך משכחת אתנן לאי' דהא שינוי שם כשינוי מעשה דמי ומיד שהוקדשו נשתנה שמו דמעיקרא חולין והשתא קדש ואף דכ' התוס' בב"ק דף ס"ו דבלא יאוש לא הוי שינוי השם ע"י דקרא עליו הגזלן שם קדש דכן מוכח דגזול ולא נתייאשו הבעלי' אין הגזלן יכול להקדישו היינו בגזלן דכל כמה דלא נתייאשו הבעלים אין לו כח לקרא שם קדש על דבר שאינו שלו משא"כ אתננה דקנתה ע"י שכר פעולתה וגם נקנה לה במשיכה ויכולה לעשות באתננה כל מה שתרצה א"כ חל שם ההקדש ונשתנה שם האתנן אפ"ה לא מהני כיון דלא נשתנה קודם שהקדישה, והנה הצביעה דתכלת דבעי שיהי' נצבע לשמה ומשעה זו נקדש שא"א לשנותו לחול וכמו שהדין לשי' ר"ת דאף דהזמנה לאו מלתא היא מ"מ אם נעבד העור לשמה אסיר לשנות לחולין וכמו שביאר הר"ן לחידושיו בסנהדרין הה"נ כאן, ולכן בשעה שהוצבע לשם תכלת לקדושת המקדש נעשה קדושת הגוף וקדושתו והשינוי באי' כא' והא דאמרי' היינו בעי דרמב"ח היינו אם מכשירי קרבן כקרבן אבל לא לענין שינוי:

וע"ד קושי' למה גבי ראשית הגז לא התנה הרמב"ם וטוש"ע דצבעו פטור דוקא אם נצבע בקלא אילן דהוי שינוי שאינו חוזר דנ"ל כיון דפי' הרמב"ם דלאחר יאוש מהני שינוי החוזר אלמא דסובר דוקא גזל ולא נתייאשו הבעלים לא תהני שינוי שלו אם היא גרוע כיון דלא ניחא לי' לבעלים והם רוצין להעביר השינוי שעשה הגזלן בלאו דעתו משא"כ לאחר היאוש דפקע רשות הבעלים ממנו כיון דיאוש הוי כהפקר אף דהגזלן לא קנה מן ההפקר כיון דבאי' באה לידו מ"מ ע"י השינוי אף שהיא גרוע קונה כיון דאין הבעל הממון מעכבו יכול לקנות א"כ בראשית הגז שלו שאין כאן בעל הממון לעכב דהא אין לו תובעין מהני שינוי גרוע רק שר"ש פליג והוא לטעמי' דסובר דגם לאחר היאוש לא מהני שינוי החוזר דהא לשיטת הרמב"ם הא דבדף צ"ה גבי שבת שע"ג גזילה דגזלן הוי לר"י היא לאחר היאוש ואפ"ה פליג ר"ש דאין הגזלן קונה אלא למחצה ולשליש ולרביע לכן סובר גם כאן שצביעה דלא קלא אילן דאינו קונה אף דליכא עיכוב הבעלים, ומאפס הפנאי הוכרחתי לקצר:

והנני דו"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נ

בע"ה פאקש כ"ו למב"י תרי"ב לפ"ק:

שלום לי"נ הבחור כבוד מהור"ר זוסמאן נ"י:
אודות ד"ת אשר תי' קושי' התוס' הדברי' נכונים מאוד ואמתיים לדעת הסוברים שפ"נ רק הודחה אצל חולה, אין הדבר מוסכם בפוסקים שהרא"ש בפ' יום הכיפורים בסוגי' דבן תימא הביא בשם הר"ם מרוטענ- בורג שכמו שאונ"פ הותר ביו"ט כן פק"נ הותר בשבת, גם הרשב"א בתשו' סי' תרפ"ט כ' שיש מחלוקת אי פ"נ דוחה שבת או הותרה ויעי' גמ' יומא ספ"ד דמחלק בין טומאה דדחוי' לשבת שהותרה בציבור והכוונה לפי' רש"י לפענ"ד דהנה אם לא נמצא כהן טהור בהר הבית בעת זריקת דם של תמיד בין הערביים ואם נהדר אחר כהן טהור שבמקום אחר יעבור הזמן ויפסל הדם בשקיעה וא"כ הודחה הטומאה וזורק הטמא, אבל אין טמא מקרי' האימורים כ"א נהדר אחר כהן טהור והוא יקטירנה בלילה, אעפ"י שבשבת מקטירי' האימורין ואין ממתיני' עד מ"ש משום שחביבה מצוה בשעתה א"כ הה"נ, אמנם יש חילוק שבשבת הותרה וטומאה דחויה, וזהו דעת רב חסדא, ורבא אמר ענין אחר עפימ"ש התוס' ריש מכילתין בטומאת בשר אם יש ציץ וגם ציבור אין אומרים הבא אחרת תחתי' והנה נראה לענ"ד למ"ד אין הציץ עליו, אינו מרצה אם לאחר ששחט הסיר הציץ מעליו וחוזר ולובשו ל"א כיון שנדחה קרבן הטמא לאחר שהיתה ראוי' לא תהא חוזר ונראה כמו שאומרים אם נפגם המזבח לאחר שחיטה והדר נבנה כיון שיש בידו לחזור וללובשו בכל שעה ואפי' אם נשבר הציץ וחזר ונתקן ל"א ביה דיחוי, ויש לי ראיה נכונה מש"ס דזבחים ואין רצוני להאריך כעת, והנה אם נשחט ונזרק הדם של טמא בעת שהי' הציץ על מצח כה"ג שראויה לכתחלה וקודם הקטרת דאימורים סר הציץ ממצחו הו"ל לומר שלא יקטיר עד אשר יהדר וישים הציץ במצחו דהא דחויה ומהדרי' לעשות בהיתר כמו שלא היינו מתירין השחיט' אם לא היתה הציץ על מצחו ואף שכבר נשחט ונזרק כמו שאין הקטרת של ע"ש דותה שבת דילפינן מאין עולת חול בשבת הה"נ לא ידחה הקטרת אימורי' הטומאה אפשר בענין אחר דמ"ש טומאה משבת, לזה אמר רבא דשאני שבת דלא ניתן לדחות השבת אצל קרבן זה כלל אבל בזה כבר ניתן לדחות לתחלתו שאז היתה הטומאה נידחת מפני צירוף הציץ, לכן גם עכשיו אף שבטל צירוף הציץ נדחת הטומאה ומסולקים כל קושי' התוס' ותוס' ישנים ודוק כי קצרתי.
ויש לעיין בת"ש הרשב"א בשם הרמב"ן דף כ"ד בשבת דל"א גבי שריפת קדשים באפשר לקיים שניהם דאינו דוחה העשה לל"ת כ"א באפשר לעשותן באותו יום וראיתו מבנין ביהמ"ק דהו"א דדחי' שבת אף דאפש' למחר, א"כ למ"ל לר"ש לומר באיברים ופדרים

שאף שכשירי' כל הלילה מותר להקטירן בשבת משום חביב' מצוה בשעתא הלא בלא"ה ג"כ שפיר דחי'. ואין לי להאריך כעת סמוך לכניסת השבת:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נא

החיים והשלום וכ"ע ירדופו וגם ישיגו את ראש אהובי ינ"פ הרב מהור"ר דוד נ"י יכהן פאר בבית תפארתינו:
זה ימים כבירים אשר קבלתי מכתב קדשו פלפול עצום בנדון נט"י והיה מן הראוי' להשיב מפני הכבוד, אמנם ראיתי כי כל דבריו בנויים על מכתבי העבר אשר השיבותי בחפזי כמעט בלי עיון, ושלא להשיב ריקם עברתי על הערותיו והשבתי אשר עלה בלבי במושכל הראשון ואין לי העתק מכל הדברים גם אינני זוכר מכל האמור שם, על כן לא אוכל לדון עליהם, אבל ראיתי ממה שעמד מע"כ על הערות שבהן שעמדתי על הרבה דברים שראוי' לעמוד עליהן ע"כ אחלה פני שימחול לצוות לא' מתלמידיו להעתיק דברי הראשונים ולשלחן הנה, אמנם את זה ראיתי שעמדתי להקשות על רבינו הרשב"א בתה"א שכ' על מתני' דפירות שנפלו לתוך המים ופשט מי שידיו טמאות דדייקינן מני' דלחולין ל"ב כוונה ולסברתו לנט"י בעי כוונה לכ"ע, ותי' דההיא מיירי לנגיעה דחולין שנעשו עט"ת, וכ' עלה וז"ל ואע"ג דידים שניות הן ואין ב' עושה ג' בחולין, הכא בידים שנכנסו לבית המנוגע דהוויין תחלות עכ"ל, והקשיתי דגמ' ערוכה היא בחולין דף ל"ג דשני עושה ג' בחולין שנעשו עט"ת וכי הי' נעלם מעיני הרשב"א דברי ש"ס מפורש בסוגי' שהיא עוסק בה, והיא לכאורה קושי' עצומה ונפלאה, ועתה האיר ה' את עיני וראיתי דברי הרשב"א ראויין אליו ודעתו דעת הראשונים שאין סתם ידים דשניות הן פוסלין לחולין שנעשו עט"ת דהנה תוס' נדה דף ז' הקשו על דין זה דשני פוסל חולין שנעשו עט"ת מסוגי' דשם דמוכח דחולין שנעשו עט"ת קילי מחולין הטבולין לחלה דפתיכא בהו תרומה, וכיון דבטבולין לחלה שנינו דטבילת יום לשה את העיסה כ"ש שלא יפסול טבו"י חולין שנעשו עט"ת והלא טבו"י שני הוא, וכתבו לתרץ דע"כ טבו"י קיל טפי משאר שני, והר"ש פ"ד דטבול יום משנה ב' כ' דהגמ' הי' יכול להקשות מרישא דמתני' שם דאוכל מעשר שנגע בו טבו"י דמפרישין ממנו תרומות מעשר אלא דניחא לי' לאתוי' חלה אחלה עכ"ד והנה ברישא שם איתא ג"כ דאם נגע בו ידים מסואבות דאין פוסלין לחולין הטבולין לתרומת מעשר אף דפתיכא בי' תרומה, וכ"ש דלא יפסלו בנגיעתן לחולין שנעשו עט"ת כהוכחות התוס' וס"ל להרשב"א דאף דלתי' האיבעי' אימא

בנדה לא מוכח דנעשו עט"ת קילי מטבולין לחלה, מ"מ לא מסתבר לומר דלתי' הב' יהי' נעשין עט"ת חמירי מטבולין שא"כ יהיו סברותיהן מהופכת לכן שפיר פסק דאין סתם ידים פוסלין לחולין הנעשים עט"ת:

ועל של עתה באתי להשיב על מה שהאריך במכתבו האחרון להוכיח נגד פסק הרמ"א לפטור בית שדרים בו ישראל וגוי בשותפות ממזוזה, והנה במה שהכריע להקל במצוה דאוריי' כדעת המרדכי נגד שי' הרשב"א שהובא בבדה"ב כבר תמהו האחרונים יעי' תשו' שבות יעקב ח"ג סי' פ"ט ויבואר לפנינו, ומה שכ' מעלתו דר' אביגדור ור"ח חמיו עיקר סברתם לפטור מטעם דס"ל דשואל ושוכר אינם חייבים כ"א מדרבנן ולזה כ' הר"א ומביתך לא מצי מפיק דא"כ ימין מנ"ל ואין לומר מביתך השני' דההיא למעוטי שואל ושוכר, אלמא אי לאו דממעט שואל ושוכר כיון דלשמירה עשוי' א"כ גם שותף של גוי מחויב דשמירה בעי וכיון דקי"ל דשואל ושוכר מחוייב מה"ת ע"כ דקי"ל כרשב"א זהו תורף דעת מעכ"ת והנה פירוש דברי הר"א במחכ"ת אינו כן כ"א להיפוך אי לאו דבעי ביתך השני' למעוטי שואל ושוכר הוי מוקמינן לה למעוטי שותפות גוי ולא הי' מסתפק כלל, ומה דפשוט לי' למע"כ דהלכה כפוסקים דשואל ושוכר חייבים מה"ת לא כן אנכי עמדי דלדעתי כמעט כל הראשונים פוטרי' מה"ת, וכמעט הדבר מפורש בש"ס שבת דף קל"א דאיתא שם דמודה ר"א בציץ טליתו וקבע מזוזה לפתחו בשבת דחייב מטעם דבידו להפקירן אלמא דאם הפקיר ביתו אף שדר בו פטור מה"ת ואין לדחוק ולומר דמיירי שם בבית שקנה מחדש ולא דר בו עדיין ל' יום וכיון דהבית שלו מקרי דירת קבע מיד ולאחר שיפקירו יעתק מדירת קבע לדירת ארעי ואם כן אם כבר דר בתוכו ל' יום הוי מותר לר"א לקבוע מזוזה בשבת וא"כ אינו דומה קובע מזוזה לפתחו לציין טליתו, דבציצית אין חילוק בין הוא טליתו מכבר או שהיא תוך ל' לקניותו דהתם בכל ענין שאולה פטורה מה"ת וצ"ע, ואפשר דס"ל להנך פוסקים דהפי' בגמ' שם בענין אחר דלכן אין מזוזה דוחה שבת כיון דחובת הדר היא אפשר לו לצאת מן הבית ולעתוק דירתו משם, ואי דמונח שם חפציו דא"א להוציאן בשבת ועדיין חייב כמו בית התבן ובית האוצר ע"ז קאמר דבידו להפקיר החפיצים, ולפ"ז להרמב"ם דסובר דבית התבן פטור בסתם ע"כ דסובר ג"כ דשואל ושוכר פטור מה"ת, אמנם באמת נראה דאף הסוברים דשואל ושוכר חייב מה"ת מ"מ מודה בדר בבית של הפקר דפטור דס"ל דמביתך לא ממעטינן אלא בית של גוי או של הפקר ולא בית של ישראל חבירו דהנה מצינו לענין חמץ לדעת הת"ת בחמץ של ישראל חבירו עובר הנפקד אף בלא קיבל עליו האחריות דלא ממעטינן מלך אלא של גוי ושל גבוה וגם בשל הפקר אינו עובר דמטעם זה מהני ביטול, ומ"ש הפנ"י דלשיטתו

בהפקר עובר תמוה דהא אמרינן עשאו הכתוב כאלו היא ברשותו אלמא דאי לאו גזה"כ לא הי' עובר כיון דהוי הפקר, וכן מצינו גבי בכור דאף דהלוקח עובר פרתו של ישראל חבירו לא מפטר מבכורה מ"מ מצינו בתוספתא בהמת מדבר והקדש וגר שמת ואין לו יורשים פטורה מן הבכורה דממועט מבקרך וצאנך, וכן מצינו במירוח גוי והקדש דממעטינן מדיגונך ולא ממעט ג"כ דיגון של ישראל חבירו דהא דקונה תבואה ממורחת מחבירו דפטור לדעת הר"ת והרמב"ם היא מקרא אחרינא דתבואת זרעך ולא לנקח בב"מ דף פ"ח ה"ה דביתך דפ' שני' לא ממעט אלא שוכר מגוי או דר בבית של הפקר, וזהו דעת הר"י שבהג' מיימוני דשוכר בית מגוי דפטור ממזוזה, וסובר בעל הג"ה דדעתו דבשוכר מישראל חייב מה"ת והקשה עליו למה לא נמעט גם שוכר מישראל כמו גבי ציצית, ובאמת צריך להבין אכל הני שהבאתי דלא ממעטינן רק של גוי ושל הפקר ולמה אין אדם יוצא בלולב של חבירו, ונראה לענ"ד דוודאי בכ"מ שהקפידה התורה שיהי' שלו אין לנו לחלק מדעתינו בין שואל מישראל או מגוי אבל כיון דמסברה החיצונה בכ"מ ששאול פסול ה"ה דשותפות פסול כמ"ש התוס' והר"ן סוכה דף כ"ז דלהכי כיון דאתרוג השאול אין יוצא בו ה"ה בקנו בשותפות רק בציצית דגילה לן הכתוב לחייב בשותפות אף דשאולה פטורה והיא גזה"כ נגד סברה חיצונה יעי"ש, וטעמא כמו שכ' הריב"ש סי' שמ"ז דאתרוג אחר רחמנא ולא חצי אתרוג ובשותפים הלא החצי שאולה בידו ואי אפשר לו לצאת י"ח בחצי שהיא שלו יעי"ש והנה לא קשה מהא דאתרוג החסר שאינו פסול אלא משום דבעינן לקיחה תמה אלמא דבלא"ה הי' יוצא גם בחצי אתרוג ונ"ל דהיא עפמ"ש תוס' רשב"א והר"ן בחולין דף קל"ב גבי המשתתף עם הגוי ועם הכהן דפטור ממתנות דאף דקי"ל שה ואפי' מקצת שה וא"כ ה"נ לחייב בחצי מתנות וכ' דדוקא גבי תייש הבא על הצבי' דכל שיות שבו מחייב משא"כ בזה דאיכא כאן כל השה ומקצתו ממנו פטור א"א לחייבו ממקצת האחר וזהו ג"כ סברת התוס' בב"ב דף נ"ו ע"ב גבי חצי כופר יעי"ש, א"כ ה"נ גבי אתרוג אף דאם הי' חסר מקצת האתרוג הי' יוצא בה אי לאו דבעינן לקיחה תמה מ"מ היכי דאיכא כאן כל האתרוג ומקצתו אינו ראוי' לצאת בו גם בחצי השני אינו יוצא, ולכן גבי בכור אי נימא היכי דכל האם של ישראל חבירו פטור מהבכורה, גם אי מקצת האם הי' של ישראל חבירו ג"כ הי' פטור מסברה החיצונה אף דאי היה חסר אבר מהאם לא הי' מפטר מ"מ כיון דאיכא כל האם ומקצתה לא מתחייב גם מקצת האחר לא לתחייב, וכיון דגלי' קרא מבכורות בקרכם לחייב בשותפות ישראל כדאיתא בבכורות דף נ"ו ע"ב על כן לא ממעטינן מבקרך וצאנך כ"א לוקח עובר פרתו של גוי או עובר של בהמת הפקר כדי דלא נצטרך לדחוק ולומר דכאן גזיה"כ הוא לחייב

בשותפות אף במקום דכולו של חבירו הי' פטור וכן גבי חמץ כיון דריבה הכתוב לחייב בשל שותפות כמ"ש הח"י בסס' תמ"ה דאף דכתיב לך לא ממעטינן שותפות מדכתיב בבתיכם לרבות שותפות ולך למעוטי של גוי והפקר עכ"ד ואי הוי ממועט ג"כ של ישראל חבירו א"כ גם בשותפות עם ישראל חבירו לא הי' מתחייב היכי דליכא כ"א כזית א' בשותפות לפי סברה החיצונה [ולהיכי דאיכא שיעור בחלקו לבד לא מצריך קרא לרבות שותפות ישראל כמו שנבאר לקמן לרבנן דר' אלעי] ע"כ כי היכי דלא נימא גזה"כ היא מוקמינן המיעוט אשל גוי ואשל הפקר וכן גבי מירוח כיון דגלי' קרא מתרומותיכם דשותפין חייבין בתרומה, והנה חיוב התרומה אחר שנתמרחה היא, ואם היינו ממעטינן מירוח ישראל חבירו הי' לנו למפטר מסברא החיצונה גם שותפים שלא חלקו עד אחר המירוח כיון דאין ברירה ובכל חטה יש לחבירו חלק בו ובשעת החלוקה הוא דקנה ממנו חלקו של חבירו בעד חלקו ובחלק של חבירו הי' פטור דמורוחו של חבירו הי' פוטרו והיה לן לומר טבל וחולין מעורבין זב"ז וכיון דגלי' לן קרא דחייב כל חלקו, ע"כ כדי שלא נצטרך לומר גזה"כ היא לחייב שותף יותר מכולו של חבירו היינו ממעטים מירוח של גוי ושל הפקר ע"כ בעי קרא דתבואת זרעך למעט ג"כ מירוח של ישראל חבירו אף דשותפין חייבין דגזה"כ היא כמ"ש התוס' והר"ן גבי האזרח לכן אף אנן נימא גבי מזוזה אי נמעט מביתך השני' שאול ושכור מישראל חבירו גם בשותף עם ישראל חבירו הי' פטור מצד סברה החיצונה דבית א' אמר רחמנא ולא חצי בית אף דבית חצי מקורה וחצי אינו מקורה חייב במזוזה כמ"ש הרמב"ם וש"ע היינו משום דחלק שאינו מקורה לא מקרי בית וכל חלק שנקרא בית חייב ודמי למקצת שה בתייש הבא על הצבי' משא"כ בכולה מקורה ומקצתו פטור לא מסתבר לחייב מקצת ממנו, ע"כ לא מוקמינן המיעוט דביתך כ"א למעט שאול ושכור מגוי או הדר בבית של הפקר ולא קשה כ"א קושי' בעל הגהמיי' דא"כ גבי ציצית נמי נימא כיון דגלי' קרא דשותפות אינו פוטר וע"כ באין בכל חלק מהבגד שיעור לבדו היא דבעי קרא דאם יש בכל חלקו שיעור לא בעי קרא לרבות שותפות של ב' ישראלים לרבנן דר' אילעי דלא ממעטי בכל מקום רק שותפי' גוי וכיון דחצי השיעור של הבגד שאול משותפו היא הוי מפטר מסברא החיצונה רק דגזה"כ היא לחייב בשותפ' נגד סברא החיצונה כמ"ש התוס' והר"ן ולמה לא נימא ג"כ דלא מיעט קרא כ"א שאול מגוי ולא נצטרך לומר גזה"כ נגד סברא הפשוטה, ונראה דשאני טלית דבלאו המיעוט דכ' קרא כסותך ג"כ הוי ממעטינן שאול מבגדיהם, כמו דממעטינן תועשו להם שיהי' הציצית משלהם ואינו יוצא בציצית השאולין לו להחזירם בעין כמ"ש במג"א סי' י"א ס"ק י"א אלא דלא הוי ממועט כ"א שאול מגוי מה"ט שכתבנו

כיון דריבה שותפו' [ובציצית דממועט גם שאול מישראל חבירו נראה לענ"ד דבאמת אינו יוצא בציצית שיש לישראל חבירו חלק בו ודמי לאתרוג השותפין] וכן מצינו במס' ר"ה דף י"ג דקצירכם אמר רחמנא ולא קציר עכו"ם וע"כ הא דבעינן המיעוט של כסותך אינו אלא למעט שאול מישראל חבירו, כן נראה לתרץ דברי הסוברים דשאול ושכור חייב מה"ת דהם סוברים כדברי הר"י לפי הבנת הגמי"י:

אמנם קשה לי קושי' עצומה לשיטת הגמי"י מסוגי דספ"ק דע"ז דף כ"א דכמו דאין משכירין שדות משום אפקעתא דתרומות ומעשרות ופי' התוס' שם ובגיטין דף מ"ח דכ"ז דהי' של ישראל כל מי שזרעה הי' חייב במעשרות ולאחר שזבנה לנכרי גם ישראל הזורעה פטור דס"ל יש קנין, א"כ ה"ה בבית לשיטה זו כ"ז שהבית הי' של ישראל כל מי שהי' דר בתוכו הי' חייב במזוזה ולאחר שיזבנה לגוי גם ישראל אם ידור בתוכו יהי' פטור, וע"כ דס"ל כפי' הראשון בתוס' שם אי סבר ר"ח אין קנין וכבר נדחה פי' זה שם בתוס' ובעיקר דברי הגמיי' נראה לענ"ד דלא מבין כראוי' סברת הר"י דלדעתי גם הר"י סובר ככל הנביאים שהתנבאו כאחד דמה"ת לא מתחייב אלא בעל הבית שדר בתוכו דתרתי בעינן שיהי' שלו וגם ידור בתוכו אבל מדרבנן מתחייב שואל ושוכר לאחר ל' דמחזי כשלו והיכי דבעה"ב הוא גוי גם מדרבנן לא מתחייב דקלא אי"ל, ומירושלמי דסוף מגילה דשוכר בית מגוי חייב במזוזה וודאי דאיכא תיובתא לשי' הר"י לפי פירושי דאף מדרבנן פטור, ונראה ליישב דהירושלמי בא"י מיירי דאין קנין לנכרי להפקיע ממצות וכמו שנבאר לקמן והר"י אשכונתינו בח"ל הוא פסק דינו:

וראיתי להרשב"א בחידושיו לשבת שם דכ' דבית של הפקר פטור ממזוזה כדאמרי' בשוכר דכל ל' יום פטור ואע"ג דלאחר ל' יום חייב היינו מדרבנן דאלו מה"ת אין הפרש בין תוך ל' לאחר ל' וא"ת הא דאמרינן בר"פ ראשית הגז אלא ביתך למאי אתי ופרקינן לכדרבה לשני' לי' למעוטי שאולה כדמשני בציצית, י"ל דאין ה"נ אלא חד מב' טעמי' נקט עכ"ל וא"כ הפי' בגמ' "אע"ג דכתיב ביתך דידך אין דשותפות לא" היינו דנמעט בית של ב' שותפין אף דאין דר בו אלא א' וקושי' הרשב"א בחולין שם ג"כ כעין זה דנמעט שותפות דגוי בבית אף דאין דר בו אלא הישראל לחוד, ובזה מתרץ שם כיון דחובת הדר היא והדירה אינה בשותפות אין סברא לפטרו כיון דלשמירת הדר היא והדר הוא ישראל יחידי אבל אם הדירה היא בשותפות אף אם הבית היא של ישראל הדר בתוכו, כיון דדר עמו גם נכרי אפשר דגם הרשב"א מודה כיון דהתורה לא רבתה שותפות אלא מירבו ימיכם מסתמא לא נתרבה אלא בששניהם ישראלים שהקפידה התורה אריבוי ימיהם דתרווייהו כדעת המרדכי, ולא מוכרח כלל דפליג הרשב"א אהמרדכ' ותימה על הב"י

מנ"ל לשווי' פלוגתא בין הפוסקי' ואפשר דס"ל להב"י כיון דלדעת הרשב"א אם הבית כולו אינו שלו לא מתחייב מה"ת גם אי חצי הבית אינו שלו אף דדר בו לבדו לא מתחייב מה"ת אף אי הי' דר בו לבדו דדמי ממש למשתתף עם הגוי או עם הכהן דפטור ממתנות כיון דבעי שיהי' הבית של הדר וכיון דמקצתו בשאולה או בשכירות בידו אמרינן בית שלם א' אמר רחמנא ולא חצי בית אי לא גילה לן קרא לחייב בשותפות כזה, וע"כ סובר הב"י דהרשב"א מיירי דהבית כולו של ישראל הדר ג"כ אלא שדר עמו גם נכרי בשאולה או משכירות ממונו ובכה"ג מחייב הרשב"א מה"ת דלא ס"ל דלא הקפידה התור' אלא על ריבוי ימיהם דכל הדרים לכן כ' דהרשב"א חולק על המרדכי, אבל לענ"ד נראה כמ"ש למעלה דהרשב"א בשותפות גוי בבית ולא בדירה מיירי ואף דאי הי' כולו של הגוי הי' פטור מה"ת מ"מ לא מוכרח לפוטרו גם בשוטפות הגוי בבית וכמו שאבאר:

דהנה התוס' בחולין דף קל"ה ע"ב בד"ה ואוב"ע כ' דדוקא לפי' הא' ברש"י שם מוכרח סברא זו דהיכי דפטור בכולה של גוי ה"ה בשותפות הגוי אבל לפי' הב' דרש"י שם ע"כ דלאו ס' היא כלל דאף דידעינן דכולי של גוי פטור אכתי לא נדע דשותפות של גוי פוטר והנה הפי' הב' דרש"י שם היא מוכרח דלפי' הא' דטעמא דרבנן מחייבי בשותפות הגוי משו' דלא דרשי דגנך ולא דגון נכרי כ"א למעט דיגון גוי וא"כ למאן דסובר יש קנין לגוי להפקיע דדרוש דגנך ולא דגין גוי הי' באמת פטור גם חלקו של ישראל וא"כ קשה טובא דבגיטין ד' מ"ח רצה למפשט מברייתא זו דיש קנין מדפטור חלקו של גוי והל"ל ולטעמך אי יש קנין גם חלק הישראל לפטור, וצ"ע ליישב, וע"כ כפי' הב' א"כ חזינן דלא תלי' הא בהא וקשה מהא דמשתתף עם הכהן, ואין לומר דלאחר דגילה לן קרא בראשית הגז דשותפות הגוי פוט' ילפינן נתינה נתינה למתנות דקשה אדרבה נילוף לחומר' מתרומה ועוד רבנן דר"א דמתנות וראשית הגז נוהג בח"ל לא ילפי נתינה נתינה אשר על כן נ"ל דדוקא גבי מתנות דא"א לן לחייבו שותפו של כהן כ"א בחצי מחנה ואמרי' מתנה אמר רחמנא ולא חצי מתנה כסברת התוס' במס' ב"ב דף נ"ו משא"כ בתרומה אי נחייב לישראל להפריש מחלק המגיע לו יפריש תרומה שלימה וכן בראשית הגז אי מגיע ה' צאן לחלקו של ישראל יכול להפריש מתנה שלימה מהמגיע לחלקו וכן בחלה דאית' במתני' בעיסה בשותפות הגוי אי בחלק הישראל לבדו כשיעור דחייב בחלה וא"כ גם במזוזה אי הישראל לבד דר בתוך הבית אף אי הבית חציו של גוי אי בחלק הישראל לבדו ד"א שיעור בית אף למאן דפוטר שואל ושוכר אפשר לחייב:

ובזה מיושב מה שהקשה הישׁ"ש לשי' המרדכי דשותף הגוי פוטר ממזוזה א"כ לרבנן דר"א דלא ממעטי בכ"מ כ"א שותפות גוי ולא שותפות ישראל למאי צריך ריבוי דימי

בניכם אי לאו לחייב גם שותפות גוי, ולפי האמור מיושב בעינן לשותפות ישראל היכי דליכא בכל הבית כ"א דע"ד מצומצם שאין מגיע לחלק הא' כשיעו' ורבנן לא פליג אר"א כ"א היכי דתגיע השיעור לכל חלק וחלק, וכן יש להוכיח מהא דאין אדם יוצא באתרוג של שותפות והלא לרבנן דר"א לא נמעט מולקחתם לכם כ"א שותפות גוי, אע"כ כמ"ש דשאני גבי אתרוג כיון דאין מגיע לחלק הרוצה לצאת בו כ"א חצי אתרוג וחצי הב' שאול היא בידו הו"ל חצי אתרוג, וזה נ"ל טעם הרמב"ם בפ"י מה' ביכורים ד"ה צאן של שותפין פטורי' מראשית הגז ודחק הכ"מ למצוא מקור לדבריו, ולפי הנ"ל הוכיח כן באתרוג, ובהכי ניחא מ"ש הרמב"ם פ"ג מה' ציצית דכסות של שותפים חייבת בציצית שנאמר על כנפי בגדיהם ובגמ' לא קאמר כן אלא לר"א אבל לרבנן בלא זה לא היינו ממעטינן אלא שותפות גוי, ולהנ"ל ניחא דהגמ' קאי אפי' אי יש בחלק המתעטף בו לבדו כשיעור דאפ"ה הוי פטור מכסותך לר"א ובעי בגדיהם גם לזה, אמנם לרבנן בעינן הריבוי להיכי דאין בחלקו לבדו שיעור בגד שלם ובהכי ג"כ ניחא הא דבכורו' דף נ"ו יליף מבכורו' בקרכם וצאנכם לרבו' שותפו' והא לדידן דקיי"ל כרבנן דר"א לא בעינן ריבוי לשותפות ישראל [ולזה י"ל דאי לא ריבה קרא בקרכם הוי דרשי' יהי' לך למעוטי שותפות ולאחר שריבה שותפות ע"כ תנהו ענין למעש' בהמה] ולפי האמור שפיר בעינן קרא כיון דאין לחלק הא' כ"א חצי בכור, וזה ג"כ טעם הרמב"ם דכת' גבי מתנות דשותפין חייבין מקרא דזובחי הזבח והקשו עליו דבגמ' מסיק דלזה לא בעי קרא דנקיש לתרומה, ולדידי א"ש דל"ד לתרומ' דהגיע לכל לחלק וחלק שיעור המחייבו משא"כ במתנות דאין בחלק הא' כ"א חצי הזרוע וחצי הלחיים והגמ' לר"א קאי דלא מחלק:

אח"ז בינותי בספרים ומצאתי להר"ן בחידושיו שהביא קושי' הרשב"א ותירוצו וראיתי מתוכו שהבין ג"כ בדברי הרשב"א כמ"ש אנכי דמשותפות הבית איירי אלא שדבריו תמוהים שכ' וז"ל ותי' הרשב"א משום דמזוזה חובת הדר היא ולשמירה עשוי' אפי' בשותפות גוי ישראל הדר בה חייב דאטו מי גרע מבית של גוי שישראל הדר בו חייב עכ"ל, וקשה א"כ דברי הרשב"א אלו סותרים למ"ש בשבת דשואל ושוכר פטור מה"ת, גם הריטב"א בחידושיו כ' דלי"ל דאתי למעט שותפות גוי דאפי' הי' הבית כולו של גוי וישראל דר בו חייב דקי"ל חובת הדר היא עכ"ל, והוא בעצמו כ' בחידושיו לב"מ דף ק"א הובא דבריו באס"ז שם דמה"ת תרתי בעי שיהי' הבית שלו וגם דר בו ומדרבנן כל הדר בו חייב וגם דבריו סותרים אהדדי, ולחומר הנושא נ"ל עפ"י מ"ש התוס' במס' ב"מ ד' פ"ח לשיטת הריב"ם דהא דלקוח פטור ממעשר דוקא בקנה קודם המירוח ובגוי הדין להיפוך דהקונה ממנו קודם המירוח חייב למ"ד אין קנין הרי דס"ל דאף דממועט מתבואות

זרעך לוקח היינו דוקא לוקח מישראל דמקרי תבואות זרעו של חבירו משא"כ בקונה מן הגוי כיון דאין להמוכר קנין ולא תבואת זרעו של המוכר היא, א"כ היא תבואת זרעו של הלוקח, וסברה זו נ"ל דהיא מוכרחת לכל השיטות דהנה בגיטין דף מ"ח במשנה דהמוכר שדהו לגוי הלוקח ממנו חייב להביא ביכורים ובגמ' שם ע"ב ד"ה דאי אין קנין חייב מה"ת להביא, וקשה הא במס' ב"ב דף פ"א אמרינן דאף לר"מ דס"ל דקונה מישראל חייב להביא, אדמתך למעט אדמת גוי וחזינן אף מאן דמחייב קונה פירות מישראל מודה בלוקח פירות כ"ש וק"ו לדידן דקי"ל דלוקח מישראל פטור דממועט מביכורי אדמך דלא נחייב הלוקח פירות מגוי, ולפי סברא הנ"ל י"ל דדוקא לר"מ דס"ל יש קנין הוויין ביכורי אדמתך של גוי המוכר, לכן יותר מסתבר למעט פירות מאדמת גוי מאדמת ישראל אבל לדידן דאין קנין יותר מסתבר למעט פירות מאדמת ישראל דביכורי אדמת המוכר משא"כ קונה פירות מאדמת הגוי כיון דלמוכר אין לו קנין הוי שפיר ביכורי אדמת הלוקח וכסברת ריב"ם הנ"ל, ועפי"ז יש מקום ליישב קושית הישׁ"ש על הרמב"ם דכ' גבי ראשית הגז וגבי ביכורים דחייב בשותפות ולא כתב בראשית הגז דשותפות גוי פטור וכ' ואם נאמר דסתם חייב בשותפות משמע בשל ישראל ולא בשל גוי א"כ קשה גבי ביכורי' דכ' נמי חיי' בשותפות והתם אפי' בשותפות גוי חייב דהא אמרינן ארצך למעוטי ח"ל ולא אמר למעט שותפות גוי וכיון דאפי' לר"מ פשוט להשׁ"ס דחייב בשותפות הגוי כ"ש לרבנן דר"א ונ"ל ונקדים דהנה במתני' דפ"א דביכורים דמברין בשל חבירו אינו מביא דממועט מביכורי אדמתך שיהיו כל הגידולים מאדמתך, ובזה יפה כיוון השאג"א לתרץ קושי' התוס' על רש"י גיטין דף מ"ח דס' אי א"ב בכל חטה וחטה יש לשותף חלק בו דא"כ אף ק"פ לאו כקה"ג שפיר מביא חלקו ותירץ דגם בכל חלק מהקרקע יש לאח הב' חלק בו ולא באו כל הגידולים מאדמתו, ובמק"ח סי' תמ"ח כתב עליו דנעלם ממנו ש"ס ערוכה דשותפין חייבי' בביכורים, ול"נ דהדין עם השאג"א דנ"ל דכל הני דריבה הכתוב שותפות ישראל היינו לומר דעל כל השותפי' יחד הטיל הכתוב החיוב שבין כולם יחד יעשו המצוה הזאת כאלו היו איש א' ולכן במצוות הבאת ביכורים אם שניה' שווים שיש להם קה"ג וקה"פ בשדה שלהם חייבם הכתו' אף דפירות שהגיעו לחלק הא' ינקו מקרקע גם מקרקע של האחר כיון דהמצוה מוטלת על שניהם יחד משא"כ באחין שחלקו שבחלק של האחד יש לו במחצית קה"ג ובמחצית האחר רק קנין פירות וא"כ אין כל הגידולים מאותו חלק שי"ל בו קה"ג לבד, ואין לומר גם אח השני מצווה בו הא לאח השני אין לו קה"פ בזה החלק דהא למ"ד ק"פ לאו כקה"ג שניהם פטורי' זה מפני שאין לו קה"ג וזה שאין לו חלק בפירות, עלה לן דהא דשותפי' חייבי' בביכורים היינו

דהמצוה על שניהם יחד דאל"כ כל א' יפטר כיון דפירותיו ינקו מחלק חבירו ג"כ ואין כל הגידולים שלו ותתועט מאדמתך ולכן א"א לומר לר"א דארצך למעוטי שותפות גוי דלזה ל"צ ארצך דמאדמתך דילפינן מיני' דבעינן שיהיו כל הגידולי' משלו נדע כן כיון דגוי שותף בקרקע א"כ ינקו גם חלקו של ישראל בפירות גם מחלק אדמת הגוי, ואף דכתבתי דדוקא אי ינקו מאדמת ישראל לא מקרי ביכורי אדמתך אבל בגוי כיון דאין לו קנין שפיר מקרי ביכורי אדמתך בעל הפרי זה אינו דהא לר' אילעי ע"כ יש קנין דהא אמר רבא דבתרומה דגנך אתי למעוטי שותפות גוי לכן משני דארצך למעוטי ח"ל והנה קשה לי דבמס' קידושין דף ל"ז משמע דלמ"ד מושבות אחר ירושה וישיבה אין חדש נוהג בח"ל דכיון דבא"י גופא בי"ד שנים דכבישה וחלוקה לא הי' נוהג כ"ש ח"ל א"כ גבי ביכורים דכתיב ביה בהדי' ירושה וישיבה ולא מחייבי עד שנחלקה וכ"ש ח"ל דפטור ול"ל קרא למעוטי, ונראה ליישב דשאני התם גבי חדש דאין לנו שום טעם וסברא להתיר בי"ד שנים דכבוש' וחלוק' כ"א מחמת דלא נגמרה עדיין קדושת הארץ והוי שפיר ק"ו לח"ל משא"כ בביכורים אפשר דגם בח"ל אי יש לו בקרקע שינקו פירותיו ממנה קה"ג מחייב והא דלא מתחייב עד גמר החלוקה כיון דהקרקע שינקו פירותיו ממנה לא הי' שלו ולא הוויין ביכורי אדמתך אף דהי' לו חלק בה כמו כ"א מישראל ל"ד לשותפין דחיובים בביכורים כמו דאמרינן ביומא דף י"ב אף דבבה"כ של הכפרים מטמא בנגעים דהוי כבית של שותפי' אבל בהכנ"ס דכרכים דאין הבעלים ידועין לא מקרי שותפין וכן ירושלים למ"ד דלא נחלקה לשבטים כן ה"נ בכל הקרקעות כ"ז שלא נחלקו והוויין של כל ישראל, לכן שפיר בעינן ארצך למעוטי ח"ל, אמנם זה ליתא דהא חזינן לדידן דקי"ל אין קנין לא ממעטינן מאדמתך אדמת גוי והלוקח מגוי מביא מה"ת אף דלא גדלו על הקרקע שלו מ"מ כיון דלגוי אין קנין וקדושת הקרקע ההיא לכל ישראל היא שפיר מקרי ביכורי אדמתו של זה שקנה הפירות א"כ הה"נ אף דאין הקרקע מיוחדת לו כ"א לכלל ישראל היא, כיון דיש לו עכ"פ הפירות שזרע הי' יכול להביא אם לא דלא נגמרה עדיין קדושת הארץ וא"כ הדק"ל למה לי קרא למעט חו"ל אכן הגמ' בשי' ר' אילעא קיימי דס"ל יש קנין, ונראה לענ"ד דלמאן דס"ל יש קנין לא אמרינן דלכן פטורה דבטלה קדושת הארץ משנכנסה לרשות הגוי דא"כ גם כי הדר וזבנה ישראל לא ליעול בקדושה דהו"ל כיבוש יחיד וקי"ל דל"ש כיבוש וא"כ קשה מבריית' דגיטין דף מ"ז ישראל שלקח שדה מגוי עד שלא הביאה שליש דחייבת דמקשה מיני' למ"ד אין קנין ולמ"ד יש קנין ניחא ואמאי הלא בטלה קדושתה ואינה חוזרת לעולם, אלא וודאי דאף למ"ד יש קנין ס"ל דלא בטלה קדושתה וקדושת הכללית אינה מחייבה להקונה וא"כ י"ל מה"ט גופא דלא

מחייבה בביכורים קודם גמר החלוקה [וזה א' מהטעמי' שכ' רש"י בכתובו' כ"ה בטעמא דתרומות ומעשרות לא נהג עד אחר גמר החלוקה דכתיב דגנך תבוא' זרעך המיוחדת לך] ואין ללמוד ממנה למפטר ח"ל ושפיר בעינן ארצך למעוטי אבל לדידן דקי"ל אין קנין באמת ל"ב ארצך למעוטי חו"ל כי אם בא למעט שותפות גוי ואף דל"ל דעל שניה' הטיל הכתוב החיוב מ"מ הא' דהישראל יתחייב להביא מחלקו אף דינקו גם מחלק הגוי מ"מ הוי כל גידולים מארצו כיון דאין לגוי חלק וכנ"ל לכן שפיר כ' הרמב"ם דשותפין חייבין דמשמע דוקא שותפין ישראלים אבל לא שותף של וי וכמ"ש הישש"ש:

ומעתה לא רחוק' היא לתרץ סתיר' הרשב"א והריטב"א ולומר דאף דס"ל דאין הדר מחוייב מה"ת כ"א בבית הדיר' הוא שלו מודים בא"י בדר בבית שקנה גוי מישראל דכיון דאין לגוי קנין בא"י לא מקרי דר בבית של אחר וגרע ג"כ מבית של הפקר אף דגם אין להבית בעלים ידועים מ"מ הא כל אדם יכול לזכות בו משא"כ כאן וראי' לסבר' זו מבהכנ"ס שנ כרכי' דפטור' ממזוזה כיון דאין הבעלי' ידועי' ואפ"ה אי יש זו בית דירה חיי' מה"ת וע"כ במקום דאין להבית בעלים מיוחדים מקרי בית של הדר בו:

עכ"פ יצא לן דדעת רוב הפוסקים דשוכר ושואל פטור מה"ת הלא המה הר' אביגדור ור"ח חמיו הרשב"א והריטב"א וכן דעת הרא"ש המובא באס"ז שם וכן דעת הר"י שבהגמ"יי לפי אשר בירורתי דבריו, וכן דעת הר' יהודא שתוס' ע"ז דף כ"א ד"ה אף שהקשה לשי' הרח"כ דאין חשש הבאת ע"ז לבית ישראל שבחו"ל דלא מקרי בח"ל דכי נאמר דמי שיש לו בית בחו"ל יפטור ממזוזה וע"כ דסובר דבעי' ג"כ שיהי' ביתו [וראיתי להריטב"א קידושין דף ל"ט גבי שדך למעוטי חו"ל שהביא שיטת רח"כ זו בשם ר"ת וכ' אע"ג דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ואפ"ה נוהגת בחו"ל התם הא קיי"ל חובת הדר היא עכ"ל וכן כ' ג"כ בספ"ק דע"ז והיא וודאי סתירה למ"ש בב"מ] וכן דעת הר' אלחנן שבתוס' ע"ז שם אלא שלשונו מגומגם במ"ש אבל השוכר בית וכו' והוא א"צ להביא ראיה כ"א מה שפטור מי שיש לו בית ואינו דר בתוכו ולא מפטר השוכר, ויש ליישב דבל"ז הו"א דהא דבמזוזה בעי' שידור בתוכו משום דכתיב ביתך דהיינו ביאתך וכמ"ש רש"י שם ולא בעינן ביתו כלל לכן הביא דהתם נמי בעינן ביתו ודוחק, ולענ"ד נראה להביא ראיה גדולה לשיטה זו תהא דאמרינן ביומא בבהכנ"ס של כרכים כמו דמחייב במזוזה ביש בו דירה כן נמי מטמא בנגעים ולפי שיטה המחוייבים לדר בבית שאינו שלו קשה מה ענין זה אצל זה בשלמא במזוזה אף שאין לביהכנ"ס זו בעלים ידועים מ"מ חייב הדר בו משא"כ בנגעים דלא אזלינן בתר הדר כ"א בתר אשר לו בית וכ"כ המל"מ פי"ד מה' טומאת צרעת בשם הקרית ספר דישראל ששכר בית מגוי לא מטמאה בנגעים וגוי ששכר

בית מישראל דמטמאה, וכן תוכח מרש"י עירוכין ד' כ' שכת' בית המושכר שנתנגע מזלי' דמשכיר גרם שנחשד על הגזל ועל צרות העין ע"כ, אלא דבתר בעה"ב אזלינן והכא ליכא בעלים ידועים, אע"כ כשיטה זו דגם במזוזה אינו חייב מה"ת אלא חי שהבית שדר בתוכו הוא שלו ושפיר מביא והוא מטעם שכתבתי כיון דלאחר אין לו קנין מיוחד מקרי ביתו של הדר בתוכו, ואין להקשות דא"כ מ"ט דירושלים אינו מטמא בנגעים למ"ד דלא נתחלקה לשבטים הלא עכ"פ אין להם בעלים מיוחדים ומקרי הדרים בעלי הבתים, בלא סברה דידי נמי יש להקשות למה בהכנ"ס דכרכים מטמא ביש בו בית דירה ולמה גרע מירושלים, רק דיש לדחוק ולומר דהא דכרכי' מיירי שבנו משלהם ולא סייעום שחוץ לעיר בהוצא הבנין ואפ"ה יש לה דין דכרכים דבני העיר הקדישום לכל העולם כמ"ש התוס' ורא"ש בפ"ד דמגילה, וא"כ י"ל דבית דירה שבו לא הקדישום שצריך להם לחזן והיא רק לבני העיר שבעלים נכרי' והוי כבית השותפין, אמנם לסברתו דכל שאין שום בעלים ידועים ויד הכל שוה בבית הזה מקרי ביתו של הדר בתוכו א"כ גם ירושלים למה לא נקרא על שם הדרים די"ל דשאני בתי ירושלים דגם הדרים אינם נכרים וידועים, דאין משכירין בתים וכל עולי הגולה יש להם חלק בדירות הבתים ע"כ גם חובת הדר לית כאן לא מבעי' לשיטת הרמ"א דישראל וגוי שותפין בדירה דפטור דה"נ כיון דדרי עולי הגולה שבו פטורים דלהם דירת ארעי היא גם הדר שם בקבע בשותפות עמהם אין לחייב, אלא אפי' לשי' הב"י דמחייב כה"ג מ"מ דאינו בעל הבית לא מחייב מה"ת דאין לומר כיון דאין בעלים אחרים מיוחדים מקרי בית של הדר כיון דגם הדרים אינם מיוחדים כמו הבעלים כן נ"ל, עכ"פ מדמינון טומאת נגעים לחיוב המזוזה ביש בית דירה יש להכריח כשיטה זו דגם במזוזה לא אזלינן בתר הדר לחודא כ"א בעינן ג"כ שיהי' הבית שלו:

הדרן למה שהתחלנו בדין הרמ"א ישראל וגוי שותפי' בדירה דדעת ר' אביגדור ור"ח חמיו לפטור, ומדברי הרשב"א אין הכרח שחולק עליו כמו שכתבתי, ולדעת הפוסקים דשואל ושוכר חייבי' מה"ת וודאי פטור בזה דתרי ביתך כתיב, חד לדרך ביאתך וחד למעוטי שותפות גוי, וכן נראה מרש"י יומא דף י"א דכ' אהני אבולי דמחוזא דפריך מ"ט דלא קבעו בה מזוזה דרובא ישראל משמע דבלא"ה היו פטורים מחמת שותפות הגויים והא דמחייב ברובן ישראלים נ"ל דסובר רש"י כתי' האיב"ע בבכורות דף ג' ע"א דבכור רובא משמע ולכן ה"נ אף דמחצה גוים פטור דבית א' ולא חצי בית מ"מ ברוב בית חייב, וכן יש להכריח קצת מדמתמה על אבולי דמחוזא, והלא כמה כרכים ועיירות הי' להן דמוקפין חומה ושערים להם כגון נהרדע ופומבדיתא ומתא מחסי' ואי הי' קבוע בשטריהן מזוזות למה לא חשו ג"כ לסכנה שיאמרו כשפים הן עושין ואי לא קבעו ג"כ

למה מתמה דוקא על מחוזא אלא וודאי דבשארי עיירות שבגולה הן רובן גויים משא"כ במחוזא, ומה דמתמה הישׁ"ש דא"כ לרבנן דר' אילעי למה לי לרבויי' שותפות מירבו ימיכם אי לאו דמרבי שותפות גוי כבר תירצתי לעיל, ובל"ז י"ל כיון דשותפות גוי בלא מיעוטא פוטרת מטעם דבית א' אמר רחמנא ולא חצי בית א"כ גם שותפות ישראל בדירה אף שאין הבית אלא של א' מהן, ודוקא בכל הדרים ישראלים דקפיד אריבוי ימיהם ולא בא' מהן גוי, ויש להקשות אישׁ"ש דלדבריו מי ניחא בנגעים למה לי קרא אחוזתכם לרבות שותפות כיון דשותפות גוי באמת אינו מטמא ושותפות ישראל לא היינו ממעטי' לרבנן דר"א, וצריך לומר דהישׁ"ש סמך על סברתו שכ' מקודם לחלק בין נגעים לחיוב מזוזה דבנגעים כיון דא"ב אין סברא כלל לחייב דלמא אין נגע בקורותיו א"כ י"ל דהתם אי לאו ריבוי לטמא בית של שותפות הו"א דאשר לו הבית אתי למעוטי שותפות ישראל דלשותפות גוי ל"ב קרא דמסברא חיצונה אינו מטמא משא"כ כאן דמסברא חיצונה לא ידעינן למפטרה בלא ריבוי דימיכם ג"כ הוי מוקמינן לביתך למעוטי שותפות גוי ולא של ישראל, אבל מכל מה שכתבתי נראה דסברת הר"ח נכונה דבית ושער שלם אמר רחמנא ולא חצי בית והוי דומיא דנגעים ושפיר הוי ממעטינן שותפות ישראל אי לאו ריבוי דיתיכם ע"כ נ"ל דינא דהרמ"א נכון ותל"מ:

וכעת אסיים בברכת השלום יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נב

פאקש, יום א' פ' וארא תרי"ז לפ"ק:

אלוקים יחנך בני אהובי חתני כבוד הרב מו"ה זוסמאן אליעזר סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש יצ"ו:

דברות קדשיך מעולפת ספירים קבלתי למשיבת נפש, והמון טרדותי מנעוני מלהשיב לך ע"ע:

ע"ד שאלתך אי מותר לישראל לצוות לגוי לנחור לו בהמתו לזבנו לנכרים? תשו' הנה הב"ח או"ח סי' תקנ"א כ' דלשיטת רש"י ע"ז דף ט' דאסור להטריף בידי' בהמת חולין, א"כ כל מה שאסור לעשות בעצמו גם ע"י שליח נכרי אסור, ולענ"ד נ' דוודאי אין איסור זה אלא מדרבנן דוודאי אין לומר כדעתך משום צער בע"ח דבדבר שעושה טריפה איכא צער גדול, דא"כ גם בבהמה טמאה הי' אסור, ומכח זה הוכיחו תוס' שם דאין הטע' משום בל תשחית, לכן נרא' ברור דאינו אלא מדרבנן, וטעמא דאסרו חו"ל אפשר לי לומר עפימש"כ הכ"מ פט"ז מהל' טומאת אוכלין דאף דקי"ל דמותר לגרום טומאה לחולין

שבא"י מכ"מ לטמא בידים אסור אא"כ כבר נתקנו התבואות, כן נמי בבהמה טהורה כ"ז שלא נשחטו ולא הורמו מתנותי' הו"ל כחולין שאינן מתוקנין ואסור לטורפן בידים דלא לבטל מנהו מצות מתנות כהונה, ויתיישב בזה דלא תקשי על רש"י קושי' האחרוני' מהא דפ"ב דחולין דאי צריך לדם ליניבא או ללכא דנוחר או מעקר עי"ש דדוקא גבי בהמה אסור אבל לא בחי' ועוף דלית בהו מתנות כהונה, וכן ל"ק מהא דאמרי' בע"ז דף י"ג ע"ב גבי הקדש בזה"ז דפה"ג ולישווי' גיסטר' אלמא דמותר לנבל בידים דהתם משום דהקדש ב"ה בזה"ז לא חזי ולא מידי ולא מפסיד לכהני' אמנם קשה על זה ממש"כ רש"י שם ע"א גבי נושא ונותן בשק של עכו"ם דקנסו חכמים דבהמה תעקר דאסור לטורפה בידים אף שהיא אסורה בהנאה, ואפשר דס"ל לרש"י דאף דקנסו חכמים לאסור בהנאה מכ"מ אם ימות ויפול לירושת בניו תחזור להיתירה הראשון דלא קנסו בנו אחריו, וע"י דמיטרפה מבטל מצות מ"כ לעולם, עכ"פ יהי' מאיזה טעם שיהי' מכ"מ איסור תורה וודאי אין כאן, ואמירה לנכרי ג"כ הוי רק מדרבנ' והוי תרי דרבנן, אף דלענין איסורי שבת. גם שבות דשבות כגון אמי' לגוי לעשות שבות דרבנן ג"כ אסור אם לא במקום מצוה מכ"מ בשארי איסורים, דבאיסור לאו איבעי' דלא אפשטא הוא, אבל באיסור דרבנן מנ"ל להחמיר, כן הי' נ"ל לסברה פשוטה ומצאתי און לי שכ"כ הפמ"ג או"ח במשבצות סק"ד, וגם בפתיח' להל' יו"ט פ"ב אות י"ז כ' כן, ולא זכר את דברי הב"ח, ולכאור' יש להבין לפי"ז דהא קי"ל במטיל מום בקדשים בזה"ז דאינו אלא אי' דרבנן כמ"ש בע"ז שם די"ג ובבכורות דף ל"ג, ואעפי"כ אסור לומר לגוי להטיל מו' בבכור כדמוכח בבכורות דף ל"ה במעשה דקסדור, ונ"ל דשאני התם דאפי' גרמא אסור דילפי' מקרא שם בבכורות דאסור להניח דבילה ובצק על האוזן שיבא הכלב א"כ אתי' לגוי עכ"פ גרמא הוי ואין האיסור משום שבות גרידא והוי רק חד דרבנן, משא"כ בשאר איסור דגרמ' אינו אסור אלא מדרבנן, ואם כל האיסו' אינו ג"כ אלא דרבנן הוי תרי דרבנן, וכ"ש בנ"ד לפי"מ שכתבתי בטעמא דרש"י דדוקא להטריף בידים אבל לגרום טריפות אפי' אי' דרבנן ליכא, ואינו רק משום שבות דאתי' לגוי דהוי כשלוחו:

והנה בשבת דף קל"ט דרב משרשי' זרע ע"י קטן גוי אבל גדול לא דאתי לאחלופינהו בישראל, והנה תוס' שם הקשו דהא הלכה כר"ט, ותי' דלא היו שם בני תורה, חזינהו לדעתם דס"ל דעובדא הוי בכשותא בכרתי וכן כ' הרא"ש הל' כלאים סי' ג' ואפשר לומר דדוקא התם דאינו אלא חומר' בעלמא לכן חיישי' דאתי לאחלופי בישראל, אבל היכי דמדינא אסור מדרבנן ל"ח לאחלופי ומותר אפי' ע"י גוי גדול, ואפשר לומר להיפוך דהיכי דמדינא אסור אפי' ע"י גוי קטן אסור, אמנם הכ"מ פ"ח מהל' כלאים כ' דרב משרשי' בעי

לזרוע חטה ושעורה וחרצן במפולות יד דבא"י הוי כלאים דאוריי' ובחו"ל דכלאים מד"ס הוא התיר ע"י גוי קטן, וכ"כ בטו"ז י"ד ססי' רצ"ו דאף דבסירוס אסור אפי' ע"י גוי קטן שאני התם דאי' דאורי' הוא עי"ש, וק' לפי"ז מאי מיבעי לי' בב"מ פ' הפועלים בחסום פי פרתי ודש בה הא אי"נ ליכא משום אמי' לגוי באי' לאו, הא אסור משום דאתי למחלף בישראל, ודוחק לומר דבגוי קטן קאמיבעי, ע"כ נ"ל דוודאי למאן דאתי למלוך ואין מתירין לו לעשות הדבר רק ע"י גוי ליכא למיחוש שיטעה דגם ישראל מותר לעשות כן, אלא דאנן חוששין מפני הרואין וכעין דחיישי' רסי' רמ"ד כיון דמלאכת פרהסי' במחובר הוא, והרואה שהגוי זורע כרמו של ישראל בזרעוני כלאים יטעה שגם ע"י ישראל מותר, אבל במלאכת תלוש בצנעה בביתו של גוי [אי לא גזרו שבות דאתי' לגוי באיסור לאו הי'] מותר, דדבר שלא אסרו אלא מפני מראות העין אינו אסור בחדרי חדרי' באי' דרבנן, וגבי פרה חסומה ליכא משום מראית העין דמי יימר דהישראל צווה לו לחסום, יצא לן מזה דבשארי איסורי' באי' דרבנן ליכא משום אמי' לגוי ולא כהב"ח רק אי דבר של פרהסי' הוא אסור מחשש הרואים וע"י גוי קטן שרי (ויש לעיין במ"ש הכ"מ דרב משרשי זרע לזבוני לגוים מנ"ל הא, הא קי"ל המסכך גפנו על תבואת חבירו לא קידש וטעמא דכרתך כתיב ולא של אחרים כמ"ש הר"ש, והכא אעפ"י דמדעתו נזרע מכ"מ הא אין שליחות לגוי וגם אין שליח לד"ע, אמנם הרמב"ם ס"ל דלחומרא יש שליחות לגוי ושליח לד"ע לא שייך בגוי כאשר נבאר להלן, וגם בלא"ה אסור משום מקיים כלאים, ואפשר לומר הסברה דבכלאים חיישי' לדלמא אתי לאחלופינהו בישראל לא שיטעה לזרוע בעצמו אלא ע"י שליח ישראל דיסבור כרמך למעוטי של אחרים גם מאיסור הזריעה קאי ושליח לא הוי דאין שליח לד"ע אפי' במקום דאין השליח בר חיוב דקי"ל כרב סמא]:

והנה באבל קי"ל דכל ג' ימים הראשונים אין מלאכתו נעשית ע"י אחרים אם לא בדבר האבוד אף דאי' דרבנן הוא, והנה ע"י אחרים ישראלים י"ל דלאו משום שבות אלא מדינא דשליח גמור הוא אף דקי"ל כרב סמא דאף אם אין ב"ח ג"כ אשלד"ע, די"ל דבדרבנן לא אמרי' אשלד"ע כמ"ש המהרימ"ט הובא במל"מ פ"ב מהל' רוצח אבל ע"י גוי דג"כ אסור כמ"ש הרמ"א סי' ש"פ דוודאי לא הוי אלא מדרבנן והוי תרי דרבנן, והנה וודאי מלאכת מחובר שהוזכרו במ"ק דף י"א, י"ל מחשש הרואים ואתי לאחלופינהו בישראל, אבל מלאכת תלוש דאיתא שם היתה מלאכתו ביד אחרים בביתו לא יעשו, וכ' רש"י בטעם השני שלא יאמרו בימי אבלו השכירו לזה הפועל, וקשה לפי הנ"ל הא הוי אמירה לגוי באיסור דרבנן, ועוד דגם בבית האחרים דשרי כ' שם הג"א דדוקא אם מסר לו קודם אבילתו, וכך הובא בש"ע סי' ש"פ בשם המרדכי, ולמה לא נתיר לו גם בימי אבלו, וצ"ל

דלשכור הפועל היא גופה מלאכה האסורה לו, דעי"ז מסיח דעתו מאבילות, ולפי"ז גם לשכור פועלים לעשות מלאכתו אחר שיעברו ימי אבלו אסור, ולא מצאתי עוד דין זה, והנה הא דאי' באו"ח סי' קנ"ב דאסור לסתור דבר מבהכנ"ס שלא ע"מ במות וודאי דאינו אסור אלא מדרבנן, דעיקר קדושת ביהכנ"ס כ' הר"ן פ' בני העיר דאינו אלא דרבנן, ואם יאמר לגוי לסתור הוי תרתי דרבנן, והתם נמי גרמא שרי' כדאי' שבת דף ק"כ מדכתיב לא תעשון כן לד' אלוקיכם עשי' הוא דאסור הא גרמא שרא, מכ"מ כיון דמלאכת מחובר הוא אסור ע"י גוי גדול דאתי לאחלופינהו בישראל ומחשש הרואין:

ויש להביא עוד ראי' דבאי' דרבנן שרי אמירה ממש"כ הרמב"ם פ"ט מהל' נזירות הלכה ט"ו ואין אלו מגלחין פאת ראשיהם אלא אם היו קטנים או נשים, וק' הא קי"ל המקיף את הקטן חייב, ושמואל דמתרץ כן ס"ל כרב אדא ב"א כמש"כ תוס' שבועות דף ג' ואנן הא קי"ל כרב הונא, וצ"ל דמקיפן אשה ואף דהוי שליח מכ"מ הא קי"ל כר"ס דבכה"ג אשלד"ע, וקשה דעכ"פ יהי' אסור מדרבנן מטעם אתי' אלוו דאמי' באי' דרבנן לא אסור, ואפשר דשא"ה דאתי' לאשה לא אסרו חז"ל כיון דאין שלד"ע, משא"כ בגוי דנעשה שליח לחומרא, ושלד"ע ל"ש בגוי כאשר נבאר, ובזה נ"ל לתרץ קושי' תוס' ר"ה דף כ"ה גבי ר"ג דאחרים עשאן לו הא אסור משום אמי' לגוי, דנלענ"ד לדקדק מלשון הרמב"ם פ"ג מהל' ע"ז דאף דעשי' צורות לעבדם אסור לעשות גם לאחרים, אבל עשי' צורות לנוי אינו אסור אלא אם עושים לעצמן, ומלשונו בס' המצות מדוקדק יותר שבמצוה ג' כ' שהזהירנו מעשות ע"ז לזולתינו כדי שיעבוד אותה, ובמצוה ד' כ' שהזהירנו מעשות צורות בע"ח מעצים ואבנים ואעפ"י שלא יעשו להעבד ע"כ ולא כ' לזולתינו וטעמא דמלשון המכילתא שלא תאמר הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים ת"ל אלקי מסכה לא תעשה לך משמע אבל לאחרים שרי, אבל בעושים כדי לעבדם דילפי' מאלוקי מסכה לא תעשו לכם דפ' קדושים ל"ל דלאחרים שרי דלעשות לעצמו בלא"ה אסור משום לא יהי' לך כמ"ש רש"י שמות י"ט ד' עי' רא"ם שמות כ' ג' ולכן י"ל דוודאי אי גוי עושה לנוי בשביל הישראל אסור משום דיש שליחות לחומר' לגוי ושלד"ע לא שייך בגוי משא"כ ע"י ישראל שרי דהעושה אינו עובר וגם המצווה לעשות אין עושה איסור דאשלד"ע:

והנה הפנ"י בתשובה הקשה על איבעי' הגמר' דחסום פי פרתי דהא לשיטת הר"ח ורש"י והרמב"ם יש שליחות לגוי לחומרא ותיר' דהאיבעי קאי למאן דאי"ל דכל היכי דאיבעי לא עביד אף דאין השליח בר חיובא מכ"מ אין שלד"ע. והקשה לפי"ז למ"ד דלאו ב"ת נעשה שלד"ע א"כ הא דפשוט בכל הש"ס דאמי' לגוי גבי שבת רק משום שבות ת"ל משום שליחות, ות' בס' בית מאיר סי' ה' דלענין שבת דמצוה מוטל על גופו של אדם

לשבות ואין הקפידה על המלאכה שלא תעשה, ובמצות שבגופו לא אמרי' שלוחו של אדם כמותו, והנה בתירוצו עדיין אין מתורץ קושי' הראשונה דבדישה בפרה חסומה פה המעשה היא התועבה. וע"כ דגם הוא מודה לתי' הפ"י דהאיבעי קאי רק לרבינא דתלי' אי השליח בר חיובא ובמח"כ תורתן של ב' הגאונים אין דבריהם נשמעים, דבגוי אף לר"ס דתלי' באיבעי עביד נעשה שלד"ע וכמו שהוכיח בעל המל"מ פ"ה מהלכ' מלו"ל הלכ' י"ד, והא דשרי ללוות בריבית ע"י ישראל לשי' רש"י ולא ע"י גוי אף דקיי"ל כרב סמא עיי"ש, ונלענ"ד דעיקר פלוגתת רבינא ור"ס, דרבינא סבר הא דאין שלד"ע מגזה"כ דיליף משחוטי חוץ, ודוקא דומיא דהתם דאותו העונש שהי' על המשלח אי הוי אמרי' דהשליח כמותו, הוא עתה על השליח, לכן אי השליח לאו בר חיוב באותו עונש דוקא לא גלי קרא לפטור המשלח, ור"ס סבר מטעם דברי הרב וכו' דר"ל דסבר שלא ישמע לו, לכן היכי דאיבעי לא עבוד לא הוי שליח דסבר ג"כ שלא ישמע לו לעבור על לפני עור, וע"ז אמר דנ"מ באמר לאשה אקפי לי קטן דאי חל השליחות חייב המשלח מלקות ואי אין שליחות אין על השליח כ"א איס' דרבנן דלרבינא כיון דלא בר חיובא דמלקות נעשה שלית ולר"ס לא הוי שליח דסבר דלא ישמע לו לעבור על אי' דרבנן ומתורץ קושי' המל"מ פ"ב מה' רוצח דהתם בב"ק אותו איסו' דרבנן שהוא על השליח, יהי' על המשלח אי יחול השליחות משא"כ באקפי קטן ועיין, ולכן בגוי דאינו מצווה על לפני עור, גם לר"ס נעשה שליח, ואף שבתה"ד סי' רצ"ט כ' דאם מוכר בהמה לנכרי החשוד על הסירות דאם אינו מסרסו בעצמו לא הוי אלא לפני דלפני אף שמסרו לשליח דאין שלד"ע, אלמא דאף בגוי אמרי' אשלד"ע, י"ל שאני התם דקאי באותו שיט' דגוי מצווה על הסירוס אבל אין בדבר שאין הגוי מוזהר עליו ואם עשה בשליחות הישראל לא קאעביד שום איסו' דאלפני עור ג"כ אינו מצווה, אמנם קשה על דברי התה"ד ממה שאית' במ"ר בראשית פ' ל"ד מיד איש אחיו זה השוכר את האחרים להרוג את אחיו, ואיתא עוד שם באותו פרשה אר"ח כולהם בהלכות ב"נ בע"א, בדיין א', בלא התראה, ע"י שליח, אלמא בב"נ אף בדבר שהוא ג"כ בר חיובא נעש' שלד"ע, ואפשר לומר דשאני התם דאפי' גרמא אסור בב"נ דהא קיי"ל בשיסה בו את הכלב אינו חייב אלא בד"ש דהו"ל גרמא בעלמא, ובב"נ איתא שם במדרש על פסוק דמיד כל חי' אדרשנו דזהו המוסר חבירו לחי' להרגנו משא"כ באי' סירוס דגרמא שרי דכתוב בארצכם לא תעשו כן משמע דוקא עשיה ולא גרמא, וכן מוכח מדברי התוס' כתובות דף ע' ע"ב דבגוי ל"א אשלד"ע דהקשו בד"ה ופרנס וכו' אברייתא דע"ז דף ס"ג דשרי לומר לחנוני שאין מקיפו ליתן לפועליו לאכול ולשתות ואינו חושש לא משום יי"נ ולא משום שביעית, דהא החנוני שליחות דבעב"ה קאעביד,

ולכאורה לק"מ דהא אין שלד"ע, וקושי' הגמרא אפרנס וודאי לא הוי אלא ממה דקיי"ל דיש מעילה בקונמות ובמעילה גלי לן קרא דיש שלד"ע משא"כ בע"ז דלא אסור משום שליחות כיון דאשלד"ע א"וו מחנוני גוי דחיישי' לי' לענין יי"נ קאתקשו דבגוי לית ביה משום אשלד"ע, וכן מוכח עוד מדברי הרשב"א ב"ק דף נ"א דהקשה על הא דפה"ג בור של ב' שותפים המ"ל אי דשווי שליח הא אשלד"ע, דהא משכחת בדשווי' לגוי לשלוחם, ולכאור' מאי קושי' דלמא קושי' הגמר' לר"ס דאף דאינו ב"ח ג"כ אשלד"ע, א"וו כמ"ש דבגוי ליכא משום שלד"ע:

ולתרץ גוף קושי' הפנ"י נ"ל דרש"י נזהר מזה דכתב בפ' הפועלים דהאיבעי היתה בחסום פרתי ודש דישה שלך, משמע בדישה של ישראל לא מספקא לי' כלל דמדינא ולא משום שבות והוא נגד כמה סוגיות בגמר' דגם מלאכתו של ישראל אינו אלא משום שבות, וגם קשה קושי' הלח"מ מהא דפשי' מהלין תורא דגנבין ארמאי והא התם לטובת הישראל קאעביד ועי' מהרש"א ונ"ל דס"ל לרש"י דשליחות לא שייך אלא אם מצווה שיעשה דבר לצורך ולטובת המשלח, אבל אם אומר עשה כך לצורך ולטובתך אינו אלא מסית ולא שליח, ודמי להא דאמרי' לא מצינו שזה נהנה וזה מתחייב, וכמדומה שכ"כ הריטב"א באקפי לי קטן ולא אקפי לך קטן, לכן כתב רש"י דבדישת ישראל לא מסתפקא לי' דיש שליחות לגוי לחומרא וכקושי' הפנ"י, ואין שלד"ע לא שייך גבי גוי כמ"ש, רק בדישה שלך, וע"ז פשוט לי' מהלין תורא דלא עשאן שליח בפירוש דנאמר שלוחו ש"א כמותו, רק דידעו הארמאי דניחא להו להבעלים ועשאו בשבילם, ורש"י לטעמיה דס"ל דמלאכה הנעשה בשבת בשביל הישראל אינו מגזי' שמא יאמר אלא כדי שלא יהנה מהעבירה והיא גופה שבות ושפיר פשיט ליה דאיכא שבות גם באיסור לאו, משא"כ בשבת דלית ביה שליחות כסברת הבית מאיר, לכן גם במלאכ' ישראל אינו אלא משו' שבות ובאמת גם הילך בשר ובשל לעצמך אסור לרש"י ודו"ק:

והנה רש"י בע"ז דף ט"ו ע"א כ' דהא דאסור לומר לגוי בשבת עשה לי כך הוא משום ממצוא חפצך ודבר דבר עי"ש, ומשמע מרש"י דדוקא לומר עשה לי אסור והוא סותר ד"ע דמפ' הפועלי' מוכח מדבריו דאף עשה לעצמך אסור, וגם קשה אי כל האיסור משום ודבר דבר, א"כ בשארי הי' מותר ובגמ' מסתפקא בזה, וגם למ"ל לחלק בין אי' סקילה לאי' לאו, הו"ל לומר דשא"ה דדיבור אסור, וע"ק דסותר ד"ע דבפ' מי שהחשיך דף קנ"ג אקושי הגמרא מ"ט שרי למיתב כיסי' לגוי דהא שלוחו הוא לישאנו בשבת, ונלענ"ד דוודאי אי כל האיסו' משום ודבר דבר אינו אסור אלא לומר בשבת, אבל בע"ש הי' מותר לצוות לגוי שיעשה בשבת והוא באמת שיט' הרא"ש בפ' הפועלים, ואזיל לטעמי'

דמפרש שם בר"פ מי שהחשיך דנותן כיסו לגוי משהחשיך, אבל רש"י שם דמבעוד יום מיירי ואפ"ה פהג"מ מ"ט שרי ליה רבנן ע"כ דס"ל דגם מע"ש אסור אמירה לגוי שיעשה בשבת, ואי משום ודבר דבר הלא הדיבור הי' קודם שבת, וע"כ צ"ל דרבנן אסרו משום דמחזי כשלוחו אף דמדינא אין שליחות בשבת כסברת הב"מ, ואי משום שליחות לא הי' אסור אא"כ מצווה שיעשה בשבת, אבל אם אינו מקפיד שיעשה בשבת אף דהגוי אדעתי' דנפשי' קאעביד בשבת הי' מותר, וכמ"ש תוס' כתובות שהבאתי שאם אינו מצווה שיתן להם יי"נ אף נותן להם יי"נ אינו אסור משום שליחות, והי' זה מותר אפילו לצוות בשבת, ובאמת מוכח מהא דמתיר ב"ה ליתן עורות לעבדן עם השמש דבשבת אסור אף דאינו מקפיד שיעשה דוקא בשבת, וע"כ היינו טעמא דאסור בשבת משום ודבר דבר וא"כ בר"פ מי שהחשיך דאינו מצווה בשבת ואפ"ה אסור כ' רש"י משום שליחות כיוון שמצוה לישא בשבת, ובע"ז מיירי דאמר לו עשה לי כך ולא מצווהו שיעשה כן דוקא בשבת דליכא משום שליחות כתב רש"י משום ודבר דבר, ובהא הוא דס"ל לרש"י שאינו אסו' אלא אם אומר לו עשה לי אבל לצורך הגוי הי' מותר דדוקא בחפצי עצמו אסור הדיבור, משא"כ בפ' הפועלים דודאי טעם השבות משום שליחות דאף דמדינא אם הוא לצורך השליח לית ביה משום שליחות מכ"מ רבנן אסרו דמחזי כשליח לכן כ' רש"י שם דבדישה של גוי מיירי, ודישת המשלח הי' אסור מדינא, כן נ"ל:

ובאמת נ"ל דלא צריכין לסברת הבית מאיר דבלא"ה כ' הראב"ן דלא לכל מילי אמרי' יש שליחות לנכרי לחומרא רק בריבית אמרי' כן משום דלא יתלה כ"א מעותיו בנכרי, ואין זה מספיק אלא הא דאמרינן דאם הגוי שלוחו של המלוה אבל אם הוא שלוחו של הלוה לקבל המעות ממלוה ישראל ע"כ צריך לטעם אחר דבשארי ענינים וודאי לא אמרו דיש שליחות לגוי לחומר' דא"כ אם עשה לגוי שליח לקדש אשה הו"ל דניחוש לקידושין לחומרא ובטוש"ע אה"ע סי' ל"ה סעיף וי"ו דחש"ק וגוי אינם כשירים לשליחות ומשמע דאין חוששין לקידושין כלל כמו שליח חש"ו, ואין לומר דהתם הטעם משום דאינו בתורת קידושין דא"כ קשה מסי' קל"א דכ' שם הכל כשירי' לשליחו' הגט חוץ מחש"ו עבד ונכרי ויש מי שאומר שאם עבד הוא שליח להולכה הוי ספק והיא דעת הרי"ן מג"ש דאם עבר והביא פסול' לכהונ' משמע דבשליח גוי לכ"ע אינו פסולה לכהונה, ואמאי הא לדיעה זו אף מי שאינו בתורת גיטין פוסל בשליח הולכה, וע"ק מדברי תוס' גיטין דף כ"ג ד"ה נכרי וכו', דלפי הנ"ל הא דנקיט הש"ס דלאו בר היתירא דלא ניחוש לחומרא, אלא וודאי מוכרח כשיט' הראב"ן, וטעמא נראה דהחמירו בריבית דהנה המחנה אפרים נסתפק אי גוי נעשה שליח בשכר כדאמרי' בש"ס שאני פועל דידו כיד בעה"ב, והסכים

עמו בס' נתיבות המשפט סי' קפ"ח ואם כי דבריהם אינם נוחין לי והראי' מדברי תוס' גיטין שהבאתי דא"כ לא הי' קשה מידי קושייתם דלהכי נקט דלאו בר היתיר' למעט אפי' גוי בשכר, אבל כ"ז בפועל דניטל השכר עבור טרחתו ואינו תלוי בחלות השליחות, אבל בנד"ז שהגוי הלוה הראשון הי' כל אחריות המלוה עליו, וע"י שעשה שליחותו להלוות לאחר יפטור מאחריותו אי יחול השליחו' אבל אי לא יחול השליחות עדיין יהי' האחריות עליו, וכיון דלענין שיפטר מאחריותו וודאי דמהני ציוו המלוה כמו שמוכח בח"מ רסי' קכ"א דהוי כמו שאמר הנח ע"ג קרקע והפטר דמחילה א"צ קנין ונהנה הוא מחלות השליחות, ובזה הוא דהחמירו חז"ל, ולכן ס"ל לרש"י בחסום פרתו ודש בה דישה שלי ג"כ הוי אמרי' שיש שליחות לגוי לחומרא דנ"ל וודאי אם לא הרשהו שיחסום פרתו לא הי' יכול להרעיב נפש בהמתו ולהכחיש' מבשרה, ואם הי' רזה ודלה ע"י שהרעיב' הי' חייב לשלם לבעל הבהמה הנזק, ורק ע"י שציווה לו לדוש בחסימת פיה, הו"ל כאומר זרוק לים והפטר ומהני השליחות לזה שיפטר מנזק הבהמה ע"כ מהני ג"כ לעיין שיחש' כאלו עשאו בעצמו לחומר' מדרבנן:

המורם מדברינו דלענין שבת לא מיבעי אי אמר בשל לעצמך דלית בי' אלא משום שבות דשליחות ליכא דלא הוי אלא מסרת, אלא אפי' צווה לו לעשות מלאכה לעצמו ג"כ אין שליחות לגוי מדונא, וכ"ז אם ציווה לו בע"ש, אבל בשבת יש חילוק דבמלאכת לצורך גוי ליכא אלא שבות בעלמא, אבל במלאכת ישראל איכא משום ודבר דבר דהוא מדברי קבלה, ובמקום שאינו אלא משום שבות אינו אלא דוקא באמירה לגוי דאף דאין שליחות לגוי אסרו רבנן דמחזי כשלוחו, אבל בישראל דאין נעשה שליח לד"ע לית בי' משום שבות, והנ"מ במה שאבאר דברי הרשב"א בסוסי' רס"ג דכ' דאם א' קיבל שבת מבע"י מותר לומר לחבירו שלא קיבל עדיין שבת עליו לעשות לו מלאכה, וראייתו מהא דמותר לומר לחבירו שמור לו פירות שבתחומך משום דיש היתר ע"י בורגנין כן ה"נ הי' מותר בלא קיבל, והדבר תמוה מאד דהא לאמר לגוי שיעשה בשבת גם בדבר שהי"ל היתר בשבת אסור כמ"ש המג"א סי' ש"ז סקי"ב ובטו"ז שם סק"ז ובשמור פירות שבתחומך לא עשה האחר איסור וגם הוא עצמו הי' מותר לו לשמור רק שלא הי' שם וה"א דאסור משום ודבר דבר וע"ז מהני מה שיש בו צד היתר, וצע"ג, ולפי דברים הנאמרי' י"ל דדוקא גבי גוי דלית בי' משום אין שלד"ע, רק דאין שליחות לגוי ואסרו חז"ל דמחזי כשליח, אבל לומר לישר' דאין נעשה שליח לד"ע למאן דפ' כרב סמא אפי' במקום שאין השליח בר חיוב בזה לא אסרו, וע"ז לא הי' צריך הרשב"א לטעם שכ', אמנם זה ניחא אם הי' מצווה לו קודם שקיבל שבת שיעשה המלאכה אחרי שיקבל עליו אבל כיון שאחר קיבולו שבת

ציווה לו וכבר מוזהר על ודבר דבר, לזה כ' הרשב"א כיון דהי' צד היתר אם לא קיבל לית בי' משום ודבר דבר, וליכא אלא השבות דעשיית שליחות, וזה ליכא בישראל, כן נ"ל נכון, ועי' במג"א ססי' תקכ"ז סקכ"ב בחי שמתענה ביו"ט דאסו' לו לבשל ביו"ט לשבת, אבל אחרים אופין ומבשלין לו, וצריך טעמא דהא כל מה שאסור לעשות בעצמו גם ע"י אחרים אסור משבות דאתי' לגוי, ולפי האמור ניחא דדוקא בגוי החמירו חז"ל אבל לא בישראל אחר שאין עושה איסור, והא דבלא הניח ע"ת אין אחרים אופין ומבשלין לו הוא מטעם קנס דהוא נאסר וגם קמחו נאסר משא"כ בזה, אמנם למאן דס"ל כרבינא דהיכי דהשליח לאו בר חיוב' ונעשה שלד"ע א"כ בכה"ג דהרשב"א או במי שמתענה ביו"ט הי' מדאורייי' אסור ע"י ישראל דשליח גמור הוא, ואמינא בזה ליישב דברי רש"י חומש פ' בא שהביא המכילתא דכל מלאכה לא יעשה דאפי' ע"י אחרים ע"כ והשיג הרמב"ן עליו שאם האחרים ישראלים הם, הן עצמן מוזהרין ואין אני מוזהר במלאכתי שלא תעשה על ידו אלא שאם תטעה איתו מוזהר משום ולפני עור, ואם אחרים גוים הן אין בהם אלא משום שבות עיין עליו, ונ"ל עפי"ד רש"י ר"פ אין צדון דלכן צידה וקצירה ובצירה וטחינה ודומה להן אסור ביו"ט משום דאפשר לעשותן קודם יו"ט ומבואר רש"י עירובין דף ל"ט ע"ב דצידת צבי מה"ת אסור, ובביצה דף כ"א בתוס' ד"ה חזינין כ' קמחא דבני חילא וטורח אפי' הי' מוטל על בני באגא, ולא הי' רשאין ליטול מעט מהקמח לצורך עצמן רק אחר שאפו לבני חילא לא היו מקפידים אם נוטלין קצת לינוקא דזה שרי כיון דא"א לו למפלגא בלישה עיי"ש, א"כ אף אנן נמי נאמר דאף שאין בעל הכרם רשאי לבצור כרמו ביו"ט כיון שהי' אפשר לי' למיעבד מאתמול, מכ"מ אם מצווה לישראל אחר לבצור, והפועל יכול לאכול מפירות הבציר' כדין הפועל במחוב שעושה ואוכל שאין השליח עובר על ל"ת מלאכה, כיון דהוא לצורך או"נ, ואף דבעל הכרם עצמו לא הי' מותר בו, דהוא לא הי' אפשר לא לבצור חלקו קודם יו"ט דכ"ז דלא בצר לבעל הכרם אין לו רשות ליטול ממנו, אמנם אף דאין השליח עובר מכ"מ המשלח עובר דשלוחו כמותי, ודוקא אמי' לגוי לא הוי אלא שבות דאין שליחות לגוי, אבל בישראל הוי שליח גמור ואף דאין שלד"ע אפשר דרש"י פוסק כרבינא דבמקום דאין השליח ב"ח שפיר נעשה שליח, ומדוקדק ג"כ למה נאמר האי' ביו"ט ולא בשבת, דבשבת אין משכחת וכקושי' הרמב"ן: **והמורם** מדברינו דב' טעמים יש באי' אמירה לגוי א' משום ממצוא חפצך ודבר דבר והוא מדברי קבלה, וזה דוקא בשבת, ועוד יש טעם מצד דמחזי כשליחות והוא אסור אפי' בע"ש אמנם אינו אלא שבות בעלמא, והנה אנן קי"ל דשבות אמי' לגוי אסור אפי' במקום מצוה דלא כבעל הג' גבי ינוקא דאשתפך חמימי, והוא ע"כ מטעם שליחות,

דהא בחפצי שמים מותר לדבר, לכן נ"ל דהא דקי"ל דאפי' שבות דשבות שלא במקום מצוה אסור, הוא משום דברי קבלה דאתי' בחפציו, דאי משום שליחות הוי תרתי דרבנן כמו שהוכחנו דבשארי איסורים אינו אסור אמי' לגוי באי' דרבנן ה"ה גבי שבת, ואינו אסור שבות דשבות אלא מטעם ודבר דבר ולכן קי"ל דבמקום מצוה שרי שבות דשבות, דבחפצי שמים אין אסור הדיבור, ואם דברי כינים בזה יצא לן דין חדש דהיכי דיש לו צד היתר דאין אסור הדיבור מותר שבות דשבות וצ"ע:

עוד יצא לן מזה דלפי האמור מותר לומר בע"ש לגוי לעשות אי' דרבנן, ובעל המל"מ פ"ו מהל' שבת מביא ראי' לאסור מהא דהגמ' דלא יאמר לגוי הילך מעות וקנה בשבת, גם הרב בעל פמ"ג סי' ש' כ' דשבות דשבות מע"ש לא מצינו בגמ' רק מהא דהגמ' ומסיים בצ"ע דלמא דוקא בהילך מעות אסרו ולי ההדיוט נרא' דאם הישראל נתן לו מעות וקנה ממש במעותיו של הישראל. דאז אף דאין שליחות לגוי קנה הישראל, והוא ממה שאי' בח"מ סי' קפ"ג סעי' ג' דאם השליח קנה לעצמו במעות המשלח קנה המשלח, ואם חזר השליח משליחותו לפני עדים בזה מחלוקת הפוסקים שם, ומטעם דהמוכר תקנה לבעל המעות ואף שביטל שליחותו ולא הוי עשייתו כעשייתו, וגם דעת החולקים שם אינו אלא משום דלאחר ששלח יד בממון של חבירו ונעשה עליו גזלן ומקרי הוא בעל המעות, משא"כ בזה אף דמדינא לא חל השליחות מכ"מ קנה המקח מטעם שהמוכר הקנה ע"י זה המקח לבעל המעות, וכיון שנעש' מחשבתו דנקנה לו המקח מחזי יותר כשלוחו דדמי יותר להא דריבית דאמרי' בי' שליח גוי הוי שליח לחומרא ועיין, ובתשו' הרשב"א סי' תתע"ה כ' ג"כ ישראל שנתן מעות לגוי לשכיר לו פועלים, דנראה דאסור לדברי ס' התרומה דאוסר אמי' לגוי אפי' בע"ש ע"כ והתנה ג"כ שנתן לו מעות:

והנה הרב בהג"ה י"ד סי' רצ"ז סעיף ד' הביא דעת הג"ה מרדכי דשבת דאמיר' לגוי שיעשה מלאכה להנאת עצמו שרי, וכפי הנראה מדעת הש"ך היא עצמה דעת הא"ז שהובא בהג"א בפ' הפועלי', ולפענ"ד דדעות מחולקות ננהו ופליגו בב' דברים, הנה דעת הגמ' דאין חילוק בין שבת לשאר איסורי' דהאיבעי נפשטא לחומר' רק דס"ל דכל עיקר שבות דאמירה אינו אלא במלאכת ישראל וכמש"כ הרמב"ן בתור' פ' בא והרבה מהראשוני' והאיבעי היתה אפי' בדישת הגוי דע"י שהורשה לחסום תתרבה שכרו של ישראל אבל דעת הג"א היא כדעת רש"י עפי"מ שביארתי דהאיבעי היתה רק בדישה שלך אבל בדישת תבואת המשלח פשוט לי' דאסור מטעם דיש שליחות לגוי לחומרא, והאיבעי לא אפשיטא ודייני' בי' לקולא, לכן מותר בדישה שלך, אבל בשבת אפי' במלאכת השליח אסור, כן נ"ל להוכיח מדבריו, והרמב' שכ' בפ"א מהל' כלאים שמותר

לומר לגוי לזרוע כלאים ואסור לומר לו שירכיב אילן כלאים, וכן כ' סמ"ג דחילוק יש בין זריעת להרכבת כלאים שזה אסור ע"י גוי וזה מותר, וכ' הכ"מ בשם מהר"י קורקס דבשדה של הגוי מיירי, ונ"ל דס"ל כדעת הגמ' דהאיבעי היתה דוקא אי נהנה הישראל ממלאכת הגוי והאיבעי אפשיטא לחומרא לכן לא חילק בהל' שכירות בין דישה שלי לדישה שלך דגם בדישה שלך השכר מתרבה, לכן מתיר אמי' לגוי לזרוע שדה שלו כלאים, והא דאסור בהרכבת אילן הוא משום לפני עור, דב"נ מצווה על הרכבת בהמה ואילנות, ושגגה יצא מפי השליט הרב הש"ך זלל"ה שם סק"ג שכ' שאין רמיזה בדברי הרמב"ם שב"נ מצווה על הרכבה ואדרבה מדבריו פ"ט מהל' מלכים משמע דלא נצטוו, ונעלם ממנו שבפ' יו"ד כ' הרמב"ם להדי' דנצטוו אלא שאין נהרגין עליו, יצא לן מזה שמחלקים בין הרכבת אילן לזריעה, דבהרכבה משום לפני עור, ונר' לענ"ד דאינו אסור אלא להושיט האיסור לפני מי שירצה לעבור עליו, אבל באמירה בעלמא לית בי' ממשא דאינו אלא מסית שאינו מוזהר אלא בע"ז כמ"ש תוס' סנהדרין דף ס"ט ומשום שליחות ג"כ ליכא כיון דאינו להנאתו וכמו שכ' למעלה, וא"כ ע"כ בהרכבת אילן מיירי במושיט לו יחור להרכיבה בא' מאילניו שלא במינו, וכה"ג בזרעים שמושיט לו זרעוני כלאים מותר ולא כמש"כ המג"א ססי' ש"ז ס"ק כ"ט ועיין:

אמנם אי לא דמסתפינא הוי אמינא דהרמב"ם מתיר אמיר' לגוי אפי' לזרוע כלאים בשדה של ישראל, דאפשר דס"ל להרמב"ם דדוקא בשבת גזרו חז"ל על שבות דאמי' אף דאין שליחות לגוי דדוקא בריבית חששו לחומרא לשליחות גוי וכמו שכתב למעלה, משום דמצינו גבי שבת כמה מלאכות שאינן נעשות ע"י ישראל כמו פורס מצודה ונכנסות החיות לתוכן דחייב משום צידה אף דהוא לא צדן, והמדבק פת בתנור דחייב משום מבשל אף דהוא לא אפה כ"א התנור ונותן חיטים ברחים של מים דהמים הם הטוחני', וזורה ורוח מצוי' מסייע שבכל אלו המלאכות לא נגמרו ע"י הישראל והוא רק הגורם ואפ"ה חייב משום דעכ"פ נעשה מחשבתו ומלאכת מחשבת אסרה התורה, ומה"ט כ' האבן העוזר דהמעמיד עלוקה בשבת דחייב אף דבשיסה בו הכלב לענין נזקין פטור ולכן אף דשליח גוי גרע מכלב דאדעתא דנפשיה עביד מכ"מ אסרו חז"ל דמחזי כשלוחו וכאלו עשאו רק אדעתיה דישראל ולכן גם בהטלת מום בקדשים דאסור גרמא אסור גם אמי' לגוי, וכן בהסיתת פרה דהוא משום צערה דבהמה אף דהוא אינו אלא גורם הצער, ולכן אסרו גם האמיר' משום שבות דמחזי כאלו הוא שליח ממש אף דאין חלות בשליחות גוי מכ"מ הוי הישראל גורם שע"י ציווי שלו נעש' התועבה משא"כ בזריעת כלאים דדוקא עשי' ולא גרם אסור, וכיון דאין עשיית השליח כאלו עשאו בעצמו אין לנו טעם לאסור:

ודברי הלח"מ פ"ג מה' עכו"ם הלכ' ט' צ"ע דכ' דלהכי אם צווה לאחרי' לעשות לו פסל כדי לעובדה דלוק' אף דלאו שא"ב מעשה הוא דכיון דאחר עשאה בשליחותו הו"ל כאלו עשאה בעצמה וקש' הא אין שלד"ע, ונלע"ד כעין מ"ש הריטב"א מכות דף כ' דאף דמסייע אין בו ממש מכ"מ בניקוף דבלאו סיוע יש בו לאו ולא בעי הסיוע אלא ללקות שיחשב יש בו מעשה, כן ה"נ בשארי איסורי' בלא שליחות לית שום איסור על המשלח משא"כ בזה דאף לקיום העשוי' כבר יש בו לאו ולא בעי' שיהי' השליח כמותו רק לענין שיחשב י"ב מעשה ולא גרע מה שעשה השליח רק לדעתו ועפ"י ציוויו ממסייע גרידא:

תשובה נג

שלום לחתני האהוב הרב מו"ה שלמה קליין נ"י אב"ד ק"ק סענטא יצ"ו:

ע"ד השאלה אם אין איסור לתת מעות לנכרי לקנות חזירים ולגדלם ברשות הגוי גם יקראו על שם הקונה, וכל המסחר יהי' ע"י גוי המשותף, ולא יתעסק הישראל לא במקח ולא במכירתם אחרי שיחכטתו רק הריווח יהי' לאמצע:

תשובה הנה סחורה בדבר איסור העומד לאכילה ולא הי' לו שעת הכושר, לדעת רוב הפוסקים הוא איסור תורה ואף שכת' הרשב"א בטעמא דקרא דשמא יבוא לאכלה אין להתיר משום זה במקום דאין לישראל התעסקות באותו דבר דלא דרשי' טעמי' דקרא להתיר במקום שאין הטעם שייך כמש"כ האחרונים, אבל אם כל המו"מ נעשה ע"י גוי עפ"י ציוויו של הישראל נחזי אנן. הנה בשבת ד' ק"ל לא יאמר לחבירו לשכור לו פועלי' ואמר ר"פ חבירו גוי ופריך ר"א אמירה לנכרי שבות וכ' רש"י וכבר סתמה למתני' דנכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה. והנה התם מיירי דאמיר' לגוי הוי בשבת דאסור מדברי הקבלה משום ממצוא חפצך ודבר דבר, וע"ז פריך דמוכח כן ממתני' דלא יאמר בשב' כבה, וכן כ' רש"י בע"ז ש"ו ע"א דאיסו' אמירה לגוי משום ודבר דבר, אמנם בריש מי שהחשיך דשרו ליה לתת כיסו לגוי ופי' רש"י דהיינו מבע"י וקאמרו מ"ט שרו ליה רבנן אלמא דאף לצוות מע"ש לעשות מלאכת ישראל בשבת אסור ופירש"י הטעם דהרי הוא שלוחו לישא בשבת, אף דאין שליחות לגוי, וצ"ל דעכ"פ שבות דרבנן הוא, ואין להקשות לשיטתי' מנ"ל באמת דגזרו חז"ל שלא לעשו' שליח את הגוי לעבוד בשבת ונ"ל דכן מוכח מסתמא דמתני' דף קכ"א דנכרי שהדליק נר לצורך ישראל דאסור לשמש לאורו, ורש"י לטעמיה דבר"פ אין צדין לא ס"ל הטעם דאסור משום גזירה שמא יאמר לגוי אלמא דמה שנעש' לטובת ישראל אסור משום שבות ולפי"ז לדידן דאי"ל גזירה דשמא יאמ' י"ל דוקא התם חיישי' לשמא יאמר בשבת להדליק דאסו' משו' ודבר דבר, ועוד דהרא"ש

חולק שם על רש"י ופי' דשרי לתת כיסו לנכרי משתתשך, א"כ מנ"ל דאסרו רבנן לצוות קידם שבת שיעשה מלאכה בשבת אמנם בב"מ ד' צ' איבעי' להו באומר חסום פרתי ודש בה מהו כי אמרי' אמירה לגוי שבות דווקא בשבת דאיכ' אי' סקילה אבל בחסימה דאיס' לאו לא וכו' ואם נימא דגם באי' שבת לא אסור רק אם מצווה בשבת וזה אסור מדברי הקבל' ומעולם לא גזרו שיהי' שליח גוי כמותו ולמה יהי' אסור בלאו דחסימה ונ"ל שזה כוונת ר"ס גאון שכ' דמזה מוכח דאסור לומר לגוי הילך מעות לקנות בשבת, לא משום דהחסימה קדמה לדישה וכמו שהבין הרא"ש ולכן דחאו אלא הכוונה כמו שכתבתי, ולפי דקיי"ל דאין ב"נ מצווה על הסירוס אפשיטא האיבעי' דאף באיסורי לאווין אסו' אמירה לגוי, וק"ל בגמ' דר"ה דף כ"ד דר"ג הו"ל דתות צורות הלבנה ואמרי' דאחרים עשאן לו והקשו בתוס' הא אמי' לנכרי שבות ותי' דהכא לא גזרו משום מצוה, וא"כ מאי פה"ג מר"י דהי"ל צורה בטבעתו ואחרי' עשאו לו ואמר שמואל סתו עיני' דלמא התם אסרו להשהותו משום חשדא שציווה לגוי לעשות ועבר על שבות דאמי' משא"כ ר"ג דצריך לה למצוה, וע"ז לא יחשדוהו שיעשה בעצמו, ועל ר"י ל"ק איך עבר על שבות דאמירה לגוי דכבר נשמר הרא"ש פ"ג דע"ז לזה שכת' שקנה מאחר ולא שציווה לעשות: **והנה** לפי"מ דקיי"ל דאפשיטא האיבעי' וגזרו על שבות דאמירה לגוי גם באיסורי לאווין, וכתב הפמ"ג במשבצות לאו"ח דפשיטא לי' בשארי איסורין דיש להתיר שבות דשבות אך נסתפק בשארי אי' באי' עשה אי אסור לצוות לגוי לעשות וכ' דנ"מ בע"פ אחר שש שנתן מעות לגוי לקנות חמץ ולהעמיד החמץ אצלו עד אחר הפסח דאחר שש אינו עובר על ב"י רק על עשה דתשביתו עכ"ד ודבריו אינם מובנים דממ"נ אם סובר כיון דלענין ממון אין הגוי נעשה שלוחו דישראל ולא קנה הישראל החמץ ועודנו הוא חמצו של הגוי וא"כ אף קיבל הישראל אחריות מכ"מ הוי חמצו דגוי וברשות הגוי דאף דאחריות על הישראל אין בו איסור כלל, דאף דקונה חמץ בפסח לוקה היינו אם הואיל הקניין אבל זה הא לא קנה החמץ כלל, ואם ס"ל להרב דאם גזרו על אמיר' לגוי שיועלו מעשיו ויהי' שליח הגוי כמותו גם לענין ממון וא"כ קנה ישראל המשלח את החמץ, א"כ אף שמונח ביד השליח כל ימי הפסח מכ"מ עובר על ב"י מדרבנן אף אם אינו באחריותו דישראל דהוי כאלו הפקיד חמצו ברשות הגוי וקיבל הגוי אחריות עליו דעובר מדרבנן כמש"כ הר"ן ואם כיוונתו כיוון דמה"ת אינו עובר כדממעט במכילת' מבתיכם אף אי הי' החמץ שלו, וכיון דמה"ת דאין הגוי נעשה שליח, רק מכח שבות יקנה החמץ והוי אמיר' לגוי באיסו' דרבנן דהוי כמו שבות דשבות א"כ גם אם בתוך הפסח נתן המעות להגוי לקנות

החמץ ולהשהותו ברשותו עד עבור ימי הפסח ג"כ לא הוי איסור כלל, ויעי' בריב"ש סי' ת"א והובא במל"מ פ"ד מהל' חמץ:

ובעיקר ספיקו של הפמג"ד באמי' לגוי באיסר עשה נ"ל לפשוט דהנה החורש בשביעית קיי"ל דאין לוקין, אבל כתב הרמב' פ"א מהל' שמיטה דעוב' על עשה דבחריש ובקציר תשבות, [דס"ל דלא כר' ישמעאל דעש' בתוספות שבועות, דתוס' שביעית לא ידעי' אלא מהלכתא דעשר נטיעות דמדשרי בילדה מכלל דזקינה אסור, ולא הוי אלא חיסור בעלמא כמו ח"ש, אבל שביעית עצמו חמירה דעובר על עשה, ונרא' דהוכיח כן ממתני' דמס' מכות דכ"א דוש חורש תלם א' וכו' וכה"ג ולחשוב נמי דאמר שבועה שלא אחרוש ומסיק דהאי תנא אי' כולל לית ליה והקשו המפרשים א"כ איך חל יו"ט אשביעית ואף דאינו אלא באיסור עשה מכ"מ חשוב מושבע ועומד כדהוכיחו תוס' בשבועות דף כ"ג ותירצו דמיירי בר"ה של שביעית דאיסו' מלאכ' דיו"ט ואיסור חרישה בשביעי' בב"א באו, ואי נימא כר' ישמעאל דעשה דבחריש תשבות על תוס' א"כ הקלמ"ד איך חל יו"ט אאיסור דחרישה דקוד' ליו"ט ל' יום אלא וודאי דבזמן התוס' אינו אלא איסור בעלמ' כמו ח"ש דלא מיקרי מושבע ועומד כמש"כ התוס' שם בשבועות, ומ"ע דבחריש תשבות לא בא כ"א בשכניסת ר"ה] ואם נימא דבמ"ע שרי לצוות לגוי א"כ הי' מותר לצוות לגוי שיחרוש שדהו בשביעית וזה וודאי אינו דאיתא במתני' פ"ד דשביעי' דחוכרין נור מן הגוי כדי לזורעה במוצאי שביעית ואף שגורם שיחרוש הגוי בשביעית יעי' בר"ש ורא"ש שם אלמא דוקא בשדהו דאדעתא דנפשיה עביד להוסיף מכירתו ע"י ששדהו חרושה, אבל לחרוש שדהו של ישראל לא התירו, ומוכח מזה דגם באיסור עשה אסרו אמי' לגוי, אבל באיסור תורה גרידא דאם בעצמו עשאו ג"כ לא עבר אפי' על עשה לא מצינו שיהי' אסור אמירה לנכרי לעשות ולפי"ז בנדון השאלה אף לאותן הפוסקים דאיסור סחורה הוא מדאוריית' מכ"מ ע"י גוי שעשאו בשליחות ואין לישראל שום התעסקות אפשר דשרי:

ולכאורה הי' נרא' לה"ר דאפי' באיסור בעלמא אפי' רק דדבריה' אסור אמי' לגוי דהנה הרמב"ם פ"ו מהל' מלכים כ' דדוקא השחתת עץ עושה פרי עובר מה"ת על בל תשחית אבל השחתת שארי דברי' אינו אלא מדבריהם וקשה מריש חולין בכודניתא דרבי דאמר לר"פ בן יאיר קטילנא להי אמר רפב"י איכא בל תשחית ולא מצא תקנה ולמה לא יעצו לצוות לגוי, וודאי על הא דאמ' עקרנא להו אחר איכא צער בע"ח, ל"ק לפי"מ שכתבתי דבאיסור גרידא לא גזרו על שבות דאתור' א"כ יצווה לגוי לעקור דשא"ה דילפי' מן פרוקה לצער בע"ח אלמ' אם גם בלא מעשה דידי' היא רובצת תחת משאו מחוי' הוא לפרוק להקל צערה ואיך יותר שע"י ציוויו יצטער, אבל להמית לכאורה קשה:

ונראה לתרץ דדוקא גבי שבת דאסר רחמנא לעשות מלאכה הא גרמא שרי כדאית' בשבת דף ק"כ ע"ב, לכן באמי' לגוי דלא הוי שלוחו כמותו וכאלו עשאה בעצמו דאין שליחות לנכרי מה"ת אף שהמלאכה נעשית ע"פי ציווי שלו לא הוי אלא גרמא בעלמא, ולכן לא אסו' אלא משום שבות, אבל בלאו דבל תשחית דאסר הכתוב למנוע אמת המים מאילנו' כדי שייבשו וכמש"כ הרמב"ם פ"ו מהלכ' מלכים אלמא דאף גרמא אסור מה"ת לכן אם נעשה עפ"י ציווי שלו לא גרע מגרם בעלמא, ולכן גם בשארי דברים שמדרבנן אסור להשחית כעין דאורי' תקנו, אפי' להגרום ההשחתה והה"ד אמירה לגוי, ובזה מיושב מה שהעיר הרא"ש בב"מ שם בשם הראב"ד מהא דאסור להטיל מום בבכור בזה"ז אף ע"י עכו"ם, דשאני איסור זה דכ' רחמנא לא יהי' לאסור גרמא, ואיסור זה בזמן המקדש מה"ת לא משום שבות לכן גם בזה"ז כעין דאוריי' תקנו, וסברה זו מוכחת דבב"מ שם דבעי למפשט מהנך תורי דגנבי גונבין דמביאו תוס' בשם השאלתות דקשרו דנרין בכיס השור ואינו מובן איך רצה לפשוט מיני' אמירה לגוי והא לא ציווה לגנבים לגנוב הדנרין ולפמש"כ ניחא דמוכח מהם דגרמא בעלמא אסרו חז"ל וממילא ה"ד אמירה לגוי:

אבל ראיתי בתשוב' מ"ע סי' ל' בישראל ששכר שדות מנכרי ונתנה לגוי אחר באריסות ועל השדות רועין חזירים וצריך להשיב להשר את החזירים במשלם הזמן והשבח להשוכר ולאריסו לאמצע וכ' דאסור דאף שאין הישראל מתעסק בו מכ"מ הא שליחותיה עביד עכ"ד, אלמא דאף דמן הדין אין שליחות לנכרי מכ"מ אסור מצד שבות דאמירה לנכרי, אף דאי' סחורה אינו בלאו ולא בעשה, אלא דקשה דא"כ דכל כוונתו לאסור משום שבות א"כ הא בשבת גופא מותר לתת שדהו באריסו' דאדעתי' דנפשי' קאעביד וכן ה"נ אריס אריסותיה קאעבד, ואם כוונת המ"ע דעכ"פ כיוון דקבלם בשומא וקנה אותן ברעותן בשדות השכורים לו וכדעת רוב הפוסקי' דחצר השכורה קנה לשוכר, ואף שמסרו לארוס דמה שיתעסק בהם להלאה כבר עבר על איסור סחור' בדבר האיסור, דא"כ גם עצתו שיתנה עם האריס שתהי' שומת המשכיר עולה לגורלו והוא יטול כנגדם תן מינים הטהורים, אכתי לא פלט מן האיסור שלקח דבר האסו' ומוכרו לאחר, וע"כ דכוונתו דאיסור שעבד כבר עבד ואין תקנה לעיוולו רק שלא יעבור עוד מכאן ולהלן בכל העסק גידולם ופיטותן ואי כוונתו משום שבות דאמיר' לגוי הלא אריס בעבידי קאעסיק וגם בשבת שרי במידי דלאריסות קיימא, ע"כ נראה דכיון לד"א, דהנה בתשו' פנ"י חקר לדעת רש"י בב"מ דף ע"א גבי ריבית דיש שליחות לנכרי לחומרא, א"כ למה הצריכו חז"ל לגזור משום שבות לומר לגוי לעשות מלאכתו בשבת הלא שלוחו כמותו, [ואין שלד"ע לא שייך גבי גוי אף למאן דס"ל אי"ב עבוד לפי"מ שכ' הב"י בשם התשב"ץ

בסי' שפ"ח] ותיר' הבית מאיר בסס"י ה' דבאיסור שבת ל"ש כלל שליח וש"א כמותו, דהמלאכה בעצמה אינה מתועבת לפני דהא נחתום ממלא קיתון מים שיתחמו בשבת רק קפידת המקום שישבת גופו ממלאכה וגופו של שליח אינו כגופו של המשלח, ובאמת לא הועיל כלום בתירוצו דא"כ בלאווי דחסימה דמיבעי להו הקושי' במק"ע [וודאי כוונת הב"מ דזה תלי' בשלד"ע במקום דאין השליח בר חיוב ואיבעי' היתה למ"ד דבאי בעי לא עביד אין שליח לד"ע וקושי' רק לאידך מ"ד משבוש דשבת] לשי' הרשב"ץ שהבאתי, והנלענ"ד דרש"י לטעמי' דסובר יש שליחות לנכרי דפי' כאן בדישה שלך, דהנה נראה מסברה דהא דשלוחו ש"א כמותו אם מצווה לעשות חפצו ורצונו כמו לקדש או לגרש או לתרום כדי לתקן פירותיו שרצה שיעשה האחר רצונו וע"י מעשה השליח נעשית חפצי לבו, ולכן אם הי' מצווה לגוי שיחסום פי הפרה כשדש תבואתו דחפצו שלא תאכל מדישתו, הי' מעשה השליח כאלו עשאו בעצמו כיון דע"י מעשה השליח נשלם חפצו, משא"כ במשאיל פרתו לגוי לדוש בו דישה שלו ואינו מקפיד ע"ז שיאכל אותה מדושתו וגרנו כי אם רצונו לחסום פי פרתו ותיזון הבהמה משל המשאיל, בזה אין לומר דשלוחו כמותו, וכי זה חפצו ורצונו שתהי' חסימת פה בדישתו הלא טוב לו אם לא ירעיב השואל נפש בהמתו וכשארי השואלים דמזונות הבהמה על השואל במשך זמן השאלה, כן נלענ"ד דלכן אינו אסור מצד שליחות רק מטע' שבות והני תורי דסרסו הגנבים דאמר הערמה קאמתעביד בהו לא שציוה לגנבי' שיעשו כן דבזה הוי אסור בלא שבות למ"ד יש שליחות לגוי לחומרא, אלא שבלא ציוה שלא עשאו כן לטובת בעל השוורים וכשהחזירו לא קפיד ע"ז שסירסו בהמתו והחזיק להם טובה על מעשיהם שנוחה לעבוד בתו לכן אין האיסור מצד שליחות כיון שלא ציווה אף דגלי דעתי' דניחא לי' דכמו דאמרי' בתרומ' מה אתם לדעתיכם אף שלוחכם מדעתיכ' ולא מהני מעשה השליח אף דניחא וכמש"כ הרשב"א בחי' לנדרים דף ל"ז ורק משום שבות אסור כמו גוי בהדליק נר לצורך ישראל בלא ציווה שלו ולכן י"ל דהמ"ע קאי בשיט' רש"י ורמב"ם דיש שליחות לגוי לחומרא ולכן אסר אף במקום דגוי אדעתא דנפשי' קאעביד דשרי גבי שבת משום דבשבת ל"ש שליחות כסברת הב"מ, משא"כ באיסור סחורה:

הדרן לנידון דידן דנלענ"ד דתלי' בפלוגת' זו דקדמוני' דלדעת ר"ת דגם לחומרא אין שליחות לגוי א"כ גם אם הגוי קנה החזירים במעותיו של היהודי לא קנה אות' המשלח, וכל עסקו של הגוי בגידול ובפיטום בדדי' קאטרח, והיהודי רק שכר מעותיו עומד ונוטל, ואף אם הם באחריותו של ישראל לא הוי כאלו הם שלי, ויהי' אסור אם הגוי מתעסק בהם לטובתו מטעם שבות דאמי' מטעם דאף לר"ש דס"ל דבר הגורם כממון דמי מכ"מ

כל כמה דלא נגנבו ולא נאבדו לא הוי כשלו כדאי' בפסחי' דף וי"ו ע"א, ואף אם ניחוש לדעת המג"א סי' תקפ"ו דע"י אחריות מיקרי שלו, מכ"מ אין לאסור מטע' שבות דדוקא באיסורי לאווין ועשין מחמירי' שבות דאתי' לגוי ולא באיסורין גרידא, וכמש"כ לעיל, אבל למאן דחש לדעת רש"י והרמב"ם דיש שליחות לנכרי לחומרא א"כ מחשבינין שקנה אותן המשלח, ובשליחותו נתגדלו וכל העסק בחלקו של הישראל נעשה ע"י השליח דהוא כמותו ואף דאינו מתעסק בו בעצמו ואין חשש שמא יבוא לאכלה, הכ"מ הא לא דרשי' טעמא דקרא לקולא להתי' סחורה במקום דלא שייך הטעם שנראה לנו, דדלמא גזה"כ הוא, וכמש"כ הפוסקים ולצרף דלמא הלכה כר"ת ודכוותי' דעת הפוסקים בי"ד סי' קע"ב דאין שליחות לגוי אף לחומרא, ועוד דאפשר דטעם הנראה לנו דאסר הכתוב לסחור משום תקלה אמת, ועוד דלמא דעת הגליון בתוס' דאיס' סחורה רק מדבריהם והוי שבות דשבות, ולכן בוודאי אין למחות ביד העושה כן, אמנם להורות לכתחלה להכניס בספיקא ספיקות, כדי להרוויח, לא אריך למעיבד, רק אם באנו למנוע מהפסד אנו מחפשים צדדים להתיר אבל להרוויח אין מעצור לד' להמציא פרנסה ורווחים מצ"א:

תשובה נד

פאקש ר"ח שבט תרי"ט לפ"ק:

אהובי חתני כבני הרב מו"ה זוסמאן נ"י אבדק"ק האלאש יע"א יברך ה' חילך וישגיא שלותך ע"ע:

ואבא להשיבך על דברי תורה שכתבת לי הנה מה שהקשית לשאול לדעת התוס' ר"פ השוכר את הפועל והוא דעת היש מי שאומר רס"י קל"ב דאם מכר יי"נ בהקפה אינו אסור אלא להמחליף עצמו משום קנסא א"כ איך פשט בגמר' דס"ד דדמי ע"ז ביד גוי מותרין מדא"ל רבא להמתגיירים דיזבנו תחלה דלמא בהקפה ימכרו, נ"ל כיון דטעם התוס' משום דקי"ל משיכה בגוי קונה ונראה הא דחדית לן תוה"ק דמשיכה לחודא או מעות לחוד קונה בגוי היינו דווקא בדבר הנוגע לישראל כגון ישראל דזבין מגוי או גוי מישראל אבל בגוי שקנה מגוי לא חדית לן רחמנא ונשאר על סברא החיצונה דאין הקנין נגמר עד דלא מחסר מידי לא משיכת החפץ ולא משיכת הדמים ואף דראיית אמימר בע"ז דף ע"א מהני פרסאי דשדרו פרשדני להדדי כבר כ' התוס' דאין זה עיקר הטעם אלא מקרא קא דריש ולא הוצרך לזה לדעתי אלא שלא נאמר אף שמעיקר הדין קנה הגוי במשיכה מ"מ הישראל לא סמך דעתו עד שקיבל דמתיירא שלא ישנה דעתו דאשר פיהם דיבר שוא לכן הביא דלא רגילי להדר והא דמביא הראי' שם מהא דב"נ נהרג על

פחות משו"פ והביא מסיפא דבא חבירו ונוטלו דנהרג אין להביא ראי' דגם השני קנאו במשיכה דוודאי אי הראשון לא קניא במשיכה א"כ לא נתרבתה ממונו וגם לישראל לא חיסר דפחות משו"פ לגבי ישראל לאו ממונא היא לכן היה פטור אבל אם הראשון קנאה מהישראל דגוי מישראל קונה במשיכה והשני אף דלא קנאו ולא נתרבתה ממונו מ"מ הא חסר ממונא דנגזל דלדידיה הוי פחות משו"פ ג"כ ממון, איברא דלשי' רש"י בעירובין ד' ס"ב ע"ב ע"כ דגם גוי מגוי קונה במשיכה ואפשר דרש"י ס"ל כשי' הר' אלחנן דכ"ז דהאיסור בעולם תופס דמיו ויש דבר הצ"ע בנקה"כ ליו"ד סי' רצ"ד במה שתי' על קושי' הט"ז ס"ק כ"ג דבשותפות הגוי אסור בלא התנה משום דנוטל חלקו אחר שבלע הא בעת ביאת החליפין כבר נאכל האיסור ואין כאן אלא איסור דמכירה והיא היתה קודם שב"לע:

מה שהקשית על שעה"מ שכת' טעם הרמב"ם דבקונם חליפין כמותו דשאני משארי אי' הנאה דהוי מתנה או גזל כמ"ש הירושלמי בשאין דמיהן אבל בקונם דראוי ללוקח והוי דמי האי' ממש א"כ בגוי שמכר לגוי אחר איסר הנאה הוי ג"כ דמי איסור הנאה ממש, דע דהא דצריך הירושלמי לתרץ בשאין דמיהם לא משום דבלא זה הוי כל אי' הנאה תופס דמיו אלא הפי' משום דאל"כ הוי אסור להמחליף מד"ת דהוא נהנה מאי' הנאה בעצמו אי יהנה מדמיהן אבל לכ"ע שרי משא"כ באי' דתופסת דמיה אסור לכל העולם ואפשר דאי גוי מכר אי' הנאה שלו לגוי אחר אף דלא הוי גזל ומתנה אי נתגייר אח"כ מותר גם לעצמו דכקטן שנולד דמי והוי כאדם אחר, והנה יש לעיין אי הישראל מכר אי' הנאה שלו לגוי למה לא יאסור להמחליף מה"ת דהא לא הוי גזל או מתנה דהא ראוי היא ללוקח וצ"ל כיון דאינו ראוי להמוכר גם הגוי לא מחייב ליה מידי דהוה זה נהנה וזה לא חסר ע"כ הוא מתנה או גזל אי משלם לי' והנה קי"ל דהיכי דחסר אפי' פרוטה מגלגלי' על הנהנה את הכל ולפ"ז אי הוי שו"פ להנות מהן שלא כדה"נ הי' הגוי מחוייב לשלם את הכל מה"ד ולא הוי גזל ומתנה רק דקי"ל דאף שלא כדה"נ אסור מדרבנן ולפיכך לא שווה מידי להמוכר ופטור הנהנה אבל בקונם שפיר פסק הרמב"ם דהתם כיון דלא הי' כוונתו אלא על דרך הנאתו אין בהנאת שלכ"ד אפי' אי' דרבנן, אמנם מה"ת דשלא כדה"נ מותר הוי אסור להמחליף וא"כ אנן דילפינן מהוא למעוטי ערלה וכה"כ שאם מכרן וקידש בדמיהן מקדושת ע"ז קשה למה היא מקודשת וא"צ לקדשה מחדש כקושי' הירושלמי ומדאורייתא אין לומר תיר' הירושלמי בשאין דמיהן, ובזה יש לתרץ הרמב"ם דפסק בע"ז אסורין חליפי חליפין וע"כ דהוא אתי למעוטי שארי אה"נ דאם מכרן וקידש בדמיהן והא בלא זה הוי ב' כתובי' דאי מב"כ לא הוי ידעינן אלא דאינו

תופס דמי' ומותר לכ"ע אבל להמחליף עצמו אסור ואי קידש אשה צריך לקדשה מחדש דבדאוריי' לא שייך תי' הגמ' לחלוקי' בין לכתחל' ובין דיעבד לכן צריך הוא למעוטי דלשתרי אף להמחליף, והא דבגמרא לא קאמר הכי התם קאי אליבא דר"י דהוא אמר כל איסר שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדה"נ משמע דאי' תורה יש אבל אנן קי"ל כרבינא דעשה מעשה רב ושייף לברתי' בגוהרקי דערלא בדאשתו' צמירתא דהיא חולה שאין בו סכנה וע"כ דאינו אלא אי' דרבנן ומה"ת שרי וצריך קרא, ובגמ' דקידושין על הא דמכרן וקידש מנ"ל מדגלי' בע"ז, ופריך הגמרא ונילף מיני' והקשו האחרונים מדפריך מנ"ל אלמא דסבר' החיצונה שיתפיס דמים וא"כ מאי פריך הגמרא ונילוף מיני' א"כ לשתוק קרא מיני' ונשאר על סברא החיצונה ולדעתי לסברא החיצונה אין שום אי' הנאה תופס דמי' רק להמחליף אסור אי מכרו לגוי שאין הדמים גזל ומתנה לדינא דאורייי' וא"כ גם אי עבר ומכר וקידש לא מהני דבדבאוריית' אין חילוק בין לכתחלה ובין דיעבד ולכן שפיר פריך הגמ' מנ"ל דאף למחליף אינו אסור מה"ת ותי' דגלי' בע"ז דוודאי בע"ז אי כ"ז שהוא ביד המחליף אסור גם אי יבא ליד אחר ליכא למימר דיחזור להיתרו דהא כתיב כי חרם הוא כמ"ש הריטב"א דמזה נדע שאינו יוצא תו מידי איסורו ואי נאמר דכל אי' הנאה אסור למחליף הראשון תו נדע בע"ז דישאר באיסורו לעולם ולמה לי הקרא דוהית חרם כמוהו, אע"כ דבשארי אי' הנאה גם להמחליף מותר והדר פריך ונילוף מיניה נגד סברא החיצונ' דיתפוס דמיו ויהי' אסור' לכל העולם:

והנה גי' הישינה בקידושין היתה דמיעוטא לשארי אי' הנאה מכמוהו וכת' הריטב"א שם דאינה דבע"ז ילפינן מהוא יעי"ש במהרש"ל ובמהרש"א אמנם מלשון התוס' משמע דס"ל כגי' הישנה והנראה לבאר הדברי' לפי העולה מדברי מהרש"ל ומהרש"א אי חליפי חליפין אסורין בע"ז ליכא ב"כ דאי לא כ' כ"א בשביעית והוי ילפי' ע"ז מיניה הו"א דאחרון נתפס ואי הוחלפה שנית הותרה חליפין הראשונ' וא"כ מנ"ל למעוטי חליפי חליפין דלמא לעולם כפשטי' דקרא דכל שאתה מהווה וחליפין שניים אסורים והא דכ' היא למעוטי שארי אי' הנאה דהא כיון דחליפי חליפין אסורין ליכא ב"כ אמנם מיתורא דכמוהו [דקאי על התועבה דהיא שם משקל נקיבה הול"ל כמוה בלי וי"ו] ילפינן שאינו עושה כיוצא בו אלא פעם א' וכמ"ש התוס' שם בקידושין וא"כ אי נאסרו החליפין השניים ע"כ דהראשונים הותרו וא"כ הוי דמי לגמרי לשביעית דאחרון נתפס ולא בעי הוא למעוטי שארי אי' הנאה דהא הו"ל ב"כ וע"כ דהיא אתי למעוטי שחליפין השניים מותרין וא"כ בלי ייתור הוי"ו דכמוהו הו"א דחליפין הראשונים וגם השניים אסורין ולא הוי ב"כ ואתי הוא למעוטי שארי אי' הנאה ואי לאו היא הו"א דכמוהו לא אתי אלא

לאורויי דלא יעשה כיו"ב ב"פ כ"א פעם הראשונ' יחזור להתירו, וצריכין ב' התקראו' דלאחר דידעינן מכמוהו דאינו תופס כ"א פ"א הדר ילפינן מדאיצטרך הוא למעוטי שארי איס' הנאה ע"כ דכוונת הקרא דפעם הראשון נתפס ולא השני' דאי השני' ולא הראשונה א"כ הו"ל ב"כ ותייתר מיעוטא דהוא, כנ"ל ליישב גי' הישינה ולפי"מ דהריטב"א מוחקה קשה קושי' הנ"ל מנ"ל לאפוקי מפשוטי דקרא דכל מה שאתה מהווה וחליפין הראשונים גם השניי' יותפסו ולא כשביעית ולא הוי ב"כ וצריך הוא למעוטי שארי איה"נ ונ"ל דס"ל להריטב"א דא"נ לא הוי כתיב בע"ז והוי ילפינן דנכנסו חליפין השניי' משביעית מ"מ לא הוי טעי' דיצאו הראשוני' כיון דכתיב כי חרם הוא משמע דאינו יוצא לחולין לעול' ולא הוי אמרי' כיין דאינו יוצא לחולין מש"ה אינו תופס פדיונו דאינו תליא זה בזה דהא בשביעית הפרי עצמה נשאר באיסורה ואפ"ה תפסה חליפין הראשונים כן נמי בע"ז בחליפין השניים אמנם כל עיקר מ"ש הריטב"א דמשמעות הקרא כי חרם היא דאינו יוצא לחולין אינו לפי"מ דקי"ל סתם הרמים לבדה"ב והמה נפדין ויוצאין לחולין ע"כ יש ליישב פסק הרמב"ם כיון דפ' בפ"ו מה' עירוכין דסתם חרמים לבדה"ב א"כ לא הוי ב"כ אי חליפי חליפין אסורין וצריך הוא למעט שארי אי' הנאה:

חותנך אוהנ"פ יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נה

להנ"ל

ע"ד מקוה שכולה שאוב והושק למעיין או למקוה כשיר' שיש בו מ' סאה ע"י נקב כשפה"נ, ונסתם הנקב עד שלא טבלו, דעת הטוש"ע להכשיר, אבל ה"ר ירוחם כ' שנסתפקו בו המחברים, הובא בב"י ובש"ך ס"ק י"ב גם בס"ק מ"א כ' הש"ך גבי מעין ששאבו לתוכו והלכו המים שהשליכו בו למק"א דכ' ר' ירוחם דיש מתירים, משמע דיש אוסרים עכ"ל והנה לא קשה לשי' זו ממשנה ח' בפ"ו דמקואות דהי' בעליון מ"ס ובתחתון אין כלום ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירדו לתחתון מ"ס, די"ל לשיטה זו התם ה"ט כיון דא"א לשאת בכתף יותר ממ"ס בפ"א א"כ קמא קמא בטל, משא"כ במעיין שיש בו מים כ"ש ומשליך לתוכה בקילוח א' יותר ממה שהי' בו דלא נהפוך השאוב למחובר ואינו כשר אלא בעת שהיא מחובר וכאשר יפסיק החיבור חוזר לפיסולו, אבל ראיתי שהרא"ש בתשובה כלל ל"א הביא ראיה ממשנה ג' פ"ו ג' מקואות דהשאוב מן הצד דהמקואות טהורין, והיא ראיה גמור' וברורה, גם הנוב"י מהד"ת סי' קמ"א שתמה על האוסרי' איך יפרנסו משנה הלזו:

ולחומר הנושא נלע"ד שדעתם דאף דהמים שהוכשרו פ"א ע"י השקה וחזרו ונפסלו ע"י שנפסק חיבורן פסולין לטבול בהן אבל אם יתרבו עליהן מי גשמי' שלא היו מן המים שחזרו לפסולן כ"א י"ט סאין ונתרבו עליהן כ"א סאין מי גשמים דטהורין ברביי' כמו שאובין שהומשכו מתטהרין ברבי' וטעמא דגלי' ממ"ש הסמ"ג הובא בב"י גבי שאובין שהגלידו ונימוחו דאית' בתוספ' דכשר להקוות עליהן, דלשיטת השאלתות דכולו שאוב שהומשכו לא פוסלין ולא מעלין עד שיומשכו לתוכו מ"ס מי גשמים כן נמי הוגלד ונימוח חשיב כשאובין שהומשכן והובא סברא זו בב"י ולכן נמי י"ל כמו גלודין שנימוכו דכיון בעודן בגלידתן בטל מינייהו דין שאובין ולכן אף אחר שנימוחו וחזרו לפיסולן לא פוסלין בג' לוגין כ"א דינם כשאובין שהומשכו, כן נמי אם נטהרו פ"א ע"י השקה וחזרו לפיסולן לא יפסלו עוד בג' לוגין מהם ויתטהרו ברבות עליהן כ"א סאין מים כשרים ולכן בהנך ג' מקואת דלא הי' בשאוב רק כ' סאה ובעת התערב עם המקוה שבצדה וירדו מאחת לחברתה והיו כולן טהורין ולאחר ששבו למקומן לא הוחזר לפיסולו כל הכ' סאין שכבר ירדו מהם למקוה שבצדה וכי יתמלאו עד מ"ס יהי' רוב מן הכשירי', או דס"ל להאוסרי' ג"כ כשי' השאלתות והמקוואות טהורין דהיינו להקוות מ"ס שלחים כן נ"ל לדחוק:

והנה נ"ל דגם להרא"ש וטוש"ע דקיי"ל כוותייהו לא מכשרינן הושקו וחזרו וסתמו, רק בשאובין ע"י כלי גללים דלא מקבלי טומאה, או אפי' ע"י כלי מתכות ושטף אם לא קלחו מהכלים להדי' למקוה כ"א ע"י צינור הומשך המים מן הכלי לתוך המקו' אבל אי באו המים מן הכלי המקבל טומא' להדיא למקוה דפסול מטעם דהווייתו ע"י דבר דמקבל טומא' וע"י השקה למעין או למקוה דמ"ס הותר לשי' הרא"ש מובא בש"ע סעי' מ"ט, בעינן דווקא שלא יסתום הנקב ולא יופסק החיבור עד אחר הטבילי' וכן דעת הגה' פרישה ולא כש"ך שחולק עליו בס"ק נ"ה, דאין לדמות לשאובה דרבנן וזה דאוריית' ועוד דשאובה דפסול' מצד שהיא תלושה וע"י השקה הוי זרוע ונעשה מחובר עי' במ"ש התה"ד הובא בט"ז סק"ג משא"כ אי פסולה מצד הוויתו בטומאה ולא מתכשר אלא מטעם דהמחובר לטהור טהור הוא, ודווקא כל זמן שהיא מחובר ועי' מ"ש הש"ך בס"ק קי"א בשם הב"ח דבחסר לא מהני השקה שפסקה דלא יהי' אלא שלימה שנתחסרה א"כ ה"נ נאמר הרי לדעת הר"ש בש"ע סעי' נ' מקוה שהיתה כשירה ונפרץ כותלו ופקקו בדבר המקבל טומאה פסולה ואף הרא"ש לא פליג אלא מטעם דמניעה לא הוי הווייה, אבל אי המניעה הי' מקרי הווייה הי' מודה דמפסיל אף שהיתה כשרה פ"א ודמי לחסר, והנני מביא ראיה שלפענ"ד היא ברורה דהנה הרא"ש הוא הפוסק וממנו יצאו הדברים להכשיר המושק ונסתם הנקב סותר לפום רהיטא דברי עצמו שכ' בפירושו למשנה ח'

פ"ו גבי מטהרין העליון מן התחתון וז"ל וכשיסיר ידו נמצאו שני המקואות מחוברי' במים ברוחב שפה"נ רגע א' וכשירדו המים למטה ישארו מושקין כשערה ודיו עכ"ל, אלמא דאם לאח"כ לא היו מושקין כלל לא תתטהרו, ועדן לא ראיתי מי שהרגיש בסתירה זו, ונראה לפרש דבריו דהנה הר"ש במשנה זו ובפירושו לטהרות ס"פ ח' הוקשה לו למה מהני השקה כשערה הא בעינן שיהי' הנקב כשפה"נ וגם המים כרוחב שפה"נ ומתרץ דבשאובי' הקילו ומהני השקה כשערה והנה הרא"ש חולק על זה שכתב בסוף נדה בה' מקוואות סי' ט"ו עירוב המקוואות כשפה"נ שפירושו שאוב בצד מקוה כשר ולפ"ז קושי' הר"ש במקומה עומדת, ועוד קשה אי נמי נימא כסברת הר"ש דבשאובה דרבנן סגי' בהשקה כשערה, הא הרשב"א הקשה על הא דמביא סילון של אבר הא פשוטי כלי מתכות מקבל טומאה והוי הווייתו ע"י טומאה ותיר' דבמחובר לקרקע מיירי והרא"ש לא הונח לו בכך דסובר דלשון מביא משמע שמניח שם ולא מחברו בבנין, לכן כתב בה' מקואות סוף נדה דטעמא דמתני' משום שהושק למקוה היא שמביא ראיה ממשנה דהשקה מהני גם למקוה שנהווה בטומאה, וקשה א"כ הא בלי שהושק הי' המקוה פסולה מה"ת ולהכשיר פסול דאוריי' וודאי לכ"ע בעינן שיחובר כשפה"נ ולמה מהני השקה כשערה, וכדי לתרץ קושיא החמורה הזאת וכל קושי' התוס' בפ"ב דגיטין דף ט"ז חדית לן הרא"ש סבר' חדתא דדוקא לחבר ב' מקוואות שהיו פרודים זה מזה וע"י השקה יחשבו לאחד בעינן שיתחברו על ידי נקב וכשפה"נ וכן שיעור המים המחברים המפורדים אבל אם כבר נתחברו והי' לא' ע"י כשפה"נ, ונסתם מקצת הנקב ואין כאן עוד שיעור כשפהנ"ד דמהני לענין שלא יתפרדו המחוברי' לר"י טופח ולרבנן אי אית מים צלולין כשיעור שערה ועודם מחוברים התה, ולכן כתב דלאחר שהיו מושקין רגע א' ברוחב שפה"נ ואף לאחר שירדו המי' נשארו מושקין כשערה דיו שלא להפריד המחוברים וסברא זו כ' בעל פנ"י בגיטין שם מסברת עצמו אלא שירא לחדש דבר נגד רבותינו בעלי התוס' ובחנם ירא לנפשו כי ברור לענ"ד שהיא דעת הרא"ש:

והנה שמעתי שהאחרונים הביאו ראיה לשי' האוסרין שבר' ירוחם מתוספת' דסוף עירובין והובא ברמב' פ' כ"ב מהל' שבת בשתי מטהרות זו ע"ג זו דנוטל הפקק שביניהן בשבת להשיקן ומחזיר הפקק למקומן וכ' הכ"מ דלכן לא חיישינן לשמא יהדק יפה ויבוא לידי סחיטה דוודאי לא ידחוק הפקק שלא ימלא הנקב ולא תפסוק השקתן ונראה דעת האחרונים האלו דראייתן לפי סברתם דע"כ בהשקה להכשיר השאובי' מיירי דאי בהשקה לחבר מקוה החסר א"כ מאי מהני אם יחזור הפקק וימעט מכפי שפה"נ, אלא להשקות השאובי' דא"צ אלא למים כשערה מיירי, ולי נראה להוכיח אפכא דמיירי בב'

מקוואות שאין בא' מהן מ"ס וצריכין להתחבר למלאות שיעורן, דאי בכל א' מהן יש מ"ס שלימות רק שארה מהן נתמלאו משאובין בכלי א"כ למה התירו לן להשקותן בשבת ולתקנם כדי שיטבול בהן הלא כאן מקוה כשרה לפניו דכן איתא בביצה דף י"ח גבי משיקן בכלי אבן לטהרן דפריך אי אית לי' מים יפים הני למה לי' ופי' הפשוט דכיון דלא צריך להו לא התירו לו לתקנם, אי משום טרחא שלא לצורך או משום דהוי מתקן ולא התירו אלא לצורך סעודת היום, ואם אפשר לו בלי תיקון הזה לא שרי לתקן א"כ הכי נמי, וכן מצאתי באור זרוע בה' שבת שכ' בשם הר"א ממיץ בברזא שיש בה נעורת פשתן והנעורת בלוע מיין יזהר שלא יסחט הנעורת להוציא יין שבו ואם א"צ למשקין הנסחטים מותר ואם יש לו יין אחר שא"צ לאותו שבת למשוך בברזא שי"ב נעורת אסור ומדמה למה שאיתא בשבת דף קמ"ה סוחטין כבשים לצורך השבת, לצורך שבת אבל לא למוצאי שבת, ונ"ל דהא דאסור לשחוט כבשים לגופן לצורך מו"ש אין הטעם משום טרחא לצורך לחול דהא קי"ל בש"ע סימן שכ"א סעי' י"א דמותר להשקות זרעים התלושים שלא יכמושו וכ' הרשב"א הטעם כיון דאפשר לאוכלן ביומא מותר להשקותן, משמע אף שאין צריך להם שיש לו אחרים ואינו שורה אותן כ"א לצורך מו"ש מ"מ שרי א"כ למה אסור לסחוט כבשים לגופן לצורך מו"ש, אלא הטעם בכבשים משום שמתקנם דטובים יותר לאכול אחר שנסחטו מימיו, משא"כ בהפקת זרעי' דאינו מתקן דאכתי לא נכמשו ואינו משום טרחא לצורך מו"ש שפיר שריא לי' הואיל ואי בעי אכיל להו ביומן, אבל במקום שהוא מתקן אלא דהתירו לצורך סעודת שבת ובמקום שא"צ שיש לו כיו"ב לא הותרה לו, והנה באס"ז לביצה נתקשו הראשונים למה משקין מים טמאים בשבת ולא אסרו משום מתקן כמו טבילת כלים ותרצו דדוקא בתיקון מנא דהוי מכמכה בפטיש אסרו ולא באוכלין ומשקין ותי' זה לענ"ד מוכרח שם בסוגיא דאין לתרץ דלהכי משיקין בשבת ולא מחזי כמתקן דהוי כמו אדם דנראה כמקיר ה"ה לפעמים כשהם חמים מקירין אותן במים מלוחין הקרין כדאיתא במשנה שבת דף קמ"ו ע"ב נותנין מים היפים ברעים כדי לצננו, והוי נראה כמתכוון להקר דאי אפשר לומר כן דא"כ הי' קשה למה אין מטבילין כלי אגב מימיו בשבת, ולנדה התירו לטבול בבגדיה דרש"י כ' גבי מדלין בדלי טמא דלא דמי למטביל כליו אגב מימיו דהתם לא בא אלא לטהר בין הכלי ובין המים, וצ"ל דנדה דג"כ כל עצמה לא באה אלא לטהר עצמה וגם בגדיה ואפ"ה שריא משום דנראה כאלו באה רק להקר עצמה ולא נתכוונה לטהר' לא לעצמה ולא לבגדיה, ואי נימא דגם בהשקת מים מחזי כאלו בא רק להקר המים, א"כ הרוא' לא ידע כלל לא מטומאת המים ולא מטומאת הכלי, אע"כ דגבי השקת מים לא שכיחא להקירם ע"י

השקתן למים רעים, ומחזי כמתקן ולא חשו לתקון האוכל לצורך סעודת שבת דהא אפי' למאכל בהמה מה שהיא לצורך היום פסקינן בשבת ד' קנ"ה ע"א דשווי' אוכלא משווינן וכל שכן מה שצריך לסעודת עצמו ולעונג השבת והא דאסור להגביה תרומות ומעשרות בשבת משום דמתקן ולא התירו לו אם אין לו שאר פירות כיו"ב וצריך להם לסעודת היום וכן הקשה בצל"ח, נ"ל דוודאי אי לא הי' מתקן כ"א פירותיו שהם צריכין לו לא הוי אסרו רבנן אבל בתיקון הלזה מתקן גם הפירות שהופרשו דמתחלה היו אסורים לכל משום איסור טבל ועכשיו נתקנו שהותרו לכהנים, ומתקן הפירות שאין צריך לו כלל, וכן מורין דברי הרמב"ם פי"ג מה' שבת ה' י"ד וז"ל ואין מגביהין תרומה ומעשרו' שזה דומה למקדיש אותן פירו' שהפריש ועוד מפני שהוא כמתקן אותן בשבת עכ"ל משמע מלשונו שמתקן אותן פירות שהזכיר מתחלה שהם אשר הפריש לתרומה ומעשר והא דאין שורין בחמין קוליות האספלניות בשבת הוא משום מבשל ולא משום תיקון כלי ולא כהפרישה שם המובא בא"ר [וכוונת הפרדס שהביא הב"י דמליח ישן וקולית באין נאכל מחמת מלחו עד שיודח בחמין לכן אם הדיח חייב משום מבשל אבל אם נאכל מחמת מלחו דלא נכנס ציר החזק בגופו רק דצריך להשטיף המלח מעליו וסגיא בהדחת צונן מ"מ אסור מדרבנן להדיחו בחמין דמחזי כמבשל אבל בהדחת צונן כמו שמדיחין הערינג' שרי]:

עכ"פ יצא לן מכל מה שכתבתי שאם היה לפניו ב' מקוואות שלימים בכ"א יש מ"ס ורוצה להשיק השאוב במקוה הכשירה בשבת דאסור מתרי טעמא חדא משום טרחא שלא לצורך דהרי אפשר לו לטבול באחרת אף דמימיו מלוחים ורעים, ועוד דהוא מתקן המים שאינם נצרכים לסעודת היום, וע"כ הני ב' מטהרות דתוספתא מיירי דהיו שניהם חסירים והוצרך להשיקם כדי שיתמלא השיעור, ועוד אני אומר הרי הא דאדם הטובל לא מחזי כמתקן משום דנראה כאלו בא להקר ואם ישיק המים שחלואים להשטיף בו כל גופו הרי נראה דאין כוונתו רק להקר כ"א לטהר מטומאה וכעין שכ' המג"א בסי' שי"ג סקי"ג גבי טבילת כ"ח דע"י הערמה לדלות בו מים דשרי דלא יברך, דע"י הברכה יהי' ניכר דכוונתו להטביל כן ה"נ, אבל לפירוש שלי שלא היו במים כדי להשטיף כל גופו בהן והוא טובל בתחתונה יהי' נראה כמקיר והא דהסיר הפקק כדי שירדו המים למטה ויהיו כשיעור להשטיף כל גופו, ועוד יש לדקדק ממה שכ' הרא"ש בתשובה בכוונת הר"ש דבמשנה ב' פ"ג דמקוואות כ' דהאי דנטהרו העליונים מהתחתונים אתי' כר"מ דאית לי' גוד אסיק, ועל התוספתא שהביא הר"ש שם במשנה א' כ' דשתי בריכות של מ"ס זו על גב זו כ' דאתי' כר"י וכגון דלא גבוה כולי' האי דלאחר שנתערבו נעשו

הם אשבורן, וכ' הרא"ש דזו ע"ג זו משמע דלא גבוהו כולי האי מחברתה אבל לשון המשנה העליוני' ותחתונים משמע דגבוה א' מחברתה שאינם מתחברין כ"א ע"י הקילוח היורד עכ"ד הרא"ש, והנה עיקר הוכחתו אינה מלשון המשנה מדנקט עליונים ותחתוני' משמע כן דבלא"ה מוכח דאי לאו דגבהו כ"כ מ"ט דרב"ע דפוסל, אבל ההוכחה מלשון התוספתא דשינה מלשון המשנה ולא נקט ג"כ עליון ותחתון, משום דהוי משמע דגבוה כ"כ מחברתה ולא הי' כשר לר"י לכן נקט זו ע"ג זו, וא"כ בתוספתא דעירובין דנקט ג"כ לשנא דזו ע"ג זו ולא כלשון המשנה עליונה ותחתונה דא"כ הוי קטפרס דלא הוי חיבור לר"י, ואי נימא דרק להכשיר השאוב הי' השקה הא בשאיבה דרבנן הוי קטפרס חיבור כמ"ש הר"ש במשנה ח' פ"ו דמקוואות אלא וודאי דמיירי ששתי המטהרות לא היו בא' מהן מ"ס וע"כ השיקן להתחבר אותם והי' בנקב כשפה"נ ואח"כ כשפקק הנקב ומיעט מוצא המים בנקב לא הי' מהדק יפה כדי שבשעת טבילה יהי' עכ"פ טופח להטפיח לר"י או מים כשערה ואתי שפיר לדעת הרא"ש, ולדעת ר"ת שבר"ש טהרות ותוס' גיטין ג"כ א"ש דכיון דהן זו ע"ג זו וסופו לירד הוי כאלו התחתונה מליאה, והוי כאלו נתחבר חסירה עם שלימה והנקב צריך להיות כשפה"נ ובמים ל"ב כ"א כשערה ולשי' הרשב"א והר"ש דבעי לחבר החסר גם במים כרוחב שפה"נ רק לענין שאובין הקילו בהשקה כשערה והברייתא דבחסירים מיירי, צריך לפרש דלכן לא מהדק יפה כדי שבעת הטבילה יכול להוציא הפקק בנקל ויתחברו יפה, ואם כי היא דחוק, אמנם מדברי התוספתא שהובא בר"ש משנה א' פ"ח וז"ל שם מרחץ שבלנים גוים וישראל נכנס לשחרית ומשיקה אעפ"י שזה נכנס וזה יוצא טהורה נעלה או שנתייחדה לרשותו טמאה, ופי' הר"ש דאעפ"י שזה נכנס וגוי יוצא לא חיישינן שמא הפסיק ההשקה דאימת ישראל עליו וטהורה עכ"ד משמע דאי הי' הגוי מפסיק להשקה לא הי' מתטהר, אמנם זה התוספתא בלא"ה תמוה דלמה ניחוש לשמא הפסיק ההשקה הא ספק שאובין לכ"ע אפי' לר' יוסי דאזיל רפ"ב דמקואות בתר חזקת טומאה דייניען להקל ומטעם שכ' המל"מ פ"י מה' מקוואות, וע"כ צ"ל דהתם הספק דלמא הבלנין היו ממלאין בכתף ונותנין לתוך המקוה להדי' דבא ע"י אדם או ע"י כלים המקבלין טומאה דהווייתן בטומאה ופסולה מדאורייתא אי לא הושק והוי ספק בדאורייתא ולכן לא מהני אם נסתם הנקב או שנפסק ההשקה קודם הטבילה וכמ"ש בשם הג"ה פרישה:

והנה על המשנה דרפ"ח דמן המפתח ולפנים דפסולי' לכל הטמאים ל"ק הא הוי ספק מים שאובים, דלפי הנראה מדברי הרמב"ם בפ"י משמע דלא הוי ספק כלל דבחזקת שאובין הם שאנשי המדינה מכבסין בהן ומטילין לתוכן מים שאובין תמיד ולשי'

המהרי"ט י"ל דה"ט דלא מטהרינן ס' שאובין אלא אם הי' להן חזקת כשרות, ומקוואות שבתוך המפתח לא הי"ל חזקה כלל, אבל על התוספתא דכבר הושקו ונטהרו, ואם אח"כ יופסק השקתן ויחזרו לאיסורן כשי' האוסרין שרב' ירוחם הנ"ל ספק שאובין שכבר הוחזקו בכשרות אלא וודאי כמו שכתבתי דכאן היא ספק בדאוריי' דלמא נתהוו בטומאה:

אמנם לפי"ז ק"ל רישא דברייתא שם דתני' מרחץ שבלני' עכו"ם בזמן שמטהרת שלה פתוחה לרה"ר טהורה, ופי' הר"ש הטעם משום דספק רה"ר ספיקו טהור, וקשה הא מוכח ריש נדה דהא דספק דרה"ר ספיקו טהור דוקא במקום דליכא חזקת טומאה דגברי נגדה, אבל במקום חזקת טומאה לא מטהרינן דאף דילפינן מסוטה לטהר ספק טומאה דרה"ר אפי' במקום דליכא חזקת טהרה מ"מ במקום חזקת טומאה לא גמרינן וא"כ למה מטהרין כאן הא איכא חזקת טומאה נגדו, ונ"ל עפ"י מ"ש בערוך ובר"ש פ"ו מי"א דמטהרין שקתות המים סביב למרחצי החמין להשטיף הגוף בצונן אחר רחיצתם בחמין והנה מים החמין הם מסתמא שאובין כדאיתא בתענית דף י"ג טבילה בחמין מי איכא הא שאובין נינהו, ומי שבא ראשו ורובו בשאובין אף אי היה טהור מתחלה נטמא לתרומה ובעי טבילה במקוה כשרה, והנה הטהור שנכנס למרחץ הלזו ונטמא ע"י השאובין ורצה לטהור עצמו בטבילה במטהרות, אך נסתפק דלמא גם המטהרת נשאבו ע"י כלים המקבלים טומאה לכן מטהרין ברה"ר, כיון דלא נטמא כ"א בטומאה דרבנן וס"ל לתנא דתוספתא זו כת"ק דר"י דבפ"ב דבטומאה קלה ספיקו להקל, אבל הסיפא מיירי דטמא ירד לטבול עצמו במטהרת לטהר מטומאתו:

עכ"פ יצא לנו הדין דאם לא נתנו מים השאובין להדי' למקוה דהיינו שישימו סילון של עץ תחת הברזא של הקומקן להוריד ע"י החמין לתוך המקוה מהני השקה אף לאחר שיסתום הנקב ואין לחוש לדעת המסתפק ברבינו ירוחם במקום שרוב הפוסקי' מקילים ואין ספק שלהם מוציא מידי וודאי של רוב הפוסקי' וגם ראייתן מוכרחת, וכן ראיתי לאדמ"ו בחת"ס סי' רי"ב שכ' דאין לחוש למ"ש הש"ך סקמ"א וסקקי"ב אבל אם יפלו המים מן המקימקם של חמין להדי' למקוה דפסולה מדאורייתא דנתהוו מטומאה, לע"ד הדין עם הג"ה פרישה דלא מהני החיבור שנסתם, ואין להכשיר בנפלו מתוך הקומקם כיון שהיורה מחובר לקרקע, דהא בדף של מתכות אמרי' בב"ב דף ס"ו דתלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש לענין טומאה וא"כ עדיין נתהווה בטומאה, והא דכ' הרא"ש בסילונות דמתכות דמהני ע"כ בשנעשו מתחלה לכך אבל היורות הנלקחין מן האומנין דיש שנעשו לבלנין להתחבר אל הקרקע, ויש שנעשו לעגלות של אייזענבאהן, ונעשים סתם אי מהני

מחשבת הקונה לחברם בקרקע להורידן מידי קבלת טומאתן בזה חדית המל"מ והסכים עמו הנוב"י דמחשבה בזה מוציא מידי טומאה, ואני הבאתי ראיות נגדם שלענ"ד נכוחות וברורות הן, גם מ"ש אדמ"ו בחת"ס שאותן היורות אינן מקבלין טומאה בעת שהברזא פתוחה עי"ש בסי' רי"ד ובסי' ר"ו כ' כן בשם הר"ו מרגליות שהוכיח כן נגד דעת הנוב"י והנה ספרו של הגאון מהר"א מרגליות ז"ל לא ראיתי, אבל כבר כתבתי בתשובה א' להביא ראיה לדעת הנוב"י והבאתי ראיה מר"פ כו' דכלים דכל שא"צ אומן לתקן דהדיוט יכול להחזירם מקבל טומאה אף בשעה שאינו מקבל, ולכן לדעתי צריך במקוה כזו להשים סילון של עץ תחת הברזא דנחושת הקבוע בקומקם של החמין:

תשובה נו

להנ"ל

ע"ד שאלתך תיבה שטובלין בה עומדת בתוך המעין ומים סביבו' מכל צד ומנוקבת כדינו, ונסתמו הנקבים ע"י חול ואין כעת מ"ס בתוכה, אבל לא נסתמו כל הנקבים שאם יתרבו המים במעין וגדלו גם אותן שבתיבה, אם יש לסמוך על הרמ"א סעיף מ"ם לצרף הנקבים לשפה"נ, וזה דבר תשובתי:

הנה הנקב הגדול שהי' מתחלה כשפה"נ כשנכנס חול נתמעט אף שלא נכבש לתוכה כדאי' במשנ' זי"ן בפ"ו כל שיעמוד בשפה"נ ממעטו, אבל הכלי שנטהר ע"י הנקב לא הופסל ע"י סתימה בחול וצרורות אף אם נכבש בתוכה, דאף דבצנור שחקקו בו לקבל צרורות ונכנס טיט או צרורות בגומא תלי' אם נכבשה או לא, יש לחלק כמש"כ בפרישה אות מ"ג, וא"כ מה יש להסתפק הלא יכול למלאות בכתף ולשפוך לתוך המעין וכשיתרבו המים במעין יהי' גם בתוך תיבת המקוה מ"ס שלימות, ואם שיש טורח הרבה לשאוב כ"כ עד שיגדלו המים הרבים בתוך המעין, הלא גם אם ישפכו בתוך התיבה יחזרו למעין וישתוו תמיד מעמד המים במעין עם המים שבתיבה

ובעיקר הדין שנסתפקת אם לסמוך ארת"א לצרף הנקבי' הלא בר"ש ובברטנורא במשנה ה' פ"ו פירשו ג"כ דסל וקופה לא בעי נקב כשפה"נ, וכ' הח"ץ סי' מ' החולק על הרמ"א משום דשם המים מקיפין מכל צד, א"כ נפשט ספיקתך, אבל בלא זה הלא איתא בש"ע סעיף נ"ג דלהכשיר שאוב מן מקוה שלימה די בהשקת כחוט השערה ואף דרמ"א כ' דיש חולקין כ' הש"ך בס"ק קי"ז דאם המקוה רובה כשירה מודה הרא"ש דדי כשערה וא"כ אם יש במקוה כ"א סאין לא בעי' לצרף הנקבים הדקים, אמנם יש לעיין לפי"ז דכל בדרבנן מהני השקה כל דהוא, הא במעיין דבעינין מ"ם סאה לאדם לדעת הר"י משמע

מדברי הראש דאינו אלא מדרבנן וכ"כ דו"פ בפירוש, וראיית הר"י דבעי מ"ס מהא דארעא חלחולי מחלחיל, וקשה כיון דאינו אלא דרבנן אי נמי לא יצרף החלחולים לשפה"נ הלא בדרבנן באחד מהנקבים הדקים לסגי, ואפשר לומר דהא דהתורה לא הקפיד על מ"ם סאה במעיין הוא מהטעם דארעא חלחולי מחלחלא, דמה"ת הנקבים מצטרפין ורבנן תקנו שלא לצרף אם אין בנקב א' כשפה"נ, וא"כ אין לומר דלהני השקה כל דהו משום דרבנן הוא, דעיקר גזירת רבנן הי' לבעי מ"ס במקום א', משא"כ בשאובה דרבנן דכל עיקר הפיסול הוא מדרבנן, ולפי"ז אפשר לומר אם גם נאמר דלא כהש"ך דאף ברוב כשירין לא מהני השקה כחוט השערה לדעת הרא"ש [וכדומה שראיתי באחד מן האחרונים שחולק על הש"ך בזה,] מכ"מ אם ע"י צירוף הנקבים הדקים יהי' כשפה"נ אף לדעת רש"י בחגיגה דלא מהני למקוה חסירה להפיק לתלואה, מכ"מ בשאיבה דרבנן דהיינו אם כ"א סאין מהכשירים מהני הצירוף דלא גזרו חז"ל שלא לצרף אלא בפסול דאורייתא: **והנה** עיקר קושי' הח"ץ על הר"ש והברטנורא דס"ל בסל וקופה דטובלין כלים בתוכן משום דאינן מחזיקין מים כלל ולא בעינן שיהי' בפיו כשפה"נ למה קאמר בגמ' דסל וגרגות שאין בפיו כשפה"נ ליכא, משמע דאם היו מצויים בזמן הש"ס סלים קטנים שאין בפיהם כשפה"נ היו גוזרין לקדש, ולדבריהם לא צריך כלל פתיחת הפה כשפה"נ, והנה הרמב"ם ספ"ג מהל' מקוואות כ' דלקדש אין מטבילין כלים בתוך כלים אפי' בסל וקופה והוא נגד הגמר' דבסל וגרגותני לרבא דפסק כוותי' מטבילין, בשלמא אי סבר דלא מצרפין הנקבים רק דבזמן הש"ס לא היו נמצאים סלים שאין בפיהם כשפה"נ, י"ל כיון דבזמנינו נמצאים סלים קטנים ופיהן קצרות שפיר איכא למיחש, אבל לפמש"כ הר"ש והרע"ב ופסק הרמ"א דמצטרפין הנקבים קשה:

לכן נ"ל דכולהו ס"ל סברת הראב"י דצירוף הנקבים מהני להשיק החסירה לשלימה אבל לא אם שניהם חסרים, ולפי"ז הא דיוכל להטביל כלים בתוך סל וקופה הוא דוקא אם המקוה גדולה שאף לאחר שמילאו השק והקופה נשאר עוד מ"ס במקוה מלבד מה שבתוך הסל והקופה אבל במקוה שבה מ"ס מכוונת או מעט יותר שמבלי מה שנכנס לתוך כלי החיצון לא ישאר מ"ס במקוה הוי אסור להטביל בתוכו אם אין בפיו כשפה"נ ולפי"ז כמו דגזרינן לקדש להטביל אף אם בפיו כשפה"נ משום דחזי' ע"ה ויטביל גם אם אין בפיו כשפה"נ כן יש לגזור לקדש אם יטביל כלים בתוך סל וקופה במקוה גדולה חזי' לי' ע"ה ויטביל גם במקוה מצומצמת, ולכן קאמר בגמר' דאין שום שק וקופה שאין בפיו כשפה"נ, מש"ה אין לגזור לקדש, אבל לחולין לא בעינן כשפה"נ אם מטביל כלים

בתוך סל וקופה דהנקבים מצטרפים ובזמן דמצויים סלים קצרים שאין בפיהם כשפה"נ אסור לקדש מטעם הנ"ל:

והנה חזות קשה ראיתי בתוספת הובא בר"ש פ"ו משנ' ה' וז"ל עריבה שהיא מליאה כלים והשיקה למקוה צריכה שפה"נ ובמעיין כל שהוא, ע"כ ופירש הר"ש אם העריבה במעין סגי בנקב כל שהו, והוא דבר תימא דמהני השקת מקוה למעין בנקב פחות משפה"נ והר"ש רפ"ה כ' גבי מעין היוצא לתלמי כ' שגזרי' לטבול בתוך הכלי כיון דלפעמים קובעין אותו במקום מוצא המים שאין בהם כשפהנ"ד, אלמא דגם לא הושק כ"א בנקב כשפה"נ, ואם נחלק דדוקא להטביל כלים, כיון דכל שהו דמעין מטהר אותם מהני ג"כ השקתם בכל שהוא, אבל לטבול אדם דל"מ כ"ש דמעין גם המקוה לא הוכשר בהשקה כ"ש, קשה אמאי, לפמש"כ מהרי"ק שרש נ"ו בטעם דמעין כ"ש לא מפסל בשאובים שנתוספו עליו לדעת הרא"ש, אף דס"ל דמעין כ"ש אינו כשר לאדם מכ"מ כיון דשם מקוה עליו לענין כלים תו מהני גם לאדם מטעם זריעה, א"כ הה"נ נאמר אם המקוה של מ"ס שאובים הושקו למעין ע"י נקב כל שהוא, דמוכח מתוספתא דכשר לכל הפחות לטבילת כלים א"כ שם מקוה עליהם ויתכשרו גם לאדם מטעם זריעה:

ותו דהא כ' הר"ש רפ"ה דמתני' דמעין שהעבירו ע"ג השוקת דכשר חוצה לה ולא בתוכה דע"כ מיירי לטבילת כלים וכתב בטעמא דגזרי' אטו הוקבע במקום שאין בקילוח שפה"נ:

אמנם בלי פיר' הר"ש הו"א דהך עריבה שבתוספתא מיירי שפיו מגולה לאוויר, דבפיו למעלה לא בעי' כשפה"נ, אבל זהו דוקא במעין ולא במקוה, דהראיה שהביא הר"ש דפיו למעלה סגי בקליפת השום הוא מתשב' דפרה סוף פ"ח גבי ב' שקתות שקידש א' מהן דבעינן נקובות כשפה"נ ואם המים צפין על גביהן סגי כקליפת השום והתם במעין מיירי שכשירנם לקידוש, עי' ר"ש פ"ח דטהרו' משנה ט' והא דתני בסיפא קומקום שהשיקו למקו' אעפ"י שפיו צר כ"ש כלים שבתוכה טהורים אם לא הטהו על צדו, לאו משום דפיו רואה את האויר כדפי' הר"ש במקומו דהא להשקת מקוה לא מהני חיבור פחות משפה"נ כמו שכתבתי, רק מיירי כשהחיצון טמא דמגו דשליקא טבילה לחיצון סלקא נמי לכלים שבתוכן, וכן פי' הרמב' ובש"ע והא דמחלק בין פיו למעלה ובין הטהו על צדו כבר פי' השיך בשם אביו ז"ל, אבל דעת הר"ש נעלם ממני, ולא ראיתי עוד מי שהרגיש בזה, ואם בספרי האחרונים שישנם תחת ידך מי שמתעורר בזה, הודיעני הנמצא כתוב בספרן של צדיקים:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נז

להנ"ל.

ע"ד שאלתך מה לעשות במקוה שלך וסתמת הדברים מאד ולא הודעתני אם נעשה כלי מתחלה בתלוש או שלא קבעו וצמדו הנסרים יחדיו כ"א בתפירת הקרקע שכן עשיתי רוב המקואות שסביבותינו אמנם הגאונים מו' בחת"ס והגאון בית אפרים החליטו שעשיית כלי עם הברזא ולא נסתם הנקב בברזא הקבוע לה עד שנתחבר לקרקע הוי קבעו ולבסוף חקקו עי' חת"ס סי' קצ"ח שהביא לשון הבית אפרים דתימא לומר דכלי שיש בו נקב המטהרו שיהי' לו דין כלי בשביל שדעתו לתקן לו סתימה ואני לקוצר דעתי לא אסמוך על הגאונים בדבר הזה אף שקטנם עבה וכו' וראייתי ממשנה ר"פ כ"ו דכלים בכיס של שנצין דהיכי דהדיוט יכול להחזירו אין בטל מתורת כלי ועי' ראב"ד ספ"י דכלים, ע"כ במקוה שלך לדעתי שיסתמו כל הנקבים והחריצים שלא יזובו מימיהן ויחזור האומן וינקוב נקב חדש כמוצא רמון ויתבט' מתורת כלי אחרי שנתחבר לקרקע והדר יתקן לה בברזא מחדש, ואף דלשי' הרמב"ם תרתי בעי שיהי' נקב המטהרו שהיא כמוצא רמון לדעתי] וגם שיתחבר לקרקע ע"י בנין היינו אם אינו תפורה בקרקע משא"כ בתקוה שלך אמנם הדבר קשה שעד שנמצא הנקב ויסתום יזובו כמעט כל המים בנקב גדול כזה, ע"כ העצה היעוצה שיעשה האומן קנה עבה וחלולה כמוצא רמון ומכחול בתוכה לסתום היטב את כל החלל של השפופרת והשפופרת תהי' נקובה לתוך המקוה והיא כעין שעושין "בזעכטעל שאף" אלא שהיא ארוכה ועבה ממנה, ומהטוב שיהי' נקב השפופרת לתוך המקוה סמוך לשולי' להוציא משיטה א' בהא דאין נזחלין מתערבין ולאחר שנתמלא המקוה על גדותיה יגביהו מעט הקנה שהיא כמכחול בתוך השפופר' ויתערבו המים ויוכשרו ואין כאן אח"כ שום נדנוד דאף לדעת הרי"ו שממנו הוציא הב"י דלטבילה תוך כלי ל"מ שום תיקון כבר כ' הד"מ דבנקב גדול כמוצא רמון מודה אמנם להוציא גם י"ח הנוב"י שסובר דקבעו ולבסוף חקקו ל"מ לטבילה בתוך כלי, הרוצה להחמיר ולחוש לדבריו יכול בענין הזה ג"כ לתקן שיופתח או יוגבה הקנה שבו המכחול בשעת הטבילה שהיא ברגע שתוריד האשה ראשה לתוך המים באותו רגע תגביה האשה העומדת על גבה הקנה עם המכחול כמעט והכל מתוקן לטובה:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נח

להנ"ל.

פאקש, עש"ק פ' לך תרכ"ז לפ"ק:

אחדש"ה ע"ד שאלתך במקוה אשר נעשה בעוקה צרה ועמוקה, ובתחתיתה מעין נובע מים חיים, והושיבו לתוכה גיגית של עץ, והיא נקובה בשולי' כשפה"נ וע"י הנקב המים שבתיבה של עץ מחוברים למי המעיין אבל למען לא יתקררו המים חמין ששופכים לתוכה שמו בו ברזא של עץ, ובכל עת שנשפכו לתוכו מי השאובין יפתח הברזא להשיקן, ובעתים הללו אשר הנהרות מתמעטין גם המעיינות יחרבו וכמעט יבוש מקוריהן, ויש ריווח הרבה בין שולי הגיגית לבין מי המעיין וע"י שאין הברזא סותמת היטב או ע"י החריצים שבשולי הגיגית בכל עת שיתמלאו נדחקים ורבים אל תחתון וא"א למלאות הגיגית בכל עת כי לא תכיל המים ורצונך לחבר אל שוליו וכל כותליו טסים של נחושת ובדיל ע"י יתידות ומסמורים שלא ימוטו ותהי' כאלו כולה מצופה במתכות, ושאלתך אי עדיין צריך נקובה או מותר לסתום בציפוי הלזה גם מקום הנקוב שתחוב בו הברזא:

תשובה הנה מתחלה יש לדון אי נטהר הכלי ע"י הנקב שנסתם בברזא, הנה דעת הנוב"י שכלי כזו אף בעת שאין הברזא בתוכה מיקרי כלי כיון שנעשה מתחלה לקבלה ע"י הברזא, ואף אי לא נעשה הברזא עד שנקבעה בקרקע מכ"מ הוי חקקו ולבסוף קבעו, אבל בתשו' בית אפרים חולק עליו ומו' בחת"ס הסכים עתו וסברי דבכל זמן שלא נסתמה בברזא לא הוי כלי שלימה, ולכן כיון דנתבטל מתורת כלי בשנפתחה אף לאחר שיסתמו אותה הוי כקבעו ולבסוף חקקו, אבל בחת"ס סי' ר"ו מביא סוף דברי הב"א וז"ל תבנא לדינא שלענ"ד אין חשש אם נסתם בברזא של עץ ומכ"מ חוששי' לדברי הגאון נוב"י וגם בתשו' מאיר נתיבים חושש לזה לכן ש"ד לעשות קב א' ולסתמו בסיד וצרורות דרך בנין וזה ישאר סתום ועוד נקב א' כשפה"נ עם ברזא כדי שתוכל להשיק ע"כ, ואני כתבתי בתשו' אחרת דלענ"ד הדין עם הנוב"י ולא מטעמי' דוודאי מטעם שעשוי' לקבל עד"ז לא מהני לכלי שנשבר ושבירתו מטהרתו, אבל כלי זה שא"צ מעשה אומן לסתום הנקב ולעשותו שלם והדיוט יכול להחזירו, מיקרי כלי שלם אף כשהוא פתוח, ודמי לכיס של שנצין וסנדל עמקי בר"פ כ"ו דכלים וכן הוא בסוגי' דזוג וענבל בשבת דף נ"ח, ועוד בלא"ה הלא קיי"ל כשי' הרמב"ם דלענין טבילה בתוך כלי תרתי בעי נקיבה, וגם לחברו בבנין ע"י סיד וצרורות, ולא מהני נקיבה לחודא אף אי לא יסתם, וא"כ אם סתימת הברזא לא יזיק כס' הב"א מכ"מ לא יועיל, שעל ידי הברזא לא נקבע בארץ, אבל יש מקום לומר עפי"ת שנדקדק בלשון הרמב"ם פ"ו הל' ג' שכ' כלי שחברו בסלע פוסל את המקוה אף שחברו בסיד, נקבה כשפה"נ כשירה, ואח"כ בהל' ד' כ' דנקב המטהרו וקביעה בבנין

מכשיר, ולמה נקיט בהל"ג חיבור בסיד דל"מ הלא גם קבוע בבנין גמור אם לא בצירוף הנקב, וגם למה נקט הנקב כשפה"נ בהל' ג' ולא נקב המטהר, ע"כ נראה דלענין ביטול מתורת כלי לענין מקוואות בעי' דוקא כשפה"נ, וכמ"ש הכ"מ דשיעורא לטומא' ולטהרה לחוד ושיעורי' דלענין מקוואות לחוד, אמנם החיבור ע"י בניין מהני לענין מקוואות דמעיקר הדין תלוש ולבסוף חברו הוי כמחובר ואין חילוק בין חקקו מתחלה לקבעו מתחלה, רק לענין טומאה אם חקקו מתחלה דנעשה בר קבולי טומאה ואינו עולה מידי תורת קבלת טומאה כ"א ע"י שינוי מעשה וחיבורו לא הוי שינוי מעשה, כדכ' הרמב"ם בפ"ח מהל' כלים הל' י"ב דחיבור אינו מטהר עד שיעשה מעשה בגופו, ולכן אם נתחבר בבנין לא בעי' נקב כשפה"נ דלענין הכשר מקוה בלא"ה הבנין הי' מכשירו רק דאכתי הוי הווייתו ע"י דבר התקבל טומאה ולכן בעי' גם נקב שמוציאו מידי קבלת טומאה וסגי במוצא זית, אבל בהל' ג' דלא נתחבר אלא בסיד דלא הוי חיבור גמור גם לענין טהרת המקוה לכן בעינון כשפה"נ, ולפי"ז אם הנקב גדול כשפה"נ או כמוצא רמון בכלי עץ לא בעינין חיבור בבנין ואם נשאר נקוב מהני, אמנם א"א לומר כן דהא הרמב"ם לטעמי' לא בעי' הוויתו ע"י טהרה רק במים חיים לזב ולמצורע כדאי' בפ"ט מהל' מקוואות, וגם מדברי הכ"מ ומדברי הש"ך ס"ק כ"ה לא משמע לחלק, וא"כ במקוואות הללו שא"א לחברם בבנין בתחתית הכלי שתלוי על בלימה, טוב לעשות נקב גדול כמוצא רמון בדופן הכלי למטה סמוך לשוליו באופן שא"א לקבל עוד מים כ"ש ולחברו בבנין אל דופן העוקה, וישאר כך מחובר בבנין, מלבד הנקב אשר תחוב בו הברזא:

ועתה נבוא לענין חיבור המים השאובים שבשוך הגיגה למי מעיין והשקתם:

הנה בתוס' פ"ב דחגיגה ובפ"ב דגיטין פליגי הר"ת והר"י, לשיטת הר"י קטפרס חיבור למקוואות ורק להשקת מים טמאין לטהרם אינו חיבור ור"ת מחלק דדוקא לחבר ב' מקוואות חסירים אינו חיבור אבל לחבר החסרה עם השלימה שפיר הוי חיבור, וא"כ בנד"ז דבא לחבר עם המעין דמטהר בכ"ש לכל ב' השיטות אין כאן חשש משום קטפרס, אמנם כיון דבאנו להכשיר העליונה מן התחתונה ובאנו לפלוגתת ר"ת ור"י אי אמרי' גוד אסיק, ואף שכאן איכא חד צד למעליותא דסופו יפול והוי כאלו כבר נתחברה וכמ"ש תוס' אליבא דר"ת וסברה זו מועלת אפי' להכשיר העליונה וכמו שמוכח בחגיגה שם דמטעם זה אף להטביל מחטין בראשו מהני, מכ"מ הא מבואר שם דלר"י דל"ל גוד אסיק לא מהני, [ונדחה בזה מש"כ התוי"ט בפ"ו משנה ח' אקושי' הר"ש דאיך נטהר העליון הא הוי קטפרס ותי' התי"ט דמשמע בתוס' גיטין דף ט"ז ע"א דהמים שסופן לירד אמרי' בזה אפי' גוד אסיק, עכ"ד והוא תימא דלשי' הר"י בלא"ה קטפרס חיבור ולשי' ר"ת כיון

דאחת מליאה ג"כ קטפרס חיבור יכל עיקר הקושי' דעכ"פ לא נטהר העליונה אם לא נימא גוד אסיק כר"מ, ולזה לא מהני מה שסופו לירד וכמו שמוכח שם בחגיגה דלא מטהר המחטין בראשו לר"י] וגם הא לשי' הרמב"ם גבי ג' גוממיות אף אי אי"ל גוד אחית ואפשר גם גוד אסיק מכ"מ פ' דאין טובלין אלא באמצעית מטעם דאין נזחלים מתערבין, אמנם ממתני' דפ"ו שהבאתי מוכח או דסתם לן תנא כר"מ דאמרי' גוד אסיק, ואי משום דאין נזחלין מתערבין אפשר דהפירוש כמ"ש מ"ו בחת"ס סי' ר"י דאי נופל לתוך העוקר ואין נזחל מצד אחר שפיר מתערב, או דצ"ל כמ"ש הר"ש דבשאובה דרבנן הקילו לומר אפי' גוד אסיק וגם שיתערבו ע"י נזחלין וא"כ בנ"ד אי איכא בתוך העוקה כ"א סאין מי גשמים שפיר יכול להקוות עליהן ולהכשירן ע"י השקה זו:

אבל יש לי לדון ולהסתפק בד"א, דהא חזינן לשי' הר"ת דמה שסופו לירד מהני אפי' להתחבר ב' חסירים כמו דמהני להשיק חסר למלא, ואפ"ה כ' תוס' דלענין ניצוק אינו כן כיון דבא דרך אוויר, וא"כ הה"ד במה שהקילו בשאובין דנימא גוד אסיק כמו דס"ל לר"י גם בדאורייתא להכשיר התחתונה מטעם גור אחית, אפשר דאינו אלא אם נסמך עכ"פ בצד א' על איזה דבר ולא בניצוק דרך אוויר, ואפשר דתליא ב"ב גרסאות בש"ס חולין דף ק"ז גבי אריתא דדלאי דלגי' רש"י ותוס' אי בזיע דולא מטבילין בתוכו וכ' רש"י ותוס' דאף דלענין טבילת הגוף לא מחשב חיבור מב' טעמים דחדא דניצוק אינו חיבור ועוד דבעי' כשפה"נ מכ"מ מהני לענין נט"י, ולגי' הרי"ף ברכות והובא ברא"ש חולין לא מהני החיבור גם לענין נט"י, א"כ י"ל לשי' רש"י ותוס' כמו דמהני לענין שאובין כקליפת השום ול"ב כשפה"נ משום דבדרבנן הקילו וכמו שמצינו דהקילו לענין זה גם גבי נט"י דרבנן דהה"ד לענין ניצק חיבור שווין ולשי' הרי"ף לא מהני חיבור הניצוק, ובש"ע או"ח סי' קנ"ט הביא המחבר ב' הדיעות ומדהביא שי' רש"י ותוס' בראשונה משמע דס"ל כוותייהו דבדרבנן אזלי' בתר המקיל, או משום דאינו מוכרח דהרי"ף חולק דתר"י בפ' א"ד כ' דגם להרי"ף טובלין בה ידים, וראיתי בתר"י שם בדף הקדום לזה גבי חמי טבריי' בבת בירתא דברים תמוהים שהוכיח דניצוק וקטפ' הוי חיבור לענין נט"י מדקאמר גבי אריתא דדלאו דאין מטבילין בה את הידים משום דהו"ל שאובין ולא קאמר משום שאינו חיבור משום דניצוק וקטפרס הוא א"ו דלענין נטילה דרבנן שפיר הוי ניצוק וקטפרס חיבור, והוא תמוה דהא זה דאין מטבילין בלא ניקב הוא ואין כאן ניצוק כלל, ואי נדחוק ונאמר דהי' קשה לי' אי לא נקיב ככונס משקה אלא כמוצא משקה דאכתי מתחבר ע"י ניצוק אי ניצוק הוי חיבור, מכ"מ אי ניצוק הוא חיבור מעליא איך קאמר דפסול משום שאובן הלא ההשקה מטהרת את השאובין, וכ"ש הוא אי מהני חיבור שע"י הניצוק

להכשיר החסר איך לא יהני להכשיר השאובין וצל"ע, עכ"פ אפשר לומר דאף הרי"ף סובר דמהני ניצוק לחבר לענין נט"י דרבנן אף למאי ש"כ הרא"ש לשיטת' דבניקב ככ"מ אין טובלין ידים ה"ט משום דאין הנקב כשפה"נ, וחזות קשה ראית בש"ך סק"פ דהתפלא על הרמ"א במקוה שנעשה ע"י גלגל והכלים נקובים כשפה"נ דלמה לא יוכשר, הלא בין להרי"ף בין לרש"י ותוס' אין ניצוק חיבור:

אמנם מדברי הטו"ז ס"ק מ"ז מוכח דאינו מחלק בין ניצוק לקטפרס לענין שאובין דרבנן דמייתא ראיה מרגלי של ראשון במים דאף לרבנן דר"י דלא נפסל המקוה ע"י ג' לוגין שעל גופי שנעשו שאובין ה"ה דניצוק מחבר שלא להעשות שאובין, אבל מדבריו יש ללמוד דגם ניצוק גם קטפרס לא מהני אלא שלא לפסול אותן שהיו מחוברים מקדם וע"י חיבור הלזה חשבינן שעדיין לא נתלשו, אבל לא להכשיר הפסול מעיקרו, ולפי"ז אם בעוד רגלו במים נפלו ג' לוגין שאובין לתוך המקו' יפסל המקוה ולפי"מ שהוכחתי מדברי הר"ש פ"ו מ"ח דאף להכשיר מהני חיבור הקטפת בשאובין דרבנן, ומצאתי כן מפורש בב"י שהביא בעה"נ שכ' בתוספתא דבעוד רגלו במי' ממלא בכתף ונותן לתוכו והקשה הראב"ד לרבנן דל"ל גוד אחית אמאי לא יפסלו משום שאובין הלא מקוה חסר הוא ומתרץ דבשאובין דרבנן אמרי' גוד אחית אף לרבנן עכ"ד, וכ"כ רימ"ט הנדפס אצל הש"ע, יצא לן אף דדחינו לדברי הטו"ז מכ"מ שמעי' מיניה דאינו מחלק בין נצוק לקטפרס וכיון שיש לנו הוכחות ברורות ממשנ' בתוספתא, דבשאובין דרבנן מהני חיבור הקטפרס, ה"ה דמהני חיבור ע"י ניצוק, ועכ"ז אני חוכך בזה להחמיר דיש לי לענ"ד הוכחה ברורה נגד זה, והוא מדכ' הרי"ף דלכן אין להטביל באוריתא באינו נקוב משום שאובין ולא כתב משום חסר אלא וודאי מיירי שיש מ"ם סאה באוריתא, וכ"כ הב"י בסי' קנ"ט בשם הר"ירוחם דאף בניקב בעי מ"ס, וא"כ למה בעי' שינקב הכלי בכונס משקה, הלא בשנקוב בשוליו כל דהוא הוי חיבור ע"י ניצוק להכשיר השאובין שבצינור דההיא צינור שטובל בו ע"כ דלאו כלי הוא דאל"כ בלי טעמא דשאובין אינו ראוי' לטבול בתוך כלי, וכ"כ הרא"ש להדי' שהצינור אינו כלי, אע"כ מוכח דלא מהני חיבור ע"י ניצוק להכשיר השאובין, וצל"ע מאוד, אבל יש תקנה לזה אם נשים דף ארוך מן הנקב שבו הברזא מצד א' עכ"פ ויגיע שיפועו של הדף הזה עד ראשו של המעיין ולא יהי' הניצוק מוקף מכל צד מאוויר ועי"כ יהי' קטפרס ולא ניצוק ובקטפרס יש לנוי לסמוך על התוספתא מפורשת ולפמש"כ הר"ש מוכח כן ממשנה דהוי חיבור לענין שאובין, וכ"ז אם יש מים כשירים כ"א סאה, אבל בכולי שאוב קיי"ל דפסול מדאוריית', ובזה יש לנו תקנה להמשיך ג"ט על הקרקע ושאובה שהמשיכו כולו נראה דלכ"ע הוא דרבנן:

ועתה אבוא לגוף דברי שאלתך דרצינך לצפות כל הגיגה בבדיל ונחושת ושלא ישאר שום נקב, וכבר יצא דין זה להיתר בתשו' פמ"א ח"ג ואין לפקפק ולומר כיון שיעשה כלי של מתכות שלם ולא יתכשר אלא ע"י חיבורו לקרקע, והלא חיבור המסמורת לא מהני בלא בנין למחשבו כמחובר כמ"ש הרמב"ם רפכ"ו מהל' כלים גבי כ"ע העשויה למדרס דלא מתטהר עד שיקבענו בבנין וגם במסמורים, דשא"ה דכבר נעשית כלי מתחלה ולא יעלה מידי תורת כלו עד שיחברנו במסמורי' וגם יקבלנו בבנין משא"כ בעשת וטסים שלא היו כלים מתחלה ועוד הטעם דלא מהני קביעותו ע"י יתידות ומסמורים שבקל יוכל להוציא המסמורים ויהי' כלי כמתחלה משא"כ בזה דאם נוציא המסמורים לא יהי' כלי כלל, אבל יש לפקפק דהנה לענין טומאה בכלי מתכות קיי"ל בב"ב דף ס"ז כרבנן דדף דאף בקבעו ולבסוף חקקו מקבל טומאה, ולשיטת רש"י סוף חגיגה כלי שבא במידה אם יצפה אותו במתכות יקבל טומאה, וא"כ היי הווייתו ע"י דבר המקבל טומאה, בשלמא בכלי אבן שאינו מקבל טומאה ופסולו רק משים שאובין שפיר מהני קביעות שקודם החטיטה, וכן הא דנוהגין להכשיר גם בכלי עץ אם ניקב מתחלה ולא יסתם עד אחר שנקבע משום דקבלת טומא' לית בה כיון דמחזיק כוריים ביבש דהיינו ת"ס בלח, משא"כ אם נצפנו במתכות דבטל הכלי לגבי המתכות ולפירש"י לענין דיטמא אף כשבא במדה [ולא כרמב"ם פ"י מהלכ' כלים דס"ל להיפוך כיון דבטל לגבי הציפוי וציפויין של מתכות טהור יתבטל כל קבלת טומאה תתנה] אלא דיש לומר כיון דהכלי הזה הושב לתוך עיקה של קרקע ואי לא הי' הכלי הזה ג"כ היו יכולין לטבול בתוך העוקה אלא שאפשר שהמים היו נבלעים בקרקע ויחסר השיעור וע"י הכלי ימנעו המים מלהתבלע יהיי כמניעת זחילה ע"י כבר המקבל טומאה דכשר להרא"ש וכן מוכח מדבריו שאף אם ימנעו שלא יתחסר השיעור ג"כ מכשיר מראייתו שהביא מההיא דגודר בכלים והתם אי יסיר המניעה יזובו מים להלאה ולא יהי' במקום הטבילה מ' סאה וא"כ הה"נ, ובזה יתיישב מה דקשה על הרא"ש והטור והש"ע דכתבו בגיגית הקבוע בקרקע שאין טובלי' בתוכו כיון שהי' עלי' שם כלי בתלוש ומזה המציאו המחברים שאם ע"י נקב כשפה"נ או כמוציא רמון נתבטל ממנו שם כלי בתלוש אף אם יסתום אחר שנקבע דכשר לטבול בתוכו, דהוי כקבעו ולבסוף חקקו, וכן נתפשט הדבר להיתר הרבה דיו נשתפך ליישב קושי' רה"ש ולכאורה בתוספת' המובא בר"ש ספ"ד בקסטילין המקלח מים בכרכין שמסיים פקקו בסיד ובגפסית פוסל ולפירוש הר"ש והרשב"א דהובא בש"ע סעיף מ"ם דסתימה כזה הוי סתימה מעלי' ונעשה כלי שלם ע"י סתימה זו, אף שנסתמה אחר שנקבעה בקרקע ולפמש"כ לק"מ דהתם ע"י הקסטל באו המים לתוך

המקוה ואי יסתלק אותו הכלי לא יבואו המים לתוך הכרך כלל, וכיון דלענין טומא' אף שנסתמה אחר קביעתו עודני לא יצא מתורת טומאה א"כ עיקר הווייתו ע"י דבר התקבל טומאה, משא"כ בגיגית אשר הושם בתוך העוקה ובלא הכלי ג"כ הי' התקוה בתוך עוקת הקרקע וכנ"ל, אמנם יש לי תירוץ אחר יותר מרווח לתרץ על הדין שנתפשט להיתר בכלי המנוקב ונסתם לאחר שנקבע מההיא דתוספת' דנלענ"ד דדוקא התם שלא הי' נקב אלא כמחט בשולי הכלי, דבנקב זה לא בטיל מתורת כלי שאף כלי המיוחד למשקין בעי' שיעור ככונס משקה לבטלו מתורת כלי, אלא דלענין שאובין מהני שיעור זה כיון דלא יכיל המים שבתוכו אינו ראויה לקבלה דלא ניחא להו שיבואו המים לתוך הכלי משאבד מה שנותנין בתוכה והוי כנתמלאו שלא מדעת ואי יסתם ונוח לקבל שפיר הוי שאובין, משא"כ בשינקב שיעור המבטלו מתורת כלי אף שיסתם אחר קביעתו אינו מזיק כנלענ"ד נכון:

והנה בעיקר הדבר שנתפשט ההוראה להתיר סתימת הנקב במחובר ונתקשה הרא"ש דהא קבעו ולבסוף חקקו ג"כ לא מתכשר אלא מטעם דשאובה דרבנן כדאית' בב"ב דף כ"ו והא טבילה בתוך כלי דאורי' ובאמת הרמב"ם בפי"המ פ"כ דכלים כ' דדרבנן דדף לא מחמרי אלא בשתקנו ולבסוף חברו לקרקע וגם לא הי' נעשה מתחלתו לשמש את הקרקע, והוא נגד סוגי' דב"ב הנז' וכבר נאמרו תירוצים שונים אספם כעמיר גורנה מ"ו בס' חת"ס והביא כל הראשונים שהתירו קבעו ולבסוף חקקו, אך חזיתי עוד חזות קשה מכולם הוא שכתוב ביש"ש ב"ק פ"ז סי' ח' שנמצא כתוב בשם ר"ת דהא דפסול חקקו ולבסוף קבעי הוא דוקא להטביל מחטין בתוך הצינור אבל המקוה גופה אינה נפסלת עכ"ד ובגמרא קאמרי' אקבעו מתחלה דבשאובין הקילו ולא בטבילה בתוך הכלי והנלענ"ד דהנה הא דתקשה הגמ' בפשיטות אי רבנן אפי' קבעי ולבסוף חקקו נמי ולא משני דרבנן דדף נמי לא מטמאי כ"א בחקקו מתחלה וכמ"ש הרמב' בפה"מ באמת, נ"ל דהנה מדין דאורי' אין לחלק כלל בין קבעו מתחלה, או חקקו מתחלה, דאם אומרי' תלוש ולבסוף חברו הוי כתלוש גם בקבעו מתחלה לא נחתו מטומאה ואי הוי כמחובר עד שנאמר דהחוקק בי כאלו עשה חריץ בקרקע גם אי הי' כלי מקודם נתבטל ממנו תורת כלי וכן כת' הנוב"י מ"ת, אבל נ"ל דלמ"ד מה"ת היי כמחובר יש מקום לומר דבחקקו מתחלה ע"מ שלא לשמש את הקרקע יש לנו לגזור אם יגע בו שרץ אחר שנתחבר לקרקע אם נטהרנו, יטהר ג"כ קודם חיבור לקרקע, משא"כ בקבעו בקרקע תחלה שאז מתחלה לא נעשה אלא לשמש את הקרקע א"כ אין לגזור אטו קוד' שיתחבר דבאמת כן הדין כל שנעשה מתחלה לשמש את המחובר גם קודם שיקבע לא נחית עליו תורת טומאה

כמש"כ הרמב"ם ר"פ טי"ת מהל' כלים, והנה המקשה דסבר דבדף של עץ מיירי דלית בי' אלא טומאה דרבנן ובדרבנן וודאי לא גזרינין, וא"כ ע"כ טעמא דרבנן דמטמאי בדף של נחתומים היינו משום דס"ל דתלוש ולבסוף חברו דינו כתלוש, א"כ קבעו מתחל' נמי, ולמאי דשנינין בדף של מתכות מיירי דטומאתו מדאורי' באמת י"ל דאף רבנן ס' דתלוש ולבסוף חברו הוי מחובר, רק דבתקנו מתחלה קודם שקבעו ולא לשמש את הקרקע מיירי כמ"ש הרמב"ם בפ"המ, ודוקא בחקקו תחלה יש לגזור אבל לא כשקבעו תחלה וכנ"ל, והא דאצטריך לשנויי דשאובה דרבנן הלא גם שם בדף לא תטמאו כ"א בחקקו תחלה י"ל דאף דכתבנו בשם הרמב"ם דכלי שנעשה מתחלה לשמש את הקרקע אינו מקבל טומאה אף קוד' שיקבענה הייני דיוקא לענין טומאה, אבל לענין שאובין כל שהוא בתוך כלי בית קיבול אף שאין הכלי בר קבילי טומאה כמו כלי גללים ג"כ פוסל משום שאובים דעכ"פ דומיא דמעיין אינני דבידי שתים הוא וזה ע"י תפיסת אדם והוא ברור בלי פקפוק, ולכן כמו דגזרינן לענין טומאה בחקקו תחלה, הי"ל לענין פסול שאובין לגזור אף בקבעו תחלה אטו מים שהובאו בכלים שלא נתחברו אף דעתה לחברם לקרקע, ולכן משני שאני שאובה דרבנן דלא גזרי' בהו כלל, ולכן הקשה א"כ חקקו מתחל' נמי לא לגזור, וכ"ז לענין פסול שאובין, אבל לענין טבילה בתוך כלי דפסולו הוא כמ"ש המרדכי דבענין דיהי' דומי' דמעיין שלא יהי' דבר חוצץ בין המים לקרקע וק' הא כלי לא הוזכר בקרא א"כ כשיהי' שאר דבר חוצץ בין המים ובין הקרקע ג"כ יפסל, אמנם מדברי תוס' בשבת ס"פ המצניע דצ"ה ע"ב ד"ה ומודה ר"ש, נראה דכל דבר שאינו כלי כשהוא בתוך הקרקע בטל לגבי קרקע ולכן גם כלי שניקב בכדי טהרתו בטל לגבי קרקע, א"כ י"ל דכלי שנעשה מתחלה לשמש את הקרקע שאינו חשוב כלי לענין טומאה אף קודם שנקבע בארץ בבנין חזק לא חשיב להיות חציצה ובטל ג"כ לגבי קרקע וא"כ בכלי שקבעו ולבסוף חקקו כמו דלא גזרו לענין טומאה אטו קודם קביעתה כיון שנעשה מתחלה לשמש את הקרקע כן נמי לענין טבילה בתוך כלי, רק דלענין שאובין דלא תלי' כלל אי מיקרי כלי רק אם יש לו תוך לקבל דבר מה בזה הוה גזרי' גם בקבעו מתחלה אי שאובין הוי דאורי' לכן משני שאני שאובין דרבנן, והנה קיי"ל דכולו שאוב מה"ת וכבר הוקשה לרשב"ם זה ומתרץ כיון דנקט פוסל את המקוה משמע שהי' כבר מקווה, ולר"ת נראה שתי' בד"א, כיון דבצינור שאין לו ד' לבזבזין מיירי רק שחטטו בו לקבל צרורות וחטיטה זו וודאי לא הי' בסוף הכלי והוי ממקום החטיטה ואילך כהמשכה, ושאובין שנמשכו כולן אינן פוסלין אלא מדרבנן, ובאמת שזה אינו מוסכם ונראה דתלי' בפלוגתת ר"א ור"י בפ"ב דמקוואו' משנה זי"ן דלר"א הומשכה כולה פסולה מדאורי' לכן לא מקיל

אף באין לו תפיסת י"א באינו מעורב במים ור"י סובר דכולו בהמשכה כשר מדאוריתא לכן מקיל ביותר עי"ש בר"ש ורע"ב ובה"ג רע"ק, לכן הסוגי' דקאי בשיטת רבנן שפיר מקיל בשאובה דרבנן אבל אנן קיי"ל כר"א בהא, ע"כ לא מתיר בקבעו מתחלה כ"א לטבול בו ומטעם שכתבתי אבל בשאובה דאורייתא גם בקבעו מתחלה יש לגזור אטו לא קבעו, כן יש לתרץ דברי הר"ת בדוחק, ואף דלא קיי"ל כוותי':

יצא לנו מכל הנ"ל במה שנסתפקו אחרוני זמנינו אם החקיקה והקביעות באין כאחד, כיון שבארנו דבחקקו תחלה הוא רק משום גזירה אטו קודם החקיק' וזה א"א אא"כ הי' כבר חקוק קודם שנקבע, ויצא הדבר בטהרה:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה נט

להנ"ל. כתבת לי פעמים ושלש שאעיין בס' נוב"י שכ' שלא כדבריי ופניתי אתמול לכך ושאלתי את הספר ועיינתי בכל דבריו ולא מצאתי מנגד על דברי במה שכתבתי אני אלא במה שלא עלה עוד על רוחו להקל ולחלק במה שחלקתי אני דבנקב גדול כשפה"נ דבטל לגמרי שם כלי דל"ב שיקבע ג"כ בארץ אני חדשתי כן מהכרח המשנה דשידה תיבה וכו' ולדעת הב"י אליבא דהרמב"ם דאין הטעם משום חיבורו להים כ"א הכח הנקב שמטהרו ומקום הניחו לי ואין בידי העתק מתשובתי רק מה שעולה על זכרוני שחדשתי לדינא:

אמנם כל דברי הנוב"י אחר העיון הדק היטב אינן נוחין לי, ולפענ"ד שגה בשגיאות הרבה ואעביר על דבריו אחת אחת, הנה בדין סתימת הברזא אחר קביעתו כ' אחרי שבירר מגמ' דב"ב דבמקום שיש חשש דאוריי' תלוש ולבסוף חיברו הוי כתלוש כ' דלפי"ז דוקא במקוה החסר מכשרי' בקבעו ולבסוף חקקו אבל אם כולה ריקנית למ"ד דכולה שאובה דאוריי' לא מקילינן וכ' ואף לדברי הר"ש שהובא בר"ן דשאיבה ע"י כלי גללים דרבנן מ"מ כלי עץ אף שבא במדה מ"מ הרי טמאה טומאת מדרס ולכן לא מבעי' אי נאמר דגם קודם קביעת הברזא היתה כלי גמורה פשיטא דהוי כחקקו ולבסוף קבעו אלא דאף אי נאמר דכ"ז דחסרה הברזא לא היתה כלי כיון דעכשיו נעשה הכלי הפוסלת מדאוריי' מטעם דהווייתה ע"י דבר המקבל טומאת מדרס הוי לרבנן דדף כתלושה עכ"ד, ודבריו מפורכי' מכמה טעמים, א במה שס"ל דמים שבתוך הגיגית המקבלת טומאה פסולה מטעם שאין הווייתה ע"י טהרה אינו אמת דדוקא במילא בכתף ע"י כלים המקבלים טומאה שעיקר הבאת המים לכאן הי' ע"י כלים בזה כ' הר"ש אבל כאן שיש גומא וחפירה מקום מושב הכלי ואלי' תמשיכי' צינורת מי הגשמים וגם אי לא היה הכלי תוך התפירה ג"כ היתה

כאן מקוה כשרה, א"כ אין עיקר הווייתה ע"י כלי הלזה, אמת שיש לעיין אם התפירה גדולה כל כך שכל המים הנמשכי' לה עם כל מה שנתוסף לה משאובי' שנזרעו בתוכה כולם היו מרודדים שלא היתה האשה יכולה להתכסות בה ורק הכלי הלזה שנחקקה אחר קביעותה הוא מצמצם המים שתעלה זרת למעלה מטבורה אי הוי עי"כ הווייתה ע"י דבר המקבל טומאה, וראיתי שתלי' בפלוגתת האחרוני' המובאים בש"ך ס"ק ק"מ ולכאורה קושי' הש"ך שם לק"מ דהתם בסעי' נ' התיר בשם הרא"ש מניעת הזחילה ע"י דבר המקבל טומאה משום דעכשיו בשעת הטבילה היא כשירה בלא"ה אף בלי הפקק ואין הפקק מועלת אלא שלא יפסול אח"כ משא"כ הכא אם תסיר מחיצת הכלי מיד יחרדדו ויתפשטו המים ולא תוכל להביא כל גופה במים, אמנם יש להביא ראי' לדברי הש"ך ממתני' דסוף פ"ה גבי חרדלית של גשמים דקאמר ומודים שגודרין בכלים, ולהמחמירי' בסעי' נ' ע"כ צ"ל כמ"ש הרע"ב שם במשנה זו ועיין ב בת"ש דכלי הבאה במדה מקבל טומאת המדרס במחכ"ת זה אינו אלא ביחדו לישיבה אבל לא בסתם כלי כדקתני בת"כ הובא במס' חגיגה דיכול כפה סאה וישב עלי' יטמא מדרס וכו', ואי הוי ס"ל להרב הלזה שי' הפנ"י בשבת דף פ"ג על תוס' דיה נלמדנה וכו' דהא דקי"ל כל המטמא מדרס מטמא מת הוא ג"כ בלא יחדו למדרס רק כיון דחזי למדרס אם ירצה ליחדה לכך יקבל טומאת מגע א"כ תפול כל הך דינא דכ"ע הבאה במדה דאינו מקבל טומאה בבירא, דלא יהי' משכחת בשום אופן ובעל הפנ"י לשיטתו כיון דס"ל דכ"ע העשוי' לנחת תפי' אם ראוי' למדרס לא יקבל טומאת מגע אבל בעל ס' הלזה אם יסבור שי' התוס' דאם מטמא מדרס אף כלי העשוי' לנחת מטמא מדרס ויסבור ג"כ שי' הפנ"י דבלא יחדו ג"כ חזי למדרס מקרי א"כ לא יהי' משכחת כל הדין אלא אם לא יהי' בעובי' טפח דלא חזי למדרס ולא מקשה הגמ' דחגיגה מידי דוק ותשכח:

גם בעל הפנ"י יהי' כבודו במקומו מונח דאטעיתי' לשון הגמ' פ' אלו מומין דחזי למדרסות דמשמע דסגי' בראוי' אם גם לא יחדו ולא ראה מ"ש רש"י במקומו דכ' בהנך דחזין למדרסות כגון כסא וספסל דהמה כלים דמיוחדים לשכיבה:

אמנם באמת נראה שהי' בדעת בעל נוב"י שאף שאינו מקבל טומאה כ"ז שלא יחדו מ"מ מקרי הווייתו עי' דבר המקבל טומאה וכעין שכ' התוס' שבת דף מ"ט ע"ב דכל היכי דלענין טומאה הוי מנא ע"י יחוד הוי לענין שבת מנא אפי' בלא יחוד ואף דלענין סוכה דבעי ג"כ סיכוך ע"י דבר שאינו מק"ט ואפ"ה מותר לסכך במחלצת שאינו סתמא עשוי' לשכיבה כ"ז שלא יחדו לשכיבה כמו שמוכח סוכה דף י"ט ע"ב מ"מ הכא ס"ל לבעל ס' הלזה הכי ולבבי לא כן ידמה דא"כ האיך מתיר הרמב"ם להטביל בשידה תיבה ע"י נקב

כשפה"נ ולא מטעם חיבור להמעין וכן מה שהוזכר ברא"ש וטור בגיגית של עץ הטמונה בחפירה ובבור ע"י נקב כשפה"נ הלא לא יצא הכלי מתורת קבלת טומאה עד שיהי' כמוצא רימון וא"כ קשה לדעת בל ס' הלזה הוי הווייתו ע"י דבר המק"ט ויהי' פסול לטבול בו מדאוריי' וגם לפי"מ שביארתי באות א' דזה לא הוי הווייתו בטומאה ולית בי' אלא משום שאובה וכיון דלענין הכשר מקוה סגי' בנקב כשפה"נ לא מקרי שאוב מ"מ קשה לפי"מ דקי"ל בסי' קצ"ח דלטבול ע"ג דבר המקבל טומאה אפי' ע"ג נסרים הראוי למדרס אסור מדרבנן משום גזירת מרחצאות א"כ הלא כ"ע הלזה ג"כ לא יצא ע"י נקיבתו מתורת קבלת טומאתו והאיך טובלין בו אלא וודאי דה"ט דמקבל טומאה ליכא כיון דמחזיק מ' סאה ורק משום שאובה בעי' לנקוב ולכן סגי' בשפה"נ דמיקרי ביטול כלי לענין שאובה, ואי תקשה לפי"ז בכ"ח דלא הוקש לשק ואפי' גדול ביותר מקבל טומאה כדאי' שבת דף פ"ג דלא הוקש לשק א"כ למה מהני למ"ד ניקב בשולי' כ"ש הא אכתי לא נפיק מתורת קבלת טומאה וא"כ אי לטבול בתוכו הוי כטובל ע"ג דבר המקבל טומאה ואיכא גזירה מרחצאות ואי לעשות מקוה ע"י מתחלה ישיבה משום הווייתה ע"י דבר המקבל טומאה ולא יתכשר כ"א ביש כ"א סאה מים כשירים דאף דשאובי' לא מתכשרי ברבי' בלא המשכה מ"מ הא שאובי' לא הוי בניקב בשולי' והווייתן בטומאה לא הוי כיון דרוב מים כשירי' הם:

תשובה ס

להנ"ל.

ע"ד שאלתך אם רשאי למלאות כלים בתים ולהניחן בעת הקור בחצר שיקרשו ויעשו קרח למלאות מהן מקוה שהיא ריקנית:

הנה בתוספתא פ"ב דטהרות והובא בר"ש שם פ"ג מים טמאים שהגלידו ואין בהם משקה טופח טהורין נימוחו חזרו לטומאתן הישנה, מקוה שאוב שהגלידו טהור משום מים שאובין נימוחו כשר להקוות עליו ע"כ, ופירש הסמ"ג דכשירה לטבול בו, ולענ"ד נ' הפירוש עפי"מ דקיי"ל דמקוה שיש בו מ"ם סאה מים כשירין יכול להוסיף עליהן מים שאובים כל כמה דבעי, ואפי' לשיטת הראב"ד דנתן סאה ונטל סאה גם במים שאובין לא מתכשר אלא עד רובא היינו דוקא כיון דנטל ממנו, אבל כ"ז שמ' סאה נקווין בתוכו לא מפסיל אפי' ממלא בכתף כל היום, רק דהרא"ה בבדה"ב ראש בית זין מחמיר אם מימיו מרודדין, ולכן קמ"ל התוספ' דשקלים דביש בו ת' סאה יכול להקוות עליו ולא כהרא"ה, ומה דאי' בסיפא דתוספתא זו ואם אין בו מ"ם סאה ממשיכין לו אמת המים

להשלימו למ' סאה כדי שיהי' כשר להקוות עליו ע"כ, נ"ל הפירוש הוא כך, דהא דקיי"ל דמם ס' לא נפסלו גם ברביית מי גשמים עליהם היינו דוקא אם המ' סאה כשירים היו מעצמותן אבל אם לא היו כ"א כ"א סאין והמשיך לתוכו מים שאובין לא מתכשר אלא אם הי' השאובין מועטין וכלישנא דראב"י תמורה דף י"ב ממלא בכתף י"ט סאה דאז נתכשרו ברביי' והמשכה אבל אם נותן שוב לתוכו עוד שאובין עד שירבו על מי הגשמים אז אמרי' דמצא מין את מינו וחוזר וניעור, וכדקיי"ל בכל מקום דל"א קמא קמא בטיל אלא עד רובא, ולכן ברייתא דתוספ' דבמקוה רחבה מיירי שמ"ם סאה מרודד' בו וצריכין להקוות עליהן דהיינו למלאו בכתף, צריך להמשיך לתוכו אמת המים להשלי' את המ' סאה כדי שיוכשר להקוות עליו:

וכתב עוד הסמ"ג דלדעת השאלתות דבכולו שאוב ע"י המשכה לא פוסל ולא מטבילין בו עד שיקוו עליהן מ"ם סאה אחרים לפי"ז יש לפרש התוספתא דהגליד ונימוח ג"כ דמכשיר רק להוסיף עליהן מ"ם סאה אחרים, יחושב הגליד ונימוח כמו שאובין שהמשיכו עכ"ל וכ' הד"מ דלפי"ז כיון דקיי"ל שלא כדברי השאלתות דבכולה שאובין ונמשכין לא מהני רביית מ"ם סאה אחרינ' א"כ ע"כ הפירוש כפירוש הראשון של הסמ"ג דכשר לטבול בו כמות שהוא, ולזה הסכימו כל האחרוני' ואין מפקפק בדבר, וצריך לתת תבלין למה אי לא נימא כדעת השאלתות אי אפשר לפרש כך דברי התוספתא, ונראה דהוא נגד הסברא דמקוה שאסור לטבול בו מטעם שאיבה שלא יהי' בכלל הגזירה לפסול בג' לוגין מי חלק את מימיו לחצאין שהמה לא נטהרו משאיבתן לכן אינן כשירים בפני עצמן, ולפסול לאחרי יוחלש כחן בשלמא לדעת השאלתות מצאנו כן בנמשכו כולן, וטעמא דלאחר שכבר נפסלו לא יחזרו להכשירן לגמרי אף אי יומשכו ולא יפסלו עוד אחרים אבל הם ג"כ לא יצטרפו לכשירים, ומצאנו סבר' כיו"ב בס' תמים דעים והובא בפמ"ג סי' צ"ט בתערובת לח בלח למאן דסובר דלא אמרי' חענ"נ בלח וא"צ שיתוסף עליהן לבטל את כל התערובות מכ"מ בעי' שיתוסף עליהן כ"כ שיהי' בהיתר הבא באחרונה לבד כדי לבטל את כל האיסור, ואין היתר הבא בתחילה מצטרף לביטולו שאינו בדין אחרי שכבר נאסר שיצטרף להיתר, והה"נ אחרי שכבר נפסלו לא ישובו עוד לאיתנם הראשון להצטרף להיתר, ולכן גם בהגליד ונימוח אף דאם לא באו לתוך הכלי עד שהגלידו לא יופסלו מטעם שאיבה כדאי' במתני' הכפור והגליד ומתני' גם בשהובאו בכלים מיירי כמ"ש הראב"ד, אבל אחרי שנפסלו בעודנם חתים בביאתן לכלי אף דחזרו להכשירן מכ"מ אינן בדין להצטרף להיתר, אבל אנן דלא ס"ל כהשאלתות אין לנו להמציא מדעתינו לחלוק הדין לחצאין, ובאמת סברת התמים דעים שהבאתי

ג"כ אין מי שיסמכנו ומכל לשונות הפוסקים שהובאו שם לא משמע כן, ובזה נדחין דברי הפרישה ש"כ במחצה כשירין ומחצה שאובין שהומשכו דרק פסולין לטבול בו ולא פוסלין ג"כ ואם יקוו לתוכו כ' סאין מי גשמים אחרים יוכשרו, ולפי האמור סברה זו נדחית מכל בעלי המחברים דאין לחלק לחצאין ובכ"ז שאינו כשירים לטבול בהם יפסלו ג"כ אחרים, וכן דחאן הטו"ז בסקנ"ה:

והנה תוס' ס"פ הערל הניחו בתימא למאי דבעי למימר בתי' קמא דלא נשקול רובא דלר"י בדרבנן אף בכ"מ לא בעי' ריבוי, מהא דתנן במתני' במי גשמים ומי' שאובין שנתערבו דמחצה על מחצה פסול, ונלענ"ד דהנה בביטול יבש ביבש פליג הרא"ש על הרשב"א דאוסר לאכלו בפ"א ולדעת קצת אסור אפי' בזא"ז לאדם א' דכיון שנתבטל האיסור נהפך להיות היתר ומותר לאדם א' וגם בב"א, אמנם במחצה ע"מ למאי דס"ד בדרבנן דשרי ג"כ לר"י ע"כ אין לומר דכוונתו להתירו לאדם א' ובב"א דוודאי לא נהפך האיסור להיתר, רק כוונתו דמותר לאכלן בזא"ז או לב' ב"א ובאמת כן מבואר באו"ז שמביא הב"י בשמו סי' ק"ט דבדרבנן חד בחד מותר לב' ב"א ואף דאנן לא קיי"ל כן כמ"ש הש"ך ופר"ח בסי' ק"י דתערובות חד בחד כוודאי איסור חשבי' לי' ולא כספק להקל באי' דרבנן, היינו לפי"מ דקיי"ל כתי' בתרא בהערל דרק במקום שאני אומר לא בעי' רביי', אבל לתירוץ הא' דשם היינו מתירין לאכלן ב' ב"א דלא חשבי' לתערוב' חד בחד כ"א לספק, והא דמקשינין עלה מנתן סאה ונטל סאה אף דשם בעי' כל המ' סאה להצטרף, היינו משום דאמרי' קמא קמא בטיל עד דאיכא רוב מן האיסור להפך ההיתר איליו, ולדידן דגם מחצה על מחצה חשיב כוודאי אף אי נתוסף האיסור עד מחצה ג"כ חוזר וניעור [ועי' כו"פ בסי' צ"ט שדבריו נגד סוגי' זו דהכא מוכח דעכ"פ בדאוריי' אי נתוסף עד מחצה לכ"ע חוזר וניעור] ולא קשה תו קושי' התוס' ממי גשמי' דמע"מ פסול דהיינו אומרים כשיטת הפרישה דהכוונה שאין מצטרף למ"ם סאה דאלו כ' סאין שאובין לא נהפכו למי גשמים כיון דליכא רוב להפכו, ואף דכבר דחינו לדברי הפרישה הייני לפי"מ דקיי"ל כתירוץ בתרא דשם דבדרבנן ג"כ בעי' רביי' דבמע"מ משווי לי' לכולו כוודאי א"כ הה"נ הוי כאלו כולן שאובין ולא נכשרו ע"י ההמשכה:

הדרן למאי דאתינין דלכן כ' הד"מ דלדידן אין לחוש לפירש זה של הסמ"ג דלא סבירא לן לחלק ששאובין שאינן כשירים לטבול בהן שלא יפסלו ועוד דא"כ הי"ל לתנא דמתני' לחשב גם את זה דהגליד ונימוח בין הנך דלא פוסלין ולא מעלין, ואין לומר דתנא ושייר, דמאי שייר דהאי שייר משא"כ לשי' השאלתות דשייר ג"כ שאובין שהמשיכו, ועי' רמב"ן בחידושו לב"ב דס"ו ש"כ מסבר' דצינור שקבעו ולבסוף חקקו שכשם שאינו פוסל כך

משלים למקוה, וגם עושה מקוה שלם דרך צינור זה, והי"ל להכריח ממשנה זו דאל"כ למה לא קאחשיב לי' בין לא פוסלין ולא מעלין, ובס' בעל הנפש הקשה כן אהשלתות וכ' דבהמשכה לא קאמיירי יעיי"ש, ולי הי' אפשר לתרץ דבמתניתן לא קאחשיב אלא הנך דגם כי נפלו למקוה שיש בהן רוב מן הכשירים ג"כ אינן משלימין השיעור משא"כ שאובין שנמשכו שאף אי היו בתחלה בעינין מ"ם סאים שליתי' מן הכשירים ולא מהני כשנקוה עליהן כ"א סאין מי גשמים אבל לבסוף כשהיו מתחלה כ"א סאה כשירים משלימים ג"כ לכן לא קאחשיב להן, ולכן גם לדעת הסמ"ג בשיטת השאלתות בשאובין שהגלידו ונימוחו דאין מצטרפין, הוא דוקא אם המקוה נעשה מתחלה על ידיהן משא"כ אי היו כ"א סאין מי גשמים בהמקוה ונתן הגליד בתוכן דמשלימים דלא גרעו משאובין שהמשיכו ולכן לא חשיב להו במשנה, כן נ"ל:

אבל בעיקר מה שהחליט הד"מ דלא קיי"ל כשי' השאלתות, לא ידעתי אנה מצא מקום להקל נגד השאלתות, ואני מצאתי לבעל ה"ג שכתבו ג"כ כלשון השאלתות וכיון דהגאונים בה"ג והשאלתות מסכימים יחד וכל דבריהם דברי קבלה מאן חשוב ומאן ספון לדחות דבריהם, ולא עוד אלא שמצאנו כמה מהראשוני' שסמכו עליהן שהראב"ד בס' בע"הנ החזיק בכל כחו דברי השאלתות ושבחי' לדר' אחא בזה וכ' עליו שדברי' מדוקדקים בכל מקום, ומפרש סוגי' הגמ' דלא לסתרו את דינו, וגם הר"ש נלענ"ד דסובר כוותייהו דהגאוני' דהוא מפרש משנה זין דפ"ב דפלוגתת ר"א ור"י בשאובין שהומשכו כולו דר"א סובר כראב"י דבעי' רביי' גבי המשכה, וכ' וז"ל דאם אינה עונת גשמים למה ישבר, אם לעשות מקוה מאותן מים, קסבר ר"א דמקוה שכולו או רובו שאובין שהומשכו פסול עכ"ל, דקדק מאד בלשונו דשבירתו לא יהי' לו להועיל, דלא יצטרפו אותן השאובין למקוה שדעתו לעשות, ולא כ' בפשיטות דלכן לא ישבור דיפסלו את המקוה גם כשירדו עליהם מי גשמים ויצטרך לנקות המקוה ולערות אותן קודם שיבואו הכשירים לתוכן אע"כ דסובר כהשאלתות דגם פסול לא יפסולו, אמנם ק"ל לפי"ז ממש"כ הר"ש רפ"ה אקושייתו אמשנה דשוקת ואתוספתא דתלמי דלמה לא יוכשרו ע"י חיבורם למעין וכ' משום גזירה דלפעמים קובעין אותו במקום מוצא המים ואין בהם כשפה"נ, [עי' ס"ט סי' קצ"ח פירוש לגזי' זו] וכ' אח"ך דאי לאו מתני' דהעבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר הי' יכול להעמיד בכה"ג דוקא פסלינין עכ"ל ר"ל דהי' מתרץ דמיירי באמת שנקבע הכלי במקום מוצא המים שאין מחובר בשפה"נ, אבל א"כ הי' קשה למה בהעבירו ע"ג שפה כשר חוצה לה וע"כ משום חיבורו למעין ובשיש בחיבור' כשפה"נ לכן צריך לחדש את הגזירה הנזכרת, וקשה לימא לעולם דבשאין בחיבור' למעין כשפה"נ והא דכשר

בהעבירו ע"ג שפה חוצה לה ה"ט כיון שהמים שנפסלו ע"י עברם ע"ג השוקת ונעשין שאובין הוכשרו ע"י המשכתן חוצה לה, ואף דאין רובן כשירין מכ"מ לא יפסלו רק לא יצטרפו, וכיון דהא דתכשרי' חוצה לה היינו לכלים דלא בעי' להו מ"ם סאה כמ"ש הר"ש בקושייתו, ומי המעיין שעברו ע"ג שפה לחודייהו די בהן להטביל המחטין והשאובין לא פסלו אותן כיון שהומשכו, ונ"ל דעיקר קושי' הר"ש היתה דלשון חוצה לה משמע אף על שפת הכלי שלא נמשכו עוד על הקרקע מיד בשהגיעו על שפת הכלי כשר להטביל בהן מחטין וצנורת וא"כ ע"כ דהוא מטעם דחיבורם למעין גורם כשרותן וזה מדוקדק מאד בדברי הר"ש ש"כ אהנ"ל דא"א לאוקמי בכה"ג דאין מחובר כשפה"נ דהא מכשרינין על שפת השוקת ופסלינין בתוך השוקת לכן צ"ל מטעם גזירה עכ"ל, וזה ראי' למה שכתבתי מתחלה דהר"ש סובר כשיטת השאלתות ולכן לא כ' דא"א לומר כן רק מטעם דמיד מכשי' על שפת השיקת, אבל מה דכשר אחרי עברו מהשוקת ולהלאה לא הי' מוכח מידי ועיין, והנה הר"ש סובר אליבא דדינא דהותשכו כולה כשירה אף לטבול בו, והיינו דפוסק כר' יהושע נגד ר"א, ומכ"מ ס"ל אליבא דר"א דסובר כראב"י דכולה בהמשכה פסול לטבול בהם מכ"מ ס"ל דאינו פוסל, ור"ד דאמר המשיכו' כולה כשירה אליבא דכ"ע לכל חד כדאית לי' לר"י לטבול בה ולר"א לשלא לפסול, והכי ניחא לי' דלא לשווי' פלוגתא רחוקה בין ר"א ור"י, לומר מה דמכשיר ר"י לגמרי, יהי' לר"א כאלו לא נמשכו כלל ויפסלו ב"ג לוגין, וא"כ גם מדברי הריף למאן דמפרש למלתי' דמכשיר בכולה שאובה אפשר לומר דסובר כהרש"י ובפירוש דברי ראב"י כפירוש השאלתות דאי ליכא רביי' לא פוסל ולא מעלה, אמנם הרמב"ם סוף פ"ד לפי"מ שפירש הכ"מ דבריו דהיו מקלחין מיירי בלי המשכה כלל, אבל מה שכתב ברישא אימתי בזמן שמתערבים דהוא לאפוקי היכי דלא נפלו רוב כשירים ברישא והי' במקוה פחות מ"ך סאה ומשהו נפסל בג' לוגין שאובים אף שנמשכו עכ"ל, וע"כ דחולק אשי' השאלתות, וקשה א"כ למה לא השיגו בעל דבבא שלו הראב"ד ז"ל דסובר כהשאלתות, ולמה לא נימא בפירושו ג"כ דאם נתערבו מקדם אף דאין הכשירים ניכרים ועומדים בפני עצמן כיון דגם השאובין לא ירדו בפני עצמן לכן כשירים ומצטרפים להשלים השיעור, אבל אם לא נתערבו כיון דלא היו במקוה עדיין כ' סאה ומשהו כי נפל שאובין שהומשכו לתוכו לא משלימין אמנם ג"כ אינם פוסלין, וראי' לדברי דהרמב"ם בפירוש המשנה כ' על חכמי המערב דמכשירי' כולה בהמשכה דנעלם מהם מתני' דמים שאובין ימי גשמים שנתערבו בחצר דלא מתכשר בלא רוב מי גשמי' עד כאן דבריו והובאו ג"כ בכ"מ שם והא התם תנינן מע"מ פסול ולשי' הפו"ד לא פוסל ולא מעלה א"כ גם האימתי שנתערבו ג"כ לענין דלא

משלימים השיעור מיירי, ואם גם מסתימת רוב הפוסקים נראה דלא שמיע' להו דברי הגאוני' השאלתות וה"ג, על כן לא ננקוט בידינו קילתא דדהו, ואם יפלו ג' לוגין שאובים שהומשכ' לפחות מכ' סאה נחוש להחמיר דלמא מדסתמו הרבה מהראשונים חשו גם הם להחמיר, אמנם בנד"ז מאן ידחה דברי הגאונים הקדמונים:

תשובה סא

להנ"ל.

מה שהקשת בפ"ז דמקוואות לר"י דס"ל גוד אחית אם רגלו דראשון במים דטהור, ואמאי הא בעינין הווייתו ע"י טהרה וכתבת דאולי לא הכשיר אלא אם לא הועלה רגלו לאחר טבילתו, אבל אם כבר הוציא לא אבל מסתימת הלשון לא משמע כן, רק בתוספתא הוזכר לשון "עודהו" רגלו במים ע"כ דיבורך, בזה לא עיינת כהוגן דבכל הסוגי' דחגיגה איתא עודנו רגלו במים, גם בהדי' כ' התוספת' גבי סגוס דלדעת הטור עדיף מרגל דעקר ממנו וזבו מתוכה ג' לוגין דפסולין, הובא בב"י ס"ס ר"א גם בר"ש פ"ב משנה וי"ו, גם שם כ' הר"ש בסוף דבריו דרגלו נוגעות במים בשלא עקר מיירי, אבל לא מטעמא דידך משום דהווייתו ע"י דבר שמקבל טומאה, כ"א מטע' דכיון שנעקרו נעשו תלושין ופסולין משום שאובין והנה הטו"ז ס"ק מ"ז כ' דאף רבנן דר"י מודים לענין שאובה דרבנן דאמרי' גוד אחית וכתב שיש ראיה ברורה לזה מדקאמרי רבנן דלא עלתה טבילה לשני אבל המקוה עצמה לית בה פיסול ואמאי לא נימא דהמים שעליו נעשו שאובין והא אפשר דנפלו ג' לוגין ממנו עכ"ד ולכאורה דבריו תמוהים דאף דאפשר דנפלו ג' לוגין הא ספק מים שאובין טהורים, אמנם יש לומר דס"ל כסברת מהרימ"ט חי"ד סי' י"ט דבספק מים שאובין בעי' חזקת כשרות דמים ולכן אי המקוה היתה חסירה ועכשיו היא מליאה וספק אי נתמלאה במים שאובין דאיכא נגד ח"ז כשרות דמקוה חזקה שהיתה חסירה, וא"כ קושייתו אם ראינו אחר טבילתו שהיא מליאה ולא ידעי' אי נתמלא ממה שנטף ממנו או ממי גשמים, וא"כ נאמר כיון דידעי' שהיתה חסירה בעת עלייתו ג' לוגין ועכשיו היא מליאה נוקמי המקוה אחזקת חסירה, אבל מכ"מ דבריו תמוהי' שדינו מבואר להדי' בתוספתא והובא בר"ש פ"ז דמקוואות וז"ל כיצד הוא עושה עודהו רגלו במים, אחד ממלא בכתף ונותן לתוכו, אלמא אף דוודאי מים שאובין נתנו לתוכה לא פסולה מטעם דגוד אחית והו"ל כמקוה שלימ' דלא נפסל במים שאובין וטעמא דבשאובין דרבנן מודים רבנן דאמרי' גוד אחית ולפי סברתך דמים שעליו נפסלו דהוויותן ע"י דבר המקבל טומא' והמה פסולים מדאורי' ובדאורייתא ל"א גוד אחית ואיך ישלימו שיעור המקוה אמנם

זה ל"ק דהא דהווייתו ע"י טומאה דאורית' הוא אם נעשה כל המקוה או רובה ממנו [והא דפוסלת בג' לוגין כמו שמוכח ממש"כ הטור גבי צינור דאם אין המים ראויין לבוא למקוה זולתה דפוסלת וודאי לא הוי אלא מדרבנן] אבל אם רוב המקוה נתהווה ע"י טהרה נ"ל דגם המיעוט שנתהווה בטומא' מצטרפת, ולא תימא דאע"ג דאינה פוסלת מה"ת מכ"מ לא מעלה כמו מי פירות דנ"ל דגם במי פי' הא דאינה מעלה אם רוב מהמים כשירים ג"כ אלא מדרבנן דמה"ת נתבטלו ברוב ונתהפכו למים הכשירים וכן משמע מתוס' ס"פ הערל שכ' במ"פ דמה"ת קמא קמא בטיל, וכמו דאמרי' למ"ד כולו שאוב מה"ת אבל אם כ"א סאים אינם שאובים כשירה ומצטרפים השאובין, כן נמי אם י"ט סאין נתהווה מדבר המקבל טומאה, כן נראה מסברה וליתר שאת אביא ראי' ברורה לזה ממה דפריך בב"ב דף ס"ו והא קיי"ל דשאיבה דרבנן והא כתב הר"ש בפ"ב דנשאבו בכלים המקבלים טומאה לכ"ע דאוריי' כיון דנתהוו' ע"י דבר המקבל טומאה, והא הצינור מקבל טומאה מה"ת, אלא וודאי כיון דברייתא דצינור סתמא קתני אפי' אי הי' המים שבמקוה יותר מכ' סאין כמ"ש הרא"ש בהלכות מקוואות סי' א' ובזה אפי' נתהווה הי"ט סאין ממק"ט כשירים מה"ת ומטעם ביטול ברוב דקיי"ל דנתהפך האסור למותר, ובענין זה מאוד נתקשיתי על מה דנסתבך הראב"ד הובא בש"ך ס"ק י"ד בסתירה הנפלאה דממשנ' מעדות ר"צ על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן כשירין משמע דבעי' רבי' אבל מע"מ לא מתכשרי וממה שא' שמואל שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין משמע דלא מפסלי עד שירבו הנוטפין ולגודל התחי' דחק הראב"ד דמה דאמר שמא ירבו לרווחא דמלתא אמר, ולדידי לק"מ דמתני' מיירי שלא היו הזוחלין לחודיי' כדי לטבול בהן דאף דלמאן דסובר דבמעיין אפי' לאדם לא בעי' מ"ס מכ"מ כדי לכסות כל גופו בעינין, ולא יוכלו להצטרף הנוטפין אלא מטעם שנתבטלו ברוב ונתהפכו לרוב הנזחלין ולכן לא מתכשרי במע"מ, וכ"כ הר"ש להדיא במתני' דמיירי דלא הי' כדי טבילה בזוחלין אבל שמואל דפוסל לטבול בפרת אף דוודאי איכא כדי טבילה בזוחלין לחודייהו משום דחיישי דלמא רבו הנוטפין ונתבטלו הזוחלין ונתהפכו להיות כרוב הנוטפין וצל"ע:

אבל עיקר סברתך אין נוח לי דלדעתי נתהווה ע"י מק"ט לא הוי אלא במקום דבלי הווי' זו לא הי' כאן מקוה לטבול, אבל בזה אדרבא מקדם הי' כאן מקוה כשירה וע"י שהעלה מקצת מגופו הוי נפסל המקוה אם לא נימא גוד אחית, אבל ע"י שאומרי' ג"א עדיין המקוה לא יצאה מהכשירה, אבל מה שיש לדון לקוצר השגתי מה דאומרי' בחגיגה דף י"ט דאי אי"ל לר"י גוד אסיק ג"כ מותר להטביל מחטין וצינורות על ראשו של ראשון, בזה קשה הא המים שעל ראשו נתהווה ע"י אדם ואין הווייתו ע"י טהרה, אף אי נחשב

שכל המים שבמקו' כאלו הם למעלה הא לא הועלה למעלה אלא ע"י האדם ואפשר לדעת הרא"ש שבש"ע סעיף מ"ט שאם ממשיך ממקוה שיש בו מ"ס אף ע"י דבר המק"ט כשר דסובר דהשקה מהני גם להווייתו ע"י מק"ט ניחא, אף שהכא גם המקוה נתחסרה ולא הושק אלא למקוה חסירה, מכ"מ כיון דכשר לטבול במקוה החסירה לר"י דאי"ל גוד אחית שוב מהני ההשקה למים שעל ראשו ג"כ:

ונתיישב לי עי"ז מה דק"ל דמרש"י דגרס בחולין דף ק"ז גבי אוריתא דדלאי אי מילף לייפי מטביל ביה ידיו דדי בחיבור זה לענין ידים דהוא מדרבנן והנה דעת רש"י שם דף ק"ו ע"א גבי חמי טברי' דלטבילת ידים בעי' מ"ס כדעת הרמב"ם ולא כהראב"ד דמכשיר ברבעית, וקשה הא בצינור לית ביה מ' סאה, וע"כ דס"ל דידים דרבנן מודו רבנן דאמרי' בי' גוד אסיק וכמו שכ' הטו"ז והוכחתי מתוספתא דבדרבנן אמרי' גוד אתית יש להוכיח ג"כ מרש"י דאמרי' בדרבנן אפי' גוד אסיק וא"כ אם יטבול מחטין וצינורות ע"ג ראשו של ראשון גם לרבנן הו"ל להכשיר דהא מה"ת לא בעינין מ"ס לכלי דברביעית סגי אלא דרבנן בטלהו לרביעית דמקוה בנזיר דף ל"ח והא בדרבנן אמרי' גוד אסיק אפי' לרבנן אבל לפי מה שכתבתי ניחא דהמים שעל ראשו נתהוו' ע"י דבר המק"ט ולא מתכשרי אף אי אמרי' גוד אסיק אלא ע"י שהושקו למים התחתונים אף דהמים התחתונים חסירי מכ"מ כיון דכשירי' ע"י גוד אחית הוי השקתן למקוה שכשיר' וכ"ז לר"י דאי"ל גוד אח' א"כ י"ל ג"כ גוד אסי' אבל לרבנן כיון דהמקוה נתחסר' ונפסלה אינה יכולה להכשי' את המי' שעל ראשו ונשארו בפסולן שנתהו' ע"י מק"ט:

אמנם לשי' הרשב"א המה יש חולקין שבסעי' מ"ט דלא מהני השקה לפיסול ע"י דבר המק"ט קשה, ובלו"ז קשה לי לדעת הרשב"א הלזו וכי נאמר שמה דמהני השקה לשאובין הוא דוקא אם נשאבו בכלי גללים אבל אם נשאבו בכלים המקבלי טומאה דפסולין משום שנתהוו ע"י דבר המק"ט לא מהני השקה גם יש לעיין לשיטת הר"י שבתוס' גיטין פ"ב דף ט"ז דלענין השקה לא הוי טופח חיבר גם לר"י א"כ הק"ל למה יתכשרו המים שעל גבי ראשו הא שם לא נתהווה המקוה רק על ידי אדם שהעלהו:

תשובה סב

אלקים יענה את שלום אהובי י"נ הרב מו"ה משה הערצפעלד האבדק"ק סילאש יע"א יצו ד' עליו את ברכתו, וירפאהו ממחלתו, כל נגע וכל מחלה לא יקרב עוד באהלו:

ע"ד שאלתו הא דמטהרין מקוה ברבי' ובהמשכה, וגם לקצת הפוסקים בעי שתומשך ע"ג קרקע אי מהני כשנמשך ג"ט ע"ג קרקע ומשם לצינור שאין לו לבזבזים או בעינין

שהמשכה לתוך המקוה בלי הפסק בנתיים צריך להיות מע"ג קרקע, לא ידעתי מקום ספיקתו וכי אתר שנתכשרו ע"י המשכה יופסלו מבלי שבאו עוד לכלי אח"כ ומשכ' שמתוס' דתמורה סוף דבריהם משמע כך לא ידעתי כוונתו, ואדרב' קצת משמע להיפוך מדבריה' שכת' דמתני' דאימתו שנתערבו בחצר בא למעט היכי שהצנור שחקקו ולבסוף קבעו יורד להדיא למקוה בלי המשכה, אלמא דצינור שקבעו מחחלה ולבסוף חקקו אף שנופל ממנו למקוה כשר, ולדעתי אין כאן מקום להסתפק בזה, אבל מה שיש לדון בזה הוא עפי"מ שנסתפק הרא"ש בסוף ע"ז אי אזלי' בתר המעמיד, א"כ אם החרץ מנוסר ביתידות של ברזל שלא נעשו מתחלה לשמש את המחובר לקרקע ויש ספק אי מקבל טומאה אף שאין לו לבזבזים והוי הוויתו ע"י דבר המקבל טומאה ובעינין שלא יפלו המים מתוך החריץ הלזה להדיא לתוך המקוה וכן אם מנוסר ביתידות של עץ שא"א לתוחבן עד שינקבו מתחלה במקבה שקורין "בארער" ונעשה בתוכן נקבים שסופן למלאות שכ' בתשו' להרמב"ן דהוא ספיקא דדינא אם מקבלין טומאה, וצריך לזהר בהן שלא יפלו מתוכו להדי' למקוה אבל אם הצינור קבוע בחריץ בקרקע שאף אם יסתלק הצינור ג"כ ובואו המים לתוך העוקה של המקוה אין כאן חשש:

וע"ד אשר שאל אם הנקב שעשאן בצינור המקלח המי' לתוך המקוה נסתם ע"י שנקרשו המים ע"י הקרח אם בטל הנקב כמו שממעט בנקב כשפה"נ, לא הבינותי את שאלתו, וכי הצנור שמביא מים לתוך מקוה שלו יש לו ד' לבזבזים או חטטו בו גומא לקבל צרורות וגם אין מקום לספק דהא אפי' אם בכיון סתם את הנקב כדי לעשותו כלי בסיד או בגפסים לא חשיב סתימה כיון שאין מתקיים כ"כ כמו סתימת סיד וגפסיס המעורבין כמ"ש סי' ר"א סעיף מ"ם:

תשובה סג

להנ"ל.

פאקש יום ה' פ' נח תרכ"ו לפ"ק:

מכתבו קבלתי אמש בלילה והנה על מכתבו הקדום לזה שקבלתי ביום הקדוש הע"ל וקראתיו במיו"כ בחפזון רב, ואח"ז נאבד ממני ולא ראיתיו עוד ע"כ השיבותיו בקצרה כאשר עלה על דמיוני שהיתה שאלת מעכ"ת, ואשר כתבתי אז דפגישת מים במים לכ"ע לא מקרי זחילה נראה אף אם התחתון של מקוה א' נוגעות בעליונו של מקוה האחר העמוקה ממנה, וראיה ממשנה בפ"ו דמטהרין העליון מן התחתון שפירש הר"ש שיש

בעליון פחות ממ"ס ובתחתון יש מ"ס כיצד מביא סילון וכו' וכיון דחסירה לא מתכשרי אלא אם פתוח הנקב בעת הטבילה ואז זוחל מעליון לתחתון:

מה שאמרתי לו פא"פ שלדעתי אין להכשיר לטבול בתוך תיבה של עץ כ"א בנוקב כמוצא רמון, כוונתי לחוש לדברי הרמב"ם דבעינין נקב המוטהר מידי טומאה והוא בכלי עץ כמוצא רמון, אכן הב"י נתקשה על הרמב' שכתב גבי השידה והתיבה שבים דאין מטבילין בתוכו עד שינקב כשפה"נ לכן מחלק דדוקא בכ"ח דנקב המטהרו פחות משפה"נ לכן סגי בזה אבל בכ"ע דשיעור המטהר גדול מאד משפה"נ לכן הקילו בו דלסגי שיעור הנאמר במקוואות וסגי בנקב כשפה"נ, ולדעתי א"צ לדוחק הלזה וקושייתו לק"מ, דשאני התם בתיבה ושידה שבים דאף דלא בטל מתורת כלי ע"י הנקב מכ"מ מותר לטבול בתוכו אם ע"י הנקב כשפה"נ המים שבתוכו הושקו למי הים, דכל היכי שהים מקיפו מכל צד מהני השקה אפי' לטבול בתוכו כמש"כ הרא"ש רפ"ה דמקוואת ואפכא יש להקשות על הרא"ש דלשיטתי' בטל שם כלי ע"י נקב כשפה"נ, א"כ מאי קשיא ליה מתיבה ושידה, דלמא התם לאו מתורת השקה נטהר כ"א מצד שהנקב בטל ממנו שם כלי, ומצאתי קושיי זו בב"י, ונראה דסובר הרא"ש דע"כ גבי שידה ותיבה לא הי' הנקב למטה סמוך לשולים כ"א הי' מקבל מים למטה מן הנקב, מדפליג עלי' ר' יהודה דבעי שיפחתו רובא יעי' שם בר"ש דהביא תוספתא דר"י אמר כן משום ב"ש, וב"ש בשוקת יהוא לענין עירוב מקוואות מיירי, אבל לבטל תורת כלי מודה ב"ש דסגי בשפה"נ, ולכן לדעתי הענין לדעת הרמב"ם בעינין בתיבה של עץ נקב כמוצא רימון ואין הרמב"ם יחיד בחומרא הלזו, כי הנה הב"י הוכיח בהוכחת רבות דלדעת הרא"ש בתשובה לא מהני שום נקב לטבול בתוך כלי וכ' שגם הר' ירוחם סובר כן וכ' הד"מ סעי' י"ב דאף דלדעת הרא"ש בתשובה כפי הבנת הב"י ולדעת הרי"ו לא מהני נקב כשפה"נ לטבול בתוך הכלי אבל נקב גדול כמוצא רימון וודאי מהני וראי' מים שעשה שלמה עכ"ד, ולענ"ד דבריו תמוהים דלמא לעול' שום נקב לא להני לטבול בתוכו עד שיפחת רובא, ובים שעשה שלמה הכשירו ע"י השקה לעין עיטם, ואף דלדעת הרא"ש אם אין הים מקיף לא מהני השקה לטבול בתוך הכלי הלא זה אינו אלא גזירה ושמא בימי שלמה עדן לא נגזר גזירה הלזו, אמנם הריטב"א בפ"ק דמכות הובא בבדה"ב הביא ראיות דמותר לטבול בתוך כלי ע"י השק' וכ' ע"ז דמקשים עלה למה הצריך בים של שלמה נקבים כמוצא רמון, פירש דבריו בשלמא אי לא מהני השקה לטבול בכלי וצריך הנקב לבטלו מתורת כלי שפיר דבעינין כמ"ר אבל אי מהני השקה א"כ לסגי בנקב כשפה"נ, ומוכח מדבריו ג"כ דבעינין בכל כלי שיבטל מתורת כלי לטבול בתוכו נקב כמ"ר גם הראב"ד בפ"ו מהלכות

מקוואות כ' דלא מהני נקב לטבול בתוכו כשהוא נקוב כשפה"נ ומחובר למעין, ובנקב גדול כמ"ר וודאי מודה כמ"ש הד"מ לדעת הרא"ש, לכן יש לנו לחוש לכתחלה באיסור חמור כזה לדעת הרמב"ם כפי הבנתי ולדעת הראב"ד והריטב"א והרא"ש בתשובה וה"ר ירוחם ולהצריך עכ"פ בתיבה של עץ נקב כמוצא רמון, אבל בדעיבד וודאי יש לסמוך על בעלי הש"ע אשר מימהם אנו שותין, ולהכשיר בנקב כשפה"נ:

אבל עתה לאחר שראה מעלתו שאין בנקב אפילו כשפה"נ וודאי יש לפסול המקוה שלא להטביל בו עוד עד יתוקן כראוי ולא נחוש ללעז על הראשוני' יעיין בפ"ת או"ח בסי' תצ"ז בדין מנהגי איסור, אמנם על אותן שטבלו בהן נראה דאין להחמיר עליהן להפרישן מבעליהן עד שיטבלו עוד הפעם במקוה המתוקנת מחדש כיון דלדעת הר"מ מר"ב והרא"ש והר"ש ור' שמחה דוקא מן הצד בעינין שיעור לנקב אבל בשולי הכלי מהני נקב כמחט, ולדעת הסמ"ג ותוס' תמורה והסמ"ק מהני נקב ככונס משקה, ויש לנו לסמוך על הני רבוותא בדיעבד והא דכ' בש"ע דבעינין נקב המטהר להמחבר ולרמ"א כשפה"נ כ' הש"ך סקכ"ג דהוא עפ"י מש"כ בסעיף מ"ם דאין לעשות לכתחלה מקוה ע"י כלי הנקוב כזה, ובאמת שדברי הש"ך גם קושייתו גם תירוצו כת' בס' ב"י ולא אדע על מה העלים ממנו שדבריו מבוארים בב"י, אבל בד"מ העתיק תי' אחר והוא לחלק דרק לעשות מקוה ע"י כלי שמנוקב בשוליו כ"ש ולא יחשבו שאובין לפסול כשיפלו למקוה אבל לטבול בתוכו בעינין דוקא כשפה"נ ובאמת הב"י רצה מתחלה לפרש כן את תשוב' הרא"ש שכ' מהתוספתא דמכשיר בנקב כ"ש ומים שבתוכו אינן שאובין לפסול המקוה אבל בתוכו אין טובלין כדתנן רפ"ה מעין שהעבירו ע"ג שוקת עכ"ד הרא"ש ורצה לפרש דהא דאין טובלין בתוכו הוא דוקא בנקב כ"ש אבל בשפה"נ טובלין, והקשה ע"ז מנ"ל לחלק בין לטבול בתוכו ובין לפסול ואי משום ראיתו ממשנה דרפ"ה משם לא מוכח מידי דהתם השוקת שלימה ולא נקבה כלל, ע"כ פי' בדברי הרא"ש דשום נקב לא מהני לטבול בתוכו וכמש"כ הר' ירוחם משמו, וקשה להבין איך יתורץ בזה קושייתו מנ"ל לחלק דממשנה דרפ"ה לא מוכח מידי דבלא נוקבה מיירי, ונראה לפרש דבריו דוודאי יש לחלק מסברה בין לפסול ובין לטבול בתוכו, דהא דמתיר בתוספתא בנקב כ"ש למטה, אף שעדיין כלי הוא ולא יצא מידי טומאתו וכשר לקדש בו מי חטאת, מכ"מ לענין שאובין כל שאינו מחזיק מים לא מיקרי כלי לפסול ע"כ כשר בנקב שמוצא משקה, משא"כ לענין לטבול בתוך הכלי שאין הפסול רק מחמת שהמים שבתוכו שאובין ננהו כ"א מצד גזה"כ כמש"כ מרדכי דדומי' דמעין ובור בעינין שלא יהי' חוצץ בין הקרקע למים, וצריך להבין לפי"ז מאי יועיל אם יופחת הכלי ויתבטל מתורת כלי עכ"פ חציצה

הויא, ונלענ"ד עפימש"כ תוס' שבת ס"פ המצניע דף צ"ה ע"ב ד"ה ומודה ר"ש וכו', דכל דבטל מתורת כלי נתבטל אגב קרקע והוי כארע' סמיכתא וכמו דהתם מחשבי' לזרעים הזרועים בכלי המנוקב כזה הויין כאלו נזרעו בקרקע כן ה"נ הוי כאלו המים נחים ע"ג הקרקע אמנם בעינין שינקב נקב גדול שנתבטל מתורת כלי אבל שיעורא דשפה"נ לא הוזכר כלל במשנה לענין להכשיר הכלי כ"א לענין עירוב מקוואו' כמ"ש הרא"ש באותו תשוב' [ובמוצא רמון דסגי הוא מראי' ים של שלמה אבל לשפה"נ לא מצאנו ראי' ולזה הביא הרא"ש ראי' ממשנה דרפ"ה דבל"ז ה"א דטבילה תוך הכלי מטעם שאובין הוא, וכיון דלענין שאובין מהני נקב כמחט בשוליו א"כ מותר לטבול בו אבל ממשנה דרפ"ה דמהני השקת המעין לטבול חוצה לו ולא לטבול בתוכו אלמא דבעינין דוקא שלא יהי' כלי חוצץ ובנקב כמוצא משקה עדן לא נתבטל מתורת כלי, כן כוונת הב"י לדעתי ולכן הטור דס"ל דמהני נקב כשפה"נ מן הצד גם לטבול בתוכו ולא ס"ל סברה הנ"ל גם נקב כ"ש בשוליו מהני וע"כ דלא כתב כאן להצריך כשפה"נ אלא לכתחלה וכמש"כ הש"ך. ואין לפסול כאן אפי' בדעיבד מטעם אחר דכיון דלא ניקב הכלי כדי לטהרו מטומאתו אף דלענין הכשר מקוה סגי בנקב הלזה, מכ"מ הלא הוויתו ע"י טהרה בעינין, וכן כתוב להדי' ברשב"א בתשובתו שהובא בב"י וז"ל ואם הכלי שאמרת נקוב בשוליו ממש שאינו יכול לקבל מים כ"ש, אם אינו מקבל טומאה ככלי אבנים או אדמה אעפ"י שנעשה כל המקוה ע"י הקילוח אותו הכלי אינו פוסל את המקוה עכ"ל, ובאמת שיש להקשות אש"ע סעיף מ"ם דעושה מקוה לכתחלה ע"י כלי שניקב בשוליו כ"ש וקשה הא עכ"פ לא הוי הוויתו ע"י טהרה וצ"ל או דמיירי שמביא ע"י כלי אבנים וגללים, או בכ"ח גיסטרא דהוצאתו מידי טומאה ע"י נקב כמוציא משקה, או שאין נשפכים להדי' להמקוה כ"א רחוק קצת ממנו אבל בנד"ד דטובלין בתוך הכלי והוא לא יצא עדיין מידי קבלת טומאה, אבל באמת גם כלי הזה אינו בר קבול טומאה דכלי שטף הבא במדה דהיינו דמחזיק מ"ם סאה בלח אינו מטלטל מלא וריקן ולא הוי דומיא דשק, אמנם על הרשב"א בתשובה זו ק"ל שכתב מתחלה להוכיח דהשקה מועלת אפי' לטבול בתוך הכלי וכתב עלה וים שעשה שלמה כלי היתה אלא שהיו המים שבתוכו מתערבין אל מי המעיין, ובירושלמי הקשו והלא כלי היתה ומתרץ שרגלי' נקובים כמוצא רמון ולא שהי' צריך כ"כ דכשפה"נ סגי אלא דהמעשה כן הי' וק"ל הא לשיטתי' בסעיף מ"ט לא מהני חיבור למעיין לענין הוויתו ע"י דבר שמקבל טומאה, והים דשלמה של נחושת היתה ומקבלת טומאה אף דלא מטלטל מלא וריקן, וא"כ הי' צריך הנקב לבטלו מתורת כלי ולא סגי בשפה"נ לחברו אל המעיין וצ"ע:

ועוד מצא מעלתו ריעותא אחריתי במקוה הלזו, שיש בנסרי' התחתוני' שהטובלי' עומדי' עליהם הרבה חטיטות שיש בהן בית קיבול מים, ונראה לחוש הראות שהיו בהם בעודנם תלושים ולא נעשו מחמת הרקבון והנה ע"ע לא הוסרו השליבות ואיני יודע אם הי' תיבה שלימה מוקפת דפנות בכל ד' רוחותי' או היתה פרוצה מצד הרביעי ולא הי' כלי כלל בתולש, ונ"מ גדולה לדינא לכאורה אם היתה כלי שלם בתלוש רק שנתבטל מתורת כלי ע"י שניקבה בשולי' אף דמקילינין בדיעבד להכשיר גם לטבול בתוכו ע"י נקב כ"ש למטה אבל עכ"פ בעי' שלא יקבל מים כ"ש ע"י הנקב וכיון שמקבלת מים באותן החפירות שנחטטו בו לא מהני הנקיבה להוציאה מידי תורת כלי, ויש לנו לחוש אפי בדעיבד על אותן שכבר טבלו בהן. אבל אי התיבה היתה פרוצה מצד אחד ולא הי' שם כלי מעולם על התיבה, אם גם שכ"א מאותן חטיטות היתה תורת כלי עלי', והמים שנגררין עליה המה שאובין ולענין טומאה נ"ל שכל הנסר שיש בו אותו חטט מקבל טומאה מטעם דהוי יד לכלי, אבל לענין שאובין לא נעשו שאובין כ"א מה שבתוך הגומא, ואף מה שעומד על גומת החטט למעלה, מכ"מ כיון שבשע' שנפתח הברזא נכשרו כולם ע"י השקה, וכשנסתם אף שעכשיו נעשו המים שבתוך ושכנגד הגומא שאובי' מכ"מ כיון דהשתא איכא מ"ס בלא הן, ומ"ס מים כשירים לא יפסלו בכל שאובין שבעולם אבל אי היתה התיבה שלימה וגם אחר שניקב מקבלת מים כ"ש באותן הגומות א"כ כל המים שבתוכו המה שאובין ואף שנתכשרו בעת היתה הברזא פתוחה מכ"מ הדרו ונפסלו לאחר סתימת הברזא אבל אם היתה פרוצה מצד הרביעי אף שכל גומא וגומא הי' כלי, ודינו כאביק שבמרחץ בפ"ו דהמים שבתוכו ושנגרו על גביהן היו שאובין והי' ג' לוגין מים שאובין טרם מלאת לה מ"ס מים כשירים מכ"מ נתכשרו כולם בפתיחת הברזא ובסתימתה לא מפסלא דאז יש כאן בלתיהן מ"ס כשירים, גם אין לדמות לטובלת ע"ג כלים דאיכא גזירת מרחצאות בסי' קצ"ח, דאפשר לדמות לדינו של הרא"ש שהובא שם בסילונות הקבועים בארץ תחת המקוה יע' שם בטו"ז ובס"ט, ועוד דמקוה הלזה בלא"ה פסולה מכאן ולהבא וחלילה לנו להורות היתר בה. וד' הטוב יכפר על העושה זאת בלי שאלה לא' מחכמי הזמן ועכשיו אין אנו דנין רק אם לא נצרך לכל הנשים שטבלו בה להפרישן מבעליהן ולהצריכן להטבילן מחדש ובהדי' איתא שם בש"ע דאם עברה וטבלה על אלו עלתה לה הטבילה אבל אם היתה תיבה שלימה קשה להתיר אמנם מצאתי בע"ה תרופה גם למכה הלזו שלא לטמאות אותן שנטבלו שם אף אי היתה התיבה שלימה מוקפת דפנות מכל צדדי' מטעם שאותן גומות לא נעשו בכוונה לקבל ואף דכל הכלים יורדין לידי טומאתן ע"י מחשב' גרידא ואף אי לא נעשו בידי אדם לקבל מ"מ מהני מחשבה דניחא

ליה שיקבל, וכאן אי לאו דדיני מקוה והכשירו תלין בי' וודאי הי' ניחא להבעלים אותן הגומות שיתקבצו בו הצרורות ויזדככו המים דהא חזינין דלפעמי' חוטטים בצינורת כדי לקבל צרורות, וכיון דאנן סהדי דניחא לי' ממילא יפסול המקוה, ולא ניחא סברת תו' בחת"ס לומר כיון דהמקוה יופסל עי"כ ממילא לא ניחא ליה דאם כדבריו בחנם פלפלו גדולי הראשונים בהג' מרדכי בקידושין ובהמרי"ק אם ע"י הרקבון נחטטו גומות בצינור המקלח מים למקוה, אלא וודאי כמ"ש דמחשבינין ליה לאומדנא דמוכת דניחא להבעלים וממילא נעשה כלי ע"י מחשבתו דניחא ליה ותפסול המקוה, אבל נלענ"ד דהיינו דוקא אם הי ידוע לבעלים שיש בהן חטטות שמקבלת הצרורות, אבל כיון דעד עתה לא הי' להם ידיעה אף דאנן סהדי דאלו ידעו היו ניחא להו זה לא מהני לפי"מ דקיי"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ועי' בבב"מ דף ס"ב דמקשה הגמ' לרבא דסובר יאוש של"מ הוי יאוש מהא דשמח עליהן אחר שנגבו דאינן בכי יותן ומשני הגמ' דהתם מקרא דיותן דומי' דכי יתן דבשעת נתינה בעי' דעת, וכאן אפשר דלרבא הוי כלי דלא תלי' בטומאה והכשר אכן לדידן לא מהני השמחה דבתר הידיעה למשווי כלי למפרע והוא נ"ל ברור ונכון:

ובזה אמצא דעת להבין דעת קדושים דבר הר"ש שבהגה' מרדכי דקידושין שכ' דבעי' דוקא שהתחיל לחטוט שגילה דעתו דניחא ליה שיהי' בית קיבול והחי' יתלחלחו עד שיתרחק לקבל רביעית אבל אם לא חטט בה משהו אפי' ניחא לי' במה שנעשה ממילא נראה דלא חשיב כלי דלא עדיף מחש"ו דהעלו לגג דאינו בכי יותן אע"ג דניחא לי' להבעלים עד שיהפך עכ"ל, ועמד עליהם מ"ו בחת"ס דמגמ' דחולין שהביא מוכח להיפוך דדוקא חשו"ק דאין להם מחשבה לכן בעינן מעשה שיהפך אבל בגדול סגי דניחא לי' וגם מה שהצריך שהמים יתלחלחו וירחיבו חטיטתו עד שיקבל רביעית:

והנה על קושי' האחרונה נ"ל דס"ל דהא דבעי' בחרס דהחטיט' יהי' מקבלת רביעי' ובעץ לא בעי השיעור משום דבעץ המים יתלחלחו וירחיבו החטיטה ויהי' עתיד לקבל רביעית ובחרס לא עתיד להתרחב, וכן כתוב בטו"ז סקמ"ד, והנה השאלה היתה שם אם נחוש בצינור דלמא ע"י רקבון נעשו חטיטות, וע"ז כת' הר"ש דאף אי נעשו ממילא לא נעשה כלי עי"כ כיון דנעשה מחילה ולא הוי ידע לא אמרי' אלו הוי ידע הי' שמח, וכת' אע"ג דלזה לא בעי' בצינור של עץ רביעית שממילא יתרחב אף שלא ודע אז כשיתרחב, ותירץ דשאני התם דהתחיל לחטוט וגילה את דעתו דניחא ליה שיתרחב, משא"כ כאן דלא הי' גילוי דעת אף דאנן סהדי אלו הוי ידע הי' ניחא לי' ומביא ראיה מחשו"ק שהעלו לגג פירות של בעה"ב [וס"ל דלא כתוס' שהובא ברשב"א בחידושיו לחולי' דבעינין דוקא

שמחת הבעלים ולדבריהם ע"כ מיירי דהפירות הם של החשו"ק] וירד עליהן הטל אף ששמחו בטל המעלימן לגג ל"מ אם לא היפכו כיון שאין להם מחשב' אף דאם הי' ידוע להבעלים דפירותיהן הועלו לגג היו ג"כ שמחין ברדת הטל עליהן רק כיון שלא ידעו מאומה שהמה על הגג ולית כאן אלא שמחת שהעלום והמה אין אין להם מחשבה אלמא דלא חיישי' לשמחת הבעלים כיון דלא ידעו והוי כיאוש שלא מדעת והדבר ברור לדעתי: **וכ**"ז לא מהני אלא על אותן שטבלו בהן בעת לא נודע מהחטיטות והגותות, אבל מכאן ולהלן פסולה המקו' עד שיתוקן כראוי או ע"י בנין אבנים כמש"כ מעלתו או אם ירצו לתקנו ע"י הנסרים ישופן היטב ולא יהיו ראוי לקבלת שום מים וירחיבו הנקב שבשולי' שיהי' כמוצא רמון שהוא כמו ראש קטן בעת הוולדו וגם יחובר ע"י בנין אבנים וצרורות וסיד לקרקע, והברזא העשוי' לערב המקוואות יהי' נקיבתו כשפה"נ ויתוקן מתחלה לשמש את הקרקע ובזה יהי' מתוקן לטהרה וד' יטהר לבנו לעבדו באמת ובלב תמים, ואל יצל מפינו דבר אמת:

והנני מוכן עוד לשרת בקדש או"נ יואל אונגר מרעכניטץ

תשובה סד

להנ"ל.

פאקש, עש"ק פ' ויחי תרכ"ו לפ"ק:

הנה מעכ"ת קרא אלי זה ג"פ, ואני הייתי טרוד מאד באלו הימים, וגם באו אלי שאלות הנצרכים לשעה אשר להם הקדימה ע"כ עמו הסליחה על איחור תשובתי:

והנני אשיב תחלה על דבר שנצרך להוראות שעה, והוא שבונין המקוה בלבינים ששרו כמה ימים במים המכונסין בכלים ובלעו מי שאובין הרבה, וחשב מע"כ בהכניס מי גשמים לאותו המקוה, דלמא יעברו מעל"ע שיעור כבישה טרם ימלאו ת"ס, ויפלטו ע"י הכבישה ג' לוגין מים שאובין ויופסל המקוה, הנה אם גם נחוש לדעת מעלתו דפליט' הלבינים תפסול המקוה מכ"מ לא וודאי לנו בבירור שפלטו ג' לוגין, וספק שאובין להקל, ואף לדעת הר"ת שגם ג' לוגין הלמ"ח, היינו דוקא בתחלתו כמ"ש הרא"ש בשמו ריש הל' מקוואות, משא"כ כאן שלא יתחילו לפלוט עד שבאו לשם מים אחרים, ואם נאמר דדוקא בספק נפילת ג' לוגין מקילינין, משא"כ בספק דילן דלא ידעינין כמה נפיק מנהון דהוי ספק בחסרון ידיעה דאף בדרבנן לא מקילינן כדאי' בסי' צ"ח, גם זה אינו לפמש"כ הטו"ז שם סק"ו דדוקא אם חסרון ידיעה לו לבדו, דאם הוא אינו מכיר אחר יכיר, אבל אי הספק לכל העולם אז אם מספקינין אי מותר או אסור שפיר מחשב לספק, אבל אי

הספק בשיעור אז מחמרינין לשער בשיעור גדול, יעי"ש מלתא בטעמא, א"כ בנד"ז דאי הוי ג' לוגין אז ל"מ שום שיעו' לבטל אפי' אלף סאין, בזה מהני הספק דלא ידעי' כמה נפיק מיני' כיון דהוא ספק לכל:

ובזה אני מבין מה שהקשה בטור סי' ק"ו על מש"כ הרשב"א דחתיכה שבלעה איסור נשאר באיסורא שאין האיסור נפלט לגמרי, וכ' שאינו מבין דכיון שהכל מצטרף לבטלו ע"כ הטעם מתבלבל בכולו, והדבר תמוה דהא דבעי ס' נגד כולו משום דלא ידעי' כמה נפיק ודלמא נפיק הכל אבל התתיכה אסורה דלמא לא נפיק הכל, וכבר נתקשו עליו, ול"נ דהא דכ' הב"י שם דאף אי טעמו קפילא ולא נרגש בו טעמא דאסור עד שנפלט ממנו כל הבלוע, זה וודאי בשארי איסורים הוי רק מדרבנן משום לתא דבב"ח, וכיון דבכולה משערינין אלמא דאפשר דיצא ממנו כל הבלוע, וא"כ למה נאסור החתיכה ולא נסמוך אספיקא דלמא נפיק מני' כולו, דהוי רק ס' דרבנן, אף דלס' דלמא נפיק כולו חיישי' גם בדרבנן משום דהוי ס' בחסרון ידיעה, היינו משום דאפשר להכשירו בשיעור גדול, משא"כ לענין אותו החתיכה אי נחוש לספק דלמ' לא נפיק כולו גם כי ירבה עלי' א"פ ככה ישאר באיסורו שפיר הוי לנו לסמוך אספיקא דלמא נפיק תני' כולה כן נלענ"ד, גם אין לפקפק ולומר דלעשות המקוה מלבינים כאלו הוי כמעשה ספיקא דרבנן בידים, דז"א דבשעה שאנו קובעין אותם בבנין וגם בשעה שמורידין לתוכה מי הגשמים אין כאן עוד ספק ורק כשיפסקו הגשמים טרם מלאת השיעור ותמשך הפסקה זו יותר ממעל"ע אז יתוולד הספק, וראי' דוגמא לזה ממה שאי' ברמ"א סי' ק"ץ דמותר לאשה ללבוש רק בגדי צבעונים כדי להנצל מכתמים, וכ"ש הוא משם דמתכווני לטהר ספקותי' ומכ"מ מותר דמי יימר דתראה כ"ש כאן דאין כוונתינו שיפלוטו כלום, ומי יימר דיפלוטו טרם מלאת השיעור.

אמנם בעיקר הדין לענ"ד אין כאן כיון שכ"ז שלא פלטו אינן פוסלין, דלא גרע מים הבלועים בלבינים מבלועים בספוג, וכשיפלוטו ג"כ לא יפסילו דרק על ג' לוגין שנפלו גזרו ולא על מים שבצד המקוה כדאי' במשנה פ"ו גבי אביק, אע"ג דהתם לא מטהר כ"א בצד המקוה אבל לא כשהשאוב באמצע, דהתם אם הוא באמצע כל המים נגררים ע"ג הכלי והוי כולן שאובין, משא"כ בזה:

וע"ד המקוה שהיתה סמוכה לבאר, ובדופן המפסיק בין הבאר של מים חיים ובין המקוה היתה חור יותר משפוה"נ, ותחבו שם ברזא של מתכת דהיינו כלי שקורין פיפפען, היא שפופרת חלולה וארוכה וסמוך לסופה נקובה ותחוב בתוכה ברזא היא הנקרא תרנגולת נחושה, וע"י כלי זה הובאו מי המעיין להמקוה עד מלאת לה מ' סאה ואח"כ

מלאוה בשאובין עד שיעור שתוכלו הנשים לטבול בהן המבואר בסי' קצ"ח זרת למעלה מטיבורה, שמי הבאר נמוכין הרבה ממי המקוה אם מלאה לה שיעורה, ואם נסלק הברזא יתמעטו ממי המקוה ולא ישאר שיעור שתוכלו לטבול בה, ומעלתו פקפק בה על שהפופרת גם כשתחוב בה התרנגולת הי' מקבלת מעט מים ונראה דהיינו שהנקב שבתוך חלק התרנגולת היתה גבוה מעט מחללת השפופרת, ולדעתי אין בזה חשש כלל לכשיתחשבו שאובין דהוי כאלו העבירו ע"ג שפה מעט דרפ"ה דמקוואות, אבל אני נבוך בו מאד מטעם אחר, אם ברזא זו לא נעשית מתחלה לשמש את הקרקע, והיא כלי המקבל טומאה, א"כ אף דמטעם דהוויתו ע"י דבר המקבל טומאה ליכא, לא מיבעי לדעת הרא"ש דאף בהוויתו ע"י דבר המקבל טומאה מהני השקתו למעין כמבואר בש"ע סעיף מ"ט דאין כאן חשש אלא אפי' לדעת הרשב"א דחולק שם ובעי דוקא חיבורו לקרקע וזה לא מהני אם לא נעשה מתחלה לכך כאשר יתבאר, מכ"מ כאן דאף בהסיר הברזא יבואו אותן מ"ס ע"י החור שבכותל לית לן בה כמ"ש הש"ך ס"ק ק"ג, אמנם זה עקא דהדיעה הראשונה של המחבר בסעיף נ' בנפרץ כתליו בעינין שישאר אחרי שיצאו אותן המים שלמעלה מן הסדק מ' סאה, וקיצר המחבר במקום שהי"ל לו להאריך, דבעינין ג"כ דתשאר כדי שתוכל לטבול ולהתכסות כל גופה באותן המים מבלי סיועת המים אשר ממעל למוצא הקילוח, שכ"כ במהרי"ק שורש קנ"ו, וסתימה בדבר המקבל טומאה לא מהני לשיטה זו דהביא הש"ע לדיעה ראשונה דנראה לו לעיקרת, וא"כ בכאן אם נסיר להברזא ישארו מ' סאה מרודדים ואין בהם לטבול אדם כראוי והוי כמזחיל בדבר המקבל טומאה:

ומתחלה אומר אם כלי הלזה נעשה מתחלה להדקו בחביות, הי' בעיני דבר פשוט שמקבל טומאה, אמנם ראיתי למ"ו בחת"ס סי' רי"ח ש"כ דברזא כיון שאינו משמש בפני עצמו אף דשמו עליו אינו מקבל טומאה עכ"ד, ובעיני הדברים תמוהים דהא בהדי' שנינין כל שיש לו שם בפ"ע טמא חוץ מן הדלת ומן הנגר, ומן המנעול, והפותח שתחת הציר, והציר והקורא והצינור, שנעשו לקרקע, אלמא דכלים כאלו שאינן משמשין בפ"ע אי לא דנעשו מתחלה לשם קרקע היו מקבלין טומאה, וכ' הראב"ד בפ"ט שלא בא המשנה למעט אלא כיסוי הכלי וחיפויהן, וז"ל הרמב"ם בפי' המשניות פי"ב משנה ג' מפתח למה שיבא, שכל מה שתשמע בכלי מתכות טמא מבואר לפי שמקבליהן ועשוטיהן טמאים ואולם כשתשמע טהורים הוא א' מג' סיבות, אם הוא גולמי כ"ח, או שהוא בלתי נפרד בשם, או שיהי' סמוך כמו אונקלי הכותל עכ"ל נראה מש"כ או שיהי' סמוך דכוונתו שיש לו שם לווי', כמו אונקלי דלא מיקרא אלא אונקלי של כותל או של שידה, וע"ז רמז

ברפ"ט, והנה המג"א בסי' קנ"ט ס"ק ד' מחלק בין צינור שפתוח למעלה ובין שפופרת דצינור לא הוי כלי כמו שמוכח בתוס' והרא"ש במש"כ גבי אוריתא דדלאי דצינור לא הוי כלי, ולא אבין לה דהא במשנה מבואר דצינור אי לא נעשה מתחלה לשמש את הקרקע הוי כלי, ואי ס"ל לתוס' והרא"ש דהתם בקבועין בקרקע מיירי זהו באמת שם דעת הרמב"ן שהביא הרשב"א בתה"א, אבל תוס' והרא"ש דלא ניחא להם בכך דאי הוי כלי כגון שחקקו ולבסוף קבעו הוי כשר להטביל בו הידים לשי' הבעה"ג אלא דבקבעו ולבסוף חקקו מיירי לכן לא הוי כלי, ולא מפני שהוא פתוח למעלה, עכ"פ חזינין דבכלי כזה שהוא שפופרת המכוסה בכל הצדדים כשר גם לדעת המג"א ליטול ממנו לידים אף דבצינור הפתוח למעלה פוסל משום שהמים לא באו מן הכלי לידים שהצינור מפסיק, מכ"מ בשפופרת מודה כאשר היתה בכיור א"כ מוכח דברזא זו יש לה דין כלי ומקבל טומאה:

ואם האומן עשה ברשות כאלו למכור סתם ולא הכינם בפירוש אי לכלים או לקרקע, הדבר מבואר ברמב"ם פ"ח הל' י"ג והוא מתוספתא דאזלינין בתר רוב, אם רוב עשויין לדבר המקבל טומאה מקבלין כולן טומאה, אמנם אחרי שנמכר לאחד שיחדן לקרקע בענין כיו"ב כ' המל"מ פ"ב הל' א' דכיון דעדיין לא ירדו לקבלת טומאה ע"י מחשבה כ"א דסתמן עומד לכך מהני מחשבה גרידא בלי שינוי מעשה להעלותן מידי קבלת טומאה והוכיח כן מבגד שחישב עליו לצורה דפ' דם חטאת דף צ"ד, ועל סברה זו סמך הנוב"י במסמרי' שעשאן האומן סתם, ואם הסברא אחת צריך לחלק בין הך דהבאתי, דאם עד שלא באו ליד הקונה נגע בו השרץ הי' מקבל טומאה כיון דסתמא לדבר המקבל טומא' עשוי' אבל אחר שבא ליד הקונה שיחדו לדבר שאינו מקבל אם יגע בו שרץ אח"כ לא יקבל עוד, ואפשר עוד שגם אם כבר נטמא בשרץ שיעלה ע"י מחשבה זו מידי טומאתו, אבל יען שלשון המשנה ואין עולין מטומאה ע"י מחשבה ולא חילק בכך, משמע דלא כוותי' וקושייתו מהאי דחישב על הבגד לצורה ל"ק מידי די"ל דחישב עליו מיד באריגתו, דלא ירד מעולם לידי טומאה, וכן משמע לשון המשנה פכ"ד גבי ג' סדינין הן והמל"מ עצמו כ' דמדברי הרמב"ם פכ"ב גבי מטפחת ספרים יש להקשות על סברתו, ע"כ לא נכון לסמוך עליו, וכן משמע לשון תוס' עירובין דף ס"ח גבי מת בבית ולו פתחים הרבה דטעמ' דב"ש דאין עולה מטומא' כ"א בשינוי מעשה, ולא כמל"מ דבסתמא מהני מחשבה בעלמא ונר' לענ"ד להביא ראי' ברורה דלא כס' מל"מ, דבגמ' דנדה דף נ"א ע"ב מביא ראי' דסת' שבת לכמך קאי ומטמא טומ"א מדתנן השבת משנתנה טעם בקדירה אינה מטמאה טו"א, וכ' רש"י דמדתנן השבת משמע סתם שבת, ולא שחישבה בפירוש

לכמך, רק מדרוב הנלקטים לשבת הוא לכן מחשב אוכל, ואמרי' דגם אם נתנה לקדירה לא בטיל שם טומאה מני', עד שנתנה טעם שהשליכה כחה לתבשיל ולא נשארה אלא שמרי', אלמא דכ"ז שלא הוציאה טעמא וראוי עדיין לאכילה לא נתבטלה קבלת טומאה מנה ע"י שנתנה לתבשיל אף דרק מסתמא ירדה לידי טומאה והוא לענ"ד ראי' שאין עלי' תשובה, וראיתי ברמב"ם פ"א מהל' ט"א שכ' ואם חישב עליו לקדירה אינו מטמא ט"א, וכ' עליו הראב"ד שלא כן הוא שאינו יוצא מידי טומאה במחשבה כ"א בשנתנה טעם בקדירה עכ"ל נראה שסובר הראב"ד שדעת הרמב"ם שאם גם אחר לקיטתו בסתם הדר חושב עליו לתתו לתבשיל יוצא מידי טומאתו והוא כסברת המל"מ, והוא פליג אהאי סברה אמנם אי אפשר לומר כן שע"כ האי דאם חישב לקדיר' שכ' הרמב"ם כוונתו אמחשבה בשעת לקיטתו דלא ירדה לידי טומאה מעולם, דאי נימא דאף אי חישב לקדירה אחר שנקצרו סתם מהני וכס' המל"מ א"כ הא דתנן דדוקא אחר שנתנה טעם אינה מתטמאת ט"א, הא כ"ז שלא השליכה כל כחה עדיין לא יצאה מידי טומאתה, ע"כ בחישב עלי' בפירוש לכמכא מירי ולא כפירש"י דבסתמא קאי, א"כ מנ"ל לר"א להוכיח דסתמה לכמכא קאי, והנר' ליישב עפ"י מה דאי' בסוכה דף י"ד דאית למ"ד דדוקא בכלים דחשיבי אין מחשבה מוציא מידי מחשבה אבל באוכלין במחשבה נעשה ובמחשבה סלקא, יעי"ש, וס"ל להרמב"ם דהא דבאוכלין מחשבה מוציא מידי מחשבה, היינו דוקא במידי דבלי מחשבה כלל לא היתה יורדת לטומאה כגון התם דקצר את הקשין ואי לאו דהיתה כוונתו בעת הקצירה לאוכל לא היתה מקבלת טומאה, ורק ע"י מחשבה נעשה אוכל, ואתי מחשבה ומוציא מידי מחשבה הראשונה והוי כאלו לא חישב בו כלל, משא"כ בשבת אי נמי תוציא מחשבה האחרונ' מידי מחשבה הראשונה והוי כאלו לא חישב כלום עדיין תורת קבלת טומאה עלי' כיון דסתמא ג"כ לכמכא קאי, ושפיר מדייק הגמ' כיון דתנן בחישב עלי' לאכילה דאינה יוצאה מידי טו"א עד שנתנה טעמא ולא מוציאה מחשבה האחרונה את הראשונה דסתמא לכמכא קאי, אבל אי לא חישב עלי' כלל מתחלה מהני מחשבה גרידא להעלותה וכס' המל"מ, כנ"ל שפירש הראב"ד את דברי הרמב"ם ולפי"ז סברת המל"מ תלי' בפלוגתת רמב"ם והראב"ד, אבל לפי מה שפרשתי אני שמה שכ' הרמב"ם דאם חישב עלי' לקדירה בתחלה בשעת הקצירה היא אין מוכרח כלל דחולק הרמב"ם על הראב"ד, וכ"ע ל"ל האי סברה, וכן נ"ל עיקר דלדעתי לא קיי"ל שם בסוכה כהאי מ"ד דס"ל דבאוכלין מחשבה מוציאה מידי מחשבה כ"א כר"י דס"ל בסתן ממש, וכן מוכח בתוס' סנהדרין דף מ"ח שכ' שכופת שאור שיחדו לישיבה מיירי ע"י שינוי מעשה וכ"כ בפסקי תוס' פ' אלו עוברין, וכוונתם לענ"ד דדוקא

ע"י שינוי מעשה בטל ממנה טומאת אוכלין, וביטולה לענין אי' חמץ בביטול תורת אוכל לטומאה תלי', ולכן בעי שינוי מעשה להעלותה מידי ט"א, וכן כוונת המהרש"ל שם בחידושו לפסחי' והמהרש"א שם לענ"ד לא ירד לעומקן של בעלי התוס', עכ"פ חזינן דגם תוס' ס"ל דגם לענין ט"א אינו עולה מטומאתה ע"י מחשבה גרידא:

וכן בב"ב דף פ' דא' רב כהנא דבש בכוורתו אינו יוצא מידי מאכל לעולם פי' בו הרשב"א דר"ל אפי' חישב עליו למשקה, והקשה מהא דתני' בברייתא שם דבש בכוורתו חישב עליו לאכילה מטמא ט"א חישב עליו למשקין מטמא טומאת משקין וקאמרי' דלאביי' ניחא דלא תקשה אדר"כ, ולפירושו גם לאביי קשי' נהי דב' חלות בטלו מידי מאכל מכ"מ למה מהני מחשבה למשקין, ותי' דב' חלות הוקצה לדבורים טרם שהי' בהם דבש וממילא מתחלת ברייתו לא היו לא אוכל ולא משקה, וע"י מחשבתו נעשה מה שחישב אי אוכל או משקה עכ"ד, כוונתו דסתם כל הדבש חוץ מב' חלות הראשונו' הוא למאכל אדם, וכיון שירד עליהם תורת אוכל לא נפקו מטומאה זו ע"י מחשבה גרידא, משא"כ באותן ב' חלות דלא ירד עליהן תורת ט"א טרם שיתחשב ע"כ מהני המחשבה לעשותן משקין, ומוכח ג"כ דלא כסברת המל"מ, דאף דלא חישב על הדבש לאכילה רק דמסתמא לכך עומד לא מהני מחשבה גרידא להעלותו מטומאה זו:

וכן נ"ל להביא ראי' מול סברת המל"מ הנ"ל מתוספתא דכלים הובא בר"ש פכ"ד, ובראב"ד בפירוש משניו' לעדיות פ"א מי"א, גבי כסא שקבעו בעריבה דשמאי מטמא אף העשוי בה א"ר יוסי רואה אני את דברי שמאי שאני אומר מלבן אפי' מבית האומן טמא ע"כ כוונתו שאף שמתחלה עשה הכסא בעריבה להניח עלי' כלי הלישה או מקרצית העיסה ולא לישב עלי' מכ"מ כיון שקבע בה המלבן שקנה מן האומן סתם לכן מתטמא מדרס, שהתלבן בבית האומן ירדה עלי' קבלת טומאת מדרס, כיון דרובן לישיבה נעשה ואינן יורדין מידי טומאתן ע"י שחישב עלי' הקונה להיות טפל להעריבה, וכן מתבאר בראב"ד שם, והוא להדי' דלא כמל"מ הנ"ל, לכן אני אומר בטח שברזא שנקחת מן האומן שעשאן סתמא מקבלין טומאה מה"ת, וכיון דכ"ז שלא נקבע בקרקע מקבל טומאה לא מהני קביעתו וחיבורו לקרקע להעלותו מטומאה דחיבור אף קביעה במסמרים לא הוי שינוי מעשה כדאי' שבת דף נ"ח גבי זוג של בהמה ועשאו לדלת אעפ"י שחיברו לדלת נקבעו במסמרים טמא שכל הכלים אינן עולין מטומאתן אלא ע"י שינוי מעשה, אמנם ק"ל ממשנה ב' פי"ד דכלים עשה בראש המקל מניקת וכן בדלת טהורה היתה כלי וחברה לו טמאה, מאימתי היא טהרתה ב"ה אומרים משיחברנה עכ"ד והנה הראב"ד ס"פ י"א פירש דרישא בשנעשה מתחלה לשמש את הקרקע או את העץ מיירי לכן טהור'

ואח"כ א' היתה כלי ר"ל שלא נעשה לשמש את הקרקע טמאה וע"ז קאמר מאימתי טהרתו וא' ב"ה משיחבר ויקבענו במסמרים, וקשה הא מסוגי' שהבאתי מוכח דלא מהני קביעותו במסמרים להעלותו מידי קבלת טומאה, אמנם על הראב"ד לק"מ דאזיל לטעמי' דכ' בפ"א דעדיות מי"א גבי כסא שקבעו בעריבה דדוקא אם הכלי גם אחר חיבורו משמש מה שהיתה משמשת מקדם רק דחיבורו לקרקע מעלהו מטומאתו זה לא אמרי' אבל אם אחר שנתחבר אינו עומד כלל לתשמיש שהי' לו מקדם בזה מהני חיבור גרידא, יע"ש ולפי"ז ל"ד לזוג של בהמה שקבעו לדלת דמה שהית' תשמישה מקדם להשמיע קול, לתשמיש כזה עודנו עומד, משא"כ בשפופרת שהיתה תשמישה בתלוש למצוץ יין מן החביות ואחרי חיבור למקל איני ראוי לכך רק הוא לתכשיט הכלי, או קביעותו לדלת שלא תאכל הארץ את עצה, בזה מהני חיבור גרידא, אמנם הרמב"ם פכ"ו מהל' כלים הל' ח' לא ס"ל סברת הראב"ד הלזו כמ"ש הכ"מ שם דבכסא שקבעו בעריבה נמי לא מטהר ב"ה אלא לענין שאינו חיבור ואם נטמאת העריבה לא נטמא הכסא יעי"ש [ולא כתוי"ט פכ"ב] לכן מפרש במשנה דמניקת דמה שמטהר ב"ה משיחבר ויקבע במסמרים היינו לסלק טומאה הישינה אבל מקבלת מכאן ולהבא:

והנה הראב"ד בעדיות הביא ראי' לסברתו מסדין שעשאו ווילון דלר"ע טהרתו משיקבע בפ"נ, אלמא כיון דלא חזי תו למדרס מהני חיבור גריד' להעלותו מטומאתו, והנה שם ע"י שינוי מעשה כמ"ש הר"ש והרא"ש והרע"ב שם, ואין ראי' משם, אמנם י"ל דהא דקאמרו דרק ע"י שינוי מעש' מתטהר היינו שינוי מעשה שלה משיחבר לב"ש או שיקשר לב"ה, והיינו משום דהם מטהרים אף שלא קבעו עוד למסך לפתח וראוי עוד לתשמישה הראשונה משא"כ לר"ע כשיקבענה דלא חזי עוד למדרס באמת מהני קביעות לחודא, אמנם גם ע"ז קשה מאי שינוי מעשה הוא לב"ה דקושר בו הלולאות וכי עדיפא קשירה זו מקביעות במסמרים, ונראה שזה הי' קשה לי' להרדב"ז שהביא המל"מ פכ"ג הל' יו"ד, והרמב"ם נלענ"ד שהי' נשמר מקישי' זאת שכ' סדין שנטמא במדרס ואח"כ עשאוהו פרוכת טהור מן המדרס ומאימתי הוא טהרתו משיקשור, ר"ל לפי שיטתו דספי"א דאף דחיבור גרידא לא מהני לבטל ממנו תורת קבלת טומאה, ויתטמא במדרסו של הזב מכאן ולהלן, מכ"מ מהני החיבור לבטל ממנו טומאה הישינה, והמל"מ כ' אדברי הרדב"ז דלפי הנראה לא ראה מתני' דפ"כ דמוכח דגבי סדין בעי שינוי מעשה ושכ"כ תוס' פ"ד דחולין, וכפי מש"כ הרדב"ז אגופא דמתני' דלמה מהני קשירה קא קשי' לי' ומה שרמז לתוס' פ"ד דחולין לא מצאתי, אבל מצאתי בתוס' שבת דף נ"ח שכ' דהאי דהקומץ רבה סדין שעשאו ווילון דטהור מן המדרס לאו משום קביעות גרידא טהור אלא מיירי שעשה

שום שינוי מעשה, וכ"כ בסנהדרין דף מ"ח ד"ה נתנו לספר, אלמא דס"ל דבלא התקנות שהוזכרו במשנה עוד עשה בה שום שינוי מעשה, ולפי דבריהם גם במשנה דתניקת מיירי שעשה שום שינוי מעשה, וצריך להבין א"כ למה בעיני לב"ה במניקת שיחברנה ובסדין שיקשור למה לא תועיל לו שינוי המעשה לחודא, ונ' עפי"מ שכ' המהרש"א ברפ"ג דקידושין דאף לרבנן דר"י דס"ל שינוי מעשה לתקן הוי נמי מעשה הייני דוקא לענין שלא לקבל טומאה מכאן ולהבא אבל להעלותו מידי טומאתו שנטמא טרם עשו השינוי לכ"ע לתקן לאו כלום הוא, ובעי' דוקא לקלקל דהיינו שבירה או נקיבה עכ"ד, ולפי"ז י"ל דמאימתי הוא טהרתו גבי מניקת וגבי סדין שניהם מיירי לאחר שנטמא כדפי' הרמב"ם והרע"ב, ושינוי מעשה שעשו במניקת שתקנו למדת המקל, וכן בסדין שתקנו למדת הוילון דהיא לתקן לא היתה מועלת לבטל טומאה הישינה אם לא בצירוף שיחבר במניקת ויקשור בסדין:

אמנם לענ"ד דברי המהרש"א אלו דברי שגגה הם במחכ"ת דהרי בשבת דף נ"ב בבאין מנוי אדם לנוי בהמה פירש"י לאחר שנטמאו בהיותן עוד לתכשיט אדם, והתם קאמר בגמ' אי בשריתכן עביד בה מעשה ופרחא לה טומאה ומשני ס"ל כר"י דלתקן לאו כלום הוא ולדברי המהרש"א הא כדי להפריח טומאה הישינה גם רבנן דר"י מודו דלתקן לאו כלום הוא, אמנם אפשר לומר להיפוך דוודאי לרבנן גם להפריח טומא' הראשונ' מהני שינוי מעשה לתקן, וגם ר"י דסובר דלתקן לאו כלום הוא הוא דוקא להעלותו מטומאתו הישינה אבל כדי שלא תקבל טומא' מכאן ולהבא גם ר"י מודה דגם שינוי מעשה לתקן מועיל, ולכן פירש"י שם בשבת בבאין מנוי אדם מיירי שכבר קיבל טומאה בהיותו תכשיט אדם, דאל"כ לא בעי טבילה דנטהר ע"י שינוי המעשה לתקן גם לר"י, ומתורצת קושי' תוס' שם על רש"י ד"ה בבאין וכו' והוכרח רש"י לזה מקדשי' לי' סתמא אסתמא דבשבת סותם לן התנא כר"י דשינוי מעשה לתקן לאו כלום הוא, וסתמא דכלים דעולין ע"י שינוי מעשה ולא מחלק בין לתקן או לקלקל והוא כרבנן, לכן כ' רש"י דהאי דכלים דמהני לתקן היינו קודם שקיבל טומאה דבזה מודה ר"י, ובשבת מיירי לאחר שנטמא לכן סותם ר' כר"י דבעי טבילה, ולכן כ' רש"י בקידושין דאם כבר קיבל טומאה קודם שנשתנה בעי דוקא שבירה, והיינו משום דר' סתם בשבת כר"י, ולכן גם במינקת שתקנו למדת המקל ובסדין שתקנו לווילון דהוי שינוי מעש' לתקן לר' דסת' לן כר"י לא הוי מהני שינוי המעשה לחודא להעלו' מטומא' הישינה כ"א בצורו' החיבו' אף שחיבו' אף במסמרי' וביתידות לא ימוטו לא הוי מהני מידי וכנ"ל, ועוד אפשר לומר עפ"י מש"כ תוס' בסוגיא דאוונכרי לעניין קנין דשינוי מעשה בלי שנשתנה השם לא חשיב שינוי כלל

יעי"ש וא"כ אפשר דה"ה לעלות מידי טומאה נמי כן, אמנם זה דוקא אם נשתנה לתיקונו אז בעינין אף לרבנן דהוי שינוי חשיב לעשותו כלי אחר ממה שהיתה מקודם לכן, לזה בעינין שישתנה גם שמו אמנם בשינוי לקלקל דאינו ראוי עוד למלאכתו הראשונה ובטל שם כלי ממנו ולכן בטבעת אדם שריתכן ועשה מתנו שיר לבהמה, ונשתנה שמו מהני לרבנן, אבל דמינקת שעשה בראש המקל ובדלת אף שתקנו למדת' כיון דכ"ז שלא נתחבר במסמרים לא נשתנה שמם לכן בעי' חיבור':

וכ"ז בלא נעשה מתחלה לשמש את הקרקע אבל אם נעשה מתחלה לכך פשט דברי הרמב"ם בפ"ט דמהני אף שלא נתחבר וכ"כ בחת"ס, ובטו"ז סי' שע"א שדי בה נרגא דלפי"ז מפתח העשוי מתחלה לפתוח בו דלת המחובר לא יקבל טומאה וקשה ממשנה דפ"ו דאהלות קוברי המת באכסדרה שהגוף א' הדלת וסמכו במפתח דאם אינו יכול לעמוד בפ"ע דלא הוי חציצה, ובאמת במשנה שם איתא דאף דנדבך נתון ע"ג ד' כלי' אפי' כלי גללים אינו חוצץ, דכללא הוא דכל שנסמך על יד כלי לא מיקרי אהל, וברא"ש שם בפירוש למשנה ב' כ' ותימא לי דכלי גופו שהוא טהור חוצץ ודבר אחר העומד ע"י כלי טהור אינו חוצץ עכ"ל, וראיתי בחת"ס עירובין דף ל"א שהרגישו בקושי' החמורה זו ותי' בשם הרשב"א דמתני' אתי' כמאן דסוב' אהל זרוק לא שמי' אהל לכן לא מהני כ"א בשנסמך ע"י אבנים או בהמה יע"ש, וצ"ל לפי"ז דגם דלת אף שמחובר' לכותל מכ"מ כיון דעשוי לפתו' וליעול ג"כ הוי אהל זרוק ואינו חוצץ בשנסמך ע"י כלי אפי' שאינו מקבל טומאה, וגם יש מקום לומר דלכן אינו חוצץ נדבך הנחתו' ע"י כלי' משו' דאומרי' עמוד ונעש' מלאכתינו בכלי' האלו ולא מבטלי להו שם משא"כ בנסמוך ע"י אבני' אמנם הי' קשה לפי"ז לא יסתום ג"כ כלי בפתיחת החלון ויעי' בזה תוס' ב"ב ד"כ, אמנם מש"ק בתוס' שם בב"ב לחד תירוצ' דבמפתח שתקבל טומאה מיירי דוקא היינו לפי הה"א דאף דמה דחזי לי' ולא מבטלי חוצץ יע"ש:

וע"ד שאלתו שדעתו כדי שלא יתמעטו המי' שבתוך עוקת המקוה ובנוי' על כל צדי' מבנין לבינים לעשות תיבה ממתכות [צינק] ולשומו בחפירה אחת של המקוה וקודם קביעותה בארץ ינקב התיבה כמוצא רמון, כי כן ראה בשם ס' גידולי טהרה דבעי הנקב כמוצא רמון ולקבוע תחת הנקב חתיכת עץ מנוקב כשיעור הזה ולסותמו אח"כ בחתיכת עץ ארוך, והנה מתחלה חשבתי שרצונו לעשות תיבה זו מעץ ולצפהו בעשת המתכות הלזה וזה תליא בפלוגתא דבסוף חגיגה איתא דבטל הכלי לגבי הציפוי ולפי' הרמב"ם כיון דציפוי טהור אף הכלי טהור, וא"כ לא בעינין כ"א שלא יחשבו המים שאובין וסגי בנקב כשפה"נ אבל לשיט' רש"י ותוס' להיפך כיון דבטל לגבי הציפוי הוי כאלו כולו

של מתכות ומקבל טומאה אף אם מחזיק מ"ם סאה בלח וא"כ בעינין נקב כמוצא רמון, ולא אאריך בזה כי היום שמעתי מפי התו' מו"ה ישראל נ"י שרצינו לעשות רק התיבה של מתכות והנה מש"כ בשם ס' גידולי טהרה אשר לא ראיתיו מעולם, כן מבואר ברשי' שבת דף ט"ז ע"ב, והנה לכאורה יש מקום לפקפק ולומר דוודאי בכלי שטף דפשוטיהן טהורים ואינה מקבלת טומאה אלא אם היא בת קיבול וכיון שניקבה שאינה ראוי' לקבלה יצאה מידי טומאתה משא"כ מתכת דגם פשוטיהם טמאין דלא אתקש לשק והא דמהני נקיבתה הוא משום דכיון שנשברה יצאת מתורת כלי, והיינו אם נוקבה לקלקולה משא"כ אי תחלת עשייתה היתה לשם כך, ועוד אפשר לומר דאף דנקיבה כמוצא רמון מטהרתה מכ"מ מקבלת טומאה מכאן ואילך כמ"ש רש"י בחולין דף קכ"ג ומדמי לכ"ח דשבירתה מטהרתה ושבריו מקבלים טומאה אמנם יש להביא ראי' מירושלמי שהובא בתוס' פסחים ד' ק"ט שהקש' על ים שעשה שלמה והלא כלי הוא ומתרץ דרגלי השוורים היו נקובים כמ"ר וכתב תוס' דלהכשיר המים שבים הי' די בשפה"נ כיון דמחובר למעין, ומוציא רמון בעי לבטל השוורים מתורת כלי שלא יקבלו טומאה עכ"ד, ונראה דס"ל לתוס' דאף דקיי"ל מה"ת מהני חיבור למעיין אפי' לטבול בתוך הכלי כמו שהוכיחו ר"ש ורא"ש רפ"ה מהא דשידה תיבה ומגדול שבתוך הים היינו דוקא אם אין הכלי מקבל טומאה, דשידה תיבה של עץ הוא וכיון דמחזיק מ"ם סאה בלח דהוא כורייי' ביבש אינה מטלטל מלא וריקן אלא דמכ"מ אסור לטבול בתוך כלי כמ"ש ה"ר יואל במרדכי דבעי' דומיא דמעיין ובור שאין כלי מפסיק [ולא כנוב"י מ"ת ששגה בזה במח"כ] לזה מהני חיבור משא"כ בים דשלמה דהיתה של מתכת והיתה מקבלת טומאה אף דבא במדה לכן בעינין נקב המטהרו עכ"פ חזינין דמהני נקיבה כזו דלא תקבל טומאה מכאן ולהלן ולכן אם התיבה נשארה מנוקבת ולא נסתם הנקב כ"א באבנים וצרורות שפיר דמי:

אבל רצון מעלתו להכין לה עץ ארוך מעוגל מתוקן לעגולת הנקב ויהי' ברזא הלזו להוציא ולהכניס, זה לענ"ד לא אריך למעיבד הכי דא"כ כיון שאף שאם הנקב פתוח א"צ מעשה אומן לתקנו ולסותמו סתימה יפה והדיוט יכול להחזירו א"כ לא יצאה התורת קבלת טומא' כדאיתא בסוגי' דזוג וענבל שבת דף נ"ח ובפרט לפי' התוס' שם דאף אי ניטל הענבל ולא חזי הזוג לחוד למידי מכ"מ כיון דהדיוט יכול להחזירה כמאן דמחברי דמי ואף ה"נ וכן במשנה ר"פ כ"ו דכלים סנדל עמקי וכוס של שנצות דא"ר יוסי דאעפ"י שהן מותרין, טמאין שהדיוט יכול להחזירו ובמנעול שע"ג איחוס בסנהדרין דף ס"ח פירש"י דטעמא דחכמים מטמאין כיון דאינו חסר מעשה אומן אמנם לזה הי' תקנה שנתקן העץ

ארוך שיהי' מכוון לנקב שבתוך חתיכת העץ שיושם בין רצפת האבנים תחת נקב התיבה של מתכת, ולא יתחבר לכלי כלל עד אחרו שיקבענו בארץ ויהי' קובעו ולבסוף חקקו:
אכן גם בזה נפלנו ברוותא, כיון שעכ"פ לאחר שיסתום הנקב הידק הטב בברזא הלזו יעשה הכלי שלם ואף דקבעו ולבסוף חקקו הא לפי סוגיא הגמ' דב"ב לא מהני חיבורו לקרקע כ"א בשאיבה דרבנן משא"כ לענין טבילה בתוך כלי דהוא מדאורייתא כאשר כבר העירו גאוני בתראי ה"ה המרח"ש ונוב"י ותרכבת המשו' ומו' בחת"ס הביא כל תירוצים שנאמרו בענין זה והוסיף מדילי' טעם להיתר אבל התנה שלא יהי' הכלי נעשה מתחלה לשמש את הקרקע, וזה אינו במקוה שלו וגם בזה כ' להלכה בסי' ר"ה שלא יסמוך על היתר שלו אם לא יסמכו עמו גאוני הזמן. ולא ידעתי מה הצריכו לעץ ארוך הלזה שיהי' לברזא לסתום הנקב ולא סגי לי' מה שמבואר להדי' ברמב"ם וש"ע לסתום הנקב בבנין, ואם צריך הנקב לנקות המקוה מרפש וטיט שיצאו המים ע"י נקב הלזה כשמוציא הברזא הארוכה ממנה, לזה היתה העצה היעוצה לעשות ב' נקבים, האחד שיעורו כמוצא רימון ויוסתם בבנין אבנים וצרורות להכשיר התקוה, ונקב השני' עם הברזא הערוכה לה לפי מדתה להוציא המים כשירצו וזו בלי שיעור יעשו כמו שלבם חפץ:
ועתה עיינתי עוד הפעם בדברי שאלתו שכ' שרצונו לעשות תיבה ממתכות בחפירה אחד ונראה שדעתו לעשות חפירה אחרת לטבול בתוכה, וזו בציפוי מתכות היא רק להחזיק שיעור מ"ס להשיק בה מים שאובין שבחפירה שטובלין בה, ולזה בעי לקבוע בה ברזא הארוכה להוציא מגומתה כשירצה לחברה אל מקוה האחרת, וכיון שאין טובלין בתוך כלי הלזה, בטל הערעור של הרח"ש, אף דאכתי יש לחוש לפי"מ דקיי"ל דכולה שאוב מה"ת, ולא מהני תלוש ולבסוף חברו כ"א בדאיכא רוב מים כשירין, ונ"ל עפ"י מה שכתב בהג"ה בעל הנפש דשאובין שהמשיכוה כולה אינה אלא דרבנן, וא"כ אם יש הפסק בין שני המקוואות ג' טפחים והמים ימשכו מזו אל האחרת שיעור ג"ט דמה"ת כשירה אף אי הי' שאובין בכלי בתלוש ורק מדרבנן יש לחוש, ולאיסור דרבנן מהני תלוש ולבסוף חברו, ועוד דנראה דהא דהסכים הרמ"א לשיטה דכולה שאוב הוא מה"ת היא דעת הר"ש ולדידי' אין פסול מה"ת כ"א בשאובין בכלי דמקבל טומאה ומשום דהוויתו ע"י טהרה בעינין וכיון דתיבה זו אינה מקבלת טומאה כלל גם טרם שנתחבר' מטעם דנעשה מתחלה לשמש את הקרקע ורק לענין פסול שאובין לא מהני עשייתה לשם קרקע כמ"ש נוב"י מ"ת וא"כ לא הוי אלא פסול דרבנן ומהני החיבור כנ"ל:

וע"ד שאלתו אי כל הסילונות אינם מחוברים רק הסילון התחתון שממנו המים מקלחים לתוך המקוה הוא מחובר לקרקע וגם עשויה מתחלה לשמש את הקרקע לא ידעתי מקום ס' וודאי מועיל, ומה שכ' בכל הספרים שיעשו סילון הלזה של עץ היינו משום דאם היו המים באים לתוך המקוה בלא הסילון לא הי' צריכי' לתקנה זו כל עיקר כמ"ש הש"ך ס"ק ק"ג, אבל לא רצו בענין זה שא"כ כל הגשמים יקלחו לתוך המקוה וישטפו הבית לכן נעשים הסילונות באופן שיוציאו המים לחוץ רק אם מצטרכי' להורידן למקוה אז יניחו סילון זה תחת מוצא המים שבסילונת לכן בעי של עץ אבל אם אפשר לעשותו מחובר וודאי המקוה כשירה:

ומה שנסתפק מעכ"ת אם מהני אם יביאו שלג וקרח בכלי' הנקובים שלא יתקבצו ג' לוגין מהפשרתם תוך הכלי ולהניח' ע"ג נסרי' המונחי' בתוך החדר שהוסק שם ויפשרו טרם ירידתן לתוך הבור לא ידעתי מקו' ספיקתו ואדרב' מה שאנו נוהגין לתת השלג בתוך העוקה ולהפשירו שם ע"י אבן מלובן, הוא רק למאי דקיי"ל כר"י שעשה כן מקוה לכתחלה במידבא וכתב הראב"ד בס' בעה"נ דלא הכשיר אלא לכשיתפשר, וכתב שם דלת"ק גם לכשיתפשר לא מהני לכתחלה כיון דבעת ירידתו לתוך העוקה עדן לא הוי מים אמנם הלכ' כר"י דמעשה רב, ובזה שנתפשר מקודם גם לת"ק מהני אמנ' מדברי הש"ך שהרכיב דעת הראב"ד ורש"י והרז"ה להדדי לפסול קודם שנתפשר, ובאמת טעמא דהרז"ה, הוא משו' דהוא מים מעליא ונפסל משום שאובין, ועכצ"ל דגם להראב"ד הא דאין עושין לכתחלה מקוה של שלג הוא דוקא אם הובא בכלי ובאמת שכ"כ הב"י אחר שהביא דברי הראב' מש"כ בקיצור דמבואר מדבריו דאם עשה כל המקוה מהם דפסו' אי מדדו בכלי משו' שאוב עכ"ל והא דכשר אם נתפשר היינו משום דפנים חדשות בא לכאן, א"כ בנד"ד שהובא השלג בכלי הנקוב בשוליו גם לת"ק שרי, דלא פליג הת"ק רק דל"ל פנים חדשות, ודי למבין שעכ"ז דברי הש"ך אינם מדויקים דלדעת הרז"ה דהוי מים ממש ומפסלי משום שאובין גם לכשיתפשרו לא יחזרו להכשרם דלדבריו אין כאן פנים חדשות ולקצר אני צריך דמוכ"ז אץ עלי ויאמין לי מע"כ שאין לי העתק לא מתשו' זו ולא מתשו' שכתבתי לו ליישב הר"ש שבהג"ת ואמטי ליה אפריון למעכ"ת אם יצוה לא' מהעומדים לפניו להעתיק לו שתי התשובות ובזה אצוה את חסד ד' על ראשו ד' יחזקהו ויאמצהו בחלימות גופו ונפשו כנפשו:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה סה

להנ"ל.

פאקש עש"ק מ"א למב"י תרכ"ו לפ"ק:

על פקפוקו על מה שהמנהג הפשוט בכל המקוואות הנעשים בכל תפוצות ישראל ממי גשמים היורדים למקוה ע"י סילונות מהגגות, ולמען לא יהי' הווייתם ע"י דבר המקבל טומא' עושים הסילון האחרון שמתוכו יורדי' המי' למקוה משל עץ, ומדקדקים ג"כ שלא יעשה הסילון הלזה ע"י שיתחברו הנסרים במסמורת של ברזל לחוש לשיטה דסובר' דהכל הולך אחר המעמיד' כ"א במסמרת של עץ יתחברו הדבקים זה לזה, וחושש מע"כ אחרי שידוע שא"א להכניס המסמורת עד אשר ינקבו "בבארער" מתחלה ואחרי אשר יקוב חור בקרשי' יתקעו בהן המסמרים ותליא בפלוגתא אי בית קיבול העשויה למלאו' שמי' ב"ק דהנה הרמב"ן במיוחסת והרשב' חוששין לדעת תוס' בסוכה דשמי' ב"ק, ובאמת גם בעיני יפלא למה לא שתו לב עד"ז גדולי האחרונים אשר עיניהם כיונים לחקור שיהי' המקוואות כשירות לכל הדיעות, והנה כבר הרגישו שתוס' בסוכה די"ב סותרים ד"ע למש"כ הם בעצתם בשבת דנ"ב ע"ב גבי טבעת של עץ וחותמו מתכות, ולכאורה הי' נ"ל בדעתם לחלק ולומר דכ"ז שלא נתמלא הנקב אף דתתחל' נעש' ע"ש להתמלאות מילוי עולם ושלא להתרוקן עוד, מכ"מ כיון דעדן לא נתמלא ויכול לקבל דבר, עדן מקבל טומאה, אבל אחר שנתמלא מילוי עולם ודעתו שלא יתרוקן תו ולא יהי' עוד ראויה לקיבול בטל ממנו תורת ב"ק ודמי לתבן ועפר שאין עתיד לפנותו עירובין ד' ע"ח, ולכן בסוכה אשמעינן דכ"ז שלא נתמלא שמי' ב"ק אע"ג דעשוי' כדי למלאות ולכן אף דסיכך בהן אחר שנתמלא ופקע מהן תורת קבלת טומאה ג"כ לא מהני דהוי כבלאי כלים בסוכה דט"ז, ועוד לפימש"כ הרמב"ם דנקיבות עשויין למלאות בחיצים של מתכות, א"כ ע"כ הסוגי' מיירי דעדן לא נתמלאו דאח"כ אף בחיצים זכרים אין מסככין אף אי גוף החיצים ש"מ המה בר ממטללתא דהא המה הן בית יד ומקבלי טומאה מטעם ידות, משא"כ בשבת דמיירי דכבר נקבע החות' בתוך הנקב לכן בטל ממנו תורת קבלת:

אבל זה אינו שאם נאמר דכ"ז שלא נתמלא הוי ב"ק א"כ אף לאחר שיתמלא לא יפקע ממנו תורת טומאה דלהעלות מידי טומאה בעי' שינוי מעשה ולא מהני מה שדעתו שלא לפנותו ולא להתרוקן, וביטלה שם לעולם, לא מהני כמש"כ תוס' סוכה די"ג ע"ב ד"ה אם פסולת וכו' ואף דהמסמורת נתקעו בחוזק זה לא הוי שינוי מעשה כדמוכח ברמב"ם פכ"ו דקבעו במסמרים בעי' ג"כ שיבנה עליו וע"כ דכיון דמתחלה נעשה כדי להתמלאות לא ירדה עלי' תורת טומאה, אמנם אחרי ראותי שהרב המבי"ט בקרית ספר כת' דאין

שום דעת דסובר דעשוי' למלאות שמי' ב"ק מדאורי' ומאן דמחמי' הוא רק מדרבנן אטו ב"ק שאין סופו להמלא מילוי עול' א"כ שפיר י"ל חילוקי הנ"ל דדוקא נקבים שהן עדיין ריקנים רק שסופן להתמלאות מילוי עולם יש לגזור עליהן אטו נקבים העשויין להתמלאות בדבר שסופו להפנות, דלאו כ"ע ידעו דעתו של הבעלים אי למלאות מילוי עול' או לא, אבל אחר שנתמלא בדבר שהכל יודעים שאין סופו להפנות כגון מילוי החותם בחור הטבעות אין לגזור עוד, כנ"ל ליישב סתירת דברי תוס' והא דהקשו על רש"י סנהדרין גבי כדור ואימם ולא תירצו דהתם מיירי לאחר שנתמלא ולהכי מטהרי רבנן כיון דגם קודם שנתמלא לא הוי ב"ק מדאוריי' רק מדרבנן ולאחר שנתמלא דבטל הגזירה דרבנן לא מקבלי תו טומאה, ונ"ל דס' תוס' דהתם ע"כ קודם שנתמלא מיירי דלאחר שנתמלא ג"כ ר"א מודה דבטל ממנו תורת טומאה, ואדרבא לר"א יותר מסתב' לטהר אחרי מילאותם מלרבנן דס"ל פכ"ג דכלים דאם נקראו מטבילין כמות שהן דהוי חיבור המילוא עם העור ורבנן פליגי דלא הוי חיבור, וא"כ השתא לרבנן דמה שנתמלא לא נתחבר לבית קיבולו לא מטמא כ"ש לר"א א"ו דקודם שנתמלא מיירי ובזה ר"א מחמיר משום גזיר' דאתי לחליפי בב"ק שעתיד להפנות מהן מילואיו, ולכן שפיר הקש' תוס':

אמנם מדברי הרשב"א בתשובתו ובמיוחסת משמע דל"ל חילוק זה, אבל ראיתי שבשבת גם הרשב"א בחידושיו כ' דלכן טבעת של אלמוג וחותמ' של מתכות דאינה מקבלת טומאה מכ"מ דב"ק העשוי' למלאות הן ועכצ"ל דס"ל ג"כ החילוק הנ"ל, והא דפוסל לסיכוך בסולם הוא מטעם שכתבתי דשאני סככה דגם בבלאי כלים לא מסככין משום דאתי מכלי הה"נ בזה כיון דכ"ז דלא נתמלא הוי מקבל טומאה גם לאחר שנתמלא לא מתכשר לסכך כן אמרתי לפום ריהטא, אבל בינותי בגוף דברי הרשב"א וראיתי שדעתו שם בסולם דמקבל טומאה מה"ת אף שעשוי למלאות, וא"כ לפימש"כ לעיל גם אחרי שנתמלא לא יופקע מה"ת מידי טומאה וקשה ממש"כ הוא בעצמו בטבעת ש"ע וחותמו מתכות, וא"א לתרץ ג"כ בחילוק שכ' תוס' וכ' הפוסקים שזהו דעת הרמב"ם דלא לסתרו דבריו שבהל' כלים למ"ש בהל' סוכה, שבחיצים לפעמי' נוטלין הברזל מן העץ דהא בסולם אין דרך ליטול השליבות מן הירכים, ע"כ נראה דס"ל להרשב"א דדוקא במקום שכל אדם ברצותו יכול להסיר המילוי, וא"צ מעשה אומן להחזירו להעשות ראוי לקבלה, כעין החיצים נקובות וכן שליבות הסולם הוא דהוי ב"ק, משא"כ חותם הקבוע בטבעת שלא בנקל יכול אדם שאינו אומן להחזרו שיהי' עוד ראוי לקבלה בזה לא הוי ב"ק, ואם סברה זו נכונה א"כ הני נסרים שנתחזקו ונתדבקו יחד ע"י יתידות ש"ע והם תקועים בחוזק כ"כ שא"א להוציאם ויתידות בל ימוטו לעולם, גם אם בחוזק

יד נפריד הקרשים ובקורנס יכה על חלקי הסילון ישברו היתידות באמצען אבל לא ימושו מחוריהן, ולא ילוזו ממקום מושבותיהם, ולא יתרוקן החורים שמלאו אותם עד אשר במקבת [באהרער] יכרו חורים חדשים, ובזה אפשר דכ"ע מודים דלא מיקרי ב"ק, ולא דמי זה למש"כ הנוב"י מ"ק חי"ד סי' צו בחלונות שיעשה חיזוק העשיות מזכוכית ע"י מסמרים ש"ע ולא ינקב מקדם לתחוב היתידות בנקבים דהוי ב"ק העשוי' למלאות, דשאני התם דראשי הכונסות מגולים ויכול כ"א להוציאן ע"י צבת [צאנגע] ואין מחוסר תעשה אומן להחזירן לקיבול, משא"כ בנד"ד שכל ב' ראשיהן תקועים בחוזק בתוך נקביהם, ויש קצת ראי' לסברת הלזו ממשנה דכלים פט"ו מה' הותל שהוא נותן ונוטל מתוכו טמא ואם אינו יכול עד שיקרענו או עד שיתירנה טהור, אלא כיון דבשעה שנוטל מתוכו בטל ב"ק לא קבלה דשעה זו כ"א תשמיש עראי הה"נ בנתמלאו החורים ביתידות בל ימוטו לעולם ואם ירצו להפריד החלקים ישברו, ולא יהי' החורים לקבלה כ"א בפעם הזאת לא הוי כ"א תשמיש עראי:

תשובה סו

להנ"ל.

פאקש, עי"ט ש"ס תרכ"ו לפ"ק:

ע"ד מקוה הסמוכה ומחוברת ע"י ברזא לבאר שנובע בו מים חיים, ואם יפתח הברזא בשעת הטבילה זוחל מי המקוה לבאר שמים שבו נמוכים ממנה, ואמרתי לו פא"פ שאין לחוש מפני שכותלי הבאר מעכבים שלא תזוב משם ולהלאה לא הוי זוחלין כ"א ב' מקוואות הסמוכים ומר עוד מפקפק בדבר, באומרו דלפי"ז אם נעשה בור עמוק להזחיל בו הנשפכים מהמקוה וכי זה לא יקרא זוחלין אם לא נסתם נקב המזחילה, והדין עמו בזה, ואף אי היו מי הבאר הרבה מנקב הברזא שזוחלים מי המקוה ממעלה למטה ג"כ הי' מיקרי זוחלין דאין הנזחלים מתערבין כמ"ש הרמב"ם והובא בש"ע ולפי שיטת הש"ס דקטפרס אינו חיבור, משא"כ במקוה זו שהגיד לי מעלתו שאף אי מי הבאר מועטים מכ"מ גבוה העליון של הבאר מהתחתון של המקוה ובכל עת שיפתח הברזא מים במים יגשו, בזה כ"ע מודים לסברת הריב"ש דלא הוי זחילה כ"א עירוב מקוואות ויעי' ש"ך סס"ק ל', ואי אפשר לומר דמהרוק חולק ע"ז דהא שוקת והוא לשיטת הש"ס יבמות לפי שפירשו הר"ש והרא"ש שטבלו בשוקת שלא הי' כלי אבל היתה חסורה ע"י חיבור למקוה שלימה, ובעי' שיהי' פתוח בשעת הטבילה ולא פסלו מטעם זחילה, וכן הוא כל חיבורי חסר' לשלימה ע"י נקב כשפה"נ, אמנם מה שרוצה מע"כ לסמוך על

האומרים שהמקוה בעצמה מקורה מעין, ואין להם ראי' כ"א ממה שרואים שוה גובה המקוה למי הבאר ובהתגבר מי הבאר גם יוגבה קומת המים בהמקוה, ובהתמעט קומת המים בבאר גם במקוה יומעטו, וכן הי' כאשר חפרו חפירת המקוה לא יוכלו להעמיק יותר חפירתם מפני שטיפת המים, ולדידי אין ראי' שהוא מעין בפ"ע, כ"א מי הבאר מתחלחלים ע"י גידים שבקרקע כותל מחיצתן ויזובו מחפירה האחת אל חברתה, ואם אמנם למש"כ הרמ"א סעיף נ"ב דמצטרפי' נקבי החלחול לשפה"נ בכה"ג ובגמ' דחגיגה דלא מהני החלחול שבקרקע הוא דוקא אם מתחלחל מחסירה לחסירה אבל לא כשאחד שלימה, אמנם כבר הישג הרמ"א בפסק הלזה בספר ח"ן תשו' מ"ם, וכן הביא הגאון לבושי שרד בסוף ספרו חידושי דינים שתעשה כזה אירע בפולין והורה הגאון מ' משולם זצ"ל לפסול החסירה עד שתנקב כשפה"נ, והסכימו עמו חכמי דורו דלא כרמ"א, ויש לי ג"כ בזה דברים לפרש דברי רש"י בחגיגה שם ולתרץ דברי הרמב"ם שלא הביא הדין דמקוה שחלק בסל וגרגותני, אמנם מאפס הפנאי מוכרח אני לקצר, ויהי' ד' עמו ובכל אשר יפנה ישכיל, והנני תמיד מוכן באשר יקראני אענה:

יואל אונגר מרעכניטץ.

בשולי המכתב

אין לפקפק על מש"כ דזחילה ממקוה למקוה שאצלה אם מים במים נפגשו לא יופסל, והבאתי ראי' משוקת יהוא, ולומר דשאני התם דהוי חיבור מעלי' ע"י נקב כשפה"נ והוי כמקוה אחת שהמים שבו זוחלים מפינה זו לפינה שכנגד' משא"כ אי הנקב פחות משפה"נ, וראי לדברי דאף בפחות משפה"נ לא הוי זחילה ממים למים כי ישוקו להדדי, מסל וגרגותני שחלק המקוה לשנים דפסול כיון שבכל חלק פחות ממ"ם סאה וכמ"ש רש"י ויעי' ג"כ מש"כ הר"ש פ"ו משנה ה', אבל אי בכל חלק היו שיעור מקוה לא יופסל ע"י שזוחלים להדדי ע"י נקבי אריגת הסל, ואף שכתבתי לדעת רש"י והרא"ש לא מצטרפי נקבי האריג' לשפה"נ, והא דסל וגרגותני שמילאן כלים והטבילן דטהורין היינו לשיטתם או כדמשמע מרש"י ע"י שבפיו כשפה"נ ולדעת הר"ש דבטלי המים שבתוך הסל לגבי מי מקוה, ועכ"פ מוכח כמו שכתבתי [עיין לעיל בתשוב' ס"ג]:

תשובה סז

פאקש, פורים קטן תרמ"ג לפ"ק:

החיים והשלום לחתן חתני הרב מו"ה עמרם פישער נ"י האבדק"ק יינק יע"א:

אתמול בלילה קבלתי מכתבו ולא אחר מלהשיבו מיד ע"ד שאלתו, אמנם לא הבנתי כראוי עניני ספיקותיו דהנה מתחלה כתב לעשות ברזא ארוכה כעין מקל שמהודק יפה בתוך הנקב שברצפת האבן וממילא כשיוגבה המקל יזלו המים מאליהם לצינור שתחת הנקב וישפכו לחוץ, וכ' מעלתו שצריך שהמקל הזה יהי' חלק מראשו עד סופו ולא ימצא בו שום גומא, וכ' מעלתו דאם נעשה גומא ע"י האומן אף דלא נעשה לקבלה משמע מלשון הרמ"א דג"כ פסול ודוקא בנעשית ממילא ע"י לחלוחת המים מכשיר, ואני אומר להיפוך ממש"כ מעלתו, דאפי' לדעת החולק שם בהגה' מרדכי בקידושין ומחמיר אפי' בנעשה הגומא מאלי' ע"י לחלוח' המים ולשי' זו חשש החרי"ק כשקבע מרזב להזיל מי גשמים למקוה ליקח נסרים המשופים היטב וחלקים מאד בלי שום חטט וגם להגבי' קצה האחד למהר זחילת המים כדי שלא יהי' זמן להרקיב הנסרים, מכ"מ בזה מודה, דדוקא התם במרזב המביא מים סבר אף דנעשית מאלי' ולא כיון בה שום אדם לקבלה מכ"מ מסתמא ניחא לי' לבעל המקוה שאותו הגומא תקבל הצרורות ויהיו המים הבאים לגומת המקוה נקיים מצרורות, וזהו דוקא במרזב המונח שהגומא שבתחתיתה מעכבת הצרורו' משא"כ במקל הזקוף שאין קבלת גומתה לשום תועלת:

והנה אם ירצו לעשות ההזלה כדי לנקות המקוה ע"י מקל הזקוף, העצה היעוצה שיעשו צינור זקוף באחת הזויות מראש המקוה לסוף האבן המנוקב ויהי' מהודק יפה בתוך הנקב של האבן אבל יהי' נקב קטון בשולי השפופרת סמוך מאד לשולי המקוה, ובתוך השפופרת הלזה יותחב המקל, והוא כמכחול בשפופרת שאם יוגבה המקל וזלו המים מאליהם לתוך הצינור שתחת האבן המנוקב, והוא כעין שעושין נשים הכובסות שיש להן גיגית גדולה לכבוש הבגדים במים עם אפר שקורין לויג ויש שפופרת עם מקל זקוף בתוכו וטרם תגביהו המקל לא יטיפו מהגיגית שום טיפה, וכשתגבהינה המכחול בשפופרת חיש מהר יריקו מי האפר ויזלו לחוץ:

אבל ממה שכתב מעלתו אח"כ נראה דכוונתם לעשות הנקב בשולי אבן א' מהעומדים בצדדים ולא באבן המונח על הקרקע ורצונם לתחוב שם ברזא של נחושת שקורין פיפען שבהפתח הברזא יזלו המים מאליה' לחוץ, והנה בדרך זה אם אותו כלי דבר המקבל טומאה תלי' בפלוגתת הר"ש והרא"ש אם מניעת הזחילה ע"י דבר שתק"ט מקרי ג"כ הוויתי שלא ע"י טהרה, ואין הדבר תלוי במש"כ הנוב"י, דהא בהסרת הכלים המק"ט יזלו כל המים לחוץ, וצריכי' אנו לדין אם כלי כזו מקבל טומאה דאנו חוששין לדעת הר"ש שהיא דעה הראשונה בש"ע:

לכן אם ברזא הלזו מק"ט אסור למנוע הזחילה על ידה, אמנם מעלתו הביא בשם מ"ו חת"ס דברזא של מתכות אין שם כלי עלי' ואינה מק"ט, אבל ידע דמ"ו מיירי בברזא שהוא רק יתד של מתכות התחובה בנקב של דופן ואינו מיירי בכלי שקורין פיפען, אלא יתד שקורין צאפפען וזהו וודאי שאינו כלי כלל, אבל פיפען הוא שיש לו צנור ארוך ונקב בתוכה שתחוב בו הברזא ורק אם יפתח הברז' יכול להוריק המים, אבל בעת שהברזא סותם הנקב יכול לקבל, והוא כמו הדדין שהיו בכיור שאין ספק שבהיותו סתום בר מקבל טומאה הוא, ואפי' בפיפען של עץ דהמק"ט הוא, רק כשיפתח דעת הר"ז מרגליות ועמו הסכים מו' בח"ס בטל מלהיות כלי, ולענ"ד גם בעודנו פתות מקבל טומאה, כיון דהדיוט יכול להחזירו ול"צ מעשה אומן, וכדאית' פ' כ"ו ממס' כלים, ואין כאן מקומו:

אמנם קיימ"ל כל המחובר לקרקע לענין ק"ט כמקרקע דמי אבל דוקא אם נעשה מתחלה לשמש את הקרקע אבל אם מתחלה נשתמשו באותו כלי בתלוש לא מהני מה שחיברה אח"כ לקרקע כיון דלאחר שירד לק"ט אין עולה מטותאת' אלא בשינוי מעשה, אבל אם רצונם ליקח בחנות או אצל אותן חדשה שעדיין לא נתייחדה לשום תשמיש, דעת המל"מ פ"ב דהל' כלים גבי בגד שחשב עליו לצורה דכל זמן שלא נתייחד לשם דבר המק"ט לא מיקרי ירד לק"ט ומהני מחשבת הקונה להוציאה מידי ק"ט והגאון הנוב"י קלס לסברת המל"מ ובאמת יש להביא ראי' לדבריו ממש"כ הרא"ש סוף פ"ק דסוכה בשם הר' ישעי' מטראני, אבל אין ראי' זו מכרחת די"ל דמהרימ"ט סובר דסתם מחצלת לאו לשכיבה ובעי מחשבה להוריד עלי' תורת ק"ט, ואני הבאתי בתשו' אחת דלא כדברי המל"מ, וראי' אחת אני זוכר מג"מ דנדה דנ"א ע"ב דסתם שבת לכמנא עבידא ונחית עליו תורת ק"ט אוכלין ולא עלה מידי טומאת אוכלין עד שנתן טעמו בקדירה, אבל אם הי' סתמא לקדרה גם כי לא נתן טעם ג"כ לא הי' מטמא ט"א, ולא אמרי' דמסתמא עבידי לכל מה שמתצרך הן לכמכא והן לקדרה ואזלינין בתר מחשבתו:

ע"כ בהא נחיתנא אם רצונם לסתום זחילת מי המקוה ע"י ברזא, או שיעשו ברזא לחודא בלי צנור דהוא רק יתד של מתכות או של עץ מהודק יפה בנקובת האבן או אם ירצו ע"י ברזא שקורין פופען שיעשהו האומן מתחלתו לסתום את הנקב ההוא ולשמש את המחובר לקרקע, ובזה אסיים:

ודש"ת יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה סח

פאקש יום ב' לסדר נצבים תרי"ט לפ"ק:

שנות חיים ושלום יוסיפו לידיד נפשי הרב מו"ה אברהם צבי נ"י האב"ד דק"ק באגארד ואגפי' יע"א:

יקרת מכתבו הגיעוני והשליח אץ עלי לכלות מעשי ולא נתנני השב רוחי ע"ד שאלת מעכ"ת במקוה שעשו בני הגליל וקבעו גיגית של עץ בתוך החפיר' וחשוקיו ברזל והגיגית מנוקבת בב' נקבים אחת סתומה בבנין והאחת עשוי' לסתמו בברזא ודפי הגיגית יש להם שיניים כמו יותדות לתחוב בדף הסמוך לו, הנה מתחלה אומר על הנקב העשויה לסתום בברזא אף שהיא נקובה כמוצא רימון אינה מועלת ולא כלום אף שלא סתמו הברזא עד אחר חיבורו לקרקע לא הוי לדעתי כאלו נעשית מתחלה במחובר דאף טרם הוקבע הברזא בתוכו היתה מקבלת טומאה והיתה עליה שם כלי בתלוש, אף שהגאוני' בעל בית אפרים ומ"ו בס' חת"ס הסכים עמו שכל כמה שאינו סתום לא הוי כלי, לדעתי גם להם וגם להגאון נוב"י נעלם משנה ערוכה פכ"ו מכלים בכיס של שנצין אף שאינו מקבלת ולא כלום כשהוא פתוח' מכ"מ כוון דהדיוט יכול להחזירה וא"צ מעשה אומן לא נתבטלה שם הכלי ממנה ע"י שנפתחה הה"נ בברזא שכיון האומן לתחוב בה ולסתום הפתח בכיון וכל הדיוט יוכל לתחוב ולסתום פה הנקב, וא"כ הנקב הלזה לא הועיל ולא כלום ועל הנקב האחר שנסתם בבנין כל סמיכת היתר המקוה הלזה ומעכ"ת כ' על הנקב הראשון שהוא כמוצא רימון ובנקב הנקבע בבנין לא כ' מע"כ שיעור, ולדעתי אף ששיעור מוצא רימון לא מצאנו בטוש"ע גבי מקוה כ"א שיעור כשפופרת הנאד עכ"ז אני לעצמי מורה להחמיר ולהצריך כמוצא רימון, והוא מטעם שכ' הד"מ אות י"ב דאף לדעת הר' ירוחם דל"מ נקב בכלי לטבול בתוכו מכ"מ כשהוא כמ"ר מהני מים של שלמה, ואף דגם בנקב כמ"ר יש לדחות ראי' הד"מ די"ל שאני התם בים דשלמה דמחוברת למעין היתה והחיבור מועיל מה"ת אף לטבול בתוך כלי כמ"ש הר"ש והרא"ש רפ"ה דמקוואות ואין האיסור אלא מדרבנן ובאיסו' דרבנן מהני ביטול שם הכלי ע"י הנקב כמו דמהני לענין שלא לעשות שאוב משא"כ באינו מחובר דטבילה בתוך כלי דאוריית' בזה אפשר לדעת הר' ירוחם ל"מ הנקב מכ"מ הלא כל הפוסקי' חולקים עליו ואין אנו צריכין לחוש לדעת היחוד אבל אם אינו נקוב כמ"ר אפשר דגם לדעת הרמב"ם אינו מועיל בכלי עץ דבעי' לדעתו נקב המטהרו ר"ל דמוצאו מידי טומאה ובכ"ע הוא כמ"ר, אף דהב"י כתב דהרמב"ם להקל בא דנקב המטהר בפחות משפ"ה ג"כ מהני ולא להחמיר על שפה"נ וראיתו ממש"כ הרמב"ם השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ היו נקובין כשפה"נ ראיה זו אניני מכיר דהא דמהני התם נקב כשפה"נ אף שלא בטל שם הכלי ממנו משום שהוא עומד בתוך הים והמים מקיפיפין מכל צד דלכ"ע מהני הטביל'

בתוך כלי מטעם חיבורו למעין, ולחיבור סגי כשפה"נ אבל כשאינו מחוברת נלענ"ד דלהרמב"ם לא בטל שם הכלי כ"א כשינקב נקב גדול המוציא מידי טומאה:

וע"ד החשוקים של ברזל וודאי למאן דלא אזיל בתר המעמיד ככלי מתכות יחשב ואף שבסי' ק"כ בש"ע פ' שא"צ טביל' הוא מטעם שכת' תוס' ורא"ש סוף ע"ז דלענין טבילת כלי סעודה אזלינן בתר הפנימי שנשתמש בו ואף דגם הפנימי אזיל בתר המעתי' מכ"מ לא דמי לכלי מדין ומו"ר בחת"ס דמקיל בזה איני יודע כוונתו האיך עלה על לבו להקל במה שתוס' והרא"ש חשו לספק, וסברת הנוב"י דאינו אלא מונע שלא יופסל אח"כ אבל לשעתו הרי מכונסים המה בתוך החפירה היא צדקת מאוד ואם החשוקים נעשו מתחלה להדיק דפני החביות הלזו לית דין צריך בשש ואף אם נעשו סתם אבל אם לקחם מחביות אחרת המחזקת במדתה כגיגית הלזו בזה דעת הנוב"י להחמיר, ואני אומר דדוקא דבר שהוא כלי בעצמו כשהי' תלוש אף החובר אינו מבטלו משא"כ יתידות או חשוקים דכשהן לעצמן גולמין הן רק אם מחזיקין הכלי הם עם הכלי בצירוף נעשין ככ"מ, אבל אם מסירן מכלי הישינה שבורתן מטהרתן, ואם נעשם ונקבע' אח"כ לגיגית הלזו העשוי' לקובעו בקרקע הרי הוא כאלו מתחלה נעשה לשם קרקע כן נלענ"ד ולתנם טרח הגאון נוב"י:

אמנם ע"ד הנקבים העשויין בתוך הדפין ונקבעו בהן היתידות זה תלי' בפלוגתת הפוסקים בנקבים העשויין למלאות אי שמי' בית קיבול והרמב"ם סותר ד"ע דבהלכות סוכה פ' דשמי' ב"ק ובהל' כלים פ' דאין שמי' ב"ק גם תוס' סתרו ד"ע דבסוכה פ' דהוי ב"ק ובשבת דנ"ב גבי טבעת של אלמוג וחותמו של מתכת כ' דלאו שמי' ב"ק ולענ"ד דכ"ז דלא נתמלאה שמי' ב"ק וזהו חיצים של נקיבה דסוכה אף דסופן להתמלאות, משא"כ בטבעת של אלמוג דכבר נתמלאה הב"ק בחותם ובזה מיירי ג"כ הרמב"ם דכלים שכבר תקעו הסדין של ברזל דאי משום יד לא הי' מטמאה אלא בשעת מלאכ' כמ"ש הרמב"ם פ"כ דכלים הלכה י"ג אמנם הרשב"א גבי סולם וודאי דסובר דאף אחר שנתמלאה לא נתבטל שם כלי מני ובש"ע או"ח סי' תרכ"ט חושש לדבריו אמנם בנ"ד נלענ"ד דהא דטבילה בתוך הכלי אסור מדאורייי' אין הטעם משום דהוויתי ע"י טומאה וכמש"כ הנוב"י מ"ת סי' קמ"ב דהא אפי' בכלי אבנים ובכלי גללים או כ"ע העשויין לנחת פסול מה"ת לטבול בתוכו וכמ"ש המרדכי שבועות בשם הר' יואל והובא בב"י מטעם דבעי' דומי' דמעיין שיגיעו המים בקרקע ולא יהי' כלי חוצץ יע"ש ואם ניקב בכדי טהרתו צ"ל דבטל אגב הקרקע וכמ"ש תוס' שבת דף צ"ה ע"ב ד"ה ומודה ר"ש וכו' וא"כ בנ"ד שהחלול שבתוך הכלי אין ראוי לקבל שמנוקב כראוי ומה שתחתית המקוה הם

הנסרים שעומדת הטובלת עליהן הם דברי' המקבלין טומאה אין בזה משום טובל ע"ג כלים כיון דהמים צפין עליהן והוי כבנין כמ"ש האחרונים בסי' קצ"ח ומה שהדפנות הן דברים המקבלין טומאה ל"ל בה דאינם מונעים הזחיל' כיון דהמקוה בתוך התפירה ובלי הדפנות ג"כ לא היו נזחלין כ"א היו מתמעטים והולכין מעט ואם אין הזחיל' ניכרת אינה פוסלת כמשאי' בש"ע בשם הרשב"א דמביא ראיה ברורה לזה בשער המים דהא ארעא חלחולא מחלחלא, ומה דמונע שלא יופסל מכאן ולהבא מטעם חסר ע"ז כ"ע מודה אפי' למאן דבעי גם מניעת הזחילה ע"י טהרה דלית קפידא כיון דעכ"פ בשעת טבילה זו לא גרמו וקבלו טומאה את טהרתו וכמ"ש הנוב"י שהבאתי וטבילה בתוך הכלי ג"כ אינו כיון שתוכו אינו כלי דפנימי שלה אינה מקבלת טומאה לכן לדעתי אין כאן שום חשש ומקוצר הפנאי מוכרח אני לקצר וד' שנותיו יאריך ויכתבהו לחיים טובים ומתוקנים הדש"ת:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה סט

פאקש, ד' דסליחות תרמ"ד לפ"ק:

יזכהו ה' לטובה, ויפקדהו בפקודת שלום ושלוה, הרבני מו"ה יצחק ווייס נ"י בק"ק העדיעס:

ע"ד שאלתו במקוה שבעירו ששתי גומות סמוכות זל"ז, ובאחת מהן המים הולכים ומתחסרים, וכעת עוד מ"ס מי גשמים בתוכה, ורוצים לנקות האחרת השלימה ולשפוך שאובים בתוך הנזחלת למלאות ממנה ע"י נקב כשפה"נ את האחרת כיון דהיא עצמה פסולה מסתפק מעלתו אם תכשירה האחרת, תשובה, הנה עיקר דין זה מבואר להדיא בהראשונים דבמשנה ג' פ"ג דמקוואות איתא בור מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו וכו' ופי' הר"ש והרע"ב דמיירי שהאמה היא חרדלית של גשמים ורצונו דאם הי' ממעין הית' מטהרת בכ"ש וכ' עוד במשנ' ה' פ"ה על משנה זו דמיירי באין מ"ס באמה דאל"כ הי' מטהר השאובים וכ"כ הרא"ש בפ"ד דמס' ב"ק, אלמא דאם הי' מ"ס בהחרדלית אף דלא הי' החרדלית ראוי' לטבול בתוכו, מ"מ הי' מכשיר המים שבבור, והנה הש"ך בס"ק נ"ה הביא כ"ז וכ' עלה ועיי' לקמן סעי' ס' כוונתו דאם האמה היתה יורדת בשיפוע גדולה דהיתה קטפר' לא היתה מכשרת מי הבור אף אם הי' בה מ"ס דאין הנזחלין מתערבין, רק דמיירי במקו' שאינו משופע ביותר וכמ"ש הב"י בסוף הסי' על קושי' הראב"י, ולכן כ' הש"ך בס"ק ב' בשם הב"י במעין שהוא זוחל דמצרפין לת"ס כל המים

שמתחלה ועד סוף דמיירי ג"כ שאינו משופע ביותר וכ"כ להדיא בד"מ אות ו' ולפי"ז בנדון שאלתו דהמקוואות זוחלים זל"ז בשוה ואין כאן קטפרס אין בהדבר ספק, וכן מ"ש המרדכי בשבועות והובא בב"י וז"ל זאת אשר השיב הר"ש להר"י אחיו אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלאה מקוה חמים ולחברו אל הנהר כשפה"נ, ואסר הר"ש מטעם גזירת מרחצאות מייריי ג"כ שלא הי' הנהר יורד במדרון גדולה שאין בו חשש קטפר' או אפשר דס"ל דדוקא להכשיר ע"י החיבור החסירה מהמליאה בזה אמרי' דאין הנזחלין מתערבין משא"כ להכשיר השאוב, ובר"ש משנה ח' פ"ו מסתפק בזה, וגם הראיה שנדפס משמי ראיה נכונה היא דהא המקוה שנשתנה מראה מימיו ג"כ פסולה בעצמה ומ"מ מכשרת האחרת, ומ"ש מע"כ לחלק משום דשינוי מראה אינו אלא פסול דרבנן, אין נראה דכל דתקנו חכז"ל כעין דאוריי' תקנו, דאל"כ וכי נאמר דכמו שמעין מטהר בכ"ש כן נמי מקוה דמה"ת לטבילת כלים ברביעית סגי' א"כ מקוה שאין בו מ"ס תטהר בור מ"ס שאובין להטביל בו כלים אע"כ לאחר שבטלוהו לרביעית הדין לכלים כמו לאדם דתקנו שיהי' דינו שוה לאדם, ומלבד זה הא גם במקוה שנתקלקלה אין הזחילה ניכרת והדבר מבואר בפוסקים הראשונים שבית ישראל נשען על הוראותיה' הובא ג"כ בש"ע דאם אין הזחילה ניכר אין לחוש ולא נמצא מי שמפקפק ע"ז:

ומה שהביא מע"כ דברי מו' בחת"ס שפי' מקוה שנמדד והי' בו מ"ס מצומצמת ואח"כ נמצא חסר, והשיג מע"כ שלא כן פי' רש"י בגיטין, וודאי שהדין עם מע"כ שנעלם לפי שעה דברי רש"י הללו, אבל לא די זה אלא מה שהוליד מ"ו מזה דאם הי' מתחלה יותר ממ"ס לא היו כל הטהרות טמאות למפרע רק לפי החשבון, גם זה מפוקפק לפמש"כ הפמ"ג בסימן ק"ה במשבצות במקוה דחסר ואתי דמשום דיצאה מחזקתה זמן מה, ואין לנו לומר דעכשיו ממש אירע זה מחזיקין מדינא למפרע אף לחולין וכדקי"ל באו"ח סי' תס"ז דמחזיקין מזמן לזמן, והיא סברת הרשב"א גבי גבינות, אף דלא קי"ל כוותי' בסי' פ"א דמשירין בהוגלד קודם ג' ימים, משום דהתם חזקה הבאה מכח רובא עדיף מחזקה דהשתא אבל חזקה דמעיקרא ואתרע השתא, בזה חזקה דהשת' שקול כמו חזקה דמעיקרא, ולפי דבריו גם בענין זה שהי' הרבה ממ"ס במדידה ראשונה כיון דאין לנו לתת הגבול דעכשיו נעשה רק השיעור שהי' יכול לחסר ממ"ס הוי שיעור זה כמו ג' ימים דהוגלד דלא הי' מהני חזקה דמעיקרא אי לא משום דאתי' מכח רוב:

אבל נראה לע"ד דנעלם מבעל פמ"ג דברי התוס' קידושין דף ע"ט ד"ה ושמואל דהקשו המקשה דלא ידע מחזקת טומאה ותרתי לריעותא גם לרב הי' יכול להקשות דהא מודה רב בתוך ו' דאיכא חזקת נערות דלא אזלינן בתר חזקה דהשת' והמקוה הי' בחזק' שלימה

ולפי דברי הפמ"ג לק"מ דכמו דביומא דמשלים שית דליכא חזקה דמעיקרא פליגי רב ושמואל אי אזלי' בתר חזקה דהשתא, הה"נ במקוה דחסר ואתי ובטל חזקה דמעיקרא, לכן לרב דאזיל בתר חזקה דהשתא אף לקולא במקום דאין חזקא דמעיקרא מנגדות לכן במקוה הוי וודאי לטמא אף ברה"ר משא"כ לשמואל דלא אזיל בתר חזקה דהשתא כלל, א"כ למה טמאות ברה"ר, ואף דהוא לא אמר דעדיף חזקה דהשתא רק דהוי שקיל עם חזקה דמעיקרא ומידי ספיקא לא נפקא וא"כ גם לרב צ"ל דהא דטמאות ברה"ר משום תרתי לריעותא, ח"מ לא הי' יכול להקשות לרב דלמא ס"ל כיון דחזק' דמעיקרא אתרע כיון דחסר ואתי אין חזקה דהשתא עדיף לי' משא"כ לשמואל דלא אזיל כלל בתר חזקה דהשתא:

עוד העיר מע"כ על ת"ש מ"ו בת"ס לדחות ראיי' המהרי"ק דפסול זחילה היא מדאורייי' מדחיישינן לשמא ירבו הנוטפין על הזוחלין, וכ' דלדעת הש"ך בסי' ק"י דאף בס' דרבנן אי אתחזק איס' לא תלינן לקולא ולתי' א' בגמרא דעירובין דף ל"ו אף בעיקרו דרבנן, וא"כ ה"נ גברא בחזק' טומאה הוא, וע"ז העיר מע"כ דהא נגד חזקת טומאה דגברא איכא חזקת המקוה דכשר' היתה טרם דרבו עלי' הנוטפין, עוד העיר מע"כ דא"כ למה הקילו בס' שאובין כיון דאתחזק אי' דגברא טמא הי' טרם שטבל במקוה הספיק':

הנה עיקר דין זה הוא פלוגת' ת"ק ור"י רפ"ב דמקואו' ורמב"ם פ' כת"ק ולדידי' כל ספק דרבנן לקולא וכן סובר האו"ז שהביא הש"ך בסי' ק"ט משמו דאם נתערב חד בחד אי' דרבנן מותרי' לשני בנ"א ואף דלא קיי"ל כהאו"ז משום דחד בחד גופו של איסור מקרי וגרע מספק ביש חזקה לאיסור, אבל הש"ך קאי בשי' הרשב"א דפסק כר' יוסי, וכ' עוד בשם הרשב"א בתשו' דגם איס' שנתערב חשוב איתחזק איסור' אף דגם ההיתר איתחזק בתטרובו' זה מ"מ הוי אקבע איסורי' ולכן י"ל אף אי מתנגד לחזק טומאה דגברא חזקת המקוה מ"מ מקרי אקבע אי' וכן מצינו בר"פ האשה רבה דפריך הגמ' בתרי ותרי הבא עלי' באשם תלוי קאי, וכ' התוס' והא בחטאת קאי ותי' דחזקת אשת איש אתרע דחזקה דאשה דייקא ומנסבא מרעא לה לחזקת אי' ואפ"ה קאמר דבאשם תלוי קאי משו' דעכ"פ איקבע איסורא וה"נ כן, אמנם מה שהקשה מס' שאובין בלאו דברי מ"ו קשה דמשמע דבס' שאובים שטהרו חכמים לא תלי' כלל בפלוגתת ר"מ ור"י ולמה לר"י לא אזלינן בתר חזקת טומאה, ואם נימא כסברת מעלתו משום דאיכא חזקת המקוה כנגדו, קשה הא תינח בכל גוונא דתני במתני' אבל בתוספתא דתניא צינור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ס' מן הצינור למקוה פ' מן המכתשת דפסול דהביאו ראי' משם דכולו שאוב מדאורייי' ולא אמרינן דלעולם מדרבנן מ"ת פסול משום חזקת טומאה דגברא לכן כי

איכא רוב מקוה כשר משו' דאיכא חזקת המקוה נגדה לכן כשרה, ולכן ג"כ לא ניחא לי מ"ש הנוב"י מה"ק סי' ס"ה לחלק דדוקא בנתערב אי' דרבנן חד בחד ונאבד א' מהם דלא אמרינן בי' ספק דרבנן להקל כמ"ש הש"ך דשם היינו מוכרחין לאסור שניהן ואפי' היו של ב' בני אדם ולא הי' א' תולה בחבירו אלא בדבר היתר שנאסר בזה אמרי' אם לא שאלו בב"א וגם לא שאלו עליו ועל חבירו דתולין להקל אבל באי' דרבנן מצד עצמו אין חולין לכן במקוואות גם קודם שטבל לא מקרי איתחזק אי' שהרי אם היו של ב' בנ"א היינו מתירין כשבאו לשאול זא"ז ולכן אף אם היו של א' או שבאו לשאול בב"א מ"ת לא מקרי אתחזק איס' עי' ח"ש הפמ"ג במשבצות או"ח סי' שצ"ג בשם הפרישה דבעיקרא דרבנן אף בב"א שרי, וא"כ הי' יכול לומר בפשוט דלכן לא מיקרי במקוואות אתחזק] אבל קשה א"כ בהך דמכתשת נתונה בצדה דמחלק התוספתא בין היתה ריקן או רוב מקוה כשר דהוכיחו מזה דכולו שאוב מן התורה מנלן דלמא בהיתה ריקן דמי' לאי' דרבנן חד בחד דאין א' יכול לתלות בחבירו משא"כ אי נאסר תה שהי' בו בתחלה דא' תולה בחבירו גם קשה א"כ למה צריך שתהי' רוב מקוה כשירה אסי' אם לא היתה רק מיעוטא למאן דאית ליה כולו שאוב מדרבנן הי' א' תולה בחבירו, אלא וודאי דספק שאובי' למקוה לא דמי לשאר אי' דרבנן דהקילו חכז"ל בפירוש תקנתם לאסור שאובון דספיקן להתיר, ולכן בפ"ד דטהרות איתא ו' ספיקות שטיהרו חכמים וא' מהן ספק מים שאובי' למקוה ובתוכן ג"כ ספק דברי סופרים והא מים שאובי' הם דברי סופרי' אלא וודאי דזה בפירוש הותנה:

עוד הביא מע"ל דברי הגד"ט לחלק בין אם הספק נולד בגברא ובין דהספק היא בתקוה וכדברי הריטב"א, הנה הספר הזה לא ראיתי מעולם, ובלתי ספק אצלי שכוונתו למ"ש הריטב"א גבי שליא בבית דאין לחשב חזקת הכלים שבבית דאם השליא טמא נטמאו ממילא הכלים שבאוהל המת, ואם זהו כוונתו נ"ל ששגג בהבנתו דא"כ גם במקוה שנמצא חסר למה אזלינן בתר חזקת טומאה דטובל כיון דהספק היא במקוה י"ל דאם המקוה היא בחזקתה ממילא הוטהר הטובל, וכן סכין שנמצא פגום כיון דאיכא חזקה להסכין ממילא נסתלק אי' שאינו זבוחה מן הבהמה, אלא וודאי דהריטב"א לא קאמר אלא דווקא התם דאנו צריכין לדון על השליא אם יש בה וולד היא אסורה בהנאה וגם טעון קבורה, ולענין השליא דלית בה חזקה מנגדת לרוב שליות דאית בה וולד ואיך אפשר לטמא את השליא ולטהר אח הכלים משא"כ במקוה אין לנו לדון על המקוה אם מליאה או חסירה הוי דגם מים שבבור חסרי' מותרין לשתייה ולכביסה ולרחיצה רק דנין אם מתטהרין בה אדם וכלי' מטומאתן וא"א לדון עליה להקל מכח חזקתה אם לא

תתנגד חזקת טומאה, וכן סכין של שחיטה אין אנו צריכין לדון עליו אם פגום או מתוקן דגם סכין פגום ראוי' לחתוך בו ולהשתמש בו לכן צרכו, וכל מה שדנין עליו היא אם ראוי' לזביחה ולסלק אי' שאינו זבוחה ואיכא חזקת אינו זבוחה כנגדו, וא"כ גם בספק מקוה אם היא שאובה או לא הלא אין אנו דנין רק לטהר אדם וכלים מטומאתן:
והנני דו"ש חלוש הכח ורפה ידים יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה ע

פאקש יום ג' שמות תרל"ו לפ"ק:
שוכ"ט לכבוד הרבני כמו"ה יהושע בלוי נ"י שו"ב דקהל ד' פעלדוואר יע"א:
ע"ד שאלתו במקוה שהמשיכו לתוכה מי גשמי' ע"י סילונות והסילונות נמוכים בתחלתם רק במקום הקולות להמקוה הם גבוהים ואין כל המים הבאים לתוך הסילון הלזה יכולים לשפוך לתוך המקוה רק אם רבו המים בסילון הלזה נשפך מים העליונים לתוכה ובקרקיעתו של הסילון נשאר עוד מים, והמקוה לא נתמלאה מצד שני עד מקום הקילוח של הסילון הלזה? הנה דין זה לא נתבאר לא בטור ולא בש"ע אבל היא מבואר בתוספתא מובא בר"ש פ"ה משנה ח' דמקוואות וז"ל מטהרים את המקוה העליון מן התחתון כיצד מביא סילון של עץ ומושכו ומשיקו אפילו בכשערה ודי, ואם נכפף הסילון כ"ש פסול ע"כ ודוקא אם הסילון יכול לקבל ע"י שהוא רחב באמצע כ' הרמב"ם רפ"ה דאין פוסלין והחילוק מבואר ששם הרוחב שבאמצא אין מעכב שכל המים שבאו לתוכו יתקלח לבסוף ממנה, רק ששוה' שם כיון שהקילוך לצאת קצרה אבל בכפוף למטה שישארו שם המים נעשו שאובים, אבל הראב"ד פ"ח הלכ' דין אחרי הביאו דין דתוספת כ' וקשיא לי שהרי אמרו במשנה הכלים הטהורים שבכלי חרס הסילונות אעפ"י שהם כפופי' ומקבלים, ותירץ דאעפ"י שהם טהורי' לעצמן מכ"מ כיון דבני קבלה הם פסולין למקוה וכוונתו מבואר דאף דלא הוי כלי לענין שיקבל טומאה מכ"מ פוסלים המים למקוה מטעם שאובין ע"כ מי יבון להקל נגד דברי התוספת' והובא בראשונים להלכה הראב"ד והר"ש ואף שכ' הכ"מ דדין דסילון הרחב באמצע הוי תיובת' דהראב"ד מכ"מ כבר כתבתי דיש סברא לחלק ע"כ לדעתי צריכים לנקות את המקוה ולערות ממנו כל המים עד שלא ישארו בה ג' לוגין שכל המים נעשו שאובין ובוודאי אין חילוק לדעת הראב"ד הנ"ל אם נכפף בתחל' או בסופו, והנה לדעת ר' שמעי' בהגהת מרדכי דקידושין בכל צינורות צריכים לעיין תמיד אם לא נעשה בהן גומות שיכולים לקבל צרורות וחול אכן רבים החולקים כיון שלא נעשה בכונה לקבל הצרורות אבל בכ"ז אם אינם מקבלים

מים להשאר שם והוי כעין צינור שרחב באמצע אבל בגומא או בכפוף שישאר שם גם מים מבלי שיתחלחל לתוכו צרורות פסול לדעת הראב"ד:

וע"ד קושייתו על מש"כ תוס' דכלים דאחר לא נאסרו להדיוט רק לגבוה ומייתי ראיה דבדבר שנעבד בשינוי נאסר אף להדיוט, ולמה לא הביא ראי' מפסוק דמדי דנעבד ומוקצה גם בלא שינוי אסר לגבוה א"כ בשינוי נאסר גם להדיוט, לק"מ דהתורה מיירי שעבד או הקצה בהמה דידי' אבל בהמת אחרים לא מוכח מקרא דיכול לאסרו ולדעת רוב הפוסקים גם ע"י שינוי אינו יכול לאסור של אחרים לגבוה רק מדרבנן:

ומה שהקשה על רשב"א דהקשה על שיטת רא"ה דאף דאין אוסר דשא"ש מכ"מ אסור באכילה א"כ מפ"הג משוחט בחוץ לע"ז על ר"ה הלא בלא ר"ה ג"כ קשה, והקשה למה הקשה הרשב"א מדעת המקשה ולא הקש' כן גם לפי האמת דבחטאת העוף הא הוי כנחירה? גם זה לק"מ דרק על המקשה הקשה דגם בלא ר"ה כיון דאינו חייב על ש"ח רק בגמר השחיטה ומדעשה בה מעשה טריפות תו לא חזי' לפתח אהל מועד ולא יתחייב על ש"ח, אבל באמת בעוף שחצי קנה פגום ובאים בבת אחת ולפי דקיי"ל שחיטה שאינה ראוי שמה שחיטה שפיר מתחייב על ש"ח דבשעה ששחטו היתה ראוי לפתח אה"מ, ואחר שמת העוף כיון דלא התירו השחיטה נעשה נבילה:

ואחתום בברכה יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה עא

פאקש יום ה' פ' ויקרא תרכ"ז לפ"ק:

כנהר ישגא שלומך אהובי חתני כבני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י אבדק"ק האללאש יע"א:

ע"ד שאלתך במקוה שנפרצה כתלי' ונפסלה מלטבול בתוכה יען שמימיה זוחלין, ובצדה עוגה אחרת ריקנית אי מותר לשפוך מים למקוה הזוחלת כ"כ שתהיו המים נשטפים על פני' ותתמלא הריקנית וכתבת דלא מצאת א' מהמחברים שידברו מזה רק ממשמעות לשון הש"ך ס"ק ק"כ שכתב דמיירי שהמים היוצאים חוזרין למקומם דאל"כ הרי הם זוחלין ולא עלתה להן הטבילה ולא כ' ג"כ דהמקוואות לא הוכשר', ראי' זו יש לדחות דלכן לא כ' דהשאובה לא הוכשר כיון דמיירי דהעוק' עמוקה מחזקת מ"ס כמ"ש הרי"ף סי' רצ"ה, וא"כ אם זה שטבל בהשאובין הוציא ראשו מתחילה בעוד כסתה המים שבשני המקוואות האחרות את ראש וזחלו המים שנשטפו משני המקוואות הכשרות לתוך גומא הלזו נטהרה השאובה בהזלת מים הכשירים לתוכה, ואז לא הי' נטהרה מהזוחלת

כיון שהמים לא יצאו אז לחוץ על שפתם דיש להם מקום לנוח בגומא הלזו, ולכן אף אי הוציאו ראשיהן כאחת, כיון דא"א לצמצם ויכול להיות שהוצאת ראש של זה הי' קודם הוי כספק שאובין:

אבל הדין דין אמת שזריעת מים בתוך מקוה הנזחלת נדונו כאותן מים שהיו בו בתחלה, שגם הם אם הוליכם למקוה אחרת שאינה זוחלת הי' כשירה, וראיה ממה שאיתא פ"ג דמקוואות והובא בש"ע סעיף כ' בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצא' ממנה דפסולה ופי' הר"ש והרא"ש דמיירי שהאמה ממי גשמים ואין מ"ם סאה באמה קודם חיבורן למקוה והובא ג"כ בש"ך ס"ק נ"ה, הרי לך להדי' הדין שנסתפקת בו ועוד ראיה ממשנה דספ"ה פלוגתת ב"ש וב"ה גבי חרדלית דמיירי במי גשמים שיורדין מן ההר דלב"ש נוטפין מטהרין בזחילה וסובר ג"כ קטפרס הוי חיבור דמיירי שיש מ"ס בצירוף, וב"ה חולק וקא' בתוספתא עד שיהי' עגול מ"ס, ומטעמא דלא מצרפי' למה שיורד מדרון לפי דקטפרס היא אלמא אי לא היו באים במדרון הוי מצרפי' להו והסברא ג"כ נותנת דהא המים שהיו במקו' הנפסלה לא נפסלו מעולם שאם נסתום פרצות הכותלי' או נוליכם אל מקום אחר יהיו כשירין לטבול בתוכו, וכיון דהמים כשירים למה לא יכשירו ג"כ המים הנזרעי' לתוכה, אבל מצינו רבותא יותר בסעי' כ"ה דאם נפסלו המים בשינוי מראה דאם היו מ"ס שאוב לתוכן עד שיחזרו למראיהן, והנה המים בעצמן פסולין ואם נשאוב לתוכן עד שיעלו על שפתם ידחו המים שהיו שם מתחלה ולא ישארו אלא השאובי' מכ"מ כשיר' המקוה דהשאובין כבר נטהרו בזריעתם למ"ס המחוברים אף שהמ"ם הי' פסולים, כיון דאפשר לחזור ולהיות כשירים אם יחזרו למראיהן, ודברי הטו"ז שם ס"ק ל"ח אינם מובנים, דגם בשאובין שהומשכה אם היו כ"א סאין מתחלה נא יפסילו אף לשהיו מרובין ממה שהי' בו מתחלה, וכמשאי' להדי' בסעיף מ"ד דאפילו השלימו לאלף סאה הוכשרו כולן, ובדוחק יש לומר דהא דקיי"ל דשאובין שהומשכו נכשרו ברביי' הוא מטעם ביטול ברוב, והא דמותר למלאות בכתק ולהמשיך אפי' אלף סאין הוא מטעם דקמא קמא בטיל, ואם הק"א סאין הי' פסולים מט"א שהיו משונה מראיתן א"א לפסול לבטל פסול אחר כמו דאיסורין אין מבטלין זא"ז, משא"כ אי היו מ"ס דתחשבינין למחובר והמים הבאים לתוכה הוי כאלו נזרעו בתוכן ומעצמן הם כשירים בלי שיצטרך להבטל, אבל כ"א סאים לא מחשבי מחובר וצריכים לביטול ברוב והנני מקצר בדברי' שאין להם פקפוק שכוונת ב"ה לפסוק דין אמת כהלכה:

והנני חותם באהבה רבה חותנך הדש"ת יואל אונגר:

תשובה עב

להנ"ל.

פאקש, יום א' ח' טבת תרי"ז לפ"ק:

ע"ד שאלתך בגיגת של עץ שנתונה בתוך המקוה ונקבוה כשפ"ה אך לא חברוה בסיד וצרורות לארץ, כי אינה עומדת ממש על הארץ ועוד יש ריווח הרבה בינה לבין תחתית המערה, וכתבת שהאחרונים הקפידו על הסתימה בבנין שלא יחשב כשיורי כלי, ונכספת לדעת מה דעתי בזה, הנה האחרונים שהבאת לא ידעתי ולא ראיתים, והנה הדבר הזה שצריך דוקא לסתום הנקב בבנין הוציא הב"י מדברי הרמב"ם, ולפי פירוש הר"ש והרשב"א והרשב"א על התוספתא לא הוזכר מזה מידי, ואומר אני שגם הרמב"ם כפי שהבין הב"י מדבריו לא הצריך לסתום הנקב כ"א בלא נקבה נקב גדול כשפ"הנ רק שהי' נקב המטהרו מידי טומאה שהוא כמוצא זית בכ"ח ועדיין שם כלי עלי' אף שלענין הדין יצא' מתורת כלי מכ"מ לענין שמא לא אבדה עדיין שם כלי עד שיקבענו בבנין, וע"י הבנין תאבד גם שמה, משא"כ בנקב כשפה"נ דהוי שבורה ממש ואין שם כלי תו עלי' והדין לכאורה מפורש במשנה והביאה גם הרמב' בעצמו השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא א"כ היו נקובין כשפ"הנ, אמנם מזה אין להביא ראי' דהנקב מבטל שם הכלי די"ל דהתם משום חבורה להים היא דמטהרה אותה, וכמ"ש הרא"ש בפירושו רפ"ה שם, גם אין להביא ראי' מדברי הב"י שהוכיח דס"ל להרא"ש דאף אם נקוב כשפ"הנ אסור לטבול בתוך הכלי, וביטול שם הכלי ע"י הנקב אינו מועיל רק שלא לפסול המים אם יטביל עצמו חוצה לה, מדכ' הרא"ש רפ"ה דטעמא דשידה ותיבה הנקובה כשפ"הנ משום דהים מקיפה וכשירה משום השקה ולא מתרץ בפשוט דשידה ותיבה מיירי דנקובה למטה שאין מקבלה שום מים מהנקב ולמטה, והנקב ביטל שם הכלי ממנה, אע"כ דלא מהני הנקב לשיטתו לטבול בתוכה, ולמה לא תי' הב"י בפשוט דלטבול בתוכה לא מהני הנקב לחוד אם לא נקבע בארץ בבנין, די"ל דלפירוש הרא"ש בהתוספתא דלא נפק הדין דיצטרך לבנין מתוך התוספתא וודאי דאין לנו לבדות סברה זו מלבנו ולהקשות על המשנה, וכמ"ש ריש דברי:

אבל יש להוכיח סברתי ממה שהקשה הב"י לדברי הרמב"ם מהא דשידה ותיבה שכלי עצם ננהו ושיעורן לטהרתן כמוציא רמון שגדולה משפ"הנ, ולמה מתיר הרמב"ם אם נקובין כשפ"הנ והוכיח מזה דאף דלקולא לפחות משיעור שפ"הנ אזלי' בתר תורתן לטהר מטומאתן, אבל להגדיל השיעור משפ"הנ לא אזלי' בתר תורת הכלי לענין טהרה מטומאה, והוא באמת דוחק גדול [ומסברה החיצונה הוי אזלי' בתר אפכא, בכ"ע אף

דבנקיבת שפ"הנ בטל השם אבל עדן לא בטל דין ותורת הכלי, אבל בכ"ח אם גם בטל תורת והלכות הכלי מכ"מ עדן לא בטל שם הכלי והבן] ולא משני בפשוט דהא דהשידה והתיבה שנקובה כשפ"הנ בתוך הים מטבילין בתוכה אין הטעם משום דהונקב ובטל שם הכלי ממנה, אלא משום דמחוברת להים ע"י הנקב כשפ"הנ היא וכל המחובר למעיין כמעיין היא, אבל אם בפני עצמה היתה עומדת באמת בעי' נקב המטהר' דהוא כמוצא רמון, והיא קושי' גדולה וחזקה לדבריו, ואשר על כן נלענ"ד דס"ל להרב ב"י כיון דמצאנו להרמב"ם פ"ט דפוסל מים שבתוך השוקת אף אי מחוברים למעיין, אלמא דס"ל דלא מהני עירוב המקוואו' לענין לטבול בתוך הכלי ולא חילק בין סמוך לצד א' ובין המקוה מקיפו מכל צד וודאי דס"ל דלענין טבילת אדם לא מהני החיבור להתיר המים שבתוך הכלי לטבול בתוכה, והא דכ' הב"י דלהרמב"ם צ"ל דתרי שוקת והוא היתה בירושלים עיין על דבריו, ולא כ' בפשוט דחד שוקת היתה וטבלו הכלים בתוכה ממש, אף דכלי היתה, שחקקוה ואח"כ קבעוהו, וגם לא היתה מחזקת מם סאה, מכ"מ הכשירוהו ע"י הנקב שהיתה בה מלמטה שבטלה מהיות כלי, וגם אותו הנקב חברה להמקוה הסמוכה, והיתה הנקב פועלת שתים אחת לבטלה מתורת כלי, ואחת לחברה למקוה שלימה, דכעין קושי' זו הקשה הב"י על הרא"ש שכ' לפי פשטא דמתני' היתה השוקת כלי ומהני הנקב שלא לפסול המים היוצאי' ממנה לבית המקוה ולפי שי' הגמ' דיבמות לא היתה כלי שבקביעותא נחקקה והי' טובלין בה ע"י חיבורה למקוה שלימה, דלמה לא קאמר ג"כ לפי פשט' דטבלו בה בהשוקת עצמה ע"י הנקב, ומזה הכריח דלדעת הרא"ש לא מהני נקב כשפ"הנ לטבול בתוכה, ולפי"ז להרמב"ם דפ' להדי' דע"י נקב המטהרו מותר לטבול בתוך הכלי, למה לא כ' דבתוך השוקת יהוא הטבילו, והי' מהני הנקב גם לחיבור לשלם גם לבטל שם הכלי אע"כ דא"כ לא הי' הנקב נצטרך לבטל שם הכלי, דגם בתוך הכלי הי' מותר להטביל ע"י החיבור להמקוה, ולא הי' מביא במתני' ראי' ממנו דבטל שם הכלי ע"י הנקב, ולא כמו שכתבתי דלהרמב"ם לא מהני החיבור לטבול בתוך הכלי אם לא נבטל גם שם הכלי ממנה, די"ל דבשוקת והוא דלא נאמר בו כ"א דכל הטהרות שבירושלים נעשו ע"ג, ולא הוזכר בה שטבלו בו אדם ולכלים וודאי מודה הרמב"ם דמהני החיבור למקוה כשירה להטבילן גם בתוך הכלי, שכן כתוב ומפורש בדבריו ספ"ג, אבל לאדם שכ' לאסור באין חילוק בין סמוך בצד אחד או הוקף מכל סביביו משמע דס"ל דלא מהני החיבור למעיין, והא דהתיר בשידה ותיבה הנקובין כשפ"הנ מצד שהנקב ביטל שם הכלי הוא, ושפיר הקשה הב"י והוכיח דינו דלחומרא לא בעי' נקב המטהר, עכ"פ יצא לן שאין א' מכל המפרשים שיצטרך לשיטתו לסתום

הנקב המבטל שם הכלי בבנין דוקא, כ"א הרמב"ם, ולשי' הרמב"ם הא דשידה ותיבה שבים הנקובין כשפ"הנ לאו משום חיבור להים הותר כ"א מצד הנקב, שבניקב למטה ואין מקבל שום מים מיירי, וחזינין להדי' בנקב גדול כשפ"הנ לא בעי' חיבור לארץ בבנין ודו"ק:

ובמה שכתבתי דלהכי תרתי בעינין הנקב שיצא מתורת כלי והחיבור בבנין לבטל שם כלי יתבאר פירוש בדברי הגמ' ב"ק פ' המרובה במה שפריך אי הכי אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי, דר"ל בשלמא אי שינוי השם לאו מלתא היא שפיר דאף דע"י שנקבע בארץ בבנין נשתנה שמא דכלי מכ"מ אסור משא"כ לדידך דשינוי מלתא היא ורק לקולא בשאיבה דרבנן מקילין בקבעו לחתיכת עץ [ולא סילון שלא נחטט קבלת הצרורות, כ"א עץ בעלמא דוודאי החקיקה עשה לה שם חדש עי' שם בתוס'] א"כ גם חקקו ושתרו ומשני שאני התם דהו"ל תורת כלי בתלוש, וכפי אשר שכתבתי דלא מהני ביטול שם לחודא כ"א בהצטרף גם ביטול תורתה ודינה, ומזה הטעם חילק הב"י בקבעה כשהוא שלם לא מהני נקב המטהר ובעי' כשפ"הנ, משא"כ נקבה מתחלה, דבנקובה כשהוא תלוש' ובטל ממנה תורת הכלי ופסולא רק ע"י שם כלי וכשקבעה בטל ממנה גם שם הכלי, משא"כ חברה כשהוא שלם ובטל ממנה שם הכלי, ואפ"ה היתה פסולה לטבול בה, גם אם ינקבנו לא תוסיף כח היתירא דלא ידעו לחלק מה בין בתר שניקב לקודם שניקב כיון דלהם גם מתחלה לא היתה כלי, והשבר לא הועיל ולא הזיק, משא"כ נקב גדול כשפ"הנ דגם לפי סברת העולם מבטל שם הכלי אין לטעות:

מלבד כל הנ"ל אומר אני כיון דלדעת כמה מהפוסקי' גם בתוך כלי גמור מותר לטבול אם הוא מחובר למקוה ומעין כמו שמבואר ברשב"א בשער המים ובתשובה ובריטב"א למכות שהובא בס' ב"ה ורבים מהפוסקים שהובאו באס"ז ביצה, וגם הר"ש והרא"ש שאוסרין טבילה בתוך כלי המחוברת למעין רק מדרבנן ומגזירת מרחצאות מיירי וכל זה אם הכלי שלם אבל בניקב כשפ"הנ דלכל הפוסקים בטל ממנו שם כלי ומותר לטבול בתוכו, ואין לנו אלא חששא דהרמב"ם כיון דבאה משיורי כלי ועדיין שם הכלי עלי', לזה וודאי יש לסמוך על חיבורא למעיין, דהא בכלי גמור אינה אלא גזיר' דלמא יטעה להתיר גם במקום שלא יהי' כשפ"הנ, והכא הוי כמו גזירה לגזירה, ועוד דהא וודאי כלי נקובה אטו כלי שאינו נקובה לא גזרי' דא"כ נפל פתא בבירא גם אם נחברנה לקרקע נגזור אלא וודאי בין כלי שלם או הנקובה פחות משפ"הנ לבין הנקובה כשפ"הנ לא טעי אנשי, וכיון דמחוברת למעין וכשיהי' הנקב כשיעור ממילא תהי' מחוברת שוב ליכא למגזר, וגזירת הרא"ש הוא דוקא אם מקבלת מים למטה מהנקב שהנקב לא התיר הכלי

ורק החיבור ובזה יש לטעות בין חיבור כשפ"הנ לבין פחותה הימנה, ולחוש גם בהכא דלפעמים יונקב כשפ"הנ ויחובר למעין אבל קלוח המים לא יהי' נגד כל הנקב דלא מהני כמ"ש בש"ע סעיף נ"ב, ואם כי אין נ"מ לנדון שלנו דניקב בשוליו וכל הנקב תמיד נגד המים שבמערה תחתית, וודאי דאין לחוש לשום דבר, אבל גם אי הי' הנקב מן הצד לא הוי חיישי' להכי דהא אפי' להשיק החסר מן השלם דבעי' החיבור מדאורייי' ל"ג לכך ולמה נגזור כאן בכלי שיצא מדין ותורת כלי וגם כבר אבדה שם הכלי ומחוברת למעין ג"כ כדינה, והמחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהי' אבל הבא לחוש לדברי הר"אש לפי מה שפירש הב"י דבריו שבתשובה, והר"יו ס"ל ג"כ הכי דלטבילה בתוך הכלי לא מהני גם נקב כשפ"הנ, וחומרא זו איתא ג"כ במחוברת למעין אם לא מקיפה מכל צד, וכמו שהוכיח הב"י מדבריו בשידה תיבה שבים, דאפי' היתה נקובה בתחתיתה לא הי' הרא"ש מתירה אם לא הוקפה מסביב תבא הברכה על ראשו, ויעשה כמש"כ הד"מ דבנקיבה גדולה כמוצא רימון ע"כ מודה הר"אש כמו שמוכח מים של שלמה וחל"מ:

חותנך הדש"ת יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה עג

פאקש עש"ק פ' וארא תרל"ז לפ"ק:

רב שלומים לחתן בתי האהוב הרב מו"ה עמרם פישער נ"י:

מכתבו קבלתי ולא אחר מלהשיבו מיד ע"ד שאלתו באשה שיש לה ווסת מורכבת ווסת הגוף בימים ידועים, דהיינו שהוא לימודה לחוש בפי כריסה ושיפול מעיה ג' ימים קודם יום המוגבל לראותה, אם צריך להפריש ג' ימים קודם, והנה הדין פשוט שא"צ הפרשה רק אותו עונה שלמודה לראות בו, ולא מטעם שכתב מעלתו מדאיתא בוסת הגוף שאם למודה לראות בסופו אינה אסורא אלא בסופי, דהתם בווסת פיהוק לחודא מיירי אבל אם בא ווסת הגוף בזמן ידוע צריך לחוש כמו בוסת הימים לחוד, כמשאי' בש"ע שם סעי' כ"ה ודברי הטו"ז בס"ק ל"ט נדחים בנקה"כ, אבל מטעם אחר דאף דהפיהוק סימן שמתעורר הדם לבוא, מכ"מ לא מקדמי עד יבוא יומו, ולכן אם בפעם ג' פיהקה יום א' קודם משני פעמים הראשונים, אמרי' דפיהוק דאתמול גרם והאי דלא חזאי אתמול משום דאכתי לא מטמא זמני', והדבר פשוט באין ספק כלל, ומה שהביא מעל' מש"כ מו' בחת"ס דהא דבעונה הסמוכ' הותר קריבה, אף למ"ד דקריב' דג"ע הוא מדאוריית' משום דעונה הסמוכה לוסת אינו אלא משום חשש דלמא מחמת חימום התשמיש האורח מקדם לבוא, במחכ"ת לא דיבר נכונה דא"כ מנ"ל לפוסקים דבוסת הגוף אם למודה

לראות בסופו דמותר לשמש עד סופו, וראיה ממשנה דף ס"ג דכל הטהרות שעשתה בתוך הוסת טהרות, דלמא לשמש חיישי' דחימום התשמיש יגרום שיזלו דמי' קודם משא"כ בטהרות, ועוד דעיקר האסמכתא דוהזרת' לעניין טהרות מיירי ובגמרא קאמר על ב' מימרות דרבא דאמר וכמה עונה ואמר נמי הלכה כר"י דמצריך שניהם דהא דהלכה כר"י ה"א לטהרות כלומר דחששו טפי, ואי מהא דצריך להפריש עונה ה"א עונה אחריתי ולא אמר דה"א דוקא לבעלה משום חשש חימום התשמיש:

גם כ' שם באותו תשובה דמה שחילק הנוב"י בין סמוך לוסת ובין וסת גופא דחיישי' לשמא תראה ולא לשמא ראתה שמצא כן בבד"ה להרא"ה, גם זה כתב במח"כ שלא בעיון דסברת הנוב"י דנגד חזקת אורח בא בזמנו איכא חזק' טהרה, וחזק' לא מהני להבא כמו דמחלק בגמר' לשמא מת ושמא ימית, ואין הדבר ברור למעיין דחזקה אורח בזמנו בא הוא כעין רוב שרוב פעמים רואה בעת הוסת, וכמו שכל דבר שהוחזק ג' פעמים שמוציא הדבר מחזקה שהי' לו בראשונה, ואפי' מן הרוב מוציאה כמו בשור המועד ובמילה דרוב שווריי' אינן נוגחין ורוב וולדות לא מתים מחמת מילה, אבל דברי בד"ה וסברתו המה ברורי' וחזקי' דהא דלא חיישי' לוסת גופא אם עברה ולא בדקה הוא מטע' כיון דחזקת דם הבא מן המקור בהרגשה באין, וזו כיון דלא ארגשה לא ראתה, וכוונתו אף דאיכ' רובא דרוב פעמים יזלו דמי' בעונתה, אבל כיון דאיכא רובא דבכל פעם שראה בעונ' היתה מרגשת וא"כ אתרע לה רובא, ואוקמא אחזקתה משא"כ סמוך לוסת אמרי' דודאי תראה וגם תרגישה, ולסברה זו גם יש ליישב למאן דאי"ל דקריבה דג"ע דאורי' האיך התירו בעונה הסמוכה דאם אותו שיטה כשיטת הרא"ה, א"כ בחיבוק ונישוק אם תרגיש יפרוש, משא"כ בתשמיש דפרישתו ג"כ אסורה:

ואי לאו דמסתפינא אומר ליישב סתירת הראב"ד שהב"ח ומג"מ הניחו בקושי' והטו"ז ונק"הכ ותנח"י כל דבריהם נדחים יעי' ס"ט הייתי אומר דוודאי אם למודה לראות באותו יום בתחלת הפיהוק, יש לחוש כל עונה הסמוכה דלמא תראה באותו עונה ותפהק, כיון דבאותו עונה חיישי' דמקדמת האורה לבוא א"כ ה"נ יקדם ותפהק ותראה, אבל אם אינה למודה לראות בתחלת הפיהוק ממש, א"כ למה נאסרנה מקודם דלמא תקדים לראות הלא לא תראה עד שתרגיש תחלה פיהוקה ואז יפריש עצמו ממנה, כן נ"ל:

מה שהקשה על רש"י דף י"ט לק"מ דכוונתו להקשות אם לא היתה כגריס למה לי הרגה מאכולת הלא כל כתמים בפחות מכגריס תולין להקל ואם הוא כגרים מאי מהני הרגה, והוא פשוט מאוד, והנני לתבוקשו תמיד:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה עד

להנ"ל.

פאקש, יום ה' ב' מנחם אב תרל"ז לפ"ק:

אתמול קבלתי מכתבו וע"ד שאלתך באשה שקנחה פי' הטבעת לאחר עשיית צרכי' ולא ידעה אם נגעה באותו עד גם אותו מקום, ומצאה דם על העד, ולא הורגלה לראות דם מבית ריע שלה, ואין לה מכה ולא כאב שם אם נתלי מכ"מ שיצא הדם מפי טבעת שלה, והבאת דברי הטו"ז סי' ק"ץ סקכ"ג שתילי בידוע שיש לה מכה בבית הרעי, ונסתפקת דלמא גם בזה אף שאין לה שם מכה מכ"מ כיון דספק אם נגעה כלל באותו מקום אפשר דקיל, ולענ"ד דאין ראי' שם איכא מקום לתלות כיון דנתעסקה סמוך למקום שמצוי שם הדם, והטעם אף שהמקור עלול ג"כ להוציא דם מכ"מ תלינין במקום הדם, כיון שאין דרך דם המקור לבוא שלא בהרגשה ע"כ תלינין במכה שעלולה להוציא דמים כל כך כמו המקור והם באים שלא בהרגש ועוד יש טעם כמש"כ הטו"ז בסוף דהא תולין במכה שידוע שמוציא דם, ואדרבא להיפוך למה לא מתיר אלא שלא בשעת ווסת, הלא גם בשעת ווסת היינו חולין במכה שידוע שמוציא' דם לולא שא"כ לא תטמא לעולם וזה לא שייך הכא שתטמא אם תזהר לקנח רק א"מ ולא תגע למקום המכה, ויש לי מקום לתרץ והדברים ארוכי' אבל בזו שאין לה שום מכה, ואפי' כאב אין לה לסמוך על דעת טו"ז דכאב כמכה, ואיך נתלה הדם במקום שאין מכה ואין דם, ואי משום דאין מחזיקין ממקום למקום כדאי' דף נ"ח היינו דוקא אם הדם שנמצא כאן נתלי שלא הי' מתחלה במקום הנמצא כ"א בא ממק"א לכאן, אבל זה דמי לנמצא בבשרה נגד בית התורפה דחיישי' דבא לשם ממקורה, ומאי חילוק יש בין הלוקה מהחגור ולמטה דחיישי' דלמא נפל דמי מקורה שם ובין עד הזה דחיישי' דלמא נגע וכן קשרי אצבעותי' דידים עסקניות הן ודלמא נגעו, וק"ו מה התם דאין ידוע דבא מגופה דאפשר דעברה בשוק טבחים ולאו אדעתא כ"ש בזו שידעינן שמגופה בא הדם ואין בכל גופה מקום שעלול להוציא דם כ"א אותו מקום ע"כ אין דעתו נוטה להתיר:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה עה

פאקש, יום א' פ' מו"מ תרל"ו לפ"ק:

החיים והשלום לאהובי חתני הרב מה"ו זוסמאן סופר נ"י אב"ד דק"ק האלאש יצ"ו:

היום בא שאלתך הנה, ולכאורה הדין מבואר היטב דבמכה שידוע שמוציאה דם תולין אפי' באין לה ווסת וכש"כ ביש לה ווסת שלא בשעת הוסת, ועי' ש"ך סקכ"ד, רק שבשעת הווסת חוששת, אמנם כיון דעיקר הטעם דתולין במכה משום דאית לה חזקת טהרה, וכיון דבאשה זו כבר עברה עלי' כמה עידן ועדנים שלא טהרה א"ע וודאי ראתה כ"פ בעת הווסתות והיא בחזקת טמאה, הנה שאמת דעת הר"ח שבנוב"י דגם באמצע זין נקיים אשה בחזקת שלא ראתה, וחות דעת מסכים לדבריו, וגם אני כתבתי כן בתשובה דאשה יש לה חזקת הגוף שלא ראתה ומהני אף בנזקק לטומאה, וכמו ש"כ תוס' כתובות דע"ו בס' בהרת קודם דמהני חז' הגוף שלא נתנגע עוד הפעם אף שנזקק לטומאה, אמנם גם לדעת נוב"י בנד"ד תולין כיון דשלא בשעת ווסת אין הדמים מצויין במקור ותולין במכה המצוי עי' עליו בסי' מ"א, ועוד כיון שלא הרגישה איכא כאן עוד ס"ס דלמא מהצדדין ודלמא מן המכה, ואף לדעת הש"ך בסי' ק"י דלא מהני ס"ס באתחזק לטומאה, הלא בג' ספיקות מודה וכאן איכא עוד ספק דלמא שלא בהרגשה ראתה שכן כ' הס"ט רסי' קפ"ג בטעמא דתולין במקו' דאפשר למתלי אף בדיקת עד אף דהוי ס' דאוריי' דלמא הרגשת עד היתה משום דאיכא ס"ס, ס' לאו מגופה ואת"ל מגופה דלמא שלא בהרגשה, אבל כפי הנראה המכה שיש להאשה הלזו היא מחוץ למקורה כיון שראה הרופא מכתה באמצעית הכלי המוכן לזה וקשה להאמין שישלוט עין לראות העצמים בבטן המליאה, וא"כ אין כאן ס"ס הנ"ל דמן הצדדין ומן המכה שם חד הוא, ולא דמי למכה שבמקור דיש חילוק שדם המכה טמא דמקור מקומו טמא כמ"ש האחרונים:

ובזה יש ליישב מש"כ הב"י בסי' קפ"ח במעשה דהר"ש במקור שנעקר, דמהטו"ר משמע דדם נמשך מהחתיכות שבבה"ת וחולק עליו דאם דם ממש בלא חתיכות לא הי' מטהר וכ' דאע"ג דתולין במכה היינו במכה שבצדדין ולא במקור עצמו, ותמה הד"מ עליו דהא מבואר דתולין במכה שבמקור, והנ"ל לחומר הנושא דהנה בגמ' ב"ב דף כ"ד אמרי' דהא דחזקת דם מן המקור אף דעלי' קרוב, משום רוב ומצוי' עיי"ש דהוי תרי רובא חד דבמקור איכא הרבה דם יותר מן העלי' וכל דפריש מרובא פרוש, ועוד דרוב ראית דם מן המקור, וא"כ במכה שידוע שמוציאה דם כמעט בכל יום, ורוב ראיית דם באותה אשה מן המכה רק שדמו המקור מרובים, ואיכא רוב ראיות נגד רוב דמים והוי ספק השקול, כי"ב כ' הפנ"י בכתובות דף ט' דלכן גם בוגרות נותן לה לילה ראשונה דתולין בשבירת בתולים משום קורבא, ולכן תולין במכה בבה"ח אף דליכא ס"ס, דספק דמכה וספק דצדדין אין א' מתיר יותר מחבירו, אבל במכה שבפנים דליכא קרוב והוי ס' השקול אין מתירין אלא מטעם ס"ס, דס' דצדדין מתיר יותר מחבירו, אבל ס' השקול אסור דהוי ס' דאוריי אף

דאית לה חזק טהרה, דהב"י לטעמי' דסובר כשי' ר' יונה דלא סמכי' אחזק' היתר כמו שהוכיח הפ"ח יו"ד סי' כ"ט ממה שאוסר הלעיטה ספק מנקב המעים עיי"ש, ולכן סובר הב"י דלא תלינין במכה במקו' רק אם אין ידוע שבא מהמקור דאיכא ס"ס, ולכן במקור שנעקר ומרגשת שהדם בא ונמשך מחתיכת המקור רק שספק אם דם נדות או דם מכה הוי, ודם מכה מצוי יותר מדם נדות שאינו בא רק מל' יום לל', ואיכא רוב ראיות נגד רוב דמים וקורבא ליכא לא תלינין במכה, כן נ"ל לתרץ דברי הב"י, אבל האמת יורה דרכו דוודאי הטעם דתולין במכה, וכן תולין אם איכא מקום לתלות אף אם נמצא בעד הבדיקה ומשוך כמש"כ הטו"ז סי' ק"ץ סקכ"ג משום דאוקמה אחזקת טהרה, וא"צ למה שהבאתי בשם הס"ט, ואף ר' יונה לא החמיר שלא לסמוך אחזקת היתר רק לענין אכילת איסור אבל לא לאסור אשה לבעלה ולבטל מפ"ו, דלכן כל הנשים בח"ט לבעליהן, וראיתי למהרש"ל בחידושו לסמ"ג הל' נדה שהביא מש"כ ראש"ט דמדכ' סמ"ג דהתירו לרואה מ"ת לישא לאחר בלי בדיקת שפופרת ואם תבדיק בשפופרת ותמצא על ראש המכחול תהי' אסורה לשני רצו קצת להביא ראי' דא"צ לבדוק אחר הרחשים במקום שמצויי' ודחה ראש"ט, דשא"ה דגם אם תבדיק בשפופרת לא תהי' אסורה אלא מספק דלמא שוה אצבעו, משא"כ התולע אם ימצא יהי' אסור בוודאי, וכ' המהרש"ל ע"ז דלכן מותר להשליך הראשים של הכבשים ולא לפותחן לבדוק אם מים במוח, שאף אם ימצא מים אין אסורה אלא מספק ודמי שפיר לרואה מ"ת, ולדעתי העני' אם הקילו שלא לענן אשה כל ימי' ולבטלה ממצות שבת ולסמוך אחזקת היתר לא נסמוך אחזקת היתר באיסור אכילה בדבר שמצוי האיסור:

והנה ר"ע שהתיר כתם לאשה שהי"ל מכה שיכולה להתגלע והסתכלו בו תלמידיו והשיב להם דם אמר רחמנא ולא כתם, נ"ל דהאשה שאלה על עצמה להתירה לבעלה וגם על הבגד שהדם עליו אם טהור מטותא' והתיר את האשה וגם טיהר הבגד, והתלמידי' לא הסתכלו עליו על טהרת האשה לבעלה דוודאי תלינין במכה דאוקמי אתתא אחזקת טהרה לבעליהן, ולא עוד אלא אפי' לא היתה יודעות אם יוכל להתגלע ג"כ היתה מותרת וכמש"כ הרמ"א סי' קפ"ז, והטעם דבכתמים הקילו כיון דשלא בהרגשה ובקרא כתיב בבשרה עד שתרגיש, אבל הסתכלו על טהרת הדם, שגם אם בא שלא בהרגשה הא מקור מקומו טמא, וגם אין סומכין אחזקה בס' טומאה ברה"י, לכן קאמר דם ולא כתם ולא אמר בבשרה עד שתרגיש אבל אשה לבעלה שפיר תלינין משום חזקת היתר, דלבעלה לא הוי ס"ט כמש"כ פ"ק דב"ק בסוגי' דשילי' והנה אשה זו דידוע דמכתה מוציאה דם לאחר שתפסק בטהרה תוכל לתלות כל ראיותי' במכתה לעולם אף מה שתראה בשעת

ווסתה שלא בהרגשה, כיון דמכת' בפרוזדר, אין לומר דא"כ לא תטמא לעול', דוודאי תטמא כשתרגיש פתיחת פי המקור, אמנם עכשיו היא טמאה בוודאי כיון דזה זמן כביר שלא טיהרה עצמה וודאי ראתה בעונות הווסתו' וגם הרגישה פתיחת פי מקורה כ"פ ואף אם תאמר שברי לה דכל ראיותי' באותו זמן היו בלי הרגשה לא נאמין לה כיון דלא ידעה עד כעת שראיות בלי הרגשה תוכל לתלות ולא ידעה שיש חילוק בין דמים שבאו בהרגשה ובין אותן שלא בהרגשה לא נתנה אל לבה לדקדק ע"ז דהוי מלתא דלא רמי' על נפשה, כעין שוחט דלא גמר ואמר לאחר שלמד ברי לי ששחיטתי יפה דא"נ, אמנם אם לאחר שתפסק בטהר' ותתחיל לספור נקיים תגיע עונות ווסת באחת מן ימי ספירתה ותראה שלא בהרגשה לדעת הנוב"י סותרות כיון דאינה לשיטתי' בחזקת טהרה ואין תולין במכתה רק משום דאין דמי' מצויין שלא בשעת ווסת, אבל בשע' הווסת דמצוי גם דם נדות הוי ס' השקול, אבל לפי מה שהבאתי מס' חות דעת גם באמצע הנקיים נוקמי אחזק' שלא ראתה ממקורה דאין מחזיקין מראיה לראיה כמו שאין מחזיקין מנגע לנגע, ועוד יש לצרף הס"ס דלמא מן הצדדין ודלמא מהמכה דלדעת הרמב"ם גם ס"ס בשם אחד מהני, ועוד דיש עוד ספק דלמא בא בלא הרגשה וכס"ט, ועוד כיון דגם במכה מצוי כמו במקור א"כ אזלינין בתר קרוב, ואחר שתפסקה בטהרה אם תראה עוד הפעם בתוך הנקיים שכתבתי שתתלה במכי, אף בג' ימים הראשונים דדעת הש"ך בסי' קצ"ו דאין תולין אף בידוע שמוציאה דם, אבל רבו החולקים עליו ומסכימים להרמ"א, וודאי יש להקל באשה זו, דהא דאין תולין בג"י הוא אינו מעיקר הדין דהא תולין בכינה משו' דא"א לזהר, ואשה זו דמצוין בה ראיות הדמים הרבה כ"כ ג"כ כמעט א"א לה למנות ז"נ אם לא נתלה בג"י הראשונים, אבל לא תדבק עצמה ולא תקנח תוך הג"י דאז אם לא תרגיש פתיחת מקורה לא הוי אלא כתם דמעיקר הדין חולין בכתמים אף בג"י אלו, אבל אם תבדק ותמצא דם משוך על העד תהי' ס' דאוריי', אבל עם כ"ז בעינין שתמנה יום א' הראשון בנקיות בלי שום ראי' דדם שבא שלא בהרגשה אף שאינו מטמא מכ"מ סותר עי' ס"ט סי' קצ"ד סק"ד ובחו"ד סי' קצ"ו סק"ג ובתשוב' בסוף ספר אבני מילואים ואנן בעינין בדוקין וספורין, ועי' ס"ט סקי"ח שתמה מאוד איך נתלי בתוך ז"נ במכה ואין כאן ספורין ועוד מה הגבול שניתן לה מתי תתחיל לספור ז"נ כיון שרואה תדיר, ולכן באשה זו אם לא תרגיש לא תתטמא כלל, ולא תהי' טמאה אלא בשעה שתרגיש ולאחר שתפסיק ביאת דמיה בהרגשה אז תפסק בטהרה ותספור יום א' נקי לגמרי:

והנה כעת תוכל למנות מיד אחר שמנתה יום א' נקיי' לספור עוד ימים הבאים ותטבול ליום ח', ואם אח"כ תראה בהרגשה ותטמא ותצרך להמתין וי"ו ימים מראייתה אף בלא

שמשה טוב לה לבדוק עצמה באחת מן אותן ה' ימים כדי שתוכל לתלות בג"י הראשונים של הנקיים אף לשי' הש"ך, וכן כ' מנח"י:

תשובה עו

להנ"ל.

ע"ד שאלתך באיש שמצא כתם על כתונת שלו, והאשה יש לה ווסת קבוע' וכעת שלא בשעת ווסתה, הנה בתשוב' פ"מא כ' דגזירת חכז"ל רק בכתם שלאשה ולא מצינו שהחמירו בבגדי האיש, והובא דבריו בס"ט ובשארי קיצורים. אמנם מצאתי באיזה ספר מן האחרוני' שפקפקו ממה שאיתא בתוספתא דבנמצא על חלוק בנה ג"כ טמאה, ונ"ל דאפשר לומר דאף דלא גזרו על חומרא דכתם אם לא בבשר' ובגדה, מכ"מ החשש דלמא ארגשה לאו אדעת' הי' לנו לחוש וצ"ל דמדאוריי' לא חיישי' לדלמא ארגשה רק דחז"ל חשו לזה, ובמקום דלא גזרו כמו בבגד שאינו מקבל טומאה נשאר על ד"ת, וכן נמי בנמצא על בגד האיש, אמנם הא דאמרי' דמדאורי' לא חיישי' לדלמא ארגשה משום דאיכא ספיקא נמי לומר דלמא מעלמא אתי' דעבר' בשוק של טבחים ושכחה זאת וכקושי' הכ"מ דהוי ס"ס ותי' דהחמירו כאלו הוא וודאי מגופה, והקשו למה לא החמירו ג"כ ביש לה מכה וא"י אם מוציא' דם דמצרפי' לה ס' דלמא מן העלי', ותירצו כיון דיש תרי חששות להקל א' דלמה מן המכה ודלמא מעלמא לכן לא החמירו במקום שי"ל ג"כ ס' דעלי' וא"כ בכתונת האיש אפשר לומר ג"כ דלמא בעלה עבר בשוק טבחים ולא בא הכתם מן האשה ודלמא היא עברה, וגם ספק דמן העלי', והתוספתא מיירי בחלוק של הבעל דהי' בדוק לו לקנח בו אחרי התשמיש, אמנם באשה שקבוע' ווסתה והיא כעת שלא בשעת ווסת' דעת הרמ"א להקל כפי הנראה בלא ז"נ מחמת ס"ס אם לה מכה שא"י אם מצאה דם ולא קיי"ל בזה כוותי' כמש"כ הטו"ז והש"ך דעכ"פ נקיים בעי, אבל בכתמים לא א"כ הה"נ והנני מוכרח לקצר כי מוטרד אנכי בסבל עבודת שונות וד' שנותיכם יאריך:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה עז

להנ"ל.

פאקש, יום ב' פ' שופטים תרי"ז לפ"ק:

ע"ד שאלתך באשה שמוצאה תמיד כתם על חלוקה בלילה שאחר הטבילה, הנה קצרת מאד ולא הודעת' אם יש לה ווסת קבוע' ומתי מוצאת הכתם, אשר כפי הנראה לא מצאה עד למחרת ליל התשמיש ודין דרואה מ"ת אינו אלא בשיעור' דחיוב א"ת עין ש"ך סי' קפ"ז סק"א, דאף דאנן מחמרי' אפי' לאחר זמן הזה דוקא בסמוך לתשמיש אבל במופלג לא, אמנם מש"כ הש"ך דכ"ש באשה שמצאה תמיד על כתונתה ריבוי דם כשקמה מטתה שמותרת, לכאורה יש להשיב דקו' פריכא הוא, דאפשר כיון דקי"ל דרוב דמים באין בהרגשה וזו דלא ארגשה תלי' דבשעת תשמיש בא הדם ואז סבר' הרגשת שמש, ודוקא אם מצאה בבדיקה מופלג לאחר התשמיש תלי' דבשעת הבדיק' בא וסבר' הרגשת עד הוא, ולפי סברה זו הי' מקום להחמיר בנד"ז, וראי' לסברה זו שכתבתי מדב' תוס' דף ס' ע"ב ד"ה אימא שמש עכבי' לדם שכ' דרוב פעמים בא מקודם, וצריכי' ביאור איך כתבו דרוב פעמים באים מקודם וצריך המשך זמן עד שיזלו ויהיו שותתין לחוץ, הא אדרבה אמר' דאי לית עיכוב מיד נופל לחוץ, וס"ט בחדוד הלכות לא מצא מענה ביישוב דבריהם, ולי נראה בכוונתם דרוב פעמים באים בהרגשה וזו דלא ארגשה תלי' דבשעת התמיש בא וס' שהרגשת שמש הוא, משא"כ בעסיקת טהרות בלי תשמיש שפיר אמרי' דעכשיו בא דכי היכי דאמרי' בשעת העסק בא ולאו אדעתה כן נמי אפשר דעכשיו בא ולאו אדעתה, כן נ"ל ברור בכוונות דברי התוס' והא דלאחר השיעור כדי שתרד טהורה הוא מטעם דמאן עכבה, אבל הכא אמרי' אם היתה בודקת חלוקה מקודם ג"כ היתה מוצאת, ומכ"מ נ"ל דהדין עם הש"ך דא"כ למה באשה שיש לה ווסת די' שעתה הי' לה לטמא למפרע אם מצאה כתם גדול מכגריס אם אינו לח משעה ששימשה, אלא וודאי דאזלי' בתר חזקה דעכשיו ראתה דיותר טובה מחזקת דם בהרגשה:

ובזה נ"ל מה שהקשה הראב"ד על שי' הסוברי' דאשה שאין לה ווסת אסורה לשמש עד שתבדיק, א"כ ברואה מ"ת דתני בה משמשת ג"פ, משמע דהראשונה אינה מן המנין וע"כ משום דלא בדקה קודם תשמיש ותלי' דהדם הי' כאן מקודם והתם באין לה ווסתה מיירי מדקתני בסיפא ואם יש לה ווסת, ועמדו האחרוני' למה לא העתיקו הפוסקים דין זה דלא בדקה קודם התשמיש לא מיקרי רואה דם מ"ת, ולפי האמור י"ל דס"ל להפוסקים דדוקא אם לא בדק מיד לאחר התשמיש תלי' דלאחר התשמיש בא ולא אמרי' מדלא ארגישה ע"כ בשעת התשמיש משום דחזקה דעתה בא הדם מתנגד לחזקה דדם ניזות בא בהרגשה, משא"כ בלא בדק קוד' התשמיש לא תלי' דכבר באו הדמים מקודם דא"כ הי' לה להרגיש וחזק' דלא באו עד שעת התשמיש והחזק' דכל דמי ניזות באין בהרגשה מסייעין זא"ז ולכן לא תלי' לקולא, אמנם יש לומר דעל חזקת דם שבא בהרגשה לחודא

אין לחוש ולומר דמטעם זה וודאי לא בא הדם כ"א בשעת התשמיש, די"ל דמקודם הי' בבית החיצון וכותלי בה"ר העמידוהו, והיא סברה הרגשת ת"ר היא כמ"ש תוס' ר"פ הרואה ד"ה אימר, דעל זמן ארוך י"ל כן, ועל חזקה דעתה בא הדם ג"כ אין לחוש כ"א באשה שיש לה ווסת ושלא בשעת הווסתה דאז אינה עלולה לראות משא"כ באשה שאין לה ווסת ועלולה תמיד לראות דם והוי חזקה העשוי להשתנות וכדאי' ריש מכילתין בטעמא דהלל כיון דמגופא קאחזיא לא יאמרי' אוקמ' אחזקה, והא דלא מטמאי' למפרע לחולין משום דמעיקרא הוי אחי' דאמרי' מאן עכבי' וכדומה שכ"כ ג"כ הנב"י לענין בדיקת חורין וסדקין, ולדעתי מסוגי' דדף ס' דמאן עכבי לדם כן מוכח, ולפי"ז הראב"ד קאי על אשה שאין לה ווסת דלא בדקה לפני תשמיש שפיר כ' דקדמייתא לאו ממנינא דאמרי' מקודם הי' הדם שם, אמנם אנן דקי"ל אשה שאין לה ווסת צריכ' בדיק' קודם תשמיש ואין נ"מ כ"א באשה שיש לה ווסת דלא בדקה קודם התשמיש, ובזה אזלי' בתר חזקה ואמרי' דבשעת התשמיש ראתה ודו"ק, ע"כ האשה זו דלא מצאה מיד אחר התשמיש לא חיישי' לה כלל, נוסף לזה דוודאי לא בדקה עצמה קודם התשמיש ואיכא ב' ספיקות א' דלמא קודם התשמיש וכותלי בה"ר העמידו לדם וא' דלמא לאחר התשמיש, ולא הוי ב' ספיקות משם א' דהא, מתיר יותר מחבירו דאם קודם התשמיש טימאה את בועלה ואין כאן שום חשש ופקפוק:

אמנם אף שהאשה מותרת לבעלה מכ"מ נ"ל דיש להטיל עלי' להצריך לה עד בדיק לקנח בו מיד אחר התשמיש כמו שהראב"ד לשיטתו דס"ל דכל אשה שאין לה ווסת ל"צ בדיק' מכ"מ אם מצאה פ"א דם מיד אחר התשמיש אף שתלי' דהדם הי' שם מקודם מכ"מ צריכ' בפעם השנית עד לבדוק קודם תשמיש' כן נמי בנ"ד אף דתלי' דהדם בא אחר התשמיש מכ"מ בדיק' בעי ג"פ רצופים, ואם תמצא כל הג"פ דם סמוך לתשמיש אז נעי' בדינה, כי על מה שנמצא בתשו' האחרונים במוציא הבעל דם במימי רגליו לתלות בו קשה לסמוך, דאפשר דנקב או מכה יש לבעלה בכיס השתן, ועי"ז אינו מוצא דם עם ש"ז, ואין דומה למי שייל שכבת זרעו אדומה דהוא חולי בכליות שאין הזרע גומר להתבשל שם, וגם אין דומה למה שהובא בשם הרשב"א במוצא דם מפי האמה שהוא מפני שנפתחו עורקים וגידים בשביל האבר, משא"כ דם המעורב במי רגלים ואין אני חותך עוד הדין בזה שגם בזה אית צד להקל אמנם האחרונים קצרו לנו הדרך, וגם להתיר לה ללבוש בגדי צבעונים אין שייך בנדון דידן דספק דאוריי' הוא אם ראייתה בשעת תשמיש דהוי כמו בהרגשה:

תשובה עח

להנ"ל.

פאקש, עש"ק פ' לך תרי"ח לפ"ק:

ע"ד שאלתך בענין הרואה מ"ת הקשית לשאול וקשה להמציא לעני' הלזו מזור ותרופה כי מה שהוא רגיל להוציא דם עם מי רגליו כבר כתבתי לך שזהו אינו מועיל כלום שאפשר לומר מכה או נקב יש לו בשלפוחית שמי השתן נקווים לתוכן, וכן משמע מלשון הרשב"א שתולין בש"ז דבעל כיון שמוצא דם גם שלא בשעת השתנה, אבל עם מי רגליו לא מהני ולא תלי' דנפתחו עורקי הדם שבשבילי האבר כ"א אמרי' דהמכה וכל הקלקול הוא בכיס השתן, וכן ראיתי בנוב"י מ"ת שאין להקל בדבר זה, אמנם יש לומר באשה שיש לה ווסת קבוע דדעת המרדכי להתיר אפי' באין כאן מכה כלל ואף דלא קי"ל כוותי' מכ"מ דעת רוב האחרונים להקל במכה שאין ידוע שהיא מוצא דם, ולפי הנראה בנד"ז שאנו רואין שיוצא דם משבילי איברו אלא שאנו מסופקין בשלמי הרעה אם בכיס השתן או באבר עצתו דאינו גרוע מאשה שידוע מקום מכתה ואינו ידוע אם מוציאה דם, אכן מדברי הרשב"א עצמו יש לדון דאין לדמות דלדידי' תולין במכה שאין ידוע שמוציא דם אפי' באשה שאין לה ווסת ובזה אין דעתו להקל אם לא נמצא שלא בשעת הטלת רגלים מכ"מ נ"ל לדון ולומר, דהנה על דעת הרשב"א כבר אקהי אקהיותא והקשו עליו ממשנה דאפי' גבי כתם בעי' שיוודע שהמכה יכולה להתגלע ולהוציא דם וגם בזה אסתכלו רבנן ואמר ר"ע טעמא משום דדם א' רחמנא ולא כתם, עי' בח"ץ ובמש"כ הנוב"י מ"ק, והנלענ"ד דהנה בטעם דתולין במכה כ' האחרוני' משום דאזלי' בתר חזקה דאשה בחזקת טהורה קיימי, ולפי"ז יש לדון דהא תינח לתי' האחרון של תוס' ריש נדה דבספק ראיי' לא גמרי' מסוטה, אבל לתי' הראשון דשם דדוקא למפרע לא ילפי' ומוכח כן מתוס' רפ"ג דנדה דס"ל כן לעיקר, א"כ קשה למה תלי' במכה הלא בס"ט ברה"י לא מהני חזקת טהרה והרשב"א בעצמו רפ"ק הביא ג"כ רק תי' הראשון של התוס', אמנם כ' תוס' ב"ק די"א דלענין איסור נדה לבעלה לא תחשבי' לי' לספק טומאה דלילף מסוטה, ואין להקשות מדברי תוס' דרפ"ג דהבאתי דמאי הקשו דלמא התם לבעלה מיירי די"ל דכוונתם עפימש"כ הרשב"א שם להקשות מ"ט דרבנן דמכשרי א"נ מחצה על מחצה הוא ואי משום דאוקי לאתתא אחזקתה הא כיון דנפל ממנה החתיכה אתרע חזקה דילה ודינה כדין דמה כדמוכח בשליא בבית ודבריו צריכין ביאור דהא באמת כן הוא נמי הכא למאן דאי"ל רוב חתיכות של ד' מינים טמאים האשה טמאה בוודאי ולא אמרי' דאוקי אתתא אחזקה וסמוך מיעוטא לחזקה דניהוי פלגא דדמיא לשליא בבית כיון דהתיכה

וודאי טמאה מכח רוב משא"כ לרבנן דגם החתיכה אינה טמאה בוודאי וספק השקול הוא דאית גבי החתיכה לכן האשה טהורה לגמרי דאוקי אחזקה וכן מוכח גבי שליא בעצמה דאי לאו דרוב שליות אינן בלא וולד או דרוב אינן נימוקין הוי מטהרי' לכל מה שבבית, והטעם דדוקא אם הספק נידון כוודאי גורר להבא מחמתו אחריו אבל אם הספק נשאר בספיקו לא נגרר אחריו הבא מחמתו, ולכן לרבנן מטהרי' לאשה לגמרי וסמכי' אחזקה, וע"כ דקושי' הרשב"א ג"כ היתה כקושי' התוס' דאי הוי דייניני' אחתיכה הוי ספיקה שלה כוודאי דאספק טומאה ברה"י שורפין את התרומה א"כ האשה נגרר בתר החתיכ' וזהו ג"כ כוונת קושי' התוס', [אכן צ"ע לסברה זו מש"כ תוס' דף י"ח ע"א ד"ה שליא דלר"ש רובן נימוקין הלא גם במע"מ אוקי אחזק' אי לאו דכוונתם ג"כ היתה דאל"כ הוי ס"ט ברה"י והבית הי' נגרר אחר השליא,] והנה אחרי הבא נ"ל דטעמא דהרשב"א דתולין במכה שא"י אם מוציאה דם משום דלבעלה דלא הוי ס"ט אוקמא אחזקה, ואין לומר כיון דהמקור עלול להוציא דם והמכה אינה ידועה שמוציאה דם בשום פעם אין ספק מוציא מידי וודאי דהרי אי לאו דרוב דמים באין מן המקור הי' תלי' בעלי' וכן הוא בברייתא דרב קטינא נדה די"ז ע"ב אף דהעורק שבעלי' אינו עלול להזיל דם כלל כ"א לזין את המקום כמו כל עורקי הגוף ורק כאשר יופצע וישוסע מטיף דמיו והו"ל לן למימר כיון דהמקור וודאי מוציא דם בעתותיו ועורק של העלי' אינו ידוע שנפצע הוי כספק מוציא מידי וודאי, ואין להקשות דנימא ג"כ כיון דהדם זב ממנה אתרע חזקתה והוי היא כדמה, ואם היינו דנים על טפח הדם היינו מטמאין דס"ט ברה"י הוא והאשה נגררת אחר הדם וכסברת הרשב"א הנ"ל:

אמנם יש לחלק בשלמא התם כל כמה דלא יצאה החתיכה לחוץ וראינו בעיננו שמשונה מראי' מן כל שאר דם שנקרש עד שא"א לעמוד עלי' אם מראי' מא' מד' מינים טמאים הוא, לא הוי מספקי' מידי דרוב דמים שבאשה טמאים הם, וכל הספק נולד לן ע"י שראינו החתיכה ואז היינו צריכין לדון על החתיכ' והאשה נגררת אחר דין החתיכ', משא"כ כאן מיד שהרגישה שנפתח מקורה נולד לן ספיקא באשה, דהרגשה דאוריי' כשי' תה"ד אף אי לא ימצא שים דם האשה טמאה וא"כ אז נולד לן הספק על האשה אף אי לא ימצא דם אי דם המקור או דם התכה פתחו מקורה והיינו תולי' לקולא להתיר לבעלה מכח חזקה דילה ואף דאח"כ בא הדם לפנינו ומטמאי' הדם, אבל האשה טהורה לבעלה כמו שהיתה מקדם בא הדם חוץ לפרוזדו' לכן מיושב דקדוק לשון הברייתא דמתחלה קאמר אם יש לה מכה תולה במכה והדר קאמר ונאמנת אשה לומר מכה יש לי שממנה הדם שותת ויורד, משמע דבעי' דוקא שתדע שמוציאה דם, ולמה לא קאמר

כן ברישא, וכבר עמד ע"ז בתשו' שב יעקב ולפי הנ"ל יש לומר בפשוט דברישא דאיירי לענין איסורה לבעל אז לא בעי' שתדע שמכתה מוציאה דם דלבעלה מותרת משום חזקה, אבל בסיפא דבטומאת דם קאמיירי דהא פליגי אי מקור מקומו טמא ולענין זה לא מהני החזקה דס"ט ברה"י הוא, לכן בעי' שתדע שמוציא דם דאז לאו משו' חזקה כ"א מטעם שאבאר להלן הוא דתולין ואפי' בס"ט ברה"י, ובאמת שהרשב"א כתב דהא דדם שותת ויורד לאו דברי הוא אלא נאמנת לומר שמכה יש לה שיש שם דם ותולין במכתה שאני אומר ממנה הדם שותת ויורד מכ"מ אין כאן תיובתא לדברי דסובר הרשב"א דהלשון משמע דדם זו יורדה מן המכה וזו א"צ שתדע דדי אם יודעת במכה ואז תולין שדם זו שותת ויורדת ממנה אבל עכ"פ משמע מלשון הרשב"א בתה דעכ"פ צריכי' שתדע שיש דם במכה וכמו שהוכיח הח"צ בפירושו ולפמ"ש בסיפא מודה הרשב"א, וממילא ל"ק ממה שהצריך ר"ע בכתם שצריכ' שתדע דיכולה להתגלע ששם לענין טומא' הכתם מיירי דהוי ס"ט ברה"י ודו"ק:

והנה בהא דפה"ג דף י"ד וניחוש דלמא דם מאכולת הוא כ' תוס' ורשב"א בשם הר"ח דעל הבדיקה לא פריך דא"כ הי' אותו מקום אינו בדוק ממאכולת מכ"מ לא היינו תולין כיון דדמים שכיחי בה יע"ש, ורצונו כיון דמקורה עלול הוא להוציא דם ומאכולת לא ידעי' אי הי' שם באותו פעם על כן אין ספק מוציא מידי וודאי ודוקא בכתמים תלינן אי משום דרק חששא דרבנן היא או מכח הוכחה מדלא ארגשה, ולא מהני חזקת טהרה של האשה להחזיק דם במאכולת שאינו ידוע אף דבמכה תליא אף שאין ידוע שמוציאה דם מכח החזקה, וע"כ דצריך לחלק דדוקא במכה שהוא ג"כ בגופא האשה תלי' מכח החזקה, אבל לתלות במאכולת הבא מעלמא לא תלי' ודמי' להא דאמרי' אין מחזיקין ממקום למקום רק בכתמים תלי' בבנה ובבעלה וגם במאכולת הבא מעלמא, ולפי"ז דוקא במכה שבאשה תלינן אף אם אינו ידוע שמוציא דם ולא במכה שבבעל' לענין רואה דם א"ת דכאן ליכא הוכחה מדלא ארגשה דדלמא הרגשת שמש הוא, וכ"ז לענין דמיירי הרשב"א באשה שאין לה ווסת, אבל בנ"ד באשה שי"ל ווסת קבוע ושלא בשעת ווסת דאינה עלולה להוציא דם אז, אפשר לומר דגם בבעל תליא אם אינו ידוע שמכתו מוציאה דם או בספק מקום קלקולו

אמנם הא דתולין במכה שידוע שמוציאה דם אפילו במקום דליכא חזקה דאשה לפי דברי, ועוד נלענ"ד דאי' ברורה ממה דאי' בנדה ד' י"א דבתולה שדמי' טהורין משמשת שלא בעדים ואמרי' בגמר' הטעם דל"צ בדיקה לידע אם נשתנו מראית דמי' דאימא שמש עכרן ופירש"י שם דמשו"ה א"צ בדיקה לאחר תשמיש לעסוק בטהרות וכיון דל"ב בדיקה

לטהרות לא בעי גם קודם תשמיש לבטלה, וקשה אם כל הטעם דתולין במכה משום חזקה א"כ למה לא תבעי בדיק' לאחר תשמיש לטהרות הלא אם תמצא דם תהוי טמאה מספק דלס"ט ברה"י ל"מ חזקה לאותו תירוץ של תוס' דאף בספק ראי' ילפי' מסוטה, וע"כ הא דחולין במכה שמוציאה דם לאו משו' חזקה הוא, אמנם לברר הטעם צריך אני להקדים דברי הב"י סי' קפ"ח שכ' הא דתולין במכה בסי' קפ"ז לדעת הרא"ש דוקא במכה שבצדדין ולא במכה שבמקור, ותמה עליו הד"מ דשם מבואר דגם במכה במקור חולין עי"ש ובאמת הוא תימא רבתי דבהדי' שנינו נאמנת לומר מכה יש לי במקור, וגם טעמא לא ידעי' לחלק בין מכה שבמקור למכה שבצדדין:

אמנם הנלענ"ד עפ"י מה שנחקור הנה בגמר' דב"ב דכ"ד אמרי' דרוב וקרוב הולכין אצל הרוב ורצה להוכיח כן מדתניא ר"ח נמצא בפרוזדור שורפין עליו את התרומה ואמר רבא דמשם לא מוכח מידי דרוב ומצוי' הוא, רצונו רוב הוא שהדמים שבמקור מרובים מדמי עלי' ועוד דמצוי ושכיחי טובא לפרוש מן המקור מאשר יפרש מן העלי' והנה הרוב הוא הנקרא רובא דאי' קמן, והנה לדעתי אם באחת רוב ובאחרת מצוי יותר כגון שיש כאן ב' חניות באחת בשר טריפה ואחת כשירה, ובכשירה יש יותר בשר מבאחרת, אמנם רוב הלוקחים בשר בעיר גוים שקונין מחנות הטריפה דמוזלי טובא, אין לספק לדעתי אם ניזול בתר רוב הבשר שבאותו שעה בחניות הכשירה או בתר רוב הפורשים מהחניות, דלענ"ד וודאי ברובא דאיתא קמן וליתא קמן אזלינן בתר רובא דאיתא קמן ואמרי' דהפריש מהרוב בשר שאיתא קמן פריש ואין להביא לכאן פלוגתת התנאים בריש המוכר פירות אי אזלי' בתר רוב אינשי או בתר רובא דזריעה דשם שני הרובים רובא דלית' קמן נינהו, משא"כ כאן דדייני' על דבר הפרוש גופא מאין הוא נפרש ואמרי' דמרובא דאיתא קמן קאפריש ודחי לריבוי דלית' קמן, אמנם אי נמצא קרוב לאותו מקום דמסייע לי' הרובא דליתא קמן נלענ"ד דאזלי' בתר האי רובא עם הקרוב:

ומעתה י"ל דנ"מ לנדון דידן באשה שיש לה מכה בצדדין שידוע שיש בה דם אף אי האשה אין לה ווסת קבוע ועלולה לראו' בכל מקרי ופגע מכ"מ הרי לא הוחזקה לראות בכל שעה רק פ"א בחדש, אבל המכה שבצדדין היא מוציאה דם בכל יום ויום ובכל עת שתדפוק דבר עלי' א"כ מצוי' יותר הוצאות הדם מחמת מכה אף שבמקור יש יותר ריבוי דמים ונוכל לומר כל דפריש מרובא פריש דהוי רובא דא"ק מכ"מ כיון דהמכה קרובה יותר, והקורבא מסייע לרובא דל"ק לכן תולין בה משא"כ מכה שבמקור דאינה קרובה ממקור דמי' לכן דוחה רובא דאיק לרובא דל"ק, אמנם זה דוקא אם אנו דנין על האשה הרואה אף דהרגישה שנפתח מקורה וספק לה אם דם מקורה או דם מכתה

פתחה מקורה לא הוי נולד הספק במקום הקביעות כיון דאינה טמאה עד שנפרש ויצא חוץ מבין השיניים ודמי למש"כ הה"מ פ"כ מהל' שבת דכיון דבעת הפרישה לא הי' נ"מ אי ישראל או גוי עד שנפלה מפולת הוי כנולד הספק בפי' אף שפירש לפנינו עי"ש וההה"נ, ושפיר איכא למימר כל דפריש מרובא פריש דהוי רובא דא"ק דדוחה לרובא דל"ק אי לא הוי קרוב יותר, משא"כ בברייתא דנאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור דדנין על הדם אי מטמא, וגוף הדם הי' טמא גם בעודני במקור אף שלאחרים אינו מטמא עד שיצא דבית הסתרי' דטומאה בלוע הוי אבל היא עצמה היתה טמאה מכבר ונולד הספק בקביעות ואין לומר בו דפריש מרובא ותלי' במכה דשכיחי טובא אף אי לא הוי קרובה ודו"ק:

ובזה יש ליישב הא דקאמר בב"ב שם אהא דתני ר"ח ש"מ רובא דאוריי' ואף דגם ממתני' מוכח כן דקתני חזקתו מן המקור, אלא לפימש"כ לחלק בין אי דנין על הדם או על האשה יש לחלק דתוס' כ' שם דמוכיח דרובא דל"ק דאוריי' דרובא דא"ק בקרא כתיב ודבריהם תמוהים אמאי לא הוי רובא דא"ק דהא איכא יותר ויותר דם במקור מן העלי' אבל לפמ"ש נ"ל דמלשון ר"ח דם הנמצא בפרוזדר חייבין עליו על ביאת מקדש משמע דעל הבאת דם במקדש חייב לפי"מ שקי"ל בסוף עירובין דמכניס שרץ למקדש חייב, וכן שורפין עליו התרומה משמע דאם נגע הדם באוכלי תרומה, ולענין הדם ל"ל דפריש מרובא וע"כ משום דשכיח טפי הוצאת הדם מן המקור מן הוצאת דם של עלי' והוא רובא דל"ק, אבל במתני' דמיירי מדין האשה והיא רובא דא"ק ובזה יש ליישב קושי' תוס' נדה די"ח ע"א ד"ה כאן על אביי ללשנא דבתר חששא אזלית דס"ל כרב קטינא דא"כ אמאי נמצא על שלו ועל שלה חייבין בקרבן, ולפימש"כ וודאי האשה ובועלה חייבין בקרבן דאזלי' בתר רוב דא"ק דעדיפי מקרוב, אבל לענין הדם דהוי רוב דל"ק ס"ל לאביי דלא עדיפי מקרוב, ושפיר י"ל כרב קטינא ודו"ק:

וסיום התשובה חסר וחבל על דאבדן מיושן הכתב:

תשובה עט

להנ"ל

כהן שאכל עולת עוף שנחלקה אין ספק דאית ביה איסור נבילה אפי' לבר קפרא ביבמות ל"ב דלא ניתן המליקה בזה להתיר אכילה, אבל אין לוקין על לאו דנבילה דאינו חל על איסור דמעילה, דבעולת עוף מועלין בו עד שתצא לבית הדשן כדאית' מעילה ד' ט' אמנם ללוי מעילה דף ט"ז נבילה חל על איסור כשם שחל על חלב עיי"ש בתוס' אבל

אנן קיי"ל כרב, ולא תימא דר"י חולין ק"ג דטריפה חל על אמ"ה משום שחל על חלב דהוא כלוי, דשא"ה דאמ"ה הוא בחלב וחל על שניהם כאחד, משא"כ בבשר של נבילת טמאה, וכן בשר נבילת עוף קדשים, ולא תימא כיון דחל על איסו' שאינו זבוח חל גם על איסור מעילה משא"כ בטמאה דלא נאמר בה זביחה, וא"כ דמי' לדר"י, דאף דחל על א"ז דהוא חמור על קל, לא תחול על מעילה דהוא קל על חמור, עי' תוס' חולין דף ל"ז, ולומר דנבילה אי' מוסיף משום דמטמא בבית הבליעה כמדומה בנוב"י לא ניחא לי, דטומאה לחוד ואי' אכילה לחוד, וגם איסור מוסיף קל על חמור אינו מוסכם, ועי' תוס' חולין ק"ג סוף ד"ה דאיסור שכתבו דאמ"ה נהי דחל אטריפ' דקיל לא חל אחלב, אף דהוא מוסיף אי' לב"נ:

תשובה פ

להנ"ל.

כבר הודעתיך שאין ספק שמליקת עולת העוף אינה מוציאה מידי איסור אכילת נבילה גם לכהן, שאין חילוק בין כהן לזר באכילת עולין וכמשמעות דברי רש"י במכות דף י"ז, ויש באיסור אכילתו לכהן משום ג' שמות האחד איסור אכילת עולין, ואזהרתה מקרא דכליל תהי' לא תאכל, ושנית משום שנהנה מקדשים בש"פ דהוא איסור מעילה, ועל שניהם לוקין דבאו בב"א, ולמ"ד בס"פ דם שחיטה כל איסורים חלים על איסור עולים ושלישית איסור נביל' ובזה דנתי שאינו חל על ב' האיסורי' הקודמים אם לא למ"ד דבקדשי' אחע"א או ללוי דנבילי' חל על איסור אחר, ומה שכתבת שמתעקש א' לומר דבכ"מ המליקה מוציאה מאיסור נבילה גם בעולה, אי משום דכשם שמהני לגבי חטאת או משום שמתרת לגבוה ועל שניהם אני אומר שאני התם דתצוותו בכך, עיי' תוס' מנחות דף מ"ה ד"ה הואיל, ומה שכתבת דרמב"ם כ' דנזיר אין מועיל ביין, לא נמצא כן בשום מקום, רק בפ"ו מהל' תרומות כ' הרמב"ם שנזיר ששגג ביין תרומ' אינו מחויב בחומש רק בקרן, והתם הטעם שחידש לן הרב שאכילת איסור לא שמי' אכילה ואינו חייב רק בקרן מטעם מזיק ולא בחומש דכי יאכל כתיב פרט למזיק, אבל ביין דהקדש א"נ לא שמי' אכילה הא פגם ולא נהנה ג"כ חייב:

מה שהבאת קושי' בספרך על הא דחולין דף ק"מ עוף שהרג הנפש דפסול לשחיטה, הא הוי נוגח, ולק"מ דהא לאו קרבן היא רק דילפינן מכשיר ממכפר, ובשעיר המשתלח אם לאחר הגורל הרג נפש לא נפסל מלדחות לצוק דנתקיים בו ובערת הרע, רק אם נטרף אף לאחר הגורל פסול מהשתלח דכתיב יעמד חי עד שיוזרק דם של חבירו, ולכן כ'

הרמב"ם הלימוד דיעמד חי ולא סגי' לי' דבעינן שיהא ראוי' לשם עי' בלח"מ, דנפ"מ אם נטרף אח"כ:

מה שכתבת אם הנרדף מותר להציל עצמו גם יכול לעשות לאחר וכבר אמרתי לך בע"פ שדבר זה א"א להעלות ע"ד שום אדם, הנה מלבד שהוא נגד הגמ' דבעי' קרא והוכה בכל אדם דסד"א דוקא הנרדף ולא אחר, וכן ממש"כ המזרחי דביכול להציל בא' מאיבריו הנרדף רשאי ולא אחר ול"א דנעשה שלוחו, ואמרתי לך אז בע"פ דלכן לא הוי בזה שלוחו כמותו דהוי כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים הה"נ לאו כל כמיני להעשות שליח לזה ולחוב לאחר, אבל כעת אני מתקשה בזה דהא בצא והרוג נפש דפטור המשלח משום דאשלד"ע ולשמאי הזקן מתחייב ועי' שם באורי דאותו הרגת. וקשה הא אי נמי לא הי' עבירה ברציחה מכ"מ הא חוב לאחר הוא, וצ"ל דלענין חיוב אמרי' כיון דאם עשה מדעת נפשו הי' הוא תתחייב כן נמי אם עשה לדעת משלחו שיתחייב המשלח, והוא כעין דאמרינן במגבי' מציע' מגו דזכי לנפשי' אם הי' מגביהו לדעת עצמו:

אבל העיקר בזה מידי דאסור לשליח לעשות אף דמות' למשלח ל"א שלוחו כמותו דאטו מותר לכהן לצוות לזר שיקרב ע"ג המזבח, אמנם ע"ז יכול לדחות דשאני בזה שהוא מחוסר בגדים וללבוש ב"כ וודאי לא מהני השליחות אבל אטו נאמר מי שלא קיבל שבת עדיין יצווה למי שקיבל שבת לעבוד עבודה וכן הכי מותר לאשה לצוות לאיש שיקיף בשליחות' את הקטן:

תשובה פא

להנ"ל.

פאקש, יום ג' תרל"ז לפ"ק:

הנה תמיד אתה מתרעם עלי על שאינו משיבך על כל דבר אשר עלה בלבבך, ולא ידעתי על מה נשארה התשובה מעל, הנה על ספקתך אם אכל הכהן מליקת עולה אי חייב על איסור אכילת נבילה הלא השיבותיך שאין בדבר ספק שאית בי' איסור נבילה רק שאינו לוקה משום דאין איסור נבילה חל על איסור מעילה, והוא עפימש"כ תוס' יבמות דף ל"ג ע"א ד"ה אלא דבחטאת העוף הוי איסור ב"א דשניהם לא חלים עד אחר זריק' דפקע אי' מעילה, משא"כ בעולה דלא פקע איסור מעילה, וכתבתי לך להוציא מלב המתעקש דמליק' מטהרת מידי איסור נבילה, דהא גבי זר שאכל מליקת חטאת אי' בגמ' דיבמות דאיכ' איסור נבילה, וגבי עולה גם כהן חשיב זר כמש"כ רש"י במכות דף י"ח, כן כתבתי לך מאז, ואם אין די לך במה שהבאתי מדברי רש"י אראה לך שכן הוא מפורש

בגמ' דמנחות דף ע"ד סוף ע"א בלאו דזרות לא קאמיבעי לי', ועוד יותר חידוש מצינו בגמ' חולין דף ק"כ דאף בחטאת עוף דאוכלין הכהנים דלא הותר להם דמליק' לא הותר אלא לגבוה והכהנים משלחן גבוה קאזכי, א"כ בעולה דלא זכי משלחן גבוה וודאי דהוי נבילה, ומה שהקשית מסוכה דמ"ב, כבר כתבתי לך דלעולם לא קאמר הרמב"ם לענין מעילה בקדשים דאם איסור אחר מתערב בי' דפטור מאשם מעילה רק גבי תרומה כ' כן, וכמה משניות במס' כריתות באוכל נותר וביה"כ דחייב כמה חטאות וגם אשם מעילה, וגבי שלד"ע במעילה כ' הרמב"ם דאם הי' חתיכ' עולה דאית בי' איסור אחר אינו מביא אשם אלא האוכל, והנה טעמא דהרמב"ם כיון דמצינו במוכר בשר לחבירו ונמצא נבילה שיחזור לו הדמים משום שנפשו ש"א קץ באכילת איסורים ולא נהנה כלל, א"כ הה"ד בנזיר ששגג בשתי' יין נפשו קצה בו והוי כאכילה גסה דפטור מחומש בתרומה, והנה אכילה גסה דינו כדין שלא כדרך הנאה, והנה אף דילפי' חטא חטא מתרומה מכ"מ יש לחלק בנהנה שלא כדה"נ דבתרומה פטור דכתיב בי' אכילה, ובהקדש כ' תוס' בריש כל הזבחים ובסנהדרין דף פ' דאף בשלא כדה"נ אסור ומטעם כיון דלא כתיב אכילה בגופו וכקושי' מהרש"א בפסחים דף כ"ו ולתרץ קושי' תוס' בפסחים מהיכל דלתוכו עשוי', נלענ"ד דבלא"ה קשה הא אין מעילה במחובר, דלא הוי דומי' דתרומה, ולתרץ קושי' החמורה הלזו דאף דילפי' מחטא חטא דתרומה דמה דלא שייך בתרומה אין בו משום מעילה מכ"מ איסור דאורי' דמצינו כה"ג בשלמים דאין בהם מעילה ומכ"מ אסור להנות ממנה מדאוריי' כן כ' תוס' נדרים דף יו"ד להוכיח מהא דתקע בשופר של שלמים דלא יצא ועי' תוס' תמורה דף ג', אמנם אי' זו ילפי' מלאו דנאמר במעילה דלא תוכל לאכול, וכרבו אבוהי דאי' הנאה במשמע וא"כ אינו אסור אלא בכדה"נ:

מצאתי היום בח"ס סי' ש"ו להטיל מום במעשר בהמה שלו ויפדה וישדי דמי הפדיון לים המלח ויאכל במומו, והוא פלא שמעשר בהמה שהומם אין לו פדיון ונאכל במומו לבעליו:

תשובה פב

פאקש מחרת יוהכ"פ תדי"ר לפ"ק:

נוא שלום המל"ח אנכי מבקש, יואל ה' לשפות לו שלום וכ"ט ולהגדיל תפארתו, ה"ה הבחור החתן מה"ו זוסמאן סופר נ"י יצווה ה' אתו את הברכה חיים ושלום ע"ע:

מה שרצה מע"כ לומר דשחיטת חולין בעזרה לרבא בעובר על ד"ת דל"מ יהי' אסור מטעם זה, א"כ נבילה היא ומטמא במשא ובעוף מטמא בבית הבליעה ונעלם ממנו

משנה מפורשת זבחים ד' ס"ח דשחט חולין בפנים וקדשים בחוץ אינן מטמאות בבית הבליעה וטעמ' מפורש שם בגמרא, ובאמת שגם בעל הצל"ח שגה בזה, אמנם כבר הודה לדברי בנו בק"א ומה שרצה להעמיס דבר זה ברש"י פסחים בלא"ה אינו עולה יפה דאם ידעינן דאסור מה"ת לשחוט בפנים ע"כ דרשי' כי ירחק וזבחת א"כ גם איסר' אכילה ילפי' משם, ובאמת דברי הרמב' ז"ל מופלאי' שהוא כ' בהלכ' שחיטה דאיסר זביח' חולין בעזרה דאוריי' מדרש כי ירחק, וכתב ג"כ בפ"ב מה' גניבה דאי' הנאה אינו אלא דרבנן, ודברי הרמב"ם אלו נעלמו מעיני בעל כ"מ, והיא כדברי רש"י פסחים הנ"ל, ואנכי בדרושי יישבתי על נכון, וקשה עלי כעת להעתיק:

ומה שחקר לרבא אם מי שאינו בר חיובא כמו חש"ו עבר על מימרא דרחמנ' אם מהני, אינו במציאות דגם מעשיהן אינן כלום ואף באחרים עע"ג לא מהני כ"א בשחיטה ובשחיטה כבר כתבו דלא שייך בי' מלתא דרבא כלל, אמנם יש לציין בתורם ממין על שאינו מינו לרבא דמפיק לראשיתם על תירוש ודגן לאסור לתרום מהאי על האי אבל הא דלא מהני ילפינן מסברה כיון דלקי א"כ יש לחקור אם מופלא סמוך לאיש תרם ממין על אינו מינו למ"ד מופלא סמוך לאיש דאוריי' דמהני אף בתרומה דאוריי' ולענין עונשין איננו עוד בר חיוב' ותו אין בכחי כעת אוהבו כאהבת אבות על בנים:

הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה פג

להנ"ל.

פאקש, יום א' ט' אדר תרי"ב לפ"ק:

מכתבו קבלתי אתמול בעת דרשי בב"המ שלי בענין פורים שחל להיות בע"ש מגילה דף ל' ובלילה פתחתי האגרת וראיתי תוכו רצוף אהבה דברים נפלאי' אשר בא להשיג על איזה מגדולי האחרונים ודבריו מעולפת ספירים, והמה כראוי מוצקים אמנם חייבן אנחנו למשכוני נפשן אהנהו גדולי הפוסקים אשר מימהם אנו שותים ולאורם אנו הולכים בכל יום, ראשון תחלה הרבה להקשות ארבינו בעל תבו"ש סי' כ"ז שכ' דרש"י הוכיח דאיסור לאכול בשר בעוד שהנשחט מפרכס אינו אלא דברי סופרים מדמתירין לשחוט ביו"ט מסוכנת אם יש שהות לאכול ביום כזית חי מבית טביחתו ואינו יודע מתי תמות ואי ע"י שבירת מפרקתה הלא לשי' רשיי יהי' אסורה באומצע משום דם, והקשה מע"כ הא אפשר לחתוך הכזית מבית טביחתה ואח"כ לשבור מפרקתה זה השגות מעלתו ועלה על רעיוני דדעת התב"ש כיון דקי"ל דמפרכסת ה"ה כחי לכל דברי' ואם

יקרב מיתתה וימות אותה בידים בשבת או ביו"ט שלא לצורך כלל יתחייב משום נטילת נשמה ורק משום אוכל נפש נתיר לשבור מפרקתו כמו דמותר לשחוט עבור הכזית שא"א לכזית בלא שחיטה כן נמי א"א לכזית לאכול מבעוד יום בלי שבירת המפרקת והנה בסי' תקי"ב הובא שי' הרמב"ם ותוס' דקמחא דבני חילא מותר לאפות אם אינם מקפידין אם האופה אוכל ממנו קמע' משום דא"א למיפלגא בלישה דאם לא יאפה הכל לא יהי' לו רשות ליקח ממנו כל שהו וקשה לכאורה א"כ באין לו מה יאכל נתיר לעשות כל מלאכה בשכר מידי דמיכל וזה וודאי ליתא דדוקא בחו"המ מצינו היתר זה ומ"ש אם נתנו בני חילא שכר האפייה מפת זה או מפת אחר אלא נראה דדוקא לעסוק במלאכת דבר שהוא עצמו יאכל לנפש ישראל אבל לא לעשות מלאכה בחפץ זו כדי שיאכל חפץ אחר ובזה עלו דברי התב"ש כהוגן דדוקא אם נוכל לשבור מפרקתו קודם שנפרש הכזית שאז נעשית המלאכה בגוף דבר הנאכל משא"כ אם נחתוך מתחלה את הכזית אז אסור לנו לעשות המלאכה בבהמה הנשארת למען הותר זית זה כנ"ל לפום רהיטא, אבל איני נכון דודאי מותר לעשות מלאכה בחפץ אחר למען יאכל חפץ זו דהא מותר לכבות מפני ד"א וכדומה הרבה, אלא שי"ל דמלאכה שנעשה בחפץ אחר חוץ מהנאכלת מכשירי אונ"פ היא ואינו מותרת אלא בא"א לעשותו בערב יו"ט לזה אסור לעשות מלאכה בשכר כדי שיהי' לו לאכול דהוי מכשירי או"נ שאפשר לעשותן מעיו"ט משא"כ הכא דא"א לשבור בפרקתה אתמול כיון שלא נשחטה עד היום וא"ל דהי"ל לשחוט מאתמול דבשר שלא שהה טובה יותר לאכול וכמ"ש רש"י גבי גלגול עיסה, ונ"ל דהא דמותר לשבור מפרקתה אף שאינו ראוי ממנו אלא זית א' ול"ח לריבוי שיעורין ובפ"נ בשבת מקפדינן שלא להרבות בשיעורין היינו כמ"ש הר"ן פ"ב דבפ"נ הודחה ואונ"פ הותרה וכ"ז אינו רק באונ"פ עצמו אבל במכשירין כיון שאם אפשר לעשותה מעיו"ט אסורה אלמא דלא הותרה אלא הודחה [ומטעם זה נ"ל דעת הרמב"ם שא"א מתוך אלא במידי דשייך באונ"פ עצמו] לא מתירין בי' אלא שיעורו המצטרך אם הי' אפשר למעט בשיעורן כמו בפ"נ אם אמדוהו לב' גרוגרת ויש כאן עוקץ בב' שאסור לקוץ עוקץ בג' וא"כ לא היינו מתירין כאן אלא משום דא"א לזית בלא שבירת מפרקת וא"כ קשה לר' אווי' סבא דף כ"א דאסור לשחוט בהמה חצי' של גוי ומדמי' לי' לנדרים ונדבות ולא ס"ל האי דא"א לזית בשר בלא שחיטה ולמה נתיר כאן שבירת מפרקת, משחיטה ל"ק די"ל עפ"י שי' רש"י דאמרינן מתוך אפי' בשלא לצורך כלל ואפ"ה לצורך גבוה או לצורך נכרי אסור מגזה"כ דלכם ולא לגבוה ולא לנכרי א"כ ר"א סבא דוקא בחצי' של גבוה דנו"נד או חצי' של גוי אוסר משא"כ במתני' דמסוכנת דשאר הבהמה המלאכה בה שלא לצורך כלל משא"כ בשבירת

המפרקת דלגבי אותו זית אינה אלא מכשירין אם נשברה לאחר שנפרדה ובמכשירין ל"א מתוך כנ"ל וא"כ אסורה הריבוי' בשיעורה:

ובאמת לשי' התוס' דאין חילוק בין לצורך גבוה או נכרי ובין שלא לצורך כלל א"כ לר"א סבא אמאי לא פשוט אבעיותא לקולא ממתני' דמסוכנת, ונ"ל דלכאורה לפמ"ש האחרונים דבקדירה א' מותר להרבות בשביל גוי אפי' אם א"א למפייסינהו במקום דליכא חשש שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת יעי' מג"א סי' תקי"ב והא דאמרי' אפשר לתפלגינהו בלישה היינו דוקא בפת דכ"א ואחת צריכה לישה ועריכה בפ"ע אבל בבישול בקדירה א' דליכא טרחא יתירה מותר ריבוי' בשיעורי' אפי' הי' אפשר למפלגינהו, ובזה י"ל שי' הב"ח בסי' תק"ו בעיסה שנילושה מעיו"ט דאסורה לאפות ביו"ט על סמך שיפרוש חלתה ממנו אחר יו"ט דהו"ל כעיסה שחצי' של גוי דאפשר למפלג' אי לאו איסור' דהפרשת חלה ביו"ט רביעה עלי' והקשה המג"א עלי' ממתני' דכיצד מפרישין חלה וכו' די"ל וודאי אם רצונו לפרוש חלה א' על כולן ואותה חלה הי' נילושה ונערכה בפ"ע שפיר עבוד איסורא דהא אפשר למפלגינה אבל אם היה רוצה לפרוש מכל חדא וחדא פורתא לא הי' שום איסור בזה דבכל חדא וחדא הו"ל ריבוי' בשיעורין בלי טירחא יתירה כמו בישול בקדירה א' וה"ט דמתני' דפסחים דמתירין אפי' אי נוטל חלה א' על כולן משום הואיל דאי"ב מפריש מכל חדא פורתא ואף דמטעם הואיל אין מתירין לכתחלה י"ל דס"ל למרדכי דמתני' בתנור מיירי ולא באופה ע"ג גחלים והא דלא שרינן מטעם שהפת נאפת יפה כשי' התוס' בביצה דטעם זה לא מהני אלא בצירוף ס' הואיל וכל חדא וחדא חזי' לי' וכאן בתנורים שלנו דאין הפת נאפה יפה לא שרינן מטעם הואיל לכתחלה או דס"ל כס' תוס' פסחים דהתם משום תיקון חלה שרי לכתחלה [באמת תוס' פסחים ס"ל דבאפשר למפלגי' אפי' אם בצע מכל חדא אסורה אבל לפי מסקנת הפוסקים האחרונים להתיר בקדירה א' נ"ל דזה נמי שרי וכן אי' בסי' תק"ג דיכול לבשל הרבה קדירות ולטעום מכל א' מעט משמע אפי' מין ובישול אחד וזה דלא כדעת התוס' ויעי' פר"ח] וא"כ קשה ל"ל לר"ח לומר הטעם בשחיטה דא"א לכזית בלי שחיטה ר"ל דא"א למפלגי' הא אי נמי הי' אפשר למפלגי' הוי שרי כיון דליכא טרחא יתירה והוי כריבוי בשיעורן בקדירה א', ונ"ל להביא ראיה מקושי' זו לשי' בעל שב יעקב דהיכי דדבר שנעשית בו מלאכת האו"נ היא של גבוה או של גוי מגרע גרע משאם היתה ממונו של ישראל רק שנעשית לשם גבוה וגוי ולכן דוקא לבשל לעבדו ושפחתו משלו בקדירה א' מתירין אפי' באפשר למפלגי' אבל בהמה שחצי' של גבוה או של גוי אי לאו דא"א לזית בלי שחיטה הוי אסור למשחט שריבוי' שיעורי' בחד טרחא אסורה בשל

גבוה ושל גוי אם אפשר לאפלגי' לכן לר"א סבא אף דלא ידע לחלק בין אפשר למפלגי' והוי אסור לשחוט חצי' ש"ג או של גבוה מ"מ בכולה של ישראל אלא דלא חזי רק מקצת ידע דמותר דהו"ל ריבוי' בשיעור בחד טרחא:

והנה רש"י פסחים דף מ"ז כת' דלמ"ד אין צרכי שבת נעשין ביו"ט ה"ט דשתי הלחם אינן דוחין יו"ט דאין מותר או"נ אלא אם היא ראויה מיד באותו שעה הני לא חזי עד דישחוט ויזרוק הכשבים עליהן וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחין עכ"ד והקשו בתוס' א"כ איך שוחטין שלמי חגיגה הלא אסורין עד שיזרק דמן ואיך אופין הלא אינו ראוי' עד שתאפה ור"ל א"כ לחייב על הלישה, והנלענ"ד בכוונת דברי רש"י כיון דלשיטה זו דבעי שיהי' ראוי לאלתר ע"כ הא דאופין מיו"ט לשבת משום הואיל דאורחים וכל מידי דבידו לעשות אעפ"י שמחוסר מעשה אמרי' בי' הואיל, יעי' ד' ס"ג א"כ בשוחט שלמי חגיגה אימת יתחייב על נטילת נשמה כשיגמור שחיטתו דמתחלה מקלקל הוא כמ"ש הרמב"ם בפי' המשנה דהשוחט בשבת ואז אעפ"י שמחוסר הזריק' מ"מ כיון דראוי' היתה לזריקה אמרי' ביה הואיל וא"ב זרק, וכן בלישת העיסה מיד שנילוש כראוי ולא הוי בי' מקלקל אמרי' הואיל ואי"ב אפה לי' וחזי' לאורחין אמנם בשתי הלחם איתא בירושלמי הובא בתוס' שבת דף כ' אהא דא"ר אליעזר השיעור באפיה לענין שבת עד שיקרמו פניה התחתון דמודה ר"א בלחה"פ דלא מקרי לחם עד שיקרמו פניו בתנור ר"ל גם פני' דעליון יעו"ש, א"כ שפיר קאמר דמטעם זה אין שתי הלחם דוחין יו"ט דמיד שקרמה פניה התחתונה מקרי לחם לענין יו"ט דלא הוי תו מקלקל דלמאכל ב"ד קא תחשבי' לה ועבר על ל"ת כל מלאכה דעדיין לא היתה ראויה לאכילה דעדיין לא קרבו מתיריהם והואיל ואי"ב שחוט וזריק לכבשי' ל"ל דעדיין לא מקרי לחם לענין זה ודוק וא"כ אם נאמר דאסיר לאכול מדאוריי' מבית טביחתה איך מותר לשחוט כל בהמה ביו"ט הא לא חזי למאכל מיניה לאלתר עד שתמות ול"ל הואיל ואי"ב שבר לה לתפרקתה דתיאסר משום דם. קצרתי בכל הדברים מאפס הפנאי:

ידידו הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה פד

פאקש עש"ק פ' שלח תרל"ג לפ"ק:

שלום וכ"ט להרב מו"ה אלי' מנחם נ"י האבדק"ק העדיוס יע"א:

הנה הדין פשוט דלדעת הרמב"ם וכנראה שבעלי הש"ע פסקו כוותי' דמומר לאחד בכל עבירות שבתורה בודק סכין ונותנין לו, ואף דאם לא עבר דק פ"א ונפסל עי"כ לעדות לא

מצרכי' לבדיקת סכין מכ"מ במומר לערלות אף שלא עבר אלא פ"א שלא הניח בנו למול מכ"מ מיקרי רגיל ומומר כיון שבכל יום ויום עובר על המצוה המוטלת עליו הוי כמומר שדש ורגיל בכך כמש"כ בת"ח, א"כ הה"נ כיון שבכל עת שהי"ל ב' נשים כאחת בכל יום ויום בעמוד והוצא לאחת מהן קאי הוי כרגיל ודש באיסו' שאין להאמינו בבדיקת סכין, אף שאין ספק אצלי דלא החמיר הרמב"ם אלא במומר לעבירה דאורי' אבל ע"י שרגיל ודש לעבור עבירה א' דרבנן גזרו עליו לא אבד חזקת כשרותו בענין השחיטה, כמו דאמרי' דחשוד לקל אינו חשוד על החמו' וכן פ' הפר"ח והתבו"ש במומר לחלל שבת בדרבנן דלא נפסל [ואני הבאתי ראי' לדבריהם ממש"כ הר"ן בחידושיו להקשות על השוחט בשבת דכשירה הא מיד שהתחיל לשחוט חילל השבת ובעת גמר השחיטה כבר הי' מומר לחלל, ותיר' דטרם גמרו הוי מקלקל ולא נעשה מומר עד שיגמור ובאותו פעם לא הוי כשחיטת מומר, וקשה הא מקלקל דפטור אבל אסור מדרבנן וע"כ כדברי הפ"ח ולא כבית הילל] אמנם העובר על החרם אף אם אין בו איסור תורה ממש, מכ"מ מדברי קבלה קבלנו מהנביאים וחמור לנו כאיסור תורה ממש דמצאנו שכחו לדחות אי' דאורייתא כמ"ש הנב"י מ"ק אה"ע סי' ע"ז בשם הר"ן, וכן הוא דעת מהר"י מינץ דחדר"ג אפי' במקום מצוה חל, ואף הר"א מזרחי דאין מ"ע דאורייתא נדחית משום דסבר דבמקום מצוה לא גזר ר"ג, אבל מודה דכחו חזק לדחו' גם מ"ע דאורי':

וראיתי בנוב"י מ"ת י"ד סי' קמ"ו שכ' דמכ"מ אין דין חרם חמור כדאוריית' ממש שהולכין בספיקו להקל וכ' כן מתחלה מסברא דנפשי' דלא עדיף מספק בדבר שעיקר הלמ"מ, ואח"כ כ' שכן מצא ברמב"ן שכ' דיני המנודה אינם ד"ת דא"כ לא היינו יכולים להקל יע"ש, והנה אני מצאתי בפר"ח מ"א ח"א סי' נ"ז שהביא בשם הרשב"א דבחרם ונידוי אזלי' בספיקו להחמיר, ומש"כ הנוב"י דלא עדיפא מהלמ"מ, ועי' פמ"ג במחודשי' לדיני ס"ס אות ה' שהביא בשם תורת השלמים מחלוקת בזה וסיים ולהלכה נראה דהוי לחומרא, ומה שהביא מהרמב"ן תמוה לי, דוודאי גם הרמב"ן מודה דאם הספק אם דבר זה בכלל החרם צריך להחמיר כמו דמחמרינין בס' באי' תורה, אבל בדינים שנוהגין במחורמים ומנודי' לרחק מהם ד' אמות ולחלוץ מנעלים דברים אלו אינן אלא מדרבנן ולכן בכל תיקו שבפ"ג דמ"ק אי מותר להניח תפילין ואי מותר בתשמיש המיטה וברחיצה דנין להקל ובהדי' כ' המהרי"ק בסי' קפ"ה דלאחר שנתפשט תקנת ר"ג בכל ארץ אשכנז שלא לישא ב' נשים העובר ע"ז כעובר על ד"ת עכ"ל ואף שכבר כ' הרשב"א והביאו ג"כ המהרי"ק שלא גזר ר"ג אלא עד סוף אלף החמישי והא דאנו נוהגין עדיין בזמנינו לאיסור לא מכח גזירת וחרם דר"ג הוא אלא מנהג ותקנת קדמונינו הוא בראות'

לאחר שפסק הגזירה והחרם של הגדול שראוי והגון הוא לתווך השלום בין איש לאשתו להמשיך המנהג ההוא להלאה וא"כ אינו אלא איסור דרבנן, באמת כן הוא, אבל עכ"ז כ' המהרי"ק שהעובר על תקנה כעובר על ד"ת וכ' הב"י בשו"ת שלו סי' י"ד בטעמו וז"ל דאף דלא גזר ר"ג אלא עד סוף האלף אין זה ידוע לכל העם והם חושבים כי עדיין היא קיימת ומפני כך כ' כן וכו' וסיים על דרך שאמרו באתרי' דר"י חמירא להו שביעית ולכן גם בנד"ד יש לומר לפי שטעם הרמב"ם שע"י שהוא פוקר ורגיל לעבור בשאט נפש באחת מהעבירות החמורו' גם בזה לא יטריח את עצמו בבדיקת סכינו וכיון דלדעתי עדיין חרמו של רגמ"ה עליו ופקר כולו האי אין להאמינו

אמנם כל זה לאחר שהונח לנו, דהנושא ב' נשים לאחר הגזירה בכל יום בעמוד והוצא וכיון ששהה עמה זמן מרובה הוי כרגיל ודש בעבירה זו אמנם דעת הב"י בתשו' הנ"ל דר"ג לא גזר אלא שלא ישא, אבל לא שאם נשא שיגרשנה, וא"כ לדעה זו לא עשה איסור רק פ"א כשנשאה ולא הוי מומר רק פסול עדות בדבר אחר דמודה הרמב"ם דא"צ בדיקת הסכין ויעיין מש"כ נוב"י במ"ת אה"ע סי' צ' דדבר זה במחלוק' שנוי' ולדעתי תליא בפלוגתא אי בנשבע שלא למכור מכירתו בטילה בח"מ סי' ר"ח, דודאי אי נמי חרם חמור כדין תורה ממש מכ"מ אי אפשר להפקיע הקידושין דהא לא עדיפא מחייבי לאוין ועשה דקידושין תופסין בהם ולא אמרי' אי עביד לא מהני מדגלי קרא באלמנה לכה"ג דרק חילולין הוא עושה תמורה דף ד' אבל באונס שגירש אף שאין לבטל הגירושין כמש"כ תוס' שם דאתקש גירושין למיתה מיהו להכי אמרי' דאי עביד לא מהני שצריך לחזור ולכנוס, כן נמי בענין זה אף שאין לבטל הקידושין מכ"מ להכי אמרי' דאי עבר ועביד לא מהני מעשיו שצריך לגרשה, ולפי"ז יש לומר דגם הרמ"א דכ' בסי' א' דכופין בחרמות ונידויין למי שעבר ונשא ב' נשים לגרש לא פליג על מש"כ הב"י דר"ג לא גזר אלא שלא ישא, ולא שיאסור להיות בעל ב' נשים, והא דכופין לגרש משום דפקר ונשא באיסור, שכן הגאון מא"ב בתשו' ח"ץ סי' ב' כ' כן על כל הנושא בעבירה ואף הח"צ שם בסי' ג' דפליג עליו כגון בנשא תוך כ"ד חדש ועד שלא כפוהו להוציאה עבר הזמן ופקע האיסור, וכן עגונה שנישאת טרם הביאה עדי מיתת בעלה ועכשיו הוגבה עדיותי' והותרה, בזה לא קנסינין לאוסרה כיון שהאיסור נפקע, ואי לא היתה נשאת באיסור היתה עכשיו נשאת בהיתר ולא הועילו לה מעשה הרשעה והוא כעין דמתירין במ"ש בכדי שיעשה שלא יהנה מעבירה, אבל בזה דעדיין לא פקע האיסור ואי לא עבר בשאט נפשו לעבור על חדר"ג עדיין לא הי' יכול לישא את השני' מודה הח"ץ דכופין לגרש שלא יהנה מעבירה, ומה שהביא הח"צ ממים שאל"ס דאם נשאת לא תצא, הא מבואר

בש"ע דדוקא אם נישאת עפ"י חכם שמפורסם בהוראה אבל אם נישאת בעבריינות תצא ואין ספק אצלי שאותן אנשי' שהיו להם ב' נשים שנשא אותן קודם הגזירה, בעת שגזר רגמ"ה לא היו מחוייבין לגרש א' מהן, שאף שביו"ד סי' רי"ח בקהל שעשו תקנה שלא יעשה יין למכור שאף מה שכבר נעשה אסור, ובפרט אם התקנה נעשה בחרם דהוי ספק דאורי' כמש"כ הש"ך והטו"ז שם דשאני התם דהכוונה היתה גם על הנעשה מקודם, אבל רגמ"ה וודאי לא היתה כוונתו על שנשאו בהיתר ולהפריד בין הדביקים אבל מכאן ולהבא יש לומר אף אם הוא לא גזר רק על שלא ישא, מכ"מ אם נשא בעבריינות כופין אותו להוציא וא"כ די"ל דגם הרמ"א מודה להב"י דלא היתה הגזירה רק על הנשואין ולא להשהות עם השני' בכל עת שלא נפטרה הראשונ' ממנו א"כ פוחז זה לא עשה איסור זה רק בשעה שנשאה, ונפסל לעדות אבל בדיקת סכין לא צריך, כן הי' נ"ל להקל, אבל מה אעשה שהרב ב"ש בסי' א' ס"ק כ"ג דנשתטית שהותר לו החרם ע"י ק' רבנים לאחר שנתרפא חייב לגרשה מיד כדי שלא יהי' לו ב' נשים, והא התם לאו בעבריינות נשא להשניה מכ"מ מקפידים שלא יהי' לו ב' נשים, וע"כ דס"ל דכן היתה גזירתו שלא יהי' בעל ב' נשים, וא"כ הוא מומר לד"א דצריך בדיקת סכין, ואם לסמוך אס"ס דלמא דעת הב"י עיקר שלא גזר רק על הנשואין, ואת"ל כדעת הב"ש דלמא גם מומר לדבר אח' א"צ בדיקת סכין, זה תליא ברבוותא אי מהני ס"ס בשחיטה דאתחזק איסור:

ואפשר למצא צד להקל מג"מ דע"ז דף ס"ט ע"ב דנהי דיצרא דעבירה תקיף וכו' ובפ"ג דסנהדרין ד' כ"ו ע"ב לר"נ אפי' בא על הערוה כשר לעדות וכתב הח"מח וב"ש בסי' מ"ב מטעם שיצרו תקפו עליו, ולמאן דפ' כרב ששת דארבעין בכתפי' וכשר היינו משום דקרא דאל תשת רשע עד ולא משום דחשוד, דלא חשוד כלל על שאר דבר שאין היצר בתוקף כ"כ, וא"כ אפשר דגם במומר לעריות א"צ בדיקת סכין, ועוד דסכין ועוד יש לצדד לפי"מ שכתב תוס' בחולין דהא דלא מהני במומר יוצא ונכנס בלי בדיקת סכין משום דאינו מרתת דמחזיק עצמו כישראל אחר שאין בודקין אחריו א"כ אם יאמר לו שאינו בר סמכא בבדיקות הסכין ולפעמים מע"כ או אחד מאנשים הכשירים יבוא פתאום למקום ששוחט ולבדוק אם סכינו מתוקן כראוי ויהי' יראתו ואימתו מפני כבוד הרב תמיד עליו והוי כיוצא ונכנס, גם מה שכ' מר שבכל יום מיד בבקר יראה סכינו לשו"ב האחר או למע"כ ויהי' בחזקת בדוק כל היום הוא עצה הגונה ונכונה ובזה אסיים והי' זה שלום למר ולאנשים החרדים על דבר ד' העומדים לפניו:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה פה

ע"ד השוחט שהעידו עליו ב' עדים שנמצא סכינו פגום ושניים מכחישים אותם ואמנם אתה ניסוהו ולא חלי ולא מרגיש בשום פגימה ונסתפק השואל אי נאסר הכלים למפרע מעת הזמן שהעידו עליו העדים הראשוני' או אם נאמר השתא הוא דאתרע:

הנה אם באנו לאסור הכלים למפרע מצד שאינו מרגיש עכשיו בפגימה אמת שכן כ' הכ"ופ דבהעדר רוש הרגשה גם האגודה מודה דאסרי' למפרע כיון דכל עיקר טעמו דהאגודה היא מטעם ס"ס וזה לא שייך הכא כיון דאין מרגיש בלי ספק ששחט בסכין פגום וא"כ גם האגודה מודה דמטריפין למפרע משום דהו"ל תרתי לריעותא, חדא חזק' שאינו זבוח דבהמה ועוד הרי לפניך שאינו מרגיש, אמנם לפמ"ש הכ"הג הובא בפמ"ג דאבידת החושים אפשר לבוא בפתע פתאום וא"כ ל"ד למקוה וחביות וגם בלי ס"ס הכלים כשרים אמנם י"ל ג"כ סברא להיפוך לפמ"ש הב"ח בתשו' סי' א' בטעמא דהאגודה דס"ל לחלק בין שכחת השוחט לחסרון מי המקוה דהתם י"ל לאחר המדידה מיד התחיל להתחסר והיה הולך וחסר ע"ע משא"כ בשוחט שלמד וידע בטוב וודאי לא הותחל לשכוח מיד אלא במשך זמן גדול והו"ל חזקה גמורה ואמרינן עכשיו הוא שכח עי"ש ובדבריו הללו י"ל דברי הרמב"ם דפסק במקוה וודאי ובחביות ספק והקשו עליו המחברים דהא בגמ' רמי חביות אמקוה ומשני הא רבנן והא ר"ש וא"כ למה הרמב"ם מזכה שטרי לבי תרי ונראה לענ"ד לפי סברת הב"ח י"ל דקושי' הגמ' היתה אליבא דריב"ל ב"ב דף צ"ו דס"ל ריחא חלא וטעמא חמרא חלא וא"כ הפי' בברייתא דחביות דג' ימים האחרונים וודאי חומץ וכל שאר הימים אפי' ג' ראשונים המה בספק דלמא מיד עם סילוק ידיו עקר מיני' ריחא דחמרא ונקט לי' ריחא דחלא ושפיר דמי למקוה משא"כ להרמב"ם דפסק כר"י דריחא חלא וטעמא חמרא חמרא וג' ימים הראשוני' וודאי יין ואי"ל חזקה טובה לכן גם בתרתי לריעותא לא הוי אלא ספק וא"כ לפי סברא זו הכא באבידת החושים דרגיל לבא בשעה מועטת ואפשר לומר דמיד לאחר שנטל קבלה מהרב אבד חושיו ואין לו חזקה טובה וכנ"ל מ"מ י"ל כיון דל"ל חסר ואתאי שפיר סמכינן אחזקתו כדמוכח מנגעים בתוס' נדה דף ב' ע"ב בד"ה התם וכו':

אך מה שיש לעיין בזה מצד דאיכא עדים דמזמן קדום נעדרו חושיו אף דמכחישי' אותם מ"מ יש לנו לאסור מספק עכ"פ הכלים מיום שהעידו עליו העדים בתרי ותרי לא אזלינן בתר חזקה, ואציע הנה ספקותי, הנה ב"י א"ע סי' ג' הביא פלוגתת ראשונים אי הא דתרי ותרי ספיקא דרבנן ר"ל מה שהחמירו חכמז"ל דלא למיזול בתר חזקה בתרי ותרי אי היא דווקא בחומרא דאשת איש ויוחסין או ה"ה בכל איסורי דאוריי' וכן הביא פלוגתא זו הר"ן

בפ"ב דכתובות לענין לאכול תרומה דאוריי' ועי' רמב"ן מלחמות גבי ג' שישבו לקיים את השטר וז"ל ועוד לא אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי איתתא אחזקתה אלא בתרומה אבל לא לענין יוחסין וכ"ש לאפוקי ממונא עכ"ל משמע ג"כ דס"ל דלאכילת תרומה דאוריי'. סמכינן אחזקה אבל בסוף דבריו שם כ' וז"ל דלא אמרו אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי גברא אחזקת אבהתי' אלא בקדשי הגבול ולא ליוחסין משמע דדוקא קדשי הגבול דהיא תרומה בזה"ז דאינו אלא דרבנן סמכינן אחזקה וכן נראה להוכיח דאי נימא דגם בתרי ותרי מותר באכילת תרומה דאוריי' א"כ למה דקי"ל מעלין מתרומה ליוחסין ניחוש אם נתיר לו אכילת תרומה נשיאו גם בתו לכהונה ובאמת היא ס' חללה כדאיתא גבי ינאי, אמנם לפי שי' התוס' והרשב"א דדווקא בתרומה דרבנן מתירין לו ליכא למיחוש דהא מתרומה דרבנן לכ"ע אין מעלין מיוחסין כדאיתא בכתובות דף כ' וכן דעת הרשב"א קידושין פ' האומר והרא"ש כתובות דבכל ס' אי' דאוריי' לא מוקמינן אחזקה בתרי ותרי מ"מ י"ל דהכא אוקמי גברא אחזקתו ואמרינן השתא היא דאתרע וחילי דיני ממ"ש הראשוני' בפ"ב דכתובות גבי ג' שישבו לקיים את השטר דס"ל לר"ח בעדים הפוסלי לא' בגזלנותא ושנים מכחישין אותם דאוקמי גברא אחזקתי' ומפקא ממונא עפ"י עדותו והרי"ף חולק עליו שם דלא אלימא חזקה דגברא להוציא ע"י ממונא ומשמע דאי לאו דאלים חזקה דממונא הוי מוקמינן גברא אחזקתי' וכן כ' שם הר"ן בסוף דבריו אבל היכא שא"צ להוציא כלום מיד המוחזק משמע דמדינא א"ל אוקי מילתא אחזקתי' וכו' וכ' עליו הגה' אלפסי בחידושי א"ש ואע"ג דאחמור רבנן בעלמא בתרי ותרי הכא בפסול דגופו הקילו אי לא הוי אפוקי ממונא עכ"ד, הראנו לדעת דתרי ותרי בפסול הגוף דאוקמי גברא אחזקתי' ואין אנו פוסלין אותו מספיקא אך יש לעיין היכא דאתרע חזקה דגברא בנ"ד דאגלאי מילתא לבסוף דאין לו חוש הרגשה ויש כאן עדים דמקדמת דנא ג"כ הורע חזקתו בזה א"ל דבתרי ותרי לא סמכינן אחזקה גרוע כי האי, ויש לי לכאורה להביא ראיה לסברא זו דאל"כ הי' קשה קושי' עצומה ביבמות דף פ"ח דפריך הגמ' על רב דאמר בתרי ותרי אם נישאת לא תצא מהא דתני' מניין שאם לא רצה דפנו ת"ל וקדשתו וכו' ופי' רש"י כגון דב' מעידין שמת בעלה ונישאת ואח"כ באו עדים דבאותו שעה חי הי' וכו' עי"ש דמצריך לאוקמי הברייתא כרמב"י וקשה עפ"י סברת הרשב"א קידושין דף ס"ה ע"ב בהשיגו על הראב"ד בתרי ותרי המכחישין עצמם ב' אומרי' לראובן נתקדשה ושניים אומרי' לשמעון נתקדשה באותו שעה דצריכה גט משניהם אפי' אי תרי ותרי לא הוי ספיקא דאוריי' ג"כ מ"מ היינו דווקא דב' אומרי' לא נתקדשה כלל משא"כ דכל ב' הכתות מעידי' על הקידושין וכיון דקי"ל זו באה בפ"ע ומעידה הרי דעכ"פ חד מהני

הכתות מעידות באמת ואין אנו יודעין איזה מהם עי"ש א"כ ה"ה היכא דב' מעידין דבניסן מת בעלה וב' אומרי באייר מת אף דמכחישין בחקירות מ"מ מותרת להנשא כיון דממנ"פ אחת מהן מעידות באמת, וא"כ קשה לפמ"ש התוס' הא דמהני אומרת ברי לי ונשאת לא' מעידיה אף דאית לה חזקת אשת איש היינו משום חזקה דדייקא ומנסבא מרעא לחזקת אשת איש ואף דבתרי ליכא דייקא ומנסבא מ"מ כיון דאיכא שנים המכחישי' צריך לה לבדוק, וצריך להבין א"כ בנשאת ואח"כ באו עדים דבשעת נשואין עדיין לא אצריכא לה למידק ולמה מותרת, וצ"ל ע"כ דעכ"פ לאחר שנשאת ובאו לה עדים להכחיש הראשוני' הי' לה להפריש מבעלה עד שתידוק שפיר מטעם דמתיירא פן יבא בעלה וכ"כ גם הח"ץ בתשו' סי' ג' וז"ל אם תעמוד עם בעלה ותבעל לו אחר הודאית העדים האחרונים ה"ה נאסרת על בעלה הא' כשיבא וכיון שכן ועדיין אומרת ברי לי וודאי דייקא היטב עכ"ל, והא תינח אם המכחישי' אומרי' שעדיין חי משא"כ בנדון דברייתא דכת שניה דבשעת נשואין חי היה ועכשיו מת ואינה אסורה אלא משום זונה ואין כאן חזקה דדייקא ומנסבא דבשעת נשואין לא הי' צריכה למידוק דלא הוכחשו עדיין עדיה וכאשר הוכחשו כבר מת בעלה ממנ"פ עכ"פ עכשיו ולא מתייראה דלא יבא עוד לביתו והוא צע"ג לכאורה, אמנם לפי סברה הנ"ל יתיישב דעד כאן לא צרכי' להך חזקה דדייקא ומנסבא לאגרועי לחזקת אשת איש דבלא"ה לא הי' מהני ברי דילה כיון דבתרי ותרי מדאוריי' אוקמא אחזקה וכ"ז אי לא אתרע החזקה די"ל עודנו חי הוא משא"כ כן בברייתא דבאמת מת דידוע לנו עפ"י ב' הכתות דעכ"פ עכשיו מת ואתרע חזקת חי ובתרי ותרי לא אזלי' בתר חזקה דאתרע כן נראה לכאורה להוכיח

אבל ראי' זו יש לדחות לא מבעי' לשיטת הטו"ז יו"ד סי' שצ"ג דבחזקת חי אזלינן בתר השתא לפי שכל חי עלול ועומד למות עי"ש א"כ הה"נ כיון דב' הכתות מעידים עכ"פ שעכשיו מת אזלינן בתר השתא משא"כ בנד"ד דוודאי אין כל אדם עומד לאבד חוש הרגשתו ואזלינן בי' בתר חזקה דמעיקרא, ואפי' לדעת החולקי' שם יש לתרץ קושי' הנ"ל די"ל דאף דהר"י חולק על מהר"י ב"ב כתובות דף כ"ו וס"ל דאף אם באו מתחלה עידי ההיתר וכבר פסקנו ועשינו מעשה על ידם להתירה מ"מ אזלינן בתר חזקה דמעיקרא, מ"מ אפשר דהיינו דווקא אם האוסרים אמרו דעדיין חי ועודנו באיסורא דאף דכבר התרנוה ואזיל חזקת היתר כמ"ש מהרימ"ט ח"א סי' י' מ"מ כפמ"ש הרשב"א בחידושיו יבמות דף ל"א דאף אי מחזיקי' מאי לאיסור מ"מ לא מחזקינן מאי' אשת איש לאי' יבמה לשוק דנגד זה איכא חזקת מעשה כיון שמת וקברו מוכיח עליו ואתה בא לאוסרה מכח מעשה הגירושין דערוה, ועליך הראיה דנעשה מעשה האוסרת עי"ש וההנ אף

דיש להאשה חזקת היתר מכח הפסה"ד אפ"ה אזלינן בתר חזק' המעשה ועליך הראיה דנעשה מעשה המתירה דהיינו המיתה שאנו דנין עלי' משא"כ היכא דוודאי מת עכ"פ עכשיו ואתרע חזק' חי וגם אי"ל חזק' היתר כיון שכבר נשאת עפ"י עדים והוראות חכם והו"ל תרתי לריעותא כמו במקוה ועיין:

ואדרבא יש לי להביא ראיה ברורה לענ"ד דהיכי דאזלי' בתר חזקה בתרי ותרי אפי' חזקה דאתרע לבסוף מהני, והיא מסוגי' דעירובין דף ל"ו דפליגי ר"מ ור"י בעירב בתרומה ונטמאת ס' מבע"י או מחשיכה, ואוקי רבה ור"י בתרי ותרי אלמא לר"י בקי"ל כוותי' אמרינן אוקי תרי לבהדי תרי ואוקי תרומה אחזקתי' ועכשיו היא דנטמאת, ועי' תוס' שם ובכתובו' דף כ"ו דכ' ב' תי' לחד תי' פליגי בזה ר"מ ור"י אי תחומין דאוריי' ולא אזלינן בי' בתר חזקה כלל ור"י תחומין דרבנן ואזלינן בי' בתר חזקה ולפי תי' זה כ"ע מודים היכי דאזלינן בתר חזקה בתרי ותרי אפי' חזקה דאתרע מהני וכמו דבאי' דרבנן דמהני חזקה בתרי ותרי אזלינן בתר חזקה דאתרע ה"ה גבי פסולא דגופא דג"כ לא אחמרו בי' רבנן דלא למיזל בי' בתר חזקה גם היכי דאתרע החזקה מהני, ואין לדחות ולומר דשא"ה באי' דרבנן דאי נמי לא מהני החזקה ולא מידי מ"מ ספק דרבנן להקל, דלא מבעי' לשי' התוס' ורוב מן הראשונים שבת דף ל"ד דס"ל דלא אזלינן לקולא בספק תחומין כ"א היכא דאיכא חזקה לקולא עי"ש אלא אפי' לדעת רש"י שם והרמב"ם דס"ל דאפי' בלא חזקה מקילין ה"ט דס"ל דלא אוקמי' לי' אחזק' תחום ביתו דבספק דרבנן אפי' אתחזק אי' מקלינין וכמ"ש הפ"ח יו"ד סי' ק"י והוא מטעמא דקי"ל כר"מ דבס' טומאה קלה לקולא משא"כ לר"י דס"ל אפי' ס' טומאה קלה טמא דס"ל דגם ספק דרבנן היכי דאתחזק אי' לחומרא וא"כ אמאי לא מוקמינן לי' גם הכא אחזקת תחום ביתו וע"כ משום דחזקת התרומה מנגדתו ואף דאתרע לבסוף, ויש לעיין למה מוקמינן באמת התרומה אחזקתי' ולא אמרינן דהוי תרתי לריעותא כמו במקוה חדא חזקת תחום ביתו ועוד הרי טמא לפניך, וודאי לשי' הראב"ד בקידושין שהבאתי לעיל לא אתרע כלל החזקה כיון דשנים אומרי' מבע"י נטמא וב' אומרי' משחשיכה ובהדי סהדי שקרא ל"ל, משא"כ לשי' הרשב"א דסמכי' עכ"פ אכת חד מנייהו, ומעכשיו ולהלן וודאי טמאה, א"כ גם למפרע הו"ל לטמאותו כמו גבי מקוה, ונ"ל דאף דהיכי דליכא חזקה כלל מוקמינן לי' אחזק' תחום ביתו, מ"מ היכי דחזקה מנגדתו לא מחשבי' לחזק' תחום ביתו אפי' להצטרף לריעותא אחרת וכמ"ש התוס' כתובות דף ע"ה גבי חזק' פנויה עי"ש, והנה דעת התוס' שם בעירובין נלענ"ד דהיא כשי' הראב"ד הנ"ל וכסברא שכתבתי והוא דבד"ה א"ר ירמי' וכו' בתר שכ' דניחא לי' לשנוי' אפי' אי סבר ר"מ ע"ת דרבנן סיימו דרבה ור"י אתי לאפרושי דברי ר' ירמי' עכ"ל ולכאורה

דבריהם תמוהים חדא דלא שייך לכל הפלפול דלעיל מיני' גם קשה אי לאפרושי אתי א"כ מ"ש ר"י משנתינו שהי' עליו שרץ כל בה"ש ר"ל דכך העידו העדים ועיקר התי' חסר מן הספר, שיש כאן עדים דהי' עליו כל בין השמשות וכך הול"ל משנתינו בתרי ותרי, גם מה אכפת לי' אי אמרו שתבע"י נטמא ואח"כ הלך לו השרץ או שמעידי' שהי' עליו כל בה"ש ולפי הנ"ל ניחא דהא דלא אזיל ר"מ בתר חזקה כ' התוס' בכתובות או משום דס"ל תחומין דאוריי' ובדאוריי' לא סמכי' אחזקה בתרי ותרי או משום דאתרע החזקה לבסוף דהרי טומאה לפניך וקשה לפי טעם האחרון הא לשי' הראב"ד הנ"ל אי מעידין ב' דמבע"י נגע בו השרץ וב' אומרי' לא נגע בו בה השרץ עד שחשיכה נטהר לגמרי דבהדי סהדי שקרי ל"ל דאף דקי"ל זו באה בפ"ע ומעידה, צ"ל ע"כ לשי' הראב"ד דהיינו דוקא לעדות אחרת אבל לאותו עדות שנכחשו בו הו"ל כמאן דלא העידו מעולם א"כ לא אתרע חזק' התרומה, ואף דמודינא דעכ"פ אסור לאוכלו מכאן ולהבא דלענין אכילה ספק דאוריי' היא, ובדאוריי' לא סמכינן אחזקה בחרי והרי וכיון דאסורה באכילה לא הוי סעודה הראוי' וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מה' עירובין גבי ס' טמאה ס' טהורה, מ"מ קשה נימא אוקי אחזקתי' ועכשיו היא דנטמאת ובשעת קניית העירוב סעודה הראוי' היתה דאין כאן ריעותא לומר הרי טמאה לפניך כיון דעכשיו ג"כ אינה וודאי טמאה ורק מספק אסורה ומחומרא בעלמא אסרי' לה מכאן ולהבא וצ"ל דלא מיירי הכא במכחישי' זא"ז מכל צד שב' אומרי' בעוד היום באה עליו השרץ ונשהה שם כל בה"ש ולא הלך לה כ"א בלילה והמכחישי' אומרי' כבר חשכה האורה כאשר באה עלי', א"כ מה שהשרץ היתה עלי' בלילה בזה כל ב' הכתות מודים ואינם מכחישי' עצמם ע"ז ולכן מכאן ולהלן וודאי דומי' דאתכחיש באכילה ובאבהתי' לא אתכחוש במס' ב"ב דף ל"א ועי' ב"י ח"מ סי' ל"א בשם המישרים וז"ל ואם הכחישו זא"ז במקצת העדות ובקצת אין מכחישין נתקיים אותו הקצת עכ"ל ושפיר אתרע לי' החזקה, ולכן לבתר שכ' התוס' דגמ' בעי לאסוקי שמעתא אפי' אי סובר ר"מ ע"ת לאו דאוריי' וא"כ הו"א דלא אזלי' בתר חזקה ע"כ משום דאתרע, וע"כ בגוונא דלעיל ששניהם מודים שבלילה היתה עליו השרץ ולזה כ' דרבה ור"י לאפרושי דברי ר' ירמי' אתי' כנ"ל פי' לדבריהם:

הדרי להנ"ל עכ"פ הוכחנו דבתרי ותרי בפסולא דגברא סמכי' אחזקה אפי' היכי דאתרע החזקה לבסוף ולפי"ז בנדון השאלה הי' נ"ל דהכלים מותרין, ועוד אפשר לומר לפי"מ דאיתא שם בעירובין רבא אמר התם תרי חזקה לקולא ופי' רש"י בנגע א' בלילה אפי' אי היתה תרי ותרי הוי סמכי' אחזקה כיון דאיכא תרי חזקה, א"כ הה"נ כיון דשוחט הלזה כבר נטל קבלה והי"ל הרגשה מעולה, ואי"ל עכשיו הוא דאבד חוש הרגשתו ועוד

דכיון דרוב המצויין אצל שחיטה מומחין ומרגישין הם, ואף דאיש זה יצא מהרוב דהרי אינו חלי ולא מרגיש מ"מ יש לו חזקה הבאה מכח רוב די"ל עכשיו הוא שיצא מן הרוב כמו בגבינות ואי"ל תרי חזקה לקולא, ועדיין יש לפקפק בהיתר הלזה, אבל כבר הוכחנו דבפסול גופא אפי' חדא חזקה מהני, ע"כ נראה לענ"ד להקל בזה להלכה, אבל למעשה חלילה לי לחלוק אדברי מ"ו הגאון ז"ל בספרו חת"ס חיו"ד סי' ב' דאוסר הכלים:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה פו

ע"ד שוחט שיצא עליו עלילה מאשה א' ששכבה בחדר שהשוחט ואשתו עמו שוכבים, שאין לחשדו על איסו' ייחוד, שבאישון לילה ואפילה רצה לשכב עמה?:
מתחלה לא רציתי להשיב מאומה, כי אין הדבר צריך לפנים ואין נעלם ממעכ"ת שאין לפסול אדם ע"י רינון בעלמא אם לא יעידו עליו ב' עדים כשירים בפני ב"ד והעידו בפניו, ולדעת ר"א מזרחי צריך דרישה וחקירה כעדות נפשות גם לענין שיהי' ש"ץ בתענית דעל רינון בעלמא יכול יחיד למחות היינו שלא לקבלו מתחל' אבל אם כבר נתמנה אין לדחותו כמש"כ האחרונים באו"ח סי' נ"ג רק אם כשר לעדות אשה יש לעיין בח"מ סי' ל"ד ובאה"ע סי' מ"ב. ואם היו ב' עדי' כשרי' שהעידו בפניו שבא על האסורה לו, יודאי פסול לכל עדות שבעולם, אבל על שחיטתו אף לדעת הרמב"ם שגם מומר לאחד משארי איסורי תורה צריך שיבדוק לו סכין, ואינו נאמן על השחזת הסכין דטריח לי' מלתא, מכ"מ דוקא במומר שרגיל בכך אבל לא בפסול עדות כמבואר בש"ע, ומה שהעיר הפמ"ג סי' ב' דחשוד לחמור חשוד על הקל ולכן מחלל שבת בצנעה דלא הוי מומר לכל התורה מכ"מ צריך אחרים עומדים ע"ג, נעלם ממנו מש"כ הב"י בסי' קי"ט דהא דחשוד לחמור חשוד לקל דוקא אם שניהם ממין א' כגון ששניהם בדבר מאכל דאם חשוד לאכול לתיאבון החמור גם הקל יאכל אבל לא בשארי איסורי' ומכ"ש בחשוד בעריות דאינו חשוד לשארי דברים דנהי דתקיף לי' יצרא דעבירה יצרא דיי"נ לא תקוף כ"כ עי' יו"ד סי' קכ"ט סעיף י"ד. כן הדין לדעת רבותינו הפוסקים וכאשר מוסכם בש"ע ואחרונים זלל"ה:

תשובה פז

ע"ד השוחט שיצא טריפה מתח"י זה פעם שנית, בפעם הראשון זה כמה שנים שכשהוציא ידו מהבהמה אמר לקצב שיהי' כשירה והלך לו לדרכו כדי לבא אח"כ לבדוק אחר שתיטל הריאה, וראה הקצב סרכא שא"א להכשירה וחתכה, וכשבא השוחט

לבדוק חפש במקום אחר לראות מה שאמר מתחלה שיש לו לראות והכשיר' ואח"כ הראה לו הקצב את הסרכא והודה לו השוחט דטריפה, ואז העבירוהו על חדש ימים, וכעת מצאו אחריו בה"כ שנסרכה לטרפשא דכבדא ומחט תחובה נגדה וזה השוחט נוטל הכרכשות מן הכשירות ולא מן הטריפות, והאיש הזה בל"ז אין מוחזק כלל לי"ש, ששותה יין הרבה בכ"מ אשר יושיטו לו ואינו מקפיד אם היין כשר, וכ"פ ראוהו שוחט כשהוא שתוי ושיכור, וכדומה הרבה, ושואל מעלתו מה דינו:

בטור חה"מ סי' ל"ד כ' שמלשון הרמב"ם משמע דדוקא בשוחט לעצמו ומוכר לאחרים נפסל אם ויצא טריפה מתח"י אבל לא בשוחט לאחרים, ובטעמא כ' הב"י דס"ל דכל היכי דאין בו הנאת ממון לא חשדינין לי' במזיד אלא בשוגג, אבל הב"י לעצמו חולק על הטור וכ' דדוקא לענין חזרתו מחלק הרמב"ם דבשוחט לאחרי' דלית בי' חימוד ממון לא מחמרי' עליו כ"כ אבל תשובה מיהא בעי עכ"ד, וצריך להבין כוונת הב"י כיון דס"ל דגם במקום דליכא חמדת ממון לא תלינין בשוגג א"כ אמאי מהני תשובה גרידא ולא חיישי' דלמא אערומי קמערים, שמזה הטעם החמירו כ"כ בחזרתו בפז"ב, והנה יש לי לברר דעתו בכמה אופנים, ואבאר אותם אחת אחת:

א נלענ"ד דאף הרב"י סובר דהיכי דליכא חימוד ממון אין הדבר ברור לנו דהוא מזיד, דוודאי אפשר שבטעות נתחלף לו טריפה בכשירה, ואפ"ה לא תלי' בשגגה להכשירו לעדות להוציא ממון ע"י עדותו, ודמי לספק פסול ע"י תרי ותרי דב' מעידי' שעשה עבירה שנפסל ע"י ושנים מכחישים דפסול מספק להעיד, כיון דבתרי ותרי לא אזלי' בתר חזקת כשרות דילי' לאפוקי ממונא, א"כ הה"נ בראינוהו שהוציא טריפה מתח"י וספק לן אי במרד ובמעל עשה להכשיל את הרבים, או שבטעות נתחלף לו ליכא לאוקמי לגברא אחזק' כשרות דילי' לפמש"כ הפנ"י בגיטין בסוגי' דשמא יחפה, דחזק' כשרות הוא מכח הרוב דרוב ב"א צדיקים הן, א"כ י"ל בזה דעכ"פ יצא מן הרוב דוודאי רוב הטבחים אינן מוציאין טריפות מתח"י דרובן לאו רשעי' וגם טועין בין כשר לטריפה אינן, וזה שהתכשילה הזאת באה על ידו שמכר טריפה במר דכשירה או שהוא מן המיעוט הרשעים, או מן המיעוט הטועין ומה יועיל לן רובא דעלמא שהן צדיקים וזריזין ואין הקב"ה מביא תקלה על ידם לזה דאשתני מן הרוב והוא או רשע או אינו זריז וטועה בין אסור למותר, ואין ידוע לן שרוב מוציאי טריפות במר דכשירות מתחת ידן טועים ושוגגין ננהו, ודמי למה דאית' בבכורות דף מ"ב בטומטם דמטיל מים במקום נקיבה דחיישי' שמא נהפך זכרותו לנקובתו דהואיל ואשתני אשתני וכן פ' שם הרא"ש, וא"כ כיון דליכא לאוקמי האי גברא אחז' כשרותו אין לנו להוציא ממון ע"י עדותו, אמנם כל זה כל כמה

דלא שב מרשעי, אבל אם יעזוב רשע הזה דרכו ושב, לא חיישי' דלמא אערומי קאמערים כיון דלא הוי אלא ספק פסול, אתי ספק התשובה ומוציא מידי ספק פיסולו, ומכשירנין אותו מטעם ס"ס, ספק דלמא שוגג הי' ולא נפסל מעולם, ואת"ל דמזיד הי' ונפסל, דלמא שב באמת ובלב תמים ונתכשר [ונלענ"ד דאף לדעת הפוסקים דאין מוציאין ממון בס"ס מיד המוחזק, היינו דוקא אי הס"ס הוא להתחייב הממון ההוא שאני דנין עליו, משא"כ בזה דבא הס"ס להכשיר העד ואי הוכשר העד נוציא ממין ע"י עדותו, וכעין החילוק שכ' תוס' חילין דף צ"ו, דאף דאי מסהדי דגברא דהאי סימנא לוה מפלוני מנה לא מתחייב מכ"מ מהדרינין שטרא בסימנא] וזהו הטעם דלא מחמרי' על השוחט לאחרים, משא"כ בשוחט לעצמו דמחמת חמדת ממון חשדי' לי' ביותר דמזיד ופושע הוא והוי כרגלים לדבר דמזיד הי' ולא מחשב לספק דשוגג למצטרף לספק דתשובתו כהוגן:

ואם כן אפשר הי' לומר דדוקא לענין פסול העדות בעי' הך תשובה החמורה דפז"ב, אבל לענין לפוסלו לשחיטה ולהעבירו מאומנתו לא בעינין כ"כ וסגי בתשובה גרידא והוא עפי"מ שביארתי דברי המהרי"ק שהובא בש"ע ססי' א' בע"א שהעיד על השוחט שיצא טריפה מתח"י דהוא עצמו יכול לאכול משחיטתו מכאן ולהבא, ולא אמרי' דשווי' אנפשי' חד"א דאף לדבריו אין מוחלט לפסל עולמית והדבר תלוי במחשבת השוחט אם להרע או להיטב, והקשה עליו המל"מ פ"א מהל' שחיטה מהאי דכתובות דף מ"ד דנ"מ לאורועי סהדי עיי"ש, ונראה לתרץ דוודאי לענין עדות בממון אין הטעם שרשעים פסולים משום חשדא דמשקרי דהא קי"ל דלא כר"מ וחשוד לד"א לא הוי כחשוד לכה"ת א"כ רע לשמים לא חשיד למיהוי ג"כ רע לבריות, רק גזה"כ הוא אף דאינו משקר לא יועיל עדותו כמש"כ תוס' ורא"ש בבכורות דף ל"ו, ולכן ג"כ בעדות ניטין וקדושין דגזה"כ הוא דשלא בפני עדים לא חלין, ואם קידש אשה בפני פסולי עבירה אף דשניהם מודים וידעו שהעדים אינם משקרים לא צריכי האשה לחוש לקידושין האלו ומותר לה להנשא לאחר, ולכן נראה ברור בדינא דסס' מ"ו בחתם עד שלא נעשה גזלן דעדי הקיום צריכין להעיד שראוהו קודם שנפסל משא"כ בחתם עד שלא נעשה חתנו יעי"ש דאם חתם עד שלא נפסל בעבירה דלאו חמס דאינו חשוד לשקר ורק מגזה"כ פסול ודמי לקרובים, והב"י כ' שם דתוס' מסתפקים בזה, ובענייי אנני מבין לדידן דקי"ל דלא כר"מ וודאי דמי לקרובים] אמנם כ"ז להעיד בממונא, אבל לענין איסור כל היכא דע"א נאמן גם קרוב נאמן דלא בעינין אלא שנדע האמת אתו דהוא כשר, ולכן גם רשע בעבירה אינו פסול רק משום דחשדי' לי' למשקר, אבל להעיד לאחרים דחזק' דלא ישקר ולא יחטא ולא לו באמת נאמן, וכן כ' הרמב"ם בפי"א מהל' עדות הל' זין להדי' והביא ראי' מרשע בעבירה

ששחט ששחיטתו כשירה ונאמן לומר כהלכה שחטתי, ולפי"ז לק"מ על המהרי"ק ששם בכתובות לענין עדות במידי דממונא, והוא לפי דיבורו שהעד רשע מוחלט הוא שכל עדיות שיעיד לאו כלום ננהו אפי' אם יעיד האמת, משא"כ כאן דאף אם כינים דבריו לא הוי אלא חשוד ולית בי' המנותא, אבל אם ישחט כהוגן לא יפסל שחיטתו, והדבר תלוי במחשבת השוחט אם להרע או להיטיב כן נ"ל לחלק, [אף דסוף דברי המהרי"ק המה דלכל הפחות אם ילבש שחורים ויעשה המוטל עליו יחזור לכשרותו, וזה גם בעדות ממון מהני שיוכשר ע"י תשובה לפי"מ שאבאר לבסוף יעלו גם דברים אלו כהוגן] ולפי"ז יש לומר דלענין לפסול לשחוט אף במקום דאיכא חימוד ממון ורגלים לדבר שמזיד הי', מכ"מ לא בעי' הך תשובה דפז"ב, כיון דלא עבר אלא פעם א' ולא הוחזק עדיין לרשע, א"כ לא הוי אלא ספק דאפשר דרק בפעם הזאת עבר עליו רוח השטות וחמדת הממון הטתו ולא ישוב עוד לכסלה, וכיון דלא נפסל אלא מספק אם יעשה תשובה בעירו וילבש שחורים יתכשר, ולא ניחוש לדלתא אערומי קמערים, דספק התשובה מוציאו מידי ספק פיסולו, והוי ס"ס גמורה דלמא לא נפסל כלל דלא הי' בדעתו להחזיק ברשעתו ולעבור ע"ד קונו בכל פעם, ואת"ל שאז הי' דעתו מקולקלת, דלמא מעת ששב ומתחרט חזר לקדמותו ונעשה כקטן שנולד:

ועוד יש לומר לפי"ז דבמקום דליכא חימוד ממון מודה הב"י לשיטת הטור דלא מעבירינין אותו בפ"א דדוקא לעדות ממון חולק על הטור דמפסיל בפ"א ולא תלינין בשוגג דעכ"פ ספק פסול היא ואין מוציאין חמון ע"י עדותו כיון דלא הוי אלא ספק א' דאי מזיד הוא עדותו בטילה אף אי יעיד באמת, משא"כ לענין עדות באיסורין דס"ס הוא, ספק דלמא שוגג הי' ולא אגרע חזקת כשרותו כלל, ואת"ל דבפעם הזאת מזיד הי' דלמא לא יזיד עוד וישחט כהוגן, וזה טעם הרמ"א סי' ב' דבפ"א לא בעי' בדיקת סכין, ולמד כן ממהרי"ק הנזכ' דטעמו דלא משווי אנפשי' חד"א דאף אי האמת כדברי העד אינו מוחלט לפסל עולמית דאפשר שישחט בהכשר מכאן ולהבא ולכן מצטרף לספק דלמא שוגג הי', וזה הפירוש בדברי המהרי"ק שכ' ולכל הפחות אם ילבש שחורים ויעשה תשובה המוטלת עליו חוזר הוא לכשרותו עכ"ד ר"ל דאף במקום דליכא למתלי בשוגג כעובדא דרשב"א סי' תשפ"ב וכמו שיבואר לקמן מכ"מ לא בעי' דילך למקום שאין מכירין כ"א בהלבשת שחורים ובעשיית תשובה בעירו סגי, ומטעם שכתבתי דמצטרפינין הספק דלמא תשובתו הי' כהוגן ולא בערמה לספק דלמא בלו"ז לא הי' בדעתו להזיד עוד הפעם, אלמא דאף לפי דברי העד לא יוחלט הדבר ששחיטתו דמכאן ולהבא יהי' שלא כדיני [ודברי התבו"ש בפירושו לדברי מהרי"ק אלו אינם מובנים לי שכ' ג"כ דרמ"א מיירי

במקום דליכא חי"ת ותלי' בשגגה והוציא כן מדברי המהרי"ק אלמא דס"ל דמהרי"ק מיירי במקום דאיכא למתלי בשוגג ואח"כ כ' דמש"כ ולכל הפחות ר"ל דלדעתו בפ"א לא נעשה מומר וכדעת התוס' בסוגי' דשוחט בשבת ולכל הפחות אף לדעת החולקים שם סגי בתשובה עכ"ד והנה אי כן הפירוש בדברי המהרי"ק אין ללמוד דתלינין בשוגג דמאן דס"ל בפ"א לא נעשה מומר וחשוד אפי' במזיד ס"ל כן, ועוד דנלענ"ד דהתם לא פליגי בעלי התוס' בדבר הזה אלא לר"מ דחשוד לד"א חשוד לכה"ת או במומר לע"ז ולחלל שבת, אבל בחשוד לאותו דבר לא פליגי כלל, ע"כ הנראה לענ"ד כמו שפרשתי דלכן לא השווה אנפשי' חד"א כיון דחשוד דלא מוחזק אינו בוודאי שיקלקל תמיד שחיטתו, ולכן אף יתברר לנו שהאמת אתו לא נפסלנו אי הי' לנו להצטרף לספק הלזה ספק אחר דדלמא שוגג הי', או לכל הפחות ספק אחר דלמא תשובתו שלא בערמה הי'] ולפי"ז יתיישב קושי' הגדולה של מהרי"ן לב למה במוכר תרומה לשם חולין לא החמירו עליו כ"כ להצריכו תשו' דפז"ב וסגי בקבלת ד"ת אף דהתם מחמת חי"מ עשה וליכא למתלי בשגגה דהטעם הוא משום ס"ס הנ"ל, אמנם אף כי דברים הללו נראין נכונים ביישוב דעת הרמ"א, דביו"ד סי' ב' כ' דבפ"א ולא הוחזק לא מפסיל ולדעת כל האחרונים הטעם דתלינין בשגגה ובחה"מ סי' ל"ד סעיף וי"ו לא הגיה כלום על דברי המחבר שכל טבח שיצתה נבילה מתח"י פסול לעדות משמע אפי' בפ"א ושוחט לאחרים, ולפי דברי הנ"ל מיושב היטב, אבל בדעת הב"י עצמו א"א לומר כן, שכ' בכ"מ פ"י מהל' מטמאי מו"מ בחשוד למכור אוכלין טמאין בחזקת טהורין דבעי תשוב' דפז"ב וכן כ' בסי' קי"ט דמוכר דברים אסורין דבעי תקנתא דפז"ב, וכן הרא"ם שהביא הפ"ח בסי' קי"ט מחלק בין טבח דאי"ב חי"מ דבעי תקנתא דפז"ב ובאין לו חי"מ מהני קבלת ד"ח, ואי ס"ל סברה הנ"ל דאחשבי' לי' לספק פסול דאפשר שהי' שוגג ומצטרף לס' אי תשובתו הי' כהוגן, גם בלי קד"ח להני דאיכא עוד ספק דלמא רק בפעם הזאת תקף יצרו, ואפשר דס"ל דהך ספק דלמא רק בפעם הזאת גבר עליו יצרו ולא ישנה באולתו לא מחשב לספק, דההחמירו חז"ל על החשודין לעשותן כוודאי שיתקלקלו וכעין שכ' תוס' גיטין דף ס"א ד"ה משאלת דאחמרו לתבואת החשודין לעשותן וודאי טבל, או די"ל דס"ל דהך ספק עם הספק דלמא תשובתו כהוגן הי' לא מצטרפי' דהוי כשם אונס חד. אבל במקום דליכא חי"מ דיש להסתפק דלמא שוגג הי' שפיר מצטרפי' לספק הלזה עם הספק אי הי' התשובה כהוגן, ואפשר עוד לומר עפימש"כ הה"מ פ"א מהל' אישות דאי ביאת פנוי' לא היתה רק איסורא דרבנן לא הוי סמכי' אחזקה דאא"ע ביאתו בעילת זנות דאיסורא דרבנן לאו כל אינש זהיר בי', וא"כ י"ל דבמוכר תרומה לשם חולין דעבר אאי' דאוריי' והוא בחזקה דכל אינש

ואינש זהיר שלא לעבור ולא יצא מחזקה זו עד שיוחזק לכך בב' וג' פעמים למר כדאי"ל, וכל כמה דלא הוחזק לעבור איכא לאסתפוקי דלמא לא יזיד עוד, וכשיקבל ד"ח מצרפי' להך ס' לספיקא האחרת דלמא תשובתו כהוגן הי' אבל בחשוד למכור אוכלין טמאין בחזקת טהורין דלא עבר אלא באיסור דרבנן דגם מעיקרא לא הי' בחזק' שאינו עובר, בזה הוחזק ע"י פ"א לכן בעי' תשוב' דכזיב, ובטבח לעצמו ג"כ דלא מחזקי' לי' למזיד שידע שהוא טריפה רק שהוא פושע שלא בדק שפיר וכיון דבדיק' דרבנן היא הוחזק בפעם הראשון, לכן מצריך תשובה דפז"ב, ומיושב גם שיטת הרא"ם:

ב עוד יש לומר בטעם הב"י דס"ל דלא תלינין כלל בשוגג, דק דס"ל דבמקום דל"ל הנאת ממון לא חיישי' שיערים לעשות תשובה בפנינו ולבו בל עמו, דלא אכפית לי' אם לא נכשירנו ולא יקבלו הב"ד את עדותו ולמה לו להערים מה בצע כי יקובל עדותו, ומה יועיל לו שיאכלו אחרים משחיטתו, ואין לומר שיערים כדי שלא יופסל לשבועה וכי משתעי דינא בהדי דאחרינא לא יהי' חבירו נשבע ונוטל, דבנקל יכול לזהר שלא ילווה ולא יפרע אלא בעדים ולא יבוא לידי שבועה, וכן צ"ל ע"כ גם למש"כ הרי"ו בשם התוס' דלכן לא החמירו כ"כ בשארי עוברי עבירה דדוקא בטבח חשו להערמה שלא יעבו' מאומנתו, ולמה לא חששו ג"כ בכל הבאין להשיב מעבירות שבידיהן דיערימו כדי שלא יופסלו לעדות ולשבועה, וכן יש להביא ראי' מנסכא דר"א בב"ב דף ל"ד דחייב מטעם משאיל"מ, ולרב ושמואל דפליגי בשבועות אר"א באמת פטור והתם הטעם דפטור מטעם מגו דלא חטפתי ולא אמרי' דמתיירא לומר לא חטפתי ולשבע נגד העד דלא יופסל ע"י העד בצירוף עדות הבע"ד לעדות ולשבועה וע"כ דלא אכפית לי' לאינש אי יופסל ואפשר לדחות דהתם לא יפסל עד שיעידו עליו בב"ד מחדש, וכיון דבעי' לפסול לאדם דו"ח כמו לד"נ סוחך עצמו שלא יבואו להעיד ואי נמי יעידו דלמא לא יכוונו עדותן וכמש"כ תוס' מכות דף ה', ועוד דאפי' בממון דל"ב דו"ח מצינו בסי' פ' דטוען וחוזר וטוען מפטור לפטור מטעם מגו דהי' עומד בטענה הראשונה, וכ' שם הב"י דאפי' אם ראה עדים ממשמשין ובאין יכול לחזור, משא"כ כאן דכבר הוא נפסל מערים לשקר כדי שיחזור לכשרותו:]

והנה לפימש"כ הרי"ו בשם התוס' כ' הב"י בסוף הסימן דלדבריו אין לחלק בין שוחט לעצמו ובין שוחט לאחרים, אבל הרמב"ם בלא"ה לא ס"ל כוותייהו מדמצריך גם לעד זומם התשובה דפז"ב, ונראה דסבר דסברת התוס' דאם הוא ממונה ואומן יקרא יהי' לו לקלון ולבוז אם יופסל ויעבירוהו מאומנתו אף דשוחט בחנם, משא"כ באינו מומחה לא אכפית לי' אם יופסל לעדות ולשבועה, ולכן גם ע"ז לא צריך כ"כ, אבל הרמב"ם ס"ל

דכל עיקר חשש הערמה לא שייך אלא בדאית לי' פסידא ע"י שיופסל ולכן מחלק בין שוחט לעצמו ובין שוחט לאחרים, וגבי ע"ז חיישי' דמקבל שכר להעיד בשקר, וכן מועלי בשבועות חיישי' דמערים כדי שלא יופסל לשבועה וירוויח אם יכפור ממונם של אחרים בשבועת שקר, אמנם לפי"מ דקי"ל דלא כר"מ וחשוד לד"א לא חשיד לדבר אחר ומועל בשבועה וכדומה שארי עבירות דלאו חמס לא מחשדי כלל רק גזה"כ הוא לפוסלן, וא"כ אם נשבעו במידי דלאו ממון לא מחשידי דישבעו לכפור ממונא דרע לשתים לא חשיד להיות ג"כ רע לבריות, וא"כ לא ירוויחו בהערתתן מידי, כיון דכתבנו דע"ז לא חששו דישתעי דינא בהדי אינשי דלא מעלי ויהיו הם נשבעים ונוטלים דנקל להם להשתחר מזה, וע"כ צ"ל דמיירי דנפסלו ע"י שנשבעו לשקר במדי דממונא, וכן בעד זומם צריך להיות שכבר נטל שכר להעיד שקר ועי"ז חשדי' לי' שיערים לשקר כדי להרוויח שגם להלאה יקבל שוחדא להעיד שקר, דאי לאו הכי כיון דע"ז כולל גם עדות דב"ג ובן חלוצה דשם לאו רשע דחמס הוא וכמש"כ בנב"י קמא אה"ע סי' נ"ז ולא חשיד לשקר בעדות אחריתי רק מגזה"כ מפסיל ולית בי' משום הערמה, וכ' הב"י א"נ אפי' לא נטל שכר על כך כיון דעדות שקר העיד לא מתכשר לעדות עד שילך וכו' ע"כ, ר"ל דאף דלא קי"ל כר"מ וחשוד לדבר א' לא חשוד על דבר אחר החמור ממנו, היינו דוקא מדבר לדבר מחלקינין בין קל לחמור אבל לאותו דבר לא וכמו שנבאר לקמן בעזה"י, וכיון שכן שפיר חשוד ליטול שכר להעיד שקר וע"כ מפסיל מחששא דלמא תשובתו בהערמה, ור"ל דלא תקשי אמאי לא החמירו בשארי רשעי חמס להצריכם לילך למקום שאין מכירין ולא חששו להערמה, דטעמא דלא אכפית להו אי יופסלו לעדות כיון דלא יפסידו ממון עי"ז, וליכא למימר דיערימו לעשות תשובה כדי שיהי' בידם לגזול ולהלוות בריבית משא"כ בהני ג' טבח וע"ז ומועלי שבועות שמערימים כדי שיהי' בידם למכור טריפה במר דכשירה וליטול שכר להעיד שקר, או לשבע לשקר כדי להחזיק לעצמם ממון שאינו שלהם, וזהו הפירוש בדברי הב"י במש"כ בסוף הסימן, והלח"מ פי"ב מהל' עדות נתקשה בהם וכ' שהם דברים מעורבבים ויש בהם חיסור לשון ואני הנראה לענ"ד בכוונת דבריו כתבתי, אמנם לפי"ז גם בשוחט לאחרים בשכר אף דנוטל מהטריפות כ"כ כמו מהכשירות מכ"מ יש חשש הערמה שאם יופסל יפסיד פרנסתו ויערים שלא יפסיד, ולכן אף אי דברים אלו יש להם מקום לתרץ דברי הב"י אינם עולים לתרץ דברי הרא"ם שכ' בנוטל מהטריפות ומהכשירות דינו כשוחט בחנם, ולפי הנ"ל אפשר דגרע עוד משוחט לעצמו ומוכר לאחרים לפי דעת הב"י שעיקור הפיסול משום דמסתמא אוכל ג"כ ממנו, אלמא דס"ל דמשום לפני עוור לא מפסיל, א"כ בשוחט למכור לא מוכח' מלתא כ"כ דאוכל

ג"כ ממה דאתרמי לי' טריפותא כיון דאי"ל עוד בהמות אחרות דלית בהו טריפות ולא שביק היתי' ואכול איסורא משא"כ בכרכשות לפמש"כ הש"ך ססי' י"ח אם ימכור כל הכרכשות מהבהמת דאית בהו טריפות ירגישו העם ע"כ מתיירא ואוכלם בעצמם:

ג עוד יש לומר בדעת הב"י דוודאי חולק על הטור דמשווי' לי' למאכיל טריפות בלי הנאת ממון לשוגג דנימא דנתחלף לו טריפה בכשירה וס"ל להב"י דזה וודאי לא שכיח, אמנם גם למזיד שידע שהוא טריפה ואשם בנפשו להכשיל רבים לא מחשבינין במקום דל"ל הנאת ממון, כ"א פושע הוא דאינו חושש לבדק יפה כדיאות, על כן נעלם ממנו הטריפות, וגם פושע דמקיל ומזלזל באיסורין פסול לעדות, אבל תשובתו קלה ולא בעי אלא קבלת ד"ח, וכמ"ש הר"ן פ' גה"נ, והנה בגוף הדין דטבח שהוציא טריפה אפי' במקום דאיכא חי"מ טעמא בעי לפימש"כ הפרי מגדים סי' ב' דדוקא באוכל נבילות צריך לבדוק אחריו אפי' בפ"א אבל באוכל טריפות בפ"א א"צ בדיקת סכין אפי' להרמב"ם דחשיד על הטריפה דקל לא חשיד אנבילה דחמור, וכן כ' עוד בסי' א' בטעמא דעובדא דמהר"ם כ"ץ בשוחט שמצאו אחריו סרכא דלא אסרוהו למפרע משום דלא חשוד על הנבילה דחמירא דמטמאה וגם בעיני העולם ולפיכך אוקים הטבת על חזקתו, משא"כ אם נעשה חשוד לנבל מחזיקינין למפרע דאיכא גם חזקת אמ"ה דבהמה והוי תרתי לריעותא, עי"ש ולפי"ז על מה אנו חוששין בטבח שקלקל והוצי' טריפה מתח"י, אי לשלא יבדוק סכינו או שלא יבדוק בסימנים הרי הוא לא חשוד על נבילה, ואי דלא יבדיק הריאה, או אם יתרמי לי' טריפות ימכרנו, הלא לא גרע מנאבדה הריאה דבדיעבד לא חיישינין כלל דלמא הבהמה טריפה הי' דאוקמיני' אותה אחזקת כשרותה, ועוד דאי נמי נימא דלא כפמ"ג סי' א' שהבאתי ונאמר דבמה שמאכיל איסורא לאחריני ואינו מקפיד על לאו דלפני עור אין חילוק אם מאכיל להם איסור קל או חמור כמו שאין חילוק בין אם נותן אבן גדול להכשל בו או קטן, מכ"מ אם גם ראינוהו שעובר עבירה מפני הנאת ממון למה לן לחושדו שלא ישחט שפיר כיון דבידו לשחוט שחיטה יפה ואינו מרוויח שום ממון, וכי משום דחס על מעותיו שלא יבוא לידי הפסד יחוס ג"כ על טרחת גופו, והרי מצינו ריש מציעה גבי רועה דחשיד לרעות בהמותיו בשדה אחרים, מכ"מ רועה בהמות אנשי העיר לא חשיד דירעה אותן בגזל דאא"ח ולא לו ואינו חשוד להרעות עד שיגיע למרעה המופקר לכל יעיי"ש, אלמא אף או צריך לטרוח עצמו ולילך למקום ההפקר שהוא בריחוק מקום לא חס על טרחתו שהיא יותר גדולה מהשחזת הסכין ותיקונו, וכן מוכח בתוס' בכורות דף כ"ט ע"א ד"ה תרי זמנא וכו' בתי' האחרון דאף דחשיד בשביל אגרא לא חשיד שיעשה כדי להנצל מטורח, אף דבגסה נפיש טרחיי, ועל כרחיך דחיישי'

לטריפות הריאה דשכיחי וקשה כנ"ל מאי שנא מנאבדה הריאה, וביותר קשה לפימש"כ בדעת הב"י דאין אנו חושדין אותו למזיד כ"א למיקל ופושע שאינו בודק יפה, והא בדיקת הריאה אינו אלא דרבנן, וכי לא יבדק סכינו או לא יבדוק בסימנין יהי' אסור' מדאורייי' וחשוד אדרבנן לא חשיד אדאורייי' וכדאמרי' החשוד על הטהרות ל"ח אשביעית ומעשר אף דלר' אילעי בכורות דף ל' חשוד על הטהרות חשוד אשביעית, הלא כ' הרא"ש שם פ"ה סי' ח' דסוגי' דפ' הנזקין דלא כוותי' וכן פסק הרמב"ם בהל' שמיטה וא"כ וודאי לא חשיד לנבל

לכן נ"ל דוודאי אין חוששין שלא יבדוק הסכין או הסימנים אלא שיתרשל בבדיקת הריא', ואף דנאבדה הריאה כשירה, מכ"מ אם נעמיד את החשוד לפשוע ולזלזל בבדיקה זו הוי כאלו אבדנו בידים, שכן כ' הריב"ש הובא בש"ך סי' קי"ט סקכ"ח וז"ל, דאף דלא נבדק' הריאה כשירה היינו דוקא אם פ"א אירע כן באונס או בשוגג אבל שיעמיד מי שידוע לנו שאין יודע לבדוק ויבדוק במזיד ושנאכל על סמך בדיקתו זהו וודאי אסור לכ"ע, ואעפ"י שי"ל עיקר בדיקה זו אינו אלא מדבריהם והוי כההיא דאין מבטלין איסור לכתחלה דאם בטלוהו במזיד אסור עכ"ל וסברה זו שכ' על שאינו יודע שעיר שייך נמי כאן בחשוד לפשוע, ולזלזל בבדיקה ולכן תמוהין דברי הפוסקים שרוצים לפסול למפרע במוציאי טריפו' מתח"י, כיון דלא חשידי שקלקלו בשחיטתן ואי נמי לא בדקו שפיר הוי כנאבדה הריאה של אותן הבהמות שכבר נשחטו, ואפשר גם בעובדא דצ"צ דשחט ד' כבשים ואח"כ מצא סרכה אחריו בראשונה ששחט והי' רגלים לדבר שלא עשה כן במזיד דא"כ הי"ל לנתק הסרכא רק דפושע הי' כמו שכתוב שם בתשובתו, א"כ כיון ששחט אותן הג' כבשים טרם שפסלנו למה לן למיחש שהיו בהן טריפות, ודוקא מכאן ולהלאה פסלינין אותו שלא לסמוך על בדיקתו ואם ישחוט עוד אחרי שפסלנו הוי כמבטל איסור במזיד כן נ"ל:

אמנם זה ניחא לענין להעבירו ולפוסלו לשחיטה, אבל לפוסלו לעדות במקום דליכא חי"ת דלא חשדי' לי' למזיד אלא לפושע, וכיון דמדאורייי' לא בעי בדיקה ולא עבר אלא אדרבנן ולמה יופסל הלא פסולי דרבנן בעי הכרזה, בלי דברי הב"י הייתי אומר דלכן נקט הטור הוציא נבילות ואח"כ הביא בשם הרמב"ם בהוציא טריפות, דמתחלה קאמר שהוציא נבילות כגון שנמצא שלא נשחטו רוב הסימנים או סכין פגומה דבזה עבר על דאורייתא דאוקמא לבהמה בחז' שאינו זבוחה ובזה לכ"ע אין חילוק בין שוחט לעצמו ובין שוחט לאחרים, ואח"כ הביא בשם הרמב"ם בהוציא טריפה, שיש חילוק דבשוחט לעצמו דאיכא חי"מ מחזקי' לי' למזיד שידע שהוא טריפה וא"כ עבר אדאורייי'

אבל בשוחט לאחריני דלא מחזקי' לי' אלא לפושע שאיני בודק יפה בזה לא הי' מפסיל עד שיוכרז עליו, אבל להב"י קשה, אמנם לסברת המהרימ"ט הובא במל"מ פ"ד מהל' מל"ו דדוקא פסול דרבנן מחמת שעבר אדרבנן בעי הכרזה אבל פסול דרבנן מחמת שעבר אדאוריי' שאין בו מלקות ל"ב הכרזה, אפשר ליישב דעת הב"י ונאמר דס"ל דאדם המכשיל את חבירו וספי לי' אי' דרבנן במר דכשירה דעובר על אי' דאוריי' דעכ"פ מכשול הוא שנתן לפני חבירו בלי דעתו, והא דלדעת הב"י משום לאי דל"ט לא נפסל נלענ"ד דטעמא הוא משום דלא משמע לי' לאינשי איסורא, ותדע שכן הוא שהרי עדי רבית לא נפסלו משום דלא משמע להו איסורא והא התם איכ' ג"כ לאו דל"ע, והנה בא"ות סקי"ב כ' דהא דבדבר דלא משמע לאינשי לאיסורא דלא מפסיל מספק דלמא ידע ואשם דהוא משום חזקת כשרות והביא שם בשם הפ"ת דבעבר על איסור דרבנן אבד חזקת כשרותו ונשאר הספק דלמא ידע שעבר אדאוריי' ומפסיל מספק אפי' בלא הכרזה, וא"כ הה"נ כיון שחזקה הוא שגם הוא אכל מבהמות אלו שזלזל בבדיקתן וא"כ עבר בידיעה עכ"פ על איסור דרבנן ואבד חזק' כשרותו וחשדי' לי' ג"כ שידע שעובר על אי' תורה דלפ"ע ע, [ואפשר לומר דמי דלא בדק הריאה אחרי שהצריכו חז"ל למבדק ונמצא שהי' טריפה גרע משוגג דעלמא, דהא אף אי לא הצריכו חז"ל בדיקה ואכל בטריפותה ג"כ הוי שוגג ולא אונס ולא אמרי' מה הוי לי' למיעבד דהי"ל למחרת כמש"כ תוס' ביצה דכ"ה ד"ה אורח ארעא, ואחרי דהתרו בו חז"ל דלא לאכול עד שיבדק הוי קרוב למזיד, וראי' מסוגי' דשבועות דף י"ח בעונה הסמוכה לווסתה דחשיב שוגג דסבר יכולני לבעול, ולא קאמר דסבר דלא תראה כלל למאן דאי"ל דפרישה סמוך לווסתה מדרבנן ומדאורי' ל"ח כלל לשמא תראה, וא"כ קסבר דלא יבוא האורח כלל, אלא וודאי דאחר שהזהירו חז"ל דלא לבעול באותו עונה דעלולה לראות הוא גרע משוגג דעלמא, והנה גם אשגגת דקסבר יכולני לבעול פלוג רב אדא שם וכ' הרמב"ן במלחמות דסובר דשגיגה הלזו קרובה לפשיע' היא, ולכן א"ל דבשגיאה האחריני דלא יבוא האורח כלל מודה רבא, וה"נ]:

אמנם כל עיקר הסבר' דפושע ולא מזיד ל"צ לתשובה דפז"ב כ' הר"ן פג"ה בשם הראב"ד באי' משהו שלו, והנה ראית הראב"ד מצאנו בר"ן בחידושיו לסנהדרין שהקשה מהא דפ' כל הבכורות דבכל החשודין לא הצריכו אלא לקבל ד"ח, וכ' דהראב"ד בתשובותיו כ' דבפז"ב החמירו משום דהי' מזיד [ר"ל לפי דאי"ל הנאת ממון חשבי' לי' למזיד גמור] והחשודין דהתם אינן מזידין אלא פושעין במלאכתן, וס"ל להרב"י דזהו ג"כ טעם הרמב"ם דלא הצריך תשוב' דפז"ב אלא בשוחט לעצמו, דבשוחט לאחרים לא הוי אלא פושע, ודמי להנך דבבכורות, ולכן כ' הב"י דלרי"ו בשם התוס' דטעם דחיישי' להערמה

בטבח משום דמורא עלה על ראשו שלא יופסל מאומנתי' א"כ אין ראי' מהנך דבכורות, וכמש"כ הר"ן בחידושים הנ"ל בשם הר"ד לתרץ סתירת הסוגיות, ובטבח שנתמנה גם בפושע צריך תשובה דפז"ב, ולכן לדידי' אין חילוק בין טובח לעצמו או לאחרים:

ד עוד אפשר לומר בדעת הב"י דזהו החילוק בין שוחט לעצמו ובין שוחט לאחרים, דוודאי גם בשוחט לעצמו לא מפסיל אלא משום דמחזקינין לי' שאכל ממנו דכל טבח אוכל מזבחו שלא ירגישו, דאי נימא אפשר שלא אכל ולא עבר אלא אלאו דלפני עור ולא מפסיל ע"י כך, והנה בכ"מ פי"ב מהלכת עדות כ' בטעם דלא מפסיל משום דעבר על לאו דלפ"ע משים דאין לוקין על לאו זה, והוא תמוה דהא הרמב"ם בשוחט לעצמו דאית בי' חי"מ, ובמקום דאיכא חמד"מ גם בלאו דאין בו מלקות מפסיל וכמש"כ הרמב"ם פ"י הל' ד' מדכתיב כי יקם ע"ח באיש [ומה שהקשה שם הכ"מ וגם קושי' הלח"מ למה לא נקט הקרא דאל תשת ידך לק"מ דשם הזכיר הכתוב רשע דהוא העובר על לאו שיש בו חיוב מיתה או מלקות כמש"כ הרמב"ם שם הלכה ב', אבל בגזל דלאו שאין בו חיוב מלקות הוא ולא מצינו דקרא קראו אותו רשע לכן מביא הקרא דכי יקום דשם לא הוזכר רשע רק עד חמס] וא"כ למ"ל להרמב"ם לומר שהוא בכלל אוכלי טריפות, דמני' דייק הכ"מ דאי לאו חזקה דאכל לא הוי מפסיל על לאו דלפ"ע גרידא, ולמה הלא במקום דאיכא חי"מ לא בעי' שיהי' מחוייב מלקות

ולכן נ"ל כמו שכתבתי באות הקדום דלאו דלפ"ע לא משמע לאינש איסורא, אף דראייתי שם מעדי רבית יש מקום לדחות ולומר דמיירי שהי' מלוה בלא הם, וכ"כ המל"מ פ"ד מהל' מלו"ל, או דנחלק דדוקא היכי דהנכשל יודע דאיסורא הוא ורוצה לעבור ולמיעבד איסורא, בזה משמע לאינשי דאין איסור לסייע לו דהלעיטהו לרשע וימות, אבל להכשיל את שאינו יודע ולמספי איסורא לכשירים הנזהרים בנפשותם, זה כ"ע יודעין דאסיר, אבל יש להביא ראי' מהא דכ' הרמב"ם פי"א מהל' ת"א דסתם ב"א שבחו"ל אם לא הוחזקו לנו בכשרותן אין ליקח מהן בשר ויין דכחניני שבסורי' הן דלא קפדי אלפ"ע, וקשה וכי סתם ב"א שבחו"ל פסולין לעדות, אי נימא דכל דעובר אלפ"ע במקום דיש חי"מ פסול מדאוריי' וגם במקום דליכא חי"מ לכל הפחות מדרבנן פסול, אמנם על קושי' זו יש לומר כעין החילוק שמחלק בגמ' בכורות דף ל"ו אליבא דר"מ דאף דחשוד לד"א פסול לדון ולעדות מכ"מ בחשדא בעלמא לא מפסיל הה"נ בכל אינשי דחשידי דלא קפדי אלפ"ע, דכל זמן שלא ראינום עוברים על לאו זה לא מפסילי לעדות, אבל זה קשה איך כל ב"א שאין אנו מוחזקין בהן נחשבם לרשעים דלא יקפידו לעבור על ד"ת, ואי' חזקת כשרות דלכל בנ"א דאמרי' רובן לאו עוברי עבירה בזדון לב המה, ע"כ אמינא

בטח דס"ל להרמב' דלרוב אנשי חו"ל לא משמע להו לאיסורא להכשיל אחרים אם הם זהירים בנפשותם דלא למיעבד עובדא בעצמם, כן נ"ל, והנה הסמ"ע כ' בסברת הטו"ר אליבא דהרמב"ם דלא מפסיל בשוחט לאחרים משום דלא עבר אלא אלאו דלפ"ע, אבל בשוחט לעצמו גם מלאו דלפ"ע לחודא מפסיל משום דאית בי' חי"מ, והנה מלבד מה דקשה עליו מה בעי הרמב"ם במלות האלו דהוי בכלל אוכלי טריפות, תמוהים דבריו דא"כ גם בשוחט לאחרי' יפסל לכה"פ מדרבנן, ואין לומר דס"ל דהטו"ר סובר כשיטה המובא ברמ"א סעיף ג' דבפסול דרבנן בעי' ג"כ שיהי' בו חי"מ, דז"א דלית מאן דסובר כן כ"א בעבר על אי' דרבנן אבל בעובר על ד"ת בלאו שאין בו מלקות וודאי מפסיל מדרבנן אף באין בו חי"מ, דאי בדיש בו חי"מ הא מדאוריי' מפסיל וכ"כ המל"מ שם, ודוחק לומר דסברתו דבמקום דיש בו חי"מ דהוי פסול דאוריי' לא תלינין בשוגג דהוי ספק בדאוריי' משא"כ בשוחט לאחרים דלא מפסיל אלא מדרבנן לכן אמרי' דלמא שוגג הי' דנתחלף לו טריפה בכשירה, דלשונו לא משמע הכי דכ' וז"ל ועוד אפי' עשאוהו במזיד אכתי לא עבר אלא אלאו דלפ"ע ומפני זה לא נחשד להעיד שקר, אלמא דאף אי הי' ידעי' דמזיד הי' דידע שהוא טריפה מכ"מ לא הוי מפסיל, דלאו דלפ"ע לאו שא"ב מלקות הוא, וקשה אכתי מדרבנן למה לא יופסל, ולכן נלענ"ד דסבר ג"כ כסברתי הנ"ל דלפ"ע לא משמע לסתם אינשי לאיסורא, והנה המל"מ שם חקר ודרש שמדברי תוס' גבי לא תחמוד משמע דאף דלא משמע לאינשי לאיסורא מכ"מ מפסיל מדרבנן, ולמה עדי רבית כשירים לגמרי מטעם דלא ידעי, והנראה לדעתי ביישוב הדבר הוא, דבעבירה שי"ב מלקות או הוא במקום דאיכא חי"ת דאי הוי ידע הוי פסול מדאורייתא גם במקום דאפשר דלא ידע מפסיל מדרבנן, משא"כ בעבירה שא"ב מלקות ולית בי' ג"כ חי"מ דגם בידע לא הוי פסול אלא מדרבנן א"כ אי אפשר למתלי ולומר דלא ידע דלא משמע לסתם ב"א לאיסורא מכשר לגמרי, דוק ותשכח שמיושב בזה רוב הסתירות שבדברי הפוסקים שהובאו שמה, ולכן שפיר כ' הסמ"ע דבשוחט לעצמו דאיכא חי"מ אף אי לא אכל מפסיל לכה"פ מדרבנן מטעם דעבר על לאו דלפ"ע ודלמא ידע, משא"כ בשוחט לאחרים דליכא חי"מ וגם אי הוי ידע לא הוי פסול אלא מדבריהם שפיר תלינין דהיא לא ידע כסתם ב"א דלא ידעי מאיסור הלזה:

אבל להב"י נ"ל דס"ל דדוקא בעבירה שי"ב מלקות דמקרי רשע ופסול לעדות מגזה"כ אף דעדותו אמת לדידן דחשוד לד"א ל"ח לדבר אחר, חששו רבנן למפסלי' אף במקום דלא משמע לסתם אינשי לאיסורא, אבל בעבירה שא"ב מלקות דלא מיקרי רשע אף דמכ"מ פסלי' קרא היינו משום דכיון דעבר עבירה משום ממון לכן חשוד הוא לקבל שוחד

להעיד שקר, אבל במקום דאפשר דלא ידע דאיסורא הוא ולא נתחשד עדיין לעבריין משום ממון לא פסלוהו כלל, ותוס' גבי לא תחמוד אפשר דס"ל דלוקין על לאו דלא תחמוד, דלא הוי לאו שא"ב מעשה כשי' הראב"ד פ"א דגזילה, וגם ניתן להשבון אינו כיון דתלוי וזבין זביני' זבינא ואינו חייב להשיב כשי' ה"המ שם, ושפיר הקשו גבי לא תחמוד משא"כ בעובר על לאו דלפ"ע משום חמדת ממון:

תשובה פח

ינוחם בכפלים, בחזותו בנין ציון וירושלים, אהובי י"נ הרב מו"ה יוסף נ"י האבדק"ק קאלאטשע:

ע"ד השוחט ששחט עופות ונתן מכתב ביד השפחה שכולן כשירין ואח"ז נמצא גף שבור ונשמט באחד והוא טריפה בוודאי, ובלאו דברי השוחט בעצמו וודאי היינו תולין שנשבר לאחר שחיטה ולאחר שיצא מתח"י השוחט אבל פיו הכשילו שאמר לאחרים בבית בעל העופות יהי' היום טריפות, ועיני מעלתו שפיר חזו דמדינא דש"ס בטבח שיצא טריפה מתח"י פ"א מעבירין אותו לגמרי אמנם הקילו אח"כ כיון שאין לנו כח לתקן פרצות הדור כמש"כ טו"ז סי' קי"ט, ואחת מן הקולית שהקילו שאם הוא מוחזק לאדם כשר וי"ש ומדקדק במעשיו נתלה בפעם הראשון אולי משגה הוא, אבל אם גם אמת הדבר שהשוחט הלזה הוא מוחזק לרוב מכיריו לאדם חשוב כזה, איך נאמר שמשגה בידו הלא ידע וראה שהגף נשבר ונשחט וכתב שהוא כשר, ואם נאמר ונתרץ מעשיו, שלא ראה הקלקול עד אחר שכתב הי' מוטל עליו ליטול מן השפחה מכתבו, או לשלח להם שיעשו שאלה באותו עוף שגפו נשבר, גם אין לתרץ ולומר ששגיאותו היתה הוא סבר הלא בעלת הבית בעיני' תראה הקלקול ותשאל להרב, ולא נתן אל לבו שע"י מכתבו תתלה השבירה לאחר השחיטה, וכי נדחק עצמינו לתרץ בדרך רחוק מן הדעת שלא יקשה עלינו דעת א' מן הפוחזים הלובש אדרת שער למען כחש שנית בלי ספק ידוע למע"כ שכ' האחרונים הפ"ח והתב"ש שאף שכ' הרי"ו באדם שי"ש ומדקדק במעשיו שאין להעבירו בפעם הראשון אבל מכ"מ צריך לקבל ד"ח ואם שחט קודם שקיבל ד"ח הוא טריפה, והאיש הצבוע הלזה כאשר נראה אינו דואג על ששגג וכמעט הכשיל בני הבית באכלם טריפות על מיעוט השגחתו ואינו מתאונן על שכך עלתה בידו, ע"כ אין דעתי ניחה להקל בזה:

אוהבו ומוקירו יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה פט

להנ"ל.

פאקש, יום א' פ' פקודי תרל"ח לפ"ק:

ע"ד שאלתו אודות השו"ב אשר הועד עליו בכמה דברי' מכוערים, הן במדותיו הבזויים והן בעניני שחיטות והן קשה עלי להכניס א"ע בעת הזאת שבכל שבוע' העברה הייתי חולה מונח על ערש דוי, וגם עתה עודני סמכוני באשישות וגו' לדבר קשה כזה, אבל לגודל המכשלה לא אוכל, ואומר אם ב' עדים כשרים העידו בפניו על גניבה לפחות ג"פ, א"כ הוי מומר לאחד מאי' תורה דלדעת הרמב"ם דהסכימו האחרונים לפסוק כן להלכה א"א לסמוך עליו בבדיקת הסכין וצריך אחר לבדוק לו הסכין גם בשחיטת עופות. שנית שנתפרסם לרבים שרגיל לשתות יין ושארי המשכרים עד שרגיל להיות שיכור, וכבר הובא בשם הבה"י דרגיל להשתכר אף שאינו מגיע לשכרותו של לוט, מכ"מ יש להעבירו מאומנתו, ומטעם חשש דידרוס מחמת כובד איבריו, [ולא כאשר כ' מע"ל מחמת בלבול הדעת אם יעיין ימצא כן] שלישית אם מפורסם ששותה סתם יינם, או שהעידו עליו ב' עדים כשרים בפניו שראו ששתה לאחר שנודע לו שהוא יין האסור, אף רק בפעם א' בעת שהי' בריא ולא הי"ל אז שום מיחוש, א"כ חשוד לאכול דברים האסורים מהקחז"ל ואיך נסמוך עליו בבדיקת הריאה שיש כמה וכמה דינים שאין בהם חשש רק מדרבנן, ואין לסמוך רק אנשים כשרים שקלות נחשבות להם כחמורות, אבל דבר היותר קשה עליו שאינו נוהג כמצווה עליו מפי הש"ע וכמנהג כל השוחטים בשחיטת עופות שאינו תוקף אגודל, ואיך ידע אם נשחטו רובן של הסי' והנה ספק זה חמור מכל ספיקות שבשחיטת שכל ספק בשחיטה אינו אלא ספק נבילה אבל אם לא בדק בסימנים ה"ז נבילה וודאי לאכילה, וכל השקלא וטרי' בגמ' אינו אלא לענין טומאה, ועיין בכמג"ד רסי' י"ח שהאריך בזה:

והנה ידוע לכל המתעסקים בשחיטות עופות שא"א לראות היטב אם נשחטו רובן אם לא יצאו לחוץ ע"י תקיפת אגודל, ומש"כ הטור שיראה בשעת השחיטה ששחט רוב א"צ יותר היינו בבהמה וגם ע"ז חולק מהרי"ל שאין לסמוך על ראיית עיניו וצריך לבדוק במשמוש ידיו, אבל בעופות א"א לבדוק כלל ע"י ראיית עיניים אם הם בפנים, ומלבד זה אם כינים הדברים שכל דרכיו המה מקולקלים ע"כ וודאי יפה עשה וממנו ירא ויעשו ג"כ החסים על נפשותם ומונעים א"ע מלאכול עוד משחיטתו ואם יועד כן בפניו ע"י ב' עדי' כשרים יש להעבירו מאומנתו ולהעביר אדרתו מעליו ולפרסם ברבים שהאיש הלזה נפסל משחיטתו ולא וכשלו עוד אחרים על ידו:

אבל מה שקפדתי בכ"ז שיועד כן בפניו וע"י ב' עדים כשרים הוא עפ"י מש"כ מהרש"ל בתשו' סי' י"א בענין קבלת עדות שלא בפניו שאף לדברי ראב"ן וראב"י דבדיעבד דנין עפ"י היינו דוקא לגבי ממון משום תקנת השוק ומשום הפקר ב"ד אבל גב"ע לפסול איש מחזקת כשרותו ולפסול בכבוד וכבוד אבותיו פשיט' שאף בדיעבד אינו כשר עכ"ל וכ"כ עוד בסי' ל"ג ודימה שם לפסול איש ולהוציאו מחזקתו לד"נ יע"ש, ולכן אם לא הועד בפניו, או שיש חשש בכשרות המעידים אין לנו לפוסלו, אבל מכ"מ השומר נפשו יתרחק ממנו ולא יסמוך עליו:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה צ

לאהובי חתני מחמד לבי הרב מה"ו זוסמאן נ"י האב"ד דק"ק האללאש יצ"ו:

הרמב"ם פ"א מהל' בית הבחירה כ' דאבני היכל ועזרות שנפגמו פסולין ואין להם פדיון אלא נגנזים והראה הכ"מ מקורו מתוספתא פ"ב דמגילה, וכ' המל"מ דהדין מוכרת מגמ' דע"ז דף נ"ב דלאו אורח ארעא להשתמש בו הדיוט, וזהו הטעם של התוספתא, ובמחכ"ת אין זה אמת דלדעתי אין אסור אלא מדרבנן, והרמב"ן במלחמות שם בע"ז כ' דטעמא דהתוספת' משום דקדוש קדושת הגוף ודמי לכלי שרת שאין בהם מועל אחר מועל והה"ד דאין יוצא ע"י פדיון, וכ"כ הר"ן בשם הרמב"ן רפ"ג דמגילה להקשות על בהכנ"ס האיך נמכר הלא קדושת הגוף אינו יוצא לחולין ע"י פדיון ומביא ראי' מתוספת' זו, אמנם גם לפי"מ שכ' רש"י בע"ז דף נ"ד ע"ב דילפי' דע"י מעשה יכול אדם לאסור דבר שאינו שלו מכלים דאחז, דאף להדיוט מוכח דאוסר מדגנזו כלים דאחז ולא אמרי' לפרקו וליפקו לחולין, וע"כ דסבר דגם קדושת הגוף לאחר שנפסל ולא חזי לשימוש גבוה דיוצא ע"י פדיון, והוא לת"ק דר' נחמי' במעילה דף י"ט ע"ב דגם בכלי שרת אין מועל אחר מועל והא דנטמא אינן נפדין מדיש להם טהרה במקוה, וגזרו רבנן שלא יפדו דלא שכיחי אחריני כדאי' בגמ' ר"פ י"ב, וכ"כ תוס' שם דף ק' ע"ב ד"ה וכלי שרת, וא"כ אם נפסלו שלא חזו עוד לעבודתן גם מדרבנן יש להם פדיון, מכ"מ א"א לומר בטעמא דתוספת' משום דלאו אורח ארעא, דא"כ איך מוכיח מכלים דאחז דנאסר להדיוט מדלא פרקו אותן הא לאחר הפדיון ג"כ א"א לאשתמושי בהו, אמנם לפימש"כ החו"י בסי' קס"א וקס"ב דהא דמאס מרע"ה בנדבת מראות הצובאות וקיבל טבעת עגול וכומז משום שהותכו ונעשו פנים חדשות ועדיף ממראו' הצבאו' דג"כ נשתנו א"כ י"ל הכלים אי לאו דנאסרו משום ע"ז הי"ל תקנה להתיכם ולעשות אותם פנים ותמונות אחרות משא"כ

באבנים, אבל ראיתי להר"ן במקומו שם שהוכיח מרש"י זו דהשתא לית לן לאו אורח ארעא, וא"כ עכצ"ל דתוספתא דמצריך גניזה לאבנים שנפסלו ס"ל כר' נחמי' בתמורה, והוכחת רש"י דא"א דשא"ש ע"י מעשה להדיוט מדגנזו כלים דאחז וקשה לת"ק דר"נ אמאי לא פרקים וע"כ דסובר הת"ק דאסורים להדיוט ולא מצינו דר"נ חולק עליהם בזה, לכן גם לדידן דקיימ"ל כר"נ הדין אמת, עכ"פ יצא לן דטעמא דתוספת' לאו משום אורח ארעא, כ"א איסור דאורייי' הוא לפדותן, אמנם לתוס' במעילה שם ד"ה מ"ט, דכתבו דאף ר"נ מודה דכ"ש יוצאים ע"י פדיון דאף דע"י מעילה לא פקע הקדושה מק"ו לענין פדיון לא שייך האי ק"ו, וא"כ קשה למה אבנים שנפסלו אין להם פדיון, וצ"ל דתוס' לא כ' רק דמה"ת יש להם פדיון אבל מודים דמדרבנן צריכים גניזה דלאו אורח ארעא וכמל"מ, וקשה א"כ בגמ' דמנחות למה לא קאמר הטעם בלבונה וכ"ש משום דלאו אורח ארעא, ואפשר דס"ל כדעת רמב"ם פ"ו מהל' מעילה דין ד' דכ"ש דמתני' בכלי תשמיש כגון קורדום שאינו אלא קדושת דמים מיירי, ובזה ליכא משום לאו אורח ארעא:

והנה דברי הר"ו שהבאתי לכאורה תמוהים הם, שע"י שהוכיח מרש"י דל"ל השתא לאו אורח ארעא השיג על מש"כ הרמב"ן דגוי שאסר דבר של ישראל ע"י מעשה דהוי כע"ז של גוי דמהני לה ביטול, והקשה הר"ן עליו א"כ לפי הסוגי' דהכא דל"ל לאו אורח ארעא קשה אמאי גנזו אבני המזבח ששקצו אנשי יון ולא בטלינהו ושקלו לנפשייהו, אע"כ דע"י מעשה דידהו נאסרו ואין להם ביטול עכ"ד וקשה לדידי' מי ניחא למה לא סמכו עצמן על שנתחללו הקדש, כמו שסמכו עצמן להנות ממטבעות הדריינא משום דבאו בה פריצי' וחללוה, א"כ גם האבנים נתחללו ולא הוי קדשי שמים וזכו בהן ע"י חזקת הכיבוש כמש"כ בעהמאו' והוי ע"ז של גוים דמהני ביטול, דע"כ לא פליג הר"ן על הרמב"ן אלא גוי שאסר את של ישראל אבל זה כיון דחזקת הכיבוש מהני בכל תקום רק כאן שהי' שלל שמים לא קנו בכיבוש אבל אחרי שנתחלל ופקע הקדושה הוי שלהם, ואין לומר דסובר דפריצי ישראל שניסכו ע"ג המזבח לע"ז אסרום אף דעל ידם לא פקע הקדוש' כמ"ש המלחמות מכ"מ הוי אסרום ע"י מעשה הניסוך כדאמרי' דנ"ד בניסך לע"ז יין על קרני', והוי ע"ז של ישראל דאין להם ביטול, והא דפ"הג לתברינהו ולשקלינהו לנפשייהו, ולא תי' כן דנאסרו ע"י פריצי הישראל, די"ל דסובר כשי' הלבוש יו"ד סי' ד' דגם ע"י מעשה אינו אוסר אלא מדרבנן, והוא כרבי דהשיב לר"י ב"ש דמכלים דאחז מוכח דרבנן קנסו לכלים, אבל רב פפא שבא לומר דמאבני מזבח אין לסייע לרבי, דשם מה"ת הי' אסורים כיון שחללוה והוי ע"ז דדהו דמדאורייי' אסור וע"ז שפיר הקשו כיון דע"י הפריצים דישראל לא נאסרו מה"ת ורבנן לא גזרו על כלים דאינן בני יִדעת, וא"כ

לדידן דס"ל כרבי דנאסרו ע"י מעשה מדרבנן לכן ל"מ ביטול, קשה א"כ למה קאמר ששקצו אנשי יון הלא מקדם שבאו היוונים נאסרו, ועוד א"כ גם להרמב"ן לק"מ דהוא לא קאמר רק אם ע"י גוי נאסרו הוי כע"ז של גוי, גם אין לומר שסובר הר"ן כשיטת תוס' מעילה שהבאתי דלר' נחמי' ע"י מעילה אין יוצא וע"י פדיון יוצא לחולין, וא"כ אף דסמכו על שבאו בה פריצים וחללוה והתירו המטבעו' מכ"מ לא התירו אבני המזבח דקדשי קדושת הגוף כמו כ"ש ולא פקע הקדושה ע"י מעילה, ובכלים דאחז דאי לאו דנאסרו משום ע"ז הוי יוצאים לחולין ע"י פדי' או שסובר כשיטת הרמב"ם פ"ה מהל' מעילה דהמקדיש בית בנוי לא מעל בו הנהנה ממנו אם לא שהוקדשו האבנים קידם שבנאן א"כ י"ל אף שסמכו במטבעות שפקעו קדושתייהו ע"י מעילת הפריצים משום דהוי מעילה בתלוש, משא"כ אבני המזבח שבנו בהול ואח"כ הקדישו כדאי' במעילה דף י"ד ע"א, א"כ לא יצא לחולין ע"י שמעלו הפריצים, משא"כ בכלים דאחז שיצאו ע"י פדיון, אבל א"כ דלא נאסרו להדיוט רק משום דלא נפקע הקדושה א"כ מאי קשי' לי' להרמב"ן, ע"כ נלענ"ד דסובר הר"ן ז"ל דבזה פליג סוגי' דהכא על תירוצא דרב פפא לעיל, דר"פ סבר דמיד בביאת הפריצים נתחלל הקדש ונעשה הפקר וקנאום היוונים בחזקת כיבוש מלחמה וכששיקצו בתר הכי לע"ז הוי ע"ז דדהו, וסוגי' דהכא דלא נתחלל קדושת הבית עד ששיקצים לע"ז, ובעת עבודתם לע"ז עדיין הי' של הקדש, והא דהיו יכולים לאסור הוא משום דע"י מעשה אוסר דבר שאינו שלו, ולכן שפיר הקשה להרמב"ן אחר שנתחלל בתר הכי ופקע הקדושה ולא נשאר רק איסור דע"ז הי' מהני הביטול, ולשיטת הר"ן ניחא דהוי ע"ז דישראל דלא מהני הביטול, וקושי' הגמ' לעיל דלתברינהו הוא רק לר"פ דהוי ע"ז של גוי.

ובזה יש מקום ליישב מש"כ הלבוש יו"ד סי' קמ"ה דהא דאוסר של חבירו גם להדיוט ילפינין מאבני מזבח והוא נגד הש"ס דאמרי' משם ליכא למילף דדלמא כרב פפא רק מכלים דאחז, וי"ל עפי"מ שהקשיתי דמסוגי' זו מוכח דל"ל לאו אורח ארעא ולפימש"כ תוס' במעילה גם ר"נ מודה דאחר שנפסל מעבודה י"ל פדיון וע"כ דטעמא דתוספתא באבנים שנפגמו משום דלאו אורח ארעא, ונ"ל לחלק די"ל דוקא אם הדבר ששימש בקדש עדיין הוא בחשיבותי' אלא שנפגם ואלו הי' לנו כלים לסלק הפגימה היתה ראוי' לעבודת הקדש בזה אין ראוי שישתמש בו הדיוט, אבל אם הדבר ששימש תתחלה בקדש הורד מגדולתה ע"י שנעשה משוקץ ומתיעב לע"ז בזה אם יפדה שיפקע קדושה שבה אין חשש אם ישמש בה הדיוט, ויש ראי' שיש חילוק בין פסול ע"י שניקב או נפגם ובין שהופסל ע"י שנשתמש לע"ז דהא כלי שרת שניקב יש לו תקנה ע"י שניתך ונעשה כלי

חדש ולא אמרי' כיון שנדחה אין חוזר ונראה כמו שכ' הרמב"ם פ"א מהל' כלי המקדש, ואלו הי' נפסל ע"י שגוי עשה בו מעשה לע"ז לא הי' חוזר ונראה ע"י שיבטל הגוי שכ"כ הרמב"ם פ"ד מהל' איסורי מזבח דאשירה שביטלה אין מביאין ממנה עצים למערכה וכן כ' הריטב"א על פרכת הגמ' ולתברינהו דהוי מצי למימר דלא מהני הביטול דיש דיחוי אצל גבוה, אלמא דיש חילוק בין נקב ופגימה, לבין המשוקץ ומתועב, כן י"ל נמי לחלק בדין אי מותר להדיוט לשמש בו, וא"כ י"ל וודאי מכלים דאחז א"א למילף איסור להדיוט כיון דקיימ"ל כר"נ דאין פדיון לכ"ש, רק מאבני מזבח ילפי' דנתחללו ולמה לא בטלו ושקלו לנפשייהו, אבל כל כמה דלא ידעי' מכלים דאחז דעכ"פ נאסר לגבוה, הוי אמרי' כר"פ דלא נאסר כלל במה שעבדוה בעודה הקדש רק ע"י ששקצו אחרי שזכו בו דהוי ע"ז של גוי וכיון שביטל נסתלק האיסור ואינו משוקץ ומתועב עוד ולאו אורח ארעא להדיוט להשתמש בהם אבל אחרי שידענו מכלים דאחז דע"י מעשה יכול לאסור עכ"פ לגבוה, א"כ כבר נאסרו האבנים לגבוה במה שעבדו בעוד היתה של ישראל דהא ע"י מעשה יכולים לאסור לגבוה, וא"כ פסול דידהו לגבוה משום דמשוקץ ומתועב הוא וביטול לא מהני לשי' הר"ן כיון דשל ישראל הוא, ואחרי שנפסל לגבוה ע"י ששיקצים תו ליכא משום לאו אורח ארעא, ואי נימא דלהדיוט שרי מה שאסרו של ישראל ע"י מעשה ולא נאסרו להדיוט רק ע"י שעבדו אחרי שזכו בהם דהוי ע"ז של גוי א"כ קשה נתברינהו ונשקלי לנפשייהו, אע"כ דע"י מעשה יכולים לאסור ש"ת גם להדיוט, ונאסר גם להדיוט במה שעבדו טרם שזכו בהם, דאז הוי ע"ז של ישראל דאין ביטול להם:

ועל דבר קושייתך דמפ"הג ונתברינהו שיהי' ראוי למזבח דהא בנשתמש בו הדיוט פסול למזבח, הנה לפמש"כ המג"א בסי' קמ"ז דאם נשתנה מותר לק"מ ואף דכ' דמזבח שאני היינו העצים שעל גבי המערכה, משא"כ בנין המזבח הרי לא עדיף מבנין היכל ואולם דשרי באבנים ששמשו בו הדיוט אם נשתנו ועוד בלא"ה לק"מ דאף דאסרו חז"ל לבנות לגבוה במה ששמשו בו הדיוט, אבל אין איסור זה מדאוריי' והא קיימינין אליבא דרב פפא דרבנן לא קנסו כלים שאינן בני דעת, ואם השימוש לע"ז לא פסלו אותן כ"ש שלא יפסלו ע"י שנשתמשו לצרכי הדיוט, ובזה מתורץ מה דקשה לכאורה על שיט' הב"ח רסי' קמ"ו דבמשמשין של ע"ז של גוי אם בא ליד הישראל דכ' הטור שם בשם הר' אליעזר דמהני בהו ביטול, דהוא דוקא אם לא זכה בה הישראל כגון שבגזילה או באביד' קידם ייאוש בא לידו, אבל אם זכה בה הישראל גם במשמשין לא מהני הביטול, א"כ מאי פ"הג ונתברינהו שיבוטל הע"ז, הא כיון שנצחום החשמונאים וקני הארץ וכל אשר בה בחזקת כיבוש מלחמה והוי משמשי ע"ז של גוי שבא ליד ישראל וזכה בה הישראל דל"מ

הביטול [אמנם אפשר לומר דאיסורא לא ניחא להו לקנות, וטוב להם שלא יזכו עדיין עד שיתבטלם גוי ואז יזכו בהן] ולפי הנ"ל ניחא דהב"ח לא קאמר דבזכה בה ישראל ל"ת ביטול אלא מדרבנן, ולר"פ לא קנסו רבנן כלים דאינן בני דעת ואינן נאסרין לשמש תו לגבוה:

והנה המל"מ הביא בשם הרב באר שבע דכ' על קושי' איך בנו המזבח בלא פגימה וז"ל והיינו יכולין לחלק בין קודם שהוקדשו האבנים למזבח דעודן חולין בין לאחר שהוקדשו עכ"ל וכ' עליו המל"מ דזה אינו נרא' לו וחולק עליו מסברא דילי', ואומר אני אם כחו של בעל המל"מ גדול כל כך לחלוק מסברא דילי' על גדולי המחברים אף שגובה ארזים גבהן כבעל באר שבע, וכי יהין לחלוק מסברא דילי' על רבותינו בעלי התוס' דדברי הב"ש אינן אלא העתק דברי התוס' בלשונם ממש, והוא בסוכה דף מ"ט ע"א ד"ה שכל, אבל קושייתך עצומה מאד דלשיטה זו קושי' הגמ' במק"ע כיון דלר"פ יצאו האבנים מקדושתן וצריכים לקדשם מחדש א"כ לתברינהו ולנסרם בעודם חולין ואח"כ לקדש אותן, ובפרט שכן הדין באמת בכל בניני קדש שבונין בחול ואח"כ מקדישין, ולחומר הנושא אמינא, דהנה הריטב"א הקשה על פרכת הגמ' ונחברינהו, הא כיון דקודם הביטול אסורין הה"ד לאחר ביטולן לא יחזרו להיתירן דיש דיחוי אצל גבוה עכ"ד ונ"ל לתרץ דלכאורה הריטב"א סותר דברי עצמו דבתחלת הסוגי' הביא בשם הרמב"ן במה שנסתפק הרמב"ן כמובא בר"ן אי במשמשי ע"ז של ישראל מהני ביטול דרצה הרמב"ן לפשוט ספק זה מדלא מיבעי' לי' רק למ"ד בית חוניו לאו בית ע"ז, ואי מהני ביטול למשמשים הי' יכול לספק גם למ"ד ב"ח בית ע"ז הוא אם אחר שבטלום מות' להשתמש בהם בבהמ"ק, וקשה הא שם אין ספק דיש דיחוי אצל גבוה, וצ"ל שמחלק דוקא התם שמעולם לא היו מוקדשין לשמים והוי דיחוי מעיקרא, משא"כ הכא דהוי נראה ונדחה, וס"ל להריטב"א דביטול ע"ז מיקרי בידו שיכול לכוף לגוי בע"כ שיבטל, והיכי דהוא בידו לסלק הדיחוי מחלקינין בין דחוי מעיקרא ובין נראה ונדחה כדמחלקינן בסוכה דף ל"ג בין מיעטן ביו"ט לבין מיעטן בעיו"ט ועי' תוס' זבחים דף נ"ט שמחלקו גם בקדשים לגבוה כן, [ולא כסברת התוס' בסוכה דף ל"ב ע"א סד"ה באשירה דבע"ז לא הוי בידי' לבטל] ובעי' ר"ל אי באשירי דבטלו לולבו ראוי למצוה מירי לפי"ז בבטלו בי"ט דהוי נראה ונדחה דלא מהני בי' מה שבידו אי יש דיחוי אצל מצות, וא"כ יש ליישב קושייתו דלא מצי לשנויי דלכן לא מהני באבני המזבח הביטול משום דנדחין ואינן חוזרין ונראין, דהא אליבא דר"פ קיימינין דכל זמן שהי' בקדושתן לא נדחין כלל דלא הי' ביכולת הפריצין לאסור שלל גבוה, רק אחר שנתחלל ופקע הקדוש', א"כ נקדשינה למזבח בעוד איסורן עליהם

דאף דא"ה אין בו דין ממין שיכול אדם לזכו' בו מכ"מ שאני ע"ז של גוי כדכ' הר"ן בע"ז דף מ"ב גבי דלמא מגבה לי' והדר מבטל, ואח"כ נתברינהו וננסרינהו דהוי דחוי מעיקרא שמעת שחל הקדושה החדשה עלי' לא הי' ראוי' כלל, וממילא מתורץ קושייתך:

תשובה צא

להנ"ל.

מה שנסתפקת אם במזבח של ע"ז מהני נתיצה לחוד או צריך ג"כ להאביד את אבני', הדין מפורש בגמ' ע"ז דף מ"ה ע"ב דאחרי הנתיצה בעינין לבער את הע"ז ודבר שיכול להשרף בעיני' שריפה, ומה שאמרינין בגמר' שם דף נ"ב ע"א דע"ז של ישראל טעונה גניזה היינו ביעור מן העולם כמו עגל ששחקו וזרו לרוח, כמש"כ תוס' ד"ה מה מזבח, ובדבר שנכלה ע"י אש בעינין שריפה, ולא כמו שראיתי הובא בשם ת"ח דרק ע"ז של גוי בעי שריפ' וע"ז דישראל מהני בגניזה, דהרי התוס' כ' בס"פ כיסוי הדם דהא דאם תקע בשופר של ע"ז דלא יצא מיירי בע"ז דישראל דל"ל ביטול וכתותי מכתת שיעורי' ואי אמרת דסגי בגניזה דהוי כשארי איסורי' הנאה דדינן בקבורה ולא אמרי' בהו כתותי מכתת אלא וודאי דבעי שריפה וכל העומד לשרוף נשרוף דמי:

מה דפשוט לך דמה דאית' בתוספתא דכלים שנשתמשו בו הדיוט לא ישתמשו בו בקדש דהוא מדאוריית' איני יודע היכן הוא שום רמז בקרא לזה, והא דפשוט לן במזבח שלא נשתמש בו הדיוט כיון דאי אפשר שכל אבנים שנחצבו מהרים אינם חלקים כ"כ שלא יהי' בהם שום פגימה, ולנסרם ולהשוותם א"א כיון דאסורים בהנפת ברזל, וע"כ צריכי' לשלשל עצמם בעמקי תהומות להוציא משם אבנים חלקים ששחקום המים וא"כ לא נשתמש בהם הדיוט, ועוד יש להעיר התוס' דף מ"ה הביאו ירושלמי דאם כל הר וגבעה שבא"י הי' עלי' ע"ז א"כ איך נבנה בית הבחירה על הר המורי' כוונתם לפי מאי דקיימ"ל דמחובר נאסר לגבוה א"כ גם הר הבית הלא נעשה מקודם דימוס לע"ז, ותירץ דעפ"י נביא נבנה שם, וכוונתם לדעתי לא שניבא שלא העמידו עלי' פסל, דהא אמרי' דכל מקום שאתה מוצא הר, וגם לא שהותר הדבר ע"י הנביא, דהא בסנהדרין דף צ' אפילו בביטול מקצת דע"ז אסור לשמוע לדברי הנביא, רק דבאמת מצד הדין אין הגוים היו יכולים לאסור שום מקום בא"י משום דירושה היא לנו מאבותינו ואא"א דשא"ש רק מדפלחו לעגל נעשה הם שלוחים כדאי' בדף נ"ג גבי אשירה דמשה ופריך שם הגמר' אימא כל דבהדי עגל מחסר מכאן ואילך לישתרו, ומתרץ הגמ' מאן מוכח א"כ זה תירוץ הירושלמי, דע"י הנביא נודע לנו דעל הר הזה לא הועמד ע"ז עד אחר ששבו בתשובה על חטא העגל,

ומה שכתב רש"י מכות דף י"א ע"א ד"ה נשא אחיתופל דגם טרם שאמר הנביא שיבנה המזבח בגורן ארונה היבוסי כבר כרה דוד שם שיתן ובנה יסודות ההיכל ואולם ולא חשש לדלמא נעשה הר הזה דימוס לע"ז בעת שחטאו ישראל בעגל, גם מבואר בזבחים שרצה לבנות בעין עיטם שגבוה ממנו ולא חשש לכך, צ"ל דסמך דוד עצמו על בדיקתו בספר יהושע שמקום הזה הוא מוכן לבנין בית הבחירה משום דידוע הי' ליהושע שלא נעש' ההר דימוס לע"ז בעת העגל, אבל קשה ממה שהעמידו דוד ושלמה חוצבי אבנים בהרים, וממה היו יודעים שלא נעשו ההרים שממנו חצב האבנים דימוס לע"ז, ואיזה נביא הגיד להם מאיזה הר יחצבו, ואין לתרץ ולומר דרוב ההרים לא נעשו דימוס בימי העגל, ומה שנעשו קודם שעשו העגל וגם מה שנעשו אח"כ לא היו בידם לאסור, והא דהצריך התורה שריפה לאשירות משום דמאן מוכח ולא סמך על הרוב דמותרים משום דבקבוע לא סמכינין ארובא, ולכן שפיר פריך הירושל' מבנין בית הבחירה דההר הי' קבוע, אבל האבנים הנפרשים מן ההרים סמכי' ארובא דכל הפורש מרובא קאפריש, דזה אינו דהא לקחו בידים מן ההרים והוי לוקח מן הקבוע, וצ"ל עפי"מ דקיימ"ל בע"ז דף מ"ז דהתשתחווה לקמה כשר הסולת למנחה אלמא דשינוי מהני למחובר הנאבד, וכיון שכל האבנים הנחצבים נשפו ונחלקו להשוות פגימתן, ואיתא בר"פ הגוזל עצים דגזל אבני' וסתתן קניא בשינוי דשינוי טוב הוא ולכן הי' מותרין, אבל בבנין המזבח דלא מהני בה השינוי כמש"כ המג"א בסי' קמ"ז לא הי' אפשר לבנות מאבנים שנחצבו מהרים:

וע"ד קושי' היד שאול על דעת בעל המאור דלכן בכלים דאחז דלא מהני חילול דפריצים, משום דכ"ש אינם יוצאין לחולין ע"י שנמעל בהן, א"כ למה בנדרים אמרי' דבלשאצר שימש בכלים שנעשו חול, אמינא לך באמת הא דכ"ש יש בהן מועל אחר מועל אמרי' במנחו' דהוא רק מדרבנן משום דלא שכיחי לכן אינן יוצאין בפדיון, אבל מדאורי' יוצאין לחולין ויכול לאסור וקשי' על הבעה"מ למה לא נאסרו מדינא, אבל דע לך דהרמב' בפ"ו מהל' מעילה כ' דגם כלי תשמיש שאינם כלי שרת יש בהם מועל אחר מועל כגון קורדו' של הקדש ב"הב דבקע בו זה ואח"כ בוקע בו חבירו, והחילוק שבין כלי תשמיש ובין כלי שרת הוא בנתנם לחבירו עיי"ש ועי' תוס' מנחו' דף ק"א ובקידושין דף נ"ה [ובגרסת מהרש"א שם] דאם הי' סבר שכלי התשמיש שלו ולא נתכוין לגוזלה לא מעל אלא בהנאת הבקיעה וגוף הכלי לא יצא עדיין לחולין אבל אם הי' יודע שאינו שלו אף דלא ידע שהוא דהקדש אבל ידע שאינו שלו וסבר שהוא של חבירו ואז הי' כוונתו לגוזלה, או שנתנה לחבירו אף בסבור שהוא שלו דעכ"פ הי' כוונתו להוציאה מרשות לרשות בזה אין מועל אחר מועל בכלי תשמיש אבל בכ"ש אף בנתנו לחבירו או שנתכוון לגוזלו

ג"כ יש בהם מועל אחר מועל והנה הא דאמרינין במנחות דחומרת כ"ש דאינו יוצא הוא מדרבנן דמדאורי' דינו ככלי תשמיש, והנה אחז דלא הי' כוונתו להוציא כלי שרת מקדש לחול רק לעבוד בהם ולשרת ע"ג המזבח שבנה לע"ז ולהחזירם ובזה בכלי תשמיש לא יצא לחולין אף מדאורי' כיון דלא הוציא הכלי' מרשות לרשות ולא מעל רק בטוה"נ וזה בכלים הנותרים בבית המקדש אבל אותן הכלים שנתנו פריצי הדור למלכי האומות כדמצינו בכתובים דהוי כנתנו לחבירו דיוצאת מה"ת לחולין, רק שע"י פדיון אינו יוצא מדרבנן משום דלא שכיח:

והנה לפי המובן הפשוט בדברי התוס' דמנחו' וקידושין ובב"מ דף צ"ט, הא דאם הי' סובר שהוא של חבירו אף שכיון להחזירו אחרי השתמשו בו מכ"מ אין מועל אח"מ, משום דקיימ"ל שואל שלא מדעת גזלן הוא וקום לי' כולה ברשותי' דהוא דוקא אם השתמש בו, אבל כל זמן שלא השתמש אף שנטלו כדי לשמש בו לא יצא לחולין והוא עפ"י דעת הטור רסי' צ"ב בחו"מ, דאף בתכווין לגזול מתחייב משעת הגבהה ומשיכה אבל שואל שלא מדעת לא הוי כגזלן עד שנשתמש, ועיי"ש בסמ"ע, וא"כ הה"נ אינו יוצא לחולין עד שעה שנשתמש, ועל זה סמכתי בקיצור הדברי' שכתבתי לך לתרץ דברי הר"ן בע"ז דלדידן דל"ל דרב פפא דאין אורח ארעא, הטעם דלא שקלו לנפשייהו משום דלא נתחלל משבאו בה הפריצים עד אחר שנשתמשו בהמזבח, ובעת השימוש הי' עדיין של ישראל ויכלו לאסור דאדם אוסר דשא"ש ע"י מעשה והוי ע"ז של ישראל, אבל תוס' בחגיגה דף יו"ד ע"ב ד"ה משקל שקלי' דהקשו כי לא נתנה אכתי לא נהנה כלום ותי' דהכא מיירי שמכווין להוציא מרשות וכוונתם כיון דאכתי לא ידעי' דמיירי בגזבר א"כ סבר הוא דשל חבירו והוי שואל שלמ"ד ומועל משעה שנטלה כדין גזלן גמור ולא כהטור, וקשה לי על שיטה זו מגמ' דר"ה ד' כ"ח דאר"י תקע בשופר של עולה יצא דכיון דמעל נפיק לחולין ומתקיף לי' רבא אימת מעל לבתר דתקע ובאיסור' קאתקע והנה ע"כ מיירי בלא מסור לו השופר ולא הי' סובר שהוא שלו דא"כ גם לבתר דתקע לא יצא לחולין רק כדי טוה"נ, ואם תקע בו אחר ג"כ הי' מועל, וא"כ דסבר דהוא של חבירו והוי לפי דעתו שואל שלא מדעת דהוא כגזלן ומועל לדעת התוס' הלזו מכי שקלי' בידי' כדי לתקוע בו, וא"כ מאי פריך רבא הלא משעת הגבהה נפיק לחולין ובהיתירא תקע וצע"ג לדעתי:

תשובה צב

פאקש, י"ג תשרי תרמ"ג לפ"ק:

לחתן חתני הרבני האהוב מהו' יצחק יעקב בלוהם נ"י:

הנה מש"כ דלרב בסוגי' דמחתרת גם שוחט בהמות חבירו לע"ז בדמים קננהו ויכול לאוסרו אם הי' חפץ לקנותו אבל איסורא לא ניחא לי' למקני אם לא כשהוא בל"ז מומר דלא אכפית ליה בהתירא ובזה מיישב דברי הרמב"ם, והנה מש"כ דכיון דלא ניחא לי' למקני לא קנה לרב כמו לדידן בחמץ לאחר יאוש, לדידי לא ניחא דדוקא התם דיאוש מטעם הפקר ובעי ניחותא למקני מן ההפקר, אבל בגנב וגזלן לרב דקנה לגמרי וראייתו מדמחייב באונסין ולא יכול לומר שלך נאנס, והא דצריך להשיב הגזילה, עונש דחייבו רחמנא הוא, ולכן במקום חיוב מיתה קי"ל בדרבא וא"כ מוכח דבע"כ דידי' אוקמי' רחמנא ברשותא דידי', דכי ניחא לי' לגנב לקנות הגניבה ויתחייב אם יאנס אח"כ, ולא עוד דעיקר הדין דגנב וגזלן חייב באונסין ילפי' משליחות יד, והתם אם הגבי' ליטול רביעית מחביות שמן מחויב באחריות של כל החביות ולמ"ד דש"י צריך חסרון עכ"פ אם נטל רביעית מתחייב על כל החביות, וכי ניחא לי' לקנות כל החביות למען יתחייב על כולו:

גם מש"כ דמומר ניחא ליה לקנות דבר איסור וכמש"כ תוס' בע"ז ד"ו דאסור להושיט איסור למומר שוודאי יאכל, אין הראי' מספקת דוודאי ניחא לי' שיתנו לו דבר האיסור יותר מאשר לא יתנו לו ולא יהי' לו דבר זה לאכל, אבל אם אפשר לו לאכול דבר זה בהיתר אפשר דלא שביק היתירא ואכלו באיסר, ואפשר להביא ראי' לסברתו מדעת הש"ג ריש חולין דישראל מומר לכה"ת מיקרי בר זביחה ושחיטתו כשירה בעע"ג, ולא התיר ג"כ בבודק סכין ונותן לו דכן מוכח מדרב ענן דאמר מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה כולה מדאכל יהושפט מטבחי אחאב ולדעת הרמב"ם דבכל מומר לד"א צריך בדיקת הסכין, א"כ אם גם לא הוי מומר לכה"ת עכ"פ צריך בדיקת הסכין וזה הי' אפשר ע"י עובדי', ועכ"ח מוכח דאי הוי מומר לכה"ת לא הוי מהני בדיקת הסכין גם לדעת הש"ג דמקרי בר זביחה משום דשביק התירא ואכל איסורא:

והנה מש"כ מר לתרץ דברי הרמב' עפ"י סברא זו דבדמים קננהו, אף דאנן לא קי"ל כרב דלא קני לי' בנטל והוא בעיני' ודוקא בששיבר יש ליישב דבריו עפ"י מש"כ המאור דגם בשיבר הכלים לאחר שיצא מהמחתרת פטור דתן הדין קנה מיד כשנטל במחתרת והא דצריך להחזירו כדאיתא בעיני' חומרא דרמי רבנן עליו ליהדר למרי' כ"ז שהוא בעין, וכ' הה"מ פ"ג דגניבה דדעת הרמב"ם כרש"י ובעה"מ, וא"כ י"ל אף דרבנן רמי עלי' חומרא דלהידרא אבל לענין איסורא כיון דמשעה שנתחייב מיתה קנאו ויכול לאוסרה לא הפקיעו האיסור ממנו, אבל עיקר דבריו אינם נוחים לי דגם רב לא קאמר אלא אם הגביה הכלים במחתרת שע"י הגבהתו קנה הכלים רק שאם לא הי' במחתרת הטיל הכתוב

עונש עליו להשיב הגזילה אבל במחתרת דאיכא עונש החמור וקי"ל בד"מ, אבל בלא הגבה' לא דראי' הרב מדאתחייב באחריות, וגם חיובא דאחריות אינו אלא בהגבה' או במשיכה וכן פ"הג בב"מ והא לא משכו ותנן במתני' הטה את החביות ונטל ממנו רביעית אינו חייב באחריות רק על הרביעית והכא הרי בבהמה רבוצה מיירי שלא הגבי', ואין לתרץ בזה דברי רש"י שכתב דאם הגביה הוי שלו ולומר דרש"י לטעמי' דס"ל כהמאור, דז"א דשא"ה דהיתה ת"מ עליו בשעת הגבהתו משא"כ הכא בשעה שהגביה עדן לא קנה דהי' מחויב מה"ת להחזירה:

גם מש"כ דהירושלמי דכלאים אוסר לגבוה אף בלי שום מעשה לדעתי גם הירושלמי אינו חולק על תלמידא דילן ובעי' מעשה לאסר בשל אחרים, דהא מתחלה בעי למימר דמ"ד דאוסר בשל חבירו ר"א ור"י הוא דסברו דאוסר דשא"ש בלא מעשה ליכא למ"ד כן, דהא אין אוסר פירות חברו על חברו, ועוד דהאי תנא דאוסר הוא בתוספתא דתמורה דמחלק בין נעבד דאוסר בחבירו ובין מוקצה דשלו אוסר ולא של חבירו ובמוקצה דאוסר בשלו הוא דווקא במעשה לדעת הרמב"ם אלמא דהברייתא בעושה מעשה זוטא מיירי ולא בלי מעשה כלל, ואם נימא דלגבוה יכול לאסר בלי מעשה כלל קשה מנ"ל דנעבד מותר להדיוט, ואי משום דאסר קרא לגבוה ואי הוי אסר להדיוט ממשקה ישראל נפקא כדאיתא בגמ' דתמורה הלא אצטריך קרא לאסר לגבוה בשל חבירו, גם מעלתו הקשה דא"כ מפ"הג למאן דסובר א"א דשא"ש לתני זבח דלמא להדיוט לא נאסר ע"י מעשה זוטא אבל לגבוה דל"ב מעשה כלל לכן לאחר ששחט פורתא נאסר לגבוה ולא מחייב משום ש"ת דאינו מתקבל לפנים, ולקושי' החמורה הלזו יש ליישב, דכמו כן קשה על מש"כ תוס' דלפני ע"ז לאו דווקא דדוקא גבי ניסוך סובר ריב"ב דבעי' לפני ע"ז, דאל"כ מפ"הג אש"ח לא לחייב, וק"ל דלמא לאסר להדיוט משום תקרובת ע"ז בעי' דווקא לפני ע"ז כמו בניסוך כן נמי בשארי העבודות משא"כ לגבוה דאף שלא בפניו מכ"מ מוקצה הוא ולא מתקבל לפנים, ובלא ר"ה ל"ק דאף דיכול לאסר לגבוה שלא בפני ע"ז מכ"מ של חבירו אינו יכול לאסר ולכן פריך לר"ה, ונ"ל קושיתי גם קושי' מעל', דס"ל להרמב"ם ותוס' דאף דאסור לגבוה ולא מתקבל לפנים לא הי' קשה אש"ח לא ליחייב די"ל דחייב על התחלת השחיטה למ"ד ישנו לשחיטה מתחילה וע"ס וכקו' רש"י והא דחי' רש"י דבנתקלקלה שחיטתו לא אמרי' דישנו לשחיטה מתחילה וע"ס היינו אם לא הי' בסוף שחיטה כלל דלא הי' מהני כלל, אבל שחיטה לע"ז הרי בשחט ראשון לע"ז ושני' לשלחנה קיי"ל כחכמים דחייב משום אותו וא"ב אלמא דשמי' שחיטה ולא דמי לנתקלקלה בסוף דהיינו נתנבלה לשי' רש"י יעי"ש וצ"ל כיון דהברייתא מסתמה

סתימה בין שחט לפני ע"ז ובין שלא בפני ע"ז וכיון דלא לרבות חטאות קאתי מדלא קתני יו"הכ, רק לחידושא, ושבת קמ"ל דאף דלא תיקון כ"א להוציא מידי אמה"ח לב"נ דג"כ חייב, והיינו לר"ש דמקלקל בחבורה חייב בכה"ג דלא בא התיקון בשעת המלאכה דלב"נ במיתה תלי', וכיון דאתי כר"ש הא סבר שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה והוי נתקלקלה לבסוף וא"א למחייבי על תחלתו דאין לומר דאתי' כר"י דמקלקל בחבורה בכה"ג פטור רק כיון דלהדיוט שרי שלא בפני ולא מטמא טומאות תקרובות ע"ז ובא התיקון בשעת המלאכה להוציא מידי טומאות נבילה כשאר שוחט בשבת ואשמעי' כר"י בן בבא דאין תקרובות אוסר להדיוט רק בפני, דז"א דהא גם באין לפני מיירי ואז אין בא התיקון בשעת נטילת נשמה רק בשעת מיתה ולא מחייב לר"י ועכ"ח כר"ש ולשיטתו שחיטה לע"ז לא מקרי שחיטה כלל וא"א למחייבו על התחלתו, ומתו' קושייתי וגם קו' מעלתו דאין לומר דהברייתא אתי' כר"י דבעי התיקון בשעת המלאכה, וחייב משום דכיון דאינו נאסר רק לגבוה ולא מטמא טומאת תקרובות ע"ז ומוציא מידי טומאת בשעת השחיטה וחידושא דקמ"ל דא"א איסר דשא"ש להדיוט, דז"א דכיון דאוקמי כר"י הא ס"ל במסכך גפנו דע"י מעשה אוסר להדיוט וא"כ מטמא טומאת תקרובות ולא בא התיקון רק בשעת מיתה לב"נ ולא הי' מחייב אשבת, אעכ"ח דאתי' כר"ש דבחבורה מחייב אתיקון כזה ולר"ש דשחיטה שא"ר ל"ש שחיטה הו"ל כנתקלקלה לבסוף ולא מתחייב אש"ח בתחילתו, ואף דר"ש סבר במסכך גפנו דא"א אוסר דשא"ש היינו דוקא במעשה רבה אבל לא במעשה זוטא ושפיר פריך על ר"ה והרבה יש לפלפל בענין זה והנני אוהבו ומוקירו לנצח:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה צג

פאקש ג' פ' שמות תרכ"ה לפ"ק:

החיים והשלום להרב מהור"ר אלי' מנחם נ"י האבדק"ק העדיבס יע"א:

אודות קושי' על הגמרא דפריך על ר"א דלמא היכי דאפשר וכו' דלמא ראייתו משחיטת וושט בעוף דאפשר בקנה וכן יש להקשות לר"מ לפי"מ שכ' התוס' לקמן דף פ"ו בחד תירוצא דסובר מה"ת חיישי' למיעוט היכי דאפשר א"כ למה התיר התורה לשחוט עוף וושט לחוד, והנה לשיטת הריב"ן דיש לוושט בדיקה מבחוץ לענין נקב א"כ אהוכחת ר"א משחיט' גופא יש להקשות דהא אפשר ע"י בדיקה ואפי' לשיטת החולקי' דגם נקב אין ניכר מ"מ קשי' לשי' הרבה ראשוני' מובאים בטור סי' ל"ג דבמקום ידוע איכא בדיקה

יפה א"כ בשחיטה יכול לבדוק מקום א' בצמצום ובאותו מקום הבדוק ישחוט ואח"כ יבדוק בפנים יעי' שם בכו"פ וע"כ דראייתו היתה משחיטת קדשים דא"א לקרוע העור ולבדוק דנעשה עי"כ בעלת מום, והא תינח בבהמה אבל בעוף אין מום פוסל:

והנה לשיטת הרמב' כל ס"ד מה"ת לקולא והא דמביא משעיר המשתלח ותפרה אדומה כתב הרשב"א משום דאפשר לברר דבכה"ג הס' השקול לחומרא אם לא איכא רובא להתירא וקשה על הוכחת ר"א משחיטה והתם לא יוכל לברר וגם על שיט' הרשב"א החולק על הרמב"ם קשה דכתב לעיל בבא זאב ונטל בני מעיים דחולק רבא עם אביי אי חיישינן לדלמא במקום נקב ניקב דלאביי כל ספק הבא במקרה מה"ת לקולא ודוקא ס' חלב וס' שומן דהספק מתולדה לחומרא ור"א דפשוט התם מצלוחית דחמירא סכנתא מאיסורא כאביי דמחלק בין ספק הבא במקרה לספק בתולדה והפירוש בדברי הרשב"א היא דבהמה לאחר שחיתה י"ב חדש וידוע לן שאינה טריפה בתולדה רק חיישינן לאירע לה מקרה הטריפות אף דחזקה ליכא דלא נתבררה בשעתה מ"מ עתה דידעינן דלא נולדה טריפה מבטן הוי ספק הבא במקרה וא"כ מאי פשיט ר"א משחיטה הלא בלי רוב ג"כ ל"ח לה וצ"ל דשאני ספק בנקיבת הוושט דהוי נבילה ולא הוציאה השחיטה מאיסור אינה זבוח שהי"ל מקודם ובאתחזק אי' לכ"ע הספק מה"ת לחומרא אי לאו דאיכא רובא להתירה, ובזה מיושבת קושי' המהרש"א ד' כ"ח על התוס' דכתבו דאיכא חולי המאדים כמו דרוסה ולמה לא כתבו דאיכא חשש דרוסה, ולפי האמור ניחא דלחשש דרוס' דאינה אלא ספק טריפ' לק"מ דס' טריפו' הבאה במקר' היא לקולא מה"ת והחשש רק משום נקובה ולכן כ' דאיכא חולה דהרופא גוררו דהוי כנטול והיא נבילה מצד נקיבת הוושט, ומיושב ג"כ קושי' המהרש"א כאן למה לא פשוט ר"א דלא חיישינן בבא זאב ונטל ב"מ לשמא במקום נקב ניקב משחיטה דהתם היתה הוכחתו דס' ע"י מקרה מותרת בלי רוב ועכצ"ל לדעת הרשב"א הנ"ל דזאב אין וודאי ניקב כ"א עלול לנקוב כמ"ש התב"ש סי' ל"ו וא"כ אחרי ראינו שנשתנה מכל הב"מ שהמה מנוקבים אתרע רובא והוי רק ס' השקול הבאה ע"י מקרה משא"כ כאן דספק ע"י מקרה היתה לחומרא דאתחזק איסורא אם הי' הספ' שקול ומתירין מטעם רוב וכ"ז בבהמה אבל בעוף לא מבעי' למאן דאי"ל אין שחיט' לעוף מה"ת אף דמ"מ נחירה בסימני' מבעי' היינו להוציא' מידי אבמ"ה ולהתיר לאכילה אבל אי' שאינה זבוחה לית בה דקרא וזבחת ואכלת בבהמה כתיב ואפי' למ"ד יש לעוף שחיטה מה"ת היינו מהיקשא דזאת תורת הבהמה והעוף, היקשן הכתוב שלא להתיר לאכילה בלי שחיטה אבל העשה דזבחת לא כתיב בהו, וכן יש להוכיח באמת דאף שכתב התוס' דלר"מ ל"ח למיעוט כ"א מדרבנן מ"מ היכי דחזקה מנגדתו ס"ל בכמה

מקומות דלר"מ מה"ת אמרינן סמוך מיעוט' לחזק' וקשה הא תינח בבהמה ל"א סמוך מיעוט' דוושטיהם נקובים במקום השחוט לחזקה שאינו זבוח דהוי לא אפשר ואפי' בחזקה המתנגדת לרוב צריכין לחלק בין אפשר ללא אפשר משא"כ בעוף קשה אלא ע"כ דבעוף ליכא חזק' דא"ז כלל ומאי אבמ"ה לאי' נבילה לא מחזקינן, יעי' מהרש"א בכורות ד' כ' דהקש' כן אבהמה ודבריו תמוהים בתי' שם והעיר עליהם הפמ"ג בסי' ל"ג, ואי לאו דמסתפינא אמינא דיש לחלק בין אם ניקב הוושט או נפסק הגרגרת אחרי היותן שלימים דאז וודאי נבילה היא ובין אם ניכר שהנקיבה או הפסוקה בתולדת' הוויא, כגון שהעור מקיף לה כעובדא דטו"ז גבי טחול אפשר דלא הוי רק טריפה אף שבטריפות אין חילוק כמ"ש הרמב"ם לפי פי' נקה"כ סי' מ"ג אבל בנבילות אפשר לחלק ולכן לא קתני גבי אלו טריפות ניקב הוושט ונפסק הגרגרת דהי' משמע דנעשה אח"כ אלא נקט נקובת הוושט ופסוקת הגרגרת דר"ל בהמה שהיא בעלת נקובת הוושט שהיא מתולדה כך, והא דלא תשנינא כן ארומי' דמתני' לעיל דל"ב משום דא"כ לא הו"ל למיסתם סתימי כ"כ ולסמוך עצמו אדיוקא כ"ש דנקובת ופסוקת ולכן קאמר דנשנית קודם חזרה מ"מ משנה לא זזה ממקומ' דהדין דין אמת אם היא בתולדתה כך ויתיישב בזה דברי המהרש"א בכורות דף כ' דכ' דלכן ל"ח לדלמא במקום נקב קשחיט משום דגם בנקובת הוושט מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה והמה תמוהים וכבר תמה עליהם בעל פמג"ד ולפי הנ"ל י"ל דוודאי נגד החשש דלמא ניקב הוושט אחר היותו שלם בתולדה נגד זה איכא חזקה דמעיקרא ואוקי חזקה לבהדי חזקה וסמכי' ארובא [ואף חזקה שאינה מבוררת לא הוי דבשעת ביאתה לעולם וודאי עודנו לא ניקבה אי לא הי' הנקב בתולדתה] ואי ניחוש דלמא בתולדתה נקובה הוי א"כ הי' מהני השחיטה לטהרה וליכא חזק' אינה זבוחה אבל וראיתי להמציא קולא בדבר שסתמו בו הפוסקי' להחמיר]

והנה הרא"ש רפ"ק אלו טריפות כ' דהא דמהני בדיקת הוושט בפנים לענין דרוסה ולא חיישי' לשמא הארס עדיין בעור החיצונה וסופו לחלחל לפנים דהקילו בס' דרוסה הואיל וא"א בענין אחר קשה לי דא"כ מאי פריך הגמ' אעולא דא"ח לשמא הבריא דהיינו שמא ניקב החצונה ואינו ניכרת מ"ש מס"ד, הלא גם בספק דרוס' אין אנו צריכין לחוש דלמא נדרסה החצונה ואינה ניכרת וא"כ ה"ה בנקוב' ולפי האמור דהא דמקילין בס"ד היכי דלא אפשר לא משום חזקה או רובא כמ"ש התוס' דדרוסה שכיח אלא מטעם דאף דאין לה חזקה ורובא והוי כספ' השקול מ"מ כיון דספ' בא לה ע"י מקרה מתירין היכי דא"א למדבק וכראי' רב אשי מצלוחית משא"כ בספק נקובת הוושט דאיכא חזקת א"ז דנבילה ולא טריפה כמו דרוסה היא רק למען דלא חיישי לס' דרוסה וס"ל דאף דדרוסה שכיחא

מהני הרוב להתיר א"כ גם בישב לו קוץ מתירין מטעם חזקה הבאה מכח רוב, אמנם יש להקשות אף דאנן לא קיימ"ל כר"מ מ"מ היכי דחזקה מנגדת לרוב אמרינן סמוך מעוטא לחזקה מדרבנן וא"כ בישב לו קוץ בוושט למה לא חיישי' מדרבנן לשמא הבריא דסמוך מעוט לחזקה דאינה זבוח וצ"ל כיון דלא אפשר לא מחמרי' לרבנן בחזקה נגד הרוב כמו דלא מחמרי' לר"מ בליכא חזקה. והנני מוכרח לקצר כי הגיע עת יתאספו התלמידים לשיעורן כסדרן:

והנני דוש"ת יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה צד

פאקש, ט"ו בשבט תרמ"ג לפ"ק:

החיים והשלום להרב מו"ה וואלף ברייער נ"י האבדק"ק טאב יע"א

ע"ד השאלה ששומן מכמה אווזות נתכו לתוך כלי א', ואח"כ נמצא שעור הצוואר של אחת מהן הי' קרוע' ונתרפא ע"י קרום שעלה מחמת מכה ויש לחוש לדלמא בעת נקרע עור הצוואר דלמא עלה הקוץ גם לתוך הוושט לשי' רש"י ומסקנת הש"ע דאף לענין חשש נקיבה בממסמס קועי דמא צריך בדיקה ואין לא בקיאין, ושאלת מעכ"ת על השומן שבתוך הכלי שעלה לחשבון רב, ויהי' הפסד גדול, והנה מב"מ בלח מה"ת בטל ברוב ומדרבנן בעי' ס', והנה בזה אין כאן אלא ס' טריפות, ולאחר שנתערב ובטל מה"ת אין כאן אלא ס' דרבנן, אבל באמת קיימ"ל בס' טריפה שנתערב בענין שבטל מה"ת לא דיינינן לי' כס"ד כיון דרק ע"י גלגול נתהווה דרבנן וכמש"כ הב"י וד"מ בסי' נ"ז, אבל בלא נודע עד אחר שנתערב דעת המ"ב להקל והש"ך בדיני ס"ס חולק עליו, ומכ"מ פ' הש"ך בקיצור ס"ס שלו במקום הפ"מ להקל כדעת המ"ב, ויעיין מש"כ הפמ"ג בתחלת דיני ס"ס:

ואבוא לספיקא דמעלתו, הנה בנד"ז אף שניכר שהי' קרוע' אפשר ע"י חולי והוי ס"ס דלמא ע"י חולי ודלמא לא ניקב הוושט, וכסברת אוהל מועד בסי' מ"ט ונ"א, ומה דמשמע מדברי הטו"ז ססי' כ"ג דאם ניקב העור מע"לע דמטרפינין אף שיש לתלות שע"י חולי הוא, משום דאזיל לטעמי' שכ' בסי' מ"ט לחלוק על דין זה ומטעם דלא יוכל להתהפך זה הס"ס, וראייתו ממשאי' בסי' ל"ג בניקב רק הפנימי אם יש לחוש לדלמא ע"י קון דטריפה, אבל הנקה"כ והפ"ח חולקים עליו דס"ס כזו לא בעינין שיתהפך וכס' מ"ע בדיני ס"ס ולתרץ קושייתו מסי' ל"ג כ' משום דהתם שכיח שהקוץ שתחוב בפנימי יודחק לחוץ ע"י מאכל שעובר שם וכמש"כ תוס' דלכן חיישי' לשמא הבריא ולא סמכי' אחזקה משום דנוטה לאיסור יותר מלהיתר, ולכן לא מצטרפין הס' דלמא לא ניקב החיצון לס'

האחר, דהש"ך אזיל לטעמי' דכ' בסי' נ"ג וגם בדיני ס"ס דבעי' שיהי' ב' צדדי הספיקות שקולים אבל אי בספק א' יש לתלות באיסור טפי מבהיתר לא מצטרף לספק האחר, והוא כדעת התו' בסוגי' דפ"פ והוא מטעם שכ' הריב"ש סי' שע"ב דלא אמרי' סמוך מיעוטא לפלגא, רק במחצה נקיבות שכן יסוד מלכו של עולם שיתילדו מחצה זכרים ומחצה נקיבות לקיום המין, משא"כ בספק שבא במקרה אין לנו לומר שמחצה מהזונות מזנות תחת בעליהן ומחציתן קודם בואן לרשותן יעי"ש והוא דלא כתוס' נדה דף י"ח, וא"כ לדעת הש"ך ופ"ח דוקא מפנימי לחיצון חוששין בספק חולי, אבל מחיצונה לפנימית לא היינו מחמרינין בספק שמא ע"י חולי, ומכ"ש מעור לסימן דלא התחיל הטורף כלל דלא מחמרי' בספיקא דמחמת חולי:

אמנם הפמ"ג כ' בנד"ז דלא מהני הס"ס אם אין ידועה שמחמת קוץ כיון שהוא במקום הראוי' לשחיטה ואי הי' נקוב לא הי' מהני השחיטה והוי חזקתו א"ז, והנקה"כ לא הוצרך לסברתו אלא אם הי' נקוב התורבץ, ודבריו נוסדים על דברי הפלתי סי' ל"ג דכ' דקושי' התוס' לא הי' רק על דרוסה לזה הוצרכו לתת הטעם דנטוי יותר לאיסור אבל על חששא דשמא הבריא מתחלה לא קשה להו דהוי חזק' א"ז, ואין להקשות עליו א"כ לעולא אף דאינו חושש לס"ד דהוי חזקת היתר למה לא חייש לשמא הבריא דאיכ' חזק' א"ז, די"ל דגבי דרוסה ג"כ איכא חזקת א"ז שאם נדרסו הסימנים ואין שחיטתן מוציאתן מידי נבילה וכמ"ש הוא בדיני ס"ס, ואפ"ה לא חייש, וקושייתם על ס"ד למאן דחייש ומצריך בדיקה גם נגד החלל ולמה לא מהני אם יבדקו הסימני' בעוף דיצאה מחשש נבילה דלחשש טריפה הא איכ' חזקה להיתר, וברור שזה כוונת הפלתי, אמנם עם כ"ז טעמא לא ידענא א"כ מ"ט דרב דאין חושש לס"ד ומכשיר ארי בין השוורים בשותק והן מקרקרין כיון דבבהמה איכא חזקת א"ז וגם נטי' לאיסור יותר מלהית' וע"כ צ"ל כדעת האחרונים דזה לא הוי חזקת א"ז, כיון דאיכא נגדו חזקה שלא נעשה מעשה הפוסלת השחיטה וא"א לומר בהמה זו בחזקת א"ז היתה קיימא עד שיוודע במה שיצאה מחזקתה, שנודע לנו מחזקת איסור שלה ע"י השחוטה שהית' כשיר' ע"י החזקה [דאם כדעת הכו"פ והפמ"ג לא מיבעי בספק דיש לתלות טפי לאיסור, אלא אפי' בהיפוך אם הי' נוטה להיתר טפי היינו חוששין, וכמש"כ הש"ך סי' נון דלשון כל ספק בשחיטה בא להורות אפי' היכא דלא שכיח ומצאתי ראי' לדבריו ממש"כ הרא"ש בתשוב' והובא דבריו בש"ך סי' י"ח בשחט בסכין בדוק דחומרא יתירא הוא לתלות בעור יותר מבמפרקת דיותר שכיח דיפגום במפרקת מבעור, ואפ"ה מטרפי' מחמת שהוא ספק בשחיטה, והא דמכשרינין בנאבד הסכין ולא נבדק כלל לאחר השחיטה משמע מדברי הר"אש שהוא

מיעוטא דמיעוטא דמדמי לי' לרוב מצויין אצל שחיטה מומחין דלא אמרי' סמוך מיעוט' לחזקת א"ז משום דמיעוטא דל"ש כלל כן נמי סכין בדוק אם לא נמצא בו ריעותא לא שכיח כלל שימצא פגום יעיי"ש, וא"כ מ"ט דמ"ד דאין חוששין לס"ד:]

ויש לעיין לפי משמעות דברי התוס' וכדס"ל למהרמ"ל דבספק השקול אמרי' נשחטה הותרה ודוקא בס"ד וניקב הקוץ את הפנימי חוששין למ"ד חוששין לס"ד דיש לתלות טפי לאיסור, וא"כ דוקא בניקב הפנימי דבמקום צר והמאכלים עוברים שם ודוחקין, אבל מחוץ לפנים ליכא תלי' לחומרא, א"כ למה בממסמם קועי' לרש"י ומסקנת הש"ע גם בנקובת הקוץ מצרכי' בדיק' בעוף ובבהמה ל"ל תקנה, ואמאי לא אמרי' נשחטה הותרה, ואפשר לומר דתוס' אזלו לשיטת הריב"א לעיל דכ' הרא"ש והטור דלדידי' אם אין הדורס לפנינו לא חיישי' לנקיבה כלל ול"צ בדיקה, וי"ל דבאמת מטעם זה א"צ בדיקה כיון דהוא שקול ואין לתלות טפי לאיסור, מתירין משום דנשחט' הותרה, ובזה א"ש מש"כ הרא"ש דלרש"י קשה ניקב זה בל"ז המ"ל דאם ניקב הפניתי יש לחוש דלמא גם החיצון נקוב ואינו ניכר ואפי' לעולא דל"ח לשמא הבריא משום דמוצאין תחוב בפנימי לבד אבל כשמוצאין נקב בפנימי למה לא ניחוש לשמא ניקב גם החיצון ואין לו בדיקה משמע אבל לריב"א ניחא דמצא לבדוק, והא לעיל כ' דלריב"א גם בדיקה א"צ אף שאין הקוץ תחוב לפנינו, אבל לפי מש"כ ניחא דדוקא התם דמחוץ לפנימי לא מצריך בדיקה משום דאוקמא אחזקת היתר שלה משא"כ מפנימי לחיצונה דיש לתלות יותר דנדחק לחוץ לכן צריך בדיקה ואם א"א לבדוק מטרפינין וא"כ למסקנת הש"ע דאף בנקב בבהמה אין לה תקנה, ע"כ דסבר ג"כ כשי' הד"מ דבנתילדה הריעותא מחיים אף בספק השקול לא אוקמי אחזקה:

שבתי וראיתי מה שהקשיתי בסתירת דברי הרא"ש בדעת הריב"א דלעיל כ' בתמסמס קועי דלחשש נקב א"צ בדיקה וכאן כ' דבאין מחט תחוב צריך בדיק' די"ל וודאי אי איכא ריעותא לפנינו שיצאה מרובא דעלמא אז צריך בדיקה ואם א"א לבדוק מטרעי' כמש"כ הרשב"א במחט בכרס ולא בדקו אם נקיב מע"לע, אבל כ"ז דליכא ריעותא ולא יצאתה מרובא דעלמא אפי' בדיקה ל"ב וכמש"כ הרשב"א בסרכא תלוי', ולכן י"ל בניקב עור הצוואר אין מחזיקין הריעותא מעור לסימנים דלא הותחל מעשה הטורף משא"כ בניקב אחד מן העורות דהוחל מעשה הטריפה וספק אם נגמר דע"י הריעותא יצאתה מרובא דעלמא בזה צריך למבדק לריב"א ולרש"י דא"א בבדיקה ל"ל תקנה, ותירוצי זה מוכרח מדכ' הרא"ש דאף לעולא אם אין מחט תחוב צריך בדיקה וקשה הא עולא סובר דא"ח לס"ד ופי' הרא"ש שם דא"צ בדיק' והא התם ג"כ שכיח לאיסור טפי מלהיתר ואפ"ה סובר

דאין חשש למבדק ולמה בנמצא נקוב הפנימי צריך בדיקה ולפי הנ"ל ניחא דבדרוסה למ"ד דאין חוששין דס"ל דסמכי' אחזקה אף במקום דשכיח האיסור יותר (דוודאי מודה שמואל דטפי שכיחא שתיקת הארי וקרקור הבהמות מדעביד בהו המעשה ושפך חמתו עליהם מדנתלי דמחמת ביעותא הוא דעבדן דאין לומר דבמציאות פליגי אי שכיח יותר לאיסור או לא, כדמשמע לכאורה מלשון הגמ' דא"כ איך תלי' חששא דשתא הבריא בדינא דחוששין לס"ד, א"ו דכולהו מודו דשכיח לאיסור ופליגא בדינא אי סמכי' אחזק' בכה"ג ולענ"ד תלי' בשני תירוצי תוס' בנדה דף י"ט גבי אם בהרת קודם] ולכן למאן דאזיל בתר חזקה ואחרי' דלא דרי כלל ולא התחיל מעשה הטורף לכן ל"צ בדיקה משא"כ נקוב עור הפנימי ואין מחט תחוב דהוחל מעשה הטריפות, ובזה יש ליישב מה דקי"ל על הרא"ש שכ' בתי' הא' על קושייתו בס"ד האיך מכשירין ע"י בדיק' מבפנים דלמא דם הארס שלט בחיצונה ואינה ניכרת, ותי' דהקילו בס"ד הואיל דא"א בענין אחר, וקשה א"כ מפ"הג מ"ש מס"ד והפירוש לרש"י דכמו דבס"ד חוששין להצריך בדיק' כן נחוש בס' נקובה להטריף כיון דא"א למבדק, שכ"כ הרא"ש שם בפירוש, וקשה הלא גם בס"ד לא מחמירין רק למיבדק מה דאפשר כן ה"נ בספק נקובה, אבל באמת נלאו המפרשי' למה הקילו בס"ד הלא ספק תורה היא, ונראה דאף שכתבו תוס' דבדרוס' שכיחי האיסור יותר רצונם דשתיקת הדורס וקרקורן מצוי יותר להעשות אחר שעשה המעשה, מאשר נאמר דמבע' אבל עם כ"ז אין זה מורה רק על שדרס הדורס, אבל אינו מורה ששלט הארס נגד החלל דאפשר שנפל למטה מן חלל הגוף וספק זה אי נגד החלל או לא הוא ספק השקול, אבל בההוא אימרא דגריר כרעי' דאמרי' שגרונא שכיח ופסיק החוט ל"ש, מוכח דאי הוי ספק השקול הוי בעי עכ"פ בדיק' אם אפשר למבדק, ותוס' לא כתבו דבעי' דצד האי' שכיח יותר רק להטריף במקום שא"א למבדק, וכן כ' הפ"ת סי' כ"ט בשם א', אבל בדליכ' ריעותא קמן אפי' בדיק' לא בעי כמש"כ לעיל, ולכן בס"ד כיון דשתיקת הדורס שכיח יותר שנעשה הדרוס' וא"כ איכא ריעותא לפנינו דידעי' דנדרס ואין הספק השקול רק על מקום נפילת הארס לכן צריך עכ"פ למבדק, אבל למאן דל"ח לספק דרוס' דס"ל דאוקמי' אחזקה דלא נדרס כלל ולא הוחל מעשה הטריפה אפי' בדיקה לא בעי, וא"כ א"ש אף למאן דחושש לס"ד מכ"מ במקום דא"א למבדק תלי' דלא שלט הארס נגד הסימנים דזה לא הוי אלא ספק השקול דתהני חזקת היתר, ומכ"מ שפיר פ"הג מדבעי בדיקה בספק דרוסה במקום דאפשר אלמא דלא מהני חזקתה לומר שלא נדרסה כלל משום דשכיח האיסור יותר א"כ בספק נקובה דשכיח יותר הנקובה מע"לע הוי לן למטרף בא"א למבדק, ויש להוכיח סברתי דבדרוסה הספק אי הגיע הארס נגד חלל

הגוף הוא ספק השקול [ולא כדעת מעלתו] דהא הנקה"כ כ' דלא מצרפין הספק דלמא לא ניקב מע"לע אל ס' דלמא מחמת חולי כיון דשכיח לינקב מעל"ע, וקשה א"כ ס"ד דג"כ חיישי' מטעם דהאיסור שכיח יותר, ומכ"מ פ' הר"ת דס"ד שנתערב מותר מטעם ס"ס וגם הר"י לא חלק עליו מטעם זה אלא מטעם שאין ב' הספיקות מענין א', אלא וודאי דבס"ד איכא ג"כ ספק השקול וכדכתבתי ותל"מ כי אני היום סמכוני באשישות רפדוני וגו' וקשה עלי הכתיבה יותר, ולדינא כבר נתבאר דיש להתיר השומן מב' הטעמים והנני חותם באהבה רבה:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה צה

לאהובי י"נ הרב מו"ה משה הערצפעלד נ"י האב"ד דק"ק פילאש יצ"ו:

ע"ד שאלתו בוושט הנלקה בשחין מחמת הלעטה ולא ניקב מע"לע דלאחר שהפרדנו העורות נמצא הפנימי שלם בצדו החיצון ואין נראה סימני קרום מחמת מכה ונצרר הדם בין העורות אבל שלא כנגד המכה שבפניתי אי יש להתיר מחמת ס"ס דלמא לא נקוב הפנימי מע"לע מעולם ואת"ל שהי' מנוקב ונתרפא, דלמא נתרפא קודם שניקב עור הב' אף שס' כרם שלמה אין בידי ולא ראיתיו, נלענ"ד בזה, דהנה הק"ד שבין העורות מורה דהפנימי שנלקה מבפנים ניקב מע"לע דאם אין שם מכה ק"ד מניין, ואף דעדיין ספק דלמא לא נקבה החיצונה מכ"מ לא מחשבינין לס"ס, דהפנימי ע"י הק"ד מחשבינין לי' לוודאי נקוב יעי' ש"ך סי' ל"ג ס"ק י"ז ואף אי אינו כנגדו ממש יש לומר דהק"ד הי' כנגדו ואח"כ נעתק ממקומו ע"י דגמדא או פשט' לי' והוי כאלו ידעי' בוודאי שהפנימי מנוקב תע"לע, דאז חיישי' דלמא גם החיצון נקוב ואין לו בדיקה כמש"כ הנקה"כ דבעי' עכ"פ בדיק' אם לא ניקב החיצון של הפנימי אמנם אם אין הק"ד סמוך דא"א ע"י התפשטות לבוא נגד המכה שבפנים בזה אין לחוש כיון דלא נמצא ריעות' בחיצונה כנלענ"ד להלכה:

תשובה צו

אהובי חתני כבני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י:

ע"ד שאלתך בוושט שהוכתה בשחין ויש ק"ד בין ב' עורות דמנהגי להטריף ואין ספק אצלי בזה כיון דהק"ד מוכיח דעכ"פ ניקב הפנים מע"לע דאם אין שם מכה ק"ד מניין ודלמא ניקב גם החיצון ואינו ניכר, אבל שאלתך אם הק"ד באותו צד למעלה או למטה

ממנו צ"ע, הנה האחרוני' בסוף סי' ל"ו אוסרים במחט שנמצא בתוך הריאה ויש ק"ד מבחוץ אבל לא עלי' ממש כ"א סמוכה לה עיי' פר"ח ותבו"ש דחיישי' דלמא מחמת הנינוע חזרה מנקיבתה הראשונה ונתחבה במקום אחר והנה דין זה מפוקפק בעיני מאוד, כיון דקיי"ל כהצ"צ דבנמצא לא חיישי' לק"ד שמבחוץ וכבר הארכתי במק"א להוכיח כן, א"כ בזה דלתחיבה שבפנינו אין חשש כיון דאין הק"ד נגדו ממש, ולחשש תחיבה אחרת דמורה עלי' הק"ד לא גרע מנמצא, אבל עכ"פ יוצא מדבריהם דחיישי' בק"ד לספק דלמא הי' תחוב כנגדו, וא"כ בוושט דאכלי ופעי בי' וזמנין דמתרמי להדדי כדאי' בש"ס ה"נ ניחוש דלמא בשעה שניקבה הי' מקום שבעור החיצונה שהקו"ד עלי' נגד מקום התחיבה, ולא עוד אלא דיש לומר דכיון דלא תטרפי' אלא בנקיבת ב' הסימנים א"כ הקו"ד מוכיח עלי' ששניהם ניקבו, שכן משמע מלשון הד"מ ס"סי ל"א גבי תלעים שבמוח, דכוונתו לענ"ד שאין חבורה שאינה ממיתה ראוי' להוצאת דם ולכן במוח שאינה מתה עד שינקב שניהם ואפ"ה טרופה בנקיבת התתאי דסוף העלאי לנקוב ואין ראי' מדלא הוציא' דם שלא ניקב תתא' כן נ"ל נכון ולא כפמ"ג שם, וא"כ מגרע גרע ק"ד בתחוב בחצי העור מאשר נקבה העור הפנימי כולו לפנינו דכאן יש ג"כ הוכח' על נקיבת החיצונה, לכן נ"ל דבסמוך יש להחמיר:

וע"ד שמביאין וושטין שנקלף עור החיצונה, וודאי לא שפיר למעיבד הכי, מב' טעמים, א' שצריך המורה לראות אם לא שלט החולי בחיצונ' ועוד אם יש קורט דם נגד הצלקת ואפי' לאו כנגדו ממש רק סמוך לו באותו צד אני מטריף דוושט דגמד' לי' פשט' לי' הוי כאלו הוא נגדו ממש:

תשובה צז

להנ"ל.

ע"ד שאלתך בעופות דשכיחי בהו בגליל שלכם שמעי א' יוצא מבני המעיים כענף היוצא מהבד ולפעמי' יש להם כמה ענפים, הנה בסוגיא זו רבו הגירסאות ועצמו פירושיהן בראשונים, ופוסקים האחרוני' לא מלאו לבן לחדש בו סברות מלבן כ"א לברר דברי הקדמונים והיוצא מכל דבריהם שאם בבהמה יוצא ענף מהבד והוא תלוי ופיו סתום, בזה הכשיר הראב"ן והרא"ש בתשובותיו הביאו להלכה גם הטור והש"ע פסקו כן ואפשר דגם הרמב' שהטריף בפירוש ענף היוצא מהבד אינו חולק בזה דמיירי שאין תלוי ועומד בפ"ע בפה סתים כ"א שופך לעצמו הרעי בפי הטבעת וכמו שמתרץ התבו"ש סתי' הש"ע, ואין אנו צריכין לומר דהרא"ש חזר בפסקיו ממ"שכ בתשובותיו כמ"ש הישו"ש, די"ל

דהרא"ש בפירושו לדברי הרי"ף לא מיירי כלל מענף שפיו סתום דס"ל דבזה לח יחלוק שום אדם דוודאי דלדול בעלמא הוא, רק אם משמש כניסה ויציאה אז פליגי אי בעי שיתחברו לבסוף וכן כתב הב"ח בסוף הסימן דהרא"ש בתשובה אזיל לטעמי' דמפרש דברי הרי"ף בב' מעיים ממש ולא נתחברו אבל באין לו אלא פה אחד כשירה, וע"כ צ"ל כן, דאי אפשר לפרש לשי' הרא"ש דפליגי אי מחשב שפיכתן כאחד, דהרי לגי' הר"ש מקיירא דהקשה הש"ס אמאן דא' דהדרי וערבי מאי כלין עד כאצבע, הרי דאם שפיכתן כאחד ידוע לבעלי הש"ס דאף אי נתפצלו תוך אצבע ג"כ לא הוי יתרת וא"כ גם אי לא הדרי וערבי אם נפרש שהוא יתרת המעי שאין לו פה ושופך לתוכו, וטעמא דהאי מ"ד דס"ל כיון דשפיכתן כא' הוא הוי כמו הדרי ונתערבו א"כ קשה לדידי' מי ניחא למה בעי' כלין עד כאצבע, ועוד דא"כ מנ"ל להרא"ש דהרי"ף גריס כגיר' הבה"ג דלמא לעולם כגירס' רש"י והפירוש לשיטתי' דלהר"יף נמי בעי שיעור רוחב אצבע ולא כהר"ן הכי הוא, בשלמא למ"ד הדדי וערבי היינו דקתני עד כאצבע דהיינו שיתחבר כרוחב אצבע לבסוף אבל למ"ד דל"א הדרי וערבי מאי כלין כאצבע, ומשני דלמטה קאמר ר"ל דכלה למטה כאצבע שאין לו פה חלוש וכמו שפי' הב"ת לדעת הר"ן, אלא וודאי כמ"ש הב"ח דלשי' הרא"ש לא מיירי הסוגיא מיותרת שאין לו פה לבסוף דזה פשיטא לי' דהוי רק דלדול בעלמא וא"כ דעת רוב הפוסקי' להקל גם בבהמ', ואין לנו מי שמחמיר בזה כ"א הר"ן לפי פירושו בריי"ף ורמב' דבענף כזו פליגי וכן הוא דעת המרדכי לפרש כן דברי הרי"ף שכתב על דברי הראב"ן דאין כן דעת הרי"ף ור"ח, לכן פסקו הש"ך והתבו"ש לחוש לדבריהם באין ה"מ, וכ"ז בבהמה אבל בעוף גם לדעת הר"ן בפירושו לדברי הרי"ף אפשר דמותר, ומדברי הרמב"ם שמטריף גם בעוף אין ראיה לפימ"ש התבו"ש דהרמב"ם מיירי שהיתרת משמש כניס' ויציאה, רק לפי פירוש הר"ן ברמב"ם גם זה אסור וא"כ ע"כ טעמא דסובר הרמב' כפיר' השני' של רש"י וכ"כ הכ"מ והטו"ז, ולפי פירוש זה כתב הטו"ז דהא דבש"ע סעיף ב' מתיר בעוף היינו לשיטת י"א דהנה בפירוש הרא"ש הקשה הכו"פ כמו דניחא ליה למ"ד דלא הדרי דהפירוש מתחלת פיצולן היו לאחדים כאצבע כן י"ל נמי למ"ד דהדרי דאעפ"י דחזרו ונתערבו בעי' ג"כ שיהי' תחלתן דבוקים יחד כרוחב אצבע, ומאי פריך הגמרא דלמא תרתי בעי, ונ"ל דהנה דברי הרי"ף בל"ז צריכין פירוש שכ' דב' מעיים היוצאין כא' פירושו דמעי אחד יוצא מן הקיבה ומשוך, ואם יצא מאותו חוט מעי אחד כענף היוצא מן הבד טריפה, ואיך קאמר ע"ז בד"א שיוצא מב' מקומות הלא כבר אמר שחוט א' יצא ואפ"ה טריפה והרב ב"ח כ' לפרש דבריו דס"ל דאם בתוך רוחב האצבע נתפצל היינו יוצא מב' מקומות, ואם לאחר שיעור הזה נתפרדו

זה מקרי יוצא ממק"א וא"כ התנאי שהתנה וכלין עד כאצבע אין זה תנאי נוסף כ"א פירוש הדברים שיוצאין ממק"א היינו אם הולכין בחיבורן יחד וכלין עד כאצבע, והנה נ"ל דהכריח הרי"ף לפרש כן דהאי הולכין וכלין עד כאצבע איננו תלאי נוסף דא"כ על מה דקאמר טריפה למה קאמר בד"א שיוצאין מב' מקומות ולא קאמר ג"כ או אע"ג דיצאו ממק"א ולא כלה חיבורן כאצבע דג"כ טריפה, אע"כ דהיא הוא, והנה נ"ל עוד פירוש אחר דמה דקאמר דיוצאין מב' מקומות לאו אתחילת פירודן קאי דהא כבר אמר דיצאו כאח' דהפירוש להרי"ף שחוט א' יצא מהקיבה, כ"א קאי אסופו שאם לשל א' הנפרדים יש להם פה להריק הרעי אל פי הטבעת בפ"ע זה מיקרי יציאה מב' מקומות, אבל אם חזרו ונתערבו לבסוף ואין לשניהם כ"א פה אחד להשפוך מותרתיהן לזה יקרא יוצאין ממק"א, וע"ז קאמר הגמרא בשלמא למ"ד דלא הדרי וערבי וא"כ היציאה מב' מקומות הוא אם תחילת פירודן תוך רוחב אצבע כפי' הב"ח היינו דקתני וכלין עד כאצבע שהוא פירש למאי דקרי יציאה ממק"א אבל למ"ד דהדרי וערבי דמפרשו ליציאה ממק"א שיש להם פה א' לבסוף לבית הרעי מאי וכלין עד כאצבע שהוא ע"כ פירוש להאי דקאמר ממק"א ואינו תנאי נוסף כמש"ל וקאמר להאי מ"ד דכוונתו כאצבע למטה שיהיו מחוברי' לבסוף כרוחב אצבע, כן נ"ל פירוש דברי הרא"ש, ולפי"ז לדעת הי"א דהיא פירוש הרא"ש לדברי הרי"ף דב' מעיים היוצאים כא' היא חוט אחד יוצא מהקיבה ובזה קאמר דב' מקומות טריפה בבהמה משא"כ בעוף, דיהי' הפירוש של ב' מקומות לכל חד מ"ד כדאית לי' אי דאין רוחב אצבע למטה או למעלה, עכ"פ אינו שיוצא בב' מקומות מהקיבה ואפ"ה הכשיר בעוף אלמא כפי' ראשון של רש"י דגם זה דרכו בעופות, אבל לדיעה הא' בש"ע דהיא דעת הרמב"ם דיתר מתחלתו ועד סופו היא הטריפה בב' מקומות בבהמה וזהו שכנגדו בעוף דיש לה ב' מעיים מתחלתן וע"ס והיא פי' שני שברש"י ושפיר תליין זה בזה דלדיעת הי"א כל שינוי בעוף כשר ועולין דברי הטו"ז כהוגן, היוצא מזה דלפמש"כ הרמ"א דעיק' כדעת הי"א כשר בעוף כל השינויים גם בישש התיר בעוף וכתב דבכל אווזות שלנו ב' דקין יוצאין מהדורא דכנתא ופניהם אל הקורקבן עכ"ל, והמה הקוראין טריפ' ווארשטל, ומרגלא בפומא דמורה ההורא' שהמה סני' דיבי ומדברי הישש נראה שהמה ב' ענפים היוצאים מן הבד וא"כ כמה ענפים אין פוסלין וכמ"ש הרמ"א ואי המה הסני' דיבי א"כ הא יתרת סני' דיבי טריפה אלא וודאי כמ"ש, והנה בדברי הרי"ף אף אי פירושו כהר"ן דלא הדרי וערבי היינו שאין נו אלא פה אחד מכ"מ משמע מיני' דבעוף כשר שכ' בסיף דבריו אבל לא הדרי וערבי הוי יתר בבהמה וכל יתר כנטול דמי, וע"כ כאשר כתבתי דלדברי הרי"ף אף אי נפרש דבריו כהר"ן מכ"מ בעוף ע"כ ס"ל כפי' א' של

רש"י כיון שמפרש דגם יוצא בב' מקומות קאי על ענף היוצא מהבד, רק להרמב"ם דהוא מפרש יוצא מב' מקומות הוא ב' מקומות בקיבה שפיר אפשר לותר כפי' ב' של רש"י:
אמנם להש"ך יש שיטה אחרת בזה, ולבאר דעתו צריך אני להקדים דדברי הרמב' צריכין ביאור דבריש דבריו כ' היתר שתטרף בו הבהמה הוא היתר מתחלתו וע"ס משמע דאם נתערבו לבסוף אף שלא נתחברו מתחלתן לא מטרפא, וזהו נגד הש"ס דעל מה שקאמר דיוצאין ממק"א דכשירה קאמר חד מ"ד והוא דהדרי וערבי מוכח דביוצאין מב' מקומות אפי' הדרי וערבי טריפה ועוד דמדברי הרמב' גופי שכ' לבסוף דאם חזר ונתערב והרי הם מובדלין באמצע, אלמא דגם בתחלתן היו מחוברין בזה הוא דהכשיר, אשר על כן נ"ל דוודאי גם הדרי וערבי טריפה בבהמ' ביוצאין מב' מקומות, רק דהרמב"ם חידש לן מה שסובר הוא דיתר כנטול הוא וחבירו עמו כפירש"י ולא כהרמב"ן ורשב"א לכן הטריף גם בב' חרות אף שאינן דבוקים, והנה הראב"ן כ' דהא דיתר כנטול הוא דוקא אם עומד במקומו הראוי ולכן השמיענו הרמב"ם דיתר המעים דטריפה בבהמה הוא אם היתר הוא מתחלה וע"ס, דהוי כנטול הוא וגם חבירו, ולא דוקא אם הדרי וערבי דאז אף אי לא הוי אלא כנטול הוא לבדו טריפה דנשאר נקב בדקין, אבל אם נשאר פרוד עד צאתו אי לא הוי אמרי' דכנטול חבירו עמו הוא לא הוי טריפה כיון דבדקין לא נגע, ואין לומר דאי מחשבינין לי' כנטול הוא ג"כ נשאר נקב בקיבה, דהא בהקיבה אין מקומו הוא כמו שפירש"י דב' מקומות היינו א' בראשה וא' באמצעה, וא"כ במקום נקיבתה לקיבה אין היתרת במקומה רק דשטח כל האורך הוא מקומה וצריך לומר להטריפה מטעם דהוי כאלו היא נטולה מכל מעי', ולפי"ז י"ל דגם הרמב"ם סובר כפירוש ראשון של רש"י והחילוק שבין בהמה לעוף היא ביוצא' בב' מקומו' אבל סובר הרמב"ם דמ"ד והוא דהדרי וערב' אבל מה דמכשיר בברייתא הן יוצא ממק"א בבהמה הן יוצא בב' מקומות בעוף הוא דוקא אם הדרי וערבי, אבל בלא הדרי וערבי גם בעוף פסול, ולא קשה עליו קושי' הכו"פ כן הוא דעת הש"ך ולפי"ז אין תלוי דינא דהרמב' בשני הלשונות שברש"י ואפשר שאין בראשונים החולק עליו בזה שאם ב' מעיים יוצאים אפי' ממק"א ולא הדרי וערבי דטריפה, וכיון דלפי פי' הר"ן והמרדכי, הרי"ף והרמב"ם היתרת בפה סתום הוי לא הדרי וערבי הי' לנו להחמיר, אמנם הש"ך בסוף הסי' כ' דהרמב' אינו חולק אהראב"ן דהוא בב' מעיים יוצאים מיירי נ"ל בכוונתו דהרמב' סובר כשי' רש"י דב' מקומות היינו א' מראשו ואחד מאמצעו, ויוצאין ממק"א היינו סמוכין זה לזה אבל לכל א' חלול בפ"ע ודבוקים ז"בז עד שנראה כאחד עד סוף חיבורן שנתפרדו ויוצא א' כענף מהבד אבל אם חוט א' לבדו יוצא שאין בחיבורן כ"א חלול א' מודה דהוי דלדול בעלמא, וא"כ און לנו

אלא דברי הרי"ף כפי מה שפירשו אותו הר"ן והמרדכי שהוא בחוט א' משוך מיירי ולפי פירושם לא הדרי וערבי מחשב כל שיש לו פה סתום, ונאמר ג"כ דס"ל כהרמב"ם לפי פי' הש"ך דתנאי דהדרי וערבי גם אהכשר דעוף קאי, שאם נגבב כל החומרות היוצאים מבין הפירושים שונים נטרוף כענף מהבד בפה סתום גם בעופות, אמנם כבר כתבתי דמדברי הרי"ף בעצמו יש ללמוד דלא כסברת השיך שכ' דבדלא הדרי וערבי הוי יתר בבהמה משמע דבא למעט דלא נפרש כפירש הש"ך, ותעיין בכל דברי' שאין מקום להחמיר כלל, אמנם ראיתי בא' מגדולי הפוסקים הוא הגאון בעל דבר שמואל שהורה להחקי' גם בעוף בכה"ג במקום שאין ה"מ, אמנם בדידן שכל אווזות שלנו יש להם כן ובעינינו ראינו שאורחייהו בהכי לא אדע למאי נחוש:

תשובה צח

פאקש, יום א' דחנוכה תרכ"ח לפ"ק:

ידידי התו' מ' אברהם הכהן נ"י:

שאלתו בא הנה ביום ש"ק וכעת פתחתיו וראיתי השאלה, אם כי הובא באחרונים שהורה בעל הטו"ז להכשיר בבר אווזות הזכרים שיש כפתור בסוף הקנה וממנה יתפרד ב' פיצולים של קנה משום דהכי רביתייהו, והשב יעקב מקיל עוד יותר להכשיר בבר אווזות גם הנקיבו' שאין להם כפתור ובאמצע הקנה יתפצל לשני פיצולים, מכ"מ באווזות אין להכשיר, שכן כ' הרא"ש ר"פ אלו טריפות גבי עופות שאין להם מרה שאין להכשיר שארי מיני' אם חסר' המרה, דאף דבבהמה מצינו כיון דעזי ברייתא הכי אית להו מכשרינין גם שארי מינין, אבל עופות דכתיב בהו למינו ולמינהו אלמא דאין התדמות בין מין א' לשארי מינים משא"כ בהמות דכל מין בהמות א' הן ואפי' זו גסה וזו דקה עכ"ד, והנה אווזא ובר אווזא שני מינים הם לענין כלאים כדאי' בסי' רצ"ו א"כ הה"נ, ובאמת בכל גרגרת מתפצל בסופו וראש א' יורדת לריאה וראש א' לכבד, וכדאי' בססי' ל"ד, והם הסימפונות הגדולות שבריאה ושבכבד, ויש לתלות לקולא שלא בהשגחה כאשר נתקו הקנה הוציאו גם סימפונא רבה דריאה ודכבדא, אבל בגרגרת שנשלת אלו ראיתי שאחרי הפרדו הפיצולים מעט למטה הימנו חזרו ונדבקו ויש חלון כמו נקב קטן בין התחלת הפיצולים ובין המקום שנדבקו יחד מבחוץ, ועל ידי זה נראה שלא נשלבו הפיצולים מן הריאה והכבד ואין ספק שהאווז' טריפה, והכלי שנטגנו בו הכבד צריכ' הכשר אם של מתכת היא, והשאלה אם תוכל למוכרה לגוי לא הבינותי דאף למאן דאוסר

בנתנבלה בשחיטה למכור הבני מעים לנכרי והוא דעת הת"ח המובא בתב"ש סי' כ"ז מודה בנתנבלה מחיים דמותר למכור הכל לגוים, ותל"מ:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה צט

בדין נמצא מחט בביה"כ ויש קורט דם בחוץ:
הנה בש"ך וט"ז סי' מ"ח הוכיחו מלשון הרמ"א להטריף בזה, וכן הוא להדי' ברמ"א סי' ל"ג אמנם הצ"צ חולק עליהם דא"כ יהי' נמצא חמור מתחוב, דבתחוב דוקא נגד פי המחט בעינין, וע"ז כ' האחרונים דתחוב לא חיישי' שניקב במק"א וחזר וניקב כאן, דכאן נמצא וכ"ה, אמנם הנוב"י השיג דא"כ כי ליכא ק"ד בפנים דוודאי לאחר שחיטה בא לכאן ובעודה בחיותה הי' מונח בחלל יטריף אם הק"ד שבחוץ אינו ממש נגד פי המחט, ויהי' חמור כי ליכא ק"ד מבפנים עכ"ד, ונחזי אנן הנה הש"ך כ' דלרש"י בהמסס בצ"א דטריפ' דוקא כי איכ' ק"ד בפנים והתב"ש חולק עליו דאף כי ליכא ק"ד אימר אוכלין ומשקין שטפוה, והפמג"ד הניח דבריו בצ"ע, דא"כ גם בב' צדדים וליכ' ק"ד לא בפנים ולא בחוץ נימא דלמא הי' ק"ד בפנים ונשטף, ולכאורה הי' נ"ל לומר, דברוב פעמים בניקב מחיים, על פי המחט נסרך הק"ד, וא"כ כי ליכא ק"ד בחוץ יש לנו להקל, דהא כל ס' אם נעשה קודם או אחר שחיט' לכ"ע לקולא, רק בנקובים במקום דליכ' מידי למסרך מחמרי' דיותר שכיח לאיסו' מלהתיר, דל"ש שיעשה הנקב לאחר השחיט' דמונחת כאבן דומם בלי תנועה, אמנם כי ליכ' ק"ד בחוץ כיון דל"ש נקב מחיים בלי שיסרך הדם ע"פי המחט, ולא שכיחי יותר לאיסור, הדר אזלי' בתר חזקה, אמנם כי איכ' ק"ד בפנים יש לנו הוכח' גמורה דנעשה מחיים ואין לנו ספק כלל דנעשה לאחר השחיט' אבל כי ליכ' ק"ד לא בפנים ולא בחוץ הדר אזלי' לקולא מחמת חזקתה ואמרי' דלאחר שחיטה נקבה ולא הי' באמת ק"ד בפנים כלל, וכ"ז בניקבה מב' צדדין דהמחט תחובה מבחוץ, ולא נסרך בה הק"ד בחוץ, אבל בהמסס שניקב מצ"א דחיישי' לרש"י דלמא נקבה לחוץ וחזרה, דכיון דחזרה ליכ' תו מידי למסרך בחוץ, ואין כאן ראי' מדלית בה ק"ד מבחוץ, רק שתרצה לומר מדלית בה ק"ד מבפנים ע"כ לא נתחב מחיים, ע"ז שפיר חיישי' דלמא באמת מחיים נתחבה דיותר שכיח מחיים מלאחר שחיטה, והא דלית בה ק"ד ששטפוה האוכלים והמשקין ולכן במחט בריאה ססי' ל"ו דבחתיכה טריפ' אף דליכ' ק"ד, כיון דאין המחט תחוב' לחוץ רק חיישי' דלמא נקובי נקיב קרומי הריאה וחזר' לאחורי' א"כ ליכא הוכח' מדלית בה ק"ד מבחוץ ועל שאין בה בפנים אמרי' שהמשקין משפשפין

שם תמיד כמ"ש הש"ך בשם הפרישה, ובאמת אם המחט הי' תחובה לחוץ גם פריש' לדברי הב"ח שם, וכן נ"ל להוכיח סברה זו ממ"ש הש"ך בסי' מ"ט סק"ד בשם הרבה פוסקים דגם בקורקבן אם ניקב מעל"ע וליכא ק"ד דכשיר' ולמה לא חיישי' דלמא הי' ק"ד מבפנים אלא שנתעכלה שם, ואין ראי' ממחט בבה"כ דשם ליכא מקום עיכול דהמאכל עובר שם לקיבה, אבל בקיבה וקורקבן דכל מה שבא לשם נתעכל מיד בשעה שתפול לאור ותשרף, ואם לחכה דם מעלת' הי' מתעכל ולמה דם חבורתה לא תתעכל הכי קורקבן נביא הוא לידע להבחין בין דם הבא מעלמ' לדם מגפתה, ולפי"מ שכתבתי ניחא, דמדליכא ק"ד מבחוץ לא שכיח האיסור, כמו שההיתר דתינקב לאחר שחיטה ל"ש, והדר אזלי' לקולא ואמרי' שלא הי' שם מעולם ק"ד ודו"ק, ולפי"ז י"ל גם בליכ' ק"ד בפנים ונמצא ק"ד בחוץ שלא כנגד המחט דכשירה, דאמרי' כיון דל"ש שינקב אחר השחיטה תלי' דמחיים נעשה, ובאמת הי' ק"ד בפנים אלא דאוכלין ומשקין שטפוה, וכיון דמחיים נתחב במקום הזה ל"ת שניקב מתחלה במק"א דכ"נ וכ"ה:

אך קשה ע"ז ממה שכ' הרשב"א והר"ן הובא בש"ך וטו"ז סי' ל"ג לחלק בין וושט לביה"כ דשם אוכלין ומשקין שוטפין תמיד, ולא מחלקו בפשוט דבביה"כ המחט תחוב בב' צדדין והי' לו למסרך בחוץ אבל בוושט דתחוב רק מבפנים, ואפשר יש לומר דהרשב"א והר"ן לטעמייהו אזלי דס"ל דגם היכי דלא שכיח לאיסור יותר מלהיתר ג"כ הספק לחומרא כמ"ש בפ"ק בשם הר' יונה בנשבר הגוף וס' אי מחיים אי לאחר שחיטה דמדמי להו לס' בשחיטה משמע אפי' בס' השקול, א"כ כי ליכא ק"ד דמכשרי' ע"כ דברור לן דלא נעשה הנקב מחיים, לכן צריכי לומר דלא שייכי שטיפת אוכלין ומשקין בביה"כ, משא"כ לדידן דקי"ל בס' לאח"ש לקולא:

ובעל תב"ש כ' דהא דכ' רשב"א ור"ן דאוכלין ומשקין בביה"כ מינח נייחי ואינן שוטפין לחומרא הוא דכ' כן, וכוונת דבריו, דהנה על נמצא עליו ק"ד דברייתי' יש ב' פירושים, הא' כמו שמשמע מדברי הרשב"א בתשו' שעליו קאי על המחט, ובכ"מ שימצא הק"ד אפי' רק בפנים טריפה וזהו החילוק שבין ניקב מע"לע דטריפ' אף בק"ד בפנים ובניקב מצ"א בעי' דוקא מחוץ, ולפי"ז מוכח דאוכלין ומשקין תינח נייחי ואינן שוטפין הק"ד, אבל הראבי' שבמרדכי ס"ל דעליו על ביה"כ קאי, ובעי דוקא ק"ד מבחוץ, דק"ד מבפנים אינו מוכיח אלא שהתחיל לנקוב מחיים ואפשר דלאחר שחיט' גמר נקיבתו לחוץ דאי יצאה המחט לחוץ קודם השחיט' הו"ל לאשכוחי ק"ד מבחוץ, ולכן מחלק דבניקב מב' צדדים אפי' ברחוק קצת מן הנקב ובצ"א בעי' דוקא נגד פי המחט ממש, ולשי' זו אפשר דאוכלין ומשקין שוטפין הק"ד שבתוך הביה"כ, ואנו חוששין לחומרת ב' הפירושי'

להטריף בע"לע בק"ד בפנים כפי' הא', ומטריפי' ג"כ בהמסס למאן דחייש לשמא הבריא אפי' כי ליכא ק"ד בפנים כפי' הב' דאימר אוכלין ומשקין שטפו, וא"כ כל עיקר קושי' הנוב"י בנמצא ק"ד בחוץ שלא כנגד המחט וליכא ק"ד מבפנים דהוי לן לחוש לחומר' לפי' הא' דאין אוכלין ומשקין שוטפים וודאי לאחר שחיט' נתחב בזה המקום דניחוש דלמא מחיים הי' נקב במקום דאיכא הק"ד בחוץ וחזר לאחוריו, ולפי"ז אומר אני דאם כפירוש הא' בלא"ה צריך להבין אמאי טריפ' באיכא ק"ד מבפני' ולא אמרי' דמחיים התחיל לנקוב, ויצא לחוץ לאחר שחיטה, כמו דחוששין בקורקבן סי' מ"ט בליכא ק"ד כלל אף דעורות אלו עבים כ"כ דאין סברא לומר דנקבם לאחר שחיטה כמ"ש הד"מ, רק חיישי' דהתחילה קודם שחיט' לנקוב עד שלא נשאר שלם כ"א מעט ולאחר שחיט' יצאתה לחוץ, כת"ח הגמיי' שבש"ך דידוע שנעץ מעבר ב' לאחר שחוטה, א"כ גם בק"ד בפנים הי' לנו לומר כן, וכבר הרגיש בדבר בעל משבצות זהב סי' מ"ח סקי"ז, ועכצ"ל לפי סברה זו דק"ד שבפנים מורה דניקב מע"לע קודם שחיט' דדוקא בנקב מע"לע שהוא טריפ' שאין יכול להברות כ"א קרום וצלקת אבל הבשר הנקוב אינו חוזר לעולם ע"כ הדם מסריך סריך במחט, אבל בנקב חצ"א דחוזר ובריא א"כ הלחלוחית של הבשר מתאחד עם הדם, ומתקלח והולך, וא"כ ממ"נ לק"מ קושי' הנוב"י דאי כפירוש הא' אין ראי' מדאין ק"ד בפנים שנתחב בזה המקום אח"ש, דהא לפי"מ שהוכחתי לפירוש הזה אם לא ניקב מע"לע מתקלת הק"ד בלחלוחית הבשר, ולפירוש הב' אמרי' דאוכלין ומשקין שוטפין הק"ד:

אמנם יש לעיין אם נאמר גם בנמצא, הק"ד שבחוץ מורה על שהי' תחוב מעל"ע, א"כ גם ק"ד בפנים הי' לנו להורות שהי' תחוב בה וחזרה לאחורי' א"כ הי' לנו להטריף בנמצא וק"ד מבפנים מחשש שמא הבריא, אף דבתחוב לפנינו ל"ח מטעם שהביא הש"ך בשם הרא"ש דל"ש שיחזיר לאחורי' אבל בזה שיש לנו הוכחה ע"י הק"ד שחזרה לאחורה שפיר יש לחוש, וא"כ לפי"ז הי' נמצא חמור מתחוב לענין זה, ואפשר דמטעם זה כ' הרא"ש גבי וושט דלהכי ל"ח גבי בי"הכ לשמא הבריא משום דעורה עב, והתפלאו כל האחרונים אמאי לא כ' סברת הר"ת שהביא כאן דמי החזירו לאחורי', ולפי הנ"ל ניחא דב' הטעמים צריכי, דס' הר"ת לא הי' מועיל בנמצא וכמו שכתבתי, וטעם טובת הדופן לא הי' מועיל בתחוב בעומק עד שלא נשאר אלא מעט לצד חוץ, אבל בנמצא שפיר יש לנו לומר דאם גם הק"ד מורה שהי' תחוב מעט ובקל יכולה לחזור לאחורה, אבל אם הי' תע"לע לא הי' שום תנועה בעולם מחזירה כיון שעורה עבה כ"ש:

תשובה ק

לאהו' תלמידי:

ע"ד מה שנסתפק מע"כ בעוף שנפלה לאור וכבדה ירוקה ככרתי אחרי שליקה, והיא ממין שנמצא במינה במדבריות דלשי' הב"ח מכשיר הרשב"א בכיו"ב אפילו בוודאי נפלה לאור, וחוכך מע"כ בזה להחמי' מב' טעמי' א כיון דלא נשתנה עד אחרי השליקה אמרי' דוודאי לא מתולדתה הית' ירוקה דא"כ גם קודם שליקתה היתה ירוקה ב מטעם שכ' הנקה"כ לתרץ קושי' הטו"ז דמ"ש מנאבדה בלי בדיקה דעיקר ההיתר משום דבשארי האיברים לא נמצא השינוי, ולפי"ז בנד"ז י"ל אלו שלקו לשאר האיברים ג"כ אגלו בהתתי', ולי נראה להתיר בלי שום חשש ופקפוק דאומר אני כבדה של זו היתה ירוקה מתחלתה כבר מינה בברייתא, וכאשר נפלה לאור קוטרא עלה בה והאדימה, ולאחר שנשלקה חזרה למרא' הראשונה, והיא סברה ברורה לענ"ד, והנה על קושי' הטו"ז בענין פלוגתת הרשב"א והרא"ש המובא בטור בריאה של עוף שנפלה לאור ונשתנה מראי', דמאי נ"מ הלא מראה ירוקה געל בלא"ה טריפה, וירוק גרין גם להרשב"א כשר מדר"נ, חי' האחרונים דנ"מ במראה געל לאחר השליקה עיין בכו"פ, ולא אמרי' לשי' הרא"ש דגם קודם השליקה היתה ירוקה מחמת שנלקה הריאה, ובנפילתה לאור קוטרא עלה בה והאדימה, דאף דבעוף צלעותי' מגינה עלי' היינו שלא תחמר הריאה שלה, אבל וודאי שהעשן הנכנס בה מחמת נשימתה יפעול גם על הריאה שהיא עיקרת בפעול' הנשימה, ועכשיו ע"י השליקה אגלי בהתתה דגם קודם נפילתה היתה נלקה, די"ל דגם מה שנשתנה אחר השליקה למראה הפסולה אינה ראוה גמורה דכ"פ הבשר משתנה ע"י השלוק למראה אחרת כמ"ש הרשב"א בחידושיו, רק כיון דנפלה לאור ואתרע חזקתה דצריך למבדק ואם נאבדה בלי בדיקה טריפה, א"כ השינוי למראה הפסולה דבא ג"כ לפעמים ע"י שנחמרו מעי' אין לנו להכשירה מספק, ומה"ט כ' הש"ך דאף דלשי' המחבר שינוי טריפה אף בלא נודע מכ"מ בשינוי הבאה רק לאחר השליקה בעינין דוקא שידוע שנפלה לאור, וא"כ כיון דלדעת הרא"ש אין האור שולט לפסול אותה, לא אמרי' דשינוי הבאה לאחר השליקה תגלי בהתתה דפסולה היתה גם קודם נפילתה לאור, כיון דלא אתרע ע"י הנפילה לאור תלי' לקולא, דהשליק' גרמה לשנות מראי', ומה שהקשה הפמ"ג בש"ד סקי"ב ממ"ש הרשב"א דאי בלא ראינו תולין בתולדה הה"ד בראינו דרובא דאו' אע"כ דמלתא רחוקה היא, נ"ל דלק"מ, דוודאי כל מראה פסול' נולד מחיים א"כ אי לא הוי שכיח יותר להיתר מלאיסור לא אזלי' ב"ח כמ"ש רמ"א סי' נו"ן וע"כ דשכיח יותר להיתר והוי כמו שגרונא דשכיח יותר מפסיק' חוט השדרה וא"כ כי נפלה נמי, אלא

ע"כ דלהיתר' ג"כ מלתא רחוקה היא, א"כ בלא ראינו נמי כיון דאתרע מחיים אזלה לה חזקתה, משא"כ בלא נמצא השינוי עד אחר השליקה דאמרינן דהשליקה גרמה וא"כ הוא ס' דלמא לאחר שחיטה וא"נ לא שכיח להיתר יותר והוי ס' השקול ג"כ אזלי' לקולא וזה בלא ראינו שנפלה, משא"כ בנפלה דאתרע מחיים ובאמת אם נשתנה הריאה למראה גרין אחר שליקה דל"ל בי' דהוא מדר"נ דאם לא נבלע בה דמה גם קודם השליקה היתה ירוקה, יש לומר דכשיר' דאמרינן באמת קודם שנפלה לאור היתה ירוקה דלא נבלע בה דמה, ואחר נפילתה קוטרא עלה בה והאדימ' וע"י השליקה חזרה למראי' הראשונה:

תשובה קא

פאקש יום ה' פ' בא ר"ח שבט תרי"ט לפ"ק:

שלום וכ"ט לאהובי הרב מו"ה יוסף נ"י האבדק"ק קאלאטשע:

הנה מדברי מע"כ נראה שנסתפק מתחלה אי לא הוי בוקא דשף, ומכח זה רצה מעלתי להטריף החלב כיון שעדן הבהמה חי' וא"א למבדק הניבים, ובאמת שבכיוצא בו ג"כ יש מקום להקל במקום הפ"מ משום דאיכא ס"ס אי נשמט לגמרי וספ' או איעכול הניבים, וכן מצאתי באחרונים, ולפי"ז גם במה שמסתפק מע"כ דלמא נשבר הי' מקום להקל אי לא שנרגש הנקב שהית' בו ונעשה עלי' הצלקת הוא ממש במקום השבירה דאיכ' ג"כ ס"ס דלמא לא נשבר לגמרי וס' דלמא לא יצא לחוץ אמנם מכח דחזי' דאינו צולעה והולכת כדרכה איכא הוכחה ברורה דלא נשפה מדוכתה ואיעכול ניבי' דא"כ לא היתה חוזרת ומתרפאת, שכ"כ בתשו' שבו"י דאף אי עדים מעידים לפנינו שפ"א היתה צולעה ושף הבוקא מדוכתה ועכשיו היא בריאה ושלימה אין לחוש כלל דלזה לא צריך בקיאות דאי הופסק ואיעכול לא היתה חוזרת לבריאותה. אמנם מה דחושש מר לנשבר ונקשר שעשיי' משום דהירך נמוך הרבה מהגוף ורצון מע"כ להטריף אף במקום ה"מ, חזינא דעתי' דהא דלא מחמרי' בה"מ הוא דוקא בשא"ש ולא בשע"ש. ובאמת הא דכתב הש"ך בס"ק י"ד דהב"ח מתיר בהפ"מ ולכן יש להקל בלא הפ"מ, כוונתו דהב"ח מתיר בשבר על שבר בה"מ ולכן בשא"ש יש להקל גם בלי הפסד, ואפי' אי איכא ריעותא בעור, ע"כ הי' דעתי להקל להם להכשיר הכלים אחרי שיעברו עליהן מעל"ע. אמנם כעת אומר מוכ"ז שברי לו שלא נשבר הרגל לגמרי כ"א עוקץ א' הבולט באסיתא שבתוכו סובב הבוכנא הי' נשברה ומכח חוזק ההכאה אותו החתיכה הלכה לה למטה וע"כ הירך הלז נתיך מחבירו, וא"כ אין כאן לדעתי שום חשש דאף אי נפסקו הניבי' בלי שנשבר הרגל

והיתה לשני חלקי' ובלי שנשמט אינו טריפה. ומאפס הפנאי הוכרחתי לקצר וד' שנותיו יאריך הדש"ת:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קב

ישמרך השם בני האהוב הרב מו"ה אברהם צבי נ"י:
עתה פתחתי אגרתך שבא הנה בעוד היום בקדושתו וכאשר הבנתי מתוך מכתבך שהאווזא שנמצא בה הטריפות לא נתבשלה כלל, רק אווזא אחרת שנמלחה עמה הוא נתבשלה והתים שומנה, ועתה השאלה סובבת על השומן ועל הכלים, ואשיב תחלה ע"ד השומן דע אי גם אמת הדבר שב' גידים היו נרקבי' מ"מ אם רובן שלמי' כשרה רק שאין אנו בקיאין בבדיקת צוה"ג ולכן כל שאנו רואין ששלט הרקבון במקצת מטריפין כשאר ס' טריפות, והנה בתשו' שבות יעקב ח"ב סי' ק"ט הביא מעשה בעגל שנמצא בו מחט תוך חלל הגוף דמטריפי' מספק ונמלחה בשר ממנו עם בשר הרבה ולא הי' ס' נגד הטריפה והתירו מטעם ספק ספיקא ספק דלמא לא ניקב א' מאיברים הפנימים ואת"ל ניקב דלמא הלכ' כראבי"ה בסי' ק"ה דכל מליחה אף בשומן גמור אינה אוסרת רק כדי קליפה והורה כן להתיר במקום הפמ"ר והובא בכמ' מקומות בפמ"ג עי' בסי' ק"ה בשפתי דעת ס"ק ל"ד, שרמז על עגל דהורה השבו"י אף דהספק ראשון הי' בגופו והי' של תורה. מ"מ כיון דאנו על בשר שנמלח עמו דיינין לא על העגל ובזה הוי ב' הספיקות מענין א' [ר"ל שנודע ב' הספיקות ביחד] אמנם הפמ"ג ברישׁ דבריו בדיני ס"ס והיא באות ס"ג בשפתי דעת כ' דראייתו מדברי הש"ך בדין ו' גבי ביצה שיש בה ספק אי נולדה מכשירה או מס' טריפה, דלגבי ביצה הוי ב' ספיקות מענין אחד, וזה אין ראיה לנדון השבו"י דשם אינו מתיר הש"ך כ"א בנתערבו התרנגולים תחלה משא"כ בעגל שנמלח עיי"ש, וא"כ בנד"ז דלא מצאו הטריפות עד אחר שנמלח אווזא האחרת עמו ונודעו ב' הספיקו' ביחד בזה כ"ע מודים דיש להקל בהפמ"ר, לכן אם יש הפ"מ אם נטריף השומן שאם תמכור השומן לגוי תפסי' שתות מדמי שווי' הכשירה יש להקל:
וע"ד הכלים אם אמכם אם בשלו ס"ט בהם אין להקל בשהיות מעל"ע לעשות מהם ספק דרבנן ולא כנוב"י מהד"ת סי' כ"ג ונעלם מהנו לפי שעה שי' מהר"י בן לב שהובא בפ"ח סי' ק"י כיון דמתחלה נולד הספק באיסו' תורה ורק ע"י גלגול נעשה דרבנן בזה לא אמרי' ספק דרבנן לקולא, בנוב"י עצמו כת' בסי' נ"א וז"ל וכן קדירה שנתבשל בה ספק טריפות תהי' מותרת לאחר תעל"ע דלמה נגזור בה שמא ישתמש בו ביומו הרי גם ביומו אינו

אלא ספ' ובדברי הפוסקים לא מצאתי שום חולק בזה וכן עמא דבר כשנאסר איזה כלי הן בדאורי' הן בדרבנן לאסור הכלי לעולם והנח לישראל אם אינן נביאים הן וכו' עכ"ל אמנם בזה שיש ס"ס בגוף בשר שנתבשל כמ"ש בשם השבו"י יש לסמוך להתיר הכלי' אחר שישהו מע"ל ותו לא מידי:

ממני אביך אוהבך יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קג

לאהובי י"נ הרב מו"ה משה הערצפעלד נ"י האב"ד דק"ק סילאש יע"א:

ע"ד שאלתו בעובדא דאתר' בביתו, שלאחר שנמלח אווזא מלגו את הראש עם שארי איברי' במים רותחים על האש, ולקחו משם אבר אבר לנקותן מנוצות שעליהן ונתנום בכלי אחר, אבל הראש לקחו מתחלה מכלי הראשון, ובכלי השני נתנו כל הנתחים אצל הראש ועליו, וכולם היו רותחים ולבסוף כאשר לקחו הראש נכל משם חתיכת דם וכפי הנראה הי' חתיכת הדם שהי' כאורך אצבע קטן תחוב בגרגרת הדבוק בראש שזב לתוכו מדם השחיטה ונקרש בתוכו, ולא באו לשאל עד אחר שהניחו הראש ושארי חתיכות בקדיר' לבשל, ובראש עצמו אין ס' נגד הדם, אבל בקדירה יש ס' נגד הראש:

תשובה הנה מתחלה אומר שאין ספק אצלי שהראש נאסר ונעשה כולו איסור, ואף אי יש ס' בכל החתיכות שנמלחו עמו לבטל האיסור נשאר הראש באיסורו דהוי כאיסור דבוק, דאף שאין הדם הזה דבוק עמו בתולדה, והש"ך בסי' ע"ב ס"ק י"ז השיג על המהרש"ל באם דרך הבישול נצטמק הלב בחתיכה וס"ל דכיון דאין נדבק בתולדה אין בו משום איסור דבוק, מכ"מ נ"ל דהיינו דוקא בקדירה, דהנה באי' דבוק יש ב' טעמים, א' משום דממהר לבלוע, וב' דחיישי' דפ"א הי' חתיכה זו חוץ לרוטב, ובאיסור דרבנן לא מחזקינין איסור ואין כאן טעם השני רק משום טעם הראשין דממהר לבלוע, וזה אינו אלא אם דבוק בתולדה, ולכן בלב דדם שמלחו ושבשלו אינו אלא דרבנן וגם אינו דבוק בתולדה ולית בי' כל שני הטעמים, ולכן לא קשה על הש"ך ממה שכ' האו"ה בדג טמא במעי דג טהור שנתבשל דהוי איסור דבוק דאף דאינו בתולדה ואינו ממהר לבלוע מכ"מ כיון דאיסור דאורי' הוא כמש"כ הש"ך בסי' ק"ז דרק ציר היוצא ע"י מליחה הוא דרבנן אבל ע"י בישול יוצא עיקר הטעם, לכן חיישי' דלמא פ"א היתה לבדה ברוטב, וכ"ז בבישול דלא מחזקינין לאיסור דלמא יצאתה לחוץ כיון דהוא לפנינו בתוך הרוטב עם שארי החתיכות, משא"כ בדבוק במליחה דכ' המרדכי ס"פ גיד הנשה בשם או"ז דמסתמא נמלחה לבדה, והרמ"א בתשו' סי' צ"ה נתקשה בזה למה צריך לתת הטעם

במליחה משום דמסתמ' נמלח לבדה, וכ' משום דהא דמשערין במליחה בס' הוא גופה חומר' גדולה דלרוב הפוסקים אין אוסר אלא כדי קליפה, ע"כ לא היינו מחמירין עוד לחוש לדלמא נמלחה לבדה אם לא שמסתמא כך הוא עכ"ד, ואפשר לומר דלהכי נקט הא"ז דמסתמא נעשה כן כדי לאסור ג"כ בחלב דרבנן כגון הקרומים דאין לנו להחזיק איסור ולאמר דלמא היתה לבדה אם לא שמסתמא קך הוא, וכיון דמחזקינן דהיתה לבדה במלחה עם האיסור שנדבק בה וודאי דנ"נ אף דלא היתה בתולדה דבוקה, כן נ"ל:

אבל אף דהראש נ"נ מכ"מ אין לחוש אכל החתיכות שנגעו בהראש קודם הבישול, דהא קיי"ל דגם במליחה אין בלוע' כחוש יוצא מחתיכה לחתיכה ולענין בלוע בקיאין אנו איזוהי כחוש וכמש"כ הש"ך סי' ק"ה ס"ק י"ז ובס"ק י"ת כ' דגם דם אף דבכ"מ בעי' ס' לבטל הוא רק מטעם דלא מחלקינין בין כחוש לשומן אבל חתיכה שבלועה מדם אינה אוסרת שארי החתיכות ע"י מליחה עיי"ש, ואף שכ' שאם לא נמלחה ויש בו דם של עצמו אוסרת ע"י מליחה היינו דוקא דם של עצמו בחתיכה שכבר פלט כל דמה וצירה כמבואר בסי' ע', אבל אם שארי החתיכות לא פלטו עדיין דמן ואין חתיכ' זו אוסרתן בדם של עצמו דאיידי דיפלוטו דם דידהו וכו' רק שחתיכה זו נאסרה דבלעה דם בעין אינה יכולה לאסור דנגד זה אין מליחה פועלת להפליט דאדרבה אחרי' בזה דלא אמרי' כבלעה כ"פ, וא"כ הוי כשאר איסור בלועה דאם הוא מהכחושים אינה יוצאת מחתיכ' לחתיכה וא"צ נטילה, ולכן כל החתיכות שהניחו על הראש ואצלו לא נאסרו אפי' כדי נטילה:

אבל מה שיש לחוש בענין זה כיון שהדם נכנס לתוך הגרגר' ונקרש שם, א"כ נראה שהי' הדם הקרוש מגולה באותו מקום שנכנס והי' אפשר ששארי החתיכות נגעו בחתיכו' הדם בעצמו ואסרם לגמרי, דבאיסו' שאסו' מחמת עצמו לא מחלקינין בין כחוש לשמן, ומה שכ' מעלתו דהוי טמא תפל ג"כ אינו, דהא הראש נמלח בכל צדדיו א"כ גם חתיכת הדם שהי' מגולה בתחתונה של הגרגרת נמלחה עכ"פ מצ"א ואפשר לה להבליע לחתיכה שנגעה בה, וא"כ מלבד הראש שנאסר יאסר ג"כ חתיכה א' שנגעה בגוף הדם ולא יהי' ס' נגד הראש וגם נגד חתיכה זו, ואף שכתבתי דאין הראש יכול לאסור כלל דאין הבלוע' יוצא ממנו, דז"א דוודאי אם לא הי' האיסו' מגולה בשום צד ולא הי' יכול לאסור כ"א מה שפלט הראש ממה שבלע ממנו וכיון שהבלוע מחשבינין לכחוש וא"א לצאת לכן אף דהראש אסור והוא שתן מכ"מ אין הנאסר יכול לאסור במקום שאין האוסר יכול לילך לשם, אבל אחרי שהוא מגולה ומחשבינין לי' לשמן לאסור הנתלחים עמה אלא שהי' פחות משיעור ס' וודאי מצרפינין גם את הראש להשלים השיעור, ותדע שכן הוא שהרי כ' הרמ"א שם בסעיף טי"ת וז"ל, ולפי שאין אנו בקיאין בין כחוש לשמן נוהגין לשער בכל

מליחה בס' דאי איכא ס' בין הכל נגד כל החתיכ' שהחלב דבק בה אז הכל שרי עכ"ד, וקשה למה צריך ס' נגד החתיכ' שדבוק בה, הלא בקיאין אנחנו לענין איסור בלוע בין כחוש לשמן ונאמר כיון שהחלב כחוש לא תצא הבלועה שבתוך החתיכה, וגם פיטום לא אמרי' במליחה, ואף אי מחשבינין לחתיכה שדבק בה חלב הכחוש לשמן מכ"מ לא תוכל החתיכה לאסור כיון שאין הבלוע' שבתוכה האוסר' יכול לצאת, וע"כ צריך לדחוק ולומר דאף דהבלועה שבתוך החתיכה לא תוכל לצאת מכ"מ כיון שהחלב בעצמו דגוף איסור הוא נחשב לשמן ואוסר אם הי' בו שיעור לאסור גם החתיכ' שנדבק בה ונאסרה מצטרפת לאסור א"כ הה"נ, אמנם אי יש ס' נגד הראש בכל החתיכות שנמלחו עמו, וודאי דשרי ואין לחוש כלל, דממ"נ אי הדם מחשב לכחוש א"כ לא אסר כלל רק כ"נ, ואי איסור שמן הוא א"כ הכל מצטרף לבטל, שכן מוכח ממה דשרי הרמ"א אי יש בכל החתיכות ס' נגד כל החתיכ' שהחלב דבוק בה, אבל טעמא בעי כיון דחיישינין לאסור אותו החתיכה מטעם שכ' הא"ז דדלמא נמלחה לבדה, למה לא חיישי' לדלמא לא הי' אצל החתיכה שהחלב דבוק בה כ"א חתיכה א' משארי החתיכו' ולא הי' בין שניהם לבטל האיסור, ושארי החתיכות היו מונחים למעלה מהן, ונעשו שניהם נבילה, ואף שכולן נכנסו בכלל הספק הלא באינו מינו לא אמרי' דהכל תצטרף לבטל כמ"ש הש"ך בסיי' צ"ב סק"ח, ובק"ה סק"ל וע"כ דטעמא דאי נמי א' מן החתיכות נ"נ ולא ידעי' איזה היא א"כ נתבטל וכמש"כ המחבר באותו סעיף, וזה ניחא אם כל החתיכות מחד מינא הן, אבל בנד"ד שנמלח עם האיסור חתיכות בשר וגם חתיכת שומן ודלמא נגעה חתיכה של שומן באיסור והיא לא נתבטל בחתיכות של בשר דהא מבא"מ אפי' ביבש לא נתבטל ברוב אבל נראה כיון שכ' הרמ"א דרוב הפוסקים סוברים דאף בשמן אין אוסר מליחה יותר מכ"נ, וגם גוף האיסור הוא באמת איסור כחוש רק דנוהגין להחמיר אף שידוע לנו שהוא כחוש להצריך ס' כמו בשמן לדעת קצת הפוסקי' ומחשב לי' הרמ"א והר"ם פאדוו' לחומרא בעלמא, ועכ"פ לא חמיר מאיסור דרבנן, וכבר כ' הש"ך בסי' ק"ט דבאיסור דרבנן, מבא"מ ביבש מתבטל ברוב כיון דא"א לבוא לידי אי' דאוריי' אף לכשיתבשל, ועוד הא טעם הדם שבלעה לא תורגש כשיתבשל דהא איכא ס' נגדו, רק הטעם דשומן דנ"נ, ולרוב הפוסקים במליחה לא נ"נ כלל, וגם להמחמירין מכ"מ הא חענ"נ בשארי איסורין קיי"ל דהוא רק משום לתא דבב"ח והוא איסור דרבנן, ושפיר בטל ביבש חד בתרי אפי' בא"מ כמ"ש הש"ך יצא לן הדין להתיר הבשר והשומן שנמלח עם הראש:

ועתה נבוא לענין שאלתו על דברים שנתבשלו עם הראש ועל הכלים שנתבשלו בתוכו, דחשש מעלתו להחמיר אף שיש ס' בין הכל נגד הראש דדלמא אותו חתיכת דם הי'

תחוב באותו חתיכ' הגרגרת שנקרש שם, וכאשר הי' הראש לבדו ביד האשה בעודו רותח נ"נ, וכשנתנו עליו ואצלו שארי החלקים הרותחים נאסר עכ"פ כ"נ כמ"ש הש"ך בסי' ק"ה ובצ"ב, ולא יהי' ס' נגד הרא"ש וגם נגד כ"נ מהחתיכות, ושכנגדו חולק עליו וסומך באיסור חענ"נ בשארי איסורים דאינו אלא מדרבנן לספק שלא נפל הדם עכשיו מתוך הגרגרת כ"א בפעם הראשון כשנתנו הראש עם הדם במים הרותחין נפל ממנו הדם לתוך המים ועתה נדבק בראש ולא הי' הראש לבדו עם הדם עד כעת ולא נגעו שארי החתיכות בראש אחר שנאסר, ומעלתו סובר דרגלים לדבר שהי' הדם בתוך הגרגרת מתחלתו ועד סופו, ולדעתי העני' הוא ממש להיפוך, דאם יש מקום לחוש ולאמר דלא נשאר תחוב בראש ולא נסתלק מתוך הרותחין כאשר לקחו את הראש מתחלה, א"כ יש לאסור הכל, דכיון דלא נלקח בפעם הראשון כל החתיכות בב"א, כ"א נתת נתח לבדו כאשר מבואר בשאלה, ומיד שנלקח מן הקדירה איזו חתיכות עד שנשאר שם מעט דאין בהם כדי לבטל את הדם נאסרו כולן ונ"נ כולן וצריך אח"כ בעת הבישול לבטל את כל הנאסר, ובוודאי שאין בקדירה ס' פעמים ס', ואין לדחות דברי ממש"כ הטו"ז בסי' ע"ב סק"י דדוקא בדגים טמאין דהוא אי' דאוריי' חיישי' לזה ולא בדם שבשלו דרבנן, אבל הדברים לפי הפשט אינם מובנים, הלא בדגים דעירו אותן מעט מעט ואין ספק שנשאר פ"א בלא ס' למה לא נחמיר אלו הי' רק אי' דרבנן, וודאי בנדון דידי' שמונחים כל החתיכות בתוך ולחוש דלמא פ"א נשאר לבדו ברוטב, דאין כאן אלא ספק ולא מחמרינין בדרבנן, אבל אם ידוע דלא בפ"א עירו כולם ואין כאן ספק, ע"כ נראה דכוונתו למ"ש הוא בעצמו בסי' ק"ז סק"ג דמשמע בטור דאם יש ספק אם עירו בפ"א או בזא"ז דג"כ אסור וע"ז כ' דהיינו משום דהתם האיסור דאוריי' אבל בדם שבשלו דרבנן לא חיישי' אם לא ראינו לשמא נשאר פ"א לבדו עם הרוטב, אבל בנד"ד דידעינן שלקחו מעט מעט גם בדרבנן אין להקל, וראי' גמורה מדין ביצים דבסי' ק"ז, דהא ביצים שיש בהן אפרוח אינו אסור אלא מדרבנן וכמשאי' בסי' פ"ז סעיף ט' בהתחיל להתרקם דאין לוקין אלא מכת מרדות ואף אי נגמר הריקום ונעשה בשר דבזה דעת הבעה"ת דאף דמשום שרץ השורץ אינו אלא אסמכתא מכ"מ אסור מה"ת משום נבילה דהוי כבשר של נפל, הלא הרשב"א בתה"א ריש שער ד' ובמה"ב שם חולק עליו, ואי משום אי' דם אי עדיין לא נגבלה ונעשה עפרא כמ"ש הפרישה והש"ך שם והטו"ז סי' ס"ו, הלא כשנתבשל הוי דם שבשלו דג"כ אינו אלא דרבנן:

אבל אם לא נפל ממקום שנתחב שם בגרגרת א"כ כשלקחו הרא"ש מתחל' מיד נסתלק האיסו' מתוך קדיר' ולא נאסר כ"א הראש לחוד וסגי בס' נגד הראש לחוד, ומש"כ מעלתו

דהראש אסר לכל מה שנגע בו עכ"פ בכ"נ לפמ"ש הש"ך בק"ה ובסי' צ"ב והפמ"ג כתב דאם החתיכה שמינה אוסר בכולה, במח"כ תורתו שגה דהש"ך קאי על בשר שבלע חלב והוקשה לו כיון דבב"ח היא איסור מחמת עצמו וטעם הבשר לחודא ג"כ אוס' א"כ בסימן צ"ב גם בלא ניעור כלל יאסר ג"כ שאר הבשר דל"ל בי' אין הנאסר יכול לאסור וכו' דהא הבשר הוא גופו של איסור וטעמו לבד שהולך בלא רוטב יאסור הכל, ותי' דאף דחם בחם בלי רוטב אוסר מטעם שאין בקיאין בין כחוש לשמן אבל כיון שאין הבשר נאס' אלא מחתת הבלוע' בו בקיאין ולא מחשבי' לחלק הנבלע כ"א לאיסור כחוש, דאי הי' הבשר שמן א"כ פליטת עצמו בלי הבלוע ונאסר הכל כיון דהבשר גופו של איסור הוא, אמנם כיון דהבשר כחוש אין בכחו לאסור יותר מכ"נ וכ"ז בבב"ח אבל בשארי איסורי' כיון דאין הבלוע' יוצא מחתיכה לחתיכה בלי רוטב גם חתיכה הנאסרת אינו אוסרת אפי' כ"נ דאין הנאסר יכול לאסור וכו', ואין לומר כיון שכתבתי דבצ"א האיסור עצמו מגולה ויכול לאסור הנוגע בגופו של איסור בכולו, דבאיסור מחמת עצמו לא בקיאין ומחשבין להדם לשמן וא"כ צריך ס' נגד הראש ונגד אותו החתיכה שנגע בו, דהא ממ"נ סגי בס' נגד הראש לחוד וכמש"ל דאם הוא כחוש גם את הראש לא אסר אלא בכ"נ, ואי הוי שמן לא אסר כלל הנוגע בו דהא הכל מצטרף לבטלו אמנם אם הראש הי' שמן יש לחוש דלמא דם כחוש ולא אסר את הנוגעים בו כ"א בכ"נ ומכ"מ אסר כל הראש לפימש"כ הש"ך בסי' ק"ה סקי"ט דמהני מה ששמן מפטם לי' לכחוש להוליך עמו הבלוע בכל החתיכ' ולא להוציא מחתיכ' לחתיכה, וא"כ בטל הממ"נ שכתבתי דדלמא הדם כחוש ובשר הראש שמן ונאסר כל הראש מחמת הפיטום ואפ"ה אין מפעפע מחתיכ' לחתיכ' כיון דכחוש הוא, אבל זה אינו דחזינין בחוש שכל ראשי האווזות אינם שמינים ולא עדיפי מחלב כחוש ומשמנונית הגיד, וכיון דאין הראש נאסר אלא מחמת הבלוע שבו לא אמרי' בי' דאין מחלקין בין כחוש לשמן, וכ"ש הוא מבשר כחוש שבלוע מחלב דסמכינין אבקיאתינו שהבשר כחוש אף דאיס' מחמת עצמו הוא, ק"ו לראש הלזה שאינו אלא נאסר מחמת הבלוע':

ותבנא לדינא כיון דלדעתי אם הי' הדם נשאר תחיב בגרגרת עד עת נפלו ממנו לעיננו לא נאסרו שארי החתיכות לא מחזקינין ריעות' לאמר דנפל מתחיל' ואסר התבשיל ואח"כ נדבק בראש, מלבד מה שכ' מעלתו דרגלים לדבר דנשאר כך, וגם דלא מחזקינין ריעותא בדם שבשלו דהוי איסור' דרבנן ובדין דחענ"נ בשארי איסורין דהוי דרבנן, דלדעתי איכא כאן חזקה גמורה דכאן נמצא כאן היתה מתחלה ולא מחזקינין איסורא ממקום למקום לומר דנפל ממנו לאסור התבשיל והדר נדבק בו, כן נ"ל להתיר הכל:

תשובה קד

פאקש יום ג' פ' חיי"ש תדי"ר לפ"ק:
אלקים יענה אח שלום אהובי הרב מו"ה אברהם גלאזנער נ"י האדק"ק יינק יע"א:
שלא לצאת בלי חידושי תורה אודיע למע"כ מה שראיתי היום בכו"פ ריש ה' מליחה שהקש' לשיט' הסוברת בחתך נתח לשנים אחרי אשר הודח הדחה הא' דצריכ' להדיח עוד הפעם א"כ קשה קושי' הר"ן למה לי ג' סכינים, ומתרץ דשיטה זו סוברת דלצלי לא בעי הדחה קמייתא ולפי"ז פסקי הש"ע סותרין, עי"ש ול"נ לפמ"ש הר"ן לעיל מזה בשם הר' יונה לדם לא בעי אלא הדחה בעלמא עד שיתרוקנו המים ממראית דם, משא"כ לשמנונית בעי' שפשוף גדול דנדבקת היטב, א"כ גם קושי' הר"ן הלזו ל"ק לשיט' רש"י דסכין שחיטה משום דלא תפגום היא רק למ"ש מקדם דסכין שחיטה דמליאה דם ע"ז הקשה שפיר ת"ש דמא דסכינא מדמא שעל פניה וע"כ גם לשי' הר"ן בעי' סברא הלזו דאל"כ למאי דקי"ל בית השחיט' צונן כמ"ש האלפסי לעיל מזה למ"ל ג' סכינים סכין של שחיטה לחתוך בו חלבים ואי משום בית השחיטה הלא תודח קודם מליחה וע"כ כנ"ל וא"כ אותו שיטה כרש"י ס"ל, ותל"מ:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קה

פאקש אור ליום ו' עש"ק פ' וירא כת"ר לפ"ק:
ישפות ה' שלום הבחור מה"ו אלי' נ"י:
היום בא דברי שאלתו לפני וכבר נשאלתי על מעשה הלזה והשיבותי דאין דעתי נוטה להתי' אף שצדדתי להקל מד' טעמים שהסברה נוטה להתיר אמנם אנכי מצאתי תשובה על כל הסברות וראיות נכונות מפוסקי' דאין לסמוך עליהם, אבל בשאלה כאשר הובאה לפני הבינותי שגם הלב וגם הכבד נמצא בתוך העוף שנתבשל ובכה"ג לא הבאתי שיטת הר"ת אפי' לסניף בעלמא אף אם הי' העוף שלם דיש ס' נגד הלב והכבד נמלחה אחר שהוסר המרה ממנו, דלענ"ד דאף הר"ת מודה דע"י מליחה וה"ה צליה לא נפיק מיניה כל הדם דהא חזינן דאינה נאסרת משום דטרודה לפלוט תמיד, ואין לומר דטרדתה לפלוט ציר ושמנונית ולא דם כלל דהא אמרי' בגמר' דאי חלא אסור איהו נמי אסורה מטעם דאחר צמותה מהחליטה שאינ' פולטת יכולה לבלוע ואי טרדתה לפלוט שמנונית תעכב' מלבלוע הא לשמנונית לא מהני החליטה כמדומה לי שכ"כ הר"ן וראיה ברורה דהא לר"י במקצתה תוך הרוטב ויש לבטלה בצירוף כל הקדירה גם החתיכ' מותרת כמ"ש הש"ך

סי' צ"ב ס"ק י"ג וכ"ש אם כולה תוך הרוטב ונפלה אי' עליה דלא נאסר החתיכה וקשה אמאי לא חיישי' דלמא אחר שבלעה נצמת הבלי"ע בתוכה ע"י חליטת הרותחין ולא תפליטנה שכן כ' הר"ש משאנץ במרדכי והובא בב"י סימן ס"ט בתרנגולת שלא נמלחה שנפלה ביורה רותחת דהתרנגולת אסור' אף שיש ס' במים דחיישינן שהרותחין חלטו דם הבולע בתרנגול' ממה שפלטו המעיים יעיי"ש וא"כ ה"נ אלא וודאי שאין החליטה מצמית רק הדם ולא שמנונית וע"כ כמ"ש דאף לר"ת לא יצא כל הדם רק דע"י מליח' וצלייה יצא עיקר ורובה של הדמים ולא נשאר בו כדי לאסור ומה"ט כבדא עלוי בשרא אסור לכתחלה ומותר בדעיבד דאף דבכבד ליכא למימר שריק שפיר וגם כבולעו כך פולטו מ"מ רובא ועיקר של הדם שריק וגם נפלט ממנו ולא נשאר כדי לאסור ומותר בדעיבד ולא לכתחלה דאין מבטלין אי' דרבנן דעיקר מדאוריית' לכתחלה אף דאין מכווין לבטל משום דאפשר תותי בשרא הוי כמכווין, והיינו דקאמר דם דאוריית' וחלב דרבנן דנפ"מ לענין ביטול לכתחלה והבן:

ובזה יש ליישב דברי התוס' התמוהים בחולין דף י"ד דהקשו אשיטתם דדם שפירש ממקום למקום דמותר דא"כ מאי פריך הגמ' על ר"ש דמלח גרמי דחד נמי פריש מהאי גיסא ובלע אידך גיסא הא כ"ז שלא פירש לחוץ לא נאסר וקשה על דבריהם דעכ"פ כשיבשל אח"כ ויצא הדם לחוץ תיאסר, ונראה לענ"ד ביאור דבריהם דהנה וודאי ליכא למימר דר"ש דל"ל כבולעו כך פלטו חשש דיבלע דמא אחרינא ולא יצא ממנה כלום ממה שבלע באופן שישאר בו דמא כדי נ"ט דא"כ אם טעמו קפילא אחר הבישול ואמר דלית ביה טעם דמא הי' מותר גם לדידיה דא"כ למה חלק אשארי אמוראי' דס"ל כבכ"פ ולא מלחי גרמא גרמי הלא המה יעידון ויגידון דלא נרגש טעם דם דבלע מאחרינא אע"כ דגם הוא מודה דרוב הדם יצא ע"י רתיחת המליחה ולא ישאר בו כ"א משהו דאין הגעלה באוכלין להפריד כל הבלוע בו אלא דס"ל דכיון דבשע' שבלע כדי נ"ט נאסר' ונ"נ ואף דיפלט ממנה ולא ישאר כ"א משהו לא יחזור להתירא משא"כ לדידן דס"ל כבכ"פ ויוצא ע"י מליחה כל מה שבלע ע"י רתיחות המליחה וכשנפרד לגמרי לא אמרי' חתיכה עצמה נ"נ וא"כ שפיר הקשו מאי פריך הגמ' דווקא בתרי דהוי דם איברים שפיר ונאסר' ונעש' נבילה, משא"כ בחד דעדיין לא נאסר שלא פירש לחוץ וכשיבשל כבר פלט ממנה ולא נשאר כדי לאסור, והיה מקום אתי לבאר דברי הש"ס התמוהים בדף קי"ב רב מרי בר רחל אמליחו ליה בשר שחוטה בהדיא נבילה ואסתפק לי' אי בלע ופשיט לי' לרבא מהטמאים לאסור צירן ורוטבן ופריך דהגמ' לימא לי' מדשמואל וכו' ומחוסר ביאור מאי פשיט רבא מאיסו' ציר דלמא לא בלע איידי דטרוד לפלוט וכן מאי פריך הגמרא

מדשמואל, ונ"ל דרמב"ר דלא ידע מדשמואל ולח הי' חושש אפליטת משמנונית כלל, אמנם מט"ז סי' ע' ס"ק ב' משמע דאף בלא רתיחת הבשר דרך המלח להפליט דם וגם להבליע לפוסקים החולקים אהרא"ש, והנה הא דאמרי' כבכ"פ ולא אמרי' דבשע' שבלע נ"נ כמ"ש לעיל לר' ששת אפשר משום דדם שמלחו דרבנן ובדרבנן לא אמרי' חתיכ' עצמה נ"נ, לכן מסתפק ליה לרב מרי ב"ר בטריפה שנמלחה עם כשירה דלמא אף דלא נרתח הבשר מכ"מ בלע הדם מטריפה ע"י טבע המלח ונעשה נבילה או דלמא גם ציר ודם דטריפה אינו אלא דרבנן ופשיט ליה רבא מהטמאים וא"כ חתיכה עצמה נ"נ ומקשה הגמ' ולימא מדשמואל דהבשר נרתח ובולע שמנונית ודוק:

ובזה יש ליישב קושי' התוס' אר"ת ממאי דפשיט ליה מקניא בקופי' הא מסתמא נמלחה די"ל דכיון דבדוקין הי' נמלחו יחד בלעה הריא' והלב מכבדא דדמא דכבדא לא שריק שפיר וגם כבכ"פ לא שייך בה רק דאין בה כדי לאסור לחודא וכיון דגם הכבד נתבשל עמהם דנשאר בה דם כ"ש שאין בה כדי לאסור לחודא אבל בהצטרף יחד מה שנשאר בתוך הכבד עם מה שבלעה איברים האחרים אפשר שיש בהם כדי לאסור בפרט שאין הכבד מצטרף לבטל כיון שאינה בולעת וע"כ דכבד אינה אוסרת. הדרן לדידן אם הי' גם הלב עמהם אף עוף שלם שיש ס' נגד הלב מכ"מ בהצטרף גם מה שנשאר בתוך הכבד לאחר מליחה גם לר"ת אסור' ובפרט שלא הודיעו אותי שנחתכה המרה ובטל המליחה:

ועתה נחזי מאי דקמן מעלתו רצה להתיר מטעם שכ' או"ה שאם אכל הכבד שנתבשל' לבדה על הקער' דמותרת ומפרש המנ"י דבנמלחה מיירי ומשום דאף דמחמירי' לאסור הבשר והקדירה דלא כר"ת מ"מ לא מחמרינן ג"כ לאסור הקערה שתשמישה ע"י עירוי א"כ ה"נ. והחולקים עליו אמרו דדוקא בכבד הקיל המנ"י דאינה נאסרת אלא מטעם דאין אנו בקיאין בין שלוק לבישול אבל אם עירו לתוכה הרוטב דוודאי נאסרת להחולקים על ר"ת בזה לא הקיל ע"כ דברי החולקים ואין בזה טעם דהקושי' על או"ה אינה דתיאסרה הכבד מחמת שנאסרה ע"י הבישול ע"י דבלעה מה דפלטה כבר כשהגיעה לשיעור שליקה כ"ח עיקר הקושי' כיון דעירוי כך"ר לא נתקררה עדיין הכבד ולא נחה פליטת' מדמה של עצמה ותיאסר הקערה כמו שנאסרה הקדרה וע"כ צריך לסמוך אשי' ר"ת דאינה פולטת כלום אחר מליחתה א"כ ה"נ:

אמנם גוף דבריו אינם מובנים וכי שום ספק יש בעירוי שלא יבליע עכ"פ כדי קליפה והיא גמ' ערוכה אדמוקיר לי' בלע וגם אפי' מדאורי' מיקרי בלוע בזבחי' פ' דם החטאת יעי' מ"ש הפר"ח בסי' ס"ח ואפי' לקול' לענין הגעלה סמכי' למאן דאי"ל דמבשל ולחולקי' עכ"פ לענין בליעת כדי קליפה, אמנם יש להטעים כוונתו כיון דספיקא דדינא אי נשאר

דם לאחר המליחה אי כרש"י או כר"ת והספק בדרבנן דם שבישלו הו"ל לסמוך אהמקיל וטעם דמחמרי' משום דאחר שנפלט ולא נתבשל עדיין כל צרכו הו"ל דאורייי' כמ"ש התוס' בשמעתין וה"ל כספק שנעשה ע"י גלגול דרבנן והפ"ח בסי' ק"י הקשה מדין ביצה מתרנגולת ספק נבילה דמותרת ותי' דשאני התם דהביצה והתרנגולת הם ב' גופים נפרדים יעי"ש וא"כ אף הכא נאמר שהקדירה אסור' דגם אחר שבלעה מה שפלטה הכבד קודם שנתבשלה כ"צ הוי דאורייתא ובאותו הקדירה עצמה אסורה אף אחר שנעשית דרבנן משא"כ הקערה שעירו לתוכה אחרי הבישול כ"צ ולא הי' הספק בעת שהי' אי' דאוריי' על הקערה כלל. ואם לזה כיוון המנ"י היו דבריו נכונים אמנם הוא עצמו לא ס"ל הך סברא דכתב בכלל נ"ט ס"ק י' על הא דנתן כלים לאומן גוי ונשתהה אצלו מעל"ע דמותר מכח ס"ס דאף דאם לא נשתמש בו היום ג"כ אסור מדרבנן מ"מ הו"ל ס"ד והקשה ע"ז דהא נעשה ע"י הגלגול דרבנן ותי' כיון דיש ספק אי יש כאן שום בלוע בכלי זה הוי כאלו מחמת הספק בעצמו הי' דרבנן וא"כ הה"נ הא אי כר"ת לא נבלע בקדירה שום איסור ואפ"ה אסרי':

ואני לעצמי טעמא דאו"ה דמתיר הקערה עפ"י מ"ש הטו"ז בסי' ק"ה ס"ק י' בשם המהר"של דחתיכה שיש בה דם של עצמה מיקרי ג"כ חתיכה שנאסר' מחמת בליעה ולא איסור מחמת עצמו עכ"ד ובש"ך שם ס"ק י"ח מחלק אם אחר שנמלח והודח בלעה דם אינו יוצא ע"י מליחה וצליה אבל דם של עצמו יוצא' ע"י מליחה וצלי' אף בלי רוטב, ונראה לענ"ד שאינו חולק על דברי מהרש"ל הנ"ל אלא דר"ל בעת המליח' ובעת הצלי' בעודנו על האש ונוטף דם ממנו זהו טבעם אבל בחם בחם אין אוסר בלי רוטב ולכן כ' רש"ל דדם של עצמו הוי בלוע' ואיני מחלק כיון דבלא"ה ס"ל למהרש"ל דהאי דינא דאינו יוצא בלי רוטב הוא רק בחם בחם ולא בצלי וכמ"ש הש"ך בס"ק זה, ולכן אינה אוסרת הכבד אפילו כשלא נמלחה הקערה שאין דמה יוצא ממנה לקערה בלי רוטב אף שעדיין לא נתקררה כן נראה לענ"ד:

הדרן לנידון השאלה היות שאין כאן רק הכבד שנמלח' מתחלה אחרי הוסר המרה מתוכה והיא ספיקא דדינא אי כר"ת או כרש"י ואפ"ה נוהגין לאסור דספיק' דדמא חמירא ואסרי' הקדירה לגמרי ולא משהי' לה מעל"ע שתפגום ותהי' הספיקא דרבנן מצד אחר לא מצד דם שבשלו דהחמירו בו כיון דע"י גלוגול נעשה דרבנן, אמנם בנדון זה דלא נודע שנשאר הכבד בתוך העוף עד אחר עבור מעל"ע מעת בישול העוף יש להתיר הכלים דבלא נודע עד אחר שנעשה דרבנן וכן פסק הנוב"י מה"ק סי' כ' וסי' ל"ב ובסי' ל"ז גם בפמ"ג הקיל במקום הפ"מ:

יואל אונגר מרעכניטץ:

בשולי המכתב

והנני עומד היום בעיון על תוס' שבת דף ט"ו ע"ב ד"ה על ספק בה"פ דכ' דבנאבד הקבר הוי דאורייתא, וא"כ אמאי אמרו חכמי' דספק מגע ברה"י תולין וכוונתם אף דהוי ס"ס מכ"מ ברה"י אף שיכול לרבות ספיקות הכל טמא. וק"ל דבגמ' דנדה אמרי' אף דס"ס לא מהני בטומאה ברה"י מ"מ אין שורפין על ס"ס רק תולין יעי"ש דף ל"ד וצע"ג:

תשובה קו

אהו' בני שמחת לבי הרב מו"ה אברהם צבי נ"י:

ע"ד שאלתך באשה שמסתפקת אי מלחה אווזא א' והשומן ממנה הותכה ונתערבה בשומן שבכלי אשר יו"ד פעמים נגד השומן שנסתפקה מה דינה, הנה מה שכתבת להתיר מצד ס"ס לא ידענא מה ספק יש בדין התערובות הלא מימרא מפורשת בחולין דף צ"ז מב"מ דליכא למיקם אטעמא בששים, ואם דעתך דזהו דווקא באי' דאורייי' אבל באי' דרבנן כיון דמה"ת מב"מ ברובא בטיל כדאמר רבא גופ' בזבחים דף ע"ט ואם האיסו' גופא אינו אלא דרבנן הוי תרתי דרבנן באמת זהו דעת הא"ז דכ' אם נמלחו דגים טמאים עם דגים טהורין דא"צ ס' מאחר דציר דגים טמאים דרבנן סגי' ברובא אבל התורת חטאת סי' כ' אות ט' חולק עליו וכן פסקינן בכל איסורי דרבנן חוץ מאותן שאין להם שורש ועיקר דאורייי' כגון פת של עכו"ם וכיו"ב:

אבל בנד"ד אף דהנק"הכ חולק על הטו"ז בסי' ס"ט ואוסר בספק מליחה משום דאזיל לטעמא דפסק בדיני ס"ס דספק דרבנן באתחזק איסורא דספיקא לחומרא והפר"ח ושעה"מ פליגי עליו בזה ויש לסמוך עליהן במקום הפסד מרובה כמו בנד"ד ומהגם דיש להביא ראיה לשיטה זו מגמ' ערוכה בנדה דף ס"א ברמי חוטא דכתנא בגלימא דעמרא ונתקי' דשרי מטעם ספק דרבנן להקל אף דאתחזק אי' מלבד זה יש לדון אפי' לדעת הנק"הכ כיון דעירו השומן רותח לשאר השומן וידוע דע"י העירה הלזה נמס הכל וכמ"ש הש"ך סי' ק"ד ונתערב כל השומן ביחד ובלח בלח קי"ל דלא אמרי' חענ"ן במקום הפסד בסי' צ"ב ואם יותן משומן לתוך תבשיל אחר לא יהי' אלא חלק היו"ד מן האיסור ותשעה חלקים מן ההיתר ויתבטל חלק האיסור בששים אף דשומן לטעמא עביד ולא בטיל מ"מ כיון דאין בכח האיסור לבדו להטעים התבשיל הוי זה וזה גורם ומטעם אין מבטלין אי' לכתחלה אף למאן דמחמיר בסי' צ"ט לבטל לכתחלה באי' דרבנן שי"ל עיקר מן התורה שאני הכא דלא הוי אלא ספק אי יש כאן איסור כלל וכמ"ש הש"ך ביו"ד סי' צ"ב ס"ק

ח' ובסי' קט"ז סקכ"ח אבל אם אינו ידוע אם הי' השומן של אווזא זו רותחת כ"כ בשעה שעירו לתוך הכלי ולא הי' כל השומן שבכלי נימס ויש לחוש לזה כמו דחיישינן לדעת הרמב"ם בסי' צ"ב לשמא לא ניער יפה יש תקנה לזה שיוחזר הכלי עם כל השומן על האש עד שיותכו ויומס הכל וינער בכף עד שיבלל היטב היטב, מלבד זה אין לחוש אם יהי' ששים בתבשיל נגד השומן האיסור מצד דשומן לטעמי' עביד כיון דאין השומן אסור מחמת עצמו רק נאסר מבליעת דם והוי כתבלין הבלועים מאיסור דאין הנאסר חמור מהאיסור ועי' בכל זה ותראה שיש לצדד להקל במקום הפסד מרובה:

אביך הד"בש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קז

להנ"ל.

פאקש, תר"ל לפ"ק:

ע"ד שאלתך בפירות היבשים שעברו עליהן יב"ח ובימות הקיץ העבר נתהוו עליהן מילבען, הנה הא דמהני בפירות בני יב"ח נתינת מים צוננין ורותחין היינו מחשש תולעים שגדולי' בתוך הפירות, דאם גדלו במחובר היו אסורים אף דלא פרשו לכן תוך יב"ח אין להם תקנות בדיקת הלזו אבל לאחר יב"ח כיון דבריה שאין לה עצם אין מתקיים יב"ח ואין לחוש רק דלמא נתהווה בהן כנימה בתלוש שאין אסור עד שיפרש וחיישינן דלמא בעת הבישול יפרשו מתוכו וירחשו ע"ג הפירי או לדופן הקדירה ולכן נותנין עליהם צוננין כדי שהתולעים יעלו למעלה דכיון דהעש אכל תוך הפירי הוקל כובד של הפירי וצפה למעלה, אבל אין הבדיקה ברורה כל כך דלפעמים לא נאכל עדיין כל תוכו ומוחו של הפירי ועדיין הכובד ימנענה מלצפה למעלה ע"כ ותנו עלי' רותחין שימותו מיד ולא יוכלו לפרוש ועד שפרשו אינן אסורים ולכן תוך יב"ח לא מהני הרותחין דאף שימותו כיון דלא נפרדו וקיימים בשלימותן עדיין בריה הם ואינם בטלים, אבל למילבען הרוחשים ע"ג הפירי לא מהני מה שממיתן אותם ברותחין אבל היה מקום לדון אם ידיחם בצוננין בשפשוף היטב דאפשר שיודחו ולא ישאר עליהן שום כנימה וא"כ יש ס"ס ספק דלמא נפלו כולם ולא נשאר אחד בהן ואת"ל עדן נשארו דלמא ימוחו בתבשיל ולא יתקיימו בשלימותם ויתבטלו והיא כעין הס"ס שכ' הרשב"א, אבל באמת אין זה דומה לס"ס שכ' הרשב"א ששם היה הספק דלמא אין כאן רחש בעולם אבל לעשות ס"ס בידים אין עושין ועי' מג"א סי' תס"ז:

וע"ד שאלתך אי מותר למוכרם לגוי הרבה בב"א הנה הטו"ז התיר לאכול פירות היבשים בלי בדיקה מהמילבען אבל האחרונים חלקו עליו עי' פליתי שהעיקר שזמנים זמנים יש בחדשי הקיץ דהוא מסיון ואילך דרכן של פירות אלו לשרוץ שרצים כאלו והוי עכ"פ מיעוט המצוי כסרכות הריאה אסור לאוכלן בלי בדיקה אבל בחדשים הקרים במקצת שאין מצויין לרחוש ע"ג הפירות מותר לאכלן בלי בדיקה ועי"ז נבוא לענין שאלתך דתלי' זב"ז דוודאי בימים החמים מותר למוכרם לגוי דאין לחוש שיחזור וימכרנה לישראל דכל ישראל יזהרו ולא יאכלו פירות כאלו בלי בדיקה וכאשר יובדקו ימצאו עכ"פ המתים מהם אבל בחדשים הקרים יש לחוש דישראל הקינה בדעתו שהן מפירות הגדילים בשנה זו ועדן לא שלט בו הרימה ויאכלם בלי בדיקה ובאמת הם מפירות דאשתקד דכבר רחשו עליהן המילבען ואף דאיתא במדרש רבה דבריה שאין בו עצם אינו חי ו' חדשים אבל מתקיים הוא בשלימות עד י"ב חדשי' כדאי' בש"ס דילן ואף במותו עדיין באיסורו עומד והוי בריה שאינו מתבטל והחשש שמא ימוח בתבשיל לא הוי אלא ספק א', ואין להתיר מטעם ס"ס דלמא לא ימכור לישראל ואת"ל ימכור דלמא ימוחו בתבשיל משום דאין לעשות ס"ס בידים:

אביך הדו"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קח

חתני האהוב נ"י האב"ד ק"ק האללאש יע"א:

ע"ד שאלתך בחלב דנחלב מן ה' בהמו' לתוך כלי א' ואח"כ נמצא שאחת מהן היתה טריפ' וע"כ במקום דא"א לתלות שאחר שנחלבה נטרפה ואיכא רוב בחלב הכשירות אבל לא ס' ונסתפקת אי נתלה שהכשירות נחלבו תחלה וקמא קמא דבא לתוך התערובת מחלב הטריפ' נתבטל ע"כ דבריך, הנה אם הדין הי' אמת דאם הי' ידוע לנו שלא נחלב הטריפה מתחלה הי' קמא קמא דנמצא משדי הטריפה נתבטל, א"כ גם אי הוי ס' אימת נחלב הטריפ' הי' אמרי' כיון דמב"מ ברוב בטל מה"ת וספק דלמא נחלב' לבסוף וקמא קמא בטל בס' הוי ספ' דרבנן כמו בנשפך והי' רוב בוודאי וספק אי הי' ס' דמותר במב"מ. אבל אין עיקר הדין אמת דהא קימ"ל בסוף סימן צ"ט דחוזר וניער אם נתרבה עד שלא יהי' ס' אפי' במב"מ ומטעם דג"כ בכה"ג גזרי' אטו שא"מ כמש"כ הרא"ש ס"פ גיד הנשה הביאו הב"י ססי' ק"ט ואין להקשות מנ"ל לפוסקים דין זה דגזרינן בכה"ג מינו אטו אינו מינו דלמא כיון דמה"ת אף אי נתרב' עד שלא יהי' כדי לבטל מותר כמ"ש התוס' ס"פ הערל גבי מי פירות בנתן סאה ונטל סאה דמה"ת גם אי נתרבה האיסו' יותר מן ההיתר ודלמא

בדרבנן לא גזור, דנרא' דלמדו כן ממשנה דע"ז דיין שנפל לבור דכולו אסור בהנאה דמוקי לה הרא"ש בסתם יינם שם במקומו בהשיגו על הראב"ד:

והנה דעת האו"ז הביאו התורת חטאת בדגים טמאים שנמלחו עם טהורים דבאי' דרבנן גם לח בלח בטל ברוב דבאיסור דרבנן לא גזרו חז"ל אטו אינו מינו וכתב עליו הת"ח שהרא"ש בפ"ק דביצה לא סבר כך, והדבר תמוה וכבר התפלא עליו המנח"י, ונ"ל דהנה המג"א בסי' ש"ח ובסי' תצ"ח כ' דאפי' מוקצה שנתערב באפר מוכן לא בעי ס' לבטל כ"א ביטול ברוב מטעם שאין להם עיקר בדאוריית' ונראה לענ"ד דאין כוונתו דבאיסור שאין לו עיקר בדאוריית' לא בעינן ס' משום דדמי לתרומות ח"ל דמבטל ברוב דכן היא באמת דעת י"א ברשב"א בתה"א, דא"כ אפי' לא נתערב ומונח בעין יכול לבטל, אע"כ דס"ל כדעת הרשב"א החולק ע"ז וסובר דדוקא בתרומה הקילו כ"כ ולא כ' כן רק משום דיש מי שסובר דקמח לא חקרי לח בלח ואיכא ג"כ מי שסובר דבאין לו עיקר מדאוריי' לא בעי' כלל מצרפין ב' הדיעות הללו להקל ואם כי לענ"ד כל עיקר דבריו תמוהים הם דבאיזה מקום מצינו דנבעי' ס' במידי דלא למיכל קיימא, דרק לאכילה בעינן שיתבטל הטעם דחיך אוכל יטעם, אבל אפי' לכסות בו למה לא יתבטל ברוב ואם אין זכרוני כוזב כבר השיג ע"ז בס' בינה לעתים והנה נראה לענ"ד דגם המג"א לא החמי' להצריך ס' לבטל המוקצה רק לשמש בו להנאתו דהיא כעין אכילת מוקצה אבל לטלטול בעלמא מודה דסגי' ברוב עי' במהרש"א ביצה דף ח' דמחלק בכעין זה דאף דמותר לפנות האפר מן התנור כדי לאפות דהתירו טלטול בעלמ' לצורך י"ט אבל לא התירו לשמש כגון לכסות דם דהוי אכי' מוקצה.

והנה לשיטת הרא"ש דלא התירו לבטל אלא אי מקלי קלי קשה קושי' והא מהפך באי' בשלמ' לדידן דלא בעינן מקלי קלי רק כדי שלא יהי' דבר שיל"מ ולענין טלטול לא הוי דבר שיל"מ דהא יכול לטלטל היום וגם למחר, אבל לרא"ש איך נבטל לכתחלה להפוך באיסורא, וצ"ל כיון דמיירי בלא"ה שנפל לתוך התנור שהיו בו עצים מוכנים מתחלה כמ"ש הפוסקים, א"כ י"ל דבלאו הוספתו היו רוב מן העצים המוכנים ולענין טלטול הי' סגי' ברובא ולאכילת מוקצה היינו הנאתו אז מקלי, וא"כ לדעת הרא"ש מיירי שהיו בעצי' המוכני' רוב כנגד הנושרי' מהדקל ומ"מ צריך להוסיף שיתבטל בס' ולא כאו"ז:

והנה הי' מקום לספק אי היו בהמות כשירות ולא ידעי' איזה נחלבה תחלה דלמא נחלבה הטריפה מתחל' וכל מה שבא לתוך הכלי קמא קמא בטל, דמה"ת אף שנתרבה אלף סאין כולם ישארו באיסור והוי ס' טריפ'

ובנידון שאלתך אף אי לא הי' מן הטריפות בוודאי רק מה שמטריפי' מספק אין להתיר משום דמה"ת ברוב בטיל ולא הוי אלא ספק דרבנן כיון דע"י הגלגול נעשה ספק בדרבנן ועיקר הספק הי' בדאוריית' כמ"ש המ"כ בב"י ססי' נ"ז והובא בש"ך בעניני ס"ס ואף שלא נודע רק אחר התערובו' שהי' אפשר להקל לדעת המ"ב שהובא בש"ך בסוף סעי' א' כמו דמתי' בס"ס דא' בגופו וא' בתערובות, אבל כבר הושג שם בש"ך:

חותנך אוהנ"פ וד"בש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קט

פאקש, יום ב' דחנוכה תר"ם לפ"ק:

שלום וכ"ט להרבני מו"ה שמעון נר"י:

על מה שכ' מעכ"ת באגרתו השני' לתרץ מ"שכ הטור דחלב אינו נוהג בטמאה דנ"מ לחולה שי"ב סכנה ויש לפנינו להאכילו חלב מטהורה ומטמאה, דיש להאכיל חלב מטמאה דאיסורו רק בלאו, הנה ידע מע"כ דאף אם לא הי' הכתוב ממעט חלב מטמאה לא הי' נ"מ אפי' למלקות כמש"כ הטו"ז, דהא חלב אינו נוהג בשליל ולא הי' איסור החלב חל על אי' הטמאה דאי' האחרון שאינו לא כולל ולא מוסיף אינו חל אפי' בחמור על קל ולכן גם אי לא מיעט הכתוב ג"כ הוי מאכילין להחולה החלב של הטמאה, אבל אפשר לומר לפי דקיימ"ל כר' יוסי ביבמות דף ל"ה דאף דאין אחע"א מכ"מ לא פקע אי' האחרון לגמרי אף דלא מענשינין עלי' ונ"מ לקוברו בין רשעים גמורים, ולפמש"כ הר"ן ביומא דכפילת איסור הקל חמור מאי' החמור פ"א:

ובזה נדחה נמי מה שכ' מעל' נ"ח אם הי' לפניו ח"ש חלב מן הטהורה וח"ש חלב מטמאה ונשבע לאכלן בב"א דלהרמב"ם השבוע' חלה על ח"ש, ואם הי' נוהג בטמאה הוי שיעור שלם, ולפי מה שכתבתי גם אם הי' נוהג בטמאה, והאוכל עושה ב' איסורין לקוברו בין רשעים גמורים מכ"מ כיון דלא נענש על איסור החלב דאינו חל על אי' דטמאה לא מצרפי' לשיעור שלם כמו נבילות טמאה וטהורה דאין מצרפין במעילה דף ט"ז למ"ד דאחע"א:

תשובה קי

פאקש, יום ב' פ' ויקהל תרכ"ט לפ"ק:

אהובי חתני אב"ד דק"ק האללאש יצ"ו:

ע"ד קושייתך על הש"ך סי' צ"ד ס"ב היא קושי' עצומה דאף לפמ"ש המרדכי פ' גיד הנשה בשם הראב"ן שאין הבשר הנכנס לתוך כף החולבת נ"נ דהיא מקושרת עם הבשר

שחוצה לה אבל וודאי דעכ"פ החלב שנשאר בתוך הכף נ"נ וכ"כ הפלתי בס"ק ה' ואיך תעשה לבשר הנכנס אחרי שהוציאו ריקן מהקדירה לנבילה, כיון שכבר נאסר והיא כתובה על ספר תשו' רעק"א ז"ל בסי' פ"ג, ומתרץ דסובר הש"ך כסברת הרמב"ן בסוגי' דנ"ט בר נ"ט דאין אי' בשר בחלב אלא אם שניהם אוסרים זא"ז וכיון דהבשר לא נאסר עד אחר שהוציאו את הכף גם החלב שבכף לא נאסר, וק"ל אם כדבריו למה השיג הש"ך בס"ק י' על הב"ח דסובר דאין הכף אוסר אלא אם הוא ב"י מתשמישו, והביא ראיה מד"מ דאם הוא רק ב"י מעת תחיבתו ג"כ אוסר וקשה הא הרמ"א ס"ל דבתחיב' ב' פעמים ל"צ ב"פ ס' מטעם דכל זמן שהכף החולבת בתוך הקדירה לא נעשה נבלה הנכנס לתוך הכף לפי שהיא מקושר ולאחר שיצא הכף מהקדירה תו לא הוי אלא כ"ש כמ"ש הטו"ז בסי' צ"ב ס"ק ל' א"כ אם הכף אינה ב"י מעת תשמישה בחלב אף אם היא ב"י מעת התחיבה בקדירות ב"י ואיכא ס' בבשר נגד הכף למה תיאסר אם הדר נתחבה בקדירת בשר הלא הבשר הנכנס לתוכה לא נאסר לא בעת שהיתה בקדירה ולא אחר הוצאתה והחלב הנשאר בה היא פגומה וצ"ע לכאורה:

ונ"ל עפ"י מ"ש הרשב"א בתה"א והובא בב"י סי' ק"ג דהבלוע בקדירה שאינו ב"י אינה פגומה לגמרי ולא נפסלה מאכילת גר אלא שפוגם קצת התבשיל ואין בהנאתו בנותן טעם שמצער הגר וכ' דאף דהאיסור לא נפגם לגמרי מ"מ בטל ברוב עי"ש וקשה א"כ בב"ח דא"א לבשר שיבטל החלב דדומה לכלאים שאין חוט א' פשתן בטל בצמר כיון דכ"א מהן היתר ותערובתן אוסרתן רק דאי יש ס' לא נרגש טעם החלב לא הוי דרך בישול אבל אי ליכא ס' דהוי דרך בישול ולא נפגמה החלב לגמרי למה לא יאסור הבשר, וקשה לכאורה דמבואר בסי' צ"ד בש"ע דבעי דוקא שהכף יהי' ב"י, ונ"ל דה"ט דהנה בסרוחה מעיקרא דהיינו שנפגם טרם חל האיסור לא בעי קרא דמצד הסברה ידעינן דבעת דאין ראוי' להינות ממנו לא יכול האיסור לחול עליו א"כ ה"נ בבליעת חלב שנפגמה בדופן הכלי וא"א שיבא לידי הנאה לא יכול האי' בב"ח לחול עליו, א"כ היינו דוקא אם נפגם בעת שהיתה היתר אבל אם נתחב הכף בעודה ב"י בקדרת בשר ונעשה החלב שבתוכה נבלה ואח"כ שהתה מעל"ע ונפגם החלב טרם שהשתמש בשר בפעם שניה כיון שנאסר החלב ולא הוחזר' להתירה עד שתפסול מאכילת גר והיא רק פגומה במקצת רק שנאמר שנתבטל בבשר הלא אין בשר מבטל החלב אם אין ס' נגד החלב [ואף שכ' הש"ך דלאחר שנאסר החלב ל"א חתיכה עצמה נעשית נבילה מטעם שכ"א היתר, מ"מ מודה לענין זה דאף לאחר שנאסר החלב מבשר א"א לבשר אחר שיבטל אותה מדין ביטול רק אי אית בי' ס' דלא הוי דרך בישול, דהגע עצמך אטו אם נתערב צמר בפשתן ולארג מתערובו'

הלזה חוט ואותו חוט נאבד בבגד וכי נאמר שהצמר הנוסף יבטל החוט של פשתן כיון שכבר נאסרה הפשתן] ולכן שפיר כ' הש"ך דאף דהכף אינו ב"י מעת תשמישו רק מעת תחיבתו אוסר הקדירה אם אין בו ס', דהנה בהכף מעט חלב ורוב בליעתו מבשר שבלע בכ"ר טרם הוציאו מהקדירה ואז לא נעשה נבלה הבשר שבהכף כיון שהי' מקושר עם מה שבהקדירה שהי' כדי לבטל ועכשיו כשנתחב בכלי זה שאין בו כדי לבטל נאסר מהחלב האסורה אף שנפגמה גם הבשר שבהקדרה וגם הבשר שבכף, משא"כ אי שהה מעל"ע מעת תחובתו א"כ הבשר הבלוע בתוך הכף ועדן לא נעשה נבלה שהי' מקושר כשנכנס ואחר שהוציא הי' בכ"ש ונפגם טרם שנתחב בקדירה הלזו שא"ב ס' וא"א שיאסר ע"י תחיבה זו הבשר הבלוע בהכף שהיא סרוחה מעיקרא וכיון שהיא כן אף החלב האסורה שלא נפגמה עד אחר איסורה נתבטל ברוב הבלוע שבתוך הכף שא"א ליאסר מכח החלב והוי כצמר רחלים שנתבטל בצמר גמלים, כיון שבשר הלזה לא נאסר מחמת חיבורו לחלב שפיר יכול לבטל החלב ודו"ק כי היא לדעתי עצה עמוקה, ועכ"פ מוכח מיני' דהש"ך לית לי' סברת הרמב"ן והחלב שבכף נעשה נבילה אף שהבשר לא נאסר דהיא מקושר והדרא קושי' לדוכתא:

והנלענ"ד לתרץ הקושי' עפ"י מ"ש הד"מ בסי' צ"ח ובת"ח שלו דהטור סובר דבבלוע לא אמרי' חתיכה עצמה נעשה נבילה והביא ראי' ממ"ש הטור בסי' ק"ז בהוצאות זבוב בכף, וקשה א"כ למה הצריך הטור בתחיבת ב' פעמים, ב"פ ס' וע"כ צריך לחלק לשי' דדוקא מה שבליעה בקדירה כבר ונדבק בדופן הכלי הוא כמבוער מן העולם וכמ"ש רש"י בע"ז דף ע"ו סוף ע"א דא"א לאיסור לחול על מה שמודבק בדופן הכלי אבל ההיתר בעת כניסתו לכלי ועדן לא הודבק בדופן הכלי יכול להאסר ולעשות נבילה ולא כש"ד בתה"ד סי' קפ"ג דהתם כשם שטהרה בלועה לא מקבל טומאה כן טומאה בלועה לא מטמא, אבל הכא היתר הבלוע לא יכול לקבל איסור, אבל איסור הבלועה יכול לאסור את הבא לתוכו בעת הכניסה וא"כ החלב הנשאר לא נעשה נבלה רק הבשר נעשה נבלה, לכן כ' ב' פעמים ולא כ' כמה פעמי' שהי' התחיבה אבל הש"ך בס"ק י' דהוכחתי דסוב' דהחלב נעשה נבילה משום דאזיל לדינא דאנן קי"ל דאמרי' חתיכה נעשה נבילה בבלועה:

ואי לאו דמסתפינא הו"א תי' על קושי' הראב"ן דלמה בקדירה שבישל בה בשר אם בישל בה חלב מהני טעימת קפילא ולא אמרינן דהחלב הנכנס נעשה נבלה והוי מב"מ כמו זית בשר ליורה של חלב, לפי"מ דאמרינן דגם קדירת בת יומא פוגמא פורתא וכ' תוס' דמסברה חיצונה לא הי' לן לחלק בין פגם מרובה לפגם פורתא לכן גיעולי נכרים חידוש היא, והנה סרוחה מעיקרא מסברה חיצונה מותרת אבל סרוחה לבסוף אי לאו

דגלי' לן קרא הו"א כיון שנאסר אינו חוזר להתירו ע"י פגם רק לאחר שחידש לן הכתוב בנבילה דאף סרוחה לבסוף שרי הו"א דה"ה פגם פורתא וחדית לן קרא גבי גיעולי נכרי לאסור, ולכן י"ל דבסרוחה מעיקרא דמסברה חיצונה מותרת וסברא החיצונה דאין חילוק בין פגם מרובה לפגם פורתא, א"כ ה"ה פגום פורתא טרם שחל האיסור נשאר בסברא החיצונה להתיר, רק בסרוחה לבסוף דחידש לן הכתוב להתיר, בזה גלי לן הקרא דלא נתקדש ההיתר כ"א בפגם מרובה ולא בקדירה ב"י, ובזה יש להסביר סברת רש"י בע"ז דף ע"ו שהבאתי דלכן אם בלוע בדופן הכלי נעשה נותר לא תמור איסורו לאסור המתבשל אחריו כיון דנפגם בדופן הכלי וכמ"ש רש"י בפסחים דף מ"ד דמדופן הכלי נפגמה הבלועה, והא דצריך הגעלה נ"ל דאף דאין הנותר נאסר כשהיא בדופן הכלי אבל הוא עובר על לא תותירו אם לא שיגעילנה בחמין בכלי שיש בו ס' ויתבטל הנותר בס' דהוי כמבוער מן העולם, וסובר כשי' התוס' זבחים דהגיעול טרם שנעשה נותר ולכן לא נעשה נבלה החלב שנכנס בקדירת של בשר שאין הבלוע הנפגמת פורתא יכולה להעשות אי' חדש, ול"ד לחלב הנכנס בזית בשר דלא נפגמה כלל אבל החלב אף שנפגמה כיון שמקבלת טעם בשר המשובח והוא נותן בו טעם לשבח יכולה לאסור ובזה יש טעם חדש על מה שנוהגין לשער בב' תחיבות רק פ"א ס' חוץ מאותן הטעמי' שכ' התה"ד סי' קפ"ג:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קיא

להנ"ל.

על קושי' הפר"ח על דברת הראב"ד שהובא ברשב"א ור"ן פ' גיד הנשה דחלב ובשר מין במינו הוא מגמ' דאכל חי מן הטריפה מן החלב דחייב ג' אלמא דהוי בשר והא התם לאו משום בשר מה"ח מחייב כ"א מדין אב"מה כמו שהוכיח הרשב"א בעצמו שם דהא בשר מה"ח וטריפה לר"י אין לוקה אלא א'. ונ"ל דהנה הרמב"ם פסק דבת"הח אסור לב"נ ותמה הראב"ד אטו ב"נ מצווה על הטריפה ותי' הלח"מ דאף דבציווי הנאמר לבני ישראל לא תאכל הנפש עם הבשר לא נאמר איסור הבשר מ"מ בציווי הנאמר לב"נ אך בשר בנפשו לא תאכלו שפיר קאי האיסור על בשר מה"ח דבישראל קאי הלאו דלא תאכל על הנפש דהיינו אבר שאינו חוזרת כמו הנפש שנטולה ואינה חוזרת משא"כ בב"נ שקאי אזהרת לא תאכלו על הבשר שיאסר כ"ז שנפשו בו זה ביאור דבריו. וקשה עכ"פ הרי חזינן דבישראל בעי ב' כתובים א' על אב"מה וא' על בשר מ"הח ולמה בב"נ סגי בחד

קרא, ונ"ל בפשוט עפ"י מ"ש רש"י חולין דף ק"ב דהא דבעי' קרא לאבר הלא באכילת אבר אוכל גם בשר, דצריך קרא במשהו בשר גידין ועצמות א"כ בב"נ דלא נאמרו בו שיעורים א"כ כיון דאסר לו רחמנא במ"הח לא צריך שום קרא על איסור אבר אמנם לפמ"ש הרשב"א שם דאם חתך כזית חלב מן הכולי' כיון דאין בו גידין ועצמות חייב משום אבר א"כ אם נאמר דחלב לא מיקרי בשר א"כ לב"נ דלא מצינו שום קרא לאסור לו אבר מ"הח כ"א באכלו בשר הי' מותר לב"נ לאכול חלב הכליות מ"הח דבשר לא מיקרי, ואבר לא נאסר עליו והנה הטעם דאכל חלב מ"הח דחייב על אב"מה אף דבהמה בחייה לאו לאיברים עומדת ולא אתי האיסור עד שיתלש והאיך יחול על חלב וטריפה הוא משום דמוסיף איסור לב"נ ואם נאמר דלאו בשר מיקרי א"כ אינו מוסיף איסור לב"נ ושפיר קא דייק:

מה שאמרתי לתרץ קושי' התוס' יבמות דף פ"ב על הא דאר"י מב"מ לא בטל דהוא ע"כ רק לח בלח ולא ביבש כדמוכח מתרומה דעולה בק"א א"כ ההיא דשלהי ביצה דחיטין בחיטין לא בטילי לר"י הא חיטין יבישים הם דאי בקמח הא קמחי דחיטי ודשערי מב"מ היא, ואמרתי לכאורה בתוס' אין סברה לחלק בין יבש ללח כיון דגלי קרא בדם הפר ודם השעיר דכללא דאחרי רבים לא שייך במינו א"כ גם ביבש ל"ש ביטול, ונ"ל הסברה דהנה הרשב"א ס"ל דבביטול יבש ביבש אין לאכול כולם בב"א כ"א זה א"ז דבכל חתיכה שיאכל נאמר זהו ההיתר ואפי' בחתיכה האחרונה נאמר שהאיסור כבר נאכל וחתיכה זו היא מן הרוב דהיתירא אבל הרא"ש בפ' ג"ה חולק עליו וס"ל כיון דנתבטל ברוב נהפך המיעוט להיות כרוב ומותר אפילו לאכול בב"א. והנה וודאי לא יחלוק הרא"ש על סברת הרשב"א דאי נמי לא הי' נהפך מ"מ הי' מותר לאכול בזא"ז כיון דקבוע לא הוי דאין האיסור ניכר אמרי' אכל חתיכה וחתיכה שהיא מן הרוב א"כ במב"מ לר"י אף דגלי' לן קרא דאין דם השעיר נהפך להיות דם הפר א"כ אין האיסור נהפך להיתר מכ"מ אין לאסור עכ"פ בזא"ז משום האי סברה דנימא כל דפריש מרובא פריש וכ"ז בתערובות יבש אבל בלח שנתערב הכל יחד אי לא נהפך האיסו' להיות היתר אסור כל התערובות וא"כ לק"מ קושי' התוס' מביצה דהתם לענין ממון אף למאי דסבר דגם בממון שייך ביטול היינו אם נתערב חיטין של ראובן בשעורי' דשמעון דממונו של ראובן נהפך להיותר ממונו דשמעון משא"כ מב"מ דגלי' קרא דלא נהפוך המועט להיות כרוב ואי משום דבכל סאה יכול לומר היא מרוב דשלי מ"מ צריך ליתן לו סאה האחרונה דאינו יכול לומר את שלך כבר אכלתי וחליף והלך לו דא"כ אתה מצטרך לשלם מה שאכלת [ובאמת היכי דנאבד סאה א' די"ל שלך נאבד כמ"ש בח"מ סי' רצ"ב]:

על מ"ש הב"י בסי' צ"ח בשם מ"כ דשאור ועיסה ב' מיני' והוא נגד משנה ערוכה להקל ולהחמי' במ"במ כיצד שאור של חיטים שנפל לעיסת חיטים. אמרתי לתרץ עפ"י מ"ש הר"ן ע"ד הטעם דמיקרי מב"מ משום דסוף העיסה להיות שעור. והנה הש"ך העלה דבמקו' דמ"בת חמור דשיעורו יותר מס' אזלינן בתר שמא אבל אם מב"מ קיל דל"ב ס' מה"ת אזלינן בתר טעמא ואומר אני דכן היא בנדון זה דשאור ועיסה במקום דבמה"ת חמיר דל"מ בי' ס' כיון דלא בטל שם האיסור א"כ גם שם שאור לא בטל בעיסה כיון דכל דבר נקרא על שם סופו וגם עיס' בשם שאור נקר' ולכן מתני' דמייר' בתרומה דמב"מ בעי ק"א ובא"מ בנתינת טעם אלמא דמב"מ אף דלא ניכר הטעם כנגדו בא"ת מכ"מ לא בטיל כיון דלא פסיק שם האיסור א"כ גם שם השאור לא פסיק ובעי ק"א משא"כ המ"כ דמיירי לענין נשפך דבא"מ ספק ס' לחומרא ובתב"ח דמדאורייי' ברובא בטיל ספק לקולא א"כ מה לי שסוף העיסה להיות שאור הלא עכ"פ עתה בעת אכילת התערובות חיך אוכל יטעם טעמא דאיסור' והוי כניכר האיסור ואיך יתבטל מה"ת והוא אמת וברור:

ע"ד קושי' המוצל מאש על תוס' פסחים דף כ"ז דעצי הקדש הם דבר שיל"מ והא ליכא מצוה לחלל, לק"מ דוודאי קושי' לא היתה על שסבר רבא מתחלה דהעצים היו של הקדש דהא עצים הראוים להעלות על מערכת המזבח אינם יוצאין לחולין ע"י פדיון כדאי' במנחות ד"ק ומ"מ לא בטילים מחומרת ההקדש, וע"כ דקושייתם על מסקנת ר"פ דעצי שלמים היו והנה הטעם דאם ליכא מצוה לאתשולי לא הוי דבר שיל"מ דאינו עומד לכך להשאל, משא"כ בזה דמתחלה לא הוקדשו רק לזה שיומכרו ויצאו לחולין ע"י חילול כדי להעלות הדמים לצורך השלמים, ושגיאה היא במח"כ לדעתי:

אבל יותר הי"ל להקשות איך היא דבר שיל"מ לאחר שהוסק וכלה ולא נשאר כ"א האפר איך יחללו ואף אם ימכרו האפר להוציאן מאיסורן וכי ע"י מחיר האפר יותרו העצים למפרע, ואין לומר דהמסיק אף שהסיק בשוגג מ"מ אדם מועד לעולם וצריך לשלם להקדש ההיזק וממילא יחולל איסורן, גם ז"א דהא בב"ק דף ו' משמע מדברי רש"י וכ"כ התוס' להדי' דמרעהו ולא של הקדש ממעטינן גם אדם המזיק בכוונה וע"כ דכוונתם דאדם שעבר בשוגג על איסור תורה יחוס על נפשו יותר מעל ממוני, ויתן כל מחיר העצים להקדש למען יחוללו ויופקעו מאיסורן, ונראה לענ"ד דמזה יליף רש"י דבשלמים אית בהו איסור הנאה מדאורייי' וכ"כ התוס' בתמורה דף ג' ד"ה לא נהנין דאי לא הוי אלא איסור דרבנן לא הוי חמירי משאר איסורי' והוי בטל:

והנני דו"ש חותנך אוהנ"פ יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קיב

פאקש, כ"ו סיון תרמ"ב לפ"ק:
שלום וכ"ט לחתן חתני הרב מו"ה עמרם פישער נ"י האב"ד דק"ק יינק יע"א:
ע"ד קושייתו בזבחים דע"ח דש"מ נותן טעם ברוב לאו דאוריי' דלדעת המקשה מיירי דנכלל מין בשא"מ מיירי ולפי התוס' דמיירי דנבלל ב' זיתים מחד איסור וד' זיתים מאיסור האחר א"כ ניכר מאיזה מין הוא הרוב, הלא אפשר דהי' בשר בהמה ובשר עוף או מנחת סולת שהיא של חיטים ומנחת שעורים אחת נטמאה ואחת נתפגלה ושקל ב' זיתים מחד מינייהו וד' מדאידך ובללם עד שאינם נכרים ושכח מאיזה הי' הרוב, ורש"י דנקט בשר ומנחה הוא לשיטתו דג' איסורן נבללו בעת לעיסה:
ומה שהקשה בגיעולי נכרים למ"ד דמותר לבטל לכתחלה לא הבנתי קושייתו הלא משם ילפי' דטעכ"ע דאוריי' מדהצריך להגעיל כלי בת יומא דבלי הגעלה יתן טעם בהתבשיל, ולהיפוך הי' לו להקשות למ"ד דאסור לבטל מנ"ל ללמוד משם דטעכ"ע דאוריי' דלמא משום דאין מבטלין וכדומה לי שראיתי קושי' זו, ובאמת לק"מ דדוקא אם נותן האיסור לתוך ההיתר להרבות מידתו, או מערב האיסור כדי ליתן טעם ולהשביח ההיתר זה אסור מדאוריי' אבל בזה שמבשל בכלי שבלע' בתוכו בליעת איסור ואין כוונתו להנות מטעם האיסור ונוח הי' לו שלא הי' בו אותו הטעם וכוונתו רק לבשל את ההיתר אי לאו דטעם האיסור הי' אוסר התבשיל לא הי' צריך להגעיל, ויתיישב בזה קושי' הרא"ה בבדה"ב על הרשב"א שכתב בתה"א שבלוע שבתוך כלי שאב"י לא נפגם לגמרי שאינו ראוי לאכילת גר אלא שאינו אוסר המאכל כיון שאינו משביחו שפוגם קצת לכן בטל ברוב והקשה הא כיון שהבלוע עדן לא נותר איך נתיר לבשל בלי הגעלה למ"ד דאין מבטלין מדאוריי' ולפימש"כ לק"מ ויעי' פלתי סי' צ"ט שכ' שבלוע' בכלי לא חשוב ביטול איסור, ולא ידעתי טעמו למה לא וכמו שמוכח מדברי הרא"ה אבל קושייתו לק"מ דהקשה מאי שנא זרוע עם איל ומ"ש שלמים בכלי של חטאת ולפימש"כ ניחא דהתם רוצה לבשל האיסור עם ההיתר ובכלי אין כוונתו על טעמו של האיסור:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קיג

שוכ"ט לחתני האהוב הרב מו"ה שלמה כ"ץ נ"י האב"ד דק"ק פענטא יע"א:
קושיתו במנחות דף מ"ב בתכלת, לא ק"מ דכל מה דעביד לחזותא לא בטיל, אף דגם הכשרי' חזותן כמוהו, והוי כמו במלתא דעביד לטעמי' אי שווין בטעמא דבטל ברוב

שאני גבי קדשים דאמרי' בהו רואין כדאי' בדף ע"ח בנתערב דם קדשים בדם חולין דרואין להכשיר כן נמי אמרי' רואין בקדשים לפסול, וכן מוכח דבפסחים דף מ"ה אמרי' דלרבנן דמשרת אתא לט"כע הא דיקדש להיתר מצטרף לאיסור דלטע"כע לא צריך דממשרת ילפי' וקשה הא במשרת דוקא משום דמין באינו מינו הוא ויקדש מיירי במב"מ, אע"כ כיון דאיכא למילף דבא"מ אוסר כדי נתינת טעם א"כ ידעי' בקדשי' גם במב"מ דלא בטיל אי ליכ' ס' דהי נו"ט בא"מ משום דאמרי' רואין, ואין לדחות דברי ממש"כ תוס' בזבחים דף צ"ו ד"ה ואם דבכלי מקדש אוקמי' אדאוריי' דברוב' בטל וברקיק שנגע ברקיק דאסרו, מכ"מ בכלים אקילו טפי, משמע הא דרקיק רבנן החמירו, דבלא זה שכתבתי דבריהם תמוהים חדא דלסוגי' דנזיר יקדש לטע"כע והא הוי מב"מ, ועוד כמו דילפינן טע"כע בחולין מגע"נ גם בקדשים נילף ממה דאצרך רחמנא מריק' ושטיפה בכלי מקדש אף לבשל בהם מין שבישל בו בראשונה ואלמא דבקדוש מב"מ לא בטיל מדאוריי' אף בפליטה כלים, וכמדומה שכבר נתקשה בזה הפמג"ד בספר גינת וורדים או בשושנת העמקים:

תשובה קיד

בעז"ה פאקש יום ב' פ' שלח תרל"ו לפ"ק:

שוכ"ט לידידי הרב מו"ה יוסף נ"י אבדק"ק קאלאטשע יע"א:

שאלתו ובקשתו להכניס עצמי בדבר שנתחבטו בו גאוני עולם וחכמי דור ודור במעש' דווילנע קשה מאוד, ואין בידינו להכריע להלכה ולמעשה, אבל מה שכ' מע"כ לפלפולא בעלמא ע"ז אשים עין ביקור, ראשון לציון שהשיג על הגאון מ' העשל דהוכיח דאין להתיר כולו מפני שהחצי מותר מ"הד, ממתני' דקרב ראש א' מהן יקרבו כל הראשים, ולא שארי האיברים שדחיקא לי' לומר דמיירי שאין ניכרין הראשין והאיברי' מאיזה בהמה הן, ותמה מעלתו דע"כ גם שארי האיברי' של תערובות הן דאם ידעינין איזה מהם של הבע"ח וודאי דנקריב השלמים, וכיון דגם האיברי' נתערבו עם איברי בע"מ איך נקריבם עכ"ד מעלתו בקיצור. ולא ידעתי מאי קשי' לי', וודאי מיירי דהראשים וגם שארי האיברים נתערבו דאין ידוע איזה הראש עם האיברי' השייך לאותו הראש שהי' בע"מ אבל עכ"פ ידוע שאותן האיברים המה מן הבהמה שנקרב הראש שלה, שדוחק לומר דמיירי שאין מכירין האיברים מאיזה בהמה אם מאותו שנקרב הראש שלה או מאחרת וא"כ הי' לנו להתי' שארי האיברים מאותן בהמות שלא נקרב הראש שלה. ומצינו שאלה כיו"ב בשו"ת פ"מא ח"א בבהמות שאחת מהן טריפה, וכל החלקים של כ"א מונח בפ"ע

ואכל כלב לשון א' אי מותר שארי הלשונות לפי סברת הטו"ז כיון דשארי איברים לא הותרו גם הלשונות א"א להתיר, וצ"ל הא דמתי' ר"א כל הראשין, דמיירי דאין מכירין האיברי' מאיזה בהמה הן אם מאותה בהמה שנקרב הראש שלה או לא, ופשוט:

מה שהשיג מעכ"ת על הפלתי שמביא ראיה לס' טו"ז ממה שהקשו תוס' על קושי' הגמ' ולבטל ברובא וכי יגרע שה"נ מחהר"ל דלמא קושי' הש"ס דאף דכל הבשר אסור מכ"מ הדם והחלב יהי' מותר דאין ר"ל וראויין להקרבה, והקשה מעל' עכ"פ איך ישחט בעזרה הא הוי חשנ"בע, זה וודאי צריך עיון איך אשתחט מני' דהגאון ומה שטרח מר לדין למ"ד חשנ"בע לאו דאורי' נ"ל דאף למ"ד ל"ד היינו הנאתו של הבשר תחשנ"בע, דלא דריש אותו אתה משליך לכלב, אבל אכילתו דעת רש"י בפסחי' דף כ"ב מודו כ"ע דאסור דדרשינין בריחוק מקום אתה זובח ואכלת ואף התוס' שחולקים וס"ל דגם אכילתו ל"ד היינו אף דדריש בריחוק מקום אתה זובח ואסור לשחוט בעזרה מכ"מ לא דריש ואכלת דדוקא הנשחט בריחוק מקום נאכל, דהא בעינין לשי' תוס' האי דזבחת ואכלת לומר דזבוח אכול ולא שאינו זבוחה ליתן עשה על לאו דאבמ"הח ונבילה כמש"כ תוס' שבועות כ"ד, ול"ק א"כ למ"ד בנזיר כדי לחנכו איך נשחט בעזרה, כיון דסבר אין שחיטה לעוף מה"ת לית בי' איסור השחיט' בעזרה] ואיך לא זכר הגאון דעיקור הקושי' על השחיט' דאל"כ מאי מתרץ הגמר' דבע"ח חשיבו ולא בטילה, הא החלב והדם לאחר שישחט יהי' ראוין להקרבה דאז בטל חשיבתייהו אבל הנראה בכוונת הגאון שסבר דעיקר קושי' היתה כיון שכל בשר של השור ראוי לחלק לחתיכות גדולות שראוין לכבד ואינם מתבטלין, וע"ז הקשה הגאון הלא יש בה גם דם וחלב שאין ר"ל ומתבטל שפיר ונהפך לרוב שהוא של קדשים כשרים ראוים להקרבה, ואיתא בגמ' דתמורה דף י"ב אם היא שלמים וולדה חולין לא הוי חולין שנ"בעז, כיון דא"א לשחטו בריחוק מקום, א"כ הה"נ כיון שהחלב והדם הי' כשרים להקרב' וא"א לשחט הבהמה בחוץ משום חלק הקדוש שראוי' להקרבה שבו וא"כ מותר לשתטו בפנים ואם גם הבשר כולה אסורה שהם חהר"ל לא קרינין בי' אם אין בשר אין דם כיון דקיימי אימורים, אבל כי משני דבע"ח חשיבי א"כ אין ראוי' לשחטו בפנים, זהו בל"ס כוונת הגאון, אם כי אני לעצמי איננו מודה לו בזה שלדעתי אין כוונת התוס' שכל חלקי הבשר המה ראוים לכבד, כ"א כוונתם שהבהמה השלימה היא ראויה להתכבד, אף דקיימ"ל כבש בעורו לא מיקרי ר"ל, היינו משום דמחוסר מעשה הפשיטה, אבל אם הכבש בחיים חיותו דא"א למפשטה וודאי היא ראוי להתכבד, לכן כתב דל"ב להא דבע"ח חשיבי רק לעופות קטנים:

ומה שהשיג על הש"ש שהביא ראיי' להקל מהא דמאן דמכשיר בה מכשיר בבתה אלמא אף דבתה ל"ל חזקה כלל מהני חזקת האם, הה"ד דמהני הרוב שבחצי' להקל גם על החצי שלא פירש, ומעלתו השיג עליו דהתם הטעם משום חזקה דכל המזנה בודקת ומזנה, או משו' ברי דילה, והנה התוס' בקידושין דף ס"ו כתב גם גבי תרי ותרי אם נשב' דמהני חזקת האם על הבן וסברת בודקת ומזנה לא בעינין להכשיר הוולד רק להכשירה לכהונה דמעלה עשו ליוחסין דכהונה דלא להני החזקה וגם אמירת ברי דילה גבי שבויה וזה היתה ראי' ר"י להחמיר גם בהיתה מדברת וע"ז כ' תוס' דה"ט דלא החמירו בה משום מ"י, כיון דבודקות ומזנה, אבל להכשי' את הוולד לבוא לקהל הוא רק משום חזק' לחוד, ואפשר דגם רש"י בקידושין שם לא קאמר דלבן אין חזקה משו' דכבר מתה האם ואין אנו דנין עלי' בשע' שעדי' מכחישים זא"ז, ודמי למש"כ הרמב"ן בגיטין פ' התקבל דאין חזקת הקריבות דאינם באים לדון לפנינו מועיל לזו המתקדשת אבל מאן דמכשיר בה שדנינו דינה להקל מחמת חזקה דילה לכן מכשרינין את בתה, ומש"כ הפנ"י דבלא חזקה מהני הברי דילה מטעם ע"א נאמן באיסורין תמה אנכי וכי במקום שאין חזקה מהני העדות ע"א ליוחסין, הלא איתא בכתובות דף כ"ד באומר אני כהן א"נ להשיאו אשה אם לא ב' מעידים עליו לרש"י מחשש ממזרות ולתוס' להשיאו אש' בדוקה להשיא בתו לכהונה מטעם חללות, וע"כ דהכא ה"ט דנאמין להאם להכשיר בתה משום חזקה דילה, ואם כדבריו דלהכשיר לקהל מהני העדות ע"א בלי סיועת חזק' קשה להיפך למה לר"י דפוסל בה פוסל בבתה, הלא טעמא דר"י דלא מהני לה ברי דילה להכשירה לכהונה משום מעלת יוחסין וא"כ בתה להכשירה לקהל דלא עשו בה מעלה תהני עדותה וגם קשה לדבריו למה כתב הרמב"ם ובש"ע באומרת לממזר נבעלתי אינה נאמנת להתיר בתה לישא לממזר והא ע"א נאמן באיסורין, אלא וודאי כיון דלא מסייע החזקה לא מהני עדותה:

והנה מה שכ' הש"ש דמזה יש להוכיח דאף בדאוריית' מכריע מקצתו על מקצתו, ולא כהגאון מו"ה העשיל שכתב כן רק משום דמדאורי' הכל בטל ברוב, במח"כ הלא גם בזה ס' ממזר מותר לבוא בקהל:

אמנם לפמש"כ ה"המ והר"ן הובאו בב"ש סי' ד' דמש"ה נאמנת על הוולד לומר לכשר נבעלתי משום דמה"ת ס' מחזר יבוא, א"כ אפשר לומר ליישב סבר' רש"י בקידושין דחזקת האם לא מהני לבת, ונאמנ' על בתה מטע' ע"א נאמן באיסורין אף דלהשיאו אשה א"נ הוא לדעת רש"י מחשש דלמא עבד הוא שכ"כ הטור סי' ב' בשם הרמ"ה ולתוס'

מספק חללות, דאותן ספיקות מה"ת הן, אבל ס' ממזרות דמדרבנן חיישי' לי' מהני עדות ע"א:

ולפי"ז אזלא לי' הוכחת הש"ש, דשם אין הטעם משום דחזקת האם מכריע ספיקא דבת, אלא הטעם דהבת אף דאין לה חזקה מכ"מ מהני לה עדות האם, ולא די שאין לה"ר לדעת הגאון ר' העשיל שמתיר החצי מכח הכרעת חצי התחרח, אלא שיש לה"ר לדעת ב"ה וכסברת הטו"ז דמאחר שאוסרין החצי האחת אוסרין גם החצי השני, דהא חזינן דמאן דפוסל בה פוסל בבתה אף דבה איכ' ספק לכהונה דהוא מדאוריית' ולא מהני העדות ע"א ובתה לקהל אין אלא ס' דמה"ת שרי ומכ"מ אמרי' כיון דהאם אסורה אסור גם הוולד:

והנה רש"י קידושין ד' ע"ד כ' להכשי' בה דלא נתחללה מן התרומה אלמא לר' יהושע דפוסל בה גם נתחללה מהתרומה שאם היתה ב"כ ואכלה טרם שראוה מדברת נפסלה מחשש שנבעלה לפסול ותוס' יבמות דף ס"ח ע"א דאף ר"י דאמר לא מפי' אנו חיים ולא מהני חזקה היינו לכהונה משום ח"י אבל לתרומה מודה דאזיל בתר חזקה, וכפי הנרא' דתוס' חולקים ארש"י [שדוחק לומר דרש"י מיירי מתרומה דאורייי' דלא מהני החזקה משום דמעלין מתרומה ליוחסין ותוס' מיירי מתרומ' בזה"ז דמקדשי הגבול אין מעלין ליוחסין] וא"כ למה פוסל ר"י בתה הלא מהני חזקת האם לדידה להאכילה תרומ' ולמה לא תכריע את בתה, דהא מאי דחושש למעלת יוחסין הוא רק לכהונה ולא ליוחסין דקהל:

ומש"כ מר על ש"ש שפירש דברי ר"ש דר"הר מפסקת משום דוודאי דר"הר מכריע את הספ' דר"הי חילוקו דמר לא הבנתי, אבל לענ"ד לפום חריפתא דבעל ש"ש משבשתא, דבענין ס"ט א"א לומר דהוודאי תכריע את הספק, דבשלמא חזקת האם דמכשרה לבתה, משום דגם בתה אם הי' לה חזקה הוי מותרת מצ"ע, וכיון דחזקת האם מועיל לבתה הוי כאלו הי"ל חזקה, וכן בעובדא דהגאון ר' העשיל דאם גם חצי האחרת נפרשה מקביעות' היתה מותרת מצ"ע, וכיון דפרישת החצי מועלת למחציתה הב' הוי כאלו גם היא נפרשה, משא"כ בס"ט, דהא דברה"ר טהור לאו משום הלכתא דגמירי דכל ס"ט ברה"ר טהור הוא אף בלא חזקה, כמש"כ תוס' ריש נדה גבי מע"לע וז"ל אדהכא לא ילפינין מסוט' משום שהאשה שראתה השתא וודאי טמאה היא ולא גמרינין מסוטה לטהר בר"הר אלא כמו ס' נגע שגם עתה בספק" עכ"ל והנה דומה ממש נדון דהמשנה דהשתא וודאי מת רק הספק אם הי' אז מת בשעה שנגע בו בר"הר, כמו גבי אשה שהשתא וודאי טמאה והספק אם היתה גם אז טמאה בשעה שנגע בו ברה"ר, ואין הטעם דכשהוא

ברה"ר ספיקו טהור רק משום דאוקמי' אחזקה ואיך נאמר דתכריע גם על מי שנגע בו ברה"י, הלא גם אם נאמר דחזקה דמהני ברה"ר תועיל גם לרה"י הלא בס"ט בר"הי לא מהני חזקה לטהר, כן נ"ל ברור:

ועל עיקר ספיקתו בנדון שבא לפניו דנתאכל חצי הכבד לא אוכל להבין מה עלה בדעתו לאסור החצי הנשארת ולהתיר הכבדים השלמים [ובאמת כן הי' ג"כ דעת השואל ברשב"א סי' שכ"ה] ובאמת נהפוך הוא דאותו חצי הכבד הנשאר כיון דאינו עוד ר"ל מותר ממ"נ וכמש"כ הרשב"א שם ומפורש בש"ע סי' ק"א יותר מזה מצאנו לפוסקים האחרונים שכ' אם נתבשל חתיכה א' מהתערובות ונאכל כולו קודם שנודע התערובו' שג"כ אין תולין שהאיסור נאכל כיון שאנו צריכין לדון גם על הבלוע שבכלי, וספק לן אי הכלי צריך הגעלה וכיון שהכל בכלל הספק א"כ אמרי' מאי חזית, ולפע"ד הכלי א"צ הגעלה, מהבלוע שנכנס בדופני הכלי היא נפרש מן התערובות קודם שנודע, ועוד דהבלוע א"ר להתכבד ושפיר בטילה, והוי כמו נחתכה דמותר מכח ממ"נ:

והנה תוס' בנזיר דף י"ב בעשה שליח לקדש אשה א ומת השליח הקשו דיאסרו כל יתומות אם אביהם הי' אז חי שאפשר שקיבל הקידושין מהשליח, וקש' מאי קושי' וכי בכל אותן לא מת פנויה אחת, ושרו כולהון מחמת ס"ס דלמא מתה הנתקדשה ודלמא לא זו היא, ואם תרצה לומר דל"מ ס"ס דתערובו' רק משום דמה"ת בטל ובאדם לא שייך ביטול, עדיין קשה לבתר דתרצו דקבוע שאינו ניכר לא הוי קבוע דאורי' למה להו לומר דרק משום קנס, דקנסוהו משום שלא פירש, הא אף מדינא הוא כמו בתערובות בהמות ונמצא אחד טריפה, מכ"מ אי נאבד אחד הותרו כולן הה"נ, משא"כ חששא דגמ' דלמשלח אסורות כולן מחשש קרובות אשתו, כיון דאין ברור לנו דמתו כל בנות משפח' אחת דזין קרובות אסר לן רחמנא, ולפי הנ"ל ניחא כיון דגם אם מתה המתקדשת מכ"מ צריכין לדון על קרובותי' אם הן מותרי' להמשלח, אף דנגד זה המקדש אין שום נ"מ בהמתה מכ"ח כיון דאיכא ס' בעולם ע"י המתה תו אמרי' איסורא ברובא אשתאר:

והנה כפי הנרא' מלשונו דמר דבעובדא זו לא נתערבו אלא הכבדים, אבל האווזות ניכרים איזה מהן הטריפה, אבל אם גם האווזות היו בכלל התערובות אז אם לא נודע עד אחר שהוסרו הנוצות וודאי היו כולן אסורין דכולן היו ר"ל, אבל אם נודע התערובות טרם שהסירו הנוצות ולא היו אז ר"ל והדין מבוא' בש"ע דאף לאחר שסרו הנוצות נשארים בהיתרו, ויש לדון כיון דהאווזות פטומות הן והכבדים ר"ל, ונח להוציאן אף בעוד הנוצות על עורן דרק דשא דאחידא באפייהו, וא"כ כל הכבדים אסורין, והאווזות לדעת הטור שהסבירו הטו"ז גם הם אסורין, אבל לדעת הרשב"א דלא אסר החתיכו' שאינן ר"ל רק

מטעם שאין הכל בקיאין וזה דוקא במקולין דאוושי מלתא אבל לא ליחיד בביתו וכן קיימ"ל:
יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קטו

בענין איסורי' מבטלי' זא"ז, ושני מינים המשונים בטעמם מאיסור א'
הב"ח בסי' ל"ג כ' הנפ"מ שבין נבילות לטריפות היא לענין ב' זיתים בתערובות נ"ט זיתי' היתר דכל א' מבטל את חבירו כמבואר בסוף סי' צ"ח, וכ' התב"ש שם שס"ל דאף אי אין טעם שניהם שווה מ"מ אם הם מאיסור אחד אין הא' מבטל את חבירו, וסיים שם התב"ש דאין כן דעת האו"ה, והפמ"ג בפתיחתו לשער התערובות תמה עליו ממה שהשיא דעת האו"ה לחלוק על סברת הב"ח והרי בא"וה עצמו מוכח ג"כ כדעת הב"ח שכ' זית בשר וזית גבינה לנ"ט של היתר אף דמצטרפי' למלקות מ"מ הואיל ולא נאסרו מקודם לא נאסרו עכ"ל, משמע דאם נאסרו מקודם לא היו מבטלין זא"ז יעי"ש שהאריך, וכ' גם במשבצות ססי' צ"ח דמדברי א"וה יש ללמוד דזית נבילה משור וזיתי נבילה מעוף דאין טעמם שווין מ"מ חד איסור היא וצריך ק"כ זיתי היתר לבטלם יעי"ש ובמחכ"ת דין זה וודאי אינו אמת, וגם לפי דבריו שהאו"ה אינו חולק על שי' הב"ח הנ"ל מ"מ דין זה דמצטרף וצריך ק"כ זיתי' היא נגד תלמוד ערוך ע"ז דף ס"ו גבי תבלין של שנים וג' שמות וכו' דמצטרפי' כל המשנה באי' אחד מיירי, ולשי' התוס' עכ"פ הסיפא דג' מינין ושם א' דמצטרפי' באיסור א' היא, ואפ"ה קאמר חזקי' דבמינו מחיקי עסקינן, אלמא דבטעמי' משוני' אין מצטרפי', וכוונת התב"ש לשי' הב"ח לא הי' שיצטרך ק"כ זיתי' אלא דס"ל דאם לא הי' מאי' א' כגון א' נבילה וא' טריפה היו האי' מבטלי' זא"ז בנ"ט זיתי היתר, אבל אי שניהם מאיסור אחד אין בכח זית הא' לבטל את חבירו וצריך ס' זיתי היתר לבד מהאיסורים, א"כ גם לפי דעת הפמ"ג באו"ה הא דהתנה בזיתי בשר וגבינה שלא נאסרו מקודם, הוא כדי דלסגי' בנ"ט זיתי' דאי נאסרו היו צריכי' לס' זיתים:
אבל האמת יורה דרכו דאו"ה חולק על שי' הב"ח כמ"ש התב"ש וכן הסכים בעל קצה"ח בתשו' שבסוף ס' אבני מילואים, וקושי' הפמ"ג ממ"ש האו"ה ב' זיתי בשר וגבינה הואיל ולא נאסרו מקודם גם בעל קצה"ח נדחק שם הרבה בישוב קושי' זו החמורה לדעתו, ולפענ"ד ל"ק ולא מידי דלהכי כ' האו"ה הואיל ולא נאסרו מקודם, דאי היו נאסרין מקודם כגון שנתבשלו יחד הבשר והגבינה ואח"כ נפלו לאותן הירקות, א"כ הרי טעם הגבינה שנכנס בבשר נעשה נבילה ועתה כשנפלו להירקות צריכי' אנחנו לבטל הפליטה דבשר

דלא ידעינן כמה נפיק מיני' ואין הגבינה מצטרף לבטל טעם הגבינה שנפלט מן הבשר כיון דאיסורן א' וטעם שניהם שוה, וכן להיפוך טעם הבשר שבגבינה נעשה נבילה ואותו טעם אין מתבטל בבשר כנ"ל נכון, ולפ"ז נבילת שור ונבילות עוף דנפלו לקדרה לכ"ע א"צ ק"כ זיתי', אמנם אי סגי' בנ"ט זיתי' תלי' בפלוגתא דלשי' או"ה מבטלין זא"ז ולשי' הב"ח אין מבטלין ודו"ק:

ויש לחקור הנה קי"ל דמשערין ברוטב ובקיפה ובחתיכו' דרך משל אם נפל זית נבילה לקדירה שבו ל' זיתי בשר ול' זיתי רוטב מתבטל לפי שהרוטב מתפשט הטעם בשוה ואין בשום מקום יותר מחלק ס' מהאיסור, והקשה הפמ"ג רסי' צ"ט במשבצות א"כ לסגי' נ"ט זיתי' באיסור גוש דהא חלק א' מהאיסור נשאר בתוך האיסור וכמו שלדעת המחבר דלא אמרינן חתיכה נעשה נבילה בשארי איסורי' מצטרף גם חתיכה הבלועה מהאיסור לבטל וע"כ משום דגם בו נשאר חלק א' מהאיסור א"כ אם האיסור גוש ג"כ לצרפו לבטל דהא נכנס גם בו חלק א' ונחסר מפליטתו חלק הששים ותי' דגם אח"כ יוציא טעם האיסור ויתן טעם באחרות משא"כ בהיתר שכבר נתבטל, וקשה לפי דעת הטור בתרי משהו דמשהו אין בו כח לצאת הדק"ל כיון דפלט הכל ולא נשאר בו אלא חלק הששים דהיא פחות מנו"ט ואין בו כח לצאת עוד ולא נכנס לתוך שארי נ"ט זיתי' מן האיסור אלא נ"ט חלקי שישים מהזית ויתבטל, ועכצ"ל דדוקא פליטת חתיכה אחת הנבלעת בחתיכות אחרות היא דאינה יוצאת כשהיא רק חלק הששים דמתקשרת ונדבקת בממשות של החתיכה ההיא משא"כ אם נכנסה הפליטה באותו חתיכה שנפלטה ממנה כמו שקודם הפליטה הי' בכחה לצאת לגמרי דלכן בכולה משערי' דחיישינן דלמא פלטה בכמותה, כן נמי כשתחזור ותבלע לתוכה יכולה לחזור ולצאת ממנה כנ"ל מוכרח, ועדיין קשה אם ב' חתיכות מאיסור וטעם א' וכל א' היא כזית ונפלו לקדרה דצריך ק"כ זיתי' לבטלם למה לא סגי' בקי"ט זיתי היתר דפליטת חתיכה מתחלקת ומתפשטת בשוה ונכנס חלק ק"כ ממנה לחתיכת איסור האחרות, והרי מתקשרת ומתדבקת שם עד שלא תוכל תו לצאת ממנה, וכן מפליטת חתיכה זו נכנס חלק ק"כ ממנה לחתיכה אחרת האסורה ואינה יוצאת ממנה, ובקי"ט זיתי ההיתר לא נכנס משני חתיכות האיסור יותר אלא רל"ח חלקי ק"כ דהמה קי"ט חלקי ס' ובטלים בקי"ט זיתי ההיתר והדבר צריך אצלי תלמוד, ויתבאר להלן בדברינו:

ונחזור לנדון שהתחלנו ב' זיתי טריפה שטעמם שווה שנפלו לקדירה דלשי' הב"ח צריך ס' זיתי היתר ולא סגי' בנ"ט זיתים דדוקא איסורי' שווים מבטלי' זא"ז ולא איסור אחד, וקשה הרי חלק ס' מחתיכה האחת נכנסה בחברתה ואינה יכולה לצאת ממנה כנ"ל וכן

מחתיכה האחרת נכנס חלק ס' בחתיכה וכיון שביררנו דבטעמים שווים אין מצטרף דנצרך לבטל שניהם כאחת א"כ בנ"ט זיתי היתר אין בהם אלא חלק ס"א מחתיכה זו וחלק ס"א מחתיכה האחרת, ו כיון דאין מצטרפי' כל אחת מהן בטילה בששים בנ"ט זיתי ההיתר ולא בעי' צירוף האיסור לבטל, א"כ מה לי אם המה מאיסור א' או מאיסורי' שונים, וודאי אי היתה יכולה לצאת שפיר היינו מחלקי' דאי הי' ב' איסורי' שווים כשנכנס חלק הס' מאיסור זה לחתיכת האיסור האחר היתה בו בטילה בו דאי' מבטלי' זא"ז [דאף לדעת הרמב"ם דאין איסורי' מבטלי' זא"ז אפשר דאינו אלא כשהן מין א' דדמי לעולין שאין מבטלי' אבל אי בעצמותן הם מב' מינים אף דשמא דאיסורא שווין להם מודה הרמב"ם דמתבטלי' ולא כשי' הר"ן נדרים דף נ"ט ואף דאח"כ יוצאת ממנה כאר נתבטלה וכסברת הפמ"ג הנ"ל] אבל אם האיסור אחד דאין מתבטל הפליטה כשהיתה בתוך חתיכות האיסור האחרת, ואוסרת כשיוצאת ממנה, וכמ"ש הפמ"ג דמטעם זה לא מהני גוף חתיכות האיסור לבטל, אבל לפי סברת הטו"ז דאינה יכולה לצאת מחתיכה אחרת שלא נפלטה מקודם א"כ קשה, וודאי דשפיר נפ"מ בין נבילה וטריפה לענין איסור צלול כגון שרביעית רוטב מבשר בהמה טריפה ורביעית רוטב מבשר עוף שנתנבלה נפלו למים וכדומה שהי' נ"ט רביעית דבזה אי' מבטלי זא"ז ואלו היו שניהם איסור אחד אף שטעמם שווים ולא היינו מצרפי' להצריך ק"כ רביעית לבטלם מ"מ בעי ס' רביעית של היתר, אבל ס' הב"ח בזיתי בשר גוש צ"ע:

ועוד יש לעיין לשי' הב"ח אמאי לא מהני בשני חתיכות מאיסור א' וטעמים שאינם שווים נ"ט זיתי היתר לבטל, הלא עכ"פ אין כאן טעם איסור ואי נמי ליכא כאן ס' הא טעם שאינו מירגש אינו אוסר, ובס' כו"פ כ' דהראב"ן דאוסר בחלב ידם בנ"ט דהיתר סובר כשי' רש"י דבפחות מס' לא מהני טעימת קפילא, אלמא דאפי' ברור לנו דלית כאן טעם מ"מ בעי ששים, ובאמת זה ליתא דלדעת רש"י אפי' טעימת ישראל בהיתירא לא מהני בפחות מס' דהא עיקר ראייתו מגריסין של תרומה בתוך עדשים דאמרי' מאי לאו בס', והב"ח בעצמו כ' דאטעימת ישראל סמכי', ועוד נראה דסברת הפליתי דחוי' מעיקרא דטעמא דרש"י דס"ל דקי"ל לרבנן דכל איסור נותן טעם עד סמוך ועל כרחך דהטועם אינו בקי בטעימת והרגשת טעם האוכלין משא"כ כאן דאיכא ס' זיתים המשונים בטעמם מאיסור זה ויכולים לבטל טעם האיסור, אלא נראה לענ"ד בטעם דהראב"ן דס"ל בסברא אחרת כרש"י והרמב"ם דאף בדאיכא ס' מ"מ בעי' קפילא כשהיא מצוי וע"כ דס"ל דאין הדבר ברור כל כך דביותר מס' אינו נו"ט דהדבר מצוי שאיסור נו"ט גם ביותר מס' וכ"כ רש"י בשמעתא דזרוע בשילה דמקראי מוכח דביותר מס' אף כי יהיב טעמא

מותר מדהתירה התורה בזרוע בשילה מין במינו דאיכא למימר דאי שלא במינו היי יהיב טעמא אלא רבנן אחמירו ואמרו טעמא לא בטיל, וזהו כדעת או"ה בש"ך סי' צ"ח סקכ"ט דכל דיותר מס' אינו אלא דרבנן והטעם דגמרי' מזרוע בשלה וכרש"י, וזה נ"ל לשיטה זו דבאין קפילא מצוי סמכינן אס' אף דאפשר דגם בדאיכא ס' נותן טעם, דהוא מטעם כיון דכבר אין כאן איסור דאוריי' ואין כאן אלא ס' בדרבנן כמו בנשפך ולכן בחלב ודם דאי' אין מבטלי' זא"ז, ואי הי' נותן טעם הי' האי' מדאוריי' ומדינא צריך קפילא ובאין קפילא מצוי' אסורה מחשש דלמא האיסור הלזה יהיב טעמא ביותר מס' והראב"ן בדליכא קפילא מיירי, או דס"ל ג"כ כאידך דרש"י דקפילא לא מהני אלא ביש ס' דבדרבנן נאמן גוי מסלפ"ת, אבל לא בענין זה דאי איכא טעמא מדאוריי' אסורה:

וזה י"ל ג"כ בדעת הב"ח דס"ל כרש"י והרמב"ם דאין הדבר ברור דיותר מס' ליכא טעמא ולא מהני ס' בליכא קפילא אלא מטעמא דלעיל דכל טעם ביותר משמים התורה התירה מזרוע בשילה, והוא כרש"י והרמב"ם והאו"ה דלא כדעת הר"ן אבל אי הי' הטעם אסור מדאוריי' הי' בעי קפילא, ואנן דלא סמכינן אקפילא הי' אסורה לגמרי, ולכן דוקא אי ב' האיסורי' שווים מבטלין זא"ז וכמ"ש דבמין שאינו מינו איסורין מבטלין זא"ז, ואיכא ס' נגדו כ"א מהאיסורים ומותר מדאוריי' אף אי הוי יהיב טעמא ואינו אלא חששא דרבנן, משא"כ אי המה מאיסור אחד דאינן מצרפים לבטל וליכא אלא נ"ט של היתר ואי הוי יהיב טעמא אסור מדאוריי' ואטעימת קפילא לא סמכינן לכן אוסר ודו"ק:

והנה ברסי' צ"ב בכזית בשר שנפל ליורה חלב פסקי' בקדם וסלקו מהני טעימת קפילא ובלא קדם וסלקו צריך ס' [ר"ל וגם קפילא דבשיטת הרמב"ם קאי התם] משום דהחלב נעשית נבלה, והקשה הכר"ום א"כ לבעי' ס"א זיתים ותי' דאיסורין מבטלין זא"ז כיון דטעמי חולב ובשר אינן שווין זיל הכא ליכא טעמא וכו', הנה מ"ש דלבעי' ס"א זיתים ולא הקשה דלבעי' ק"כ זיתים הדין עמו דכל היכי דטעמם שונים זה מזה אינן מצטרפי' אבל קושייתו דלבעי' ס"א זיתים חמורה לשי' הב"ח כיון דמצטרפין למלקות והמה איסור אחד אינן מבטלין זא"ז לשיטתו, והנראה דוודאי איני קשה דטעם החלב הנאסרה דהיא תחזור ותיאסר נ"ט זיתי החלב הנשארים ולא להני כזית הבשר לבטלה, כיון שגם היא נאסרה מאותו איסור בעצמו דמ"מ הא חלק הס' מן אותו כזית החלב נכנסה גם לחתיכת הבשר ונתקשרה שם עד שאינו יכולה ליצא משם, ולא נכנסה בנ"ט זיתי החלב כ"א נ"ט חלקי ס' ושפיר בטילה שם, ואין קשה אלא על פליטת הבשר שנבללה ונתערבה בחלב הצלולה שהיא תאסור אותה, כיון דאין כנגדה אלא נ"ט זיתי היתר דזית א' מהחלב שכבר נאסרה אינו יכולה להצטרף עם השאר לבטל כיון שאסורה מחמת אותו איסור

בעצתו, וכיון שבררנו דכל עיקר טעם הב"ח משום דחיישינן דלמא אף דאיכא ס' דלמא מ"מ יהיב טעמא וכיון דהתם בטעמי' קפילא ואמר דלית כאן טעם בשר מיירי ל"ק ולא מידי, ולפ"ז הרמ"א שהגיה שם דלדידן דאין אנו נוהגין לסמוך אטעימה בעי ס' בכל ענין ולא כ' דבדלא קדם וסלקו צריך ס"א זיתי' הי' נראה לכאורה דס"ל כשי' האו"ה ולא כהב"ח, דלשי' הב"ח הא דכ' הרמב"ם דסגי' בס' היא משום דסמך אטעימת הקפילא, אמנם לאחר העיון נ"ל דיש להשוות דעת הרמ"א לדעת הב"ח לפי הנ"ל דהנה בחולין דף ק"ח קאמרינן למאן דלית לי' טע"כ ולא גמר מב"וח משום דחידוש היא א"כ הא דשרי בב"ח כי ליכא נו"ט לאו משום דגמרינן מזרוע בשילה דהא ב"וח חידוש היא אלא משום דדרך בישול אסרה תורה ובלי נתינת טעם איננו דרך בישול, א"כ אף אנו נאמר דאף דס"ל טע"כ היא משים דילפינן מגיעולי כותים או ממשרת וע"כ דס"ל ב"וח חידוש היא, א"כ הך קולא דילפי' מזרוע בשילה לשי' רש"י להתיר אם נו"ט ביותר מס' אין למידין ממנה לב"ות, ואם נאמר דב"וח באמת אי יהיב טעמא ביותר מס' מה"ת אסורה, א"כ כי ליכא קפילא הו"ל לאסור אף בדאיכא ס' דלמא אם היינו יכולין לטועמו היינו מרגישין בה טעם וכנ"ל, ואפשר שזה באמת דעת רש"י, ויתיישב בזה מה דמקשין לרש"י דלא סמכי' אקפילא בליכא ס' א"כ קדירה של בשר שבישל בה חלב דקתני בברייתא בנו"ט וקשי' לי' לרבא מאן טעם לה עד ששמע מר' יוחנן דסמכי' אקפילא, ע"כ גם לפי האמת בדאיכא ס' בחלב נגד בליעת הבשר קא מיירי, א"כ מה קשה לי' לפי מה דלא ידע דסמכי' אקפילא והיה סובר דגוי אינו נאמן א"כ בפשוט מותר מחמת ס', והא דקתני בנותן טעם בס' קאמר כמו נו"ט דמשנה דטפת חלב, ולפי סברא הנ"ל ניחא דלפי מה דלא ידע דגוי מהימן אף בדאיכא ס' אסורה אף דבשארי איסורי' מותר בדליכא קפילא ע"י ס' משום דמזרוע בשילה ילפינן להתיר בס' אפי' נותן טעם והוי ס' בדרבנן משא"כ בו"ח דמה"ת אסורה כי נותן טעם שפיר יש לחוש דלמא יהיב טעמא [וממתני' דטפת חלב דלא מקשה אפשר לומר דהא דקאמר אם יש בה בנו"ט אסורה, באיסור כל הקדירה ע"י ניעור וכיסה דלבסוף קא מיירי, ואי איכא ס' אף אי הי' נאסרה החתיכה מ"מ לא היתה נעשית נבילה לאסור חתיכות האחרות דבמשהו לא נעשה נבילה ואי דטפת החלב בעצמה היא תאסור כל החתיכו' מחשש דלמא יהבא טעמא הא משהו אינה יכולה לצאת וכנ"ל ועיין] כן י"ל לשי' רש"י ולדידי' אפשר דבאמת לא משתרי ב"ות בס' בלי טעימה, אמנם לדידן דקי"ל בב"וח אי איכא ס' וליכא קפילא דשרי אם נאמר דלשי' הב"ח אין הדבר ברור דלא יהיב טעמא ביותר מס' ולא שרי בליכא קפילא אלא משום דמזרוע בשילה למידין דמותר מה"ת נותן טעם ביותר מס' א"כ ב"וח דליכא למילוף מזרוע בשילה אמאי מהני ס' בלי

טעימה, וע"כ משום דיותר מס' אף כי יהיב טעמי' אין זה דרך בישול, ורבא דמצריך קפילא בליכא ס' מיירי והוא כדעת הרמב"ם דקפילא מהני בלי ס' וגם בדאיכא ס' צריך קפילא כשהיא מצויי ולא מהני ס' אלא באין קפילא מצוי וע"כ דס"ל ככל מה שכתבתי, ולפ"ז י"ל דגם הרמ"א מודה לשי' הב"ח בשארי איסורים אם ב' חתיכות מאיסור אחד וטעמים שווים נפלו לקדירה דצריך ס' זיתי היתר לבטלו בליכא קפילא כיון דאיכא למיחוש דלמא יהיב טעמא אף דגמרי' מזרוע בשילה דטעמא בטל מס' היינו בס' דהיתר אבל לא בס' דאיסורא משא"כ ב"וח דהא דשרי ביותר אינו מטעם ביטול, אלמא משום דלא הוי דרך בישול, א"כ גם בס' בצירוף האיסור מהני ודו"ק:

וכיון שזכינו לזה לתרץ שי' הב"ח דלא תקשה עליו קושייתי השני' מצד שאין הטעם נרגש גם קושיותי הראשונ' מצד דלא יצאה מן חתיכת האיסור השני' חלק הס' שבלעה מחתיכה זו יש ליישב כיון דעיקר הקושי' היא אם ב' מיני האיסור המה דברים גושיים וכמו שהארכתי והנה בענין כזה מלבד מה שצריכין אנחנו לבטל הפליטה של ב' החתיכות עוד אנו צריכי' לבטל בליעת האיסורי' מה שבלעו שני החתיכות האסורים מן ההיתר וכקושי' הכר"ופ לפי"מ דקי"ל גם בשארי איסורי' חתיכה עצמה נעשה נבילה, וזה ל"ק כיון דהבליעה מן ההיתר נעשה נבילה, א"כ ליבעי' ק"כ זיתים לבטלם כיון שהמה מאיסו' אחד והא דלא מצרפי' החתיכות דאיסור הוא משום דאין טעם שניהם שווה וא"כ מה שבלעו ב' החתיכות מההיתר ונעשו בתוכם נבלה והמה מין איסור אחד וגם טעמם שווה, די"ל דאין הנאסר חמור מהאוסר כיון דהאוסרי' אינם מצטרפי' גם הנאסרי' מהם לא יוכלו להצטרף ודו"ק, עכ"פ לק"מ קושי' הנ"ל דאי נמי חלק הס' מפליטת האיסור נכנס לחתיכת איסור האחרות במקום שלא תוכל לחזור ולפלוט הימנה, ולא נתערבה מפליטה לתוך ההיתר כ"א נ"ט חלקי ס', מ"מ הלא גם מן ההיתר נעשה זית א' איסור מה שהיתה בלועה בתוך חתיכה זו בעצמה והיא נעשית איסור כמוה, אף שטעמה אינה שווה לטעם האוסר שיתבטל עתה על ידה מ"מ מין איסור שהנאסר מחמת בליעת הטריפה נעשית חתיכה טריפה, ואף דשינוי הטעם גורם שלא יצטרך כדי לבטל שתיהן, מ"מ גם היא אינה מצטרפת לבטל וכמו שכתבתי למעלה ע"כ בעי ס' זיתים ודו"ק:

ובזה יתויב שיט' רש"י הנ"ל דאף ביש ס' בעי קפילא א"כ בהך מעש' דכילכת באלפס דאמ' ר"י לטעמי' קפילא ארמאי ע"כ דהי' באלפס ס' והקשו הראשונים א"כ למה אמר רבא השתא דאמר ר"י סמכי' אקפילא, הלא טעימת קפילא חומרא היא דבלי קפילא הי' מותר ע"י ס', ונלע"ד דוודאי הי' ס' באלפס בצמצום, אמנם נסתפקו כיון דהאלפס נתנה טעם בכילכת ונעשי' בה נבילה דרש"י לטעמי' בסוף סוגי' טיפת חלב דגם בשארי איסורי'

אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה ונהי נמי דלא בעי ק"כ זיתי' לבטל זית הכילכת עם זית האלפס שנאסר' כיון שטעמם אינם שווים אין מצטרפים לאסור, עכ"פ לצטרך ס"א וכקושי' הכ"ופ, וודאי דנגד מה שנאסר מן האלפס סגי' בנ"ט הנשארים לבטל, כיון דחלק ס' ממנה נשארה ונדבקת בתוך הכילכת ואינה יוצאת ממנה עוד, ולא נבללה בתוך הנ"ט הנשארים כ"א בנ"ט חלקי ס' אבל פליטת הכילכת בעצמה שאינה מתקשרת בתוך הכילכת היטב, ויוצאת וחוזרת ויוצאת פעם אחר פעם, וצריכים לבטל כל כמות' דלא ידעי' כמה נפיק מינה וכיון דבתוך ס' זיתי ההיתר זית א' שנעשית איסר כמוה, ודין לה עם הכילכת כמי ששניה' ממין איסו' אחד ואינה מצטרפת לבטל עם נ"ט זיתי' הנשארי', ולכן אם בה טעם הכילכית נרגש אסורה מן התורה דאף דילפינן מזרוע בשילה דביותר מס' גם טעמ' בטל מדאורי' משום דס' שיעורי' דביטול הטעם מ"מ כאן דאיסור א' אין קצתו מבטל את עצמו וט"כע דאוריית' ומאן טעים לה דנדע דאין בה טעם כילכת נרגש ואר"י לטעמי' קפילא, ושפיר קאמר רבא דלר"י סמכי' אקפילא לקולא, ונתיישב לו עי"כ מאי דקשי' לי' מעיקרא אברייתא דקדירה שבשל בה בשר וכו' כפי מאי שסבר דגוי אינו נאמן מאן טעים לה, והוא עפי"מ שכתבתי לעיל לדעת רש"י דב"וח אי יהיב טעמא ביותר מס' מדאורי' אסור וצריך נאמנות הטועם לקולא:

או י"ל דהנה הראב"ן הקשה מאי מהני טעימה בחלב שנתבשלה בקדירת בשר נימא דהחלב שנבלע בתוך הקדירה נעשית נבילה וחוזרת ואוסרת וא"א למטעמי' ותי' דדוקא באוכל דמתקשרת הבלוע בתוכה ונפרדת ממאכל שבקדירה יכולה לעשות נבילה, משא"כ אוכל הבלוע בקדירה דמחוברת עם השאר יעי' באחרונים רסי' צ"ד שהביאו, והנה לשי' רש"י דטעימת קפילא ביש ס' היא בלא"ה לק"מ קושי' הראב"ן דאין למחוש אבליעת החלב שבתוכה כיון דמב"מ היא עם שאר החלב וא"א למיקם אטעמא שפיר מתבטלת בס', ול"צ לחילוקו של הראב"ן, אמנם זה קשה כיון דזית א' מהחלב נ"נ איך יתבטל פליטת הבשר בנ"ט זיתי החלב דהיתר, דהא זית החלב שנאסרה אינה מצטרפת עם הנ"ט לבטל הטעם ולכן אי הוי יהיב טעמא, אף דילפינן מזרוע בשילה דגם טעמא בטיל בס' מ"מ האי זית הנאסר דאין מצטרף וכמ"ש דאין מקצת האיסו' מבטל את קצתו והוי אסורה מה"ת ובעי' טעימה לקולא ולכן מקשה מאן טעים לה עד ששמע מר"י דגם לקולא סמכי' אקפילא ודוק:

ובזה נראה לענ"ד לתרץ קושי' התוס' חולין דף צ"ט ע"ב ד"ה לא על שיטת רש"י שם דלהתרצן בעי' בתרומה ק"א לבר מאיסורא, ובמבא"מ ל"ב, אלא ק' והמקשין דהי' ס"ל דגם במ"בת עולה תרומה בק' למ"ל להקשות מרישא, הלא מסיפא גופא יכול להקשות

מאי קולתי' דמבא"ת דלא אמרי' ביה רבנן שלא יעלה אלא בק' הלא מ"ת בעי ק' מכח טעמא, ונ"ל דלכאורה קש' גם לפי האמת דבתרומה בעי ק"א למה סגי' בגריסין בק' אף דבסילק הגריסן ולא נשאר בהם אלא טעמא, מ"מ הלא כ' תוס' ע"א ד"ה אין דמ"בח אף אם הסיר השאור מ"מ בעי ק"א, א"כ גם בגריסין הלא העדשים שנכנסו בתוך הגריסין נאסרו בתוכן וחזרו ונפלטו לתוך שארי העדשים ומ"כבח ולבעי ק"א וצ"ל הטעם דאין הנאסר חמור מהאוסר כיון דלא נאסרו העדשים אלא מכח הגריסין והגריסין בעצמן בטילים בק' וס' גם העדשי' לא חמירי מינייהו אלא דמ"מ קשה למאן דס"ל כל איסורין בק' א"כ לבעי ק"א דהיתיר' כיון דגם מן העדשי' נעשים איסור ככתות האיסור, ושניהם מין איסור א' וכמ"ש אף דטעמ' אינן שווין ולא בעי כדי לבטל את שתיהן, מ"מ כיון דאין מקצת האיסור מתבטל בתוך קצתו לשי' הב"ח א"כ בעי' ק' דהיתר מלבד מה שנאסר בתוך הגריסין, וודאי כדי לבטל העדשים הנאסרים הי' סגי' בק' כיון דחלק ק' ממנה נכנסה ונתדבקה ונתקשר' היטיב בתוך הגריסין עד שאינה יכולה לצאת ממנה, ולא נתערבה בתוך שארי הצ"ט כ"א צ"ט חלקי ק' וכנ"ל אבל מה שנפלטה מהגריסין ונתערבה ונבללה בתוך העדשי', כיון דחלק א' מהעדשי' לא מצטרף לבטל ולא נשארו אלא צ"ט דהיתירא, וצ"ל כיון דבטועמו הכהן ולא מצא בהן טעם גריסין מיירי והא דמ"מ בעי מאה וס' הוא כמ"ש, דבפחות קים להו לרבנן דוודאי אית בהן טעמא אלא דהטועם אינו בקי בהרגשת טעמי האוכלין, אבל אי אית בהו מאה היכולי' לבטל הטעם, אף דלא מצטרף חלק קי ולא נשארו אלא צ"ט, כיון דאין בה טעם נרגש שרי, וכל זה אי במבא"מ לא בעי שיעורי' דתרומה דאינו עולה רק בק', ולא בעי ק' אלא כדי לבטל הטעם, ואי היינו יודעים דבפחות מק' נתבטל הטע' ג"כ הי' שרי, רק דלא היינו מאמינין להטועם וכיון דאיכ' לבטל הטע' אף דחלק ק' מהעדשי' לא מצטרף לביטול גם בצ"ט דהיתירא נתבטל, אבל אי הי' בעי ק' דהיתירא גם בלי טעם משום חומר' דתרומ' דגם ביבש דליכא טעם בעי ק' דהיתירא לבטל, וכיון דחלק ק' מהעדשים נעשים תרומה ולא מצטרף לבטל ואין כאן אלא צ"ט דהיתיר', לכן לא היינו שרי' עד דאיכ' ק"א דהיתיר' נגד כמות דאיסורא, דאף בלי חלק מההיתר הנאסר ישאר ק' ולכן מסיפ' לחודא לא הי' קשה ומקשה מרישא דשאור בעיסה שנבלל יפה ואינו עומד במקומו עד שנוכל לומר דחלק א' מהעיסה נכנס לתוך השאור ונאסרה בתוכה וא"כ לפי הס"ד לא בעי' מהעיסה רק ק' ומ"ש מסיפא ודו"ק:

תשובה קטז

שאכטיץ יום א' פ' פקודי ת"ר לפ"ק:

להרב מו"ה משה פאקש נ"י:

הנה מתחלה בדק לן מר להקשות על דעת הטו"ז סי' תר"ה והמג"א סי' ל"ב ס"ק ס"ו דלא אמרי' כל קבוע כמע"מ היכי דיש ספק אי יש כאן אי' כלל, ואני מוסיף שכן היא ג"כ דעת הצ"ץ בתשו' ל"ב יעי"ש והקש' מע"כ א"כ אמאי לא מוקי הגמ' הא דאמר שמואל אין הולכין בפ"נ אחר הרוב בט' גוים וא' ספק ע"כ. הנה מתחלה אומר דזה שהחליטו האחרונים הנ"ל דלא אמרי' קבוע כמע"מ היכי דלא אתחזק איסורא לאו דכ"ע היא ופליגי ביה גדולי הקדמונים, הנה האס"ז במס' ביצה בשם הריטב"א דהביא מעכ"ת בסוף דבריו, ואין כן דעת הרשב"א, ומזה אין להוכיח דפליג אדינא דריטב"א הנ"ל ואוסר ס' ביצה שנולדה ביו"ט משום קבוע אלא טעמו דאוסר דס"ל דלא אזלינן בתר רובא בדבר שיל"מ ואפי' במקום דלא אתחזק אי' כלל, וכ"כ בהדיא בס' עבודת הקודש שלו שער ה' אבל הר"ן שם כתב דאסור למזבן בבית הנכרי מטע' קבוע, ואם הביאו לבית ישראל מות' דהו"ל פירש יעי"ש וכן מוכח מדברי התוס' חולין דף צ"ה דהקשו אמאי במקום שמכריזין והוכרז, ובמקו' שאין מכריזין אסור לקנות במקולין ולא אמרי' כל דפריש יעי' במהרש"א, ותי' דמקולין הו"ל קבוע, אלמא דס"ל דאף במקום שאין מכריזין כלל דלא איתחזק איסורא בוודאי מ"מ הקבוע כמע"מ, ומהש"ע יו"ד סי' קי"ד אין להוכיח דס"ל כיון דאתחזק לן ג"כ מקצתן דאין מערבין אי לאו דאיתחזק האיסו' הנ"ל מחבואה א' מצלת על כולן כמבוא' שם בסמוך, והנה הטור חדית לן בסי' שכ"ט דבפ"נ אף דאיכא כמה ספיקות מ"מ מחללין, והאחרונים כ' דלשון הרמב"ם מורה דדוקא היכי דליכא אלא ס' א' אז מחללין ויש לעשות סמוכי' מדין המבואר יו"ד סי' רס"ו גבי ס' בן ז' ס' בן ח' דאין מחללין עליו יעי"ש עכ"פ ס"ל דאותן הקדמונים דס"ל דלא מקרי קבוע היכא דלא אתחזק וודאי איסר המה ס"ל דמהני ס"ס בפ"נ, וממילא מתורץ קושי' מעכ"ת דאי הוי ט' גוים וא' ספ' לא הוי מפקחי' משו' ס"ס דדמי לביצה שנמצאת בחצר שיש בו ב' תרנגולין א' כשירה וא' ס' טריפה דלכ"ע הוי ס"ס כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס דין ד' יעי"ש כל זה כתבתי לפי דעת מעכ"ת אבל לפע"ד שאין דמיונו עולה יפה מה שרוצה לדמות היכי שיש בתערובות א' שהוא ס' לתערובות שלא ידעי' בי' איסור כלל, ולא דמי כלל לענ"ד דא"כ הא דפליגי הפוסקים בס' איסור שנתערב אי מותר כל אחד מהן מחמת ב' הספיקות א' בגופו וא' בתערובות הלא כל עיקר דדבר חשוב ושבמנין אוסר התערובות ולא אמרי' אכל חד מינייהו איסורא ברוב' איתא הוא מטע' קבוע דרבנן, וכיון דליכא כאן רק ספ' איסור בלי ס"ס הו"ל להתיר כ"א מהם מטעם רוב, אלא וודאי דוקא אי מספקי' אי יש כאן כלל דבר האסור, אז לא הוי קבוע משא"כ אי יש כאן דבר א' שנתחזק לן בספיקו

וקודם שנתערב נאסר מחמת ספיקתו גם אי נתערב בקביעות אוסר כל הקבוע, והה"נ כיון דזה שספ' אי גוי או ישראל הוא אתחזק לן בספיקתו ומותר לחלל שבת עבורו גם אי נתערב בקבוע מתיר כל התערובות כנ"ל ברור:

והנה דברי הר"ן הנ"ל תמוהים לכאורה דכיון דסובר דאע"ג דלא אתחזק איסורא מ"מ הו"ל קבוע, א"כ למה מתיר בהביא הגוי לבית ישראל משום דהו"ל פירש, ולמה לא נגזור לשמא יקח מן הקבוע, כיון דהאיסו' מעורב יעי' בש"ך סי' ק"י ס"ק ז' דבס' חניות דמיקרי קבוע לדעת הטור דאפי' בפירש אסור, וכבר קדמו בזה הצ"ץ בתשובה הנ"ל, וכן מוכח ג"כ לענ"ד בדברי הר"ן בעצמו שכ' גבי זימן ב' ומצא ג' דאסור מטעם דאיכא חד דאינו מוכן דמעורב בהו, וקשה אמאי אסורין כולן נכבשינהו דניידו [וכדומה שהקשה כן בשעה"מ] בשלמא לדידן לק"מ אף דקיי"ל היכי דניידו כולהון לא גזרינן לשמא יקח מן הקבוע וכמ"ש הד"מ בשם חמיו מהו"רר שכנא גבי איוב, מ"מ אסורין מטעמא דדלמא כולן אזלי לעלמא ועי' מג"א סי' תצ"ז ס"ק י"ד. אכן להר"ן קשה אלא וודאי דה"ט דאסורין להר"ן מגזירה דשמא יקח מן הקבוע וחולק אסברת מו' שכנא הנ"ל, וא"כ דבריו סותרי' למ"ש כאן, ועיינתי בהר"ן בפ' גיד הנשה וראיתי שחולק אסברת התוס' וס"ל דאף אם האיסור מעורב ולא ניכר בפני עצמו מ"מ לא חיישי' לדלמא יקח מן הקבוע אלא אם ראינוהו פורש לפנינו, וא"כ ניחא הכל דבזימן ב' באמת אי הי' פורש מעצמן שלא בפנינו הי' מותר, אך תקנתא דנכבשינהו ליכא דאז הוי פירש לפנינו וכאן דפירש שלא בפנינו באמת מותר:

אמנם אכתי לא נחה דעתי בזה דהתוס' חולין שהבאתי דכ' דמקולין הו"ל קבוע הקשו אח"כ אכתי בשר הנמצא ביד גוי לשתרי והיא תמוה, כיון שכתב מקודם דמקולין הו"ל קבוע, ובמקולין איננו ניכר האיסור א"כ יש לגזור לדלמא יקח מן המקולין לשיטתם דאף לא ראינוהו שפירש גזרי' לדלמא יקח מן דקבוע היכי דאינו ניכר מקום האיסר, ע"כ נראה לענ"ד ברור, דאף דהתוס' והר"ן חולקים על שיט' הריטב"א הנ"ל וס"ל דאף בלא אתחזק איסורא מחשב הקבוע כמע"מ היא רק מדרבנן דגזרי' אטו אם יתחזק האיסור, וזה דוקא ליקח מן מקום הקביעות בעצמו אבל אם כבר פריש לא גזרי' לדלמא יקח מן הקבוע דהו"ל גזירה לגזירה כנ"ל ולא כהפ"ח או"ח סי' תנ"ג שכ' דאף אי ידעי' דא' מן המוכרי קמח וודאי לותת מ"מ אי מביא לבית ישראל מות' ליקח ממנו, ומביא ראיה מדברי הר"ן הנ"ל, ולפמ"ש גם הר"ן לא כתב כן אלא בקבוע דלא אתחזק איסורא משא"כ בזה דמיירי דא' ידוע בוודאי דלותת, ועוד דהר"ן לטעמיה דס"ל דפי' שלא בפנינו בכ"מ

מותר ולא גזרי' משא"כ לדידן וודאי גזרי' לשמא יקח הקבוע וכמש"ש הצ"ץ בנדון זה בעצמו, וודאי נעלם מעיני הרב ז"ל שלא הביאו כלל:

ובעיקר הדין דקבוע היכי דלא אתחזק איסור הנה המג"א סי' ל"ב הביא ראי' דלא מחשב כמע"מ מהא דלוקחין מהם ביצים אפי' בביתם ולא חיישי' שתא מנבילות וטריפות, ובאמת דהיא לכאורה תמוה גדולה לשי' התוס' והר"ן הנ"ל מ"ש דאסור למזבן בביתם ביצה דיש לחוש להם למוקצה ולא ניחוש לאי' נבילות וטריפות שהיא דאוריי' והנראה לענ"ד הוא דס"ל להר"ן והתוס' דוודאי היכי דלא אתחזק איסורא ליכא למיסר משום קבוע כיון דלא ניכר האיסור א"כ בכל מקום שהיא בטל ברוב, כיון דכל הביצים בכלל הספק ומן הידוע דרובן של היתר והכל מצטרפין לבטלן, רק דבחשש ביצי' הנולדי' ביו"ט דאין להם ביטול דהו"ל דבר שיל"מ וכל ההיתר אינו אלא משום דכל דפריש מרוב' קאפריש וזה לא מהני משום דהיא קבוע, וכן הא דאסרו למזבן בשר במקולין דנכרים היא מטע' דרוב פעמי' חתיכות הבשר שבמקולין המה גדולים וחשובים שאין להם ביטול, משא"כ ביצים מחשש נבילות וטריפות דא"כ דהו"ל קבוע הא נתבטלו ואין כאן איסור כלל, וכן משמע לשון הצ"ץ בתשו' הנ"ל שכ' בז"הל אפי' אי הוי ידעינן שמוכרי הקמח מכבסין מ"מ כיון דאין מכבסין תמיד אלא שלפעמי' מכבס ולפעמי' אינו מכבס, וא"כ אין האיסור קבוע במקומו בשום א' ממוכרי הקמח אלא נתערב איסור בהיתר וכו' אלמא דמטעם ביטול קא אתי', א"כ כל עיקר פלוגתת התוס' והר"ן עם הריטב"א רק במקום דל"ש ביטול אבל בנדון דהמג"א והטו"ז הנ"ל כ"ע מודים, וגם היכי דלא שייך ביטול נראה לענ"ד להביא ראיה מגמר' דנזיר דף י"ב האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה דאסור בכל הנשים, ודעת הרמב"ן הובא בר"ן גיטין דף ס"ד דמדינא לא קנסו דס"ל אף דלא ניכר האיסור מחשב קבוע וחזקת פנויה דאתתא לא מהני לקרובתא וקשה א"כ למה לי לחזקה דשליח עושה שליחותו בלא"ה אסור משום ספיק' ואין לומר דאי לאו חזקה הנ"ל הוי מחשבי' לס"ס ס' דלמא לא קידש כלל ואת"ל קידש דלמא אחרינא ועכשיו הוי ס"ס נגד חזקה, זה אינו דהא זהו ס' א' בגופו וס' א' בתערובות כמ"ש הש"ך א"ו דהיכי דלא אתחזק אי' לא מחשב קבוע, וע"י החזקה אתחזק איסורא דוודאי איכא א' דנאסרו קרובותי' יעיי בס' המקנה דף ע"ג בקדושי':

ידידו הדש"ת יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קיז

פאקש, א"ח של סוכות תרכ"א לפ"ק:

אהובי חתני הרב מו"ה זוסמאן אליעזר סופר נ"י האבדק"ק האללאש יע"א:
ע"ד שאלתך הנה היא שאלת הראשונים שכן שאל הר"י את הר"ת והובא בטו"ז סי' ק"י ס"ק יוד והשיב דבטלה דתרנגולת בנוצתה לא הוי חהר"ל, ואף אי נאמר דהש"ד מיירי בעופות קטנים דאיברים הפנימים שבהן לבדן אינן ראוי' להתכבד, רק כשהן שלימים אי לא היו מאוסים מחמת נוצתן היו חשיבי חהרי"ל, משא"כ בנ"ד שהיו בהן עופות גדולים כמו אווזות והכבד שלהן לבדה הוי חהר"ל וכמ"ש הכו"פ בסי' ק"י סק"ו, מכ"מ יש להתיר דכל חדא מנהון הוי ס"ס וכמו שהקשה הטו"ז שם על הר"ת דמתיר ס' א' בגופו וס' א' בתערובות, ואף דאנן חיישי' לדעת הר"י דל"א ס"ס כזו מכ"מ כיון דעיקר להלכה כר"ת, ואף בדעת ר"י יש מקילין היכי דלא נודע הטריפות קודם התערובות אף דהש"ך דחה זה מכ"מ כ' הוא בעצמו בכללי ס"ס בקצרה דבמקום ה"מ יש לסמוך אמקילין, א"כ הי' נראה לכאורה להתיר, אך מה שיש לעיין בזה הוא דלדעת הש"ך והטו"ז ורוב האחרוני' דל"מ ס"ס במקום דאתחזק איסורה דלפי"ז הי"ל לנו לאסור כל הכבדים מאווזות הפטומות שאחת מהן אסורה והיא חהר"ל:
אמנם כבר הרגיש הפמ"ג במשבצות ס"ק ט"ו שהטו"ז לא העתיק כראוי דברי הא"וה, שבא"וה על נמצא סכין פגומה כ' דל"מ הס"ס משום דהוי ס"א בגופו וס"א בתערובות ועל לא בדק בסימנים ונתערבה כ' משום דהוי במקום חזקת איסור, וכ' הפמ"ג דהחילוק דבסכין פגום אוקי חז' הסכין נגד חזקת אינו זבוח, וקשה דזהו דוקא בשיבר עצמות דעצם וודאי פוגם, משא"כ נגיעת המפרקת דלא פגים יותר מהעור א"כ לא הוי חזקת הסכין דדמי למקוה דתרתי לריעותא כוודאי דמי' ולא שייך תי' התוס' הב' דעצם וודאי פוגם ולענ"ד נ' בטעמא דכ' הש"ך רסי' י"ח ובסי' כ"ח ס"ק כ"ז להשיג אהב"ח דבנמצא סכין פגומה אינה אל ספק נבילה ולא אוקמי אחזקת שא"ז, דהוא ממה שכ' תוס' כתובות דכ"ג דבזרק לה קידושין ספק קרוב לו או לה דאתרע חזקת פנוי' ומזה הוליד הרב בעל פנ"י בחידושיו לגיטין דכ"ח דבכ"מ שנעשה המעשה להוציא מחזקה שהי' מקודם לכן והספק אי נעשה כהוגן והועילה המעשה דלא הוי חזקה מעלייתא שיהי' בוודאי כאשר היתה מקודם לכן, והביא סמוכי' לדבריהם ממה דאי' בר"פ חרש דאשת חרש חייבים עלי' א"ת ולמה לא מוקמינין לה אחז' פנוי' עיי"ש, א"כ הה"נ אם נעשה בוודאי מעשה השחיטה וספק לן אי נעשה באופן המועיל דלא הוי אלא ספק כמו קידושי חרש, משא"כ בלא בדק בסימנים דמספקינין אי נשחט הרוב דאוקימנא אחזקה דלא נשחט כלל כ"א המחצה, ועל כן בנמצא סכין פגום דאינו מכח החזקה וודאי נבילה כ"א ספק נבילה וכי נתערבה ונתוסף עלי' עוד ספיקא שפיר הוי ס"ס מעלי' לדעת ר"ת לכן לא כ'

באו"ה לאסור כ"א משום דחיישי' לדעת הר"י, ולפמש"כ דבלא נודע עד אחר שנתערבו סמכי' בה"מ אהמקילין לכן יש להתיר הכל רק לחומר בעלמ' לחוש לדעת הר"ת שעומד בשי' רש"י דבכל האיסורי' שנתערבו ביבש להשליך א', והי' לי לדבר הרבה בדבר הזה שהאריכו בו האחרונים למעניתם בס"ס נגד החזקה:

חותנך אוהבך יואל אונגר מרטכניטץ:

תשובה קיח

להנ"ל.

פאקש תרי"ב לפ"ק:

מה שהקשה על הר"ן בפנכא דר"א דאוסר להשתמש צונן מגזירה דחמין ואפי' לאחר שהי' מע"לע, וכוונת מעל' דהוי גזירה לגזירה צונן אטו חמין ובחמין אטו ב"י, ידע מע"כ דגזירה אב"י אטו ב"י גזירה קרובה היא ומאד חששו לה אפי' להצטרף לגזירה אחרת בפסחים דף ל' בקדירות בפסח דמקשה וליעבד להו שלא במינם ופי' התוס' אי ס"ל לרב דנט"ל מותר ומשני גזירה אטו מינן ובמינן גופייהו אטו ב"י, ולדידן דקי"ל מב"מ מה"ת ברוב הו"ל להתיר לבשל מינן בקדירות לאחר מע"לע וע"כ דגזרי' ג"כ אטו אינו מינן וגם בשבלעו אי' דבריה' אסורין לאחר מע"לע דהא לדעת הרשב"א אי טע"כע לאו דאורייי' גם כי גיעולי כלי איסור אינן אלא דרבנן וכלי מדין הוראות שעה היתה וכמו שהוכיח הכ"ופ סי' צ"ח ואפ"ה אסרי' אב"י אטו ב"י והרמב"ם פי"ז מה' מ"א כ' קדירה של חרס שנתבשל בה בשר נבילה לא יבשל בה שחוטה באותו היום ולא אסרה תורה אלא ב"י ומד"ס לא יבשל בה לעולם עכ"ד, ונ"ל דלא ס"ל כרשב"א וגיעולי כלים לעולם אסורי' מה"ת ולכן נקט כלי חרס ותמה הכ"מ מ"ש חרס דנקט ונ"ל דהנה לכאורה לשי' הרשב"א הובא רסי' ק"ג דפגימת כלי שאב"י אינו פגום לגמרי שאינו ראוי לאכילת גר ואפ"ה מותר כיון שאין שם ממשו אלא טעמו ואין בטעמו להנאתו בטל לה ברובא יעי' במקומו, א"כ למה לי' לגמ' לומר אב"י לכתחלה אסורה מגזירה דאטו ב"י ולא קאמר משום דאין מבטלין אי' לכתחלה, וצ"ל לשיטתו משום כלי חרס שאין לו תקנה אם נאסרנה גם לאחר שהיי' מע"לע ותהי' צריכה שבירה אי לאו גזירה הוי מחשבי' לה לדיעבד וכ"כ התוס' בפסחים שם והנה אי הו"א כהרשב"א דגיעולי כלים לאו דאורייי' מ"מ הוי אסרינן לבשל בהן לכתחלה למ"ד דאין מבטלין אי' לכתחלה דאורייי' אבל בכלי חרס הוי שרי' לכן נקט הרמב"ם האי' לבשל בכלי חרס לומר דגיעולי נכרי' לעולם הוי דאורייי':

וע"ד הנוב"י דרוצה להתיר באי' דרבנן לאחר מעל"ע ותמה מעל' מפינכא דר"א דדם שמלחו ג"כ הוי דרבנן גם בעיני יפלא בעת קראי זאת בספרו ציינתי עליו כזאת אמנם להצילו שלא ילכד ברשת הטעות לפמ"ש בתשו' בית יעקב דהא דדם שמלחו אינו עובר עליו דוקא אם נשתייר במלחו שיעור מליחה דאז הוי הדם כמבושל והנה הש"ך כ' בסי' צ"א דאף לדעת הר"ן דקודם ששהה שיעור מליחה לא הוי כרותח דמ"מ הדם הנגרר אחר המלח נעשה רותח מיד ואין סברת הש"ך מתנגד לסברת הבית יעקב דוודאי הדם רותח ובכוחו ליכנס ולהבליע עצמו בכלי ובבשר אבל הוא עצמו איננו מתבשל עד שיעור מליחה דכל עיקר דמליחה לקדירה בכחו לבשל ילפינן מגמ' דמנחות דמליחת קדשים דהיא כמו לקדירה לבשל הדם יעי' בתוס' בשם ר"ת ולפ"ז מיד שהותחל הדם לזוב מכח המלח ונעשה רותת נכנס לתוך הפנכא ואז הוי הדם דאוריי' דעדיין לא נתבשל ואח"כ מתדבקת בדופני הכלי ולא יהי' בכח המלח אח"כ לבשלה ולחממה יותר והגע בעצמך דהא אין מליחה לכלים להפליט אלמא שאין בכח המלח שעל דופני הכלי להרתיח ולחמם הדם הבלוע המתדבק בדופני הכלי ונשארו שם באי' דאוריי' ועכ"ז לא העלתה ערוכה דעכ"פ איך נגזור אינו בן יומו אטו בן יומא הלא גם אם נשתמש בו בן יומא ברותחין שבכחו להפליט יתבשל הדם מחמת הרתיחה הלזו ויהי' דם שבשלו:

ידידו הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קיט

להנ"ל.

פאקש, ג' פ' משפטים תרל"ב לפ"ק:

ע"ד שאלתך אי מותר למכור עופות טריפות לתומרי אוכלי בשר טריפות במקום שבל"ז מצוי לאוכלי בשר השקץ והעכבר לקנות טריפות מזולתם:

הנה ידוע לך מש"כ תוס' והראש והגמ' ריש שבת דאף במקום שהי' יכול לקח בעצמו מכ"מ אסור מדרבנן לסייע ידי עוברי עבירה, ומ"שכ תוס' בע"ז דף וי"ו דאסיר להושיט למומרים דבר איסור לאכול דוקא אם לא יוכל לקח בלי הושטתו, כ' הש"ך יו"ד סי' קנ"א ומג"א סי' שמ"ז דנכרי ומומר לכל התורה שאני דאין אנו מצווין שלא לסייען או להפרישם מדבר עבי', ובזה מתורץ כל מה שהי' קשה להרב טורי אבן, דממה דאיתא בע"ז דף וי"ו דבדאית לי' בהמה לדידי' לית בי' משום לפ"ע מוכח דאפי' מדרבנן שרי', וא"כ בספ"ק שם דפ"הג ת"ל משום לפ"ע לשני דאי"ל לכותי שדה לדידי' אוי שמצוי לו לשכור שדות מגוים, ולק"מ דכותי למ"ד דגרי אמת הן אנו מצווין להפרישן מד"ע ואסור

לסייען אמנם בלא"ה יש לי לדון במה דאיתא התם בכותי דאסור מפני שנקראת על שמו ואם עביד בי' הכותי מלאכה בחה"מ יאמרו ששכיר יום הוא ושלוחו של ישראל, מה בכך אם עשאו הישראל שלית לעשות מלאכתו הלא אין שליח לד"ע, ומה"ט פ' הרשבא והובא בש"ע ססי' רס"ג שמי שקיבל עליו שבת מותר לצוות לישראל שלא קיבל עליו עדיין לעשות מלאכתו, וכיון דכותי לרשב"א גר אמת הוא ולא נגזר בי' שבות דאמירה לנכרי ומצד שליחות הא אשלד"ע, אמנם זה ליתא דאף דאשלד"ע לחייב המשלח מכ"מ אית עליו עונש בי"ש, כדאי' בפ"ב דקדושין, ולפי"ז המצווה לישראל חבירו צא והרוג והרג עפ"י ציוויו עובר על ב' דברים, האחד נענש על דם הנשפך עפ"י צויו, והשני נענש על דם שופכו שעבר על לאו דלפ"ע, [ויש לפרש בזה הפסוק בפ' מקץ, וגם דמו הנה נדרש, דבחשבם שע"י שמסרו אותו ביד ב"נ החשודי' על ש"ד נהרג ונשפך דמו, היו עוברים על לאו דלפ"ע, וגם דם הנשפך נדרש מעמהם] ולכן כאן אי הי' הכותי שלוחו לעשות המלאכה הי' עושה איסור בלי הלאו דלפ"ע, מצד שליחותו דע"פ ציווי שלו נתחלל המועד וא"כ במקום שאותו הכותי אלמלא לא שכרו זה לעשות מלאכתו בשדה שלו, הי' באותו יום מושכר לאחרים לעשות בשדותיהם, מה איסור יש [בלי סיועה לד"ע] מצד דע"י שעשאו שליח נתחלל המועד, הלא גם בלי ציווי שלו הי' נתחלל המועד ע"י אותו כותי בעצמו, וע"כ הא דאסרי' מפני שקראת על שמו הוא דאפשר דבלי שליחותו לא הי' מצוי לאותו הכותי לעשות מלאכת עבודת השדה באותו יום וא"כ איכא גם לפ"ע ועי' פמ"ג יו"ד סי' ס"ה דהביא בשם משפטי שמואל דאסור לומר שיעשה עבירה אף שבל"ז יכול לעשות, ואין הספר בידי לעיין בו, דנ"ל אם באותו שעה שעשה שליחותו, כגון שהדליק תנורו בשבת, הי' בל"ז מדליק תנורות אחרים לא הי' משום שלד"ע דנענש בי"ש, רק מדרבנן שמסייע ידי ע"ע:

אמנם לפי דברי הש"ך והמג"א דבגוי אי יכול לעשות בעצמו אין בו משום מסייע ואפי' לפ"ע דרבנן ליכא קשה קושי' היד מלאכי מהך דנדרים דס"ב דהיא קושי' עצומה, ונראה עפי"מ שראיתי שהועתק מתשו' ר"ב אשכנזי שהביא בשם הרדב"ז דהא דבלא קאי בתרי עברי דנהרא דלית בי' משום לפ"ע הוא דוקא אם הב"נ יודע שאמה"ח אסור לו וכן נזיר יודע שיין אסור לו רק רצונו לעבור על האיסור ואפשר שיחזור בו, אבל אי סובר המצווה לשוט לו דאין כאן איסור כלל ובוודאי יעשה מה שלבו חפץ, בזה איכא משום לפ"ע, ואין אותן הספרים מצויין בידי לעיין בעיקר דבריהם, ולכאורה תמוהים הם, דהא הגוי המקריב קרבנו לע"ז וודאי לא סבר שעושה בזה איסור אדרב' למצוה קאמכוון ומכ"מ אמרי' אי אית לי' בהמה לדידי' ליכא משום לפ"ע, וצריך לומר לדבריהם דגם כאן בדאי"ל

בהמה לדידי' אפשר שלא יקריב אותו בהמה שקנה, כ"א יקריב בהמה דידי' שע"י זה שקנה בהמה אחריתי לצורכו, הוא מקריב הראשונה, וא"כ במקום שאין לו בהמת עצמו רק שהי' מצוי לו לקנות מאחרים, א"כ בוודאי לא יקריב רק הנמכרת לו בזה איכא משום לפ"ע דאוריי' וא"כ מתורץ קושי' יד מלאכי דאותו גוי דקנה אבא מר"א לא הי"ל עצים לדידי':

המורם מכל הנ"ל דוודאי אסור לישראל להמציא בשר טריפה לאוכלי נבילות וטריפות, אמנם אם הוא מומר לכה"ת כולה משמע מדעת הש"ך סי' קנ"א דאין אסור לסייעו לידי עבירה אבל החו"י בתשו' קיהה בזה, וודאי דיש לו דין ישראל דחוששין לקידושיו, ואם הי' יכולת בידינו היינו מצווים להפרישו, וכ"ש שאסור לסייעו לעבירה, ועי' פמ"ג שהבאתי:

תשובה קכ

להנ"ל.

ע"ד שאלתך אי יש היתר להניח גוי מוריק יין מכלי אל כלי אחר ע"י מיניקת כפופה שקורין צוקהעבער אי מקרי כחו של גוי או נימא כיון שגוי אינו עושה אלא שואף האוויר של הכלי לעצמו, וממילא היין עולה ולא מקרי כחו. הנה זה כמה שנשאלתי על כיוצא בו שיש כלי שא"צ האדם לשאוף האוויר ע"י מציצת פיו כ"א ע"י גלגל שמוריק האוויר מן המינקת, ונסתפק השואל אי הוי כח ראשון או כח כחו, והשבתי אז בקיצור שאין שום נ"מ דלכתחלה וודאי אסור לעשות ע"י גוי ובדעיבד שרי היין אף בשתי'. ואפרש לך שיחתי, הנה בדעיבד אף אי הוי כח ראשון אין אוסר לדידן דעכו"ם שלנו לאו עע"ז הן, וכמ"ש הש"ך סימן קכ"ה סק"ב, ואף שהטו"ז שם חולק עליו, וכתב כן בפירוש בסי' קכ"ד סקל"ב, דבריו תמוהי' וכי יגרע כחו ממגעו ע"י ד"א, הלא במגעו ע"י ד"א דבגוים דדהו אפי' בהנאה אסורה ונחתינין תרי דרגא להתיר בגוים דידן אפי' בשתי', ובכחו דגם לדדהו אינו אסור אלא בשתי' למה לא ניחות חד דרגא להתיר בדידן בשתי' ואף שהטו"ז שם בס"ק למ"ד התפלא באמת על הטור דמתיר כחו בהנאה, אבל עם תמיהתו לא מלאו לבו לחלוק על הטור, וקם דינא דכחו אינו אוסר בהנא' ועוד דגם לפי סברתו עכ"פ לא יגרע כחו ממגעו ע"י ד"א:

ולחומר הנושא נראה ליישב סברתו, דהנה ידוע דשני גזירות היו כמ"ש בראשונים מתחלה גזרו על יינם כמו על פתן ושמנן משום בנותיהן, והנה בכלל גזיר' זו הי' מגען ביין שלנו, כדי שלא יבואו לשתות במסיבה א' מיינו של ישראל או זה מיינו וזה מיינו, וע"י

שצריך להתרחק ממגעו לא יתחבר עמו לשתות, ואח"כ גזרו על יינם ועל מגען מחשש דלמא נסכו לע"ז ונאס' גם בהנא' והנה ממה דפסקי' דמגען ע"י ד"א אוסר בהנאה ע"כ דאית בי' משום חשש ניסוך, דצריך לומר דדרכם לנסך ע"י שכשוך בד"א אבל נראה דלתקנה טרם דגזרו משום חשש ניסוך ולא אסרו מגען רק בשתיה משום בנותיהן לא נאסור מגען ע"י ד"א כלל, דאין שום סברה לומר דע"י שהושיט הגוי קנה לחביות יבוא לידי יחוד עם בנותיו, ולכן דאין בזה משום בנותיהן ורק מחשש ניסוך אסרו, עכשיו דבטל זה הטעם בטל הגזירה ולא אסור בהנאה, ועל השתי' לא גזרו מעולם, אבל בכחו של גוי דהיינו הורקה מכלי אל כלי דלא אסרו מעולם בהנאה מטעם דאין דרכם לנסך שלא בפני ע"א ע"י הורקה לספלים רק ע"י שכשוך כמ"ש הרא"ש בפרקין, והא דאסרו לשתות משום גזירת בנותיהן, דכן דרך השותין במסיבה אחת לאחר ששתה אחד והוריק את כסו ממלא הכוס לחבירו, לכן גזרו שאם ישתו במסיבה אחד וימלא הגוי כוס לישראל לא יהי' הישראל רשאי לשתות, וממילא יתרחק ממסיבתם ויתפרדו ולא יכשלו. ולכן גם בגוים דידן דלא בקיאי בניסוך אסור הורקתן מטעם בנותיהן כן יש ליישב ע"צ הדוחק שיט' הטו"ז, אבל האמת אינו כן דכחו דאסור בשתי' לא משום בנותיהן אלא דגזרו כחו אטו מגעו שכן נראה מלשון הפוסקי' [ולא קשה דהוי גזירה לגזיר' די"ל עפי"מ שכתב הרמב"ן דלהרחיק מהם ומהמונם עשו משמרת למשמרת. עוד י"ל עפי"מ שמוכח מתוס' שבת דף קכ"ב גבי גוי שעשה מלאכה בשבת אם בשביל ישראל דאסו' מטע' גזי' שלא יאמר לו לעשו' דס"ל דהיכי דהאיסו' דרבנן יש לו עיקר מדאורייתא הוי כדאורייי' לענין זה דגזרינין ד"א אטו דדהו, כן כ' בעלי הכללים, ויי"נ הוי עיקרו מדאורייי' שכן כ' הב"י יו"ד סי' צ"ט בשם הג"מיי דאין לבטל יין הנאסר משום כחו דגוי לכתחלה דהוי כאי' שי"ל עיקר מהתורה דכתיב ישתו יין נסיכם עכ"ל] וכיון דאינו אסור אלא אטו מגע לא החמירו כ"כ לאסור גם בהנאה, ולכן לדינא וודאי הדין עם הש"ך דאם גוים בזמה"ז אינם אוסרים במגען ע"י ד"א בשתיה במקום הפסד כ"ש דאין כחו אוסר בשתי' במקום הפסד מועט:

ועוד אמינא דאף אי יהיבנא להרב טו"ז טעותי' דכחו אוסר גם בזה"ז, מכ"מ בנ"ד אין לאסור בדעיב' אף אי נימא דשאיפת הרוח הוי כחו, דהא הגוי עוסק בעבודתו וטרוד כמו מדדו ביד דאין הוכחה דכוונתו לנסך, ובמדדו ביד אף דהוי נגיעת ידו ממש דעת הש"ך סי' קכ"ד סקמ"ט דשרי בשתי' בגוים בזה"ז, ושכן כתב הב"ח באות ך' והטו"ז דאוסר בס"ק ל"א בזה"ז בטרדא כ' שם דמכ"מ מודה לדינא דב"ח כיון שאינו אלא כחו א"כ הה"נ, דוק ותמצא, גם אין לחוש בדעיבד לסברת הר"ן שהובא בטו"ז סי' קכ"ד ס"ק ל"ב דלדידן דקיי"ל דבפיו עושה יי"נ וכל מה שבחביות הוי כבסיס ליין האסור, וטעמא דידיה משום

דפסק ניצוק חיבור ועיין בנק"הכ ואנן קיי"ל לענין ניצוק דאין מקילין כ"א בהפ"מ, דז"א דכבר כ' תוס' ורא"ש ומרדכי וכמעט כל הפוסקים דניצוק לא חמיר מאלו נתערב, ולכן לשי' הר"ת דסתם יינם אינו אוסר אלא עד ס' גם אי עירה לכלי שיש בו מעט יין פחות מס' אינו אוסר החביות, וכיון דקיימ"ל בסי' קל"ד כשיט' הר"ת דסתם יינם בטל בס' גם ניצוק אינו אוסר, אף דהש"ך שם ס"ק ט"ו חוכך להחמיר לכתחלה בלי השלכת הנאתו לים המלח עיי"ש, מכ"מ גם בזה יש להקל בניצוק עפימש"כ הגמ"יי הובא בש"ך סס"י קכ"ו דאף למאן דמחמיר בתערובות סתם יינם אבל ניצוק בטל לכ"ע, וגוף דברי הר"ן תמוהים אצלי דכתב בברייתא דאגרדמים דרבנן אזלי' לטמייהו דאסרו סתם יינם במשהו שכן מסיים בתוספתא דטפת יין אוסרת במשהו, אבל לדידן דקיימ"ל כרשב"ג לא שוו דינייהו דבטועם מן הכוס לא אסור אלא מה שהוחזר לחביות ובקדח מהתניקות כל היין אסור, וקשה לי כיון שראה מה שכתב בתוספתא דפרק ח' בהך דאגרדמים דז"ל שם קדח במניקת נפל ממנו טפה כ"ש אסור' דטפת יין אוסרת במשהו, וא"כ לפי דברי הר"ן גם בלא נפל ממנו טפה אסורה כולה, וגם על הרא"ש ק"ל שכ' בפרק בתר' להקשות אמאן דסובר ניצוק חיבור מהך דאגרדמי' דלמה לי טפה, ותי' דאיכא למימר דהך סיומא לא קאי אלא אטעם מן הכוס והוחזר, וגם ע"ז קשה דא"כ למה נקט נפל ממנו טריפה וצ"ע:

אמנם לכתחלה וודאי לא ארוך לעשות כן ע"י גוי, לא מיבעי אי נימא דשאיפת האוויר הוי כחו, וכח נכרי שבז"הז גם בדעיבד לא שרי אלא במקום הפסד כמ"ש הש"ך סקע"א, ולכן גם במאשין הנזכר דע"י גלגל שמגלגל הנכרי נשאף הרוח והוי כח שני, הלא כ' הש"ך סי' קכ"ה סק"ד דאפי' בעשר כחות אסור, אבל גם אי נאמר כפי סברתך דלא הוי כח אלא גרמא בעלמא, מכ"מ הרי צד האחד של המינקת הכפופה תחובה בחביות של יין והוא נוגע עכ"פ בפיו באותו המינקת, וכיון דקי"ל דבפיו עוש' יי"נ והוי נגיעת פיו, כנגיעת ידו ממש א"כ הוא נוגע בגופו ביין ע"י המינקת, ומגע ע"י ד"א לא שרינין גם בגוים דז"הז אלא במקום הפסד ואף אם מתחלה תחבו הישראל לתוך החביות המליאה להיין טרם קרב אלי' הגוי, דיש לצדד לזה סברת הריב"ש שכל שקדמה נגיעת הקנה ביין לנגיעת האדם בקנה לא הוי מגע ע"י ד"א, ואף דהריב"ש לא החליט זו הסבר' מכ"מ כתב הש"ך בס"ק נ"ז דכגון זה יש להתיר בגוים דידן אף שלא במקום הפסד, מכ"מ לכתחלה נ"ל דאסור גם בכה"ג כמ"ש הטו"ז בסי' קכ"ד סקל"ד, וראיה לזה דאף מגע גוי ע"י ד"א שלא בכוונה וקדם הד"א למגע של גוי דאסור לכתחלה ממש"כ תוס' דף ס' ורא"ש שם בשם ר"ת בברזא שהיתה רפויה בחביות והדקה נכרי דשרי מטעם דאין דרך ניסוך בכך, וקשה הא בלא"ה הוי מגע גוי ע"י ד"א שלא בכוונה שאינו מתכווין רק

לסתום כמ"ש הרא"ש שם בסמוך שיכול הגוי להדק הנעורת בסכין, וגם קדמה נגיעת הברזא ביין לנגיעת הגוי בברזא, ולמה צריך הר"ת לסברת דאין דרך ניסוך אע"כ כמש"כ דבלי טעם זה הוי אסור לכתחלה:

אבל בעיקר הספק אי זה הוי כחו של נכרי, או נימא דכחו לא הוי אלא מה שנעשית ע"י מלאכתו והפחת רוח לא מיקרי מלאכה וכדאמרי' לענין שבת דתקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה, וא"כ אם הגוי הי' ע"י הפחת רוחו מוציא היין מכלי אל כלי לא הי' אסור, וזה וודאי אינו דאף דלא מקרי מלאכה לענין שבת משום דכתיב מלאכת עבודה, ועי' פני' רפ"ד דר"ה דסובר דאף דלא הוי מלאכה לחייב עליה מכ"מ יש בו אי' תורה, וכן מצינו לענין נזקין דהפחה מיקרי כחי, והוא בב"ק דף י"ז ע"ב תרנגולין שהיו מפריחין ברוח שבכנפיהן משלמין ח"נ דכחו סומכס א' נ"ש עכ"ל וכן שם דף י"ח ע"ב תרנגול שהושיט ראשו לאויר כלי זכוכית ותקע בו ושברו וכן סוס שציף וחמור שנער ושבר דפליגי בפלוגתת סומכס ורבנן ואמרינין שם דתרווייהו ס"ל כחו כגופו דמיא רק דלרבנן ח"נ צרורות הלכתא גמירא לה, אלמא דהפחת רוח הוי כחו ממש, והא דמותר לטלטל מוקצה ע"י הפחה, היינו משום דטלטול זה הוי כלאחר יד, וכן כ' בתשו' מהרי"ל והובא ברמ"א סי' ש"ח:

אבל מה שיש לספק בזה משום שאיני דומה להפחתו שאף שרוח שהפיח אין בו ממש מכ"מ נעשה ע"י כחו משא"כ בזה שאינו עושה שום דבר ביין רק ששואף האויר שהי' בהכלי וע"י שנתרוקן הכלי יעלו שם המשקין למלאות המקום הריקן, ואם הי' מתחלה הכלי נתרוקן מהאויר הי' שם עולה מתחלה רק שכובד האויר שהי' בו מונעם מלעלות והסיר הוא המניעה יעלו מעצמן ויש להסתפק אי זה מיקרי כחו, ואין להביא ראי' מכתובות ד' ס' גונח יונק בשבת דהוי מפרק כלאח"י, ולפי סברי זו למה צריך לומר דהוי כלאח"י הא בל"ז הוא לא עשה מלאכת הפירוק רק ע"י מציצתו בהדד שאף הרוח שהי' בו והחלב נתפרקה מאליה למלאות הרוקן די"ל דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה מידי דהוי אזורה ורוח מסייע כדאית' בב"ק דף ס' ובב"ב דף כ"ו, ועיין מ"שכ בס' א"העוז בסי' שכ"ח להשיג על המג"א דסי' רנ"ב בנותן חיטים ברחיא דמיא דחייב חטאת [אבל כעת צ"לע דא"כ מאי פ"הג בשבת דף ק"כ ע"ב דר"י אדר"י דאוסר גרם כיבוי ומתיר גרם מחיקת השם והא יש לחלק דשבת מלאכת מחשבת אסר' תור']:

ולכן להעריך בשב' את הוועקאוהר להלהיב מאלי' שלהב' להדליק הנר וודאי דאסו' מה"ת דהוי כרחי' דמיא, אבל להעריכו מע"ש לא גזרי' אטו שבת אף דאי עביד בשבת חייב חטאת אלא לב"ש שבת דף י"ח וי"ט אבל ב"ה לא גזר ואין שום חשש רק למאן

דפסק כרבה בנתינת חיטים לרחיים גם לב"ה אסור משום השמעת קול, אבל כבר כ' האגור הובא בד"מ וברמ"א סי' רנ"ב דאף לשיט' זו מותר להעריך כלי המשקלות אוהר אויפציהען וההנ"נ:

והנה בסוגי' דאגרדמים הביא הרא"ש ירושלמי אי גוי עושה בפיו יי"נ ופליגי אמוראי, ובריייתא זו למ"ד דאין עושה יי"נ מיירי בהחזירו נכרי, ולמ"ד עושה אפי' בהחזירו ישראל ע"כ. והנה למ"ד דאין עושה נסך בפיו אם החזירו ישראל לא הי' נאסר וקשה למה הא הועלה על ידו לתוך המינקת והוי כמו שהוריק מכלי אל כלי דמקרי כחו, ולדעת המתירין כחו בהנאה א"ש אבל לשי' הרשב"א דמה שבא בכחו אסור בהנאה, קשה וגם למ"ד דעושה נסך בפיו דאוסר בתוספ' מטעם הטפה הנופלת ולמה צריך לנפילת הטפה, הלא בא ע"י כחו להכלי אלא ה' נראה להוכיח סברתך דכיון דהוא לא העלה היין ע"י כחו רק שאף את האוויר שהי' בתוך הכלי והסיר המונע ועלה היין מאיליו ולא מיקרי כחו, והוכחה זו כ' הנוב"י במ"ק ל"ט אבל א"כ קשה לי איך קאמר בירושלמי דלמ"ד אין עושה בפיו נסך מיירי בהחזירו נכרי, דהא תינח טעם מהכוס והחזירו אבל בקדח במינקת שהועלה היין ע"י ששאב האוויר אל עצמי, ולהחזיר להחביות א"צ לנפח ולנשף בהכלי כדי שיוחזר רק מיד שפוסק מלשאוב עוד ומסלק פיו יורד מאיליו מחמת כובד הרוח אשר ישכון עליו ולמה יאסור הלא הוא לא הוריד היין לחביות ולא עשה מאומה, ולדעתי אין לייחס איליו מעשה הירידה ומתחשב יותר נעשית מאיליה ממעשה העלי' ע"י שאיבת האוויר, ועוד הא בהסרת הברזא מהחביות והיין יורד לכלי אחר לכ"ע מיקרי כחו והלא הוא לא נגע ביין ולא סייע כלל להרקה זו מכלי לכלי רק שהסיר המונע וקושי' הנ"ל של הנוב"י לק"מ, דהנה טעמא דמ"ד דאין עושה בפיו יי"נ לאו משום דפיו לאו כידו הוא, דוודאי אין לחלק בין אבר א' לחבירו, ובכל אבר שעושה הוי כמעשה ידיו שכל אבר ואבר חלק מחלקי גופו, ורק בניסוך ברגל מצינו פלוגת' משום דהוא דרך ביזיון [וכמו שמצינו בפ"ב דשבת לענין מצוה דאסור לכסות דם ברגלו שלא יהי' מצות בזויות איליו] רק דטעמא דמ"ד דאינו עושה יי"נ בפיו משום דסובר דבשעת שתיה הוא טרוד בעבודתו ולטעום טעם היין ולא לנסך מתכוון, וכן מצאתי מפורש בס' משמרת הבית להרשב"א זלל"ה וא"כ לא קשה כלל קו' הנוב"י דלכן צריך להחזרת הגוי ולא אסור משום כחו דהוי כחו שלא בכוונה, ורק קושייתו למ"ד דעושה בפיו יי"נ למ"ל נפילת הטפה הלא כל מלוא המינקת נאסר ע"י כחו עדיין קשה, הנה מלבד דכבר כתבתי דקושי' זו גם להרא"ש והר"ן קשי' י"ל כיון דכ"ע מודים באגרדמים דשכשוך גרוע הוא כמ"ש תוס' ורא"ש וכל הראשונים אף דאין הוכחה רבה דאין כוונתו לנסך ול"ד למדדו ביד מכ"מ

גרוע הוא שכשוכו משארי מגעות אף דלא מהני לפי האמת להתיר עי"ז מגעו כמו שסבר רבא מתחלה אבל לענין כחו דמקלינין בי' טפי ממגעו, דהא בלא כוונה מגעו אסור בשתי' וכחו מותר אף בשתי' לכן גם שכשוך הגרוע הלזה דאיכא קצת הוכחה דלא הי' כוונתו לנסך הי' מהני כן נ"ל, והנה הוכחתי שגרם הורקה מכלי אל כלי ע"י שאיפת הרוח מיקרי כחו ממש ולא כנוב"י:

תשובה קכא

פאקש, ב' דפ' תצוה ח' אדר תרכ"ח לפ"ק:

החיים והשלום להרב מו"ה עמרם בלוהם נ"י האב"ד דק"ק מאדע יע"א:

ע"ד שאלתו במעשה הבאה לידו במטהר יין של נכרים והחתים כל החביות בחתימותיו, ולקחו ב' ישראלי' את היין מ' חביות א' לקח כ"ד וא' הגיע לחלקו ט"ו, ואחת שמלאו ממנו, החסרונות של החביות נשאר לגוי, והלוקחים שפכו כ"א מהם יינם על הענבים היבישים כדרכם במדינה הלזו, ועכשיו אומר המטהר כי שכת לחתום חביות אחת והלך לו עד שבא הערל בעל היין אחריו להחזירו וליתן חותמו על אותו החביות הפתוח, ואם נאסור כל היין יגיע להפסד גדול לכל א' מהן, ע"כ דברי שאלתו, והנה מעכ"ה האריך להרבה בחריפו' ובקיאות נפלא, אבל בגופא דעובדא קיצר הרבה, לא הודיע אם המטהר המעיד אמר כן בשמצאם בפעם ראשון, דמדכ' בפלפולו דלדעת הש"ך סקט"ז דאף דהסכים לדעת הרשב"א דלא בעינין שיאמר נתנסך לפניך מכ"מ בפועל דחזק' דמזהיר זהיר א"נ אלא בשתיקת הבעלים מחמת הודאה, עכ"ד משמע דעובדא הוי דלא א"ל בפעם הראשון שמצאו דבזה מירי הש"ך ואח"כ כ' מע"כ דלדעת הרא"ש נאמן אפי' אינה עוד בידו כיון שהי' בידו וזהו דוקא אם א"ל בפ"א שמצאו, על כן לא ידענא עובדא היכי הוי, גם לא כ' מר אי ידעי' דעכ"פ הי' רוב מן היוצא מהענבים יבישים נגד היין ששופכים עליו. ועכ"ז אני אומר לענ"ד שאין כאן מקום לחוש כלל ומכמה טעמים, והוא כיון דבזה"ז אין אנו חוששין רק שנגעו לשתות או לשארי הנאות, ובזה שאין לחוש להחליף רע בטוב, ואם שתה ממנו ע"י קנה חלול כבר נתבטל היוצא מפיו בס' ואין לספק רק לשמא אחרי שהוציא בהמינקת וסתם פיה למטה שנעש' כל היין שבתינקת איסור, דלמא החזירם להחביות, ולא הי' בחביות שלא נמלאה עוד ס' כנגדו:

טעם א' **אף** שכ' הש"ך בדיני ס"ס אות י"ח דמדכ' א"וה גבי גבינות דחיישי' לשמא הוחלפו ע"כ דעשאו לספק דשמא הועמדו בעור קיבת נבילה כוודאי איסור דאוריי' א"כ ע"כ נאמר ג"כ תדחייסי' לגבי יין של ישראל דנתייחד אצל הגוי לשמא החליפו בייניו

או שתה דס' דלמא שתה מהן הן כוודאי איסור דאוריי', מכ"מ מצינו גם גבי גבינות דגוי דבחשש תערובות שלהן אמרי' שאני אומר כמו שהביא הש"ך מת"ה הארוך רסי' קי"א סק"ב, א"כ ה"ה ביין שאפשר לספק דלמא שתה מהן אם נפל לאחד מב' קדירות וא' של איסור הייתי אומר בזה שאני אומר, ומכ"ש אם ספק אם נתערב ממנו כלל, דלענ"ד קיל עוד מג' דינים המבוארים שם, דאף לדעת הטור והש"ע דבכל ג' דיני' המבוארים שם בעי' שלא נתרבה האיסור על ההיתר, דלא כמבואר בתהה"א לחלק כמ"ש הש"ך שם סק"ו, מכ"מ גם הם לא החמירו אלא בהוחזק עכ"פ שנפל לא' מהם אף שלא נודע אם נפל האיסור, אבל בזה שלא נודע אם נפל כלל גם הם מודים, לכן בנדון דידן אף אם עשאו לספק אי שתה ממנו הגוי כוודאי של תורה, מכ"מ זה הספק אם לאחר ששתה ואסר היין שביוק' אם החזירו לחביות בזה לא מחמרינין להחזיק ריעותא. וראיתי בפמ"ג במשבצות שם סק"א, שכ' וז"ל וקדירה של היתר ולפני' איסור וא"י אם נפל לתוכה מותר מטעם ס' דרבנן לקולא" עכ"ד ואני מסתפק מאד אם לא נוכל בכה"ג להקל גם באיסור דאוריי' מטעם דמוקמי' הקדירה דהיתר אחזקתה דלא נאסרה, דדוקא בג' דינים המבוארים א"א לדון מטעם חזקה כיון דאתרע בנפילה משא"כ בזה דעל עיקר הנפילה דייניין ומדברי תוס' יבמות ס"פ הערל דבקדירה אחת לא אתרע כ"כ ונוכל לאוקמי אחזק' ואפ"ה לא היינו מקילין בדאור' מכ"מ אף דלא אתרע כ"כ החזק' כמו בב' נפילות אבל עכ"פ כיון דהוחזק הנפילה בפנינו לא רצו לסמוך אחזקה בדאוריי', אבל בזה דלא אתרע כלל, אפשר דמהני, וממה דאין חוששין לשמא גיררה חולדה אפי' באותו בית דליכא משום אין לדבר סוף וכ' תוס' פסחי' דף ט' ע"א ד"ה כדי דמיירי בלא בטלו, אין להבי' ראי' לדברי דאף באיסור דאו' מוקמיני' אחזקה, דאפשר דהתם הטעם דאתי ספק דלמא אכל ומוציא מידי ספק דגרירה, יעי' שם במהרש"א:

והנה בסי' ק"ז הובא בשם הסמ"ג בקדיר' שנתבשלו בו ביצים או דגים ונמצא א' מהביצים שיש בהן אפרוחו או א' מהדגים מהטמאים שיש לאסור מחשש דלמא נשארו לבסוף שלא הי' ס' נגדן לבטל ומכ"מ אין לאסור הכלים דמוקמינין להו אחזקתייהו, ונתקשו בו השואל והמשיב בתשו' מהרי"ל סי' קס"ה והובא ג"כ בש"ך שם סק"ב, ולפי דעתי יש לחלק בפשוט דוודאי הביצים והדגים דוודאי בלעו מה שפלטו האיסורים אלא דס' אי בלעו כ"כ כדי לאסור, א"א לאוקמי אחזקתייהו, דאתרע החזקה ע"י בליעותן האיסור, וכן קדירה שבלעה איסור אם נבשל בהן היתר אח"כ צריך ס' לבטל כל הכלי דלא ידעי' כמה בלע, כיון דוודאי יש כאן בליעת איסור רק דלא ידעי' אי כ"כ כדי לאסור משא"כ בקדירה זו שנתבשלו בו בפעם ראשון אותן הדגים או הביצים שמספקינין בהו

אי נשארו באחרונה אי הדר נבשל באותו קדירה תבשיל אחר אין לחוש דאוקמי אחזקה דאנו מסופקים אי לא נשארו הדגים הטמאים באחרונה אין כאן נפילת איסור כלל בהאי תבשיל. ואפשר לומר דלכן אי הוחזק נפילת איסור רק דספק לן אשיעורו אי כדי לאסור דלא מוקמינין אחזק' משום דכשם דאי הוי כדי לבטל הוי נהפך האיסור להיתר כן אי לא הי' כדי לבטל הי' נהפך ההיתר לאיסו' ומה לי אי נוציא ההיתר מחזקתו שלא נכלה או נוקים האיסור אחזקתו שלא כלה, [כמדומה לי שכן ראיתי בספר] ובסברה זו יש ליתן טעם למ"שכ המרדכי והובא להלכה בש"ע א"ח סי' תנ"א סעיף כ"א בחביות של שכר, דכיון דהיתירא בלע לא אמרי' לא ידעינין כמה נפיק מיני', ותמה הח"י מה לי אי היתירא או איסורא בלע כיון דלא ידעינין, אכן לפי הנ"ל יש לומר כיון דגם בספק אי' דאורייי' הוי לן לאוקמי ההיתר אחזקתי' שלא נתהפך לאיסור, אכן נגד זה יש גם להאיסור חזקה שלא כלה איסורו, וזה לא שייך כ"ז שהוא בהיתירו עומד ע"כ אם עירו החביות קודם פסח אין לחוש דלמא בלע מקודם יותר משיעור ס', אכן כ"ז להתלמד במק"א, אבל בנד"ז ל"צ לזה דלא עדיפי מגבינות גוי דסמכי' בהו לקולא:

טעם ב' עוד טעם להתיר אף אי הי' ברור לנו דגוי שאב יין ע"י קנה חלולה והחזירו לחביו' שלא היתה מליאה ולא ידעינן אי הי' ס' נגד האסור וטרם שנולד לן האיסור מלאו החביות וא"א לעמוד עליו אי הי' ס' טרם שנתמלאו והוי כאי' דרבנן שנפל אפי' לאינו מינו ונשפך דאם ידוע דהי' רוב וס' אם הי' ס' דספיקו לקולא, ואפי' הי' חסור היין מדאורייי' כיון דנפל למינו ומה"ת ברובא בטיל הי' מותר בנשפך כמבואר כ"ז רסי' צ"ח, וא"כ ה"ה הכא דנתמלא קודם שנודע התערובות נלענ"ד דשפיר דמי לנשפך, שאין הספק מחמת חסרון בקיאות, זה לדעתי פשוט, אבל אם אי הי' ידוע לאיזה חביות ששפך היין שבמינקת, והי' נודע לנו טרם שנתמלא ג"כ לא היינו חוששין כיון שאין הספק רק מחמת חסרון בקיאות המדידה של יין ההיתר כ"א גם מכח דלא ידעי' כמה יין הי' במינקת אי מלא או חסר הי' וגם גודל המינקת אין ידוע לנו, וכ' במנ"י כלל פ"ה אות מ"ז בשם תשו' אמונת שמואל דאם אינו ידוע כמה הי' מהאיסור שנפל לתוך התערובות כגון ששמו גוי או קטן איסור בקדירה ואין ידוע כמה רק שזה ברור לן שרוב מן ההיתר מתירין באי' דרבנן או בשיעור דרבנן, וצריכין לחלק בין כחל דג"כ הספק על נפילת האיסור וכמותה משום דבזה אקראי בעלמא הוא ולכן אין לספק כלל בנד"ד כיון דאיסורו דרבנן וגם שיעורו דרבנן כיון דמה"ת בטל ברוב ולדעתו דמי לנשפך כיון דנתרבה קודם שנודע התערובות, וגם אי לא הוי כנשפך מכ"מ כיון דהס' על כמות האיסור דדייניין הספק להקל:

אמנם יש לי לדון איך הי' הדין אם הי' ידוע כמות האיסור והיין עודנו לפנינו ואין אנו בקיאין לשער איך הי' הדין, וטעם ספיקתי כמו שאבאר, הנה קיי"ל דאף אי' דרבנן אי נתערב לח בלח במינו צריך ס', ושגגה פלטתו קולמסו דהכ"ופ בדיני ס"ס במ"שכ על דינו דהאגור שהביא בשם הש"ך דלא בעי ס' בדרבנן והש"ך לא כ' כ"א ביבש ביבש בא"מ דל"ב ס' בדרבנן, אבל מב"מ בלח אמת שכן הי' דעת האו"ז המובא בתורת חטאת כלל כ' אות טי"ת, אבל הת"ח כ' עליו דדעת הרא"ש פ"ק דביצה דאף בדרבנן צריך ס', אף שהתנ"י כ' שם דהב"ש תמה על הת"ח דמהרא"ש לא משמע מידי, לענ"ד נראה ליישב, דהנה הרי"ף כ' דעצים שנשרו מהדקל ביו"ט אסור להסיקן ביו"ט משום דהוי להו נולד ואסרי להו רבנן גזירה משום שמא יעלה ויתלוש, והראש העתיק דבריו אלו מבלי להוסיף עליו שום דבר, וכ' המג"א סי' תק"ז דמשמעות לשון זה דחד טעמא הוא, ור"ל כיון דלא נתלש מעיו"ט לכן גזרינן משום שמא יעלה ויתלוש, ודבר תמוה הוא דא"כ קשה באמת למה שבקו הריף והרא"ש לאיסור מוקצה החמור כעין דאורייי' כמ"ש המהרש"א בשם הת"י דלכן אפי' בספק מוקצה החמירו מה שלא מצינו בשום אי' דרבנן ונקטו איסור הקל, דהא במוקצה דמחובר גם ר"ש מודה ולכאורה רציתי ליישב ולומר כיון דכל רבותא דרב מתנא דאף דהוי דשיל"מ מכ"מ בטל משום דמקלי קלי איסורא, דאי לא בטיל יאסור הפת משום שבח עצים האסורים שבו, ובאמת כ' תוס' בכמה מקומות דבאיסור מוקצה דלא אסירי בהנאה ל"ש שבח עצים וכבר נתקשה בזה הפמ"ג י"ד במשבצות סי' צ"ט סקי"ב ולתרץ קושי' זו כ' הריף והרא"ש דמלבד אי' מוקצה יש ג"כ איסור דשמא יעלה ויתלוש ומשום גזירה זו וודאי דכל הנאותים של העצים אסרו דאי נתיר להו ההנאה שבאה מן ההיסק יעלה ויתלוש כדי להנות, ותמי' לי איך נעלם זה מעיני הבדולח של הפמג"ד הא לא נתנו עצים אלא להסקה ואי נתיר להסיק, מאי אסרו חז"ל גבי עצים משום גזיר' זו, אמנם גם בל"ז אי נמי לא הי' איסור אלא משום מוקצה ג"כ לק"מ קושי' הפמ"ג עפי"מ שכ' הרשב"א בשבת דף כ"ט להקשות הא דמסיקין בכלים הא כי אדליק פורתא הוי שבר כלי ונהנה ממוקצה וכ' דמוכח מזה דמוקצה מותר בהנאה דאתי ממילא ולכן כיון שבשעה שמתעסק בו הוא שלם אף שהתבשיל מתבשל אח"כ משבר כלי לית לן בה, רק להסיק בשבר כלי אסור דההנאה הבאה לו ע"י תשמישו אסרו חז"ל כמו שאסור לסמוך בו כרעי המטה אף שאינו מזיזו עכ"ד וכ"כ המג"א בסי' תק"א סקי"ב, וא"כ הדרא קושייתו אהרי"ף והרא"ש לדוכתי' למה שבקו איסור החמור, והנה על הרי"ף י"ל דסובר לשי' התוס' דלא שרינין לבטל לכתחלה רק איסור קל שאין עיקרו מדאורייי' לכן תרומת פירות דרבנן אין מבטלין וא"כ מוכח דהא דשרי לבטל עצים שנשרו דמיירי שהיו רעוע

מעיו"ט ועומד ומצפה שיפלו דלא הווין מוקצים ולא אסיר' אלא משום גזירה, דאי הווין מוקצין הלא חמירא איסורייהו מעיגולי פירות דהא ס' מוקצה אסור וס' תרומות פירות לקולא, אמנם על הראש דלא ס"ל לחלק בין יש לו עיקר מדאוריי' לענין ביטול לכתחלה רק הא דאסור לבטל עיגולי תרומה משום דלא מקלי והמה בעין קשה אמאי העתיק דברי הרי"ף, ומזה הוכיח הת"ח דס"ל דאיסור מוקצה לא הי' בטל ברוב כ"א בעינין ס' [וזה לא כמג"א שכ' בס"ס ש"י דאפר מוקצה לא בעי ס' באפר מוכן משום דעיקר איסור מדבריהם, וכ"כ ג"כ בסי' רצ"ח סקכ"ח, ולדעתי חמור מאי' דעיקרו מדאור'] רק אי אינן מוקצין ולא אסירי רק משום גזירה דאין להם שורש ועיקר בדאוריי' דבזה כ"ע מודים דבטילי' ברוב כדאי' בסי' קי"ב בפת דגוי ובבישולי נכרים, עכ"פ יצא לן דקיי"ל דמב"מ בלח בעי' ס' אף בדרבנן והנה באי' דרבנן בא"מ ולא ידעי' אי יש ס' החמירו בכחל, וגם באי' תורה במינו דידוע שיש רוב וספק אי יש ס' החמירו אי הוא לפנינו ואי אפשר לעמוד על שיעורו, אמנם באי' דרבנן שנתערב במינו בלח ויש רוב היתר ומסופקים דאפשר דגם ס' יש נגד האיסור, דהוי תרתי אי' דרבנן וגם שיעורא דרבנן, בזה אני מסופק דאפשר דבזה לא החמירו ומצינו חילוק זה ביבמות דף פ"ב לר"ל דבדרבנן ג"כ בעי ריבוי' וס"ל דלא אמרי' שאני אומר כ"א בדאיכ' תרתי אי' דרבנן וגם שיעורי דרבנן, ואנן קיי"ל כר"י דספק דרבנן בתערובות בחד סגי, אמנם ספק דתלי' בחסרון ידיעה אפשר דהוי לדידן כשאר ספק בתערובות לר"ל דבעינין תרתי:

והנה הב"ח בסי' ע"ד כ' בטחול שלא ניקרו מחלב שבו דאם אין ידוע אם הי' ס' בטחול ובחלב הכשר שבו נגד חלב האסור דהטחול אסור אבל בשר שנמלח עמו מותר בקליפ' כיון דחענ"נ הוא רק מדרבנן משום להא דב"בח והוי ספק בדרבנן, והמנ"י בכלל ל"א השיג עליו דהוא ספק חסרון ידיעה, ולפמ"שכ יש ליישב דס"ל להב"ח דבוודאי אין ספק שיש בחלב הכשר רוב נגד הקרום של חלב האסור ואמרי' סלק את שא"מ כמי שאינו ומינו מבטלו מה"ת ואין הטחול עצמו רק מדרבנן כיון שהוא לפנינו ואין אנו יודעין לשער אי יש ס' לבטל האיסור מדרבנן, אמנם על הבשר שנמלח עמו דהוי תרתי דרבנן לא מחמרינין, מיהו ממה שהצריכו בעלי הש"ע בסי' ע"ב ובסי' ע"ג בלב וכבד ס' נגד העוף הדבק, אף דדם כבד אינו אלא דרבנן וגם דם שבשלו אינו אלא דרבנן ואיסור דבוק אינו אלא דרבנן ואפ"ה מצרכינין ס' נגד כולו משום דלא ידעינין כמה נפק מני', ולא סגי אי יש רוב נגד בשר הדבוק וספק דלמא לא נפק כדי לאסור, ויש לחלק דהתם על גוף החתיכ' הדבוקה לא הוי כ"א חד ספק דחסרון ידיעת כמה נפק בחד דרבנן דלא הוי שיעורא דרבנן כיון דאי' דם הוא א"מ של הבשר, ותו לא שרינין שארי המתבשלים עמו

ודמי קצת לספק דאוריי' וע"י גלגול נעשה דרבנן, משא"כ בנדון דהב"ח דבגוף החתיכ' יש ג"כ חלב כשר המבטלו מה"ת, והוי בחתיכ' עצמו ב' דרבנן בספק:

טעם ג' עוד יש טעם להתיר אף שמסופקין אם הי' ס' בחביות נגד היין שנפל לתוכו מהמניקת מכ"מ כיון שטרם שנודע התערובות נתמלא החביות, וכאשר היתה מליאה וודאי הי' ס' נגד היין הנאסר, ואין לנו לחוש רק שכבר נעשה היין ההיתר אסור כיון דקיי"ל דגם באי' דרבנן אמרי' חענ"נ ולא כפ"ח סי' צ"ב ובכמה מקומות כמו שהאריכו המנ"י והפמ"ג לדחות דבריו להלכה, מכ"מ הלא בלח בלח היקל הרמ"א דלא אמרי' בי' חענ"נ, אמנם זהו דוקא במקום הפסד גדול כמ"ש הרמ"א, וודאי לפי הסברה הוי אמינא דבלח בלח באי' דרבנן לכ"ע ל"א חענ"נ, והוא די"ל דגם האומרי' בלח בלח חענ"נ משום דס"ל דגזרי' אטו ב"בח, דב"בח אין חילוק בין לח בלח ללח ביבש כמו שהוכיח הש"ך, אמנם באי' דרבנן לא גזרו אטו בב"ח דהוי גזירה לגזירה, והא דקיי"ל דגם באי' דרבנן אמרי' חענ"נ אין הטעם משום לתא דבב"ח רק מהטעם שכ' הרשב"א בתה"א כיון דהחתיכ' וודאי נשארה באיסור' גם אי לא נימא חענ"נ כיון שאין הבלוע יוצאת מתנה לגמרי ע"כ הצריכו ג"כ לבטל הפליטה שלה דלא להוי תרתי דסתרן דהחתיכ' עודנה באיסורה והתבשיל שבלע ממנה יהי' מותר, אבל בלח בלח דאי לא נימא חענ"נ יהי' הכל מותר, לכן באי' דרבנן דלא גזרי' משום ב"בח ולא אמרי' בי' חענ"נ לא צריך אלא לבטל האיסור שבו, אבל מה אעשה שתוס' חולין דף ק"ח ע"ב ד"ה אמאי וכו' בהקשותם על הר"ש מתי' הגמ' דגדי אסרה תורה למה לא נעשה החלב נבילה מדרבנן לאסור כל החלב אלמא דס"ל דגם באי' דרבנן ובלח בלח ג"כ אמרי' חענ"נ, גם אין לצרף לזה שי' הר"ן דצונן בצונן ל"א חענ"נ וכנראה מדברי הטו"ז בסי' צ"ב משמע דמסכים לזה דלח בלח בצונן לא בעי' הפ"ח, מכ"מ ממ"שכ בסי' קל"ד סק"ד נראה דגם הוא לא התיר במקום שאין הפסד גדול כ"כ יע"ש, אבל לפי מש"כ הב"ח בסי' ע"ד שהבאתי באות הקדום יש להקל בנד"ז מטעם כיון דמספקינין אי הי' ס' ולא נאסר היין כלל, ומחמת ספק לא נ"נ, אבל לפי"מ שביארתי שם אין להביא ראי' לכאן:

טעם ד' אף אי נימא דמספק דלמא החזיר היין שבמינקת לא מחשב לספק בדרבנן, דכמו שעשאו חמז"ל לספק דלמא שתה, ולספק שמא החליף כאלו הוא וודאי כן נמי עשאו לספק דלמא החזיר לתוך החביות כאלו נעשה בוודאי, ונאמר ג"כ דספק שמא הי' ס' בחביות נגד מה שהחזיר הוי כס' מחמת חסרון דעת אף שלא נודע התערובות עד שנתמלא, אשר כל ב' סברות אלו אינן נוחים לי, מכ"מ יש להתיר מטעם ס"ס, ספק דלמ' לא החזיר כלל מה שהוציא ואת"ל החזיר דלמא הי' בחביות ס' לבטל מה שנתן

הגוי לתוכו, דאף דספק השני דלמא הי' ס' לא מהני לעשותו ספק דרבנן להקל מכ"מ מהני לעשות ס"ס, אף שכ' הש"ך ושארי האחרונים דס' חסרון ידיעה לא מהני לעשות ספק בדרבנן ולא לעשות ס"ס, נלענ"ד דשא"ה דהנה וודאי למאן דסובר דבמקום דאיכא ס"ס א"צ לברר ע"י בדיקה, גם חסרון דעתינו לא מזיק מידי, כיון דאף שאם היינו בקיאין לבדוק לא הטריחו חז"ל אותנו לבדוק, כ"ש אם אין ביכולתנו לברר וע"כ מו שכתב דס' חסרון דעת ל"מ בס"ס סובר ג"כ דבמקום ס"ס צריך לברר, והוא דעת הרשב"א שכת' כן לתרץ מה שהקשה לו בשתק איהו ואנהו מקרקרי וכיון דוודאי לא דרס כולם איכא אכל חד ס"ס, שמא לא זהו שנדרס ואת"ל נדרס שמא לא כנגד החלל, ותירץ כיון דאפשר לברר ע"י בדיקה לא שריא מטעם ס"ס, וזהו דוקא באיסו' דאורייתא דחיישי' דלמא אם יבדוק ימצא שנדרס נגד החלל והוא טריפה מדאוריי' אבל בדרבנן לא מצינו מי שהחמיר כ"כ, ולפי"ז יש ליישב מה שהקש' הש"ך מרואה דם מ"ת שמתירין לבעל שני מחמת ס"ס שמא מהצדדים ושמא אין האצבעות שוות והא יש לברר ע"י בדיק' שפופרת, ולפמש"כ לק"מ דרואה דם מ"ת כ' האחרונים דאסורה רק מדרבנן עי' ב"ש סי' קי"ז ס"ק וי"ו, לכן לא הצריכו חז"ל לברר, וא"כ הה"נ, ועוד דמצינו לרבינו בעל נוב"י במ"ק בהל' נדה שלו שכ' הא דבעינין לברר דוקא אי ע"י הבירור לא ישאר שום ספק, כגון שם בדרוסה שאם יתברר שנדרסה נגד החלל תהי' בוודאי אסורה, משא"כ אי גם אחר הבירור לא יסתלק רק ספק א' בזה מודה הרשב"א דא"צ לברר כדי שיאסור מכח ספק אחד ולכן בסי' נ"ה בס"ס שמא לא איעכול ניביה ושמא לאחר שנשחטה אי יבורר שאיעכל ניביה יסתלקו כל שני הספיקות דבשעה מועטת א"א דיתעכל וצריך לומר ג"כ בסי' נ"ג בנשמט הגף וא"י אי קידם שחיטה, דאם יתברר ע"י הבדיקה שניקבה הריאה לא יסתפק לן דלמא לאחר שחיטה דדוקא בחיים דעוף דהריאה נפוחה ע"כ נוחה להנתק בשמיטות גפיה אבל לאחר שחיטה לא הי' מנתקת, וא"כ בנד"ד דאף אי הי' בקי למדוד והי' מודד ומצא שאין ס' כנגד מה שרגיל להיות בקנה חלול לא הי' נסתלק אלא ספק הזה, אבל עדיין הי' נשאר הספק אי החזיר הגוי מהחינקת כלום ע"כ א"צ לברר ואין חזיק מה שאין יכול לברר ע"י חסרון ידיעתו.

ועוד שכ' המנ"י בתורת השלמי' סי' קפ"ה דהא דסמכי' בבא מן הדרך והגיע לאשתו שעת ווסתה דאם יש שהות למטבל דא"צ לשואלה וסמכי' אס"ס דלמ' לא ראתה ואת"ל ראתה דלמא טבלה משום דחזקת טהרה שלה מסייע לס"ס בזה א"צ לברר אפי' ע"י שאלה בלא טורח וא"כ הה"נ דהא הי' לחביות חזקת היתר דא"צ לברר, ועתה ראיתי שגם הנוב"י בסי' נ"ז כ' כן דחזק' עם ס"ס מהני דא"צ לברר, וצריך לומר דבהא דסי' נ"ג ונ"ה

אף דלא נולד ריעותא מחיים מכ"מ לא מחשבי' לה לחז' היתי' כיון ששכיח יותר שיוולד השמיטה מחיים דמתנועענת תמיד מלאחר שחיטה והוי כלא הוחזקה לא לאיסור ולא להיתר, ולכן לא מהני לשי' קצת הפוסקים הס"ס מחמת חסרון דעת:

טעם ד' אף אי נימא דחביות אחת ששכח לחתמו נאסר מחמת ספק דלמא שתה הגוי ע"י מינקת והחזיר הנאסר לתוכה ולא הי' ס' לבטל ונעשה כל מה שבתוכה נבילה, וכשנתמלאה נאסור כל היין, ומכיון שנתערב אותו חביות בתוך שארי החביות ולא ניכר איזה האסורה יאסרו כולן דחביות סתומה הוי דבר שבמנין שלא יתבטל ברוב, וכל א' מהן שפירש לפנינו אסור משום דניקח ממקום הקבוע, וכשחלקו ב' השותפין את החביות ושפכו כל א' מהן החביות שהגיעו לחלקו על הענבים היבישים, והוי כאלו ספק אי' שנתערב חד בתרי ונפל אחד מהן לקדירה ולא הי' באותו קדירה כדי לבטל, דמותר לדעת האגור המובא בש"ך בדיני ס"ס אות יוד מטעם ס"ס, ספק דלמא לא היתה החתיכה הראשונ' אסורה ואת"ל היתה אסורה דלמא לא היא שנפלה לקדירה, כיון דהספק הראשון לא הי' אסור מה"ת דנתבטל ברוב, דאע"ג דאם נפל לבין חתיכות אחרות לא היי שרינין לאכול תערובות השני רק בנפל לשנים ולא בחד בחד, אלמא דבעינין שיעור ביטול מה"ת גם בתערובות השני, ובזה אף אי איכא רוב בקדירה כיון דאינו מינו בעינין ס' מה"ת למאי דקיי"ל טע"כ דאורי' ונתן הש"ך הטעם משום דאין אנו דנין על החתיכ' עצמ' רק על הקדירה עכ"ל ורצונו דבשלמא בקדירה שנימוח בה החתיכה שנפלה לתוכה, אף שנתרבתה מדתה מכ"מ אינו נקרא רק על הרוב שהיתה מתחלה בתוכה, ע"כ מתירין מכח ס"ס כיון שלא אתחזק' בנפילת איסור כלל דאפשר דלא נפל בה איס' כלל, משא"כ בתערובות יבש דכל חתיכה וחתיכ' עומדת בפ"ע ואם אנו דנין להתירן נתיר גם אחת מהן דאתחזקא באיסורא דקודם נפילתה לכאן היתה אסורה מחמת ספק, ועל כורחך צריך לחילוק כיו"ב דהרי גם בוודאי אי' שנתערב בד"ח ונפל מתערובו' הראשון לשני אף שהי' בתערובות השני כדי לבטל מה"ת מכ"מ לא שרי אלא לאכול א' א' ולא לאכול כולם כאחד ואלו הי' נפל מתערובות הראשון לקדירה ת"בת שמה"ת ברוב בטל הוי שריא הקדירה כולה אפי' לאכלה כאחד מטעם שאני אומר כדאי' ברסי' קי"א, וע"כ דה"ט דהש"ך בדיני ס"ס כ' להקשות על המ"כ שבב"י סי' נ"ז דהיכי דמצד האיסור עצמו הוא ספק באי' תורה ומצד אחר בא לו שהוא מדרבנן לא אמרי' ס' דרבנן לקולא מההוא דרסי' קי"א ותי' דשא"ה דעל הקדירה אנו דנין והיא לא אתחזק' באיסו' כלל כיון שאפשר שאין בהם איסור כלל משא"כ בספק דרוסה שנתערבה דא"א לומר שאין כאן חשש אי' כלל דהא וודאי יש בהתערובות ספק טריפ' עכ"ד, וע"כ החילוק שבקדירה

שנסתלק חתיכה שנפלה לתוכה או שנימוחה ואנו דנין על הקדירה שרובה היתר והיא אתחזקא בהיתירה ולא אתרע חזקתה כיון שאפשר שאין בה איס' כלל, משא"כ אי נפל מתערובות הראשון לתוך שארי חתיכות דהיתר, וכל א' מהחתיכות עומדת לעצמה, אי נדון על החתיכות הרי אית כאן חתיכה א' מרובה מאותן שנתחזק בהיתר, דעל אותה החתיכה א"א לומר שאין בה חשש אי' כלל כיון שהיא מתערובות דאית בה וודאי איסור, וע"כ צריך לאסור חדא מנייהו וביטול לית בה כיון שהיא ד"ח, וכעין החילוק שיש בין אם תערובות הב' הוא בחתיכה ובין בקדירה בוודאי איסור אי נפל למקום שיש לבטל מה"ת, איכא נמי לשי' האגור בספ' אי' אי נפל למקום שאין בו לבטל מה"ת רק דלדעתי עכ"פ צריך רוב בקדירה [והנה גם המנ"י בתורת השלמי' בקונטרס הספיקות אות י"ט כ' דהאגור מיירי שיש רוב בתבשיל שבקדירה רק שאין בה לבטל מדרבנן ואינו מובן דהא חלב נ"ט בבשר] ולפי"ז אם אחד מהשותפין נתן מה שהגיע לחלקו על הענבים היבשים דנתחזקו בהיתר שרינין מטעם ס"ס, שמא לא היו בכל החביות שום איסור, ואת"ל הי' בהן אחת אסור' דלמא לא היתה אותה האסורה בתוך חלקו, וכן יש להתי' גם להשני, אף שיש להשני יותר חביות ואיכא למימר איסורא ברובא איתא, וכמו שבואר בגמ' ובטור פירשו מ' למק"א וס' למק"א דאם נתערבו כל המ"ם מותרין לפמ"שפי הב"י דהטור בתערובות השני מיירי, והס' אוסרין גם תערובות השני אם יפלו כולן לתערובות דשאני התם דבפירש ממילא מיירי אף שפרשו לפנינו, משא"כ בזה דדרך חלוקא, ויעי' תשו' מהרי"ל סי' קצ"ט מה שהשיב לבעל תה"ד בענין זה ורמז עליו הש"ך בח"מ סי' רצ"ב סקס"ט ואין לומר דא"א להתיר לכל אחד מב' השותפים דא"כ הס"ס סותרים זא"ז, לזה נאמר דלמא האסור הגיע בחלקו של חבירו ולחבירו נאמר שהגיע לחלקו של זה, וכיון דא"א להתיר לשניהם ג"כ לא נוכל להתיר לזה שבא לשאול ראשון דהוי כמי ששאל עליו ועל חבירו, והיא ע"פי סברה הנפלאה שבסוף ס' כ"ופ דהא בכל ס"ס בתערובות הספיקות סותרין עצמן וכמו שהרגיש כבר בספ' מנ"י וע"כ דספיקא דתערובו' עדיפא לענין זה:

טעם וי"ו אף לדעת האחרונים שהשיגו על דינו דהאגור הנ"ל ולא ירדו לחלק בין נפל מתערובות הראשון לבין שארי חתיכות ובין נפל לקדירה, מכ"מ בדינא דידן מודים, דבמעש' דהאגור אי ליתא לחילוק שכתבתי יש לאסור מתרי טעמים, הא' דהוי ספק אחד בגופו וספק הב' בתערובות, והב' דבעינין שיהי' גם בתערובות השני רוב, בין לענין וודאי איסור לאכול מתערובות השני א' א' בין לענין ספק איסור לאכול תערובות השני בב"א, והנה טעם הראשון אינו אלא באי' דאוריי' דבאי' דרבנן לא בעי' שיהיו שניהם

בגופן או שניהם בתערובות ולכן בנד"ד שחלקו השותפים, וכל א' מהם שפך כל החביות שהגיעו לחלקו על ענביו וא"כ יש לספק דלמא לא הגיע כלל אותו החביות שנשאר פתוח ביחוד עם הגוי לחלקו של זה, ואת"ל הגיע דלמא לא הי' אסורה, רק דמטעם השני יש לחוש כיון דכל א' מהן שפך כל החביות שהיגיעו לחלקו, ונהנה מכולן בב"א, ואין הספק רק לדלמא לא הגיע לחלקו והוי אותו ספק דתערובות רק חד בחד. והנה דעת הרשב"א דרק בתערובות הראשון בעינין שיהי' רוב ולא בתערובות השני, ודעת המנ"י דבעל ת"ת מסכים לזה ומשיג על הש"ך דלא הורה כן, ולענ"ד להביא ראי' לשי' הרשב"א מהא דקיימ"ל בא"ע סי' ב' באלמנת עיסה דאם נשאת לכהן לא תצא משום ס"ס, והתם בספק התערובות שבו ליכא למימר כיון שנתער' חד בתרי ויש כדי לבטל מה"ת לכן מהני דהא באדם לא שייך ביטול והוי כנתערב חד בחד, ואין לדחות דברי דא"כ גם לשיטת הרשב"א מי ניחא הלא הוא לא היקל רק אם יש כדי לבטל מה"ת בתערובות הראשון, אבל באלמנת עיסה דהוי ס' הראשון כמחצה על מחצה, זהו באמת קושי' ר' הילמן שבב"ש שם ובנ"י כלל מ"ג, ולק"מ דהתם הטעם משום דאי"ל חזקת היתר לכהונה וראי' דמטעם זה פליגי הפוסקים בבתה דל"ל חז' אי מותרת וטעם המתירין דסברי חזקת האם מהני לבת, אמנם הב"ש הקשה ע"ז דהא בספק טריפה שנתערב אי"ל חזקה הבאה מכח רוב דרוב בהמות כשירין נינהו ובמכ"ת לא עיין יפה, דהוא סבר הטעם דלכן מהני הספק השני דתערובות משום חזקה דאמרי' דאוקי אתתא זו אחזקה שהיא לא נפסלה רק אחרת נישאת לאותו הספק כיון שלא באתה לשאול על עצמה ועל חברתה, וע"ז שפיר הקשה דהא גם בספק דרוסה שנתערבה באחרות אית לאוקמי כל אחת מהן אחזקתה שהיא לא נדרסה, ואחרת היתה שנולד בה הריעותא, וחזקה כזו מצינו בתוס' נדה דף י"ח ד"ה אחר הרוב, אבל באמת שזה אינו שגם באלמנת עיסה ל"ל חזקה דהוי כאלו באתה לשאול עליה ועל חברתה לפי סברה הנפלאה שבסוף ס' כ"ופ שרמזתי עליו למעלה, אלא הסברה הוא הא דלא מהני ספק א' בגופו וספק בתערובות משום דהספק הראשון הי' אסור מדאוריית' וכאן לא הי' איסור תורה דאף אי הוי ידעי' דבעלה הי' ספק חלל היתה מותרת מה"ת לכהונה, אף שלבעלה לא הי' חזקה להתירו, והי' הוא פסול לעבודה מספק, אבל אלמנתו לא נאסרה מה"ת דאוקים אותה אחזקתה, רק משום מעלת יוחסין החמירו חמז"ל דלא לסמוך אחזקה כמ"ש תוס' יבמות דף ס"ח ע"א ד"ה רישא וכו' דאין לומר כיון דודאי בא עלי' הספק ואם הוא חלל גם היא נתחללה וכיון שהיא לא הי"ל חזקה ל"ח חזקה דילה כמ"ש הריטב"א קידושין דף ע"ט דהא דאזלי' במקוה שנמצא חסר בתר חזקת טומאה דגברא ולא בתר חזקת טהרות שנגע בהן כיון דוודאי נגע בהן

הרי הן כמוהו והביא ראי' משליא בבית דלא מהני חזקת הבית כיון דוודאי נכנס לשם שליא הרי הבית כמי השליא ע"כ, דזה אינו דדוקא התם דהוי מטמאינין לשלי' בוודאי מכח רוב שלה, וכן במקוה החסירה דהוי מטמאינין מכת חזקת טומאה שלו ע"כ מכריע הרוב או החזקה של גוף הדבר שנולד בו הספק את הבא אחריו משא"כ ספק חלל שלא הי' שום סברה לא רוב ולא חזקה להחזיקו לחלל דא"כ לא הוי חלל ספק, רק שלא הי"ל ג"כ חזקה להכשירו, ונשאר הוא בספיקתו אבל אלמנתו לא נפסל' מספק, וכיון דספק הראשון לא הי' אסור מה"ת לכן מצרפינין לספק דתערובו' אבל עכ"פ זה מוכח דלא בעינין בספק דתערובות שיתבטל מה"ת אבל אעפ"י שרבים מהאחרונים חולקים וסובר דגם ספק אי' שנתערב לא שרינין לאכול תערובות השני כאחד אי לא נתערב גם בפעם השני חד בתרי, יש להקל אי אותו הספק לא הי' אלא ספק איסו' דרבנן ולסמוך בדרבנן אדעת הרשב"א, ואי לא דמסתפינא אמינא דבספק איסו' דרבנן כ"ע מודין דלא בעינין בתערובו' השני כדי לבטל, וראי' שלי ממשנה דפ"ד דטהרות וז"ל שני רוקין אחד טמא ואחד טהור תולין על מגען ועל משאן ועל היסיטן ברה"י וכ' הר"ש הטעם דלא שורפין ברה"י משום דאיכ' ס"ס, וכן כתב גם הרמב"ם בפי"ח מהל' שא"ה הלכה ה' בפירוש דלכן תולין מפני שהן ב' ספיקות ספק בטהור נגע, וא"ת בנמצא דלמא הוא טהור וכן כ' עוד בפי' המשנה שרוק טמא דמתני' רוק הנמצא הוא ומטעם ס"ס הוא עכ"פ מוכח מני' דבתערובות השני סגי חד בחד עכ"פ בדרבנן, וטעמא דרוקין אף דרוק וודאי של הזב מטמא מדאוריי' אבל רוק הנמצא תלינין דמרוב פריש [וחזות קשה ראיתי בר"ן פ"ב דע"ז שהביא קושי' הראב"ד על הא דע"ז דף ל"ח ע"ב דאמר חזקיה בכבשים שדרכן לתת בהן יין שאינו אסור אלא באכילה אבל בידוע אסורין גם בהנאה ומ"ט לא יאסרו בדרכן כמו גבינת בית אונייקי לר"מ ותירץ דחמיר התם שידוע שהועמדה בקיבה זו רק מספקינין אי של ע"ז היתה ולא הוחזק בהיתר משא"כ בזה דמקצת אין נותנין והוחזק גם בהיתר והביא ראיה ממשנה זו דרוקין דאע"ג דב' רוקין חדא ספיקא ורוק א' חדא ספיקא אלמא דחמיר וודאי נגע וספק אי בטמא מנגע באחד משניהן דהוחזק חד בהיתר, ודבר זה תמוה מה שאמר דב' רוקין חדא ספיקא, הא ברוק הנמצא מיירי ואיכא ב' ספיקות וגם סברתו תמוה דתערובות חד בחד דאתחזק איסורא יהי' קל מספק בגוף יחידי דלא אתחזק] וכן יש להביא ראי' ממ"שכ הכ"מ בפ"ב מהל' חמץ ומצה הל' י"א דלכן בב' בתים בדוקים לא מחלק הרמב"ם בין באו לשאול בב"א או בזא"ז, משום דאיכא ס"ס דלמא אכלתי' וכל שני הבתים בדוקין, את"ל דלא אכל כולה דלמא לא לבית זה הכניס, עכ"ד שם אלמא דבבדיקות חמץ דרבנן סמכי' אס"ס זו אף דהספק דתערובות לא הוי אלא חד בחד ואף

דלדעת הב"י בסי' תל"ט הטור חולק בזה אהרמב' אבל לא מטעם זה כ"א מהטעם שכ' הב"י שם דסובר הטור דספק אכלתי' כולו ולא שייר כלל הוא ספק גרוע ולא מצרפין לי' לספק זה רק לספ' דט' ציבורין דספק חשוב הוא משום דקבועה חידוש הוא, ונראה דהטור חולק עם הרמב"ם מהיפוך להיפוך, דהרמב' סובר גבי ט' ציבורין כיון דקבוע הוי כמחצה על מחצה, וטרם הכנסו לבית הוי החתיכה שבפי העכבר ספק אם היא מצה או חמץ לענין אי מותר לאוכלה ספק דאוריית', לכן אין מתירין גם אחרי שנולד הספק דאכלתי' לענין בדיקת הבית כיון דבאיסור תור' לא מצרפינין לס' תערובות רק חד בתרי, וקבוע' הוי כחד בחד, והטור סובר דקבוע' חידוש הוא ולא הוי כמע"מ ממש והיא שיטת הרשב"א בי"ד סי' ק"י ובב' בתים בדוקין סובר הרמב' דמצרפי' לספק תערובו' דחד בחד את הספק דאכלתיה משום דהס"ס בדרבנן והטור ס' דלא מצרפין כיון דאכלתי ספק גרוע הוא ויעי' בד"מ שם דס"ל דלא פליג הטור אהרמב"ם והטור בב' בתים בדוקין מיירי בככר גדול, אבל מה שמחלק בין באו בב"א ממש ובין בא לשאול ע"ע ועל חבירו תמוה: **טעם זי"ן בכתובות** דף כ"ז בעיר שכבשוהו כרכום דמחבואה א' מצלת כולן מיבעי' לי' אי אינה מחזקת אלא א' ופ"הג משני שבילין ופירש"י דהוי שואלי ע"ע ועל חברתה ותוס' פירשו דהוי בת אחת ומשני התם בוודאי איכא טומאה הכא מי יימר דאטמי ולא אפשיטא, ופסקו הרי"ף וכל הפוסקי' איבעי' זו לקולא, דאמרי' אכל חדא דלמא נחבית ואת"ל לא נחבית דלמא לא אטמי, חזינין מהכא דאף אי איכ' ספק איסור תור' רק שמה"ת לא היינו חוששין כמו שבוי' לכהן אם אירע הדבר בתערובות לב' ב"א אף דבאו לשאל בב"א לשיט' התוס' ולרש"י עכ"פ בבא לשאל עליו ועל חבירו דמורין לכל א' לקולא, וודאי אם בספק דאסור מה"ת כגון ספק טריפה שנפל לשתי קדירות היתר של ב' ב"א אף דג"כ איכ' למימר דלמא לא לזו נפלה ואת"ל נפלה דלמא לאו טריפה, יש לומר כיון דאיבעי' זו לא אפשיטי אזלי' לחומרא, אבל בספק דלא היינו חוששין מה"ת שפיר דמי לשבוי' דהורו הפוסקי' איבעי' זו לקול' וכ"ש אי הספק רק באיסור' דרבנן כמו בנ"ד, דאף אי נימא דהחביות שנשאר פתוח היתה אסורה אבל לא ידעי' בשל מי הוא הרעה אף דבאו לשאל על עצמם ועל חביריה' דמורין להם לקולא, אמנם הרמב"ם פסק בדין דמחבואה דדוקא בטוענת בריא שנחבית [או שאמר לא ניטמאתי והוא מטעם מגו] א"כ לכאו' יש לדקדק מדבריו שבמקום שאין אחד מהם יכול לומר בבריא שאין האיסו' בתוך שלו לא מיקל, אבל א"כ קשה שהמחבר בא"ע סי' זין העתיק דברי הרמב"ם והרב סתם ולא הביא דברי הר"ן החולק עליו, משמע דהרמ"א הסכים לפסק הלכה כדברי הרמב"ם, וביו"ד סי' קי"ד גבי דברים שחוששין שמא ערבו הגוים המוכרי' בהם יין הביא דברי

המרדכי לפסק הלכה שאם ידוע שאחד אין מערב דמציל על כולם אף שאין הלוקח יודע וטוען בבריא, לכן נראה דגם הרמב' לא פסק כן רק בשבוי' כיון דאפשר לשואלה ולעמוד על הדבר בלי טרחא לידע מה בפי' לכן לא סמכי' אס"ס במקו' דיכול לברר בלי טרחא אבל במקום שאין ידוע מודה הרמב"ם:

אבל קשה ממשנה דנדה דף נ"ט ע"ב ג' נשים שלבשו חלק א' ונמצא עליו דם דכולהון טמאות משום דשאלו בב"א, או דהוי כבאה לשאול ע"ע ועל חברותי' יעיין באחרוני' והא טומאות כתמים מדרבנן, ואינן אלא ספק, דהא אין שורפין תרומה עליהן, והוי כשבוי' דהי' לנו להקל גם בשאלו בב"א, דהא כל טומאת כתמים מדרבנן מדלא הרגישה וודאי לפי מש"כ הטו"ז רס"י ק"ץ דלא מספקינין בכתמים אי אתי ממקור או מהעלי' כיון דרוב מהמקור רק הספק אי מעלמא א"כ י"ל דל"ד מחבואה דא"ל ס"ס דלמא מאשה האחרת ואת"ל דממנה הכתם דלמא מעלמא בא לה דהוי שם אח' דזה הספק דמעלמ' נכלל שוק דהטבחים וגוף דחברתה, אבל למ"שכ' הכ"מ בפ"ט מהלכ' א"ב דספק דמעלמא לא חשיב כיון דלא עברה שם, וע"כ דהספק אי מהחדר או מהעליה א"כ גם כאן יש ס"ס דלמא אשה חברתה ראתה ואת"ל היא דלמא מהעלי' וגם אי נאמר כסב' הטו"ז לא הונח עדיין דבר"פ הרואה כתם פליגי רש"י ותוס' בטעם דהחמירו חז"ל בכתמי' רש"י סובר מחשש דלמא ארגישה ולאו אדעתה ותוס' חולקין וסוברים דאף אי הי' ברור לנו דלא ארגשה ג"כ טמאו רבנן כיון דממקור אתיא, והנה הר"ן בכתובו' בסוגי' דמחבואה הוכיח דלשי' רש"י דמחבואה א' לא הוי אלא כבאו לשאול עלי' ועל חברת' דלא כהרמב"ם דבעינין טענת ברי, דא"כ לא הי' שואלת על חברתה דלא ידעה דגם היא תאמר שנחבית, יעי"ש וכיון דרש"י ס"ל במחבואה דלא בעינין טענת ברי, ובכתם סובר דאינו אלא ספק דלמא ארגשה א"כ אמאי אינה תולית בחברתה הא איכא ס"ס דלמא מחברתה ואת"ל מגופה דלמא בלא הרגשה, וצריך לומר דספק זה שמא בהרגשה עשאו חז"ל כוודאי והוי כספק בגבינת גוי שמא הועמדו בקיבת נבילה דעשאו כוודאי ולא מצרף לספ' אחר כמ"ש הש"ך בדיני ס"ס אות י"ח, ועדיף משבוי' דספיקה שמא נטמאת לא עשאו כוודאי, וראיה לע"ד דלא עשאוה כוודאי דרבנן דהא בכל איסורי דרבנן לא מהימן קטן כמ"ש תוס' פסחי' דף ד' ע"ב דדוק' להעיד בגודלן על מה שראו בקוטנן או בדבר שהוא בידו, ובשבוי' תינוק ותינוקת מעיד עלי', ולפי"ז יש לומר כמו שכתבתי דבמקום שאינן יכולין לידע וא"א לברר ע"י שאילה גם רש"י ורמב"ם מודים, ואפשר עוד לומר דהא דלשיטת הרמב"ם ורש"י צריכה לומר לא נחביתי היינו משום דקיי"ל כר"ג בסוגי' דאלמנת עיסה דקיל לי' שמא דאפי' בס"ס פסיל והיינו משו' מעלת יוחסין, אבל בשאר מקום מודים

דמהני ס"ס ולא אצטריך טענת ברי, ולא סתר הרמ"א ד"ע, ואי הי' השאל' בנ"ד דספק אי שתה הגוי ממנו לא היינו מקילין בשני ב"א כיון דעשאו לספ' שמא שתה כוודאי כמו שהוכחתי מדחיישי' לחליפין ודמי לבעלת כתם, אבל כיון דהספק גם אי ידעי' ששתה אי החזיר יין האסור לתוך החביות לכן מותר:

טעם ה' וע"ד נאמנות העד, נ"ל דאי לא הי' נאמן להם כבי תרי אינו נאמן אף שהי' בידו וא"ל במצאם בפעם הראשונה דהנה המהר"ם שי"ף בסוגיין כ' וז"ל יש לראות באדם שאינו שומר או פועל רק יכול לילך לשם ולטמאות אם זה מיקרי בידו ולעיל כדי שיודיע משמע דזה נמי מיקרי בידו אם לא שנאמר כשנאמן עליו כבי תרי עכ"ד הנה מה שכ' בשנאמן עליו כבי תרי כ"כ ג"כ הרשב"א בקדושין לדחות דברי הראב"ד, ונ"ל דוודאי אם הדבר עודנו בידו לעשות אין להסתפק כלל דוודאי נאמן כבעל שאמר גרשתי וכן מהאי דסנהדרין באומר ראיתי אביכם שהטמין דאם בידו לטלן דבריו קיימין משום די"ל מגו, אבל הי' קשה קושי' הרא"ש מאי מגו איכא הא אם הי' מטמא בידי' בפנינו יהי' צריך לשלם, ומ"שכת' הפנ"י דאכתי מהימן במגו דיכול לטמא ויאמר שוגג הייתי ליתא דהא העדים יבחינו אם הוא שוגג או מזיד שיתרו בו שלא יעשה כן וכ"כ הפנ"י בעצמו לר"י דלכן מזיד חייב שלא יהי' הולך ומטמא, דאכתי יהי' כ"א הולך וכו' ויאמר שוגג אני, דעכ"פ הועיל תק"ח היכי שעשה בעדים, אבל הכוונה דיש לו מגו דמטמא בפני ע"א, ואותו העד יהי' נאמן אף שאינו שומר, ולחייבו ממון בעדותו שהי' מזיד אין הע"א נאמן, והנה הי' נראה להראב"ד לדוחק דכל עיקר התקנה יהי' שיודיע אף שא"נ משורת הדין מכ"מ יועילו תקנתם אם יהי' נאמן להם כבי תרי, דאיך יהי' אדם רשע דמכווין להפסיד לחבירו כדי לצעורי נאמן להם יותר מסתם ב"א המוחזק בכשרות, אבל קושי' הרשב"א היתה דגם הרשע הזה אם יודיע יהי' נאמן שיעשה כן בפני ע"א המוחזק לכשר ונאמן ומן הסתם יהי' הוא נאמן גם להם כבי תרי, אמנם כ"ז אם יש עדיין בידו אבל לאחר שיצא מרשותו וא"א לו לעשות עוד מה שאמר דאיני נאמן רק מכח שהוא עדיין כבעלים כ"ז שלא מצאו פ"א לדעת התוס' והרא"ש דאחר שאינו פועל לא מהימן [דרק לשיטה זו נסתפק הרמ"ש] ותורת בעלים אין עליו אלא אם מסרו הבעלים לידו וסמכו עליו, כן נ"ל מסבר' וראי' לדברי ממ"שכ' המרדכי בפי' ר' ישמעאל והובא לשונו בב"י סס"י קנ"ט באשה שהטמינה מפתח ולא מצאהו במקומו ומצאה גם בתוך התבן כד מלא יין והודית השפחה שלקחה מהחביות דשרי דאמירת השפחה לית בה מששא דאפי' ישראל אינו נאמן בדבר שאין בידו עכשיו עכ"ל, ולכאורה תמוהים דבריו דהא קיי"ל כרבא דלא בעינין עכשיו, אע"כ דסובר המרדכי דאחר שלא הומסר בידו א"נ אלא אם

הוא בידו עכשיו ודוק' בפועל פליגי אביי ורבא, ולפי"ז בנד"ז וודאי לשי' התוס' ורא"ש לא מהימן האיש הלזה כיון שישראלים הלוקחים לא מסרו לידו ולא נתנו לו רשות שיהי' הוא כבעלים ובשעת אמירתו אין היין עוד בידו, וגם לדעת הרשב"א והר"ן דגם אחר נאמן, מכ"מ פועל גרע לשיטתם דמסתמא מזהיר זהיר, וא"נ אלא אם הוא בידו מטעם מגו או אם הי' בידו ומטעם שעשאו בעל היין לבעלים, וכ"ז אינו בנד"ד, לכן אי לאו דמהימן להו כבי תרי יכולים לומר אין אנו מאמינים לך:

ולא זו בלבד מה שהי' בנד"ד דאף אם כינים דברי העד נעש' מתחל' כל היין בהכשר ואח"כ נאסר חביו' אחת שבא הע"א לאסור מה שהוחזק בהיתר, אלא אפילו אם הי' אומר שיין זה לא נעשה מתחלה בהכשר שאין העדתו להוציא דבר מחזק' דמעיקר' ג"כ לא מהימן, כיון שלאחר שראינו החביות גופים ופתוחי חותם של ישראל עליהן החזקנים בחזקת משומרים מסתם יינם ותו אין ע"א נאמן לאסור עלינו מה שהי' בעינינו בחזקת היתר וראי' ממ"שכ' הטו"ז בסי' קכ"ז דבלבלר אין חזקה דמעיקרא לגבילים ואפ"ה לא הי' מהימן דמתוך שנאמן להפסיד שכרו, ואם כי דברי הטו"ז דהעורות כ"ז שלא נעבדו לא הי' אסורים שהי' יכולין להעבד לשמן, אבל האיסור ברורה ממ"שכ' הרמב"ם בפי"ב מהל' מעשר דכתב וז"ל המוכר פירות לחבירו ואחר שיצאו מתח"י א' ללוקח פירות שמכרתי לך טבלים הן הבשר בשר בכור הוי היין יי"נ שורת הדין שא"נ, וכן כ' בפ"ד מהל' ק"פ בשוחט הפסח שאמר שלא שחטו לשמו שא"נ, אלמא אף דלא בא העד להוציא מחזק' דמעיקר' כגון באומר בשר בכור ובטבלים אדרבא חזקה דמעיקרא מסייע ליה וכן בשחיטת פסח לפמ"שכ' הנוב"י דבקדשים מחזיקין מאיסור קדשים שהי' בחי' הבהמה לאיסור שלאחר שחיטה דאם השחיטה לא היתה כראוי לא התיר זריקת הדם לאיסור מעילה מכ"מ לא מהימן כיון שהי' מוחזק לן בהיתר ולא חשדנו אותו בכך להוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן כן ה"נ, ובזה נפשט גם ספיקה דמעלתו אם מהני האמתלא שנתן דלכן החתימו כדי שלא להפסיד שכרו, דהא המוכר שאמר ללוקח דפירותיו היו אסורים וודאי נתן אמתלא דלכן לא אמר קודם שלקח דהי' צריך למעות ורצה למכור פירותיו:

וע"ד פלפולו בדברי החות דעת אי מהני אמתלא בעד איסורין במקו' שנאמן אם רצה לחזור, כבר הביא הקצה"ח בספרו ש"ש ראיות ברורות דמהני האמתלא, וגם בעל הח"ד לא אמר אלא בהעיד בב"ד, אמנם מדברי הריצב"א שהביא הרא"ש בגיטין דבאומר נתנסך בפניך והבעלים שותקין דשתיקתו כהודאתו דיכול ליתן אמתלא לשתיקתו והביא ראי' משתיקה כהודאה גבי ממון משמע דאי הי' מודה לדברי העד בפירוש דלא הי' מהני אמתלא כמו דלא מהני גבי ממון אמתלא להודאת בע"ד, אמנם י"ל דהתם ה"ט דאם הי'

מודה בפירוש דל"מ האמתלא עפי"מ שכתב תוס' יבמות דף קי"ח ע"א ד"ה סד"א ובחי' מהרש"א שם דאמתלא לא מהני רק לסלק דיבורו והוי כשתק מתחלה ועד סוף אבל לא להתיר עפ"י דיבור השני, א"כ התם גם אי יתן אמתלה על תה שאמר שדברי העד אמת הן לא הוי אלא כמי ששתק ולא אמר כן, והא גם אי שתק העד מהימן, וע"ז ל"מ האמתלא שיוכל כעת לומר ההיפוך ולהכחיש דברי העד, ובזה נ"ל ליישב קושי' הה"מ בפי"ח מהל' א"ב על הראב"ד שכתב באשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי דלא מהימנא דשמא נתנה עיניי' באחר ואם נתאלמנה דכ' הרמב"ם שאסור' להנשא לכהן אחר וכתב הראב"ד דתוכל לתת אמתלא דאמרה כדי שיגרשנה בעלה, והקשה ה"המ מגמרא דמשארסתני נאנסתי דנאמנת במגו דמ"ע דלא פסלה נפשה מכהונה ואמרה נאנסתי דפסלה נפשה, והא אי"ל אמתלא דאי לא היתה אומרת דמשארסתני היתה מפסדת כתובתה, אמנם לפי ס' התוס' שהבאתי א"ש, דבשלמא בנידון דהראב"ד דלא היתה ריעותא כאן ואי לא היתה אומרת טמאה אני לך לא היינו מסופקים בכשרותה וע"י נתינת האמתלא הוי כשתקה ולא אמרה מעולם, משא"כ התם דהריעותא לפנינו שלא נמצאו לה בתולים ובוודאי נבעלה, ואם נתאלמנה קודם שטענה משארסתני נאנסתי היתה מותרת לכהן אי היתה טוענת בבריא שקודם שנתארסה נבעלה ולא נעשית זונה כיון דקיימ"ל כר"ג דאלים לי' בריא אבל אחרי שטענה משארסתני נאנסתי, אף שעתה נותנת אמתלא לא הוי אלא כשתקה מתחלה וע"ס ואסור' מספק:

והנני דו"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קכב

שמחת פורי' ד' את קרנו ירי' להה"ה י"נ בעל נכדתי הרב מו"ה יצחק יעקב בלוהם נ"י אב"ד דקהל יראים בק"ק ס' מיקלאש גדול יצ"ו:

מכתבו קבלתי וכו' ואשר ביקש להבינו דברי הרא"ש במו"ק פ"ג דין ל"ב אשר ז"ל בקצרה דמתחל' הביא דעת הרמב"ן דמתאבלי' עפ"י ע"א מטעמא דמלת' דע"לג לא משקרי אנשי וע"ז כ' דר"מ גמגם בדבר דע"א לא מהימן לר"ת בנתנסך אי לאו שתיקה כהודאה דהא דעד אחד נאמן דוקא להתיר דילפי' מוספרה לה ולא לאסור והאבי עזרי הביא ראי' לשי' הרמב"ן מגוי שמכר פירות והסיח לפ"ת דשל ערלה הן דנאמן ור"מ השיב דשאני התם, דהבעלים על שלהן עכ"ד הרא"ש ותמי' לי' בתרתי חדא מה השיב ר"ת על התורה דהרמב"ן דע"א א"נ להחמיר הא טעמא קיהיב משום מלת' דעל"ג ועוד קשה מה שהביא הר"ם דנאמן יותר להתיר מלאסור הלא זה ל"צ אלא אם נאמר דלאסור לא יאומן אף אם

אינו סותר החזקה אבל במקום שמעיד נגד החזקה גם להתיר לא הי' נאמן אי אתחזק איסורא והכא הרי מעיד נגד חזקת חיים, ועוד קשה ראי' אבי העזרי מפירות של ערלה ושל נטע רבעי' דמהימן בהם גוי מסל"ת וכ"ש עד כשר הא התם לא אתחזק התירה אבל באבל מעיד נגד חזקת חיים, והנה בתוספ' קדושין כ' דלשיטת ר"ת דלא מהימן נתנסך אם הבעלים אינם יודעים צ"ל דהא דאמרי' בכל דוכתא דע"א נאמן היא דווקא להתיר כגון בשר זו מנוקרת או חתיכה זו שומן אבל לאסור א"נ עכ"ל ונתקשו בו המפרשים דהא דנאמן להתיר הוא במקום דלא אתחזק לא היתר ולא איסו' ובזה גם לאיסור נאמן כמש"כ הרא"ש בגיטין דק"ו היא מדנאמן להתיר כ"ש לאיסור והא דלא נאמן נתנסך משום דהוחזק התירא ואם נאמר דתוס' חולק על הרא"ש וסוברים דאף בספק חלב ספק שומן אין ע"א נאמן לאסור, ונ"מ לענין ס"ס, כמש"כ הש"ך דטעמא דר"ת בנתנסך משום דלצעורי קאמכווין כמ"שכ פנ"י ולא משום דלא אלים עדותו לגרע חזקה א"כ תקשה דהרא"ש סותר ד"ע דבמ"ק הנ"ל מביא שם ג"כ על דברי ר"ת החילוק שבין להתיר ובין לאסור ולכן נ"ל דהנה אי לאו דהוי ילפי' מקרא דוספר' לה דע"א נאמן באי' הו"א דקרא דלא יקום ע"א קאי אכל מילי דאיסורי כמו על ממון רק דהתורה התיר לן בפירוש בנדה וסובר הר"ת דא"א למילף הודעת ע"א להחמי' ממה שנאמן להתיר די"ל דילמא לצעורי קאמכוין וא"כ באי' להחמיר קאי בלא יקים כמו בממון והא דכ' הרא"ש בספ' חלב וספ' שומן דנאמן להחמיר דהתם לא שייך לצעורי קאמכוין בלא"ה אסור מכח ספיקו ולא בעי עדותו אלא לכשאירע לה עוד ס' דלא לשתרי מכח ס"ס אבל בשעת העדתו א"א לומר דתכוין לצעורי לכן שפיר ילפי' מק"ו אם נאמן להתיר כ"ש לאסור אבל במקום דלא היינו מספקי' לאסור דלא היינו מחזיקי' רעותא ובא הע"א להעיד לאסור אף דלפי דבריו לא הי' בתוכה זו היתר מעולם כגון שמעיד פירות אלו ערלה הן דאפשר דלצעורי' לבעלי' קאתכוין בזה לא גילה לנו התור' שיהי' נאמן וקאי בלא יקום והנה קי"ל בח"מ סס"י ל' דבממון א"נ ע"א אפי' במלתא דע"לג עיי"ש בשם הריב"ש א"כ אי באיסורי' ג"כ קאי דלא יקום ע"א להחמיר לא יועיל מה דע"לג כמו דלא מהני גבי ממון ודוק' להתיר דרחמנ' המני' רק דלא אלים עדותו לגרע החזקה שהי' לה מעיקרא בזה מועיל סברה דלא משקר במלתא דע"לג לגרע החזקה והוי כאלו לא הוחזק כלל מעיקרא אבל לאסור דלא להאמין לע"א בשום אופן דהוי כממון לא מהני עבידא לגלוי' וזה הי' סברת הר"ם לדחות דברי הרמב"ן מדכ' ר"ת דנאמן להתיר יותר מלאסור דדוקא להתיר ילפי' מוספר' לה אלמא דס"ל דהא דא"נ לאסור לאו משום דמעיד להוציא דבר מחזקתו ראשונה דאף אם לא הי' שום חזקה לאיסור לפי דברי העד ג"כ לא מהני כמו גבי ס"ת דלא הי' לס"ת זו לפי דברי

הלבלר חזקת היתר מעולם מ"מ א"נ לאסור דלא האמינו התור' במקום דאפשר דלצעורי קאמכוין ולא מהני ג"כ מה דעביד לגלוי' וע"ז מביא האבי עזרי ראי' לדברי רמב"ן מדתני בתוספתא בגוי מסל"ת דפירות אלו ערלה הן דנאמן וכ"ש עד ישראל כשר דאלמא כיון דלא אתחזק להתירא נאמן ע"א לאסור א"כ ה"נ באבילת אף דהיא מעיד נגד חזקת חיים מ"מ הא סברא דאינו משקר במלתא דעל"ג מגרע ליה לחזקתו והוי כלא הוחזק כלל דנאמן והר"ם השיב כמו דאם הי' פ"א בידו דנאמן משו' דהם בעלים אלמא דבעלים נאמנים בשלהם גם לאסור א"כ הה"ד שם אף דלא הי' בידו למשוי פירותיו ערלה כיון דהוא בעל הפירות, נאמן וכאשר הי' שיטת האבי עזרי דלר"ת לא מהימן רק משום דהוא נגד חזקת ההית' היתה ג"כ שי' מורו הגביר שהביא המ"כ שבב"י סימן קכ"ז שכתב כן להדי' דלאו כל כמיני' לאסור דבר שהי' בחזקת היתר ול"ק עלינו קושי' בעל הספר מהא דמקוה פסולו ביחיד וכוונתו כקושי' הריטב"א בחידו' לקדושין דבמקוה מאן מודה לי' דלפמ"שכ דמלתא דעל"ג מהני לגרוע החזקה והוי כלא הוחזק מעיקרא כלל, וא"כ ה"ט דמקוה דהמעיד מרתת לומר דהמקו' נתחסרה פן יוכחש אם ימדד ותמצא מליאה אבל מאן דהקשה עליו סובר כשי' הר"ם דלר"ת אף אם לא אתחזק היתיר' אינו נאמן לאסור ושפיר הקשה ממקוה וכקושי' הריטב"א:

תשובה קכג

להרב מו"ה אברהם הירש נ"י האבדק"ק שארבאגארד יצ"ו:

ע"ד שאלתו בענין תמצית היין הנקרש על דופני החביו' שקורין ווינשטיין, שלאחר שיוצלל ונטחן הדק היטב נותנין לתוך המים ושותין אותו עם סם אחר המרתיחו שקורין ברויזעפולווער, אי יש בו משום חשש סתם יינם, והנה בש"ע סי' קכ"ג הובא דין זה לענין שלא יאסר היין שבתוך החביות מכח פליטת התמצית הלזה דכיון שנתיישנה י"ב חדש נתקשה ונעשה כעץ וכלה כל הלחלוחית שבו ואינו מפליט דבר, וכיוצא בו מצינו בעור הקיבה סס"י פ"ז דלאחר שנתקש' ונעשה כעץ אינו אוסר פליטתו החלב שבתוכו, וכן ממ"ש הש"ך בסי' קי"ד בהיתר הכרכום אף דשם נימוק ונימח גוף האיסור, מכ"מ כיון אינו נותן טעם לשבח, אף דהש"ך רס"י ק"ג אוסר בכה"ג אינו נ"ט לשבח ולא לפגם, מכ"מ זה אינו אלא מדרבנן וכאן דספק הוא אי נתערב בתוכו כלל הוי ספ' דרבנן משא"כ בנ"ד דאין כאן שום ספק וגם נרגש הטע' ביותר כמו שנמלח במלח שחלקי המלח שבתוך היין המה התפרדו עצמן משארי החלקי' שבו וישבו עצמן מן הצד ושמה הוקרשו ותהי נציב מלח, והנה לאכול דבר שנתקשה כעץ בוודאי אין בו מן האיסור כמו דמצינו גבי

גיד הנשה דחידש הוא שחדשה לנו התורה דעץ הוא ורחמנא אסריה והטעם הוא כיון דאינו ראוי לאכילת אדם מכח יבישותו וחסרון טעמו, הוי כמו נבילה שנסרחה ונפסלה מאכילת גר, והא דבנדה דף נ"ו ילפי' מקרא דנבילה אינו מטמא ביבש כחרס מדכתיב וכי ימות, ואי נימא דהוי כנפסלה מגר, הלא זה מקרא דלגר אשר בשעריך תתנו ילפינן, די"ל דסתמא דהש"ס שם אזיל אליבא דר' יוחנן בכורו' דכ"ג דקיימ"ל כוותי' דלענין טומאה אי לא נסרחה מעיקרא בעי' עד לכלב וקרא לסרוחה מעיקרא בעי' אבל לאכילה דל"ב הקרא לסרוחה מעיקר' ואף בנסרח לבסוף מתירין עד לגר כמ"ש התוס' שם, ולכן גם נתקשה לבסוף הותר באכילה מה"ת, ואף דמכ"מ מדרבנן אסיר, היינו רק משום איסור בל תשקצו אבל איסור הנבילה אזיל לה לגמרי, כמ"ש הפ"ח רס"י ק"ג דלא כמנחת כהן והדין עמו שכדבריו מבואר להדי' בספר החינוך מצוה תע"ב, ולכן ע"י תערובות מותר לכתחל' ואפי' להתערב לכתחל' מותר כמ"ש הפמ"ג שם במשבצות, ובספר נודע ביהודה מ"ק סי' כ"ו דן לאיסור שנתייבש ונתקשה כעץ לנפסלה מאכילת כלב ולדבריו קשה מסוגיא דנדה הנ"ל, אלא וודאי דלא הוי אלא כנפסלה לגר וכמ"ש, ואפ"ה מותר באכילה וכמ"ש תוס' בכורות הנ"ל, והנה באמת דברי התוס' הלזו צריכים פירוש וביאור רחב דמאי בכך דלא בעי' הקרא לסרוחא מעיקרא לאכילה, מכ"מ דלמא הקרא אתי להורות דלא יטמא, ובנוב"י סי' הנ"ל המציא דברי' מחודדים ולפרשם דנסרחו לבסוף באמת לא מקרא ילפי' כ"א מסברה, והביא דברי תוס' ע"ז ד' ס"ח ד"ה אמר עולא, דלא פליגי ר"מ ור"ש בקר' אלא בסבר' ובמחכ"ת שגה בזה, דתוס' כתב שם דלעולא ל"פ בקרא דלכ"ע לסרוחה מעיקרא ל"ב קרא אלא סרוחה לבסוף ג"כ מותר, וזהו דוקא לאוכלה כן בסריחת', או בנתערב ופגמו מתחלתה, אבל בהשביח ולבסוף פגם כבר נעשה כל התערובות נבילה ולא תשתר עד שיסרח כל התערובות מאכילת אדם, ור"ש ל"ל חתיכה עצמה נ"נ, אבל לומר כן לר"י דקרא בסרוחה מעיקר' מיירא, מאיזה סברה נתיר נסרחה לבסוף או נט"ל בתערובות לאכילה, ואי משום דהוי שלא כדרך אכילתן והנאתן, א"כ בכלאי הכרם דאף שלא כד"א אסור דלא כתיב בי' אכילה ה"ט דר"ש שם דמתיר אי לאו מקרא ילפי':

והנלענ"ד לפרש בפירוש דברי תוס' הנ"ל הוא, דהנה מצד סברה החיצונה אי לא כתב קרא כלל ה"א דלטומאה אפי' בסרוחה מעיקרא, ולאכילה עכ"פ בנסרחה לבסוף בעי עד לכלב ואתי קרא לגלות דאף בנפסל לגר סגי, וי"ל דלעולם לענין טומאה אף סרוחה מעיקרא מטמא עד לכלב, וקרא אתי' רק לאכילה ולענין נסרחה לבסוף, וי"ל ג"כ להיפוך דודאי לאכילה אי נסרחה לבסוף כיון דחל תו לא פקע, וקרא מיירי בסרוחה מעיקרא

ולענין טומאה, ולא ידעי' מאי אתי קרא למעט שלא יקרא נבילה נפסלה מגר מה דלא הוי ידעי' מסברה החיצונה, אי סרוחה מעיקרא דה"א דלטמא כמו שכבת זרע וזיבה קמ"ל קרא דאינו מטמא אבל בנסרחה לבסוף אפי' באכילה אסורה עד לכלב דכיון שחל תו לא פקא, או דמיירי בנסרחה לבסוף וקמ"ל דמותר באכילה דלא נימא כיון שחל תו לא פקע, אבל לענין טומאה באמת אפי' סרוחה מעיקרא מטמא עד לכלב דלא תלי' כלל אי ראוי' לאכיל', ואמרי' כיון ששקולין הם יבואו שניהם דהי מנייהו מפקת, כדאמרי' בכמה מקומות בש"ס, ולעולם דר"י סבר כר"ש, והנה לר"מ דלסרוחה מעיקרא בעי קרא גם לענין אכילה, יש לעיין מנ"ל אליבא דידי' דנפסלו מגר אפי' בסרוחה מעיקרא דאינו מטמא, די"ל דהוי כמו שכבת זרע וזיבה, וקרא אתי להורות דלשתרי באכילה:

תשובה קכד

לרב א'.

פאקש, יום ב' דחנוכה תר"ם לפ"ק:

מה שהקשה על דעת הסוברים דבריבית אף בפחות מש"פ אסור מדאוריי' א"כ מאי פ"הג ב"מ דף נ"ז רבית דהקדש ה"ד הלא מעל הגזבר, ומיד בעת קריאת מכתבו עלה על לבי דל"ק כלל, דא"כ לא מעל ולא יצא לחולין ואסור ללוה להשתמש בו ואין כאן אגר נטר וכמש"כ תוס' דלהכי לא מוקמי בהלוה במזיד, ואף אם יתעקש א' לומר דשאני בזה דשניהם שוגגים ולא ימנע הלוה מלהשתמש במעות ההקדש ומכ"מ כיון דלא יצא לחולין יהי' הריבית שפסק להקדש לכן צריך ליתן מה שפסק להקדש, די"ל כיון דבלא איסור הריבית נעשה איסור לשמש במעות הקדש וכמש"כ הרמב"ם ספ"ז ממעילה דגם בפחות מש"פ אף דאין לוקין מכ"מ אסיר מה"ת, א"כ הפסיקה שנעשה עבור השתמשו בקדש לאו כלום, דכל דאמר רחמנא לא תעבוד, אי עביד בשוגג לא מהני, ואף דבריבית לא אמרי' דל"מ למ"ד ר"ק אינה יוצאה בדיינים, וגם למ"ד יוצאה מכ"מ לברי' לא אהדר ואי הוי אמרי' אם עביד ל"מ גם ליורשיו צריך להדר, וע"כ מטעמא דקרא, אבל אם פתיך בי' איסור אחר מלבד אי' קציצת הריבית וודאי דלא מהני:

ודברי שאלתו הארוכה וערוכה בסברות שונות בענין מעות דיתמי אי ארוך ליתן קרוב לשכר, תמה אנוכי על מה זה טרח ועמל להמציא חומרא בדבר שכבר הסכימו רבותינו בעלי הפוסקים להקל שכן כ' המל"מ דסבר' רש"י יחידאה היא ושכ"כ מהריב"ל דאין לחוש לסבר' זו משום דלא חזינן לס' זו בספרי הפוסקי' ובשם הפ"מ הביא שאין לומר קים לי כפ' רש"י מאחר שהיא סבר' דחוי' גם הנוב"י כ' שהוא בעצמו נתן מעו' היתומים

קרוב לשכר ור"ל, ולמה לנו לבקש תואנות לדחות פסקיהם, הלא טוב לנו להקדיש עתותינו להעמיל וליגע עצמותינו להשיג ולהבין אף קצת מדבריהם העמוקי' ולהלכה ולמעשה לסמוך עליהם הן להקל והן להחמיר, וכן מה שפלפל אם בא"ר הלוה מצווה, וכי אני אחראין לדקדק אחרי פסקי הרמ"א ז"ל שפסק בחו"מ סי' ל"ד וביו"ד רסי' ק"ס דאין איסור כלל על הלוה, ואם כי מצוה עלינו ליישב גם דעת הפוסקים דלא נהיגינין כוותי' וקב"ה חדא בפלפולא, אבל בהגיע תור ההלכה פסוקה אין בידינו להכריע, והלוואי שיעלה בדעתינו לדון ולהורות עפ"י הכרעתם:

ואם לאו כי מסתפינא לחדש דבר חדש הוי אמינא דגם רש"י סובר דגם בלא ב"ד שרי ליטול מחצית הריווח כמש"כ רש"י כיון דלא הוי אלא רבית דרבנן וביתומים לא גזרו, אבל אם יפסידו דיהי' כל ההפסד על המקבל לזה צריך הפקירא דב"ד, דהנה העיסקא הוא פלגא מלוה ופלגא פקדון, ובלא התקנה הי' מחצית הריווח ליתומים בניכוי שכר הטורח, דטורח זו הוי א"ר ולטובת היתומים לא גזרו, אבל אם יופסדו מעותיהם בלא התקנה מחצית ההפסד על היתומים ולטובותיהם תקנו שישלם להם המקבל מכיסו, וכי לטובת היתומים נשלח גלימא דאנשי, ולא עוד אלא לפי מה שפקפק מהרימ"ט אם מהני תקנתינו ליתמי נגד יתומי המקבל, ואומר וודאי בתת להם מחצית הריווח אין אנו חוששין לתקנת יתמי דמקבל דגם להם יתנו מחצית הריווח, ולא מכיסם אנו נותנין ליתומים בעלי המעות דמדידהו קא נהנו, אבל לשלם מכיס יתומי ממקבל מצד תקנותינו לטובת אלו היתומים אין לנו טעם אם לא נאמר שכבר הפקירו הב"ד נכסי הלוה, לכן כ' רש"י על מי דל"ל דהבא פריכא ואין אנו סומכין על כלים מסוחנין דלמא יהיב בעל הפקדון סימנים ושקיל להו דהוא מחשש שימות המקבל כמש"כ הש"ך סי' רצ"ו בדע' הראש, ויבואו לידי הפסד אחר מיתת המקבל ומה מהני לתת לאיש שפוי דלמא יופסדו מעותיהם ויבואו לידי הפסד במיתת המקבל, ויהיו דברי רש"י מותאמים שמתחלה כ' שביתומי' לא גזרו ואח"כ משום הפקר ב"ד, וא"כ גם רש"י מודה דאין אי' ריבית דרבנן ביתומים, וזה נאות לנו לחדש אעפ"י שהמרדכי לא סבר כן] כדי שאחד מהראשוני' יסכים ג"כ להלכה פסוקה שבידינו:

מ"שכ מעלתו אם נימא דלוה מצווה על א"ר למה כ' הרא"ש דלא מהני תפיסת הלוה ונכוף אותו להחזירו ולשאר באיסורו, לא הבנתי כוונתו וודאי אם החזיר, המלוה מדעתו ניתוק האיסור מן המלוה ומן הלוה, אבל ע"י תפיסת הלוה בע"כ של המלוה והוא עומד וצווח לא נתקן האיסור, בכל מה שכתב מעלתו לא מצאתי מנוח, ובפרט מה שכתב והתמרמר על רבינו ברוך מה שכתב בספרו סה"ת שדבריו אינם נוחים לו, והרב הגדול

הזה כל דבריו מובאים בספרי הראשונים בראש ובטו"ר להלכה ולמעשה ואין פוצה פה נגדו, ובאיזה מקומות שדבריו סותרים למ"שכ' הוא בעצמו בספר החכמה נלאו הראשונים ליישב דבריו שלא יהיו סותרים א"ע, ואם כי לדעתו לפי הה"א שבגמ' יותר חמור הלוה מן המלוה ובאמת כל דין איסור חידוש לפי המסקנא וודאי דבריו אמיתים וצודקים, ויאמין לי מע"כ שלא קראתי כל דברי האגרת, כי יחם לבבי כאש בוערת, לתת לדברי רבותינו כתף סוררת, בידעינו רוחב דעתם ודעתינו נבערת, לו יעלה בידינו לשום לדבריהם לראשינו עטרת, והי' לנו לתפארת:

והנני אוהבו ומכבדו יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קכה

לחתני אהובי הרב מו"ה זוסמאן נ"י אבדק"ק האללאש יצ"ו:

ע"ד השאלה מי שרוצה לקנות שטרי הלאזען מן סוחר יהודי לפרוע אותן מעט מעט במשך ה' שנים, ביוקר מן השער הקצוב להן באותו זמן, ובתוך אותן הימים זוכה הקונה שעולה הלאז שקנה בגורל לטובתו אם יש בזה חשש ריבית?

תשובה לכאורה הי' נראה דאסור מטעם המבואר ברסי' קע"ג בטוש"ע בטרשא דר"נ דאף אי לא פריש דאם נותן לו מעכשיו בזול, מכ"מ אם יצא השער או שהוא דבר ששומתו ידוע הוי כמפרש, ולכן כיון דבכל יום נקצב בבית המסחר בערזע מחיר כל לאז ולמז ושותתו ידוע לכל הוי כאלו פירש שאם נותן מחירו מיד יוזל לו מקחו, ובשכר המתנת המעות נותן לו יותר, ולכן אין היתר כדעת השואל דמה שמשלם יותר מכדי מחירו הוא בעבור הגורל שאם לא קנה הלאז הי' נותן כ"כ במחיר הפרעמסטן, שאנן אין אנו דנין מה הי' אם לא קנה, רק דייניגין אחרי שקנה והי' מחויב לתת מיד דמי מחירן, ואם הי' משלם מיד לא הי' צריך להתיקר, ומה שמשלם יותר מכפי שווי הוא באגר דמנטר לי' המוכר, אמנם בש"ך סק"ב כ' בשם ה"המ ובע"הת דבקרקע שאין בו דין אונאה וגם אין כיו"ב נמכר בשוק מותר אם לא פירש בהדי' אם מעכשיו בכך יעי"ש ולפי"ז הי' מקום לומר דהה"ד בשטרות כיון דאמעיטו מאונאה אין אסור אלא במפרש, אלא דקשה לי לפי"ז מגמ' דב"מ דף נ"ז ע"ב דמפרש גמ' ריבית דהקדש כגון שקיבל עליו לספק סלתות מד' ונתייקרו ועמדו מג' יעוי"ש ובתוס' דלא יצא השער כ"א של לקוטות וקשה למה בהדיוט כיו"ב הי' אסור הא אף אי הי' השער של לקוטות עכשיו בג' והוא קיבל ע"ע לספק מד' לא גרע מטרשא דר"נ דלא פירש להדי' וכמו שהקשו תוס' דס"ג ע"ב גבי קיראה דר"נ וצ"ל משום דשומתו הי' ידוע ע"י השער של לקוטות, והא בהקדש אין דין

אונאה, ולא הוי ידיעת השומא כמפרש, וא"כ למה נקט ועמדו מג', עוד ק"ל מגמ' דבב"ב דף פ"ו ע"ב בשוכר את הפועל לעשות עמו בגורן בדינר ליום ובגורן יפה סלע דאסור דמשום דאקדים לי' שכרו מוזיל גבי' והא לא פירש דאם לא יקדים לו שכרו בסלע ליום, וע"כ משום דקצבתו ידועה דכל דמתגרי בזמן הגורן בסלע מתגר' והוי כאלו פירש, והא בשכירות פועלים א"ב אונאה כדמפרש רשב"ם במקומו וכן אי' בטוש"ע ח"מ סי' רכ"ז סעיף ל"ג וכן ק' על מש"כ תוס' שם ד"ה דינר ליום בשם הרשב"א דאין רשאי להרבות על השכר אם לא נכנס מיד לתוך הבית וק' מפרש למה לא שרי הא כשם שקנין הקרקע כך שכירות הקרקע א"ב אונאה כדאי' בח"מ שם סעיף ל"ב, אלא וודאי נ"ל דדוקא בקרקע קאמרי ה"המ ובע"הת שאין לו אונאה משום דאין שומתו ידוע דפעמים אדם קונה קרקע בהרבה דמים יותר ממה ששוה, משא"כ בהקדשו' ועבדים ושטרות דשומתן ידועה ואין מי מתיקר אותן רק מגזה"כ אמעטו מדין אונאה, וכמ"ש תוס' ר"פ המוכר את הבית דס"א ע"ב ד"ה ש"מ וכו' באלו הוי ידיעת קצבת שומתן כאלו פירש להדי' אם מעכשיו בזול:

אמנם יש לחקור בנד"ז, דאפשר דדוקא בטרשא דר"נ דמשך הקונה חפץ הקנוי לביתו ונסתלק המוכר ממנו לגמרי ואין אחריותו עליו, בזה ניכר הדבר דמה שמתייקר הוא רק בשביל שממתין לו עד הגעת זמן הפרעון משא"כ בזה דהלאז נשאר ביד המוכר עד סוף הזמן והמוכר מקבל ע"ע כל אונסא דמתיילד בי' לא הוי רק כמלוה על המשכון דהוי ש"ח למר וש"ש למר, והוא מקבל ע"ע גם אחריות דאונסין, ומרבה עליו חיוב אחריות יותר, ועוד דבאמת שטרות אמעטו מדין שומרי' ולא אתחייב באחריותן כ"א בפשיטה לפי מסקנת הש"ך ססי' ס"ו כשי' הרמב"ם דחייב כש"ח, אמנם המוכר הלזה קיבל עליו להיות כשואל להתחייב גם באונסין וזה מהני אף דלא קנו חני' לפי תי' הב' בתוס' ב"מ דף נ"ח ד"ה אר"י בשקנו וכו', א"כ י"ל דהתשלומין היתירי' מכדי שווין המה בשכר קבלת אחריותו ע"ע, ואף לפי"מ דמשמע מדברי הנמ"י דבטרשא דרב פפא הי' השכר מונח באוצרו דר"פ וא"כ היו הלוקחים פוסקים עמו ונתנו לו מקצת דמים דלא למיהדר ושאר דמי הקנין המתין להם וא"כ הי' ר"פ מחויב באחריות שאם נגנב א' מחביותיו הי' צריך ליתן אחרת תחתיה, ואפ"ה קיי"ל דאסור, די"ל שאני התם דכיון דאין אותן החביות מבוררין ללוקח א"כ לא על מה שקנו הם התחייב באחריות דמה שנגנב או נאבד זה לא הי' קנוי להם, משא"כ בלאז המיוחדת ומסוימת בסימן הנומרא שלה, ומה"ד לא הי' המוכר חייב באחריות אונס שלה ורק משום שהרבה במחירה קיבל ע"ע החיוב הלזה, וזה החילוק מבואר בתוס' שם דף ס"ד ריש ע"ב ד"ה האי קרוב לשכר וכו', והנה בטוש"ע ס"ס קע"ג הביאו בשם הרמב"ם בחביות יין ששוה דינר ומכרה בב' עד זמן הקיץ שאם

תארע תקלה בה שתהי' ברשות המוכר וכו' שה"ז מותר שאם אבדה או נשברה אין משלם לו כלום ואם לא מצא למוכרה ולהרוויח בה הי"ל להחזירו לבעלי עכ"ד, משמע דאם אין בידו להחזירו כשירצה לא שרי ע"י קבלת אחריות ע"ע, אמנם לפימש"כ הש"ך סקכ"ט דהאי ואם לא מצא למוכרה צ"ל אחר דין הב' שם, ובדין הא' לא הי' יכול להחזירו, וטעם ההיתר הוא רק מטעם האחריות של מוכר, א"כ י"ל דה"ט מסברה שלי, אבל מכ"מ ראי' ג"כ אינו דשאני התם דמקבל המוכר אחריות ע"ע אף לאחר שיוציאנו הלוקח מרשות המוכר וע"כ משום דעדן לא נגמר המקח עד שימצא את הקונה בב' דינרין, משא"כ בנד"ז דאינו מקבל אחריות ע"ע רק כ"ז שהוא בביתו ובשמירתו ומה שמקבל ע"ע אפי' אחריות אונסין הוא כמתנה ש"ח להיות כשואל, אבל המקח נגמר מיד והוא ממתין לו בפרעונו עד סוף הזמן בשכר שמתייקר המחיר:

אבל מטעם אחר נראה דלא הוי ריבית מה דשקיל המוכר יותר מכדי שווין, דל"ד למוכר פרה וטלית דהתם כיון שמשכן הלוקח קנאן ונתחייב מיד בדמיהן, והמוכר מנטר לי' זמן מה, וע"כ דמים היתירים על שווין הוי בשכר דהמתנה וה"ה בקניית לאזען אי הוי מיסרן ללוקח, אף דשטרו' אינן נקנין אלא בכתיבה ובמסירה ובלי כ"ומ א"ק אפי' למי שפרע כדאי' בטוש"ע ח"מ רסי' ס"ו, מכ"מ בלאזען שהם שטרות שאין כתוב בו שם המלוה והוי כאלו כתב בי' דמשתעבד לכל המוציאו דנקנין במסירה לחודא, אבל בנד"ז דלא מסרם ליד הלוקח רק כתב לי' שאותו לאז קנוי אצלו, וכתיבה לחודא בלי מסירה וודאי דאינו קונה כלל דלא מצינו קנין שטר במטלטלין כלל, ואפי' למי שפרע לא נקנה ואין המקח נמכר עד עת ימסור לידם בסוף משך זה הזמן, ולא נתחייבו בדמי מחירן עד שיקנו את הלאזן, וכל הראטטן שפרעו לו הוא רק הקדמת מעות, ואין המוכר מנטר להו מעותיו, אדרבא הם ממתינים לו מעותיהן עד אשר יחול הקנין, ולא שקיל המוכר אגר נטר כלל דדמי ממש למרבין על השכר:

אמנם יש לי לדון בשטר כזה שאין כתוב בו שם המלוה דנקנה בהגבה' ובמשיכה אחר שעקרו חז"ל קנין כסף במטלטלים ותקנו קנין משיכה, א"כ נלענ"ד דמה"ת הי' נקנה שטר כזה בכסף לחודא, והה"ד לדידן שקונה בכסף למי שפרע, ובפרט לדעת האחרונים דשטר כזה גם בחליפין נקנה א"כ הרי הוא כשארי מטלטלין דנקנין מה"ת בכסף ולדידן למי שפרע ועוד נראה דאף בשטר מן לוה גוי דאין תופס בו שום קנין כדאי' ברמ"א ח"מ סי' רנ"ג דהיינו דוקא ג"כ אי כתב ע"ש המלוה, משא"כ כזה דקונ' מה"ת בכסף ומדרבנן במשיכה וא"כ יש מקים לומר כיון דלענין איסור ריבית אזלי' בתר קנין דמהני מה"ת וקיימ"ל במי שפרע א"כ הה"ד ה"נ דמיד שנתן חראטע הראשונה קנה מה"ת ולמי שפרע

ונתחייב ביתר הדמים והוי אגר נטר. אמנם נלענ"ד דדוקא להקל כגון לפסוק על הפירות שיש לו אף אם יתייקרו בשע' שימשוך מהני הא דקנה מיד למש"פ משא"כ להחמיר עליו ולומר דכיון שקנה למש"פ מתחייב במעות זה לא אמרי' דכיון דעדיין ביד המוכר לחזור בו עדיין לא נתחייב במעות שעדן לא נגמר המקח, ומה שנותן לו עתה הוא דתקדי' לי' אקדומי:

והנה תוס' בב"מ דמ"ג חקרו אמאי חשו חז"ל לשיאמר נשרפו חיטך בעלי' ולא חשו אי לא יקנה בכסף שיאמר נשרפו מעותך ותי' בתי' הא' דכתפים אין להם שמירה אלא בקרקע, ותי' הב' דהיתר תשמיש משווי לי' לש"ש [למאי דקי"ל כר"נ דנאנסו לא יעויי"ש] ואם כדברי דשטר כזה שלא נכתב בו שם המלוה נקנה מה"ת בכסף וא"כ לפי תי' הראשון למה יעקרו חז"ל קנינו, הלא גם ללאזען אין שמירה אלא בקרקע, ואם קנה בעד באנק-נמטען לאזען, וכי צריך לבאנקנאט שמירה מעולה מאשר צריך ללאז, אמנם לפי תי' הב' לבאנקנאט מתחייב באחריות של ש"ש והוא עפימ"שכ מ"ו בחת"ס י"ד סימן קל"א, ועל הלאז אף למ"ד דמלוה על המשכון הוי כש"ש, מכ"מ הא אמעיטו שטרות מדין שומרים ואף למאן דסובר דטעמ' דהוי ש"ש כדשמואל דנגד החוב הוי כמכר' להתחיי' בגניבה ואבידה הלא גבי שטרות בעי' קנו מידו כמבוא' פ' הזהב ובסס"י ס"ו, וא"כ לכאורה תלי' בב' תירוצים של התוס' הנזכרים ובב"ק דף י"ד ע"ב דכ' תוס' דל"ג ושטרות, דלא מקני בכס' ולפי הנ"ל לתי' הא' יש שטרות דנקנין בכסף כמו הלאזען אמנם לפי"ז יהי' קשה על תי' הא' למה הכסף אינו קונה את הזהב וכבר הרגיש הפנ"י בר"פ הזהב, וע"כ צ"ל דמטבע הנקנה לא נעשה שומר עליו כלל וא"צ לשמור אותן בקרקע:

ואין לאסור דבשכר הקדמת פרעונו ניטל הפרעמעס- מען בחנם, די"ל בזה כדעת השואל דלזה התייקר השער:

תשובה קכו

להנ"ל.

ע"ד אשר נתעוררת על מה שנסתפק הרב חו"י בס"ס ק"ל וז"ל, וצל"ע אם יועיל התרה גבי קרבן באומר הרי זו דתיכף הוי בי' גזא דרחמנא וכתרומה ביד כהן עכ"ל, והקשית מקדושת בה"ב בהרי זו דג"כ הוא בכ"מ בי' גזא דרחמנא ואפ"ה מהני שאלה כדאי' בערכין דף כ"ג במקדיש נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי דמהימן משום דאיבעי מתשיל עלה, גם התעוררת על מ"שכ הר"ן נדרים פ"ה באוסר נכסיו ע"ע דנעשין כהפקר דלא מהני אם נשאל לחכם להוציאן מיד המחזיק בהן, א"כ גם גבי הקדש נימא הכי, ולא

ידעתי מה קשה לך בזה הלא באמת גם גבי הקדש הדין כך הוא שאם נמסרו ליד הגזבר אין יכול להשאל עלי', ואי קשי' לך כיון דאמיר' לגבוה כמסירה להדיוט דמי א"כ לא להני גם כשלא מסרום לגזבר כאלו מסרם, ולא היית צריך לקושי' זו דברי הר"ן, דמיני' ובי' מופרך כיון דאמיר' כמסיר' מה איכא בין נמסר ללא נמסר, והיא קושיות הראשונים וז"ל הרשב"א גיטין דף ט' על הא דש"מ שכתב כל נכסיו לעבדו דאינו חוזר בעבד דאע"ג דהקדיש נכסיו ועמד סלקא בתיקו אי חוזר, דלא אמרו דאמירתו לגבוה יהי' ממש כאלו נמסר לגזבר שא"כ לא מצינו שאלה בהקדש, ולא אמרו כמסירה להדיוט אלא לענין קניי' שאם הקדיש שור בסוף העולם קנה ההקדש ובהדיוט עד שימשוך עכ"ד, ולכאורה יש לדקדק מנ"ל להרשב"א להוכיח מזה דלא הוי כמסירה גמורה דלמא הא דמהני שאלה משום כיון דלא נמסר בפועל רק ע"י אמירתו נעשה כמסור, וכיון שהחכם עקר הנדר מעיקרו ונסתלק האמירה גם המסירה נסתלק דהא הוי כאלו לא נדר מעיקרא, משא"כ אם נמסר בפועל דנעשה בו מעשה הקנין ולא יהי' כח הדיוט חמור מכח הקדש, וכמש"כ בש"ך ח"מ סי' רנ"ה, ומדברי הש"ך נראה דסבר דזהו עצמו סברתו של הרשב"א דמכח זה לא הוי כמסור משום דנתבטל האמיר' הראשונה, וגרם לו זה שלא ראה גוף דברי הרשב"א רק מה שהובא בתשו' רב"א, אבל מדברי הרשב"א שהבאתי מוכח דהוכחתו הי' דלא הוי כמסיר' גמורה, דהא זה חילוקו על המקדיש נכסיו דחוזר אם עמד כיון דלא בא עדיין לרשותו דהקדש דלא הוי כאלו נמסרה משא"כ בעבד דתפוס בעצמו, ואי כוונתו כדסבר הש"ך דבאמת כל זמן שלא נתבטל האמירה הוי כמסיר' גמורה, וא"כ צ"ל דג"כ בש"מ שהקדיש כיון דחזר בעמדו ונתבטל האמירה נתבטל ג"כ המסירה, וא"כ גבו העבד ג"כ כן הוא כיון שעמד וחזר מאמירתו נתבטל תפיסתו דהא בזה ליכא למימר דלא אתי דיבור ומבטל מעשה דהא תפיסתו ממילה הוי ולא ע"י מעשה בפועל ודמי למסירה הנעשה ע"י האמירה בהקדש, אלא וודאי כוונתו דלא הוי כמסירה גמורה, וע"ז בא הוכחתו מדיכול לשאול על הקדשו, וקשה כהנ"ל, ע"כ נראה דהרשב"א דקדק מלשון הגמ' נדרים בתרומה ביד כהן ולא קאמר שנתנו לכהן אלמא דלאו משום מעשה נתינה דילי' שאין יכול לעקור אלא משום שהוא מסיר ברשות הכהן נפקע ממנו הכח לעקרו ע"י ההשאלה דידי' וא"כ כי הוי כמסירה ברשות ההקדש ג"כ לא תהני ההשאלה:

והנה הבעל המאור רפ"ד דב"ק הביא קושי' בשם ר"ה גאון על הא דר"ג נתן מעשר עני שלו לר"ע שיזכה בו לעניים הא אמירה לגבוה כמסירה דמיא, והוליד מזה דאף דכמסי' דמיא מכ"מ אין הב"ד יורדין לנכסיו וכוונתו דלאו כמסיר' גמורה היא רק דלא מצי למיהדר, והקשה המלחמות עליו הא שנת הביעור היתה וצריך לבער מ"ע מן הבית כמבואר

במשנה שם, ולענ"ד דהא דאית' במשנה דמ"ע צריך ביעור היינו אם לא אפריש דצריך להפריש שכן כ' תוס' ר"ה דף ד' ע"א ד"ה ומעשרות אבל אי אפריש אי קיימי עצים דיכול ליתן להם להנותם עובר מיד על בל תאחר ואי לא קיימו עניים מה לו שניתן ביד הגבאי שיזכה לעניים הלא בלא"ה כמסורין דמיין וזכו העניים בהן אע"כ דלא כמסורין לגמרי הן, וסובר הגאון כדעת תוס' ב"מ דף י"א דכבר הופרשו המעשרות מדלא קבע להם המקום לצפונה או לדרומה ולא כדעת תוס' קידושין דף כ"ו ע"ב עיין במהרש"ל ומהרש"א שם בקידושין ולא הי' צריך אלא למוסרם לגזבר כדי לזכות לעניי' ושפיר הוכיתי:

והנה מה שנסתפק בחו"י בקדושת הגוף שאמר הרי זו אי מצי להשאיל עלי' אין הכוונה מפני שאינו באחריותו כמו שהבנת אתה דא"כ וודאי קשה מקדושת בה"ב שאין עליו אחריות וכמו שהקשית, אבל כוונתו דשאני קדושת הגוף שאינו יוצא ע"י פדיון עד שיומם כי כל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם, וטעמא כמש"כ תוס' גיטין דף מ"ם דקדושת הגוף כיון שחל שעה א' שוב לא פקע, משא"כ קדושת דמים דיוצא ע"י פדיון ולפעמים נפקע קדושתו אף בלי פדיון כגון שדה מקנה, ולכן נסתפק החו"י אי קדושת הגוף דאינו נפקע ע"י פדיון אולי דגם ע"י ההשאלה לחכם לא יופקע ואין הכוונה לדמות הדברים ולומר כשם שאינו יוצא ע"י פדיון כן נמי אינו יוצא מקדושתו ע"י ההשאלה, דוודאי יש לחלק דבשלמא ע"י פדיון לא יופקע כיון שהי' חל קודם הפדי' שוב לא יופסק קדושתו, משא"כ אם נשאל לחכם דנעקר הנדר למפרע ואתברר דמעולם לא הי' חל, כדמוכח בתוספות שם דכתבו דרבא לטעמי' דמכאן ולהבא הוא גובה אלמא דלאבייי דגובה למפרע אין הקדש מוציא מידי שיעבוד דעכשיו אגלי למפרע דלא הי' חל שעה אחת, א"כ הה"ד הקדש שנפקע ע"י השאלה לחכם, ולא זו בלבד, אלא נלענ"ד אפי' במקום שאין החכם יכול לעוקרו מעיקרו, וכגון הא דכ' בתשו' המיוחסת להרמב"ן סי' רנ"ה דאם אדם אין אוסר על עצמו מחמת דבר הנדור בעצמו כ"א כעין קנס על דבר אחר שאמר קונם עלי פירות אלו אם אלך למקו' פלוני לא בעינין בי' חרטה דמעיקרא וסגי בחרטה דהשתא כעין שנדר משה ליתרו שלא יצא ממדין כדי שיתן לו בתו וא"ל הקב"ה לך והתר במדין ע"י חרטה דהשתא, ובכה"ג וודאי לא נעקר הנדר מעיקרו, וא"כ אם הקדיש דבר אם אעשה דבר פלוני והוא קה"ג ג"כ לא אמרינין כיון שחל שעה א' תו לא מפסיק הקדושה מני' ע"י חרטה דהשתא, דדוקא ע"י פדיון או ע"י שיעבוד הבע"ח לא מפקע אבל ע"י השאלה לחכם דרחמנא התירתו דהוא לא יחל אבל אחרים מוחלין שפיר פסקה הקדושה דמעיקרא וראי' מקונמות דקה"ג הוא וג"כ מפקיע מידי שיעבוד מטעם שכ' תוס' שם דכיון שחל שעה א' לא מפקע, ומכ"מ מצינו באשה שנדרה בקונם

תשמיש כל העולם עלי דהבעל מפר חלקו והא בעל מיגז גייז ואין עוקר למפרע, כן נמי חכם דמתיר ע"י חרטה דהשתא דג"כ מיגז גייז דנפקע על ידו הקדושה, אבל ספיקו דחו"י דאפשר לומר דהא דהקדש יוצא לחולין ע"י השאלה לחכם הוא מפני שלא נקנה להקדש דאמיר' גרידא לא הוי כאלו מסרה לגזבר ואפשר דזהו דוקא בקדושת בה"ב דלא נקנה להקדש אלא דמי' ולא נתקדש הגוף דהא יוצא ע"י פדיון, אבל בקדושה למזבח דקדוש גם הגוף ולא נשאר בי' דבר שלא נכנס לרשות ההקדש לכן ע"י אמירה הלזו שפעלה קנין להקדש בלא שום שיור, הוי כאלו נמסרה להקדש, ואין הדבר רחוק שכן משמע מלשון הרשב"א בחידושיו לנדרים על הא דמדמה רבא בנדרים דכ"ט קדושת הגוף דלא פקע מאומר היום את אשתי וז"ל, וכההוא טעמא ממש משמע לי' לרבא בכל קה"ג דכיון שאין לה פדיון ה"ז כקדש גמור ובי' גזא דרחמנא איתא ותו לא נפיק, עכ"ל, וכוונתו לכאורה כחו דאשה הנקנית לבעל קנין בלא שיור לא נפיק מתח"י בכדי דל"ד לקנין נכסי לזמן דלא קנה אלא הפירות ונשתייר הגוף להמקנה משא"כ אשה הנקנית דנכנסה לגמרי לרשות הבעל, כן החילוק בהקדשות, בקדושת בה"ב דלא קנה ההקדש לגמרי רק דמיו ולא גופו דהא יוצא ע"י פדיון והוי שיור בקנינו לכן לא אמרי' דהוי כמסורה לגזבר, משא"כ בקה"ג דנכנס לרשות ההקדש לגמרי ע"י אמירתו גרידא הוי כאלו נמסרה לכהן, וא"כ לפי משמעות דבריו נ' כסברת החו"י דנקדש למזבח לא נפיק לחולין ע"י השאל' והא דלא פשט החו"י ספיקתו ממש"כ הרשב"ם בשחוטי חוץ דיש לו תקנה לישאל על נדרו, דשאני התם כיון דנשחט אין לך מום גדול מזה ונפקע קדושת הגוף שלו כמו כל בעלי מומין דיוצאים ע"י פדיון, והא דלא יכול למפרקינהו לאו משום חומרתי' דגם הגוף נכנס לרשות ההקדש רק משום דמת ואינו בר העמדה והערכה לכן שפיר יוצא ע"י השאלה לחכם דהא אין בו עוד קה"ג, והנה תוס' בקידושין דף נ"ז ע"ב ד"ה מה שלי וכו' הקשו על רש"י במה שאוסר שחוטי חוץ משום מעילה בקדשים הא קדשים שמתו יצאו מידי מעילה וא"כ ה"נ נאמר מכיון שנשחט יצא מידי אמה"ח ולכשתמות תצא מידי מעילה וע"כ פירשו הם דשלי בשלך אסור רק לעלות למזבח, ולפי דבריהם עכ"פ מה"ת מותר שחוטי חוץ אפי' באכילה, והדבר תמוה דהא בב"ק מחשבין ש"ח לשחיטה שא"ר ופטור מד' וה' והתם מה"ת קאי, דאי מדרבנן לא מפטר מד' וה' כדאי' שם דף ע"א בשחיטת שבת למ"ד דרבנן ונ"ל, דהנה בקדשים שמתו כ' רש"י משום דגם להדיוט לא חזי דאין פודין להאכיל לכלבים, א"כ בש"ח אם נימא דמותר להדיוט ויכולים לפדות א"כ מועלין בה משום קדוש' דמים שבה, אמנם למאי דקיימ"ל דגם קדושת מזבח בעי העמדה והערכה א"כ אין יכול לפדותו ופקע גם ק"ד והנה איתא בחולין דף ל' דשחט בו

שנים ועדיין מפרכסת היא כחי' ובר העמדה והערכה היא, א"כ בשעה ששחט בו סימני' היתה יכולה מה"ת להפדה והנהנה ממנה בלי פדי' מועל בק"ד שבו לכן הוי שחיטה שא"ר, אבל לאחר שתמות שאינה עוד בר העמדה והערכה תצא מידי מעילה ותשתרי לגמרי ולכן בשעה ששחטה הוי שחיטה שא"ר דאז עדיין אי' תורה עלי' כן נ"ל ברור ביישוב דברי תוס' דקידושין אמנם תוס' ב"ק דף ע"ו ד"ה שחיטה שא"ר וכו' סברו ג"כ דהאיסור הוא משום מעילה בקדשים והקשו על זה אמאי חשיב לי' לשחיטה שא"ר הא יכול לפדות בשעת פרכוס, וכוונתם הא לר"ש כל העומד לפדות כפדו דמי ונדחקו מאד, ובשיטת התוס' דקידושין נראה דאף דאמת דמה"ת לא הוי שחיטה שא"ר, אבל לאחר שקנסו חז"ל לכל מטיל מום שאין נפדית ע"י אותו מום א"כ תו אינו עומד לפדות, וכל זמן שלא נפדה מועל בו מה"ת, דל"ד למעשה שבת למ"ד דרבנן דמה"ת אין בה שום איסור, משא"כ הכא דאית בי' מעילה דאורייי' רק אי לא אסרו חכמים הפדיי' היינו מחשבין כאלו נפדה אף דבאמת לא נפדה אבל אחר דאסרו חז"ל הפדיי' ולא עומד לפדות נשאר בה אי' מעילה דדאורייי' והבן:

הדרן לספיקת החו"י דלכאורה ממשמעות לשון הרשב"א דנדרים שהבאתי הוי משמע דקדושת מזבח שאינו יוצא ע"י פדיון הוי אמירתו כמסירה גמורה ואינו יכול להשאל עלי' כמו קדושת בה"ב לאחר שבאו ליד הגזברי' ומדברי הרשב"ם גבי ש"ח אין להוכיח נגד זה דשם ע"י שנשחט ונעשה בו מום פקע ממנו ק"הג כמו כל בעלי מומן ולא נשאר בו אלא קדושת בה"ב ואסור' בהנאה משום מעילה בקדשי' והא דאינו יוצא ע"י פדיון לא משום ק"הג שבו שזה כבר נפקע אלא משום דלאו בר העמד' והערכה הוא, אמנם באמת נלענ"ד לפשוט ספיקתו ממה דאיתא בשבועות דף כ"ד ע"ב דבמתני' דיש אוכל אכילה א' דלא נקט שבועה משום דאית' בשאלה והא דקתני הקדש בבכור, וכן במכות דף כ"ב על מתני' דיש חורש תלם א' דלא חשיב שבועה שלא אחריש משום דאיתא בשאלה והקדש מיירי בבכור, משמע מהני סוגיו' דדוקא בכור אבל שארי קדשי מזבח נפקו ע"י שאלה:

ויש לי ליישב קושיות אלו, דהנה אף אי נאמר דבקדשי מזבח לא מהני שאלה לחכם מטעם דאין יכול להפקיע רשות ההקדש, אמנם בקדשים קלים אליבא דריה"ג דסובר בב"ק דף י"ב דחתון בעלים הוא כל זמן שלא נשחט ונזרק וודאי אית' בשאלה, והנה משנה דמכות ע"כ מיירי דהשור ק"ק הוא, דאי מקדשי קדשים א"כ יש מעילה בשור לחודא ולמה נקט והן מוקדשין דגם החמור הוא מוקדש לב"הב, עי' תוי"ט, ונצטרך לומר דמתני' לא אתי כריה"ג לכן ניחא לי' לאוקמי' בבכור דממתנות כהונה הוא דמודה ביה

ריה"ג דמשלחן גבוה קאזכי כדאי' בב"ק שם, ועל הא דבשבועת מוקי למתני' דיש אוכל אכילה א' בבכור ולא בשארי קדשי מזבח, יש לומר דהנה המהרש"א בקידושין דף נ"ז כתב על קושי' תוס' דמתני' דהמקדש בערלה אמאי לא תני ג"כ פיגול ונותר וטמא, אף דבלא"ה משום קדש אינה מתקדשת דהמקדש בחלקו, דפסיקא להו דבפיגול ונותר פקע איסו' קדש עכ"ד, וקשה ממתני' דיש אוכל דחייב על אכילת הנותר אשם מעיל' אלמא דלא נפקע, ונ"ל דהנה התוספ' ישינים בכריתות למה חייב על המעילה הלא נותר אינו ש"פ וליכא קרן ואם אין קרן אין חומש ואשם כדאמרי' בפסחים דף כ"ט בחמץ של הקדש דאינו מועל מה"ט ותירץ דהתם בקדושת בד"הב דאין קדוש אלא לדמים ובפחות מש"פ לאו בר דמים אבל אימורי קדשי מזבח דגופייהו קדשי אף אה"נ דאינו בר דמים מחוייב לשלם ובנתיב' המשפט סי' כ"ח כ' כן מסבר' דנפשי' וא"כ י"ל דמשכ' המהרש"א דנפקע ממנו ההקדש רצונו דל"ל בי' דלאו ממונא דכהן דרשות ההקדש עליו ומשלחן גבוה קאזכי כמו מקדש בחלקו, דכיון דנאסר בהנאה ולאו בר דמים נפקע רשות גבוה, והא דאין מתקדשת בו משום דאה"נ אין ש"פ והוי כמקדש בערלה ושפיר הקשו דלתני כמו ערלה, אבל לענין מעילה כיון דקדוש גופי' אף דנפקע ממנו דין ממון לא נפיק מדין מעילה ומשלם קרן וחומש לנדבה לרב ולקטורת ללוי במעילה דף ט' וא"כ י"ל אף דבשארי קדשי מזבח דקנאם ההקדש ע"י אמירתם ואין כח להתקדי' ע"י השאלתו להפקיע מרשותם אבל זה דנותר דאינו בר דמים ופקע קנין ההקדש ולא נשאר אלא האיסור, וע"י השאלה נפקע האיסור כמו כל נדרי איסורים דניתרים ע"י השאלה לחכם:

אבל גוף דברי הת"י שחדשו בקדושת הגוף מועלין אף שאינו בר דמים כלל והרב נת"המ' אף שלא ראה חידוש דין זה בת"י הו"ל לסברה פשוטה, ואני תמה איך נעלם מהם גמ' ערוכה ופשוטה בכריתות דף כ"ג ע"ב דאמר ר"נ לרבא דנותר דלית בי' ש"פ אין מועלין בו, ומתני' דיש אוכל מיירי באכילה מרובה וכ' רש"י ואע"ג דא"הנ הוא כשארי קדשים שמועלין בהם דהאי נמי חזי לגבוה שאם עלה לא ירד, והכוונה לדעתי דמשערין אם הי' חולין הי' שו"פ, ונותר דמתקלקל ע"י ששהה בימות החמה אינו ש"פ אם לא שהי' אכילה רבה ובמה שכתב תוס' דאחר שנשחט ונזרק הדם כהלכתא ליתא בשאלה מסתפק המל"מ אי דוקא בעינין שנזרק ג"כ אבל בין שחיטה לזריקה מהני השאלה, או לאו דוקא דגם שחיט' גרידא קבעתי':

ונחזה אנן, אי סברת התוס' משום דאחר שנשחט ונזר' כהלכתו אין הבעלי' חייבי' עוד באחריות א"כוודאי בעינין שיהי' נזרק ג"כ כהלכתו ועד שלא נזרק כהלכתו עודנו באחריות הבעלים, דהא חזינן בכהני' שפיגלו מזידין חייבי' לשלם לבעלים שמחוייבי'

להביא אחרת ופרש"י והברתנור' שנשחט או נזרק ע"ת לאכול למחר, אלמא דאם לא נזרק כהלכת' עומדת באחריות המקדיש, ועי' מל"מ פי"ד מהל' מעשה הקרבנות שהתפלא על מש"כ תוס' בחולין ד' כ"ב דכיון שהביא ליד כהן אף שאין הכהן מקריבו יוצא ידי נדרו מנזבח שלא לשמה דלא עלה לבעלים לשם חובתן וזה אפשר לתרץ דשאני התם שעקרן הכהן מדעתו ול"ד לשם דלא נעשה בידים מידי לדחותן אלא שממילא הן דחויין מחמת ספיקן, אבל מפיגול קשה שלא עקרן מלשמן והנה מצאתי במעילה דף י"ט ע"א פלוגתת ר"ש ור"י בלקח ממעות הקדש חטאתו ואשמו אימתי מעל וברש"י שם דלר"ש משהביא ליד הכהן נפטר מאחריותו, ולר"י עד שיזריק הדם, ונ"ל דאף ר"ש מודה דאם נתקלקל בשחיטה או בזריקה דחייב להביא אחרת, ולא קאמר שאינו חייב באחריות רק בנגנב ונאבד דעודנו קיים בעולם, ובכל מקום שהוא בי' גזא דרחמנא איתא, וכעין חילוק זה מצאנו בגמ' חולין ר"פ שלוח הקן גבי הקדש בה"ב לר"ל עי"ש, ואם זו היא סברת התוס' דכל זמן שלא נפטרו הבעלים מאחריותן יכולים להשאל לק"מ קושי' המל"מ אמאי איתא בשאל' לאחר שהובא ליד הכהן מאי שנא מקדושת בה"ב לאחר שנמסר לגיזבר דבקדושת בה"ב מיד שנמסר לגזבר פטורי' הבעלים מאחריותן, שכן אמר ר"י בחולין שם בפירו' מנא זה לבה"ב חייב באחריו' עד שיבואו לידי גזבר, משא"כ בקרבנות לא נפטרו מאחריותן עד שנזרק כהלכתו, אכן יש לומר טעם אחר דלאחר שנשחט ונזרק כהלכתו דאין נזקקין לו להתיר נדרו כדי שלא יהי' חילין נשחטים בעזרה ולא יהיו דמי חולין נזרקים ע"ג המזבח, ואם כן הוא נראה וודאי דאף לאחר השחיטה גרידא אין נשאלין עליו כדי שלא יהי' חולין נשחטים בעזרה, ולא דמי למה שאית' במנחות ד' מ"ח ע"א דאם מפריק חגוואי חולין ממילא הווין דשם ע"י פדי' לא נעשו חולין אלא מכאן ולהבא, משא"כ ע"י השאלה יהי' נעקר הנדר למפרע והוי בשעת הכנסתו חולין, ויש לי להביא ראי' לזה דאחר שנשחט בעזרה אין נשאלין עלי' מגמרא דפסחים דף י"ג ע"ב באמר זו תודה וזו לחמה ונשחט התודה ונשפך הדם דא"א למפרקינהו ולחפקינהו לחולין לר' וקשה אכתי למה נפסד לקדשי' הלא יכול למשאל על הקדשו, ואי תימא ע"י השאלתו ג"כ לא ירוויח ההקדש, דהא גם ע"י פדויתו ג"כ לא ירוויח ההקדש, דמה שניתן להקדש ג"כ יהיו אבודין לפי שיטת תוס' שם ד"ה אין מביאין וכו' וצריך להשליכו לים המלח רק הוא ירוויח שיחלל שוה מנה על פרוטה, ע"כ יותר הי' התקנה שישאל כל ההקדש ויצא הלחם לחולין ויכול לזקקם לזבח אחר אע"כ דאין נשאלין ע"ז כדי שלא יהי' חולין נשחט בעזר' ובעיקר קושי' המל"מ על התוס' שכ' דרק אחר שנשחט ונזרק הלא מיד שהקריבו להכהן זכה בו להקדש דהוי גזבר, יש לתרץ עפי"מ שכתב תוס' ב"ב דף ע"ט

דחצר אין קונה להקדש דמשום יד אתרבי ואין יד להקדש ומזה הוליד האגודה הובא במג"א סימן קנ"ד דמצא דבר בבהכנ"ס דהוא להמוצא, וכיון דהקדש בעצמו אין לו יד גם אחר אין יכול לזכות עבורו דזכיה מטעם שליחות ובמלתא דליתי' בדנפשי' לא נעשה שליח דדוקא בקטן דלא הגיע לצרור וזרקו דאינו זוכה לעצמו, יכול אחר לזכות משום דאתי' לכלל שליחות ולכן דעת רוב הפוסקי' דאין זכין לשוטה עי' קצה"ח סימן רמ"ג וגם בקדושת בה"ב אין אחר יכול לזכות עבור ההקדש רק הגזבר הממונה לכך דידו הוא יד ההקדש בעצמו, והוא כעין אפוטרפוס של יתומים דאף למאן דאי"ל דזכיותו הוא מדרבנן מכ"מ מדינא דאוריית' יכול לתרום עבורם בין לאכול ובין להניח כמ"ש הרשב"א בגיטין דנ"ב ובנק"הכ סי' ש"ה כתב שכן ג"כ דעת הרמב"ם והטור, וא"כ י"ל דתוס' בכריתות אזלו בשיטת תוס' דב"ב, אבל הרמב"ן בחי' לב"ב כת' דאמת דחצר קונה להקדש רק דמעילה אין בו, כיון דלא הוקדש ע"י אדם אלא דממילא זכי לה הקדש ודוגמא לקדשי עכו"ם עיין עליו, א"כ גם לשיטתו י"ל דאף אם נאמר דאחר שהובא ליד הכהן זכה להקדש ולא מהני שאלה להוציאה לחולין מכ"מ אם לאחר שמעל בה נשאל לחכם והותר נדרו פטור מקרבן מעילה, דאף דלא יצא לחולין משום דזכה בה הקדש וא"א להפקיע זכות ההקדש וכמ"שכ הר"ן גבי אוסר נכסיו ע"ע וזכה בו אחר דאף שנשאל מכ"מ זכה האחר מן ההפקר, וא"כ ה"נ אף שנעקר נדרו מנ"מ בעת שנסתלק דעתו ממנו זכה ההקדש מן ההפקר, אבל הקרבן מעילה פטור דלא הוי דעת אחרת מקנה רק ממילא זכה בה, לכן לחייבו גם קרבן מעילה צ"ל דלית' בשאלה כיון שנשחט ונזרק:

והנה יש לעיין לפי תי' תוס' כיון דעכשיו ליתא בשאלה קתני מוקדשין וצ"ל בשבועה גם עכשיו כשבאין לחייבו אשם מעילה בידו למתשל ולמפטר נפשי' מקרבן א"כ בגמרא דשבועות דמקשה ולתני שבועה שלא אוכל חלב ותמרים, לרבא הוא דמקשה ורבא הא ס"ל אכלה כולה אין נשאלין א"כ עדיין קשה לתני שבוע' שלא אוכל מההוא זיתא דתרבא דתלייי' בתמרי שמונח לפניו ואכלה כולה, דחייל השבוע מגו דחל על זיתא דתרבא ועכשיו ליתא בשאלה לרבא ויש לתרץ לפמש"כ תוס' בשבועות לשי' ר"ת דכולל אין חל קל על חמור רק אחלב דהותר מכללו, א"כ בכה"ג שכתבתי לא הי' חל השבועה על אי' מוקדשין דאימורי קדשים הם במיתה ושבועה רק בלאו וקושי' הגמרא שנשבע על כל חלב שבעול' מיירי כגון דשבועתו קדים להקדישו. אבל ק"ל בלי כולל וגם לר"ל דסובר באיסור הבא ע"י עצמו ל"א כולל, ג"כ קשה על מש"כ הר"ן שבועות ד' רצ"ה ע"א שהשבועות חלות לדעת ריב"ב אף על קיום מצות ל"ת כגון שנשבע שלא לאכול נבילה או חלב מפני שחידש חיוב קרבן, וזהו ג"כ דעת תוס' שבועות דף ק' ע"ב ד"ה

דכי וכו' שכתב גבי קונם שלא אוכל ביום כפור או שלא אוכל נבילות דלריב"ב דנשבע לקיים חייב כ"ש נדרים, ולא כריב"א בתוס' דף כ"ז, וראיתי בהגהות רעק"א שהקשה עליהם דא"כ בנשבע על ל"ת לקיים תחייב ריב"ב ורבנן ל"פ אלא משום דליתא בלאו והן, א"כ הדרא קושי' גמ' דמכות דף כ"ב לדוכתא לתני שבועה שלא אחרוש ביו"ט דהא למלקות לא בעי' שיהי' בלאו והן עכ"ד ולי לק"מ דאף לריב"ב לא חל לקיים ל"ת אלא מפני שחידש חיוב קרבן, ולפי"ז לרבנן דבכה"ג לא מחייב קרבן לפי שאינו בלאו והן גם לענין מלקות דלא חידש מידי והוי מושבע ועומד מה"ס, אבל על מתניתן דכריתות ק"ל לשיטה זו דלתני גם חיוב חטאת על שבועתי, וכמו שכתבתי דהי' מונח לפניו אותו זית חלב דתליי' בזיתא דתמרי ונשבע שלא יאכל ממנו ואכלה, דאף דע"י כולל לא חל דהוי קל ע"ח וכמש"כ למעלה ואי נמי לר"ל דנ"ל כולל כלל באי' הבא ע"י עצמו, מכ"מ חל השבועה מכח ק"ו דריב"ב דאם על הרשו' אינו דין שלא יתחייב על ד"מ, והא איתא בלאו והן שיכול לאכול זיתא דתמרי, והוא לדעתי הקלושה קושי' עצומה, דהא קיי"ל כאמימר דאכלה כולה ג"כ נשאלין

ולחומר הנושא נ"ל דוודאי לר"ל לא הי' קשה לי' דלתני שבועה בכה"ג שכתבתי דהי' ידע דמלתא שיש לו תקנה בשאלה כה"ג דבשע' שאנו באין לחייבו בקרבן סמי' בידו ליזול אצל חכם ולמפטר מקרבן לא קתני ולכן בכה"ג שכתבת עדיין יכול להשאל עליו דאף דקיימ"ל בסי' רכ"ח דנדר של איסור אין מתירין היינו להתיר לו לעשות את האסור מעתה ולהלאה, משא"כ בזה שכבר נאכל כל האסור עליו, אבל הי' ק"ל דלתני שבועה שלא אוכל חלב ותמרים שבעולם, דאף אם מקודם שהי' נכשל בחלב אם הי' בא אצל חכם הי' מתיר לו הנדר כדי שיוכל לאכול תמרים ולא הי' חושש אם יתיר לו יאכל גם חלב דמי חשידא ישראל בכך, וכי כל אדם צריך לזרוזי נפשי' בשבועה על דברים האסורי' מה"ת, אבל אחרי שראינו שאיש הלזה נכשל באכילת חלב וראינו שגברא הלזה בעי זרוזו יתירה גם על איסורי ל"ת שבתורה תו לא יזדקק לי' חכם להתיר שבועתו, וא"כ שפיר הי' ק"ל כמו שמחשב מוקדשין כיון שעכשיו בשע' שאנו מחוייבין אותו תו ליתא בשאלה כיון שכבר נשחט ונזרק, כן יחשב ג"כ שבועה שלא אוכל חלב ותמרים ונכשל באכילת חלב, וע"ז מתרץ דדבר דאי"ל היתר בשאלה בשעה שנאסר ג"כ לא קתני ומוקדשין דוקא בבכור שלא הי' היתר מעולם אבל קושי' תוס' דכריתות טל גמרא דכריתות דקאמר אקדשי' מגו דאתוסף וע"כ דלא מוקי בבכור כר"ל, והקשו דלתני שלא יאכל ממנה ואכלה ולא הזכירו כולל, כי כוונתם לקושייתי הנ"ל דבלאו כולל חל מק"ו דריב"ב וע"ז תי' דדבר

שיש לו עכשיו תקנה בשאלה לא קתני ומוקדשין עכ"פ עכשיו ל"ל תקנה, ומתורץ קושי' מהרש"א בשבועות וב"הז כאן:

תשובה קכז

להנ"ל,

הנה נסתפקת בהא דקיימ"ל דאין מעילה בפחות מש"פ, אם הוא דוקא בנהנה ופוגם אבל במוציא לחולין אפשר דאף בפחות מש"פ מועל, דהנה במתני' דב"מ דנ"ה ובמשנה דרפ"ה דמעילה אית' רק הנהנה מן ההקדש ש"פ, אבל יש לפשוט ספיקתך ממ"שכ' הרשב"א בחי' לגיטין דף י"ב במקדיש ידי עבדו דלווה ואוכל עושה ופורע בפחות פחות מש"פ דה"ט דמדאוריי' אין מעילה בפחות מש"פ והכא דניח' להקדש דלא לימות העבד שרי לכתחלה, אלמא דאף מוציאה מרשות הקדש לפרוע חובו בעי' ש"פ. אבל באמת טעמא בעי והלא הנותן חתיכה לאורחים מועל, אף שלא נהנה כלל, אלמא במוציא מרשות הקדש לחולין לא בעינ' שיתהנה כלל, ואין לומר דהתם חיובו משום דהאורחים שליחותא קאעבד באכלם ונהנו ש"פ ומועל המשלח, דהא לדעת התוס' קידושין דף מ"ג גם במעילה לא אמרי' זה נהנה וזה מתחייב ובאומר הושט ידך לכד השמן ותהנה תן הסיכה לא מעל המשלח, ובחתיכה לאורחים לא מתחייב על הנאת השליח רק על הגבהתו דקנייי' ויצא לחולין, אלמא דבהוציא לחולין לא בעינין שיהנה כלל, וטעמא דאף דברפ"ה ממעילה ילפי' מסוטה דבעינין שיהנה היינו דוקא דומי' דסוטה דלא הוציא מרשות אבל בשינה מרשות לרשות ילפי' מע"ז וכמו שהאריכו בתוס' דמעילה שם, א"כ מסברה מנ"ל לחלק בין ש"פ בין פחות ממנו:

והנה הריטב"א בקידושין שם כ' דאיכא דקשי' לי' מדאמרי' במפקיד מעות מותרים אצל שולחני דמעל והא התם זה נהנה וזה מתחייב ותי' דהתם משעת פקדון מתחייב הגזבר ואפי' לא יהנה השולחני כלל עכ"ד והוא תמוה, דזהו לדעת רב הונא בב"מ דף מ"ג דאפי' נאנסו, אבל למאי דקיימ"ל כר"נ דנאנסו לא אין מועל הגיזבר עד שיוציא השולחני, אבל אם דבריו שלא בדקדוק כוונתו רצוי' דמשעה שהגבי' להוציאה לחולין אז קנאה טרם שהוציאה ואז מעל הגזבר. ובהיותי בזה יש לי לתרץ דברי הרמב"ם שפ' בפ"ז מהל' מעיל' בהפקיד ביד השולחני מותרין שניהם פטורין והוא נגד ברייתא הערוכה בב"מ שם דגזבר מעל, ונ"ל דהנה הברייתא דב"מ משונה ממשנה דמעילה, דבמשנה לא הוזכר רק אי השולחני מעל ולכן סובר הרמב"ם דהגזבר בכל ענין פטור ובברייתא לא הוזכר החיוב של השולחני ומחלק רק בין מקום שחייב הגזבר ובין מקום

שגם הגזבר פטור, ואפרש מילולי, הנה הריטב"א בקידושין דף מ"ז כ' בטעמא דרב הונא דאמר בב"מ דף צ"ט בשואל קרדום דלא קנאו לחזר' עד שביקע ור"א דפליג עליו לא אמר רק דחכמים תקנו משיכה בשומרים, אף דבמתנ' ומציע' לכ"ע קונה משיכ' מה"ת, וכ' דמשיכ' דאורייי' לא מהני אלא לקנות גוף החפץ אבל בענין שהחפץ הדרא בעיני' ולא קני אלא להשתמש לא מהני עד שיתחיל לשמש בו, ור"א סבר דמכ"מ רבנן תקנו משיכ' גם בכה"ג, והנה הח"צ בהגהות לטו"ז סי' ע"ג השיג על הש"ך דססי' רצ"ב ומסיק דפקדון מעות מותרין הדרא בעיני' עיין עליו, וא"כ מה"ת לא קנאו במשיכה עד שיוציא, ועי' תוס' ב"ק דף ע"ט דג' מחלוקת בדבר דר' אמי דאמר המשאיל קורדום של הקדש דמעל סובר דמשיכ' קונה מדאורייי' ולא סבר סברת הריטב"א, וא"כ לדידן דקיימ"ל כר"א א"כ המשאיל קורדום אינו מועל מה"ת [ומש"כ תוס' שם בסוף הדבור דגם לדידן מעל מדרבנן כמו נתנה לבלן דבריהם תמוהים דמשם לא מוכח מידי] ולפי"ז במשנה דמעילה דדייניני אי מעל השולחני וע"כ דמיירי דהשולחני שוגג דלא ידע שהוא של הקדש, ולכן במותרים גם הגזבר אימתי ימעול אי בשעה שהגבי' השולחני הא לא קנה במשיכה כיון שלא ניתן לו גוף החפץ רק להשתמש לפי שעה, ואי בשעה שהוציא הלא אז נהנה השולחני ול"א זה נהנה וזה מתחייב, דרק בנתן חתיכה לאורחים לאכול דנתן להם גוף החתיכ' וקנאם במשיכה מה"ת, ובשעת קניי' הלזו יצאה מקדש לחולין ואז מועל הנותן, והנה המהרש"ל כ' שם בקידושין דרק בלא ידע השליח שייך סברתם דל"א זה נהנה וזה מתחייב, אבל אם נזכר השליח ולא הבע"הב לא שייך זה, ולכן ברייתא דב"מ דלא מיירי במעילת השולחני דמיירי בשולחני מזיד ורק הגזבר שוגג לכן שפיר אמרי' דמועל הגזבר לככשיוציא השולחני, אבל הרמב"ם כעתיק דינא דמתני' דהשליח ג"כ שוגג לכן א"א לחייב הגזבר ודו"ק:

הזכרת במכתבך על מה שנסתפק המ"למ בדעת תוס' כריתות דלאחר שנשחט ונזרק כהלכתו תו ליתא בשאלה אי בעינין דוקא שיהי' ג"כ נזרק או גם בנשחט כהלכתו לבד סגי דלא למיהדר בי' ואני כתבתי דיש לפשוט ספיקתו מסוגי' דפסחים די"ג ע"ב באמר זו תודה וזו לחמה ונשחט הזבח ונשפך הדם דאזיל הלחם לאיבוד ולמה לא נפיק אותן לחולין ע"י שאלה, וכתבת דהתם כיון דבאו ליד הכהן הוי כאלו נמסרו לגזבר, וראי' מאוקימת' קמייתא שאבד הזבח ולמה לא יוציאם ע"י שאלה דהא לא נשחט עדיין, תמה אני עליך הלא ספיקת המל"מ ע"ד התוס' דסוברים דאף אחר שבא הקרבן ליד הכהן המקריב יכול להשאל עלי' קודם שישחט, וע"כ דיש להם איזה סברה לחלק בין בא קדשי בד"הב ליד הגיזבר ובין קדשי מזבח שבאו ליד הכהן המקריב, וכל עיקר ספיקתו לשיטה

זו אם בין שחיט' לזריק' יכול למתשל עלי' ועל זה כתבתי לפשוט דאחר שנשחט אינו בשאל', ומה שכתבת דא"כ לאוקימת' קמייתא אמאי לא פ"הג דישאל עלי' הלא עדיפא מיני' פ"הג דנפרוק דזהו ביד כל אדם ושאלה אינו רק בבעלים, אבל אני כתבתי הטעם דאינו בשאלה לבתר דנשחט כדי שלא יהיו חולין נשחטין בעזרה, וע"ז הקשית א"כ אף דא"א לשאול על התודה גופה דנשחטה ישאל על הלחם לבדו לכאורה יפה הקשי' לדעת הרמב"ם ברסי' רכ"ט באומר לזה ולזה בוי"ו אם הותר האחרון לא הותר הראשון אבל אפשר שקצרתי במכתבי ושכחתי לכתוב הקדמה אחת הצריכה לזה, והוא, שאין מקריבין תודה בלא לחם, דאף דאין תודה בגלל לחם, היינו רק לענין זה שיכול להביא לחם אחר, אבל בלא לחם וודאי אסור לשחוט, וא"כ ממ"נ אם ישאל גם על התודה יגלי מלתא דנשחט חולין בעזר', ואי ישאל רק על הלחם א"כ יגלי למפרע דנשחט תודה בלא לחם, ולכן אין נזקקין לו לעקור הנדר באופן שיתגלגל עי"כ שנעשה איסור למפרע:

כתבת במכתבך שיש דעה א' שאין מחללין הקדש שוה מנה בפרוטה רק הבעלים שבידם לשאל עליה' אין דבר זה עולי בזכרוני שיאמר כן בשום מקום ובמעות הלשכה במעיל' סוף פ"ג דיכול לחלל על ש"פ, ואפשר שנאמ' כן על נדבת יחיד שאם א' נדב חפץ ששוה מנה לבה"ב דאף שאין חייב באחריות מכ"מ אם בא אחר ואבדו חייב לשלם לבעלים, דאף דלהקדש א"צ לשלם ההיזק דממעטינין מרעהו ולא של הקדש אבל לבעלים מחוייב וכמ"ש רש"י גיטין ד' נ"ג גבי כהנים שפגלו דא"נ נדבה היא קשה בעינו שלא הוקרב קרבנו דלהביא דורן הי' מבקש, ואיך יחללו אחר בפרוט' אבל מדברי התוס' ר"פ ראשית הגז מוכח דגם בכ"הג דהקדיש צאנו לבה"ב ובא הכהן וגזז צמרו דה"א דזכה בראשית הגיזה ומרוויח במה שפודה בשוה פרוטה:

והנה לדעת הרמב"ם בהירהין חמצו ביד הגוי ואמר מעכשיו דבעינין שיגיע זמן הפרעון קודם פסח דבלא הגיע אמרי' הואיל ואי בעי פדאו, אע"ג דמחוסר ממון, וצריך לחלק למה לא אמרי' בהקדש הואיל ואי"ב פדה, דשאני לוה דאין לשום אדם זכות זה לפדות רק ללוה זה לבדו, לכן חשיב שלו, משא"כ בהקדש דיכול כ"א לפדות ויד הכל שווין בו, והוי כהפקר דכ"א יכול לזכות בו, ואי נימא דבעלים יכולין לפדות בפרוט' ושארי אינשי אינן פודין אלא בשווין א"כ גם גבי הקדש נימא דזכות זה שיש לו לבדו ואין לזרים חלק אתו מחשב לי' כשלו:

תשובה קכח

להנ"ל.

ע"ד מה שכ' הרמב"ן בחיד' לב"ב דף קכ"ו דאין אדם יכול לעשות שליח לנדור נדר להזיר וכן הוא בתוס' נזיר דף י"א, גם הר"ן כ' דאין עושה שליח לבטל חמצו וכ' הב"י סי' תל"ד משום דהפקר מדין נדר ואין שליחו' בנדר וכ"כ הב"ח שם להלכה, והדבר קשה ממה שמצינו דיכול אחר להקדיש בהמתו אם הוא מדעתו בערכין ד' כ"א דעולה צריך דעת ולשמואל שם היינו בשעת הפרשה אלמא אי נתרצה בשעת הפרשה בין אי אפריש מדידי' ובין שאפריש בהמתו לכפר בו חבירו מהני, והנה בטעם דאין שליחות בנדר ובנזירות ובהפקר כ' המהרי"ט בח"א סי' קכ"ז משום דמילי לא מימסרו לשליח, וקש' מתרומ' ומה שתי' המהרימ"ט דשאני תרומה דמחשבה כמעשה דמי' באמת כן כ' תוס' קידושין דף נ"ט ע"ב אבל לא הספיק בתירוץ זה דהא גם בהקדש מחשבה כמעש' דמי' מכל נדיב לב עולות, ואם נתרץ דבאמת ה"ט דתרומה וקדשים דמחשבתן כמעשה דמי משא"כ בנדרים דבעי' דוקא שיוציא בשפתיו משום דתרומה וקדשים הוי ב"כ כדאית' בשבועות דף כ"ו, א"כ קשה על הר"ן למה אין שליח להפקיר הא בהפקר א"צ שיוציא בשפתיו, כדאמרינין סתם גללים אפקורי מפקר וכן בפסחי' דף ו' פירורין מי חשיב' והתניא סופי תאנים, וכ"כ הש"ך בסי' רס"א סק"ג:

והנ"ל דהנה בגמרא לא מצינו דמילי לא מימסרו רק לענין שליח שני כגון שליח קבלה אין יכול לעשות שלית אחר בחריקאו, כיון דאין מוסר לו דבר, אלמא דהשליח ראשון אף דלא נמסר לו דבר הוי שליח, ואיך נלמוד לשליח ראשון לנדור נדר ולהזיר, ונראה דהסבר' כך היא דאדם יכול לעשות אחר לשלוחו שיהי' ידו כידו ועשייתו כעשייתו, לכן עיקר שליחות לקבלה הוא לעשות מעשה לקבל הגט או הקידושין מיד הבעל, גם שליח הולכה לקידושין אף שצריך ג"כ שיאמר הרי את מקודשת והוי פי השליח כפיו הוא בשעה שעושה המעשה למסור דאז הוא במקום הבעל עומד לכן גם דיבורו חשוב כאלו פי המשלח דובר, לכן ש"ק בשעה שעושה השליח שליחותו אז הוי כאלו המשלח עשה בעצמו וכן אומר כתבו ותנו בשעת כתיבה ונתינה עשייתם כעשייתו, אבל אומר אמר לפלוני שיכתוב ולפלוני שיחתום דלית בי' מעשה לא אמרי' שפי השליח כפי המשלח דמילי לחודייהו לא מימסרו לשליח, ולכן שליח קבלה אם השליח אינו עושה מעשה הקבלה רק כיון שעומד במקו' המקבל ירצה למנות שליח אחר לכן אמרי' דמילי לא נמסרו לי' ולא הוי פיהו כפי המשלח, ולכן גבי נזיר דלא נמסר מתחילה לשליח רק מילי בעלמא גם השליח ראשון לא הוי כמותו, אכן גבי נדר יש שני מיני נדרים האחד נדרי הקדש שהוא רק בדבר שלו להקדיש למזבח או לב"הב או לצדקה, והשני נדרי איסור לאסור על עצמו גם דבר שאינו שלו, ויש חילוק אם עושה שליח לנדור נדר ממין הראשון

להפרי' שור א' משוורים שלו למזבח או דינר א' מכיסו לב"הב או לצדקה עיקר השליחות לעשות מעשה להפריש והוי כמו שליח הולכה לקידושין דנעשה שליח לעשות דהיא נתינה לקידושין ובשעת העשיי' הוי ג"כ פיו כפי המשלח לאמור הרי את מקודשת [דאין לומר דשם הטעם כיון דלא נמסור לידו מילי לחוד דגם כסף קידושין נמסר לידו דהא מטעם זה יכול לעשות שליח שני להחולקי' על הקדוש מרדוש בא"ע סי' ל"ה, דז"א דהא בהילך מנה והתקדש לפלוני דמקודשת מדין ע"כ כ' רש"י דמיירי שהוא שלוחו ולא כהרמב' דהוא עצמו מקדשה אח"כ במנה שנתן לך פלוני אלמא דמסר לו השליחות בלי כסף הקידושין ואפ"ה מהני אמירתו התקדשי לפלוני] הה"נ בקדשים בשעה שעושה שליחתו להפריש אותו השור הוא ג"כ פיו שאומר ה"ז הקדש כפי המשלח, וזהו הטעם דשליחות בתרומה, אבל אם הנדר הוא מענין השני שעשה אותו לשליח לאסור עליו ככר של פלוני שלא נעשה שליח לעשות מעשה רק לאמור קונם ככר זה לפלוני, או נדר להזיר לאמר פלוני יהי' נזיר לזה לא מהני שליחות דמילי לחודא לא ממסרו גם לשליח הראשון, והפקר הוא כעין נדר מענין השני, כן נלענ"ד:

תשובה קכט

להנ"ל.

ע"ד השאלה אשה שנדרה בעת חליה שאם יהי' בעזרה להקימה מחליתה שתצום בה"ב כל השנה ובעלה החריש לה ביום שמעו והנה היא חלושת כח וקשה לה התענית והיא מתחרטת:

תשובה הנה מבואר בש"ע דאף לדעת המחמירין שאין חכם יכול להתיר אחר הקמתו דבעל אבל אחרי שתיקתו יכול להתיר ואם הקים בפועל ג"כ יכול לשאול על הקמתו ושאח"כ יתירו לה חכם א' או ג' הדיוט' אבל דא עקא כיון שהנדר הי' בעת צרה וכ' הרב סי' רכ"ח סעי' מ"ה דאין להתיר רק לדבר מצוה או לצורך גדול, וודאי אם הי' מקיים לה הבעל ואחרי שנשאל על ההקמה מפיר לה ביום השאלתו דסגי' בהכי לדעה הראשונה שבהמחבר בסי' רל"ד סעי' מ"ט והבעל יכול להפר אף שנדרה בעת צרה שכ"כ הנוב"י מהד"ת סי' קנ"ט ואף שיש לפקפק עליו שטעמו משום שגם נדר שעד"ר יכול להפר, ובאמת שהב"ז נתן עוד טעם לנדר בעת צרה דהוי כנודר לחבירו לתועלת חבירו ק"ו לגבוה שענהו בעת צרתו דאין לך קבלת טובה יותר מזה עכ"ד והובא בש"ך, והנודר לתועלת חבירו גם בעל אין יכול להפר שכן מבואר בתוס' גיטין דף ל"ה ע"ב ד"ה וליחוש וז"ל איך חכם או בעל יכולי' להפר שלא בפני היתומים, אבל מ"מ דינו נכון כיון דקי"ל

דלצורך מצוה מתירין ע"כ דעיקר הטעם משום דהוי כנדר עד"ר וכמ"ש בסי' רכ"ח סעי' כ"ג דע"ד המקום הוי כע"ד הרבים דאי ניחוש ג"כ דהוי כנשבע לתועלת חבירו הלא בזה קי"ל דאף לדבר מצוה אין מתירין עי' ט"ז ס"ק ל"ג וגם דטעמא דירושלמי מפני החשד ומפני הבושה לא שייך כאן, וכיון שכן יש לצרף דיעה א' שבסי' רל"ד דסגי' בהפרה דבעל לדעת הרמ"מ שהחכם יכול להתיר גם נדר שבעת צרה, ויש לצדד בזה שאפשר כיון שהיא חלושת כח שיזיק לה התעניתים ותחלה עוד הפעם והוי התרה לצורך גדול, ויש לי לחקור על גוף הנדר לצום בה"ב דהנה הב"ח באו"ח סי' תקס"ב והובא במג"א סי' תקס"ג כ' דמדברי הרא"ש מוכח דאם קבל על עצמו להתענות שלא בשעת תפלת המנחה א"צ להשלים נדר הלזה כלל והוכיח כן ממ"ש הרא"ש על ר"ת דסגי' בקבלה בלב דמלישנא דתלמודא לא משמע הכי מדקאמר כל תענית שלא קיבל עליו מבע"י לא שמי' תענית משמע שאין שם תענית עליו להתפלל עננו ולצאת ידי נדרו ותמה הב"ח למה לא יהי' נדר וכ' המג"א דלא הוי נדר כסברת הרמב"ן בסי' תי"ח ובסי' תק"ע ואפשר דגם הרא"ש סובר דצריך להשלים נדרו עי"ז שמסופק פסק בהוציא בשפתיו יש להחמיר ובהרהור יש לצרף דעת החולקי' על ר"ת עכ"ד, ואני לא זכיתי להבין מה עלה על דעתו לפרש ברא"ש דיסבור דאף אם הוציא בשפתיו שמקבל עליו להיות למחר בתענית שלא יתחייב דלפי דעתי אי אפשר להשמט בשום אופן מלפרש דבריו שסובר דמי שקיבל על עצמו להתענות יום א' אשר ירצה לבחור חל עליו הנדר ואם יצום יום א' ורוצה שבתענית זה יהי' יוצא משום נדרו צריך לקבל התענית בתפלת המנחה ואם לא קיבל התענית כלל או שהקבלה היה קודם שעת המנחה אינו יוצא משום נדרו וצריך לצום פעם אחרת בקבלת תענית כראוי וכ"כ הרא"ש עוד שם בסי' ט"ז וז"ל וביום סתם היינו שקיבל עליו להתענות יום אחד ובמנחה קיבל עליו להתענות אותו תענית למחר, ועכצ"ל כן דהאיך תמצא שקיבל עליו יום סתם והלא צ"ל הריני בתענית למחר עכ"ל ולדברי הב"ח והמג"א לא ידעתי מה שצריך לצאת ידי נדרו איזה נדר הי' עליו שמחויב לצאת ידי חובתו ואם נאמר בפירושם שסבירו להו לחלק בין אם אמר עלי להתענות ובין אמר אתענה לא ידעתי החילוק לפמ"ש המג"א דתלי' בסברת הרמב"ן שהובא בסי' תי"ה ושם דוקא הנאת אכילה עלי בקונם דמתפס חפצא ולא בעלי להתענות וכ"כ המג"א ג"כ ברסי' תק"ע ואם נאמר דס"ל שמירי שמוטל עליו חיוב להתענות באמר הנאת אכילה קונם עלי באחד מהימים שאבחור והנה הוא כדי לצאת י"ח נדרו זה מקבל עליו התענית במנחה דנ"ל דבכה"ג למאי דקי"ל דבדאוריי' אין ברירה אפי' באומר מה שאני עתיד להפריש מחוייב להתענות מיד דדמי לפרוטה בכיס זה הקדש או א' משורי אם הם שווים יהי' הקדש,

עי' סוף מעילה רמי כיסין אלוגין ובתוס' שם, ועוד קשה לי על סברת המג"א אטו אם נודר לעשות ד"מ לא הוי נדר אף דנדרי איסור הוא דוקא בהתפסת חפץ והוא דוקא בלא אעשה אבל נדרי צדקה הם באעשה וילפינן לה ר"ה דף ד' מבפיך זו צדקה בין אמר עלי ליתן סלע לצדקה או אמר סלע זו לצדקה, והה"נ וכן הביא הרא"ש בשם הראב"ד דמתנדב להתענית הוי כאלו נדר חלבו ודמו לגבוה, ומה שהביא המג"א ראי' ממש"כ הרמב"ן לחלק כבר הרגיש בו הט"ז ביו"ד רסי' רט"ו וכ' דדוקא נדר שמתפיס חפץ חלים עד"מ משא"כ נדר זה אף שהי' חל ברשות לא חל לבטל דבר מצוה, ודבר ה' אתה בפיו של הט"ז בזה שכן כ' הרא"ש בפירושו לנדרים דף ח' להדי' גבי אשנה פרק זה דנדר גדול נדר דהיא מדין נדר צדקה דמרבינן מבפיך ופריך הגמ' הלא מושבע ועומד וכ' הרא"ש אע"ג דנדרים חלים עד"מ היינו נדר גמור דמתפיס חפצא אבל נדר כי האי דדמי לצדקה לא מרבינן דחייל עכ"ד, אבל דבריו לא יספיקו רק אם נדר להתענות בשבת ויו"ט אבל אם נדר להתענות סך ימים ופגעו בהן שבתות ויו"ט למה לא יחול הנדר ע"י כולל כמו בשבועה וכבר הרגיש הפמ"ג סי' תק"ע והתחה"ש בסי' תקס"ג:

והנה אם נאמר דאף אם קבלת התענית לא מצריכי להתרת נדרו מ"מ צריך ללות התענית ולפרוע וכמו שצדדו התוס' בתענית דף י"ב ע"א ד"ה ואם גזירותינו דצריך להשלים ביום מחר א"כ י"ל דלכך ל"צ התרה לקבלת תעניתו דאומדין דעתו שלא היה כוונתו לקבוע יום זה לחובה אם יצטער או אונס שיזדמן לו סעודת מצוה אלא יהי' רשות להשלימו ליום אחר כמ"ש הרא"ש סי' ט"ז בטעמא דרב א"כ הה"נ מתחלה היה כוונתו שאם יזדמן בא' מהימים יו"ט א' אפי' של דבריה' דיכול ללות אבל אם היה נדרו קודם מותר לו להתענו' ביום זה דלא חל עליו היו"ט כלל אבל לשי' רש"י שם דאם נדחה נדרו א"צ להשלים אין לומר דמתחלה היה כוונתו שאם יהי' מצטער או יהי' אונס שלא יחול עליו כלל שזה הי' כוונת שמואל לל"ק ורב חולק עליו וקי"ל כרב כמ"ש הרא"ש שם וכן קשה לשי' אותן הפוסקים דביום זה אין להשלים ליום אחר א"כ הכא דקאמר בה"ב שבשנה זו דהוי יום זה וא"כ למה ידחו גזירותינו את נדרו למה לא יחול נדרו ע"י כולל ואפשר שזה היה כוונת הג"ה אשרי פ"ק דשבת סי' כ"ה דכ' וז"ל ונ"ל דיום זה דאיתא בירושלמי היינו שהיום גורם כגון יום שמת בו אביו ויום סתם היינו שאמר ביום פלוני והשתא ל"ק ממס' תענית אי גרס התם שבשנה זו עכ"ל ודבריו באו חתומים והשעה"מ ה' תענית נתקשה בהם ולהנ"ל אפשר דזהו כוונתו דהי' ק"ל דלמה נדחה גזירותינו את נדרו ולא חל הנדר ע"י כולל וניחא לי' עפ"י אומדנא שכ' הרא"ש שאם יזדמן לו סעודת מצוה שיהי' יוכל לשלם למחרתו וכ"ז אי לא הוי גרסינן שבשנה זו כ"א בה"ב גרידא שיהי' יוכל להבחיר

איזה בה"ב שירצה שאז יכול ללות ולפרוע משא"כ אי אמר כל בה"ב שבשנה זו דאז הוי יום זה ואינו יכול להשלימו אבל לשיט' האו"ז שיום זה דוקא אי היום גורם ל"ק אף אי גרסינן שבשנה זו, אבל התה"ד כ' והובא להלכה בסי' תקס"ח דנדר של ב"הב אף להסוברים דיום זה יש לו ג"כ השלמה כיון דיומא דרחמי נינהו הוי כיום שמת בו אביו שאין להשלים א"כ הדרא קושי' לדוכתי' אף אי בדינא דש"ע דנדר לסך ימים שפיר כ' דא"צ התרה לקבלת תענית גרידא אבל הרמב"ן כ' כן על הברייתא דמגילת תענית שנדר ב"הב וארע בו יו"ט של מגלת תענית דנדחה נדרו ולמה לא יחול ע"י כולל. והנלענ"ד לתרץ דהנה האומר אתן סלע לפלוני עני מחוייב ליתן דהוי נדר ואם אמר אתן לפלוני עשיר לא הוי נדר ואף אי הי' כוללם ביחד שאתן סלע לפלוני עני ולעשיר לא אמרי' שיחול הנדר גם על נדבתו לעשיר מצד מגו דחייל הנדר על חלק העני כיון דלחלק של העשיר אין כאן נדר כלל ולא דמי לנשבע שיאכל מצה דאסור לאכול גם בלילה פסח כיון דשבועתו הי' גם על המצת מצוה ורק שלא הי' חל לבטל המצוה שפיר י"ל מגו דחל על הרשות חל גם על המצוה משא"כ בזה שחל על נדבתו לעני שלזה הוי נדר אבל לעשיר דלא הוי נדר שפיר יכול לחזור בו, והנה האומר שיתענה אף דלא מתפס החפץ מ"מ הוי נדר כמו נדר צדקה דכל האומר לעשות מצוה מחוייב ע"י דיבורו מטעם נדר אבל אם הי' אומר שיתענה ביום שאסור להתענות אין כאן נדר כלל וא"א לחול בכולל דווקא אם הי' נשבע לצום בה"ב ואירע בהם יו"ט כיון דשבועתו הי' גם על יום הזה שאירע בהם היו"ט אלא שלא הי' חל לבטל המצוה שפיר יש לחול ע"י כולל משא"כ בדיבור אתענה לחודא שביו' שאין מצו' להתענות בו אין בדבריו כלום וא"א לחול מטעם נדר:

ולפ"ז אומר אני מלתא חדתא דאם נדר לצים בה"ב ואירע באותן הימים יו"ט שני של גליות דלא הוי אלא ס' יו"ט ס' חול דכופין אותו להתיר את נדרו כיון דאינו אלא ספ' יו"ט ואם היא חול א"כ מותר לו לצום והוי אמירתו שמתענה בו נדר גמור ומחוייב לצום מדאו' וא"א לו לצום ג"כ דלמא היום יו"ט ואין כאן נדר כלל ואיסור היא א"כ ע"כ צריך להתיר נדרו, וודאי בגוונא דאית' בש"ע דהתחייב עצמו לצום סך ימי' ואירע בהן יתי' טובים בזה י"ל לשיטת הפוסקי' דגם ביום זה יכול ללות ע"מ להשלים ביום אחר דה"ה ביו"ט ב' ש"ג א"צ להתרה דאומדין דעתו כמ"ש הר א"ש דאף אי היום באמת חול מ"מ כיון דהוא מסופק וא"א לו לצום הי' כוונתו להשלימו ביום אחר ודמי לתשוב' הר"ן דאם אסור מחמת ספק הוי חלות הנדר אי ספק דאורייי' מה"ת לחומרא אבל בב"הב דלכל השיטות א"א ללוות ולפרוע ואי לא יצום פגע בס' דאורייתא דדלמא היום חול א"כ ע"כ צריך להתיר נדרו ואחר שהותר הנדר לכבוד יו"ט הותר כולו כדאמרי' במתני' נדרים

ד' ס"ו וכיון דאתאנו לכך מצאנו תרופה לנדרה של האשה הזאת אחרי שיו"ט שני של שבועות יהי' ביום ב' הבע"ל ויהי' מצוה להתי' את נדרה ולצורך דבר מצוה מתירין אף נדר שהודר בעת צרה:

חותנך אוהב נפשך יואל אונגר מרעכניטץ:

בשולי המכתב

במס' נזיר ד' כ"א ע"ב איבעי' להו בעל מיעקר עקר או דלמא מיגז גייז [עי' רש"י ותוס'] וקשה לשי' הרמב"ן הובא בר"ן נדרים דף כ"ו ע"א בד"ה וכ' עוד הרמב"ן וכו' דהא דאמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו דוקא בהתרת חכם כיון דעוקר הנדר מעיקרו אבל בהפרת הבעל לא כיון דמיגז גייז עי"ש, א"כ תיפוק לי' דבעל מיגז גייז ממתני' דסוף נדרים דף צ' ע"ב בנטולה אני מיהודים דיפר חלקו, ואסורה לעולם ואי אמרינן דבעל מיעקר עקר א"כ אמרי' גם בבעל נדר שהותר מקצתו הותר כולו ואיך אסורה לעול' כיון שהותרה לבעלה אלא ע"כ דבעל מיגז גייז וצע"ג, ונראה ליישב דהנה בדף פ"ב בעי' רבא תשמיש המטה לרבנן עינויי נפש היא או דברים שבינו לבינה, ופשט לה הש"ס ממתני' דנטולה אני מהיהודים עיי"ש, ומעתה כיון דקי"ל בש"ע יו"ד סי' רל"ד סעי' נ"ה דבנדרים שבינו לבינה גם לבעל אם מגרשה אסורה לו, א"כ לא שייך בזה נדר שהותר מקצתו הותר כולה כיון דגם לו אסורה לאחר גירושין וממילא אסורה לעולם ודוק:

תשובה קל

להנ"ל.

משק"ק פ' כ"ת תרי"ט לפ"ק:

ע"ד שאלתך אודות המעות שציווה הנגיד ר' אלי' האפר מייסטער לחלק לעניים בעת חלית אחיו נ"ע בעיר פעסט ולא הספיק השליח לעשות שליחותו עד שתת החולי שם אם מחוייב לקיים עכשיו מוצא שפתיו, ואם מחוייב לתת דוקא לעניי פעסט או יכול לחלק ג"כ לעניי עירו:

הנה אין הדבר צריך לפנים שמחויב לקיים נדרו אפי' לשי' פוסקים דלא אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט גבי צדקה מכ"מ עכ"פ מחויב משום נדר עי' תוס' ב"ק דף ל"ו, ואין להתעקש ולומר כיון דאין דרך לנדור סך גדול כזה כ"א בעת צרה ולא הי' מתנדב נדבה זו אם לא שחלה אחיו האהוב ואומדין דעתי' שהי' רק כדי שיחי' אחיו וכיון שמת קודם שנחלק יתבטל הנדר ולדמותו לדין המוזכר בש"ע יו"ד סימן רנ"ג סעיף זי"ן בהפריש מעות לפדיון שבוי וטרם כלה מעשיו נטמע בין הגוים דבטלה הפרשתו, דשאני

התם דהפריש בפירוש לפ"ש וכל המפרש למה נדר הוי כתולה בדבר, כמו שמבוא' בסי' רל"ב סעיף י"ט, אבל בנ"ד אם גם ידוע לנו ע"י האומדנא דמוכח שלא נדר כ"א מחמת חלי אחיו אין לנו ראי' אלא על הסיבה שבגללו נדר אבל לא על הכוונה שאם לא יעלה תרופה למכה שיתבטל המתנ' שכל הנודרין בעת צרה לא ירע לבבם להתנות תנאי כזה, ועל האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחי' בני כ' תוס' פסחים דף ח' דאינו מתחרט אף אם לא יבוא הטובה שמצפה, ועל כן אף אם אמר בפירוש לשליח שיחלק בשביל שיחיה אחיו ולא ימות לא הוי ג"כ כאלו התנה בפי' שאם ימות קודם לא יחלק, ואף אם יאמר שכוונתו הי' עתה שיחיה ל"מ מחשבתו לבטל מה שאמר בפירוש דדברים שבלב לא הוי דברים, אפי' גבי נדר לא אמרי' כיון דקמי שמי' גלי' דעתי' דידי' ויוצא ידי נדרו אם יודע בעצמו שכיוון לכך כמו דמוכח בנודרין להרגין דאומר בלבו היום בנדרים דף כ"ח ואי' שם אע"ג דדברים שבלב אינן דברי' לגבי אונסין שאני, ובתשו' בית יהודה שמאריך בזה לא עיין שפיר דזה הוא הוכחה שאין עלי' תשובה:

וע"ד שאלתך אם צריך ליתנם דוקא לעניי עיר פעסט גם זה פשוט וודאי אם הי' נותן המעו' ליד השליח הי' השליח זכה בהם בעד עניים דקיימי שם כדין כל המזכה ע"י אחר, ואין משנין מעני לעני אחר כמו שהארכתי בקונטרס מיוחד, אבל בכה"ג דלא נתן המעות ליד השליח אף שהוא מתחייב נדרו מכ"מ המה לא זכו עדיין והדין חוזר לסיני לקדם מי שקדם בדין, ובספר פתחי תשובה סי' רנ"ח הביא תשובה א' במי שנדב לתת לפלוני עני ונתעשר העני קודם שבא לידו דאם זיכה לו ע"י אחר שזכה במתנה, ואם לא מסר כ"א ציווה לאחר לתת משלו דלא זכה ואין כאן אלא משום נדר ויכול למשאל על נדרו בחרטה ולא ע"י פתח דהוי נולד, ודבריו אינן נוחין דלדעתי דמי' זה לדין דסימן רל"ב שהבאתי וגם לדין דסי' רנ"ג סעיף זי"ן, ואין נ"מ לנ"ד, דכאן א"א בשאלה לחכם כמו שמבואר ברמ"א סי' רכ"ח סעי' מ"ח דנדר בעת צרה אין נשאלין אלא לצורך מצוה:

יצא לן הפס"ד דמחויב הנגיד לקיים נדרו, וגם אין רשאי לעכב המעות עד יתרמו ליה עניים שחפץ בם דבנדר צדקה עובר בכל שעה על בל תאחר כיון דקיימי עניים, לכן לא יתרשל מלתת מיד כפי דינים המסורים לן בש"ע ובפוסקים הראשונים אשר מימהם אנו שותין, ראשון אם אתרמי לתת לפדיון שבוים מצוה זו קודמת לכל כמו שמבואר בש"ע סי' רנ"ב, ואם לאו יחלק ויקדים קרובי המתנדב אף אינם דרים בעירו, המה יטלו ב' חלקים נגד קרובי אשתו ונגד עניי עירו, קרובי אשתו ועניי עירו יטלו בשוה עפ"י דין המוזכר בר"ם מינץ, ואם קרובי אשתו דרים בעיר המתנדב ויש ב' מעלות יטלו בשוה עם קרובי המתנדב בעצמו:

אמנם נלענ"ד אם עניי עירו וגם קרובויו ע"ה, ת"ח שתורתם אומנתם בשארי מקומות קודמין להם דדוקא לגבי אביו יאוחרו ת"ח אבל לא נגד שארי קרובי' ומכ"ש נגד שארי עניי העיר ושארי ליה מאריה לבעל שמש צדקה דפ' דעניי עירו ע"ה קודמין לת"ח בעיר אחרת מבלי ראי', ועיין רש"י כתובו' ד' פ"ה קרוב ות"ח ת"ח קודם שפירש"י במתנת ש"מ דמסתמא אדם מצדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה דאמר מר כל המהנה לת"ח מנכסיו כו' אשר ע"כ לענ"ד חלק גדול מהנדבה ישולח למקומות אחרים לת"ח דלעי באוריי' ודחיק' להם שעתם והמה ילמדו ויתפללו בעבור נשמת המונח ז"ל ולא ירע לבב הקצין המלדב כי יברכהו ד' בגלל הדב' הזה וינחמהו וישעשע נפשו, הכ"ד הכותב בנחיצה רבה באישון ואפילת ליל:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קלא

בימי השנון תרב ששונך וישגא שלותך חתני האהוב כבני הרב מו"ה שלמה הכהן נ"י:

אשר כתבת לתרץ על קושי' שלי בה"ס לא נחה דעתי במה שחדשת כיון שהוא סמך על עצמו שלא ישכח ביודעו שהוא מן הרוב שאינן שוכחים מיד אחר כ"ד לכן לא יכול לומר אח"כ אשתלי, שלדעתי אם הי' סבר שלא ישכח, שסבר שהוא מן הרוב, ובאמת שכת אח"כ דאינו מן הרוב לא הוי מזיד ופושע, כ"א טועה ושוגג, ודומה למשאי' בשבועות בסמוך לווסתה דסבר יכלני לבעול והנה לשיטת האגודה המובא ברמ"א יו"ד סי' רל"ב סעיף י"ב דאם זכר מתחלה לעשות המחוייב ודחה הדבר שעדיין יש לו פנאי ואח"כ שכח דלא הוי אונס, אף דשכוח מעיקרו הוי אונס [דלא דמי למשאי' בפ' המפקיד דאם שכח הנפקד באיזה מקום הניח את הפקדון דכל דלא ידענא פשיעותא הוא, דשאני שכחה דלא עלה על זכרונו ויצא מלבו דזה הוי אונס, משא"כ שכחה כזו דאם נשאל אותו לא ידע מקום הנחתו זה הוי פשיע' גמורה אבל בנדון דהאגודה אם הי' שואלין אותו אם עשה אשר נשבע הי' יודע דלא עשה והי' עושה, ובתשו' בית יעקב לא דק בזה] מכ"מ כיון דלא הקדים לעשות בעת עלה על זכרונו מחשש דלמא ישכח אח"כ הוי כאונס הבא מחמת פשיעותא, א"כ י"ל בשבוע' שאוכל אם התרו בו לאכול הי"ל לאכול מיד מחשש שמא ישכח אח"כ, ואם לא הקדים ושכח אח"כ הוי כמזיד ופושע:

ולשיטה זו יש ליישב בפשוט מה שנסתבך בו הב"י וטו"ז ומג"א בסי' צ"ט בחילוק שבין בני ר"ג ובין הנהו זוגא דרבנן דבדף ט', דאפשר דהנהו זוגא דרבנן הוי שכוחים מעיקרו, ובני ר"ג הוי זכורים ולבסוף שכוח, אבל הב"י שם ובסי' ק"ח, ובי"ד חולק על שיטת

האגודה, וכ"נ להוכיח מרש"י ורמב"ם בפי' למשנה ריש ברכות שכ' במה דא"ח דקדשים הנאכלין ליום אחד דאינן נאכלין אלא עד חצות כדי להרחיק מן העבירה דהיינו שלא יאכל לאחר ע"ה ולא פירשו כפשוטו דיתעצל מלאוכלם דיסבור שעדיין יש לו פנאי ולבסוף ישכח ויעלה ע"ה ויעבור על לא תותירו כמו שחששו לגבי ק"ש, אמנם לשיטה זו דחולק על האגודה א"ש דע"ז לא חששו כלל דא"כ הוי אונס ורחמנא פטרי', משא"כ אם יטעה אחר ע"ה ויסבור שעדיין לילה הוא דטעות שיש להבחין הוי לרבא במכות דף ט' באומר מותר קרוב למזיד כמו קסבר בהמה ונמצא אדם, ובזה מיושב מה שעמדו האחרונים על הרמב"ם דפ' באכילת פסחים דעשו סייג עד חצות ובמצה כ' דכשר כל הלילה ולא עשו סייג, ולפי"מ שכתבתי א"ש, דבפסחים יש לחוש דיאכל אחר ע"ה ולא יבחין בין יום ללילה דהוי שוגג קרוב למזיד, ובמצה אין כאן רק דע"י שכחה לא יקוי' המצוה והוי אונס גמור, ורק בק"ש דקבלת מלכות שמי' חשו גם לאונס, אמנם גם לשיטת האגודה יש ליישב פירשי ורמב"ם הנ"ל דאפשר דס"ל כמו שפי' רשב"ם סוף פסחים דהרחקת אכילת קדשים היתה אפי' בדיעבד דאם לא אכל עד חצות אסרו אותו לאכול אח"כ ובע"כ דידי' יעשה נותר, ולא כמ"ש תוס' דאם אירע שעבר על ד"ח ולא אכל קודם חצות דלא נפסל מלאכול אחר חצות כמו גבי ק"ש דמותר לקרות אחר חצות, וס"ל לחלק דדוקא גבי ק"ש דכל החשש שיתבטל מלקרותה בזמנה, וא"כ אם אירע שעבר לא נאסור עליו מלקרות עוד ויתבטל בוודאי ממצוה זו, משא"כ באכילת קדשים דחששו שיעשה איסור בידים וטוב לו לדחות המצוה בשב וא"ת ממה שיעתה איסור בידים, וראיתי בשאג"א שכ' לתמוה על תר"י שפ' אם לא קרא ק"ח לחכמים שוב אין רשאי לקרות דאיך אפשר לבטל עכשיו מצות קיש בוודאי ממאן דלא קרא ק"ח מפני סייג של ספק ק"ש אחרת שלא יסמוך על שהות שיש לו עוד ובתוך כך יעבור הזמן והאיך יניח את הוודאי מפני חשש ספק הא וודאי אין הדעת סובל דבר זה, עכ"ד ולק"מ דכן מצינו ברפ"ב דביצה שתקנו ע"ת ואם לא הניח ע"ת אסור לבשל על שבת, וטעמא כדי שיברור מנה יפה לשבת ולא יתבטל מעונג שבת ואם עבר ולא הניח יתבטל בוודאי ע"י שאסרנו לו להכין סעודת שבת וכ' שם הר"ן הטעם דמוטב שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה עכ"ד וסברה זו עכצ"ל נמי בהא דבעינין שם באותו מס' דף יו"ד בזימן שובך דיאמר זה וזה אני נוטל ואם א' רק מכאן אני נוטל לא הוי מזומן ואסורי' לו לשמחת יו"ט וטעמא דלמא ימצא כולם כחושים ושביק להו ואתי לאמנועי משמחת יו"ט אלמא דמוטב לנו לבטלו בוודאי ממצות שי"ט עכשיו מפני ס' דיתבטל בכל פעם מצות שי"ט, וכן מוכח בהרבה מקומות:

והנה בפסחים דף פ"ה אהא דתנן דנותר מטמא מפני עצלי כהונה מיבעי' להו אי גזרו ג"כ איוצא יעי"ש וקשה מנ"ל דחשדי' לכהנים שיעברו במזיד ובפשיעה אלאו דלא תותירו, דאיכא לאספוקי אי נחשוד אותן ג"כ שיעברו ג"כ אלאו דאל יוציא, או נחלק בין שב וא"ת לקום ועשה, נימא דאמזיד לא חשדינין להו כלל, רק שיתעצלו לאכול בסוברם שעדיין יש להם שעות ובתוך כך יעלה ע"ה דהוי זכור מעיקרא ולבסוף שכוח, זה לא קשה מנ"ל דנחשוד אותן שיעברו על לאו כלל דלמא הא דגזרו טומאה על שמתעצלין בשריפת נותר ולא יחושו על זריזין מקדימין למצות, די"ל דהוכיחו כן ממתני' דסוף פסחים, דפסח אחר חצות מטמא, דס"ל כראב"ע דמדאוריי' אינן נאכלין אלא עד חצות, אבל זמן שריפתו מודה ראב"ע דאינו אלא עד הבוקר כדדרשי' בברכות דף ט' בערב אתה זובח ונבוא השמש אתה אוכל, מועד צאתך ממצרים אתה שורף, וא"כ ע"כ דהחשד על התעצלו' אכילתו ולא על התעצלות שריפתו, אבל זה קשה דלמא לא חיישי' לפושע כלל רק דישכח בשעה האחרונה ולשי' הב"י ניחא דא"כ הוי אונס גמור ורחמנא פטרי' לי':

ועם כ"ז לא ניחא לי למימר דלשיטת אגידה יהי' מחשב למזיד גמור ללקות ע"ז, דלא קאמר האגודה כ"א דלא הוי אונס גמור דקרוב לפשיעה הוא ולא שיהי' נידון בעונש כמזיד, ויש לעיין בר"פ מי שהי' טמא דמדחיק לפרש דאלו חייבין בהכרת אמזיד ואונן ובתוס' שם ד"ה ה"נ דתנא תרי גוונא מזיד והי' יכול לומר דחד גוונא הוא דנתעצל בסוברו שעדיין יש לו שהות ואח"כ נשכח ממנו וצ"ע, ועיקר קושייתי קשה ג"כ בשבועות דף כ"ח בנשבע שלא יאכל זה אם יאכל האחר ואכל שניהם במזיד דאם אכל האיסור תחלה ואח"כ התנאי דתלי' בה"ס אי שמי' התראה דהתראה בעינין בשעת אכילת האיסור, ובתוס' שם ע"א דאם אכל תחלה האיסו' במזיד ואכל אח"כ התנאי בשוגג דאין סברה כלל שיתחייב מלקות למפרע, וא"כ קשה אם התרו בשעת אכילת האיסור הא יכול לומר דבעת אכילת התנאי שכח ההתראה ואכל התנאי בשוגג דהא עיקר ההתראה להבחין בין שוגג למזיד ולמה יתחייב, ודוחק לומר דמיירי דוקא שהתרו בו שנית בשעת אכילת התנאי, והנני מוכרח לסיים:

תשובה קלב

פאקש, עש"ק פ' ואתחנן תרכ"ה לפ"ק:

יראה בנחמה, בהתייסד הנשמה, ותבנה השממה, אהובי ידידי הרבני מו"ה יהודה נ"י:

הנה במכתבו השיג עלי בדבר א' שכתבתי שאם הטיל עליו לחוב לעשר את כל שיחוננהו ד' דעובר מיד על בל תאחר כיון דקיימי עניים, וכתב מעלתו שהוא דלא כדברי תוס' ר"ה

דף ד' ד"ה והחרמין דמה שנדר בדבר עצמו אינו בבל תאחר עכ"ל מעלתו, ואני עודני עומד בדיבורי, דתוס' לא כ' כ"א במי שלא נדר מקודם רק התנדב סלע זו לצדקה ובתנאי שיחלקם אחד לאחד בזה הוא דאינו עובר דכל תנאי שבממון קיים, אבל במפריש סתמא עובר כל דקיימ' עניים וכן כ' בפירוש בדברי הטוש"ע סי' רנ"ז, אבל אם בשעה שנדר כל מה שתתן לי אעשרנו לא התנה שיהי' בידו לחלקם לאחד אחד אף דבשעה שהפריש המעות לקיים את נדרו התנה כן, לא מהני תנאי שהתנה מעכשיו לאפקועי ממנו חיובא דהוטל עליו מיד שנדר לתת כל הסך בשימציאו לפניו עניים, כן נלענ"ד מסברא, ומבלי הסברא יש להביא ראי' מגמ' דמנחות ריש דף ק"ג ורמב"ם פי"ז מהל' מעשה הקרבנות דעל כאשר נדרת קפיד רחמנא ולא כאשר הפרשת, ובזה נראה הא דאצטריך ב' קראי גבי צדקה חד לאמר ולא אפריש וחד לאפריש ולא נתן והתפלא הפנ"י הא בצדקה לא שייך הה"א דכל היכי דאית' בי' גזא דרחמנא איתא, ולפי האמור ניחא דה"א אם נדר סתם ואפריש לחלקם אחת אחת, דכיון דהפרישם והתפיסם לצדקה וא"א לו לשנותן למצוה אחרת, וזכו בו העניים ואין לו בו רק טו"הנ לחלקם אתת אחת למי שירצה יצא בזה ידי נדרו קמ"ל דאף בזה עוב' על בל תאחר:

תשובה קלג

שיל"ת פאקש יום ה' כ' שבט תרט"ו לפ"ק:

ע"ד המעות שנגבה ונקבץ בעד כת הפרושים השוכנים באה"ק, וכת החסידים שמה גובים להם בגבול אחר ועתה רוצים שלא יתחלקו עוד לב' מחנות וכיס א' יהי' לכולם אי מותר לתת ממנו גם לכולל החסידים כיון שכבר נגבה עבור כולל הפרושים ובאמת בדין אי מותר לשנות מעני לעני קצרו בו המחברי' ולא ימצא על דל שפתי האחרוני' כ"א מעט מזעיר בפי הראשוני' ואחוה דעתי הקלושה בדין זה.

הנה אם כבר נגבה עבור עני ידוע אין ספק אצלי שאסור לשנות ולתת לעני אחר שכבר יזכה הגבאי עבור העני הלזה דיד עניים הוא והוי כאלו כבר בא ליד העני בעצמו דזכין לאדם שלא בפניו ואף לשי' הר"ת שבראש פ"ק דב"ב דאף לאחר שבא ליד הגבאי רשאי הגבאי לשנות לדבר המצוה אחריתי וא"צ לפרוש מעות אחר תחתיו ואם מצדק' למצוה אחרת מותר לשנות כ"ש מצדקה לצדקה נ"ל דלא התיר ר"ת אלא במעות הקופה דרשאין בני העיר לשנות אפי' לדבר הרשות זה מותר להגבאי לשנות עכ"פ לדבר מצוה ומטעמא שכתב הרא"ש שם הדחייתו לראי' ר"י הלוי שאין העניים מפסידים עי"ז שאם יצטרכו יגבו להם פ"א אבל היכי דיהי' פסידא לעני זה אם ישנה הגבאי מודה ר"ת ולכן

המהרי"ק בשורש ה' הסכים לר"ת וקבעה להלכה ובשורש ז' הוכיח מר"ז דיזיף ופרע דהגבאי בלי רשות בני העיר או חבר עיר אסור לשנות מעות הצדקה לפדיון שבויים והובא בש"ך סי רנ"ב ובטו"ז סי' רנ"ו או כמ"ש דאף הר"ת והריצב"א והראש מודים דאין רשות ביד הגבאי להפסיד להעניים מה שנגבה עבורם ומטעם שכתבתי דהוי כאלו בא כבר ליד העניים בעצמם [ובשורש ה' פסק המהרי"ק באמת בעצמו אחרי שכ' דכדאי המה הריצב"א והרא"ש לסמוך עליהם חזה דפסידא הוא לעניים ומתרץ דהכא ליכא זכי' עבור העניי' כיון שאין זוכין בקרן רק בפירו' ובחנם טרח הרב מחנ' אפרי' לתרץ סתירת דברי מהרי"ק]:

ומוכח כן ממתני' דשקלי' דמותר העניים לעניים ומות' העני לעני, ופירוש הפשוט אם גבו סתם לעניי' צריך ליתן לעניים ואסור לשנות למצוה אחריתא, ואם נגבה לעני ידוע אסור לשנות לתתו לעני אחר וכן מבוא' בש"ע סי' רנ"ג, אמנם ברא"ש ב"ב שם משמע דמפרש גם מותר עניים לעניים דאם הוגבה לעניים ידועים שאסור לשנות לתתנם לעניים אחרים, ונראה דהוכרח לזה משום דס"ל כשיט' הר"ם מאייברא בתוס' עירובין דף ו' ע"ב דאף קודם שבא ליד גבאי אסור לשנות למצוה אחריתא וכפי מה שאבאר אי"ה דעתו דדוקא למצוה אחריתי אסור אבל מעני לעני אינו אסור לשנות לשיטתו עד שיבוא ליד הגבאי ומטעם שכתבתי דיד עניים הוא, א"כ במתני' דשקלים דע"כ בבא ליד גבאי מיירי דאל"כ האיך קאמר מותר עני לעני הא יכול לשנות מעני לעני וא"כ מאי קמ"ל דמותר עניים לעניי' דלא ישנה למצוה אחריתי הא לזה גם בלא בא ליד הגבאי אסור אע"כ דבעניים ידועי' מיירי והוגבה לשמם לצורך אחד כגון לכסות והותירו קמ"ל דצריך ליתן להם לצורך אחר ובסיפא דמותר עני לעני נ"ל דמיירי שנקבץ עבורו כדי שיהי' ביכלתו לפרנס עצמו, והמלאכה היתה די והותר וה"א כיון שספקו כל צרכו ישנה המותר לעני אחר קמ"ל דכבר זכה הגבאי בכל הגביה בעדו כן נ"ל:

עכ"פ נשמע ממתניתן דמותר עני לעני דאפי' המותר ממה שנגבה לצורך עני ידוע אסור לשנותו בתת אותה לאיש אחר ואם במותר הדין כן כ"ש וק"ו במעות עצמו וכן מוכח עוד בברייתא דב"מ דף ע"ח דמגבת אותו עיר לעניי אותו העיר אלמא דאסור לתנם לעניי עיר אחרת [ופי' דברי תוס' אבאר להלן] וכן מוכח עוד במס' ב"ב דף ח' ע"ב דאמר אביי מריש עביד מר ב' כיסי א' לעניי דמתא וא' לעניי דעלמא כיון דשמע להא דא"ל שמואל לר"ת עביד חד ומתני ורב אשי אנא לא בעי לאתנוי וכ"פ בטוש"ע דחבר עיר ל"ב תנאי עכ"פ נשמע דבלי תנאי עם הציבור בשעת הגבוי וידוע לן שהגיבוי היתה עם עני ידוע אין לשנות וליתן לעני אחר ומטעם הנ"ל שכבר זכה בו העני וא"כ גם בני העיר אין

רשאין לשנותן והא דאיתא ב"ב שם דרשאים לעשות קופה תמחוי אף דהקופה לעניי העיר ותמחוי לעניי דעלמא ע"כ מטעם דכ' הרא"ש שאין העניים מפסידי' על ידו זה דאם יצטרכו יגבו להם פ"א וכ"כ הרשב"א בתשוב' הובא ביתה יוסף ססי' רנ"ט דאם אין נותנים בני העיר כל סיפוקם חסור להם לשנות ומדברי התוס' עירוכין שם ד"ה משבאתה וכו' משמע לכאורה דבני העיר יכולי' לשנות אפי' במקום דאיכא פסידא לעניים אמנם נראה לפרש דבריהם דגם הם אינם חולקין על הך דינא דוודאי אחר שזכה בו הגבאי עבור העני הו"ל גזל עני אם יעשוק אותו ונותן מה שכבר זכה בו לעני אחר דהמה ס"ל כדברי הר"י שבמרדכי דגם בני העיר אינם רשאין לשנות הקופה כ"א לדבר מצוה וגם זה אינו אלא במקום דליכא פסידא דלא לקשה עליהם קושי' מהרי"ן מג"ש ממתני' דשקלים, ואפ"ה הוכרחו לחלק בין בני העיר לגבאי ע"כ אפי' במקום דליכא פסידא וגם הוא לדבר מצוה אסור לשנות מדאסור לו ללוות ולפרוע אפי' לדבר מצוה והא כיון שפורע לבסוף לא יבואו העניים לידי הפסד וכמו שיבואר לקמן אי"ה בפי' דברי הר"ת ואהא דכ' דברייתא דב"מ דלשנא דמגבת אותו עיר משמע דדוקא הגביה גופא כמו שהיא נגבה יותן לעניי אותו עיר ואסור ללוותה לצורך עניי עיר אחרת ע"מ לפרוע וע"כ בגבאי מיירי דבני העיר רשאין לשנות לדבר מצוה במקום דליכא פסידא וכנ"ל:

ויש לעיין בדברי הרי"ן מג"ש דלא ס"ל סברת הראש ולכן קאמר דהא דמותר לשנות דוקא אם הוא צורך עניים מדתנן מותר העניים לעניים, וקשה עליו איך יפרנס רישא דברייתא דמותר לעשות קופה תמחוי והא תנן ג"כ מותר העני לעני, ונראה דס"ל להרי"ן מג"ש כשי' מהר"ם מאיברא הנ"ל דגם עד שלא בא ליד הגבאי אסור לשנות למצוה אחריתי ויתבאר להלן אי"ה דראיית' ממשנה זו דמותר העניי' לעניי' וכבר כתבתי דדוקא למצוה אחריתי אסור אבל מצדקה לצדקה מותר גם לשי' זו בכל עת שלא בא ליד הגבאי ולאו דוקא ליד הגבאי הקבוע במתא כ"א גם ליד השליח שגבה עבורן דהולך ותן בצדקה כזכי דמי וא"כ י"ל דס"ל להרי"ן מג"ש דממתני' דמותר עני לעני לא קשה ולא מידי דהתם לא מיירי שגבה עבורו לצורך פרנסתו י"ד סעודות לאותו שבת דזה יכול לטול מקופה שהיתה להם בכל עיר ועיר כ"א התנדבו לתת לו שיהי' ביכלתו לפרנס עצמו והגובה עבורו אחרי ראותו שגם אם לא יתן לו כל הגבוי יהי' די לו לפרנס עצמו וה"א דיהי' רשאי לשנות המותר לצדקה אחריתי קמ"ל מתני' דזכה העני בכל הגבוי, משא"כ בקופה ותמחוי דמתחלה לא התנדבו לתת להעניים כל הגבוי בלי קצבה כ"א לכל א' וא' רק כדי פרנסתו לאותו שבת ואם יוותר אין שום ה"א דינתן להעניי' העומדים שמתחלה לא הוגבה עבורם כל הנקבץ רק דה"א דיהי' מונח בקופה לצורך שבוע הבאה ולא יהי'

רשאי לשנות הגבוי לצדקה אחרת קמ"ל דמותר לבני העיר לעשות מקופה תמחוי דכיון דלא זכה הגבאי בעד העניים באותו המותר הו"ל כאלו לא בא עדיין ליד גבאי דמותר לשנות מצדקה לצדקה, משא"כ על מה דקאתני במתני' דמותר לשנותן לכל מה שירצו אי נמי נפרש כפי' הר"י דלדבר מצוה מיירי שפיר קשי' לי' אפי' בקופה ותמחוי דלא זכו העניים במותר והוי כאלו לא בא ליד הגבאי עדיין הרי מ"מ אסור לשנותן לדבר מצוה אחריתי וכשי' מהר"ם מאיברא דהוכיח כן ממתני' דמותר העניי' לעניים וכמו שיבואר להלן אי"ה:

יצא לן מהדברים הנאמרי' דאם בא ליד הגבאי לכ"ע אסור לשנות אפי' לצדקה אחריתי משום דהגבאי זכה עבורו ובלא הגיע ליד הגבאי לכ"ע שרי לתת לעני אחר ולדבר מצוה אחרת תלי' בפלוגת' דלשי' הר' ברוך בתוס' עירוכין שם מותר ולשיטת הר"ם מאיברא שם אסור, ובירושלמי מגילה ר"פ בני העיר גרסי' ר"ח בר בא אזל לחמץ יהבו לי' זוזי למפלגן ליתמא ולארמלתא אזיל פלגינהו לרבנן ובעי עלה מהו שיפרוש אחרים תחתיהן ר' אילא אמר אין צריך ר' זעירא אמר צריך, ומסיק עלה בשם ר"ח כל המצות עד שלא באו ליד גזברין אתה רשאי לשנותן משבאו ליד גזברין אין אתה רשאי לשנותן ע"כ ופירושו דלכן ר"ח בר בא לשלם אחרים תחתיהן וכן פיר' הראב"ד בספר תמים דעים, והנה לדעת הר' ברוך הנ"ל הפי' בירושלמי דכיון ששנינו דלאחר שבא ליד הגזבר דאסור לשנות לדבר מצוה אחריתי ה"ה לצדקה אחרת דמאי שנא כיון דהטעם היא דזכה הגבאי בעד השני וכדבריו משמע ג"כ ברי"ף רפ"ד דב"ק, אבל לשיטת מהר"ם מאיברא דלד"מ אחרת גם קודם שבא ליד גבאי אסור ואפ"ה מעני לעני הי' מות' כדמוכח בדברי הירושלמי הלזה א"כ מאי ראי' מדאסו' לשנותו דהיינו ללוות ע"מ לפרוע שיהי' ג"כ אסור מעני לעני, ונראה לענ"ד דוודאי הא דאיתא בברייתא דעד שלא בא ליד גבאי דמותר ללוות מיירי דוקא בענין שאין שום חשש שיתעכב הצדקה כשיתרמו עניא ולא יהי' לו לפרוע מיד ויעבור על בל תאחר, דהא קי"ל בכתובות דף ק"ו אין משתכרין בשל עניים מטעם דלמא אתרמי עניא וליכא למיתב לי' וע"כ מיירי במקום שהוא בטוח שיהי' ביכלתו לפרוע בכל עת ומ"מ אסור בחטי ליד גזבר מטעם אחר והוא דלכאורה יש לדון מאיזה טעם יהי' רשאי ללוות ממונא דאחרינא בלי רשות בעל הממון והוא לווה ושואל שלא מדעת בעלים, ואין לומר דטעמ' דאנן סהדי דניחא להו לעניים שישתמש כדי שיתחייב באחריות וכדאיתא התם בעירוכין, דהא קימ"ל במעות אבידה שהופקד אצל מעות של יתומים שאסור להשתמש בהם כמו שאי' בטור ח"מ סי' רס"ז ובסמ"ע שם והיא מגמר' דב"מ דף כ"ט, וגם אין הטעם משום דנתנו לו מותרים ולא צרורים דאין זה רק בשולחנו וחנווני

ועוד האיך יצייר התנדב אותם אם דעתו שיחלקו לעניים אלא הטעם כיון שהבעלים מיד שמסרו נדבותיהם להגזבר נפטרו הם מאחריותם דהו"ל כמו שנדב להביא קרבן והביאו ומסרו ליד הכהן להקריבו שמבואר בתוס' פ"ק דחולין דף י"ג ע"ב שפטורים מאחריותם וא"כ נסתלקו הבעלים מכל וכל והממון בי גזא דרחמנא איתא ואין כאן בעל הממון לכן הו"א דיהי' הגבאי רשאי ללוותה ולפרוע ולהשתמש במעות כמו שירצה, קמ"ל דהגבאי זכה בעד העניים והמה בעלי הממון ואסור לו ללוות שלא מדעתם, וא"כ שפיר הוכיח הירושלמי מדתניא שאסור ללוות ולפרוע ע"כ דזכה הגבאי עבור העניים וגוף המעות של עניים הם בפקדון אצל הגזבר דאי לא זכה עדיין עבורם וגם הנותנים כבר הסתלקו א"כ לית כאן בעל ממון כנ"ל ולמה לא יהי' רשאי ללוותם אע"כ דזכה עבורן וא"כ אסור לתתם לעני אחר, אבל בלא מטא ליד הגזבר דאין כאן אלא משום נדרו ונדרא גם בנתינ' לעני אחר מתקיים:

ובזה יש ליישב קושי' התוס' עירוכין לשי' הר"ר ברוך דמשינוי צדקה למצוה אחריתי מיירי מאי פריך הגמרא מר' זירא דיזיף ופרע, ולפמ"ש י"ל דגם הר"ר ברוך ס"ל מה דמוכח מדברי הירושלמי לשיטת הר"ם מאייברא דאם אסור ללוות גם במקום דליכא למיחוש שיתעכב הצדקה ע"כ משום דזכה הגבאי בעד העניא ההוא, רק דחולק על הר"ם בלא הגיע ליד הגבאי דאינו אלא משום נדר דהר"ם ס"ל דנדרא מתקיים גם אם נותנו לעני אחר ולא בדעביד מצוה אחריתי והר' ברוך ס"ל דגם במצוה אחריתי מתקיים הנדר רק בהגיע ליד בעד העניים לשנות לד"מ אחריתי משום דזכה כבר העניים והמההוא, וא"כ שפיר פריך הגמ' כיון דזכו בו הגבאי דאסור בעלי הממון האיך יזיף ר"ז בלי רשות בעלי הפקדון כן נ"ל:

ובתוס' ב"מ דף ע"ח נראה לפרש דבריהם דוודאי מברייתא דב"ב דאיתא להדיא דמותר לשנות לא קשי' להו די"ל בני העיר שאני וכתי' תוס' עירוכין שם דקאי לשי' הר"י אבל מגמ' דעירוכין דהוכיח הר"ת משם דגם הגבאי מותר לשנות לדבר מצוה שפיר קשי' להו, ותי' דמגבת פורים שאני, ר"ל דדוקא בגביות קופה דאין פסידא לעניים משא"כ במגבת פורים דדמי' לגבי' ע"י איזה חיקר' דמיירי ג"כ בבא ליד גבאי ואיכ' פסידא והנה הסוגי' דעירוכין דמשבא ליד גבאי אסור לשנותו לאו בגבי' קופה מיירי ואיכא פסידא אם נשתנה לד"מ אחריתי דאי בגבי' קופה מיירי לא מקשה הגמר' מידי על ר"ז דיזיף ופרע דלמא התם בגביות מיקרא מיירי דע"כ גם לתי' הש"ס מיירי בזה דאי בגביות קופה הא איכא קצבה לעניי' כמה יותן להם מאי ניחא להו לעניי' דמשתהה גבי' והא דהוצרך ר"ת לחלק בין בני העיר לגבאי דבני העיר מותרים לשנות אפי' לדבר הרשות וגבאי דוקא

לדבר מצוה הא בלא"ה הי' יכול לחלק דגבי קופה אפשר דגם הגבאי יכול לשנות והתם דמשבא ליד גזבר אסור משום דאיכא פסידא, נ"ל עפ"י מ"ש לעיל דהא דמותר ללוות ע"מ לפרוע ע"כ במקום דאין חשש שיתעכב הצדקה וא"כ אם נימא דמותר לשנות בליכא פסידא גם ע"י הלוואה ע"מ לפרוע הא ליכא הסידא:

ובזה יש ליישב ג"כ שי' הר"ב דלא תקשה עליו מקושי' הש"ס מר"ז דיזיף ופרע באופן אחר, ולומר דגם הר' ברוך ס"ל כשי' הר"ם מאייברא דאף בלא הגיע ליד הגבאי אין רשאי לשנות לדבר מצו' אחריתי כ"א מצדק' לצדקה כמו שמבואר מירושלמי אמנם כ"ז בגבי' שהיא פסידא לעניים אם ישנה הנדוב, אבל במקו' דאין פסידא לעניים בזה כגון יחיד שנדב סלע זו לצדקה ואם יבואו הגזברים לתבוע ממנו הקצוב עליו לתת לקופה ותמחוי וודאי דיכול ליתן להם הסלע המופרש לצדקה ועכשיו נזדמן לו מצוה אחריתי ורוצה ליתן לזה סלע המופרש ועי"ז לא יפסידו העניים דיצטרך ליתן קצבתו בשבוע הבאה לכן מותר לשנות לדבר מצוה בלא בא ליד גזבר ומשבא ליד דגזבר אף דליכא פסידא לעניים אסו' וכשי' הר"י ומש"ה פריך הגמ' מהא דר"ז יזיף ופרע מטעמא דכתיבנא דע"י הלוואה זו אין פסידא לעניים, ומשני דאף באין פסידא אסור ושאני התם דהוי רווחא לעניים ע"י דתשתהה אצלו:

ויש לעיין בדינא דמשבא ליד גזבר דאין לשנות למצוה אחריתי לשיטת הר' ברוך ולא מעני לעני לפי"מ שביארתי הירושלמי אי זה דווקא בגבאי הקבוע משום דידו כיד עניים היא כדאמר ר' יוסף ב"ק דף ל"ו אבל בגבאי שאינו קבוע ואינו אלא שלוחו של הנותן ולפי"מ דקי"ל הולך ותן במתנה לאו כזכי, הוי כאלו מונח עדיין תחת יד הנותן ורשאי לשנות, וכה"ג כתב הא"ות בסי' קכ"ה דתח"י גבאי שאינו קבוע יכול לשאול על נדרו מה"ט ואין לומר דאע"ג דתן והולך לאו כזכי מ"מ מהני תפיסתו בעד העניי' כמו שהי' מהני תפיסת השליח עבור העבד אי תופס הבע"ח במקום שחב לאחרים קנה אף אי לא הוי תן כזכי בגיטין דף י"א, דז"א דהא קיימ"ל בלקיטת פאה לפלוני עני דעשיר לעני לא יכול לתפוס, לכן אי הוא גבאי קבוע אף אי הולך ותן לאו כזכי מ"מ מהני תפיסתו בעד העניים וכשיטת הר"ח המובא ריש סי' ק"ה בח"מ דאפוטרפוס דיתמי דיד היתמי הוא יכול לתפוס אף במקום דחב לאחרינא, כמו כן נמי הגבאי בעד העניים דמדמי לי' הגמרא ב"ק שם לאפוטרופסא דיתמי אבל גבאי שאינו קבוע י"ל דלא מצי לזכות עבורם ובאמת לשנא דברייתא דב"מ דמגבת פורים וכן פשיט' דמתני' דשקלים משמע דלאו דוקא גזבר קבוע, דגבאי לא דכר שמי' אלא משמע דכל מי שהגבי' בידו זוכה בעד העניים שלא לשנות וכן מוכח לשי' הש"ך סי' רנ"ט דגבי' ע"י הגבאי עדיפא מהזמנה בעלמא

דלא תקשה עליו קושי' המג"א סי' קנ"ג דבסנהדרין מדמי מתני' דשקלי' להזמנא בעלמ', ולפימ"ש לק"מ דדוקא גבאי קבוע עדיף מהזמנא דהוי יד הזוכה בעצמו משא"כ השליח שגבה אף אי הולך ותן הוי כזכי בצדקה מ"מ בעי דמטא ליד הזוכ' לבסוף כשיטת הרי"ף גיטין שם וכמצוה שיעשה המצוה הוא והוי הגבי' רק הזמנה בעלמא כן נ"ל ואין כאן מקומו להאריך:

אשר על כן נ"ל וודאי למאן דס"ל דגם בהקדש לענייי' אמרי' אמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי והכוונה דנתפס גוף הסלע בהקדש כמי שנעשה בקנין, א"כ גם בלא בא ליד הגבאי כבר זכו בו העניים ע"י אמירה שלו כמי שעשאו קנין במשיכה והגבהה, וקשה א"כ למה יכול לשנות מה לי אם זוכה הגבאי עבורן דנעשה הקנין מטעם דזכין לאדם שלא בפניו, הלא גם בלי הגבהת הזוכה עבורן אינו מחוסר קנין, וע"כ צריך לומר דאמירה לגבוה לא מהני רק לשלא יצא מרשות גבוה ורק לזה מהני כמו קנין דלא למיהדר בי' אבל לענין לשנות מעני לעני או למצוה אחריתי לשי' הר"ב דמקיים נדרו בזה בעי' דוקא קנין וזכייה דמה שבין עני לעני דין הדיוט היא, ולכן גם לשי' מהר"ם מותר ללוות ולפרוע כיון דעדיין יכול לשנות מעני לעני ואכתי אין שום אדם בעולם בעל הממון הזה אלא רשות גבוה עליה עד שיבורר א' לזכות משלחן גבוה, ומאן דיזיף מדעתו של הגזבר אינו לווה שלא מדעת הבעלים וכנ"ל, וא"כ י"ל כיון דעכ"פ יצא מרשותא דנותן וא"צ זיכוי השליח רק נגד עני האחר ולא נגד מרא קמא, דמרשות הנותן בלא"ה יצא, לכן הוי הולך ותן כזכי ולא דמי לשאר מתנה דבעי זיכוי אלימתא להוציא מרשות בעל הממון וגם להכניס ברשות האחר, משא"כ בזה דלא בעי רק להכניס ברשות הא' נגד אחר דג"כ לא הי' לו זכות בו מעולם, ומה"ט שפיר כ' הש"ך והסמ"ע שם דלא מהני התרה דהוי כאלו כבר בא לידא דגזבר משום דהולך ותן בצדקה הוי כזכי ולא כא"ות, ויצא לן מזה דאף לשי' הריטב"א המובא בש"ך רסי' ס"ו בהקדיש שט"ח לענייי' דאמר שט"ח זה יהיה הוא וכל שיעבודו דאית בי' לעניים דהוי הקדש משום דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, שאין זה אלא לענין דלא יכול למיהדר בי' דאף דלא אמר "אתן" אלא "יהי" ואין כאן נדר מ"מ אין יכול לחזור, אבל עכ"ז יכול לשנותן וליתן לעני אחר אף אי מסר ליד הגבאי ולא כתב, ובזה אפשר דמיירי הרמ"א יו"ד סי' רנ"ח דהמקדיש שט"ח צריך כתיבה ומסירה, ולא נעלם זה מעין הבדולח של הרב הש"ך ז"ל:

ויותר מזה נ"ל דאף לשיטה הסוברת דבהקדש עניים ל"א אמירה לגבוה כמ"ל מ"מ כיון דעכ"פ מחויב להעמיד דברו מטעם נדר ואסור לשנות למלתא אחריתא ואפשר דאף אם אומר סלע זו היא צדקה ולא אמר אתננו לצדקה דס"ל להרי"ף רפ"ד דב"ק ותוס' שם

וקי"ל כן בח"מ סי' רי"ב דלא הוי נדר אם אינו בעולם מ"מ אם איתא בעולם ונתפס גוף הסלע לצדקה חייב לקיים דבריו משום בפיך זו צדקה ומתחייב בנדבה כמו בנדר ודוקא אם אינו בעולם דלא הי' להקדש מקו' לחול על שום דבר, דבשלמא נדר חל על דבר שלב"לע משום דהנדר מונח על קרקפתא דגברא וגופא איתא בעולם ודמי להדיוט דאף דאין קנין בדבר שלב"לע מ"מ יכול להתחייב בדבר שלא ב"לע, משא"כ בנדבה דלא חל על גופא דגברא אלא לבתר דחל על החפץ, ואם החפץ אינו בעולם ולא נתפס החפץ לא מצי חייל על גופא דגברא דמנה אין כאן שיעבוד אין כאן, ובזה נראה לענ"ד לפרש דברי הנימוקי יוסף ב"ק דמחלק בין אמר סלע סתם עלי או אמר סלע ידוע יעי"ש, כיון דלפמ"ש הטעם דנדר חל על דבר שלב"לע דהיא מצד דהחיוב חל על גופא דנודר ודמי למחייב עצמו בדבר שלא בא לעולם, והנה המהרי"ט חלק ח"מ סי' פ"א כ' דהא דאדם מתחייב בדבר שלב"לע היא דוקא אם מקבל עליו אחריות דאז יכול החיוב לחול על גופו ונאמר דלכשיבא לעולם משתעבד בהם מעתה שיתחייב באחריותם עד שיתנם ואם יאבדו יחוייב ליתן כפריהם, שאם אי אתה אומר כן אלא מתחייב ליתנם כשיבואו לעולם ולא יתחייב באחריות הוי תנאי ומעשה בדבר א' עכ"ל א"כ הה"נ בנודר בדבר שלא בא לעולם אם נודר ליתן סלע זו הידוע כשיבוא לרשותו ולא מקבל עליו אחריות ולא להעמיד דבר אחר תחת זו אינו חל על גופא וגם על החפץ אינו יכול לחול בשעת הנדר וכיון דהשתא לא חייל נדרא גם לקמן לא קא חייל, ולפ"ז לא צ"ל דהרי"ף ז"ל חולק אר"ח וס"ל דלשון נתבי' לעניים לא הוי לשון נדר וכמ"ש במלחמות שם, דאי נמי הוי לשון נדר כאלו אמר מה שתתן לי בנזקי אתן לעניים אפ"ה לא חייל כיון שרוצה דוקא ליתן מה שיגבה בנזקו ולא להתחייב באחריותו ולא על גופא יכול לחול, וחפצא עדיין איננו בעולם, אבל אם הסלע בעולם וברשותו י"ל דגם בנדבה דלא שדי' שום חיוב על קרקפתי' מ"מ מתחייב דרחמנא שויי' עליו לחובא להביא מה שהותפס לצדקה אף דלא חייב באחריותו ואסור לשנותו לחול ולשי' מהר"ם מאיברא אפי' לדבר מצוה כ"א להעמידו ביד צדקה ומה שמוסרו לשליח בלישנא דהולך ותן נפטר מחיובו והוי כזכי דדמי לחוב, ומזה נ"ל דהי' ראי' מהר"ם מאיברא דגם בלא בא ליד הגזבר הקבוע אלא ביד שלוחו משמע, והי' קשה לו הא הולך ותן לאו כזכי וצ"ל כמו שכתבתי דגם מקודם הי' חוב עליו להעמידו לצדקה ובחוב קי"ל דהולך ותן כזכי ואם נאמר שהי' מותר לו לשנותו לד"מ אחריתי א"כ לא הי' חייב לצדקה כלום ומתנה הוא דיהיב לי' לצדקה ובמתנה הולך לאו כזכי:

גם הרמ"א סי' רנ"ו הביא בשם מהרי"ו דאם פי' הנותן ואמר שיתנו לענייי העיר או לעני פלוני אין להם לשנות אפי' לתלמוד תורה ומטעם דזכה הגבאי עבור העני ומביא ראיה

מדברי הרמב"ם רפ"ה מה' שאלה דלעניים אלו הוי ממון שיש לו תובעין והיא מגמ' ס"פ דהחובל דבבא ליד גבאי מיירי דרב יוסף אפקיד ור"י גבאי היה, אמנם קשה לפי"מ שביארתי דבלא אתי ליד גבאי חותר לשנות מעני לעני, א"כ למה לא חלקו הפוסקים בהא דלעניים אלו דחייב השומר דהיא דוקא באתי ליד גזבר ולא כשהבעלים הפקידו אצלו, ומדלא חלקו בכך מוכרח סברתי דלעיל דהולך ותן בצדקה הוי כזכי, אמנם י"ל עפימ"ש הר"ש בפ"ק דב"ב במרדכי והובא במל"מ בפ"ד מה' מלוה ולוה דהא דאיצטרך קרא דלשמור ולא לחלק אע"ג דבלא"ה הוי ממון שאין לו תובעין, דהו"א דזה מקרי י"ל תובעין דהגבאי דהפקיד אצלו תובע מן הנפקד דכל זמן דלא עשה השליח שליחותו לחלק מצי לבטל השליחות כיון דאין העניים ידועים וא"א לשנות א"כ יכול למיהדר בי' קמ"ל קרא דאפ"ה הוי כאין לו תובעין דאין השומר מתחייב אלא כשיתבענו בעל הממון, והכא העניים דהמה בעלי הממון לא מצי למתבעי' והגבאי לאו בעל ממון היא דגזבר ואפטרופסא בעלמא היא, וכ"ז בגבאי אבל אם הבעלים הפקידו אף אי לא קייצא ולא מצו העניים למתבעי' מ"מ הבעלי' הם יכולים לתבעו והם עדיין בעלי ממון, כיון דיכולין ללוות ע"מ לפרוע ממקום אחר וגם ליתן לעניים אחרי' אם נאמר דתן והולך לאו כזכי, ותדע שכן היא דגם בהדיוט בכה"ג בשלח למלוה חובו ולא זכה עבור המלוה כגון בהולך למאן דס"ל דלאו כזכי אי פשע השליח חייב לשלם ולא אמרינן דבעל הממון שהוא המלוה עדיין לא יכול למתבעי' כיון דלא זכה עבורו יהי' פטור, וא"א לומר כן מסוגי' דקידושין דף מ"ג דמצי השליח לומר אהדרינהו ללוה והיא כמ"ד דלאו כזכי דמי או בהתנה דלא לזכי כמ"ש הריטב"א שם ואפ"ה אמרי' שם למ"ד דצריך לחזור בעדים אינו נאמן, וכ' התוס' שם דאע"ג דאי"ל מגו דנאנסו מ"מ שבועה בעי אלמא דצריך לישבע שלא פשע דבפשיעה מתחייב, אמנם לפ"ז גם בעניים שאינם ידועים אם הפקידו הבעלים יתחייב השומר ולמה לא חלקו הפוסקים בכך, ונראה דלפי"מ שכתבתי לעיל דמיד שמסרו הבעלים לחלק נסתלקו המה מאחריותם דדמי להביא קרבן לכהן להקריב, א"כ לבעלים א"צ לשלם כיון דאינם חייבים באחריות ואינם מפסידים כלום ע"י פשיעתו רק לעניים היא דאפסד והמה אין תובעין כנ"ל:

אמנם מצינו לרש"י גיטין דף נ"ג גבי כהנים שפגלו דאף בקדשי נדבה דלא אפסדי' לבעלים מ"מ חייב הכהן הפושע להפסיד הקרבן, לשלם כיון דלהביא דורון מבקש וקשה בעיניו, וצריך לחלק בין זה להאי דב"ק דף ע"ח דגנב פטר נפשי' בכבש [ויעי' מל"מ פ"ד דחובל] דשאני התם דבאמת פסיד לי' להקדש אלא דלהקדש פטור מלשלם דרחמנא פטרי' מרעהו ועיקר חיובו נגד הבעלים וכיון דהבעלים רוצים לשלם נזק דהקדש צריך

המזיק לשלם משא"כ כאן דלא הגיע הנזק לשום אדם דלעניי' שאינם ידועים להשמט עצמו בלא"ה מכל אחד ואחד לומר לא לך הפסדתי והבעלים אינם חייבים באחריות, רק דלמעיבד מצוה מן המובחר רוצים לשלם אחרים תחתיהן ודמי להך דב"ק הנ"ל ודוק, וכ"ז אם העניים אינם ידועים, אבל במיוחדים ותיקץ קיץ להו בין אם הפקידו ביד הגבאי בין הפקידו הבעלים חייב השומר דאם הגיע ליד הגבאי זכו בהן העניים והמה התובעים ואם לא הגיע ויכולים הבעלים לשנות מעני לעני הבעלי' המה תובעים ואף דהמה כבר נפטרו מאחריותם מ"מ כיון דהגיע הנזק להעניים והבעלים קשה בעיניהם ורוצים להנדב אחרי' תחתיהן דמי לכהנים שפגלו, ובזה נ"ל ליישב סוגי' דב"ק ד' קי"ב דפריך הגמ' והא מציל עצתו בממון חבירו הוא, והקשו הראשונים הא הו"ל ממון שא"ל תובעין, ונראה דהאי ארנקא דפדיון שבוי' לא הגיע עדיין ליד הגבאי והיו יכולים הבעלים ללוותם ע"מ לפרוע ולשנותם לצדקה אחריתי והמה הן התובעין ומיירי בנדרו כ"א מהם עלי ליתן כך וכך לפדיון שבוי' דחייבים באחריות והתם ליכא למימר כיון דמסרו ליד א' לפדות בהן איזה שבוי שיארע יפטרו מאחריות' וכמש"ל בצדקה, דל"ד דהתם דקיימו עניים ובכל שעה ושעה יכול לחלק ודמי למוסר ביד כהן להקריב דיכול להקריב בכל יום ויום, משא"כ כאן דאינו יכול לפדות עד שיזדמן איזה שבוי ומדלא תירצו הראשונים כך יש להוכיח סברתי דלעיל דהולך ותן בצדקה כזכי דמי:

המורם מדברינו דהנודר צדקה לעני ידועה אם בא ליד גזבר או לאחר שהוא שלוחו לחלק דנותן אינו יכול לשנותו לתת לעני אחר, אבל אם עדיין לא יצא מיד הבעלים יכולים לשנותו מעני לעני כדהוכחתי מהירושלמי ואפי' למאן דאי"ל אמירה לגבוה כמ"ל גם גבי צדקה היינו דוקא לענין דלא יכול למיהדר בי' ויותפס גוף החפץ הנקדש לצדקה אבל מה שבין עני לעני בעי קנין כמו בהדיוט, אמנם נ"ל לשיטה זו דכ"ז דוקא אם הקדיש שלא בפני העני אבל אם הבטיח לעני ליתן לו אינו יכול לשנותו, כיון דאמירה זו כמי שהקנהו לגזבר שיהי' צדקה, משא"כ אם הבטיח לעני, ובזה נ"ל לפרש דברי הג"ה מרדכי קידושין הובא ברמ"א ח"מ סי' רמ"ג וז"ל כיון שהודה שמעון שנדר לגזברים והם היו בשליחו' לאה יכולה לאה בעצמה להוציא ממנו דיד שלוחה כידה ותו דלא גרע מתופס לבע"ח ועוד מדר"נ עכ"ל, כוונתו לדעתי שהגזברים היו שלוחי לאה שהולכו לקבץ ממון ונדבות עבורה, וכל מה שהיו נותנין להם זכו השלוחים עבורה, וראובן עדיין לא נתן להם רק הבטיח להם ליתן, ועתה רצה לתפוסו לדבר הנדוב בעד עני אחר באמרו כיון שלא הגיע ליד הגבאי הדין דיכול לשנות מעני לעני, ואי משום הבטחתו הלא לא הבטיח לה בעצמו כ"א לגזבר, והיינו החילוק שכתבתי, וע"ז קאמר בעל הספר דז"א מג' טעמים הא' כיון

דהגזברים שלוחי' ממנה היו וכיון דהבטיח לשליח דידה כאלו הבטיח לה לעצמה, ול"ד לגזבר דעלמא או לשלוחו דניתן דג"כ זוכה בעד העני מטעם דזכין לאדם שלא בפניו דכמו כן זוכין ג"כ לעניים אחרים משא"כ אלו דהיא עשאום לשלוחים וכ' טעם ב דא"נ לא זכתה עדיין לא יכול למתפס בעבור העני האחר דהוי תופס לבע"ח במקום דחב לאחרים דדוקא מעני לעני מחלוקת אבל עשיר לעני לכ"ע לא מהני תפיס' וטעם ג דכיון שהשליח נתן לה בעד הבטחתו של ראובן ואם לא יותן לו ראובן יתחייבה היא לחזור לו מה שנתן עבור ראובן, והוא נתחייב לה וגובה השליח מדר"נ ודברי הט"ז שם בח"מ רסי' רמ"ג הנ"ל אינן מובנים:

אמנם מדברי הגה' מיימוני פי"א מה' זכי' משמע דאף דלא בא ליד גבאי אינו רשאי לשנות מעני לעני דכתב איש ואשתו שהותנו ביניהם בקנין וכתבו בשטר לתת לקרוביהם ומת אחד אין השני יכול לשנות מלתת המחצה לקרובי המת ונעשה נדר וא"א לשנות דאמירה לגבוה כמס"ל דמי, דאלו הי' רוצה לתת לעשירים לאו כל כמיני', מעני לעני נמי לא עכ"ל ואין לדחות דשאני בזה דהתחייבו עצמם בקנין ובשטר דלכ"ע מהני כמו שאיתא בח"מ רסי' ח' ובסי' ס' סעיף ו' דא"כ למה לי להזכיר מדין נדר ודאמירה מהני כמו קנין חזק ועכצ"ל דהקנין לא הוי מהני כיון דמיירו שהתחייבו עצמם לתת כשימות הא' לקרוביהם העניים שיהיו בימים ההם יע"ל מה שהעתיקו הד"מ והרמ"א בח"מ סי' רמ"ז וכיון דבשע' הקנין עדיין אינו מבורר מי שיהיו העניים מקרוביהם באותו שעה דאין ברירה בקנין כמ"ש המהרימ"ט ח"א סי' פ"ב, או משום דיש בין העניים הקרובים הללו גם מי שנולד לאחר הקנין ולא מהני הקנין לנולדים, לכן צריך לנדר, וא"כ ע"כ דס"ל דאסור לשנות מעני לעני ואפשר לפר' בדוחק דברי הירושלמי הנ"ל לשיטה זו דר"ח בר בא לא הי' רוצה לשנות הנדבה מכל וכל אלא רצה ללוות לצורך הרבנים ולמפרע לאחר זמן וס"ל הא דאסור ללוות ולפרוע היא מחשש דלמא יפשע או יאנס ולא יהי' לו לפרוע וע"כ בעו אחר שכבר לווה אי ניתן לו זמן לפרוע ליתחין ולארמלתין לזמנים הקצובים, אי צריך להפריש אחרים כנגדו מיד וע"ז קאמר דכיון שבא ליד הגבאי צריך להפריש מיד:

ויש לי להביא קצת ראיה לשיטה זו מלשנא דגמ' ב"ב דף קמ"ח דבעי' שכ"מ שהקדיש כל נכסיו מהו, והדר בעי חילק נכסיו מהו, למה נקט באיבעי זו חילק דמשמעותי' שפיר' לעני פלוני כך ולעני פלוני כך ולא נקט ג"כ הקדיש לצדקה מהו, ונ"ל דהנה המרדכי בפרק הלזה הביא בשם האביעזרי שכ"מ שאמר הלואתי לפלוני קונה באמירה בעלמ' וכתב עליו בהג"ה דתמוה הוא דהלא ש"ס ערוך היא, ותי' בשם מהר"ל מפראג דמיירי שאמר הלוואתי לפלוני עני דקונה ואינו חוזר לעולם ע"כ, ותירוצו אינו מספיק דאטו מי

גרע עני משארי ב"א ואי קמ"ל דאינו חוזר כשעומד הלא זו איבעי' דלא איפשטא, ואי דרוצה להשמיענו דהאיבעי' לחומרא וכשי' הרא"ש שם למה נקט דין זה בהלווא' ונראה לענ"ד דדבר גדול חידש לן הרב עפ"י מ"ש הנ"י והובא בש"ע ח"מ סי' ר"ן דאם השכ"מ מקנה מהיום הוי כמתנת בריא וצריכה קנין, וא"כ הא דאיבעי לן בהקדיש וחילק נכסיו דדוקא בדבר שא"צ קנין בבריא א"כ שפיר יש לספק דלמא לא הי' כוונתו רק לאח"מ כ"א מעכשיו ואפ"ה מהני מטעם דאמירה לגבוה כמ"ל, או משום נדר, משא"כ אם אמר הלוואתי לעניים דגם בריא היה אומר כן לא מהני וכמ"ש הרי"ף בפ"ד דב"ק דהוי דבר שאינו ברשותו, ורק במתנת שכ"מ מהני משום דכל דבריו ככתובים וכמסורין דמי, וא"כ אם עמד ממנ"פ חוזר, דאם נאמר שכוונתו הי' שיחול מעכשיו, א"כ לא הוי דינו כמתנת שכ"מ ובעי קנין ושפי' קא מחדש האביעזרי דלא כנמק"י דאף אי כוונתו שיחול מיד תקנו רבנן דלקני באמיר' בעלמא כדי שלא תטריף דעתו כן נ"ל:

ולפי"ז אנן דקי"ל כהנמק"י באמת לא קאי מבעי' לי' אלא בענין דמהני בבריא בלי קנין והנה הרשב"א בח"ג הביא שנשאל עמ"ש הרי"ף ב"ק דאם אמר אתננו דחייב והלא יכול להשמט מכל עני ולומר לעני אחר אתננו, והשיב דחיובו באמת אינו אלא לצאת ידי שמים וא"כ י"ל דוודאי בהקדיש סתם לעניים לא קא מבעי' לי' כיון דגם בבריא אינו מחוייב ליתן לשום עני התובעו ואי משום לצאת ידי שמים ליכא לאסתפוקי דהא לבו יודע אם הי' כוונתו שיחול מיד ומעכשיו או הי' כוונתו רק על תנאי דמיתה להתחייב, לכן נקט חילק נכסיו שפרט לפלוני עני כך ולפלוני עני כך וה"ל ממון שי"ל תובעין, ואי הוי נדר כן בבריא הי' מחוייב ליתן לכל א' וא' כפי שהתנדב ועכשיו רוצה להפטר ולומר שרק על תנאי דמיתה נדר ותיבעי' לי' אם מהימן אם יש כאן ג"כ אומדנא, וכ"ז אם בפרוט העניים אינו יכול לשנות ולתת לעני אחר, אבל אם הי' רשאי לשנות א"כ הדר הו"ל ממון שאין לו תובעין ולא מתחייב אלא לצאת ידי שמים:

בהא נחיתנא ובה סליקנא דבמטא ליד גזבר או ליד שלוחו דנותן אין רשאי בוודאי לשנות מעני לעני ואם עדיין ביד הבעלים אם הבטיח ליתן לעני בעצמו או לשלוחו דעני המקבץ בעבורו ג"כ אינו רשאי לשנות ואם לא יצא מרשות הבעלים וגם לא הבטיח לא לעני ולא לשלוחו כנראה מדברי הירושלמי ודעת רוב הפוסקים דרשאי לשנות מעני לעני, אבל דעת הר"ם מרו"ב לאסו' גם בזה וע"כ בנדון דידן דכבר מטא ליד הגבאי אסו' אפי' לבני העיר לשנותו, וחבר עיר לענ"ד אינו מועיל במקום שידוע דעת המתנדבים:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קלד

עש"ק שלח תרכ"ב לפ"ק:
לנאשיץ במדינת וואלאכא:
ע"ד שאלתכם שנגיד א' בעירכם ירש ב' ס"ת מאבי משפחת אשתו כפי דבריו, ואתם אמרתם שנתנו לכם במתנה גמורה ממורישיו אבל גם לכם גם לו אין ראיה ברורה, ועתה הנגיד הנבל ורע מעללים מחרחר ריב ומצה עם אנשי קהלה ובחרות אפו לקח את ב' ס"ת לביתו בלתי ידיעתכם, והנה אתם חשבתם לראי' מהימנא דכנים דבריכם שניתנו לכם במתנה יען שיותר ממ' שנים שס"ת הללו מונחים בבית הכנסת שלכם באין מותה ובאין ערעור מא' ממשפחת הנגיד, הנה לכאורה הדין מבואר בש"ע או"ח סי' קנ"ג סעי' ב' וז"ל יש מי שאומר שס"ת שמוחזק שהי' של אבותיו של ראובן אין הציבור יכולין להחזיק בו והוא ממהרי"ק, ומטעם דלא שייך בס"ת חזקה דמה שביד אדם היא שלו, לכן כיון דנמצא תמיד בבהכנ"ס הוא של הציבור כיון דמתחילתו נעשה על דעת כן שיקראו בו הציבור ויהי' מונח בביהכ"נ תמיד עד יום פקוד אותו הבעלים, ואין לחלק ולומר דדינא של הש"ע מיירי דוקא בידוע שלא נתן להם המוריש במתנה רק דטוענים מדשתיק ולא מחה להם וודאי מחל להו, משא"כ בנדון זה דטוענים בני היישוב שניתן להם במתנה גמורה, דהא כ' המג"א דאפי' עדות מבני העיר לא מהני והיא מבואר באותו תשו' במהרי"ק עצמו דחשיבי נוגעים אם לא שיש להם ס"ת אחרת לקרות בו ואז מועיל הסתלקות עכ"ל, וכיון שמקצת בני העיר רצו להעיד ע"כ שאומרים שיודעים בבירור שניתן להם ואפ"ה כ' המהרי"ק דאין הציבור יכולים להחזיק בהם:
והנה המחבר לא הביא סוף דברי מהרי"ק דלא מהני עדותן וסובר המג"א דסמך עצמו על מ"ש בחו"מ סי' ל"ז, ולבבי לא כן ידמה, ולענ"ד דדבר גדול חדית לן המהרי"ק כאן שלא הוזכר בח"מ דהנה הסמ"ע שם ס"ק נ"ג כ' דביש להם ס"ת אחרת אפי' סילוק א"צ, ולכאורה נעלם ממנו מה שכ' המהרי"ק כאן דצריך סילוק ויותר תימה על הש"ך דשתיק לי' לסמ"ע והוא בעצמו ביו"ד סי' רנ"ט ס"ק ה' הביא דברי מהרי"ק בזה"ל בני העיר נוגעין בעדות אז לא יסתלקו וגם שיהא שם ג"כ ס"ת אחרת, גם מ"ש הסמ"ע דלכן לא בעי סילוק כשיש להם ס"ת אחרת דאפשר לשמוע בס"ת האחרת ומצות לאו להינות נתני, הם דברים תמוהים הא גם אי הנאת המצוה חשובה הנאה כיון דיכולים לקבל הנאה זו בקראם בס"ת אחר אין כאן נוגע וצ"ע ונראה דהנה המג"א סי' קנ"ג ס"ק ה' כ' טעמא דגבו מעות לבנין בהכנ"ס דאינן רשאי' לשנותן כ"א להעלות' לקדושה חמורה דהיא מטעם דאין רשאי' לשנות מדעת המתנדבי' והמה אינם מרוצים לקדושה קלה ממנה, ועוד כ'

דהוי בזיון כיון דנגבה לכך עי"ש משא"כ ביחיד המנדב או שקנו ממה שגבו סתם דאין כאן בזיון, ואח"כ סיים ופשוט דב"ז טובי העיר באעחד אנשי העיר שרי לשנות המעות כבסעיף ו' עכ"ל וק' מנ"ל להתג"א דזט"הע במא"ה בכה"ג דנגבה המעות לצורך ביהכנ"ס דיש כאן בזיון בשנותן לקדושה קלה דיכולין לשנותן דלמא בסעי' ו' מיירי דנבנה ממעות שגבו סתם או דיחיד שנדב להם דליכא בזיון וכיון דהמנדבים לדעת הציבור התנדבו לכן רשאין הן בדבר, משא"כ היכא דאיכא משום בזיון, וצ"ל דהוכיח ממה דכ' בש"ע שם סעי' י"ג דגבו מעות לצורך ביהכנ"ס ובא להם דבר מצוה דיכולים להוציא המעות, ולא בעי עילוי לקדושה חמורה כמו כאן וכ"כ המג"א שם ס"ק ל', והנה שם לא הותר אלא לדבר מצוה, וטעות נזדמנה להפמ"ג שם דכ' דה"ה לדבר רשות דהא הרמב"ם הוציא כן מלישנא דש"ס לפי גרסתו דלמא מתרמי מידי דמצוה כמ"ש הט"ז ס"ק י"ב אלמא לדבר הרשות אסור להוציאן וטעמי' משום דנגבה לדבר מצוה הו"ל בזיון אם נוציאנה לרשות ואין כח לזט"ה לבזות המצוה אבל לזה מהני כל ד"מ שיהי' ולא בעי שיתעלה לקדושה חמורה אבל בסעי' ה' דלאו זט"ה הוויין בעי דוקא עילוי לקדושה חמורה משום דאסור לשנות מדעת המתנדבים ואינם מרוצין לקדושה קלה אבל בסעי' י"ג בזט"ה מיירי דהמתנדבי' סומכי' עליהם וליכא משום שינוי דעת הנותן רק משום בזיון סגי' בכל ד"מ, וא"כ הא דכ' המג"א דפשוט דזט"ה במא"ה שרי לשנות היינו לדבר מצוה דווקא, וא"כ יש חילוק בין אם נגבה מעות מבני העיר לצורך קדושה לבין יחיד שנדב להם הדבר שאם גבו מב"הע לצורך דבר זה אין יכולים הציבור במעמד פרנסיהן למכור דבר ההוא ולהוציא המעות לדבר רשות משום בזיונא ואם יחיד נדב להם יכולי' לשנות אף לדבר רשות וכן איתא ביו"ד רנ"ט בישראל שהתנדב מנורה ונשתקע שם בעלים דיכולים לשנות לדבר רשות וא"כ י"ל דבחו"מ סי' ל"ז בקהל שנגנב מהם ס"ת דמסתמא מתחלה נגבה המעות מאנשי העיר לצורך ס"ת ואסור לכל הציבור גם יחד למכור לדבר רשות כ"א לעשות בהמעות שום דבר מצוה לכן אם יש להם ס"ת אחרת לא בעי שיסתלקו המעידים כיון דאפשר להם לשמוע מס"ת האחרת ואי משום דבידם למוכרן במעמד פרנסיהן מה בצע כי ימכרו הלא לא יוכלו להשתמש במעות כ"א לעשות בהם איזה מצוה ומצוה לאו להינות נתנו משא"כ בנדון דמהרי"ק דמעידים דיחיד התנדב להם ס"ת דיכולים הצבור למוכר' ולהוציא המעות לחולין שפיר הו"ל נוגעין אם לא יסתלקו:

ולפי האמור דדבר גדול דיבר המהרי"ק לא הו"ל להרב ב"י להשמיט דבריו מספרו, ע"כ אומר אני דבכוונה השמיטו דהנה העטרת זקנים והטו"ז הביא תשו' רש"ל שחולק על דין זה וס"ל דאין כח להיורש להוציא ס"ת מקדושתה למוכרה לצורך חולין וגם להוציאה

מחזקת הציבור שמוחזקין בה בלי ראיה ברורה וחסכים על פסק זה מהר"י בר בצלאל, אמנם הטו"ז דחה דבריהם כיון שידוע שהיתה של מורישיו האיך יוכלו הקהל להחזיק בהו מספק בלי ראיה, גם הש"ך יו"ד סי' רנ"ט הביא בשם תשו' שארית יוסף דסברה נכונה כמהרי"ק דקשה להוציא דבר מחזקת בעליו ואני אומר דחלילה לומר על מרן של ישראל הרש"ל דטעה בדבר פשוט דאוקמינן אחזקת מ"ק, לכן נראה דוודאי סברת מהרי"ק נכונה דאין ראיה ממה שמונח בבהכנ"ס שניתן להם, אמנם גם בנודרת אין חזקה ולא מהימן המוחזק לומר לקוח בידי או במתנה ניתן לי ומ"מ אי איכא דררא דממונא דהיינו ספק לב"ד בלא טענותיהם אמרי' בב"מ דף ק' דאי קאי ברשות לוקח לא מפקינן מיני' אף דאית למוכר חזקת מ"ק וא"כ ה"ה בנדון זה, והא דכ' המהרי"ק דיכול היורש לאפוקי מבהכנ"ס מרשות הציבור נראה משום דפוסק כשי' התוס' שם דדוקא אם הלוקח טוען ברי אבל בטוען שמא אין מועיל חזקתו מספק, לכן כאן דאין לציבור כ"א טענת ספק ולא מהני חזקתם אבל אנן דפסקינן בח"מ סי' רכ"ג דלא כשי' התוס', ולכן גם כאן כיון שגם בלי טענותיהם יש לן ספק דעת הנותן בעת נתינה לבהכנ"ס אם היתה להקדישה לרבים או רק לקרות בה ברבים ומהני מה שהיא בחזקתם שאין היורש יכול להוציא מחזקתן וא"כ דברי מהרש"ל ברורי', אמנם לפי"ז דברי הש"ע סותרי' זא"ז דכאן הביא דברי המהרי"ק דאין הציבור נחשבי' למוחזקי' בלא טענת ברי ובחו"מ פסק כשי' הרמב"ם, ונראה דס"ל להרב"י דעובדא דמהרי"ק בטוען היורש ברי שלא הקדיש מורישיו מיירי ובכה"ג כיון שהקהל רוצי' להחזיק בטענת שמא, ואף דנגד חזקת ממון לא מהני בו"ש להוציא מ"מ כאן דחזקת מ"ק ג"כ מסעי' לב"וש לכ"ע עדיף ואף דמהרי"ק גם בשנים מהציבור רצו להעיד ואם כן הם יודעים בבירור שניתן להם במתנה א"כ נוקי טענת ברי שלהם נגד טענת ברי של היורש דהא בחו"מ ססי' ע"ה משמע דאף ברי מפי אחר מהני, וא"כ אף דרוב הציבור אין יודעים בבירור מ"מ להני מה ששמעו מפי אותן השנים לגרע טענת ברי של התובע מ"מ כיון שכתבנו דדעת המהרי"ק דהטוען שמא לא מחשב למוחזק ע"י שמונח בביתו וכיון דרוב הציבור אינם יודעים בבירור וודאי דלא מהני מה ששמעו מפי אחרים למה שמוחזקי' בתפיסה, משא"כ אנן דפסקינן כרמב"ם וגם הטוען שמא מקרי מוחזק אלא דמכח תביעת תובע בברי שלו אתינן לאפוקי מחזקתן וכיון דאית להו טענת ברי מפי אחר לא מצי מפיק מנייהו, ולכן הב"י השמיט זה דמסיים המהרי"ק דבעי סילוק אי שנים רוצים להעיד דבכה"ג לא בעינן סילוקן שיועילו מתורת עדותן דהא דמהני הוגד לי מפי אחר אין חילוק אפי אי לא שמע רק מקרוב ופסול ג"כ מהני לגרע ברי של התובע:

וא"כ לפי האמור כיון דגם בלי טענת הבע"ד ספק לב"ד אי זכו לציבור בעת שניתן לרשותם אין כח ביד היורש להוציא מרשותם וא"כ גם עתה לאחר שתפס הנגיד הס"ת והכניסם לרשותו לא מהני תפיסתו, ואל תשיבנו למה התפסת הציבור מהני יותר מתפיסת היורש אומר אני מלתא בטעמא' לאחר דקי"ל דתפסה לאחר שנולד הספק בטענת שמא לא מהני לכ"ע והא דתפיסה קודם שנולד הספק מהני אפי' בטענת שמא כ' הא"ות בקונטרס התפיסות דה"ה בתפס בעת לידת הספק דהתפיסה והס' באין כא', וא"כ תפיסת הציבור בעת לידת הספק דהיינו שניתן לביהכנ"ס שלהם לכן מהני לדעת הרמב"ם וש"ע אפי' בטענת שמא משא"כ תפיסת היורש שהיא תפיס' שנולד אחר שנולד הס' ועוד דבהדי' כ' הרא"ש פ"ק דב"מ סי' י"ב גבי אבעי' דזרק ארנקי דבהפקר אף אי תפסו אחר לא מהני אחרי שכבר זכה בו ראשון בתפיסה מספק וא"כ ה"נ:

ואף שאינני כדאי לחלוק על מהר"י כ"ץ ובעל הטו"ז, אמנם גם בס' א"ר תמה על הדין דש"ע גבי ס"ת דאין הציבור יכולי' להחזיק שהיא סותר למה שאיתא שם סעי' י"ח גבי כלי קדש דאין הנותן יכול להוציאן ולמכרם וכ' ב' תי' א' ס"ת שאני דאף כשימכר בקדושתו קאי ב' דדין הנזכר בס"ת בהתנה בפי' דלא יחול קדושה עלי' מיירי עכ"ד, והנה תי' הא' בטל מעיקרא לפמ"ש המג"א סקי"ד שם דתשמישי קדושה שמכרו זט"ה במא"ה לא מהני רק להוציא מעותיהן לחולין אבל הם בעצמן בקדושתן קיימו, וא"כ אין חילוק בין ס"ת לכלי קדש דיחיד בשלו לא עדיף מזט"ה במא"ה וג"כ לא יכול להוריד מקדושת וע"כ כתי' הב' של הא"ר, ובאמת שגם הוא מסכים לתי' זה, דכ' דתשו' רש"ל אינו חולק אדינא דש"ע, והיינו לפי תי' הב' דש"ע מיירי דהנותן התנה בפירש בפני עדים שלא יחול קדושה עלי' ומסתפקי' הקהל אי כוונתו שלא ליתן לציבור כלל, ואף דיחיד בשלו יכול בלא"ה להוציא המעות לחולין מ"ת צריך הי' לתנאי הזה כיון שהקדישן לקרות בו ברבים וכמ"ש המג"א ס"ק כ"ב, או שכוונתו הי' כך להקדישן לציבור והא דהתנה, שיהיו פרנסיהן יכולין להוציאן לחולין ולא יצטרכו למעמד אנשי העיר, ודווקא בספק הלזה הדין עם היורש כיון דגם התנאי בוודאי אלא שאנו מסופקי' בביאורו, משא"כ בלא התנה בפירש ואנן מספקינן אי הי' תנאי בלבו, וכיון דההקדש וודאי והתנאי ספק אין הס' מוציא מידי וודאי, או די"ל בכוונת הא"ר דוודאי כיון דנותן התנה בפירש ידעינן בשעה שניתן הס"ת לביהכנ"ס לא הי' דעתו ליתן במתנה לצבור, אמנם על היורשי' להניח שם הס"ת בסתם אנו מסופקי' אי לא מחלו לציבור הס"ת שהונח ברשותם כיון דהמה לא התנו, ובסחק זה פסק מהרי"ק דהדין עם היורש אבל באמת היכי דגם הנותן לא התנה או שאינו יכול לברר שהתנה מעיקרא ואפשר שמתחלה בתורת מתנה בא לידם כעובדא

דמהרש"ל בזה מודה המהרי"ק דהדין עם הקהל, ולתי' הזה מסכים הפמ"ג, ואף דעיקר קושי' הא"ר מסעי' י"ח מיושב היטב עפ"י סברת השארית יוסף דבש"ך סי' רנ"ט, מ"מ כיון דלדעתי הדין עם מהרש"ל והג' מהר"י כ"ץ רק דמסתפינא להורות נגד הטו"ז ז"ל, וכיון דגדולי האחרונים ה"ה הא"ר ופמ"ג מסכימי' עם מהרש"ל ואף דהנה לא מטעמא דידי אתו עלה מ"מ הדין עם מהרש"ל לענ"ד ברור דהנגיד מחויי' להחזיר ס"ת למקומם: **אבל** כל הדברים האמורי' אינו אלא לעיקר הדין אי הס"ת המה של נגיד היורש או של הציבור אמנם בעיקר הדבר אינו יודע מה עלה על לב הנגיד לקחת ספרים הקדושים ממקום קדוש להניח בביתו המלא גלילות ותועבות ולמנוע רבים מלעשות מצוה, ולמוכרם אסור אם לא ללמוד תורה ולהשיא יתומה וכדומה אף לדעת המקיל, כיון דהוקדשו מדעת הנותן לקרות ברבי' אפי' לתתו לביהכנ"ס אחרת אסור כמ"ש בתשו' עה"ג מ"ט. דאומדין דעת הנותן שכוונתו דווקא ציבור שבעירו ואם יעבור על דברי חכז"ל למכור לא יראה סי' ברכה כדאי' במס' מגילה, וכי יצא איש זה מחזקת כ"א שניחא לי' לאינש למיעבד מצוה בממונו, וכי יריבון אנשי העיר עמו ולא כבדוה כראוי' או שנעשה לו עול ופללו אלקי' אבל כי יחטא לאלקים לבזות תוה"ק להניחה בקרן זוית ולמנוע רבים מעשיית מצוה מי ופלל לו:

תשובה קלה

שלום וכ"ט לך נכדי האהוב הרב מה"ו יוסף ליב סופר האב"ד דק"ק דערעטשקע יע"א ואור הבוקר יאיר כן יעלה זהריך ויגדל אור נרך סלה:

מה שחקרת במצות כתיבת ס"ת שמוטל על כל אחד ומצוה לסופר לכתוב דיוצא לדעתך משום דסופר שליחותי' קאעביד ואם הסופר לא כתב בעצמו מאומה רק מסרו למשרתו והוי שליח שני והקשית הא מילי לא מחסרו לשליח, הנה לדעתי לאו משום שליחו' דגם אם קנה ס"ת שנגמר כבר ולא נכתב לשמו ולא עפ"י ציוויו יוצא וע"כ דכתבו לאו אגופו של כל א' קאי כ"א על הסופר ורק בקנה ס"ת לא הוי מצוה מן המובחר כ"א כחוטף מצוה מן השוק כיון דבא לו בלא עמל ויגיעה אבל בזה דעליו תיקון הקלפים וסובל עול הסופר, כמ"שכ הנמ"י ועוד יש יתרון במי שמצוה לכתוב ס"ת לשמו ממי שקנה ס"ת שכבר נגמר דעכ"פ על ידו נתרבה ס"ת אחת, ואם קנה מה לי אם הוא בידו או ביד אחר. וגם אם לא כתב בעצמו רק אות א' הגיה טעות אחד יוצא אף אם קנה, ולכן המנהג שכל א' כותב בראשית ולעיני כל ישראל ויוצא כאלו כתב כל הספר בעצמו:

ואשר שחרתני במכתבך לשום עין ביקורת על אשר חדשת בד"ת בסוגי' דשדר"נ. הנה מה שכתבת לתרץ קושי' הרשב"א למה צריך קרא לשדר"נ, ותירצת דגם בלאו דר"נ ידעי' דאם רוצה למלוה הראשון דרשות בידו אבל הנ"מ אם הוא פרע למלוה שלו דחייב לפרוע פעם אחרת למי שהקרן שלו, אבל אם הגבוהו הב"ד לא הי' הדין כן, אמת הדבר לדידן גם אם שטרות בני גובייא ננהו והב"ד שמו את השטר לבע"ח שלו לפי"מ שכ' הש"ך סי' ק"א דלא עדיף ממסירה, והוי כאלו לקח השטר והלוה פרע להמוכר דא"צ לשלם פעם אחרת כדאיתא סי' ס"ו עיין בש"ך שם ס"ק ס"ב דפרעון הוי מחילה אבל הרשב"א שכ' דלדעת המורים דשטרות בני גובייא הוי עדיף גביית ע"י ב"ד ממסירה דשוב אינו יכול למחול שפיר הקשה למה צריך לדר"נ והנה הרשב"א סבר דאם שטרות בני גובייא גם שיעבוד גופו יוגבה ממנו ולכן איני יכול למחול ולש"ך דלא עדיף ממסירה לא ישועבד גופו למלוה הראשון רק מגזה"כ והי' יכול למחול והיית יכול לתרץ בפשוט דנ"מ אם גופו של שני משועבד למלוה הראשון, ואם יכול למחול, ומה שכתבת לאביי דשיעבוד' ל"ד אפשר דגלי קרא דמותר לפרוע לראשון, בזה לא צדקת ראשון אם גם של"ד מכ"מ מיני' דידי' גובין בע"כ ואם יש לו מלוה או פקדון ביד אחרי' מגבין אותו ר"ל גוף החוב למ"ד דשטרי בני גובייא ולרשב"א מוכרין הב"ד את החוב עפ"י שומת ב"ד ועוד אי לאו דנשתעבד החוב לא הי' רשאי לפרוע לבע"ח הראשון דהוי פורע חובו שלא מדעתו דמבריח ארי בעלמא הוא ולא נפטר מבע"ח דילי':

זקינך אוהביך ושמח בתורתך עלה והצלח ברצות ד' דרכיך והי' לבן חיל יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קלו

אור ליום ד' פ' ראה תרי"ג לפ"ק:

ידידי הרב מו"ה משה נ"י

ע"ד שאלתו בס"ת "שיו"ד" הראשונה של שם בן ארבע גדולה כמו וי"ו ולא אחר מלהשיבו והדין פשוט דקי"ל כשיט' הר"י שבמרדכי דמחיקה ע"ת לתקן שרי, ומה"ט שרי מהר"י אכסנדרי למחוק ולתקן ה"א שנעשה כמו "חי"ת" ע"כ אם האמת כדבריו "שהיו"ד" גדולה כמו "וי"ו" דהיינו דתינק דלא חכים, יקרא, והי' בלי שנכסה ממנו הכתוב לפני כהוראת ר' אלי' בתוס' ובמרדכי בגט שדלי"ת" נראה קטנה כמו "יו"די" מותר למחוק "היו"ד" והיינו שיתחיל למחוק מלמעלה שיומחק מתחלה ראשו של "הוי"ו" ומטעם שכ' הרמ"ע "בה"א"' כמו "חי"ת" שצריך להתחיל מלמטה הה"נ כאן להיפוך, ואין להשגיח על בעל

גינת וורדים שיושב ודורש כמשה מפי הגבורה לפסול שם שלא ניכתב כסדרן, דבר אשר לא נזכר בב' התלמודי' ולא לשתמט אחד מן הפוסקים לומר כן ולא עלה על לב אדם מעולם, ומבואר כ"פ באחרוני' להיפוך בס' א"ר פ' והובא בפר"מג בנדבקה "יו"ד" העליונה של "אל"ף" בשם לעבות רגל "היו"ד" ולמשוך ראשה לצד שמאל והוא מדברי טו"ז סימן ל"ב ס"ק ט"ז לענין דלא הוי "חי"ת" אם נעשה ע"י כתיבה, ולענין כסדרן גרע תיקון ע"י כתיבה מתיקון ע"י גרי' ובתשוב' זכרון יוסף מחמיר בזה למחוק כל "האלי"ף" כ' שעל שארי אותיות שבשם אין להעביר קולמס דקדושתן עליהן, וגם הרב לא שם לבו ולא ראה גוף דברי הר"י אכסנדרי דעמד עליהן, שכתב בפירש "בה"א" הראשונה לא תלי לכרעיי' דמותר לתקנו ומסיים דמכ"ש "ה"א" האחרונה, ומ"ש מע"כ דשארי אותיות בלא"ה אינן קדושים דהוויין כמקדיש בע"מ למזבח, לשון הפוסקים אטעיתו למר וגם לבעל ג"וו, דבאמת במקדיש מומין למזבח תניני' בבריי' תמור' ד"ה ע"ב דאע"פי שהוא בלא"ת מה שעשה עשוי וילפי' לי' שם מקרא דלנדר לא ירצה הא מקדיש קדשי אמנם זה רק אם ידע שהוא בע"מ, אבל אם הי' סבור שהוא תם ונמצא בע"מ הוי הקדש בטעות, ורק בידע שהוא בע"מ וטעה בדין שסבר מותר להקדיש בע"מ פליגי הרמב"ם והראב"ד בפ"א מהל' אסורי מזבח וטעמו של הרמב"ם דזה שוגג ולא טועה הוא, אבל בטועה גמור שלא ידע כלל שנפלה חום במה שהקדים מודה גם הרמב"ם וזה הטעם שהתירו הפוסקי' למחוק בשם של חול שקידש בטעות שסבר שם של קודש הוא, משא"כ בזה "הוי"ו" יאמר שטעה הסופר וסבר "יו"ד" הוא והוא מבחין יותר ממנו שאינו אלא "וי"ו" אלא וודאי שהסופר לאו סופר דיוקנא הוי ולא דייק שפיר אם לא יומשך רגלה של "היו"ד" קצת יותר וסובר שאין בזה קפידא ואין זה מקדיש בטעות ע"כ חלילה להרים יד וליגע להשחית אותיות הכתובים בקודש לא יעלה הכורת עליהן רק על אות הראשונה שנכתבה והוי מחיקה ע"מ לתקן:

גם זה קשה עלי להורות במה שלא ראו עיני כי לדעתי אם יתראום לתינוק דלא חכים ולא טפש יבחין שהוא "יו"ד", וגם אפשר שאם אינה ארוכה "כוי"ו" אחרינא אף שאינה קטנה "כיודי"ן" אסירות הי' אפשר לתקן בלי שום גרירה ומחיקה ע"י שיתעבה הראש של "הוי"ו" קצת לצד רגלה, רק שלא יתראה כאחד מן האותיות שנעשית גדולת מהלמ"מ, שע"ז הקפיד מאד הר' שמשון במרדכי, וחכם עיניו בראשו וגם ספרי האחרוני' פתוחים לפניו וד' יצילנו מכל מכשול, ולא יצא מתח"י דבר שאינו מתוקן, קצרתי מקוצר הפנאי:

הד"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קלז

פאקש יום ה' פ' בשלח תרכ"ח לפ"ק:
שלום וכ"ט לידידי התו' כה' אברהם שהנפעלד נ"י:
ע"ד שאלתו על הס"ת שנמצאו בו ד' טעיות זה אח"ז, אי רשאי לתקנו בלי הגהה חדשה. הנה אי בתוך ג' הטעותים שנמצא בו ראשונה לא הי' כ"א נגועות או חסר ויתיר, ולא טעות שמשנה הענין כתב באלי' רבה דא"צ לחזור ולהגיה, ולפי דעת הבני יונה אי נתקנו ראשונה ראשונה ולא נשארו ביחד ג' בלי תיקון שא"צ הגהה חדשה, עוד כ' בספר הנ"ל שאם הוגה פ"א ע"י מומחה אף שנמצא אחריו כמה טעותים אינו נדחה עוד ושכן נהגו בכל תפוצות ישראל, ע"כ לא יחיש כיון שבל"ס הוגה טרם שהתחילו לקרות בו, אף שנמצא אחריו כמה טעותים כזה יקרא בכל ס"ת שנמצא אחרי העברת עין המגי' על כל תיבה ותיבה לפי דעתו כפ' טעותים ויעשה רצון בעל הספר:

תשובה קלח

שלום לי"נ הרב מו"ה משה ה"פ נ"י אבדק"ק סילאש יע"א:
ע"ד שאלתו בס"ת שבלה ושתי יריעות מהם א"א לתקנ' והורה מע"כ כמבואר בשו"ע לסלק ג' יריעו' סמוכי', אבל בעלי הספר דחיקא להם שעתא והם יצטרכו לפזר כ"כ לתחוב וי"ו יריעות מחדש א"א להם לתקן עכשיו וישאר הספר מקולקל עד שירוויח להם ד' והנה הטו"ז מכשיר בדעיבד אם לא נחלף כ"א היריעה המקולקלת ושאלתו אי זה מיקרי דיעבד, ויש לפשוט ספיקותו מהא דכ' הגמ"י פ"ג דיבמות בגר שצריך חילה וטבילה דדעת הקדמונים להוכיח דאם טבל קודם המילה לא עלתה לו הטבילה כלל דהוי כטובל ושרץ בידו, דאי מהני בדעיב' למה מלין תחלה ונצטרך להמתין עד שיתרפא הלא שהוי מצוה לא משהינין, ולזה הסכים הרא"ה, ומתוס' יבמות דף מ"ז ריש ע"ב מוכח דסוברים ג"כ כשי' הרא"ה ואף הרמב"ן החולק וסובר דבדעיבד מהני הטבילה דקודם המילה מכ"מ אסברה זו דלא נשהי מצוה במקום דאי נעשה עכשיו יהי' עכ"פ כשר בדעיבד, כדי שיעשה כדינו לעשות לכתחלה רק טעמו כמש"כ הטו"ז יו"ד סי' רס"ח סק"ד בשמו, וא"כ ה"ה בנ"ז מוטב שיתוקן הספר מיד ויתכשר בדעיבד מאשר נמתין עד אשר ישיגו ידיהם וק"ו הוא משם דכאן מי יימר אי נתרשל עכשיו בתיקון הספר אי יתוקן לעולם, דיתקלקל יותר ויותר ויתרבו ההוצאות ואי יתכשר עד"ז בדיעבד, ג"כ יהיו יכולים לקרות בו, אף שיש ספרים אחרים דכשירים לכתחלה כמש"כ הבד"הב בסימן רע"ג דמניעה לקרות במקום אחרים הוי פגימה דמחשב דיעבד:

גם מה דמשמע מדברי ת"ו בחת"ס ממ"שכ גבי הפרדת הדבוקים דמחשב גניזה לדיעבד דהוא משום דשם סמכי' ארוב הפוסקים דלא הוי חק תוכות רק דבגט מחמרי' לכתחלה, דאי לא הוי רוב הפוסקים מקילים בזה הוי מצרכי' גניזה, במחכ"ת הרמ"ע מפאני הובא בפ"ח לאה"ע סי' קכ"ה פ' דאם נדבקו האותיות בתחלת כתובן טרם נגמרו צורות שתיהן דמדינא פסול, ג"כ דבכגון זה לא התירו שום א' מהפוסקי' ולא כבעל ש"ע והדר כת' דמעשה בא לידו בדיבוק כזה שנדבק לאחת מאותיות השם בס"ת דלא היו יכולים לתקן ולשיטתו היתה היריעה פסולה וצריכה גנוזה, והכשרנו דלא כשמעתין דכבר הורה זקן ודוקא בשעת הדחק וכו' וכוונתו דשלא יגנוז יריעה שלימה עכ"פ שעת הדחק מיקרי וקיי"ל דכדאי הוא חד מגדולי הפוסקים לסמוך עליו בשעת הדחק ואי' בנדה פ"ק גבי כדאי הוא ר"א אפי' במקום דרבים פליגי עלי' ובפרט בדרבנן כמבוא' בי"ד סי' רמ"ב א"כ אף אנו נאמר כדאי הוא הגאון ח"צ לסמוך עליו בשעת הדחק, אם לא שנחלק דוקא אם המתיר התיר אף שלא בשעת הדחק אנו סומכין עליו עכ"פ בשעת הדחק, משא"כ בזה דלא משכחת ההיתר של החכ"צ כ"א בשעת הדחק, אבל אינו נוח לי כיון דאין הטעם של הגאון המתיר מפני סימוכו על שעת הדחק עכ"פ נ"ל שלא יתרשל בדבר וידבר על לבם שיתקן עכ"פ אותן היריעות המקולקלות, ובשינוי הזמנים ויובאו אחרי' תחתיהם אולי שיאותו המה לעשות הדבר כפי הסכמת האחרונים ובראשם ת"ו הגאון בעל ביאור מרדכי זלל"ה:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קלט

פאקש, כת"ר לפ"ק:

לכבוד חתני הרב מהור"ר זוסמאן סופר נ"י בק"ק האללאש יע"א:

ע"ד שאלתך שבע"הב א' שכתב לו סופר ס"ת והניח פנוי' שיטה האחרונה שיכתוב בעל הספר בעצמו לעיני כל ישראל והוא כ' בעצמו בעת אשר לא הי' הסופר עומד אצלו תיבות האלו וכתבן סתמא שלא ידע הדין שצריך לכתוב לשם קדושת ס"ת, הנה לדעתי שיש למחוק תיבות אלו ולחזור ולכתבן לשמה דאנן קי"ל בטוש"ע יו"ד סי' רע"ד דסתמן לאו לשמה וצריך לומר בפירוש שכותב לשמו, ואין לומר כיון שבמרדכי הובא שם בב"י ובטו"ז סי' רע"א לרוב הדיעות מהני סתמא דלשי' הר' אלחנן בכל הספר סתמא כלשמה ולשי' הר"ש כן הדין בשאר ספר חוץ מאזכרות וליכא אלא שי' הר"י מאורלנייש דמצריך שיאמר בפירוש וחוששין לדבריו לכתחלה אבל בדיעבד סמכי' אהני רבוותא והמה ג"כ

ב' תירוצים בתוס' מנחות דף מ"ב ע"א, דז"א חדא דבטור כ' להדי' דאם לא אמר כן בדיעבד פסול, ועוד לתי' הר' אלחנן בכל הספר מהני סתמא והיא תי' הב' בתוס' מנחות קשה מאד איך יפרנס קושי' הגמ' גיטין דף מ"ה ורשב"ג עיבוד בעי כתיבה לשמה לא בעי ומאי קושי' הא סתמא כלשמה קאי וודאי לשי' הר"ש י"ל דקושי' היתה מאזכרות, אלא נראה דהר' אלחנן סובר כשי' רש"י בסנהדרין דף מ"ח דלרבא דהזמנה לאו מלתא ל"ב עיבוד לשמה דטעמא דרשב"ג דעיבוד לשמה מועיל לעייל העור בקדושה ולהרביע עליו האיסור להורידה מקדושתה ולדידי' נמי הזמנה במחשבה או בפה בעת הכתיבה לשם ס"ת מהני אבל לדידן דהזמנה לאו מלתא ולא בעי עיבוד לשמה ומ"מ בעי כתיבה לשמה מגז"הכ דכתבו לכם לשם חובתכם כמ"ש הרמב"ן במלחמות סוכה ור"ן בגיטין שם, והנפ"מ דלרשב"ג מטעם הזמנה והכנה לקדושה היא דבעי לא מהני סתמא אף אי סתמא לשמה קיימי מ"מ כיון דלא אקדיש לי' בפיו ולא בלבו מי הכניסו לקדושה הלזו, משא"כ לדידן דהזמנה לאו מלתא רק מגז"הכ וכיון דסתמא לשמה קאי לא ממועטי מקרא רק אם כיון בפירוש שלא לשמה ולכן לרשב"ג שפיר פריך הגמ' אכן אנן קי"ל כרבנן דל"ב עיבוד לשמה מהני סתמא ומיושב בזה מאי דקאמר התם אברייתא דתני קורין דהאי תנא היא, וקשה דהא מסיק הש"ס דרשב"ג במעשה דצידון בגר שחזר לסורו מיירי אבל בגוי מודה, והך ברייתא בגוי מיירי ועי' במהרש"א ולפ"ז ניחא דהך ברייתא אתי' כרשב"ג דלא בעי כל שישנו בקשירה אבל לענין עיבוד לשמה פסק כרבנן וכהלכתא דהזמנה ל"מ ולכן מתיר לקרות ודוק, א"כ לפ"ז לדידן דקי"ל כשי' ר"ת בסנהדרין ובגיטין שם דבעי עיבוד לשמה ופסלינן אפי' בדיעבד אם לא נעבד לשמה א"כ ע"כ אין לסמוך אשי' הר' אלחנן דמוכח בגמ' להדי' דלרשב"ג ולדידן דקי"ל כוותי' בעי כתיבה לשמה ופסלינן אפי' בדיעבד, והיא ראיית סה"ת וסמ"ג ואין עליה תשובה:

וז"ל המרדכי אחר דברי הר' אלחנן ונראה דאף למאן דלא בעי עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי כדמשמע הכי מדפסול גוי לכתיבה עכ"ל ודבריו אלו תמוהים מאד דהא דפסול גוי משום דאינו בקשירה כמו אשה ועבד, ועוד דההכרח היא להיפוך מדבעי קרא אלמא דלא מפסל משום לשמה, וכבר תמה מ"ו בס' ביאור מרדכי והנ"ל בכוונתו דאף למאן דסובר דהזמנה ל"ת היא לא בעי עיבוד כשי' רש"י מ"מ לענין כתיבה מודה וכשי' הרמב"ן והר"ן שהבאתי דדרשי' לכם לשם חובתכם דהא הר' אלחנן ע"כ בשיטה הלזו קאי, ואי לאו דסתמא לשמה קאי א"כ בלא קרא דקשרתם וכתבתם כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה הוי פסלינן לנכרי ומכח זה הוכיח הר' אלחנן דסתמא לשמה, ומעתה ע"כ מוכח לדידי' דאפי' למ"ד ל"ב עיבוד לשמה אבל כתיבה לשמה בעי מגזה"כ דכתבו לכם

דאל"כ הי' לו לר' אלחנן דקאי בפי' רש"י הנ"ל לתרץ בפשוט דהך ברייתא דממעט נכרי מכל שאינו בקשירה אינו בכתיבה אתי' כרבנן דרשב"ג דלא בעי כלל כתיבה לשמה ולמ"ל לדחוק ולחדש מלתא חדתא דסתמא כלשמה, אלא ע"כ מוכח דאפי' למ"ד דלא בעי עיבוד לשמה כתיבה לשמה בעי, כנ"ל ברור בכוונתו:

ולכאורה לשי' הר"ש דבעי קרא להיכא דלא כ' אזכרות ע"כ דהאי תנא דברייתא דקורין בו ג"כ מיירי בלא כ' אזכרות א"כ קשה למה אמרינן דברייתא דאין קורין ס"ל כהאי תנא דדרש כל שישנו בקשירה דלמא מיירי בכתב ג"כ האזכרות ונ"ל דס"ל לר"ש כשיט' ר"ת דלדידן דהזמנה ל"מ בעי עיבוד לשמה וממילא ה"ה כתיבת אזכרות ולהכי קא מקשי לרשב"ג דהא בעי כתיבה לשמה אף דגוי סתם כותב אבל למאן דאי"ל הזמנה מלתא לא בעי גם כתיבת אזכרות לשמה דעדיין גם אחר שיכתבן יכול להעלותן לקדושתן ע"י שאר יפויים ולכן אי הוי מוקי להאי תנא דיגנז בכ' גם האזכרות הי' מוקי לי' כרשב"ג ונוח לו להביא ברייתא אחריתא דאית כן בפירוש כמ"ש התוס' ד"ה והא וכו':

והנה בהא דאיתא שם במנחות דתפילין אין נקחין מכל אדם וספרים נקחין פי' רש"י משום דס"ת ל"ב לשמה ותוס' הקשו עליו מסוגי' דגיטין, והנראה לתרץ עפ"י מ"ש דהנה לדידן דהזמנה ל"מ לא בעי עיבוד העור לשמה רק דכתיבה בעי והנפ"מ אי מטעם הזמנה לא מהני סתמא אף אי קאי לשמה משא"כ אי רק מגזה"כ היא מהני כמ"ש לעיל לכן שפיר יש לחלק דתורה סתמא לשמה קאי כמ"ש הר' אלחנן לכן נקחין אף ממי שאינו יודע דבעי לשמה וכותב סתמ' משא"כ פרשו' לתפילין דמסתמא אונן קיימין לקדושת תפילין דדלמא למזוזות דקיל קדושתן נכתבין והתם בגיטין לרשב"ג קיימי דבעי גם לעור מטעם הזמנה א"כ לא מהני סתמא, ואפשר דגם הר"ש אזל בשי' רש"י וס"ל דוודאי אי היינו יכולין ע"י עיבוד לשמה להעלות עור הבתים לקדושה היינו מצריכין לכך שלא ישמש חול את הקדש ולא יושמו פרשיות הקדושים בבית העשוי מן החול אבל כיון דהזמנה ל"מ ולא מועיל עיבוד לשמה ולכך לא בעי, וכ"ז לעור הבתי' והרצועות דתשמישי קדושות משא"כ הקלף שכותבין עליו גוף הקדושה בעי שיתעבד לשמה כדי שלא יוחקו אותיות הקדושים על קלף של חולין והזמנה פועל בהן וסברא זו בעצמה כ' בעה"מ פ"ק דסוכה, אבל במלחמו' השיג עליו דגם הקלף לא הוי גוף הקדושה מדאיתא בשבת דף קט"ז אזדא לי' הכתב אזלא לי' הקדושה אלמא דרק תשמיש דכתב היא עי"ש ובעירובין דף ו' כ' שם על קורה יגוד וישתמש במותר וכ' התוס' דאסור להינות מאותו חתיכה דנגד השם דשם מקדש את מקומו ולכן אם גוררו מקום האזכרה אינו רשאי לכתוב במקומו אלמא דבאזכרה לא אמרינן אזדא לי' הכתב אזלי קדושתה עי' סמ"ג

מ"ש בשם הר"א ממיץ מל"ת ג' וכבר נתקשה הרב בתשו' חו"י סי' ט"ז דלמה לא מצילין ס"ת שנמחק משום דקדושת מקום האזכרות לא סרו אחרי מחיקתן אמנם ראיתי בנו"בי מהד"ת חיו"ד סי' קע"ב דמחלק בין הצלה מדליקה לבין איסור לשנותן לדברי חול, לפ"ז אפשר לומר כיון דבמקום שיכתבו אזכרות יקנה הקלף קדושה דלא תסור ממנו כשימחקו האותיות א"כ הוי כגוף קדושה וצריך עיבוד לשמה כדי שיכתבו אותיות שם הקודש על הקלף שנתקדש ע"י עיבוד לשמה, אמנם כ"ז אם יתקדש האזכרות בפירוש לשמן אבל אם לא יכתוב אלא סתמא אף דסתמא כלשמה קאי מ"מ לא יתקדש הקלף אלא מחמת שמשמש לכתב ואם אזיל הכתב אזיל קדושתה ובתשמישי קדושה ל"מ הזמנה לדידן דהזמנה ל"מ ולא מהני העיבוד לשמה ע"כ מחמיר באזכרות שיכתבו לשמן כדי שיתקדש הקלף משעת העיבוד ויכתבו אותיות הקדש ע"ג קלף קדש אבל בשארי תיבות דאינם מקדשים הקלף אלא בעודנם חקוקים וגם ע"י עיבוד לשמה לא יתקדש מקום הכתב כיון דאינם אלא תשמישי הקדושה ולכן לא מהני אם יכתבו בסתמא, וגמ' דגיטין דאזל לרשב"ג דס"ל דגם בתשמישי קדושה הזמנה מילתא גם כל התיבות בעי לשמה כדי שיתקדש הקלף בשעת העיבוד:

על כן לדעתי אין כאן שום סברה להכשיר מה שכתיב סתמא, דאין לחלק ולומר דח' פסוקים אחרונים שבתורה כיון דאשתני והקלו בה דיחיד קורא אותן לדעת הרמב"ם אפי' שלא בציבור לכן ישתנה גם דין זה אצלם להכשיר אם יכתבו בסתם, דהא אם כתבן גוי וודאי פסול והו"ל לבעלי התוס' ושבמרדכי לתרץ דלהכי נקט בגמ' טעמא דגוי משום דאילו בקשירה דהוא כולל יותר מטעמא דאדעתא דנפשי' קאעבוד, ולכן ג"כ אין לחלק ולומר היכי שכל הספר נכתב בקדושה לשם ס"ת ולא חסר אלא להשלים באיזו תיבו' החסירין עוד, שבזה סתמא לשם אותו קדושה שנכתב כל הספר קאי, דא"כ הי"ל לתוס' ומרדכי לתרץ בפשוט דלהכי נקט בגוי טעמא דאינו בקשירה דמטעם זה אפי' לא כ' אלא אות א' פסול ובאמת שבס' בית יהודה כ' בפירוש דגם המגיה ומתקן טעות א' בס"ת צריך לומר בפירוש שכות' לשם קדושת ס"ת ולא ראיתי ראיותיו וגם העברת קולמס על כתב זה לשמה לא מהני לפ"מ דקיי"ל בגט שנכתב שלא לשמה דל"מ, ע"כ כשר וראוי למוחקו ולחזור ולכתוב לשמה:

ואשר הקשית על תוס' סוטה די"ז ע"ב ד"ה כתבה אגרת תמורה מאד, הא אם שירטט לאחר כתיב' הוי תולמ"הע והנראה לדעתי דהנה קי"ל בכל המצוות אף במקו' שלא כתיב לשון עשיי' בקרא בעי' שלא יהי' מן העשוי עי' יו"ד סי' רפ"ט סעיף ה', וא"כ אם הי' כותב מתחלה מזוזה בלי שרטוט ושרטטה אח"כ פסולה דבעי' תעשה ולא מן העשוי' בפסול

ונתקנה אח"כ אחר עשייתה, ולא קיי"ל כמ"ד קציצתן זו עשייתן בסוכה, אמנם מצינו בהקומץ בהטיל למוטלת וחתך אח"כ הראשונים דאמרי' חתיכתן זו היא עשייתן מטעם כיון דעבר על בל תוסיף מתחלה ועשיי' שנעשית באיסור לא הוי מעשה כלל ועכשיו הוא דמתחיל לעשות עיי"ש, והנה קיי"ל אין כותבין מגילה להתלמד וטבלא שעשתה הילני המלכה שכתוב בה פ' סוטה היתה רק ר"ת, ורק לעשות לשם סוטה ולמחוק על המים שרי לן רחמנא והנה אם כתבה בלי שירטוט דפסולה לסוטה נעשית באיסור ולא הוי עשייתה מעשה כלל עד שישרטטנה ואז כאשר ראוי' לסוטה מתחיל עשייתה ולית בי' משום תולמ"ה, אבל בתפילין שבלו ורוצה לעשות מזוזה ממנה ע"י שישרטטנה הלא מקודם השירטוט לא הוי חזי למילתי' כ"א לדבר אחר [לתפילין] וע"י התיקון הזה יתכשר הוי מן העשוי וסברתי מוכרחת דאל"כ בס"ת שנכתב יריעות יריעות ואח"כ נתפר האיך יתכשר הלא כל יריעה בפ"ע פסולה לקרות והוי תולמ"הע, א"ו דתפירתן זו היא עשייתן: חותנך אוהבך לנצח יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קמ

להנ"ל.

ע"ד שאלתך שבנאים ערלים כתבו על חומת בהכנ"ס מבחוץ שם יוצרינו בלשון ובכתב שלהם, אם מותר לנתוץ, מה שהבאת בשם השיך דגם שם שקוראין גוים אסור למחות הנה בפירש כת' הש"ך בפשיטות בהל' מעונן ומכשף ששם שנכתב בלשון חול אין בו משו' קדושה ומותר למחקו, אבל כפי הנראה מדברי הב"ח באו"ח סי' פ"ה דדוקא בשם שאינו מיוחד כגון, שלום הוא דמתיר אם נכתב בלשון חול, משמע אבל שם המיוחד רק להקב"ה ואין עוד אחר עמדו אסור לאבדו או להניחו במקום תורפא ולהזכירו במקום שאינו נקי, והפר"ח שם הוסיף להחמיר גם בשם שלום. וכדומה אם נכתב בלשון חול, ובעל א"ות באורים סי' כ"ז כת' בפשיטות להחמיר לכתוב באגרת שלומים "אדוע, שהוא שם אלקים בלשון צרפת ושמות הקדושים נזרקים לאשפות, ומדמה למה שאי' בר"ה דף י"ח דבטלו אדכרתא משטרות, ולא חלו ולא הרגיש שאין הדבר זה מוסכם, גם הש"ג ר"פ כל כתבי והובא במג"א סימן של"ד נסתפק בספרים שלנו שהועתקו ללשונם אם טעוני' גניזה ואם יש לחוש לאזכרת שבהם שלא לשבע בהן ושלא למחוק אותן וכת' שיש להחמי':

והנה מה שנסתפק אם טעונים גניזה לכאורה יש לפשוט משבת ד' מ' ע"ב הדברים של קדש אסו' לאומרם בלשון חול, ואי ספיקתו משום דנכתב בגופן שלהם, הלא כתב

המג"א בסי' ש"מ והב"ש סימן קנ"ו בכתיבתן שפיר הוי כתב, ועוד דכל עיקר ספיקו של הש"ג הוא אם שם שנקרא בלשונם הוא קדוש, ולא על שנכתב בגופן שלהם, דהנה הרמב"ם כתב בתשוב' שכל אגרותיהם וספרי חול ומה שחקקו על שקליהם היו בכתב ארמי כי הקפידו שלא לכתוב בכתב אשורית רק כתבי הקודש, וכן כ' הב"י ביו"ד סי' רפ"ג דלכן המציאו כתב משיטא משום דאסור לכתוב בכתב אשורית דבר של חול וא"כ הם שכתבו שטרותיהם בגופן של כתב ארמית למה בטלו אדכרתא משטרות וע"כ דשם הקדוש אם נכתב בגופן של כתבי אחרים מכ"מ בקדושתן הם ולא נסתפק רק על גוף השם שקראן האחרים בלשונותיהם, סוף דבר הדין הזה נבוכו בו פוסקים האחרונים ומה שפשו' להש"ך להתיר פשוט להב"ח לאסור, והש"ג נסתפק ואין אתנו להכריע:

חתנך האהוב מו"ה עמרם נ"י כ' לי להקשות על הר"ן פ' ר"א דמילה שכת' בגר שבא לפנינו כשהוא מהול דא"ר יוסי יבמו' דף מ"ו דאין מטבילין דאין לומר מחששא דלמא נולד מהול דהא לא חיישי' למיעוטא, והא ר"י ביבמו' דף ס"ז חייש למיעוטא, והנה בפשוט יש ליישב דאף המיעוטא דנולדים מהולים אינם מחוייבים בוודאי אלא מספיקא דלמא ערלה כבושה היא, וא"כ הוי כמו מיעוט דמיעוטא וכמש"כ הראשונים דרוב מצויין אצל שחיטה אין לסמוך המיעוט לחזקה, כיון דמיעוט דאין מוחה אפשר דשחט שפיר והוי מיעוט דמיעוטא, אבל האמת דהר"ן כת' גם במק"א דר"י ל"ח למיעוט, שכ' בתשובה שהובא בב"י יו"ד סי' קצ"א דמקנחת תוך הספל דפליגי ר"ח ור"י, דר"מ חייש למיעוט ור"י לא חייש, וכ"כ שם בחידושיו וודאי דהי"ל סברא לפרש האי דיבמות, ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר דהנה כל הראשונים חולקי' על הרמב"ם דסובר דנפל בר ירושה וכוותייהו הסכימו האחרונים בח"מ סי' רע"ו, אמנם תוס' בב"ב ד' קמ"ב כת' דהא דחשבי' לזכרים מיעוטא משום דחיישי' דלמא כבר מת בבטן אמו בעת שאוכלין העבדים, והי' נ"ל דדוקא לשמואל דסובר מזכה לעובר קונה אלמא דסוב' דעובר כמי שנולד דמי רק הדלת אחדי באפי' לכן ליכ' למיחש רק לדלמא כבר מת, אבל למאי דקיימ"ל דמזכה לעובר ל"ק דלא הוי כילוד רק דירושה הבאה מאיליו שאני וזה דוקא בר קיימא אבל אם סופו להפיל שאינו בר קיימא אינו בר ירושה וכהסכמת הפוסקים הנ"ל, והנה קיי"ל בגיטין דף כ"ח דלשמא מת ל"ח ולשמ' ימות חיישינן, ובחי' רשב"א ר"פ האשה בתרא ג"כ מחלק בין שמא הפילה ובין שמא תפיל, ולכן דוקא לרשב"י דסוב' מזכה לעובר ל"ק רק בירושה זוכה ובעינין שיהי' בר קיימא ונפל אינו בר ירושה לכן הוי זכרים מיעוטא דמצטרפים מיעוטא דנפלים דשמא תפילנו לפי שאינו בר קיימא ולא הו"ל חזקת חיותא מעולם משא"כ לר"י דס"ל דמזכה לעובר קונה כדאמר שמואל זו

דברי ר"י וס"ל דהוי כילוד עד שלא מת ולשמא כבר מת לא חיישי' ולא הוי לדידי' זכרים מיעוטא כלל:

תשובה קמא

להרב מו"ה דוד ליב זב"ש נ"י:

ע"ד קושי' שהקש' למ"ל לרבא לאשמעי' האי חידושא הלא ממשנה דצ"ד מוכח כן, דאם יצטרך טבילה ולא הוי גר עד שיטבול א"כ לאחר שיתגייר יהי' כקטן שנולד ויהי' מותר בקרובות מצד אמו, אומר אני דלפי הבנתו גם באמת קשה, דהנמ"י פ' החולץ הביא שיטת הסוברים דטבילה קודם מילה לא מהני דהוי כטובל ושרץ בידו, וכ' דרמב"ן הוכיח דמהני והקדימה אינו מעכבת מהאי דינא דרבא דבנה א"צ טבילה אף דלא נימול עדיין אמנם הרא"ה כ' כסברה הראשונה ובהאי דרבא כיון דא"א להמול נכנס בטביל' לחודא תחת כנפי השכינה דיליף מאמהות והא דקיי"ל טבל ולא מל לא תהני ולא ילפי' מאמהות משום דאין דנין אפשר משא"א כדאי' בגמ' וזה הוי לא אפשר עכ"ד ובתוס' דף מ"ז ע"ב דכתב ג"כ דשאני התם דאכתי לא חזו למילה, ונ"ל שאין זה כסברת הרא"ה, דלהרא"ה נעש' גר מיד משעת טבילת האם, ולר"י לא נעשה גר עד שימול אף דקדמה הטבילה משום דלא הי' כטובל ושרץ בידו כיון דלא הי' חזי למילה, יהי' איך שיהי' עכ"פ לדעת הרמב"ן לא נעשה גר עד שימול ובעת לידתו הי' עדיין גוי גמור דחסר לי' עדן מילה לשם גירות ולדעתי כן הוא ג"כ לדעת ר"י, וקש' א"כ למה יהי' אסור בקרובות אמו ולא הוי כקטן שנולד, וכן קשה לפי הבנתו בנכרי ועבד הבא על בת ישראל דהוולד כשר וכ' פסקי תוס' בקידושין פ' יו"ד יוחסין דהוא גוי גמור וצריך גירות, עיי"ש במהרש"א ד' ע"ה ע"ב, וכיון דנתגייר להוי כקטן שנולד ולמה בן בתך הבא מן הגוי קרוי בנך, אבל העיקר בענין הזה דהא דגר כקטן שנולד ה"ט דרחמנא אפקרה זרעי' דגוי, ואין הגוי שהזריע אביו אף אי נולד בקדושה, ואי נולד שלא בקדושה גם זרע דאם אינו כיון שהיא גוי' אבל אי לידתו בקדושה אף שהוולד שנולד הי' גוי בשעת הלידה מכ"מ כיון דאם המולידו היתה ישראלית ולא הופקר זרעה בנה הוי, והוא הנכון בלי פקפוק אלא שצ"ע תוס' ישינים יומא דף פ"ב:

תשובה קמב

בסוגי' דגר קטן.

בכתובות די"א נרא' לתרץ דברי הריף שם שהשמי' הא דר' יוסף דהגדילו יכולי' למחות דהנה הט"ז ביו"ד סי' שזה כ' דאף דלגדול יכול לזכות אפי' ביש קצת חוב אם הצד הזכות שבו גדול מהחוב אבל לקטן אין זוכין אם יש בו קצת חוב וביארתי הטעם דהנה הקצה"ח רסי' ק"ה הקשה על מ"ש התוס' דזכייה מדין שליחות דאנן סהדי דעביד לי' שלית מסוגי' דיאוש של"מ ולכן כ' דזכייה מדין גזה"כ רק דלא הוי כעין יד ממש רק כעין שליחו' יעי"ש, ונעלם מעיני הגאון באותו שעה דברי תה"ד שהביא בעצמו בסי' רמ"ג ס"ק ח' שהרגיש בקושי' זו ומתרץ באופן נאות, ועכ"ז אני אומר שהדין עם הקצה"ח דגזה"כ היא לזכות גם לקטן מאיש זוכה אפי' במקום דליכא אנן סהדי דעביד שליח דקטן לאו בר משווי שליח הוא אמנם הכתוב לא נתן כח לזכות לאחרינא כ"א בזכות גמור שאין בו קצת חוב וכדמוכח ברפ"ב דקידושין דהקשה על הא דבעי למילף מנשיא א' וקאמר ותסברא זכות היא הא חובה נמי איכא ומסיק דהתם מדין אפוטרפוס היא דיכול לזכות ע"מ לחוב דהיינו אי הזכות גדול תצד החוב אלמא דאי לאו שיש לקטן בלא"ה חלק בו לא יכול לזכות מגזה"כ דאיש זוכה במקום שיש קצת חובה עי"ש ברשב"א ור"ן, אבל בגדול אף אי איכא קצת חוב ולא גלי' קרא דיכול אחר לזכות עבורו מ"מ כיון דצד הזכות שבו גדול אנן סהדי דאי הוי ידע הוי משווי לי' לשליח ומהני מטעם שליחות ודו"ק:

ולפ"ז הי' מקום לתרץ קושי' התוס' על הא דקאמר הא קי"ל דעבד וודאי בהפקירא ניחא לי' דבאמת קי"ל כרבנן דר"מ דזכות היא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות די"ל דגם רבנן מודה דהפקירא ניחא לי' אלא שהזכות גדול מה שנכנס תחת כנפי השכינה מצד החוב שבו שנמנע מלעשות עבירות ובגדול מהני מטעם אנן סהדי דעביד לי' לשליח משא"כ בקטן כיון דאיכא קצת חוב מה דיצא מהפקירא א"א לזכות עבורו כיון דגז"הכ היא דוקא בזכות גמור ומטעם שליחות הא לאו בר משווי שליח הוא קמ"ל ר"ה דקטן דלא טעים טעם איסורא לא ניחא לי' בהפקירא והוי זכות גמור ומהני מצד גז"הכ:

והנה נראה לענ"ד דאף להך דגרסי בב"מ גבי קטן אע"ג דל"ל שליחות אי"ל זכייה מדרבנן מ"מ אפשר דמודו דקטן בזכות גמור אי"ל זכייה מגז"הכ דאיש זוכה דהנה ק"ל לפי"מ דאמרינן שם דלא תיקנו להו רבנן זכייה אלא מטעם דאתי לכלל שליחות ולפי"ז בחרש דלעולם לא יבוא לכלל שליחות לי"ל זכייה ובהדיא אמרינן בב"מ דף ח' גבי חרש ופקח שהגביהו מציאה דחרש קנה דמגבה לי' בן דעת, ובאמת דהב"י כ' כן בפירוש בסי' רמ"ג דח"וש יש להם זכייה ובקצה"ח משיג עליו שם ס"ק ו' ונעלם ממנו סוגי' זו אשר ע"כ נראה לי דבמקום דאיכא זכות גמור בלי שום חוב גם לח"וש יש להם זכייה דבדין זכייה דילפינן מדאורייי' לא מחלקינן בין יבוא לכלל שליחות או לא אבל בזכות שיש בהם קצת

חוב דלא מצי למילף מדאוריי' דיכול אחר לזכות להם רק דרבנן תקנו והם לא תקנו אלא בקטן דאתי לכלל שליחות והתם בב"מ בגביות חוב אף דאיכא זכות מה שנגבה חוב שלהם דכל אשראי ספק אתי מ"מ בזה דהגובה לא יתן להם כ"א ישאר בידו וספק ג"כ אי אתי מידו, אף דניחא להו בהאי בע"ח יותר מן הראשון מ"מ זכות שיש בו קצת חובה הוא ומדרבנן הוא דזכי:

ולפ"ז אפשר לומר דהא דאמרינן דהגדילו יכולן למחות היינו דוקא במידי דאיכא קצת חוב דמדרבנן הוא דמהני הזכייה ויכול לומר אי אפשר בתקנת חכמי' שתקנו לטובתו, אבל במידי דלית בי' שום צד חוב דמדאוריי' י"ל זכייה לא יכול למחות ולפי"ז ר' יוסף דאמר יכולין למחות לא סבר דחדית דקטן דלא טעים טעמא דאיסורא לא ניחא לי' בהפקירא אלא דס' דהוי בי' קצת חוב כמו בגדול אלא דהזכות לכנס תחת כנפי השכינה גדול ממנו ולא זכי אלא מדרבנן לכן יכול לומר כשיגדל א"א בתקנת תכמים אבל ר"ה דסובר דקטן לא ניחא לי' בהפקירא והוי זכות גמור אינו יכול למחות ופסק הרי"ף כר"ה:

תשובה קמג

פאקש, יום א' מ"ה למב"י תרי"ז לפ"ק:

שוכ"ט למחמד לבי חתני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י:

ע"ד שאלתך שישראל מכר לגוי עובר בהמתו שלא ביכרה בכסף ולא במשיכה וב' ימים קודם שנפטר רחמה שמעה אשתו כי מן הדין דצריך למכור ג"כ גוף הפרה ובעלה לא הי' בביתו ומכרה גם גוף הבהמה לעכו"ם אחר וג"כ רק בכסף שהפרה עומדת באגם שמסורה לרועה וא"א להקנות במשיכה והגוי השני לא נתן לה המעות כ"א ב' ימים אח"כ גמר הקנין כחצי שעה קודם לידתה ושאלת מה דין הבכור:

תשובה הנה בענין מכירת כסף לחוד דלדעת רש"י מהני ולר"ת בעי דוקא משיכה, ע"כ כ' הראשוני' לחוש לשני הדיעות ולהצריך מעות וגם משיכה, ובדיעבד אם לא הקנה רק בכסף כ' בתשו' מ"ב דיש לסמוך על דעת רש"י כיון דלהרמב"ם בגוי משיכה לחוד או כסף לחוד מהני והוי שי' ר"ת יחיד לגבייהו, ולדבריו הסכים הרש"ק בתשו' המובאת בס' נחלת שבעה, אמנם אין כן דעת האחרונים והובאו בש"ך דחיישי אפי' בדיעבד, אמנם בהג"א פ' הזהב ובהג"מיי הביאו בשם האו"ז דבמקום שא"א במשיכה גם לשי' ר"ת מהני קנין כסף, וכ' לפי"ז אם אינו מוכר לגוי גוף הבהמה רק העובר מהני מעות לחוד דמשיכת האם אינה מועלת להעובר אלא בכפותה ומטעם חצר עכ"ד, ודבריו צריכין ביאור דמה שכ' דמשיכת האם לא מהני להעובר, דהנה דהא דמבעי בפ"ק דב"מ במשוך

בהמה וקני כלים שעליה דעת התוס' והרא"ש שם דהוא מצד דאין משיכתן שוה זה בהילוך וזה במשיכה אבל במשיכת קופה קונה בכלי שבתוכה, והא דמבעי' לן אי כליו של מוכר ברשות הלוקח הוא קונה הוא מטעם קנין חצר אבל במשיכה וודאי מהני וכ"כ תוס' במס' ב"ב דף פ"ה ע"ב ד"ה לאו וכו' וכן דעת הרשב"א שם דף פ"ו ע"א ד"ה מדד עד שלא פסק וכן קי"ל בח"מ סי' ר' סעי' ו' ובסי' ר"ב סעי' ט"ו ולפ"ז משיכת האם הי' מועיל לעיברה אף אי אמרי' עובר לאו ירך אם הוא, אמנם דעת הא"ז ע"כ כאית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם דזה תלי' אם אמרינן כליו של מוכר אינו קונה ללוקח מטעם חצר אם הרשות של לוקח כן נמי לא מהני משיכתו, וס"ל ג"כ כשי' הרי"ף שם דאפשטא האיבעי' דכליו דמוכר אינו קונה שכן פסקינן בסי' ר' סעי' ה', וצ"ל לפי"ז דהא דמיבעי' לן בב"מ במשוך בהמה וקני כלים שעלי' הוא דוקא לפי הה"א דכליו של מוכר קונין ברשות הלוקח א"כ ה"ה דמשיכה הי' מהני בכליו דמוכר רק בבהמה מספקא לי' כיון שאין משיכתן שוה, אבל לפי האמת בב"ב דאפשטא האיבעי' דלא מהני שום קנין בכליו דמוכר א"כ לא נפ"מ מידי, ולפי דעת הה"מ פ"ד מה' מכירה הלכה ה' דגם דעת הרמב"ם כדעת הא"ז ולכן בספ"ג שם הל' י"ד פסק דלא קנה הכלים אף דלא אפשטא האיבעי' במקומו ומתורץ קושי' הלח"מ שם, ומ"ש דבכפותה מהני משיכת האם לעוברה מטעם חצר ע"כ אם הקנה לגוי גם גוף הבהמה מיירי דאל"כ אינו חצירו של הלוקח, ובירושלמי פ"א דקידושין הל' ד' משוך בהמה לקנות' קנה לקנות וולדותיה לא קנה, היא וולדותיה קנה ופריך אלו אמר משוך בהמה זו שהקנה משוי שלה שתא לא קנה א"ר יוסי בלא היתה הבהמה עוברה ע"כ, ומבואר דלא כהא"ז שאם היתה מעוברת הי' מהני המשיכה להעובר, וודאי על הרמב"ם לא קשה מהירושלמי דיש לומר דאף דכלי דמונר מעכב שלא יקנה הדבר כ"ז שמונח בתוכו היא מטעם דכליו של אדם היא כחצירו, וכי היכי דלא מהני משיכה כל זמן שמונח בחצירו כן נמי לא מהני כ"ז שמונת בכליו דמקנה, ולפ"ז בהמה דחצר מהלכת היא יכול לקנות כלים שעליה או עוברה שבתוכה במשיכתה, ובאמת אם היא כפותה לא מהני אם לא הקנה אותה בעצמה עם עוברה, אבל להאו"ז שכ' בהדי' דמשיכת בהמה שאינה כפותה לא מהני לעובר קשה משיטת הירושלמי:

אשר על כן נ"ל דס"ל להאו"ז ג"כ כשי' התוס' דמשיכה מהני בכליו דמוכר ועד כאן לא מיבעי' לי' במשוך בהמה וקני כלים שעליה אלא כיון שאין קנין משיכתם שווין דזה בהנהגה וזה בחשיכה, וס"ל דגם העובר כ"ז שמונח במעי אמו אף לאחר שנקשר איבריה בגידין אינה יכולה להלוך גם אם נוציאנה מקרב מעי' ולא הי' נקנית אלא במשיכה גמורה ואין משיכתה שוה למשיכת האם ולכן לא קנה דהוי דומי' דקני בהמה וכלים שעליה

ולכן לא קשה מהירושלמי דס"ל קני בהמה וקני משא שעליה קנה לכן מהני גם לקנות העובר ועוד אפשר לומר עפמ"ש הריטב"א בחי' לכתובות והובא באס"ז לדף ל"ד גבי גדי שגנב וטבח בשבת דגדי הכפות אינו קונה במגררה ויוצאת שהיא משיכה כ"א בהגבה' דכיון דכפותה היא וא"א לה למסרך וגם אינו כבידה במשאה דרכה להגביה ולכן לא קנה לה במשיכת האם דדבר שדרכו בהגבה' אינה נקנית במשיכה דגם עובר שלא כלו חדשיו ואינו נגמר ציפורניו א"א לו להסתרך, ולפי האמור בנ"ד יש לנו סניף גדול להקל עפ"י סברת הא"ז אף שהלכה מרווחת היא ברוב הפוסקי' הראשוני' ושלחן ערוך לפנינו הוא דמשיכה מהני בכליו דמוכר מ"מ לא מהני משיכת האם לעוברה וקני' בכסף:

אמנם כבר הוקשה הדבר לרבותינו האחרונים דברי הא"ז הלא אם כוונתו רק למכור העובר בלא"ה אינו חל המכר כלל דהו"ל דבר שלבל"ע, ואי כוונתו בהמה לעוברה א"כ אפשר במשיכת הפרה ובתשו' מהרי"ו הביא בשם מהר"א כ"ץ דהאו"ז מיירי בסמוך ללידה דאז לא הוי דבר שלבל"ע דכמאן דמנחא בדיקולא דמי ואם זה התי' אמת וודאי דאין לנו לסמוך ע"ז בנ"ד שלא הי' המכירת עובר סמוך ללידה וגם לדון למק"א אם יהי' סמוך ללידה דלפי מ"ש לעיל דלכן א"א למשוך כיון דעדיין אינו ביכלתה להלוך אם תצא ממסגרה ואם הוא סמוך ללידה תחש דיכולה להלוך וודאי קנה לדידן דמשיכת קופה מהני לכלים שבתוכה אמנם הרי"ו בעצמו וגם בתה"ד סי' ר"ע תירצו דס"ל אם אומר לכשתלד קנה כדעת הרשב"ם, ועל תירץ זה התפלאו האחרונים ה"ה בעל הפלאה בחי' לכתובות דף י"א ובס' קצוה"ח דאם כוונתו לכשתלד לא יופקע קדושת הבכור דבהדי' אמרינן ר"פ כיצד מערימין דאם אומר עם יציאת רובה יחול אמרינן דברי הרב ודברי התלמיד מי שומעין, ולענ"ד נ"ל דדבריהם נכונים דאומר אני משעה שנעקר הוולד וננער לצאת תו לא תלי' חיותא דהעובר בחיות האם כ"א יש לה חיות בפ"ע ודשא דאחיזה באפה שכן מבואר בעירוכין דף ז' כיון דעקר גופא אחרינא היא ובתוס' נדה דף מ"ד ד"ה איהו דמשעקר לצאת לא מת אם מתה אמו וכן הוכיח הרמ"א בתשו' והובא במג"א סי' ש"ל דלא תלי' תו חיותו בחיות האם וא"כ אם מכרה לכשתלדה כוונתו משתתחיל ללדת דהיא תשתנטר הוולד לצאת ופטר רחם לא הוי עד שיצא ראשו או רובו וכן צ"ל ע"כ בדברי הג"א פ' מי שמת דכ' המוכר עובר של בהמה מבכרת דלר"י לא קנה ולרשב"ל קנה אם אמר לשכתלד ומדנקט עובר של בהמה מבכרת ע"כ דכוונתו כדי לפטור מהבכורה וקשה ג"כ קושי' הגאונים הנ"ל אם לא כמ"ש והרא"ש שם אזיל ג"כ בשי' הרשב"ם דעובר מקרי קצת בא לעולם דמהני עכ"פ אם אומר כשתלד וכ' שם דכ"ז אם לא מת ולא חזר בו עד שנולד הוולד יעי"ש וה"ה אם הקנה העובר לאחר לכשתלד יכול לחזור בו עד

שיוולד, וא"כ בנ"ד יש לנו לצרף הקולות דלשי' רש"י דבגוי מעות קונות אם גם נימא דעובר הוי דבר שלבל"ע ולא מהני בו כשיוולד וכשי' הש"ע סי' ר"י ולא הי' מהני מכירה הראשונה מ"מ פקעי לה קדושת הבכורה ע"י מכירה השנייה מכירת גוף הבהמה ע"י אשתו אף שלא עשאה שליח למכור אנן סהדי דניחא לי' וזכין לאדם שלא בפניו ולדעת הרמב"ם נפקע מתרי טעמא הא' שסובר שגוי קונה במעות לחודי' ג"כ וא"כ גם אי לא הי' מהני המכירה הראשונה הי' נפקע מקדושתה ע"י מכירה השנייה ועוד דס"ל דעובר הוי דבר שב"לע משעה שהוכר עוברה ועי' בא"הע סי' מ' באומר אם תלד אשתך נקיבה תהי' מקודשת לי' ואף למאן דחייש לדברי ר"ת אפי' בדיעבד מ"מ בנ"ד אפשר לסמוך על שי' הא"ז דעובר נקנה משננער לצאת ע"י קנין כסף וא"כ מכירה הראשונה וודאי אם הבעל בעצמו הי' חוזר ומוכר גם העובר וגם האם לגוי אחר וכיון דטרם שחל הקנין יכול לחזור ואין לך חזרה גדולה מזו ופקע מכירה הראשונה ומכירה השניה דהיתה עם האם לא מהני לשי' ר"ת דהא אפשר במשיכת האם דמגו דמהני המשיכה לאם מהני ג"כ לוולדה כדמוכח בהירושלמי שהבאתי, אבל כיון דאשתו מכרה שלא ברצונו אלא דאם לא מהני מכירה הראשונה הוי זכות לגבי', ואי כדעת הא"ז דע"י מכירה הראשונה פקעה קדושת בכורה ומכירה השני' מגרע גרעא והוי חוב לגבי' ואין חבין שלא בפניו:

ועוד יש לנו לומר אף לשי' הר"ם שבהגה"מיי דחולק על הא"ז דקנין כסף גם בעובר אינה קונה אפשר דמודה ג"כ לעיקר הסברה דהיכי דא"א במשיכה מהני קנין הכסף אלא שס"ל דמשיכת האם מהני לעובר וא"כ בנ"ד אפשר דמודה וכמו שאבאר דהנה קי"ל בח"מ סי' קצ"ז סעי' ז' במשוך פרה זו ולא תקנה עד לאחר ל' יום דאפי' בעומדת באגם ביום הל"א וכ"ש ברשות המוכר דלא קנה רק אם היא ברשות לוקח ביום הל"א דיקנה כמ"ש הראב"ד ספ"ב מה' מכירה מטעם משיכה וא"כ לפי"ז במוכר רק העובר דא"א שיחול הקנין עכשיו הוא עדיין דבר שלבל"ע רק בעת התחלת לידתו ואז כבר כלתה המשיכה ואי נמי נימא דמשיכת האם מהני לעוברה הא בשעת הקנין אינה עומדת ברשות הקונה, וצ"ל דעכ"פ הי' אפשר אם הי' מושכה לבית הקונה ועמדה שם בשעת לידתה דאז הי' מהני משיכת האם ולא כמ"ש הת"לת מטעם חצר אלא הטעם דמשיכה אריכתא היא זו, וא"כ בנ"ד שהיתה בהמה עומדת במרעה רחוקה ונתינת מעות של השני לא הי' אלא כחצי שעה לפני הלידה והקנין יחול בהתחלת הלידה משתכרע כרעי' וא"א לו להביאה לביתו קודם שתלד ולהוליכה בסמטא הלא א"א אז שכבר כרעה רגליה והולכה דמקודם לא מהני דאז הוולד דבר שלב"לע ובעת ביאתו לעולם כבר תכלה המשיכה וא"כ אפשר דגם הר"ם מר"ב מודה דא"א במשיכה והוא אם נאמר דלדעת מהר"ם דמכירה הראשונה

לא הי' מהני כיון דאז הי' אפשר במשיכת האם על דרך שכתבתי שהי' יכול להביאו לביתו ולהשהותו שם עד שתלד א"כ זכות היא לחזור מהמכירה הראשונה וזכתה אשתו בעבורו במה שמכרה שנית, אמנם מכירתה ב' ימים קודם ללידה לא מהני ולא מידי כיון שלא קבלה אז המעות רק הבטיח ליתן לה גם לא נתן שטר אדמים וכמ"ש הב"ח בתשו' והובא בש"ך ולא חל הקנין עד חצי שעה קודם שכרעה ללדת ואז לא הי' אפשר במשיכה [ומה שהבנת מתוך דברי הב"ח הלזו דאם לא הי' נתינת המעות בעת שהקנה אף דהיתה קודם ללידה דלא מהני טעות היא דהב"ח מיירי שבכרה קודם שמלאה הבטחתה וקמ"ל דהבטחה בדברים בעלמא בלי שטר ובלי משכון לא מהני ודוק:

עוד יש לנו לצרף קולא אחרת כיון דבדיניהם מעות קונות ואע"פי שלא משך הנכרי יכול להוציא ממנו בע"כ בדינא דמלכותא והוי כקנין סתומתא דקני עכ"פ מדרבנן [ולא כמ"ש בחת"ס דהיא קנין דאוריי' שנעלם ממנו מ"ש הרמ"א בתשו' סי' פ"ז] ולכן לכל להקת הפוסקים דקנין דרבנן מהני לאפקועי גם מה שמחייב מה"ת והובא באה"ע סי' כ"ח סעי' י"ג מהני קנין מעות גם לאפקועה מקדושת בכורה וכדעת המ"ב שהובא המג"א סי' תמ"ח ומה שהשיג המג"א עליו מגמ' דבכורו' דבדיניהם דוקא דין תורה שלהם כבר כ' הרמב"ן בתשו' המיוחסת סי' רכ"ה דהתם לא הי' להם מנהג ידוע לאוקמי אדינייהו ולשיטה זו מהני קנין כסף אם דיניהם לקנות בהן לאפקועי קדושת בכורה, וכ' הרמב"ן שם שיטה אחרת שאינה נראה לו להלכה, והיא דסוגי' דבכורות מיירי אם נהגו לקנות במשיכה וקאמר ר"ל דישראל הקונה מהם בכסף בלי משיכה חייב בבכורה דאזלי' בתר דאוריי' וגוי שנתן מעות לישראל ולא משך ודרכם למשוך פטור' דישראל כי שקיל זוזי אסתלק לי' ולר' יוחנן שקנה מגוי בכסף ולא משך ונהגו בכסף פטורה דאף דגוי מדשקיל זוזי מסתלק לי' מ"מ ברשותא דישראל לא קאי להתחייב בבכורה עד דמשיך כדינא דאוריי' עכ"ד ולא ביאר חלק האחרון לשיטה זו אם גוי נתן לישראל מעות בבהמתו ונהגו בכסף אי חייב לר' יוחנן, ולכאורה הי' נראה דדמי לדין הראשון לר"ל ישראל שקנה מגוי בכסף דאזלי' בתר דאוריי' הה"נ לר"י אם קנה הגוי מישראל בכסף ונהגו בכסף, אמנם נ"ל דשפיר יש לחלק עפ"י מ"ש רש"י ב"מ דף מ"ח ד"ה קאי באבל דלר"י אם קידש את האשה במעות שקבל מקודשת ואין כח ביד חכמי' להפקיע קידושין וכדבריו מוכח שם בסוגי' דנתן לסיטון מעל ואפ"ה מודה רש"י דאם משך ולא נתן מעות וקידש אשה באותו חפץ דגם לר"י מקודשת מה"ת ולא תפסו בה קידושי אחריני דאל"כ הי"ל לרש"י לפרש שזה הנפ"מ בין ר"י לר"ל, וע"כ דס"ל דאף שאין כח ביד החכמים לבטל ממנו קנינו דכסף שקיבל ודידי' הוא מדאוריי' לא אפקרו מ"מ לקיים הקנין אף שמה"ת לא קנאו עדיין יש

בידם והוי שלו מה"ת דיותר כח להם לקיים המעשה מלבטל המעשה, וע"כ נראה גם בזה אם קנה מגוי בכסף לר"ל דקנה מדאוריי' אף שהמנהג במשיכה ותקנו חכמז"ל למיזל בתר המנהג מ"מ חייב בבכורה דאין כח ביד חכמים לבטל הקנין שקנה מדאוריי' להקל עליו, אבל גוי שקנה מישראל בכסף לר"י דקנין דאוריי' דוקא במשיכה והמנהג בכסף ומדרבנן המנהג עוקר ההלכה וקונה בכסף דהוי קנינו דגוי קנין אלים וחזק למפטרי מהבכורה כן נראה לענ"ד, יהי' איך שיהי' עכ"פ לדעת הרמב"ן שכ' על שיטה זו דאין נראה לו דס"ל דאזלינן בתר דרבנן בכל גווני וכ"כ הוא בעצמו והריטב"א פ' הזהב להשיג ע"ד רש"י הנ"ל דגם לר"י אם קידש בכסף כ"ז שלא משך אינה מקודשת כלל דהפקר ב"ד הפקר וראי' שהבאתי מנתן לסיטון מעל דחקו עצמם הראשוני' דדוקא לענין חומרת הקדש לא רצו לעמוד על דבריה' כמ"ש הרשב"א שם והובאו כל דבריהם בס' אס"ז, והא דהחמירו כל הפוסקים בקנין כסף בלי משיכה להפקעת קדושת בכורה כ' הרמ"א בתשו' הנ"ל וגם הגאון מהרש"ק שלא הי' מנהג בדיניהם כלל לקנות בכסף לחוד וכן הי' הדבר באמת כידוע לכל שאם נתן ערבי אנגאבע] הי' יכול לכפול הערבון ולחזור מהמקח אבל עתה כי נתחדש הדין בדיניהם שכסף קונה כל המקח ואין יכול לחזור משמע מדברי הפוסקים שהבאתי שמפקיע ג"כ מקדושת הבכורה, אמנם כ"ז לשי' המובא באה"ע דקנין דרבנן מהני לדאוריי' ועכ"פ לפי"מ שכתבתי אני דלקיים המעשה מהני אבל להפוסקים בקידש במעמד שלשתן דאינה מקודשת מה"ת וקידושין אחרינא תופסין בה נפל האי דינא בבירא, ואין לנו להכריע בדבר שכבר נתחבטו בו כל המחברים, ע"כ אומר אני כיון שעיקר סמיכתו על דין הלזה, לכן יחוש לאי' דאוריי' לגוז ולעבוד בבכור הזה, אמנם דעתי לצוות לגוי שיטיל בו מום, דאין בו אלא אי' מדרבנן דהטלת מום בזה"ז אין אלא דרב' וכ"ש ע"י אמירה לגוי, וכ"ש אם אפשר ע"י גוי קטן כדאי' שבת דף קל"ט, ואפשר עוד להקל האיסור ע"י גרמא שיטול גוי חתיכה שמינה באזני כדי שיבא כלב ויאכלנה, וכיון שיצאנו מידי אי' תורה, ואין לנו אלא חשש אי' דרבנן, ובדרבנן וודאי מהני הקנין דרבנן, ואין לנו להחמיר כיון שאוסרין בגיזה ועבודה ומחזקי' לי' לבכור למה ניקל בדרבנן, כיון ששני הספיקו' לגוזו ולהטיל בו מום באין לפנינו כאחת, ודמי למש"כ בעל פ"מ בס' איסור דאוריי' שאסור באכילה ומותר בסחורה, אמנם על דינא דמלכותא דינא לא רציתי לסמוך כעת שמתוך דברי הב"ש רסי' כ"ח לא משמע הכי ובס' אבני מילואים שם השיג עליו בזה, ואין הזמן מסכים כעת עמדי להאריך יותר:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קמד

להנ"ל.

פאקש יום ד' פ' קרח תרי"ז לפ"ק:

ע"ד אשר באת לפקפק על הוראתי א' מה שלא הבאתי דברי המל"מ בבכורות, תדע המל"מ חקר בספק דרבנן שבא אחר שכבר הי' בו ס' דאורייי', ואני אמרתי אף שס"ד ע"י גלגול לחומר' מכ"מ אם באו שני הספיקו' כאחת דייניין לקולא במה שהוא מדרבנן, והבאתי ראי' מדברי הפני משה דמותר לסחור בס' אי' אכילה מדאו' והסברא גם הראי' נכונים ואין בהם שום פקפוק ואולי קצרתי מאד בכתבי הסברא הזאת, ועתה מצאתי ס' זו וגם הראי' בשע"הת הל' מקוואות ב' כתבת דקנין דרבנן לא מהני רק מטעם הפקר ב"ד, ואי' בתוספתא דבהמת הפקר חייבת בבכורה בזה שגית, דנדון דהתוספתא אי ילדה כשהי' הפקר, אבל לאחר שזכה בה הגוי וממונא מעלי' דגוי היא שיכול לעשות בה מה שהאדם יכול לעשו' בשלו וודאי פטורה, ועיי' במקור חיים סי' תמ"ח שרצה לחדש שאין כח ביד חמז"ל רק להפקיר והזוכה צריך לעשות קנין חדש לזכות מן ההפק', שאין כח ב"ד להחליט דבר לאחר, ונעלם ממנו דברי יש"ש פ"י דיבמות סימן י"ט, ובנ"ד אין נפקותא דגם לסברתי אחרי שזכה הגוי מן ההפקר הוי שלו לגמרי:

ומה שהקשית לדברי הרמב"ם דמעוכב ג"ש הקנס לרב וא"כ בשן ואח"כ עין א"צ לשלם דמי עין ומה יעשה בקרא דילפי' ממנו ב"ק דע"ד דתחת שנו ולא תחת שנו ועינו לק"מ. דהא דס"ל להרמב"ם דצריך ג"ש אינו אלא מדרבנן שלא יאמר לו עבדי אתה אף דר"ש דריש מקרא בקידושין דכ"ד הרמב"ם לא ס' כן, והא דצריך קרא למאן דלא בעי ג"ש מדאורי' הוא דלא נימא כיון דקנס הוא לא זכי ביה העבד עד שעת העמד' בדין וכמ"ש תוס' פ' המניח דף ל"ג ודע דדברי הריטב"א בקידושין נראים כסותרים דמתחלה כ' דאף דלא מגבי' קנס בבבל מכ"מ העבד תפוס בעצמו ואח"כ כ' דכ"ז שלא עמד בדין אין העבד זוכה בעצמו וכדמשמע פ' החובל, הנה מה שכ' שכן אית' פ' החובל ט"ס הוא וצ"ל פ' המרובה וכוונתו לסוגי' זו דפ' המרובה, ודבריו מיושבים עפ"י דברי תוס' דפ' המניח שהבאתי דאחר שנעבד שליחותי' במה שלא צריך להוציא מבעלי' דהיינו לענין להשתעבד בו יזכה בעצמו למפרע, משא"כ לענין להתירו בב"ח דלזה לא עבדי' שליחותייהו ומעצמו אינו זוכה אם לא עמד בדין, ודע מה שהקש' בשע"המ לדעת רש"י דדבר שמחוייב לצי"ש אם תפס לא מפקי' א"כ בעשה בו מום מה שמחויב לצי"ש יצא בו לחירות דעבד תפס בנפשי' לק"מ, דהא דתפס לא מפקי' מיני' אין זה הוראת ב"ד אלא אדרבה הכוונה שאין הב"ד נזקקין לסייע מי שאינו רוצה לצאת ידי חיובו לשמים,

ובעבד אם לא יזקקו חב"ד לדון בדבר לא יתחייב כלל להניחו חפשי דקנס בדין הוא דמתחייב, וכן כתב תוס' כתובות דף ל"ג עב ד"ה לאו וכו' דבקנס לא מחייב לצי"ש כלל: **מה** שכתבת דהא"ות מיישב קושי' המל"מ האיך מחויב לשלם דמי העבד הא הו"ל כאשר עשה, דכיון דתחוס' ג"ש הוי כאשר זמם, וכתבת א"כ האיך מיושב גמ' דגיטין, שמשני כמ"ד שא"צ ג"ש א"כ קשה קושי' הנ"ל ולא ידעתי כוונתך האיך מוזכר בבריית' שצריך הניזוק לשלם דמי העבד, ואם כוונתך להקשו' על הרמב"ם דפ' דספק הוא אי קנס לרבו, ולמה לא פשיט ליה מסתם גמרא דב"ק דפריך אברייתי' דמי עבד בעי לשלומי והא הברייתי' ע"כ ס' דא"צ ג"ש מסוגי' דגיטין וא"כ לא בעי לשלומי דמי עבד דהו"ל כאשר עשה אע"כ דסבר סתם הגמר' דמעוכב ג"ש קנס לעבד וא"כ הברייתא אזלא גם למ"ד דצריך ג"ש וזה לא קשה כ"כ דלאו משום קושי' גמרא זו לחודא הוא דדחיק לאוקמי' באפסנהו ואזמינהו, ואי כוונתך להקשות למאן דאיל א"צ א"כ האיך יוצא בש"וע הא הוי עשאי"להז לא על הגמר' דגיטין הי' לך להקשות כ"א אקרא איך משכחת דעבד יוצא בא' מכ"ד איברים ואפי' להאברים דבממון לא בעי' עשאו"להז זה דוקא לבתר דתקנו חמז"ל דבממון ל"ב ד"וח אבל על הקרא קשה, ועוד דבקנס לכ"ע לא בעי' עשאי"להז דהא בעי' ד"ות ואפי' למאן דאי"ל דבממון ל"א כאשר זמם ולא כאשר עשה ג"כ קשה דטעמ' דבממון לא קפדי' אכאשר עשה משום דאפשר בחזרה ובעבד א"א בחזרה דלא מצינו עבד יוצא לחירות והדר משתעבד, ועוד לא גרע משור הנסקל שהוזמו עדיו דכל הקודם בו זכה בו דמויאשי מרא מני' וה"ה בעבד לאחר דמתייאש האדון זכה העבד בעצמו, ובעל המל"מ דהקשה קושי' זו לשי' הריטב"א לא דק במח"כת דלכ"ע קשה, ועכצ"ל במקום דל"ש הזמה כלל מיקרי אי"להז ע"י מלקות דלא תענה ודוק והנני דורש שלומך ושלום תורתך חותנך אוהבך בל"ון יואל אונגר תרעכניטץ:

תשובה קמה

להנ"ל.

פאקש א"ח של פסח תרל"ז לפ"ק:

ע"ד השאל' דישראל מכר לגוי בהמה מבכרת בעד חובו שחייב לו מחמת מכר וגם משכה הגוי לביתו והבכירה אין בזה שום ספק דהוי מעות וגם משיכה וא"צ למ"ש הקצ"הח דכיון דאינו מחוסר מעות קונה משיכה מ"הת כמו מציאה ומתנה, ואין כל הפוסקים מודים לדברי התוס' אלו דרמב"ן כת' דמתנה אינו קונה מה"ת אלא בחליפין ובחצרו ומשיכה לדעתו אין קנין כלל בגוי לר"ל אבל אם הכניסו לחצרו והוא עומד כולו ברשותו

דהוי כאלו הבהמה מונחת כולה תוך ידו מודה הרמב"ן דקינ' מ"הת דיד ילפינן מגט ותגנב אבל כ"ז באינו מחוסר מעות כגון מתנה ונד"ד, אבל במקום דמחוסר מעות לא גלתה התור' שיקנה ברשותו בטרם שישלם מחירו ולכן כ' הטור דלצאת ידי שניהם צריך שיתן הגוי מעות וגם ימשכנה לרשותו אבל בלא מעות לא מהני גם אם יהי' ברשות הגוי בכולו:

אמנם ראיתי שדעתך פקפק דלשיטת רש"י דגוי אינו קונה אלא בכסף ומלוה במכר אינו קונה ואני כתבתי דבמקום שאין מחוסר מעות וודאי קונה בחצירו ולדעתי אין לפקפק ע"ז כלל דהא קנין יד וקנין חצר מפורש בתורה גבי גט וגבי גנב, ואין מי שחולק שקונה במתנה ובמציאה, רק במכר ל"ק לר"ל משום דגוי לא מסלק נפשי' מחפציו עד שיבוא מתירהם לידו, ולכן אם קנה בעד חוב שנתחייב מקודם וודאי קונה כמו שקונה מציאה ומתנה, וזהו כוונת הרמב"ן שכ' למ"ד מעות קונות בישראל לא משכחת מתנה אלא בחליפין וחצירו, וכוונתו דאף דמשיכה לדעתו אין קנין כלל בישראל גם במציא' ומתנה מכ"מ אם הכניס כולו לרשותו דהוי כאלו מונח בידו וודאי קונה במתנה, ורק משיכת ד"א בסימטא או הכניס מקצתו לרשותו והשאר עודנו חוץ לרשותו זהו לדעתו אין קנין כלל וכן אם הוגבה מכחו דזהו רק מתקנת חכמים ומ"הת בעינין שיהי' כולו בידו או ברשותו ועיין בזה שא"צ למ"שכ ח"ס יו"ד סי' ש"י. אמנם אי לא הכניסו לביתו רק משכו ד"א בסימטא או שקראה לה והיא באה, זה תלי' בפלוגתא דלשי' הרמב"ן והריטב"א דגם במתנה לא קנה הגוי לא נפטרה מהבכורה ונראה שהב"ח בי"ד סי' ש"ך ובש"ך שם אזלו לשיטה זו, ולדעת התוס' שפיר חזי הקצ"הח סי' ר"ד דנפטרה, ונ"ל להביא ראי' לשיטת תוס' ולקצ"הח דגוי שקונה בעד חוב קונה במשיכ' אף לר"ל דבעי קנין מעות בגוי, מהא דכ' הרא"ש פ' הזהב דאף דרבא אמר קרא ומתניתין מסייעי' לר"ל מכ"מ אנן קיי"ל כבתראי אמימר ורב אשי אלמא דרבא ס' כר"ל וקשה דבע"ז דף ס"ג אברייתא דאומר לפועליו דגרס רש"י אלא א' רבא בשהקדים לו דינר ולמאן דגרס אלא א' רב פפא מפרש הריטב"א דרבא אמר אלא הכי אמר ר"פ ומפרש דברי ר"פ, וקשה אם הקדים לו דינר אין חשש שקנאו בקנין כסף דהא לא אחר יין זה ודמי לאתנן בזונה נכרית דאמר התבעלי בטלה סתם וע"כ דה"ט דפועלים זכו במשיכתם בעד בעל המעות דיש שליחות לגוי לחומרא, והוי כאלו משכו הבעלים והאכילו לפועלים, וכדאי' בירושלמי פ"ב דקידושין וקשה ממ"נ אם נחשב כאלו הבעלים משכו, הא לרבא אין קונה ישראל מגוי במשיכה ולפי דינא דקצ"הח ניחא דכיון שהקדים לו דינר ואין מחוסר עוד המעות שפיר קנה מן הגוי במשיכ', אמנם גם לפימ"ש ניחא דאף אם בהגבות הפועלים לא נקנה כיון שמסתמא

לא היו כל המאכלים בתוך ידיהם ממש אבל כשהונח בפיהם נקנה וכמ"שכ תוס' ר"פ אלו נערות:

מה שכתבת הערה חדשה אם קנה הגוי מדרבנן דמהני לפטור מהבכורה מטעם כיון דקנה מדרבנן א"כ נתייאשו הבעלי', אני תמה עליך וכי יאוש כדי קנה, ואף שהרא"ש כ' דלכל הפחות מדרבנן קונה ואם קידש אשה מקודשת מדרבנן, הלא רצונך לומר דאם גם לא מהני קנין דרבנן שיהי' הפקר ב"ד מכ"מ מהני מטעם יאוש ויאוש ג"כ אינו אלא מדרבנן ועוד דגם הרא"ש לא כ' כן להקל אלא להחמיר חושש שמא קונה מדרבנן שכן העתיק הטור סי' שנ"ג דבריו, ואני אמרתי על מ"שכ רש"י ב"מ דף מ"ח ע"א דנ"מ בין ר"י לר"ל אם קידש המוכר אשה בכסף ולא קאמר אפכא אם קידש הלוקח בחפץ שמשך אם נקנית מדאוריית' ולא תפס בה קידושין אחרי' ואמרתי דכיון דקנה החפץ מדרבנן נתייאש המוכר וכשבא ליד האשה הוי יאוש וש"ר ועל הא דכ' הראש דלר' יוסף דיאוש כדי לא קנה כלל לא היתה מקודשת השיג עליו יש"ש דהא איכא ש"ר, ונ"ל דהנה הרמב"ם סובר דביאו' וש"ר צריך הלוקח להחזיר הדמים ולא קיימ"ל כוותיה, ונראה דרמב"ם לטעמיה דסובר יאוש ל"ק כלל א"כ באיסור בא ליד לוקח וכמ"שכ הש"ך אבל הרא"ש דכת' דאפשר דקונה מדרבנן, ואם הי' קונה מדרבנן ולא הי' מחוי' אלא להחזיר הדמים וגוף החפץ הי' של הגנב א"כ לא אתי באיסור ליד הלוקח, ולכן אין הנגזל יכול להוציא הדמים מן הגזלן דמספיקא אין מוציאין ממון ולכן שפיר כתב הרא"ש דכיון דהלכה כרבה שפיר מקודשת, והיינו בידוע לה שגניבה היא דלא תוכל אין רצוני להתקדש בגניב' כמ"שכ הב"ש רסי' כ"ח, ומ"שכ הרא"ש שם אבל יאוש וש"ר קונה מדאו' היינו באין ידוע שא"צ להחזיר הדמים וקונה אפי' לר"י:

ומה הבאת ראיה נגד קצו"הח הנ"ל ממש"כ הרי"ו הובא בב"י ובס"ע סי' ק"ה בראובן ששלח שליח לקנות יין מגוי בחובו והגביה ונתן לבע"ח אחר דקנה השני דהוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ומשיכ' לא קני מגוי, אלמא אף דבחוב מסר לו הגוי מכ"מ ל"ק לשי' רש"י דבעי' דוקא קנין מעות ולענ"ד לק"מ דודאי אם מדעת הלוה הי' עושה השליח קנין לזכות להמלוה ודאי מהני כדאי' בש"ע סעיף ג' והוא משני טעמים, האחד כיון דהלוה עשאו לשליח לזכות להמלוה והלוה הוא בעל החפץ דאין המטלטלים בני שיעבוד ויכול ליתנם במתנ' למי שרוצה והשליח שליחותי' דבעל ממון הוא, ועוד כיון שעשה קנין דהי' מהני גם אם לא הי' חייב לו, לכן יכול השליח לעשות שליחותי' דמלוה מטעם מגו דזכי לנפשי' וגם הי' הלוה מרוצה ליתן לו, וכן מבואר טעם זה במרדכי, ולכן כ' הר' ירוחם דבנד"ז שני הטעמי' ליתא דאין יכול להעשות שלוחו דלוה דאין שליחות

לגוי, וגם אינו יכול לעשות שליחותי' דמלוה כיון דלרש"י אינו קונה בהגבה' מגוי ואם הי' מרוצה לזכות לנפשי' לא הי' קונה במשיכה זו, ורק אם ידו כיד המשלח הי' יפול לזכות כיון דחייב לו והדר הוי תופס לבע"ח במקום שחב לאחרי' וכן מבואר בתומים בקיצור לשונו שכת' אם משיכה הי' קונה הוי אמרי' דל החוב, אבל אם משיכה א"ק מגוי ורק מחמת החוב א"כ הדר הו"ל תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים:

הבאת במכתבך ירושלמי פ"ד דפיאה, ואיני יודע במה נתקשית בו, דהנה א"א יכול לעשות שליח אא"כ איתא בדנפשי' ופליגי ב' אמוראי חד אמר דאין יכול להעשות שלית לזכות אלא אם יוכל ליתן, ולכן יכול בן חורין לקבל שחרור לעבד דאית' בדנפשי' דיכול לשחרר עבדו, וחד אמר דצריך שיהי' ראוי' לקבלו, לדעתו דוק' עבד יכול לקבל שחרור מרבו של חבירו, ומקשה ע"ז מתן גט לאשתי ושחרור לעבדי דע"כ שליח דגט הוא בן חורין דעבד אינו בתורת גיטין, וא"כ שליח דשחרור הוא ג"כ ב"ח אלמא כיון דיכול לשחרר יכול לקבל שחרור, ומשני לצדדין קתני, שליח דגט הוא ב"ח ושליח דשחרור הוא עבד, אבל מה שיש להקשות על ירושלמי הלזה במאי דקאמר דריב"ל דאמר מעני לעני מחלוקת סובר כמ"ד דבעי' ראוי ליטול, וקשה דלמא דוקא התם דהוי תופס לבע"ח במקום דח"ל דאם הוא עשיר ל"ל מגו דזכי לנפשי' משא"כ בעבד, ועוד שאין מובן לפי"ז איך יכול איש להיות שליח קבלה, ואיך תהי' אשה שליח להלכה ובהדי' תנן במתני' ספ"ב דגיטין דאף הנשים שא"נ במת בעלה מביאות גט ונאמנות לומר בפ"נ, וע"כ דשליח הלכה היא ודוחק לחלק דדוקא בממון דלדעת הירושל' בפ' התקבל שא"א נעשה שלית לקבל מתנה דצריך שיהי' שליח של בעל הממון, לכן צריך שיהי' ראוי' לקבל דבר זה לעצמו אם ירצה בעל הממון לזכות אותו, אבל אשה שנעשית הולכה ידה כיד המגרש, וכן בשליח קבלה שנעשה מדעת האשה, וקצת מבואר בנמק"י פ"ק דמציעה בחצר דאינו מטעם שליחות דאינו שליח דבעל הממון וליכ' מגו דזכי לנפשיה:

עוד הבאת במכתבך דברי המביט שרמז עליו הש"ך ברסי' קפ"ח שכת' במי ששלח גוי לקנות לו דבר מגוי נקנה לו במעות המשלח דלא אמרי' בי' אין שליחות לגוי ותמהת עליו, והנה וודאי לדעת בני מערבא ב"ק דף ק"ב וכדפי' ר' אבוהו דבריהם דבלא שינה הטעם דיד השליח כיד בע"הב וגוי השליח דאין ידו כיד המשלח לא הוי קונה, אבל אנן קיימ"ל כר"י ולא כבני מערבא אבל בטעמא פליגי ודין המביט תלוי בפלוגתת הראשוני' דלדעת הרמב"ם והמחבר טעמ' דדעת המוכר להקנות לבעל המעות יהי' מי שיהי' ולכן ס"ל דאפי' אם השליח אמר לפני עדים שיזקוף דמי המשלח עליו במלוה ויקנה לעצמו מכ"מ קונה בעל המעות עי' ש"ך סי' קפ"ג סק"ד דאף ששלח יד במעות דהמשלח לא קנאו

להיות שלו רק חייב באונסין מידי דהוי כשואל ואיך יעשה סחור' במעות של חבירו, א"כ הה"ד בנד"ז של המבי"ט דאף דאין הגוי נעשה שליח מכ"מ מעות של המשלח דבא ליד המוכר אפי' ע"י מעשה קוף הם קונין לו המקח והמביט ח"א סי' ק"ח והביאו הש"ך פסק כן כהרמב"ם ודימה זה למה שקונה עבד דקונה הרב כן מה שנקנה במעותיו נקנה לו. אבל דעת החולקים שהביא דס"ל דהא דלא קיימ"ל כבני מערבא הוא מטעם דאף דאין המוכר יודע מי שהוא בעל המעות להקנות לו מכ"מ השליח דהי' דעתו לקנות בשביל המשלח הוא זכה לו, ולכן אם השליח קנה לעצמו ל"ק המשלח, עי' תשו' רשב"א ח"ג בספר תולדו' אדם סי' שס"ט, וא"כ הה"ד אם השליח גוי ולא יכול לזכות להמשלח לא הי' מהני אם לא הודיע להמוכר מי הוא בעל המעות:

ויש לעיין בירושלמי ספ"ו דדמאי על מתני' דע"ה שאמר לחבר קח לי אגודת ירק, דתני רשב"ג אם החליפן בשלו צריך לעשר, אר"י הדא אמר הנותן מעות לחבירו והחליפן דחייב באחריותן, הובא בר"ש ועיין פ' הרא"ש שם, והנה לכאור' אם הי' שלח יד ושימש במעות דהמשלח ואח"כ קנה באותן מעות עצמן וכיוון לקנות למשלח בין להרמב"ם ובין להרשב"א המקח של בעל המעות, וצ"ל דמיירי דירושלמי דחליפן וקנה במעות שלו, ולכן אף שהשליח החבר כיון לזכות להמשלח מכ"מ ל"ק המשלח, כדעת ריי"ו שהובא בש"ך סי' קפ"ג סק"ב, אכן לפי"ז איך אר"י דמוכח דחייב באחריות דלכן קנה מעות המשלח, הלא במעות שלו קנה, אע"כ דסבר ר"י דרשב"ג מיירי דלאחר שהחליפן ושלח יד חזר וקנה במעות זו וא"כ קנה המשלח ולמה צריך לעשר, ונלענ"ד דה"ט דמשעה ששלח יד במעות דהמשלח נתחייב לו או לשלם לו דמיו או ליקח לו אגודת ירק, ועי"ז שלקח לו אגודה הלזו שהיא טבל של דמאי נפטר מחובו והוי פורע חובו בטבל, ול"ד לגזל חמץ ועבר פסח דאומר הש"ל אף דנתחייב לו בשעה שגזל ולא הוי פורע חוב בא"הנ דהתם מהדר ני' בעין מה שנתחייב לו להשיב, משא"כ בזה אף דקנה המשלח ואומר לו הרי שלך נתתי לך מכ"מ טרם שקנה הי' חייב במעות ועי"ז שקנה עבורו וזיכה לו האגודה אז נעשית שלו שפיר הוי פורע בא"הנ, ואף דאם גם החבר אינו נותנו בידו לע"ה המשלחו יכול הע"ה ליטול מעצמו כיון שכבר נקנה לו, מכ"מ אינו רשאי להניח ליטול מעצמו בטבלו דהוי כמי שאנס המלך גורנו בחולין דף קל"א דחייב לעשר:

והנה בירושלמי דקידושין שהבאתי דא"ר זעירא הטע' דחנוני זכה לפועלי' דהוא שלוחו של בע"הב ואם החנוני חרש אין חשש, ונלע"ד לתרץ בזה קושי' תוס' על רש"י בע"ז דף ס"ג דהפירוש דהחשש הוא בשביעית במה שמוסר דמי שביעית לחנוני הע"ה ולכן הקשה על דבי ר"י דלא נתפסו הדמים אחר שנאכלו, ומנ"ל לר"ש דלמא הטעם דפורע

חובו בשביעית, ונ"ל דר' ששת הי' סבר כר"ז דהחנוני עושה שליחותו דבע"הב ויש שליחות לגוי לחומרא והוי כאלו הוא בעצמו נתן לפועליו א"הנ והוי פורע חובו בא"הנ וזה תינח ביי"נ אבל בשביעית דע"כ החנוני ישראל הוא, דבפירות עכום אין בהם דין שביעי' כמ"שכ הרמב"ם בפ"ד מהלכות שמיטה, וכיון דהחנוני ישראל הוא א"צ לחוש אם יאכילם לפועליו דאין שלד"ע שכן דעת רש"י גבי רבית דאם השליח גוי אסור דיש שליחות לגוי לחומרא ואשלד"ע לא שייך בגוי, משא"כ רבית ע"י שליח ישראל מותר דאשלד"ע, א"כ הה"נ והוי כמו חנוני חרש דכיון דאינו נעשה שלוחו אין חשש אם יאכיל איסור לפועליו, עי' מל"מ פ"ה מהלכ' מלוה בזה אמנם עכ"ז טעמא בעי גם אם החנוני חרש איך יצווה להחנוני חרש להאכיל לפועליו א"הנ ועי"ז יפטר הוא מחובו אף דלא יהיב להו לא בידו ולא ביד שלוחו, מכ"מ הא משתרשי לי' ודמי לאנס המלך גורנו, והמג"א בסי' תמ"א נסתפק בכעין זה במשכון חמץ ביד גוי בלא מעכשיו אי דמי לאנס מלך גורנו, ויש לומר דהנאה זו שלא בא ע"י שלוחו הוי כאלו בא ממילא, אמנם אם כן איך אמרי' דלר' הילא דפועלים נעשים שלוחו של בע"הב וזוכים לו ונוטלם לעצמם לכן גם בחנוני חרש אסור, וקשה לפי הנ"ל אם גם זכו לו הפועלים והיי"נ שלו מכ"מ הא הוא לא נתן להם והם מעצמם נטלו, דאין לומר דגם לזה נעשו שלוחיו ליטול לעצמם, דאין אדם זוכה בשלו לאחר אם לא יזכה להם ע"י אחר כמ"שכ הרא"ש ב"ק פ"ט סי' י"ח, וכיון דלא בא לידם לא מידו ולא מיד שלוחו אלא הם מעצמם לקחו ואין בו חשש אעפ"י שמשתרשי לי' כמו לוה וב"ח באין ונפרעין ממנו, אמנם לפמ"שכ מק"ח בסי' תמ"א לחלק בין הי' הא"הנ בביתו ונטל הבע"ח מעצמו את האסור לו בהנאה ועי"ז נשארו שארי הנכסי' הוי הנאה דמשתרשי לי' אבל אם אין מונחין בביתו לא מיקרי הנאה, א"כ אפשר לומר דלר' הילא דזכי לו פועליו והוא פקדון בידם דבכל מקום דאיתא ברשותיה הוא והם נטלו מעצמם מרשות שלו, משא"כ לר"ז בחנוני חרש דלא זכי בי' ומעצמ' נטלו מיד החנוני דאין בו חשש ועדיין צ"לע:

תשובה קמו

ע"ד ישראל שמכר בהמתו המבכרת לגוי להטפל עתה ולזונה כל ימות החורף בעד דמים קצובים ולא עשה שום תקנה לוולד לפוטרו מבכורה, וכאשר שאלתי אותו סיבת ההתרשלו למכור האם או הוולד קודם הוולדו לאשר ידוע ומפורסם לכל שאין תקנה כ"א במכיר' השיב שהי' ג"כ בדעתו למכרו וסבר שיש לו עוד זמן ופנאי לכך ובתוך כך נשכח ממנו ועתה רוצה ליתן הבכור לכהני העיר והם אינם רצונם לקבלו:

מהמבואר בשו"ע סי' ש"ו שכל שהבעלים פשעו שלא מכרו קודם שנולד א"צ הכהן לקבלו, ועיי' פסקי מהרא"י סי' קס"ח בס' בכור אמנם בתשו' חוט השני קס"ו השיג על דין זה דא"כ נפל הך דינא דמחויב הכהן לקבל בכורות שלא לבזות מתנות כהונה בבירא שבכל פעם יכול הכהן לתלות בפשיעת ישראל שלא מכרו והנלע"ד הוא דוודאי כ"ע דינא ידעי דמצוה וחיוב בזמן הזה להפקיע בכור מקדושתה טרם יציאתו לאוויר העולם ע"י מכירה לגוי אבל פרטי ועניני המכירה באיזה אופן יועיל ובאיזה קנין יפקיע קדושתו לא גמירי כ"ע כדאמרי' ריש בכורות רב מרי ידע לאקנוי קנין גמור וכ"ע לא ידעי לאקנוי וכו' על כן אם הישראל השתדל עצמו להפקיע קדושת הבכור ע"י מכירה אלא שלא הועילו מעשיו שלא הקנאתו באופן המועיל כגון שהקנה אוזן העובר דהוי דבר שלבל"ע לרוב הפוסקים וכיו"ב, בזה לא יחשב לפושע ואסור לכהן לסרב מלקבלו, אבל אם לא עשה שום השתדלות למכרו בזה הוי פושע גמור וראוי לקנסו, ולכן בנדון זה הדין עם הכהנים וכהנ"ל:

אברא שדין זה תלי' בפלוגתת הראשוני' הובא בשו"ע יו"ד סי' רל"ב סעי' י"ב במי שנשבע לעשות דבר תוך שנה או עד יום פלוני ולא עשהו מיד בחשבו שעדיין יש לו פנאי ושכחו לבסוף אי מקרי פושע או לאונס יחשב עי"ש ובמג"א סי' ק"ח החליט שמקרי אונס ובקצ"החס סי' נ"ה כיוון לדבריו ודחאו שי' האגודה מהלכ' ובמחילת כבודם אין דבריה' נכונים ואנכי בעניי הארכתי במק"א לדחות דבריהם ותליות מצאה ידי די העמיד שי' האגודה על תלו ובתשו' בית יעקב סי' ע' ראיתי שהחליט דשכחה לא הוי אונס והביא ראי' מהך דפ' המפקיד דכל לא ידענא פשיעותא היא וגם זו אינו ראי' לדחות דברי הרמ"ה והנ"י דיש לחלק בין השוכח דבר אשר עשה בעצמו וידע מלפנים ועתה נעלם ממנו מזכרונו עד שגם אם נשאל עליו לא ידע להשיב על נכון זה וודאי פשיעה גמורה היא דרק מלתא דלא רמי עלי' דאינש ולא איכפת לי' כל כך היא אשר בנקל יעלם ממחשבתו יעדר זכרונו ממנו ואם הי' משים מתחלה על לבו כראוי למען יוכל השיב פקדונו הי' רמי' עלי' ומידכר כ"כ שבאם ישאל לו בעל הפקדון היכן פקדוני יוכל להראות לו, ולא כן היא שכחה מלעשות דבר והעדר מלהעלות על הלב, שכזה יקרה גם לפעמים בדבר שרמיא עלי' דאינש וזה וודאי הוי אונס לכל השיטות, וכל עיקר פלוגתת האגודה עם הרמ"ה ונמ"י היא רק אם נחשב לפשיעה מה שסמך עצמו על זכרונו שלא ישכח מלעשותו ולא עשה מיד מיראה פן יאנס או ישכח באופן שאין בהכרעת האחרוני' ובהחלטתם ראי' מוכרחת לאחד משיטת הקדמונים הנ"ל ואלף סברות האחרוני' יבטלו ודבר א' ממשנת הקדמוני' לא יזוע:

הדרן לדאתאן עלה דלשי' האגודה מהראוי לקנות לבעל הבכור על שלא מכרו טרם הוולדו וסמך עצתו על זכרונו ולא ירא לנפשו פן יאנס, ומחוייב לטפל בו בעצמו, ולשיט' הרמ"ה ונמ"י לעיל דזה מקרי אונס, אין לנו לקנסו דאונס רחמנא פטריה ומחוייבים הכהנים לקבלו, וכיון שהיא לן לספיקא דדינא אין לנו כח לכוף לכהני העיר, וגם הישראל לא יציית לדברינו שעומד וצווח שנאנס בהשכחו ובין כך יתבזו הקדשים דזיל לגבי האי ולידחי' וזיל וכו' ויתבזה בשוקי ובראי ישחקו בו התינוקת ויעללו בו וזה עון חמור להבזות קדשי שמים ויותר מזה יש לחוש פן יזיק הרבים ויגרום היזקות ויפסיד גנות וכרמים ופן ירבה לו כת ועצמה יוסיף ורבתה המכשלה שיזוקו בו גם גופות ויש בזה סכנות נפשות, גם פן ישלטו בו זרים, ויעמסו עליו עול מעבדיהם או יסרסו אותו או יקחוהו להרביע נקבי בהמתיהם כי בכור שור הדר הוא, ולא הי' לנו תקנה להוציא מכל החששות האלו כ"א למסור אותו לשומר מיוחד כמבואר בסי' שי"ג ואפי' למסור לרועה השומר גם בהמות אחרים לא נכון לעשות כמ"ש בתשו' מהרי"ל סי' ר"ד, ואם נחזיק לו שומר מיוחד ירבה ההוצאות ועל מי נטל ההוצאות האלו הישראל בעל הבהמה טוען אונס אני וכהני העיר יתלו בפשיעת הבעלים, ובל"ז בעל הבהמה הוא איש אלים ותקיפא, איננו שומע לקול הורים ומורים, ואין לנו להשען על דעתינו, להמציא היתר עפ"י שכלינו ואשר יחונן ה' את צעיר עבדיו ואשר ישים בפיו ישמור לדבר:

והנה יש לנו להמציא לבכור הלזה ב' היתירים א מטעם שפיטמה הגוי כל ימות החורף בעד השכר שקצב לו ואי לא הוי יהיב לי' הישראל שכר פיטומו הוי תפיס ליה לבהמה, והו"ל יד גוי באמצע דפטו' מן הבכורה דדמי להא דאיתא פסחים דף ה' בהמת ארנוני לל"ב דרבא דאפי' מצי לסלק בזוזי פטורה מן הבכורה, וכהאי לישנא פסק הרי"ף וטוש"ע סי' ש"ך וגם דמי למקבל צ"ב, אף שהתוס' חלקו שם דהא דמקבל צ"ב היא דוקא אם הבהמה הי' מתחלה של גוי, הוא דוקא לל"ק דרבא וכיון דפסקי' כל"ב גם אי הבהמה הי' מתחלה של ישראל ונשתעבדה לנכרי פטורה אמנם בת"הד סימן ק"ל מחלק דדוקא ארנונא דעיקר תביעת הגוי הוא על הבהמה עצמה אף שביד הישראל לפטור עצמו במעות הוא דפטורה מבכור אבל לא כשגוף תביעת הגוי רק מעות עיי"ש שהקשה ממקבל צ"ב דכ' הרמב"ם אפי' בקצב לגוי דמים קצובים ואין לו חלק בוולדות עצמן כמ"ש הטור ססי' ש"ך וכ' דשאני התם דבהמה היתה מתחל' של גוי עיי"ש והמבוא' מדבריו דהיכא דהיתה מתחל' של גוי אז אפי' אם עיקר תביעת הגוי היא רק מעות מ"מ הו"ל יד גוי באמצע אבל אם מתחלה היתה של ישראל אז בעי דוקא שיהי' לגוי תביעה אגוף הבהמה, ולפי"ז בנ"ד דהיתה מתחלה של ישראל וקצב לגוי דמי הפיטום ואין

עיקר תביעת הגוי רק מעות לא פטרי לי' ע"י שנשתעבדה הבהמה אהמעות ובדבריו יש ליישב פי' רש"י ב"מ דף ע' דס"ל דמקבל צ"ב מיירי שהתנו לחלק בוולדות עצמן ולפי"ז הא דקיי"ל דהוולדות פטורי' ע"כ לאחר שחלקו מיירי וכמ"ש רש"י בעצמו שם וכ"כ הטור שם דאף החלק שהגיע לישראל פטורה ומטעם שהאחריות הגוי עליו לתפסו בעד מעותיו והקשו הראשוני' הובאו באס"ז שם א"כ לפי הס"ד וגם לתי' אביי דטעמא דפטור מן הבכורה משום דצ"ב ברשות הנותן קאי למה פטורים הוולדות שהגיעו לחלקו של ישראל דהא לא אסיק אדעתיה דהשיעבוד דיש לגוי עליו יפטירנה מן הבכורה, והיא קושי' עצומה, ואין לדחוק ולומר דמיירי שחלקו לאחר שבכרה וקמ"ל דאף שעכשיו נודע שהיא מחלקו של ישראל מ"מ כיון דבשעה שביכרה לא היתה מבוררת דהוא דידי' תו לא מחייבי דבשעת פטר רחם היא דחל הקדוש' ודמי להא דמבואר בש"ע יו"ד סי' ס"א בהג"ה במתנות כהונה דבעי שתהא מבוררת בשעת זביחה דהיא של ישראל יעי"ש, דא"כ מאי איכא בין וולדות לוולדי וולדות, ובשם הרשב"א הובא שם באס"ז דתי' על קושי' דהא בהא תלי' כל שהמקבל אינו מקבלו על עצמו לגמרי נוטל הנותן בגוף שבחן וכל שהמקבל קבלו לגמרי והכל עומד ברשותו אף הוא נוטל כל שבחן דכמכר היא והביא ראיה מירושלמי דז"ל ר' ירמי' בעי תמן את אמר צ"ב לראשון והכא את אמר צ"ב לשני, תמן על ידי שעיקרן מן הראשון וולדן לראשון ברם הכא עיקרן לשני וולדן לשני ע"כ ופי' הרשב"א דר' ירמי' משני כתירץ אבי' שם בגמ' דידן ושדי' הולד בתר האם עי"ש וכ"ז אינו מעלה ארוכה לשי' רש"י דהרשב"א ס"ל כשי' רוב הפוסקים דצ"ב אינו ניתן מגוף הוולדות לגוי רק משלם לו מכיסו, ולפי"ז לא מיירי לאחר שחלקו עי"ש בדרישה ססי' ש"ך ושפיר י"ל דהא דא"צ ליתן מגוף הוולדות הוא דווקא אם לא קיבל עליו מרא אונסא וזולא דמכר גמור היא, אבל אם גוף הפרה עדיין ברשות נותן אז צריך ליתן לו מגוף הוולדות וע"כ לאחר שחלקו מיירי ואמאי תהי' פטורה, והאיך אפשר למשדי הוולד בתר האם הא היכי דקיבל עליו מרא אונסא וזולא היא רק פקדון אצל ישראל המקבל אף שקיבל עליו המקבל אונסא דמיתה היא רק כעין שומר חנם שמתנה להיות כשואל כמ"ש המפורשים, והא דנוטל חלק בוולדות היא שכר פיטותא וא"כ האם ברשות הנותן היא ורק פקדון אצל המקבל אבל הוולדות לאחר שחלקו המה לישראל בקנין גמור דבדמים קנינהו בשכר פיטומא, והנלע"ד בדעת רש"י היא דגם המקשה הי' ס"ל דשיעבוד הגוי פוטר מהבכורה רק היה סבר לחלק כחילוקו של התה"ד הנ"ל בין אם עיקר שיעבודו של הנכרי רק אמעות והבהמה אינו אלא אפותיקי על החוב או שעיקר תביעתו היא הבהמה וס"ל דאם נאמר דצ"ב ברשות הנותן ר"ל דלא מכרו לו כלל מחיים ורק פקדון הוא אצלו

אם מתה הבהמה יכול הגוי לתבוע הוולד דשדי' הוולד בתר האם אלא שברשות הישראל לסלק אותו מתביעה זו במעות ולכן שפיר מקשה אי נימא דברשות המקבל קאי והוי כמכורה לו ואין לגוי לתבוע מן הישראל רק מעות והבהמה אינה אלא אפותיקי לא הוי השיעבוד יכול למפטר מן הבכורה אלא ע"כ דברשו' נותן קאי ואינו אלא פקדון אצל הישראל לכן היא פטורה דבהמתו דנכרי הוא וגם וולדותיהן פטורין כיון דלאחר מיתת האם תובע הגוי גוף הבהמה ובכה"ג אף דיכול לסלקו במעות פקע השיעבוד, ותי' אביי דמתני' דבכור בקבל עליו מרא אונסא וזולא מיירי דבכה"ג אינה כמכורה רק כפקדון והוולד נכנס תחת האם בשיעבוד וכנ"ל, וזה שאמר בירושלמי על ידי שעיקרן מן הראשון וולדן לראשון, ר"ל דגוף תביעת הגוי היא על הוולדות, ורבא משני דאף בלא קיבל מרא עליו אונסא וזולא דאין גוף תביעת הגוי רק ממון מ"מ פטרי לי' שיעבודא דגוי ומטעם שכ' התה"ד כיון דהבהמה הי' מתחלה כולה לנכרי, והנה לכאורה יש לעיין על מ"ש התוס' לל"ק דרבא הא דצ"ב פטורה הוא משום דמתחלה דגוי היתה, והא תינח בהמה עצמה אבל וולדותיהן דברשות ישראל נולדו אמאי פטורי' וצ"ל כיון דכל זמן שלא חלקו הו"ל שותפות גוי דבכל וולד וולד החצי של ישראל וחצי' של גוי ועתה שחלקו הוי כאלו מכרו הגוי חלקו בזה הוולד תחת חצי דישראל בוולד האחר עי' גיטין דף מ"ז ריש ע"ב פלוגתת רש"י ותוס' גבי טבל וחולין מעורבין זה בזה, וכאן נ"ל דגם התוס' מודי' א"כ שפיר כ' התוס' דלהכי מהני שיעבודא דגוי עלי' כיון דמתחלה היתה שלו עכ"פ החצי, אמנם לדעת הרמב"ם לפמ"ש הטור שם לפרשו דאפי' אין לגוי חלק כלל בוולדות אלא שנותן לו חלקו בדמים אפ"ה מה שילדו הם וולדותיהן פטורי' קשה לכאורה בשלמא הם פטורי' מחמת שיעבוד הגוי כיון דמתחלה הי' לגמרי של הגוי אבל וולדותיהן דנולדו ברשות ישראל ומעולם לא הית' לגוי תביעה עליהן רק מחמת השיעבוד ודמי' לארנונא וק' לל"ק דרבא שם וצ"ל באמת דזה שכ' הרמב"ם דאפי' במקום דאין לגוי חלק בגוף הוולדות דג"כ פטורי' אלא לפ"מ דפסקינן כל"ב דרבא דגם בארנונא פטורי' אבל לל"ק דרבא באמת היינו מפרשי' האי דמקבל צאן ברזל דמתני' כפי' רש"י שפסק עמו חלק בגוף הוולדות ואז היינו מחלקי' כחילוקא שכ' התוס' כנ"ל ברור ומוכרח, ולפ"ז מוכח מדברי הרמב"ם דלא כדעת בעל תה"ד דלפ"מ דקי"ל כל"ב דרבא גם אי גוף תביעתו היא רק ממון וגם היתה מתחלה דישראל ג"כ פוטר השיעבוד דהא הוולדות לפ"מ שכ' הרמב"ם לא היה מעולם דגוי דמתחלה ברשות הישראל נולדו ולא הי' מעולם לגוי שום תביעה עליהן רק מצד מה שנשתעבדו בעד מעות השכירה שקצב לו ואפ"ה פטורין:

ועוד דגוף סברת התה"ד לחלק בין היכי דהדמים בעד החפץ לבין היכי דהחפץ בא בעד הדמים לא ניחא לי' אלא דכל מקום שביד הישראל ליתן לגוי או החפץ או הדמים והברירה בידו תו אין לחלק מה שרצון הגוי לתבוע וכן משמע מדברי הרא"ש ר"פ השוכר את הפועל במס' ע"ז גבי אתנן דבא עליה ואח"כ נתן לה דמחלק הגמ' בין טלה זה לטלה סתם ופריך הגמ' טלה זה הא מחסרי משיכה והקשה הרא"ש הא שכר פעולה לא בעי קנין והוכיח מזה דהאומר עשה מלאכה זו ואת לך החפץ זה יכול ליתן לו דמי החפץ וסיים הרא"ש וז"ל וכיון דיכול ליתן לה דמי הטלה הוי כמו טלה סתם, ולפי הסברת תה"ד האיך מדמה לטלה סתם שאין עיקר תביעתה על טלה זה יותר מעל טלה אחר משא"כ בטלה זה אף דיכול ליתן לה מעות או סלה אחר מ"מ עיקר תביעתה אינו אלא על טלה זה ומאי פריך הגמ' דלמא השיעבוד דיש לה על הטלה משווי' לי' לטלה זה לאתנן וכמו בחנוני המקיפו שם בסוגיין, ואף דיכול לסלקה בזוזי מ"מ כיון דאין הדמים באין אלא בעד טלה זה כל כמה דלא סלקה ממנו חשיב אתנן, משא"כ בטלה סתם אע"כ דאין לחלק בזה כנ"ל:

ובתשו' צ"צ פי' ס"ד בגוי שעשה לישראל שליח לקנות לו פרה ונתן לו מקצת דמים על המקח וביכרה והאריך שם במתק לשונו וסיים ולא דמי למעות שנותן גוי לישראל בעד פרתו דקי"ל דאין מעות קונות ולא פקעה קדושת הבכור ולא אמרי' שיעבודא דגוי על הפרה יפטירנה דהתם שאני דאין לגוי שום זכות על הפרה בשביל מעותיו מצד הדין דאין הכסף קונה ואין לגוי שום זכות באותו פרה משארי בעלי חובת, אבל גוי שנתן מעות לישראל לקנות וקנאוה במעותיו אלים שיעבוד דגוי על הפרה נגד שארי בע"ח ויש לו קדימה אצלה לשארי בע"ח כיון דבאתה מחמת מעותיו לכן הו"ל שפיר יד גוי באמצע עכ"ל, וא"כ הה"נ דיש לגוי שיעבוד על הפרה יותר משאר בע"ח כיון שפיטתה ונשבחה גופה מחמתו ויש לגוי זה קדימה אצלה נגד שארי בע"ח והו"ל יד גוי באמצע ודוק בכ"ז, ב' עוד יש להמציא היתר לבכור הלזה מטעם שהיתה כל האחריו' האם על הגוי ואלו מגניב או מתביד ברשותי' קאי והוי כדידי', ולא נעלם ממני דברי המהרי"ו בתשו' והובא ברמ"א ססי' שיך בעכו"ם שקיבל צ"ב מישראל חייבת בבכורה, אמנם ראיתי בתשו' משאת בנימין סי' ל"ה שדחה כל דבריו והביא ראיות עצומים יע"ש וסיים לבסוף דמ"מ הדין דין אמת בישראל שנתן הפרה לגוי לטפל בה לא בתורת צ"ב אלא באחריות בעלמא ואין לגוי שום חלק לא בבהמה ולא בוולדות והישראל נותן לו שכר טיפולו במעות דחייבת בבכורה ולא מטעמא דהרי"ו, אלא מטעם דאמרי' פ"ק דפסחי' גבי ישראל שקיבל עליו אחריות על חמץ דבין למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי ובין

למ"ד לאו כממון דמי אחריות לאו כלום ואינו עובר על ב"י אלא מגז"הכ דלא ימצא עי"ש, וכ' דא"ל דהא דאמרי' בפסחי' שם דאחריות בעלמא לאו כלום היא דוקא התם דהחמץ היתה מתחלה דבני חילא לגמרי אבל היכי דהבהמה היתה מתחלה לגמרי דנכרי וגם עכשיו דנפקא מרשותי' דגוי עדיין נשאר באחריותו בכה"ג אפשר דחשיב יד גוי באמצע עכ"ד, והאריך בסברא זו, ולי נראה להביא ראיה לסברתו מגמ' דפסחים דף ל"א דמוקי למתני' דגוי שהלוה לישראל על חמצו דמותר בהנאה דמיירי בהרהינו אצלו ואמר אם לא אתן לך עד יום פלוני יהי' שלך מעכשיו יעי"ש וכ' הרא"ש שם הא דבעי הרהינו אע"ג דא"ל מעכשיו דאל"כ לא גרע מחמצו של גוי ברשות הישראל וקיבל עליו אחריות עכ"ד, וקשה לפמ"ש הח"י רסי' ת"מ בשם הירושלמי דבחמץ של גוי שהופקד אצל הישראל וקיבל עניו אחריות דאע"ג דעובר על ב"י מ"מ לא מתסר בהנאה כשעבר עליו הפסח יעי"ש, ולפי סברה הנ"ל ניחא דדוקא אם הגוי הפקיד חמצו אצל ישראל דמתחלה היתה החמץ לגמרי של גוי ובכה"ג אע"ג דנכנס לרשות הישראל לענין האחריות לא מקרי החמץ עדיין של ישראל אלא דגז"הכ היא שיעבור על ב"י מ"מ לענין איסור דחמץ שעבר עליו הפסח לא מחשבי' כשלו וכמ"ש בירושלמי הנ"ל דחמצו של גוי וישראל הוא דעבר עליו, משא"כ בגוי שהלוה לישראל על חמצו דעד שעת הלוואה היתה לגמרי של ישראל, ואף משעה שהלוה ואילך דנכנס לרשות הגוי ע"י תנאי דמעכשיו מ"מ נשאר עכ"פ באחריותו של ישראל ובכה"ג מחשב לי' אחריותא כאלו היא שלו' לגמרי וכסברת המ"ב הנ"ל ושפיר מתסר בהנאה כשעבר עליו הפסח:

ובזה נראה לענ"ד ליישב דברי הריב"ש סי' ת"א שכ' בגוי שעשה לישראל שליח לקנות לו חמץ בפסח מגוי אחר והלך וקנאו במעותיו של גוי דעובר הישראל על ב"י מטעם דאין שליחות לגוי ולא קנאו גוי המשלח ואף דגם הישראל לא קנאו דלא נתכוין לקנותו לעצמו והחמץ היא עדיין של המוכר הגוי מ"מ עובר הישראל על ב"י דהו"ל חמצו של גוי שקיבל עליו ישראל אחריות ע"כ, והיא תמוה דלמ"ל להריב"ש ליתן טעם שיעבור משום דאין שליחות לגוי הא א"נ יש שליחות לנכרי והחמץ של גוי המשלח מ"מ עובר הישראל משום אחריות וכבר עמד בזה המל"מ פ"ד מהלכו' חמץ ונראה לענ"ד דהנה מהמבואר בתשו' ב"ח הישנות סי' קכ"ד דמסתם כשמבטל אדם חמצו גם החמץ שיבוא לרשותו בתוך הפסח בכלל דאע"ג דאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם מ"מ יכול להפקיר דבר שלב"לע עי"ש וכ"כ בזה במק"א בתשובה לדחות ראיותיו מ"מ דינו אמת וא"כ אם הי' החמץ של ישראל לא הי' עובר על ב"י כיון שביטל מקודם כל חמצו שהיא ברשותו ושיבוא ברשותו, אבל כבר חדית לן הרב שאגת ארי' בתשובותיו דבחמץ של

גוי שקיבל עליו אחריות לא מהני ביטול, ולפי"ז י"ל הפי' בדברי הריב"ש הנ"ל דדווקא עכשיו דאין שליחות לגוי ולא קנאו המשלח כ"א עודנו ברשות המוכר וכיון שהחמץ הי' מתחלה לגמרי דידי' ועכשיו ג"כ לא נכנס ברשות הישראל כ"א לאחריות לבד ובכה"ג אחריותא לא מחשב לכלום ולא הוי של ישראל רק לענין לעבור על בל יראה' מגזי"הכ אבל גוף החמץ של הגוי ולא מהני ביטול של ישראל דאין ביכלתו להפקיר חמצו דגוי משא"כ אי הוי שליחו דגוי הקונה דהו"ל חמצו של גוי הקונה דמעולם לא היתה החמץ דידי' וגם עכשיו דנכנס ברשותי' עדיין נשאר קצת זכייה אצל הישראל לענין האחריות ובכה"ג לפי סברת המ"ב הנ"ל מחשב ליה אחריותא כאלו הי' דידי' וברשותו ג"כ לבטל ולהפקיר לא הי' עובר כנ"ל:

איברא דגוף ראיות המ"ב דאין קבלת אחריות דגוי פוטר בהמת ישראל מן הבכורה מחמץ דאי לאו דגלי' קרא לא הוי ישראל שקיבל אחריות על חמצו דגוי עובר על ב"י אינני מכיר אטו כל מה דלא מחשיב של ישראל לגבי חמץ לא מקרי ג"כ יד גוי באמצע לפטו' הרי ישראל שהלווה לגוי על חמצו אף בהרהינו ואמר מעכשיו אינו עובר הישראל אא"כ גבאו לבסוף, וגבי בכור פוטר שיעבוד דהי' לגוי עליו אי לא משכח זוזי אף דלא גבאו לבסוף, וסלקו הישראל במעות מטעם דלענין בכורה אפי' תפיסת יד כל דהוא שיש לגוי בבהמה או בוולד פוטר, וכיון דדברי מהר"יו וראיותיו נדחית ועל ראיות משאת בנימין ג"כ יש לפקפק ומצאנו ג"כ במקום אחר דאחריות מלתא היא והיא בר"פ אלמנה לכ"ג דמסקינן דע"י אחריות שיש לכהן על בהמה או עבד מאכילה תרומה יעי"ש, ודברי הרמב"ם בפירושו למשניו' סוף תרומות ובמ"ש פ"ט מהלכות תרומות צ"ע ועמדתי עליהם במק"א, ועל כן דין הנ"ל מפוקפק מאוד ואין לנו ראיה מכרעת לחייב בבכורה:

וכיון דזכינו לדין דאפשר לומר דאחריות דקיבל גוי על בהמת ישראל יפטור מן הבכורה, וגם דנלענ"ד דשיעבודא דגוי פוטר דלא כבעל ת"הד אף במקום דהיתה מתחלה של ישראל, ואם שאינני כדאי לחלוק על מאורן של ישראל אשר כמעט כל פסקיו מכוונים להלכ' מ"מ לו ישקל ראיותי והדחת ראיותיו נגד גדולתו של בעל ת"הד ולא יהי' אלא ספק בכור וה' אלקים יהי' בעזרי להוציא הדין לאמיתו של תורה לחפש תקנה בספק בכור במקום דשכיח פסידא והזיקא כנ"ל וגם שאר החששי':

ראשונה יש לבאר אי מותר להטיל מום בז"הז בספ' בכור, הנה לדעת רוב הפוסקי' הטלת מום בבכור בז"הז היא רק איסו' דרבנן דגרע ממטיל מום בבעל מום כיון דלא לדמי חזי' עי' תוס' ע"ז דף י"ג ותוס' מנחות דף נ"ו ותוס' בכורות דף ל"ג וכ"כ הרא"ש ב"מ פ' השוכר את הפועלים ובכורות פ' כל פסולי המוקדשי' ססי' ה' ודברי הרא"ש סותרי'

זא"ז דבבכורות פ' הנ"ל סי' ו' גבי בכור רדפו ובעטו דפ' הרמב"ן כל"ב לקולא וכתב עליו הרא"ש לא ידענא טעמא מאי דבשל תורה היא עי"ש והוא לפי שיטתו דפסק כר"ת בפ"ק דע"ז דבכ"מ דאיכא תרי לשנא הלכה כדברי המחמיר בד"ת ולא כהרי"ף דפסק בכ"מ כל"ב, מ"מ קשה דמחשב לי' להטלת מום בז"הז לאי' דאוריי' וצ"ע ואמת כי הרמב"ם פ"א מהל' מזבח פסק דבז"הז ג"כ איכא אי' ל"ת אלא דאין לוקין וכ"פ הסמ"ג מצות ל"ת שט"ו ולשיט' זו ודאי דגם בספ' בכור אין להטיל מום אבל לשי' רש"י ותוס' ורא"ש דאינו אלא איס' דרבנן אפשר לומר דבס' בכור הו"ל ס' דרבנן, ובמל"מ פ"ד מהל' בכורות פסק דאפי' הטיל מום בדעיבד בס' בכור אסו' אע"ג דעכשיו ודאי אינו אלא ספק דרבנן דהו"ל ס' דרבנן ע"י גלגול ומדמי להאי דריב"ל דאוס' כ"ח שנתבשלו בהם ספק טריפ' ועבר עליה' מע"לע יעי"ש ואחר מח"כ הרמה לא דמי להדדי דהתם כיון דנולד הס' קודם תע"לע ואז הי' ספק תורה ואח"כ נתגלגל הדבר שלא הי' אלא איסור דרבנן משא"כ כאן, כיון דהא דהטיל מום אינו אלא אי' דרבנן מטעם קנם והכא אפשר דלא קנסו דלא עשה בו איסור דאפשר דמותר לכתחלה לעשות בו מום דאף דלאכלו בלא מום הו"ל ספק דאוריי' מ"מ לענין הטלת מום אינו אלא ס' דרבנן, ומתחלה אנו דנין על ב' דברים הא' אי מותר לשחטו ולאכלו, ולענין גיזה ועבודה ובכ"ז הו"ל ספק דאוריי' והשני אי מותר להטיל בו מום ולענין זה לא הוי אלא ס' דרבנן בזה יש לספק ולומר אי נאמר כיון דעל מה שאסור מד"ת ע"כ הוצרכנו להחמיר ולהחזיקו בבכור גם לענין מה שנוגע רק לאי' דרבנן נחמיר ג"כ כשל תורה וצ"ע, ונהירנא כי חזינא בתשובה מהרשד"ם בימי חורפי דלמאן דס"ל דאי' לעשות סחורה בדבר איסור אינו אלא אסמכתא בעלמא מותר למכור ולעשו' סחורה בס' אי' דלענין זה לא הוי אלא ס' דרבנן, ונ"ל להביא ג"כ ראיה מתשוב' הרא"ש שהקשה אמה דפסק הרמב"ם דאינו חייב בהנהגת כלאים אלא בטמאה עם טהורה אבל ב' מינים טהורים אינו אלא דרבנן מהא דאמרי' בחולין דף ע"ט על הא דא"ר אבא כי מעיילת לי כודנייתא עיין להנך דדמיין להדדי דש"מ סימנים דאוריי' ואי כדברי הרמב"ם גם אי סימנים דרבנן מהני לאי' דרבנן ע"כ קושי' הרא"ש ולא אמרי' כיון דאי הוי בעי מרכבי אהדדי דלענין זה מודה הרמב"ם דגם אי שניהם טמאים אסור מדאורי' [ולא כש"ך סי' רצ"ו ס"ק א'] ולא הוי תהני הסימנים אי נימא דסימני' לאו דאו' לכן גם להנהגות והמשכות קרן דאינו אלא דרבנן לא מהני א"וו מוכח מזה דע"י שמחמירי' בענין הנוגע לדאורי' לא צריכי' להחמי' ג"כ בענין שאינו אלא דרבנן ויעוי' עוד תוס' פסחים דף ט' ד"ה היינו ט' חניות דהקשו על פי' רש"י דלענין בדיקה מיירי והיכי מפשיט מט' חניות דהתם ספק דאורי' היא והכא אינו אלא ס' דרבנן, ולא אמרי' כיון דאם נמצא אסור לאוכלה

דלענין זה הוי ס' דאוריי' גם לענין בדיקה דאינו אלא דרבנן נחמיר שלא להחליק בין השווים כנ"ל ואין לדחות ולומר כיון דעכשיו דלא נמצא עדיין אין לנו נפקותא אלא לענין דרבנן לכן דייני' להקל, דא"כ לבתר דחדית לן הר"י בתוס' שם מיירי לבתר שנמצא למה להו לומר דלענין אכילה קא בעי, כיון שנמצא אסור ג"כ להשהותו כשם שאסור לאוכלה, א"וו דאף דלענין אכילה דהיא דאורי' מחמירי' מ"מ לענין להשהותו דאינו אלא דרבנן מקלינן גם מצאתי בש"ך סס"י קי"ד בהיתר הכרכום שכ' דאם היא ספק אם יש כאן שום איס' מותר לבטלו לכתחלה וכ"כ עוד סי' קט"ו ס"ק כ"ח ובסי' צ"ב ס"ק ח' כ' כן בשם מהרא"י ולפ"ז נ"ל ג"כ דספ' איסור מותר לבטלו לכתחלה דאף דלענין לאוכלו הו"ל ס' דאוריי' מ"מ לענין לבטלו אינו אלא איס' דרבנן, אמנם ראיתי בחו"ד סי' צ"ב שכת' דס' איסור אסור לבטלו לכתחלה ומחלק בין דינא דש"ך הנ"ל היכי דהספק אי יש כאן דבר האסור כלל ובין היכא דכבר נקרא שם האיסור על הספק יעי"ש ולדעתי נסתפק בדין זה הירושלמי פ"ק דערלה גבי רמוני בדן יעי"ש שצריך ביאור רב ואין כאן מקומו סוף דבר שלדעתי אין דין זה הכרע אי מותר להטיל מום בספק בכור בזמן הזה, אבל מה אעשה שבת"הד סי' קס"ט כ' בפירוש לאיסור וז"ל שם ונחזור על הדרישה על צרם אוזן הבכור שהגוי הסיחה ל"ת שיהודי צוה לאמה שתעש' צרימה וכו' א"כ לית דין ולית דיין להתיר אפי' בבכור שיש בו ספיקות וכו' ומוכרח אני לבטל דעתי נגד דעת גדול האחרונים ב עוד יש לדון הנה בבכורות ד' ל"ה במעשה דקסדור איתא ב' איסורי' האחד בגוי דהטיל מום בבכור, והב' בתינוק ויע"ש בגמ' דצרכי' תרווייהו וכן בש"ע סי' שי"ג איתא עכו"ם או תינוק ויש לדון אי מותר לצוות לתינוק גוי להטיל בו מום, וחילי דילי מעובדא דרב משרשיא שבת דף קל"ט דאמר לתנוק עכו"ם לזרוע כשותי בכרתי ועי' ט"ז סס"י רצ"ו וברסי' רצ"ז ביו"ד דבאיסור תורה אף תינוק גוי אסור ודוקא בכלאי כרם דח"ל דרבנן מותר יעי"ש א"כ בהטלת מום בז"הז דלרוב פוסקים אינו אלא דרבנן יש לעיין

ועי' בפמ"ג או"ח סי' רס"ג במשבצות דמסופק ג"כ באי' שבת שבות דשבות ע"י תנוק עכו"ם אי רשאי עי"ש ג' דעת הרמב"ם פ"ו מה' שבת וש"ע או"ח סי' ש"ז סעי' ח' מותר לומר לעכו"ם לעשות בשבת דבר שאינו אלא משום שבות במקום פסידא, ודעת הראב"ד בהשגותיו שם להקל עוד יותר אמנם הריב"ש חולק ואוסר שבות דשבות במקום פסידא והובאו כל הדיעות במג"א ס"ק ז' וסיים להקל במקום צורך גדול ועי' ג"כ בקונטרס מנחת כהן שהאריך ג"כ והסכים להקל ולפי"ז אפשר לומר דגם בהטלת מום בבכור בז"הז דמחמרי' ג"כ לומר לעכו"ם אף דהוי תרתי דרבנן דמ"מ מותר במקום שיש לחוש

להזיקות גדולות והפסידות מרובות ועי' תשו' הב"ח סי' קמ"ו בדין דמותר דיבור של חול במקום פסידא דהביא מכמה מקומות בש"ס דהקילו במקום הפסד כהאי דמתירין לבעול באנינות ריש כתובות, ומהא דהתירו בביצה לאכול מבהמה שלא נבדקה כזית בשר משום פסידא וכן משאר מקומות, ד' גרסינן מס' שבת דף מ"ב מכבין גחלים של מתכות ברה"ר שלא יזוקו בו רבים אבל לא של ממון וכו' אמר רבינא הלכך קוץ ברה"ר מוליכו פחות מד"א וכו' ומבוא' שם ברש"י ורא"ש דאי' דרבנן מותר במקום דשכיח הזיקא אבל לא אי' דאורייתא ולכן לדידן דקי"ל מלאכה שאצל"ג פטור מכבין אפי' של עץ וכן היא בטור וש"ע או"ח ססי' של"ד יעי"ש, אמנם דעת בה"ג ורב האי המובאי' בחי' הרמב"ן והרשב"א והר"ן שם דבמקום דהזיקא מצוי' אפי' כיבוי דאוריי' שרי והא דאין מכבין של עץ הוא משום דכל כמה דלא כבי' אית בה סומקא ולא מתוק בה וכי אזיל סומקא כבר כביא, משא"כ בשל מתכות דגם לאחר דאזיל סומקא קליא, ולשיטה זו גם אי מלאכה שאצל"ג חייב מ"מ מותר צידת נחש משום דהיזיקא דרבים חשיב כסכנות נפשות ואי מלאכה שאצל"ג פטור מותר אפי' בשל עץ אע"ג דלא שכיח היזיקא מדפריך הגמ' עלה דשמואל למימרא דשמואל כר"ש ס"ל וכ' הר"ן שם דהא דאמרינן שם רבינא אמר מוליכו פחות מד"א היא רק משום דכל כמה דאפשר לשנויי משנינין יעי"ש, משמע מלשונו דאי לא הוי אפשר לשנויי הוי שריא אפי' אי' דאוריי' ולא ידעתי מאי שנא מגחלת של עץ דכיון דאית בה סומקא וניכר היא דקליא מיקרי לא שכיח היזיקא ה"ה קוץ ברה"ר דחזי לי' אנשי ומשתמר מיני' ולא דמיא לגחלת של מתכת לאחר דאזיל סומקא כל מאן דחזי לי' סבר דכבר כביא ולא קליא תו, משא"כ בקוץ דאפשר להשמר, ולא דמי ג"כ לצידת נחש דאזלה וחזקת כמ"ש הרשב"א עכ"פ חזינן כל היכי דאיכא למיחוש להיזיקא דרבים שרי' לשי' בה"ג אפי' איסור דאוריי' ובהיזק שאינו מצוי' דאפשר להשמט ממנו עכ"פ שרי' אי' דרבנן ולשי' שאר הפוסקי' עכ"פ אי' דרבנן שרי' במקום חשש היזיקא דרבים אפי' במקום דאפשר להשמט ממנו, וכל היכי דשרי' שבות הנעשה ע"י ישראל מכ"ש דמותר אמירה לעכו"ם עי' עירובין דף ק"ב דמחלק הגמ' שאני שבות דאית בי' מעשה וכו' ולפי"ז בנ"ד דיש לחוש פן ח"וש לכשיגדל וירבה כחותיו ינגח יחדיו איש ואשה נער וזקן נראה דיש להתיר עכ"פ לומר לגוי להטיל בו מום כיון דלשי' הבה"ג כל היכי דהולך ומזיק אפי' איסור דאוריי' שרי ולשי' רש"י עכ"פ שבות דרבנן:

העולה מכל הנ"ל כיון דהעלינו בס"ד דאין לבכור הזה אלא דין ספק בכור ולדעתי אפשר לומר דבספק מותר להטיל בו מום בעצמו וגם אפשר דאי' אמירה לעכו"ם גבי בכור מותר במקום דשכיח פסידא והיזיקא ואפשר ג"כ לומר דהטלת מום ע"י תינוק גוי מותר

וגם יש לצדד לסניף בעלמא פלוגתת האחרונים בתשו' חות יאיר אי מותר לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות איזה דבר האסור [ואם כי דבריהם אין נוחין לי שנעלם מהם תשו' תה"ד סי' קס"ט שהבאתי לעיל דמיירי שאמר הישראל לגויה שתצוה לבתה] מ"מ בצירוף הנ"ל יש להתיר לצוות לגוי לומר לבנו התינוק לצרום אוזן הבכור כ"נ לענ"ד להלכה ולא למעשה עד אשר יסכימו עמי איזה מופלגי לומדי עירי חכמי העיר ואציליה וה' יראינו בתורתו נפלאות, ויצילנו משגיאות:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קמז

פאקש, י"ב למב"י תרי"ח לפ"ק:

אך טוב וחסד ירדופו את כבוד י"נ הרב מו"ה יוסף נ"י:

ע"ד שאלת מעכ"ת בבכור שהומם במום עובר דגם בזמן הבית אין אסור מה"ת לשום בו מום קבוע כמ"ש הרא"ש וראייתו מאחוזת דם, ובזה"ז דגם בתמים לרוב הפוסקים אינו אלא דרבנן אי מותר ע"י אמירה לגוי דהוי ג' דרבנן, הנה בתרי דרבנן אין כאן מקום ספק דאסור דאפי' לדעת הסוברים דבשארי איסורי' מותר אמי' לגוי לגמרי מודים בבכור דאפי' בתרי דרבנן אסור כמ"ש הרא"ש ב"מ פ' הפועלים בשם הראב"ד דמשום חומרת קדשים החמירו, ולדעתי משום דבקדשים אפי' גרמא אסור וכיון דנכרי אדעת הישראל ועפ"י ציוויו עושה הוי הישראל הגורם ובזמן המקדש הי' מה"ת אסור דלא גרע מכלב דאין לומר דאדם שאני דאדעתי' דנפשי' קאעבד כיון דבגוי ליכא דברי הרב וכו' דברי מי שומעין הוי כעושה רק ע"פי ציוויו דישראל ואין כאן אלא חד דרבנן, וא"כ לפימ"ש הב"ח באו"ח סי' תקנ"א בענין אמי' לגוי לנחור דלדעת רש"י דאסור לגרום טריפות בידים אסור ומוכח דס"ל דאף בשארי איסורים אסרו שבות דשבות שלא במקום מצוה והכא כיון דהאמי' היא גרמא דאסורה מה"ת לא הוי ג"כ רק שבות דשבות דאסור, אבל הפמ"ג לאו"ח בפתיחה להל' יו"ט פ"ב נסתפק מאד אי לאסור בשארי איסורים שבות דשבות גם אנוכי חזון הרביתי בתשובה אחת בענין זה להוכיח דגם בשבת אינו אסור לומר לגוי לעשות מלאכת שבות כ"א כשמצווה לו בשבת, אבל בע"ש אינו אסור אלא באי' תורה וטעמא, דבשבת עצמו מלבד השבות איכא מצד ממצוא חפצך ודבר דבר, ודיבור אסור בכל מה שא"א לו לעשותו בעצמו, אבל מע"ש דאין כאן אלא שבות דמחזי כשליח אף דמדינא אין שליחות לנכרי, ובמלאכת שבות הוי תרתי דרבנן, ולכן גם במקום מצוה דאין כאן משום ממצוא חפצך דהא בחפצי שמים מותר לדבר ואינו אלא שבות דמחזי

כשלוחא שרי אמי' לגוי במלאכת שבות, ובשארי איסורים בכל מקום שרי לומר לגוי לעשות דבר דאינו אלא מדרבנן כן העליתי מכבר, והן מצאנו בבכור במעשה דקסדור דאסרו אמי' לגוי בב' דרבנן וע"כ משום חומרת הקדשים כמ"ש הראב"ד ומה לי ב' דרבנן מה לי ג' דרבנן, ואפשר ג"כ להוכיח ממעשה דקסדור עצמו לאסור גם בג' דרבנן, דהתם לא צווה הישראל והגוי מעצמו עשה כן לטובת הישראל והיא גופא משום גזי' דשמא יאמר לגוי לעשותו כשי' התוס' ר"פ א"צ גבי גוי שעשה מלאכה בשביל הישראל ובז"הז הוי ג' דרבנן, לכן אין דעתי מסכנות להתיר אם הוא מום עובר:

ובעיקר הדבר אם הוא מום עובר או מום קבוע לא אוכל לדון כי לא הבנתי ציורו, ולדעתי רק העור שע"ג גובה האוזן הוא מום עובר וכן כל החתיכה שבתחתית האוזן אבל הקשה שבגובה האוזן הוא התנוך שבמקרא ואם הוא ספק אם המום קבוע או עובר כבר האריכו האחרונים בתשובותיהם דיש להתיר לומר לגוי קטן לעשות בו מום, ובל"ז כפי מה שהבנתי ממכתב מעכ"ת שנמכר לנכרי רק לא נמכר כראוי, דעכ"פ ספק יד גוי באמצע, דאי דחסר א' מהקנינים או כסף או משיכה תלי' בפלוגתא, ואי דהקנה את הוולד ולא האם גופא יש לצדד עפ"י דברי הת"הד דנעשה כמי שאמר פרה לעוברה ועכ"פ מידי ספיקא לא נפקא והוי ס"ס, ס' אי בכור של ישראל הוא, וס' אי הומם, וס' א' מתיר יותר מחבירו אי מחויב ליתנו לכהן, והנני מוכרח לקצר:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קמח

ע"ד פנוי' שזנתה ונתעברה גם נפטר רחמה בבן זכר ואומרת מפלונית ישראל נתעברתי והוא מודה מהו דין ילד הבכור הלזה לענין פדיונו:

הנה אם הבועל טוען שמא גם לאחרים נבעלה אין לחייבו בפדיונו אף דהיא טוענת בריא לפמ"שכ הח"מ והב"ש ססי' ע"א בשם הריב"ש דב"וש לאו ברי עדיף להוציא ממון, וגם אין הב"ד מחוייבים לפדותו דכיון דאין מאמינים לה שזה בועלה אמרי' דלמא מכהן או לוי נתעברה אף אם הישראלים רובים ננהו כמ"ש הצ"צ סי' קכ"ה, אמנם התשב"ץ חולק על הריב"ש דאף בטוען שמא מחויב כיון דרוב פוסקים כהרא"ש דל"ח לדלמא אפקרה גם לאחריני ואפי' להרמב"ם דחייש לענין איסור מכ"מ לענין ממון הקל מודה, והנה בסו' ד' גבי ארוס וארוסתו דכ' הרמב"ם דבמודה הוי בני ליורשו, י"ל דשאני התם דאיכא חז' כשרות דלא חשידי בנות ישראל לזנות תחת בעליהן וחז' היתר לבעלה דמסייעת לב"וש, אמנם שם בסעיף כ"ו איתא גם בפנוי דאין אנו מחזיקים אותו כבנו ליורשו אם אינו

מודה, וודאי לשי' הב"י מודה דהתם היינו שיודע שהוא בנו משא"כ לשי' הח"מ סקכ"ו דבמודה שבא עלי' סגי לענין ירושה ולא אמרי' דב"וש לאו ברי עדיף להוציא מיתומי' המוחזקים והוא ראי לשי' התשב"ץ, וא"כ גם בנד"ז הי' מחויב לפדותו, ועדיין צל"ע דלא לסתור דברי הח"מ מסי' ד' לסי' ע"א אהדדי:

אמנם אם הבועל הלזה רוצה לפדותו אין אני יודע איזה מקום לפקפק, הלא לשי' הרא"ש ורוב הפוסקי' הוא אבי הבן לכל דבר וגם להרמב"ם לשי' התשב"ץ מודה לענין ממון הקל, וגם לשי' הריב"ש דספיקא הוא אומר אני דהכהן שנפדה ממנו ינוון עצמו לזכות בממון הלזה עבור התינוק מהנותן אם אינו אביו דזכין לקטן ואח"כ פודאו הנותן הלזה בממונו דתינוק בשליחות הב"ד וכמ"ש הנק"הכ סי' ש"ה דלדעתי לענין זה דבריו ברורים דליכא למיחש למידי לא מיבעי' לשי' הראשונים דזוכין לקטן מדאוריי', אלא אפי' למאן דגרסי' זכי' מדרבנן אית להו, מכ"מ הלא גם המקדש אשה במע"ש דאינו קונה המלוה אלא מדרבן לכמה שי' מהראשונים קידושי' תורה, ולא עוד אלא אף לאותן הסובר' שם דאינה מקודשת אלא מדרבנן נלע"ד דהיינו דוקא היכי דהיא לא קנתה מדאוריי' אבל אם הבעל קנה דבר מדרבנן וקידש בו אשה כ"ע מודו דמקודשת מדאוריי' כיון דקנה הדבר מדרבנן א"כ נתייאש המקנה לו את הדבר ומתקדשת ביאוש ושינו רשות, וא"כ הה"נ אם לא הי' הכהן קנה הדבר רק מדרבנן הי' תלי' בפלוגת' שהבאתי משא"כ אם התינוק זכה מדרבנן, ועוד אני אומר כיון דפדאו האיש הלזה בחזקת שהוא בנו, ואנחנו מסתפקים דלמא אין זה אבי התינוק וגם בממון שזכה עבורו הכהן הלזה לא זכה מדאוריי' וא"כ עדן לא יצא התינוק מידי חיוב פדיונו, הלא האשה היא אמו עומדת וצווחת שהוא הפודה הוא אבי התינוק ונפטר כבר עפ"י דיבורה ועדותו, ולמה לא נאמין לה לפוטרו דהא ממון שא"ל תובעין הוא, ולענין החיוב המוטל על כמפי' לכשיגדל הלא ע"א נאמן במקום דלא אתחזק נגדו:

ובלאו עדותה נמי כיון דגם להרמב"ם ספיקא הוא אם הפודה אביו הי' א"כ פטור לכשיגדל דאומר לכהן אייתי ראי' דלא נפדותי ע"י אבי כאשר מבואר סי' ש"ה סעיף י"ג דמי שהוא ס' אם חייב בפדיון פטור דהמע"ה אף דהרמ"א שם באותו סעיף כ' גבי פלוגתא דרבוותא דיש להחמיר ולחזור ולפדותו היינו שם דהמעות הראשונים יוחזרו לו ואי' כאן הפסד ממין משא"כ בזה כיון דאם נחייבנו לחזור ולפדות עצמו יפסיד מכיסו דהכהן שנפדה ממנו כעת א"צ להחזיר דיאמר אייתי ראי' דלאו אביו הי' הפודה וכעין זה כ' דהכ"הג בענין המפלת דתות בהמה יעי"ש:

תשובה קמט

לי"נ הרב מו"ה משה הערנפעלד נ"י האבדק"ק סילאש יע"א:

ע"ד שאלתו שהפרישו מעיסה שאור קודם שהורמה חלתה ממנה כאשר מנהגן עפ"י הדין, ונתנו משאור זה לתוך הקדירה להחמיץ המים שכבושין בתוכן גורקען מה דינם של הגורקען, ואם יש להם תקנה להפריש על השאור מעיסה אחרת? **תשובה** הנה אין ספק שהגורקען אסורים וגם הקדיר' שנכבשו בתוכו צריך הכשר, אפי' אם הי' ס' במים והגורקען נגד השאור, כי כל המחמץ אפי' באלף לא בטיל, אבל השאלה אם יכול להפריש על השאור ממק"א, לדעתי תליא בזה אם יש תוך הקדירה ס' נגד השאור, אז א"א להפריש ממק"א, ואי אין בהם ס' לדידן דקיי"ל טע"כ דאוריית' יכול לתקנם ע"י הפרשה ממק"א דהנה הב"י בסי' שכ"ד הביא בשם מ"כ בפשטידא שיש בה בשר ושכח ולא הפריש חלה, דאין זה כמפריש מן החיוב על הפטור דאוריי' דטע"כ נמי דאורייתא, ולא דמי לההיא דמנחות ופרוסה כדתניא בתוספתא דמביא קמח ממק"א ומצרפה לה' רבעים עכ"ל, והנה כוונתו מ"ש דל"ד לההיא דמנחות הוא מעשה דרש"ש דנתערב לו טבל בחולין שם ד' ל"א ולפירוש ב' ברש"י שם דבודאי טבל מיירי ואפ"ה לא מצי תפריש עלי' ממק"א כ"א מדמאי או משל גוי, משום דמה"ת גם טבל ברוב והוי כמפריש מן המחוייב מדאוריי' עה"פ מדאו' לכן כ' דלא דמי להתם דהוי תערובות יבש ביבש דמ"הח בטל ברוב משא"כ כאן דטע"כ דאוריי' ואין להקשות למ"ל לטעמ' דטע"כ דאורייתא הלא בלא"ה אין חשש שיפריש מ"הח דאורי' ע"הפ, דהא חלת ח"ל הוא רק מדרבנן, ורש"ש ע"כ סובר דתרומה בז"הז דאורי' דאל"כ ק' בלא"ה למה לא יוכל להפריש מני' ובי' הלא רש"ש בעצמו סובר שם בההיא סוגי' דצובר גרנו לתוכו דיש בילה בדבר יבש, ועכצ"ל דדוקא בדרבנן ס"ל יש בילה ולא בדאורייתא ומעשה דידי' בטבל המחויב מדאורייתא, משא"כ הכא דחלת חו"ל לכ"ע דרבנן, וצ"ל דס"ל להאי מ"כ כאידך מ"כ דהביא הב"י בסס"י ש"ל דאפי' מחד דרבנן לתרי דרבנן אין יכול להפריש ומביא ראי' מהך מעש' דרש"ש דאפי' מדרבנן על דרבנן היכי דא' דמי למחויב טפי אין להפריש ממנו על דקיל ממנו, וא"כ ה"נ כיון דטבל וו מלבד מה שאינו מה"ת בח"ל ג"כ נתערב ונתבטל מה"ת הו"ל תרי דרבנן וא"א להפריש עליו מחד דרבנן, וכדברי מ"כ זה כ' ג"כ בתוס' מנחות שם שא"א להפריש מעציץ שאינו נקוב משום דאין מדמין מלתא דרבנן להדדי ואפשר דעציץ חמירא להו, ואפשר דאף דהרא"ש בפי' לנדרים דף נ"ח דנראה דחולק בזה אתוס' דכתב דהא דטבל הוי דשיל"מ משום דאפשר להפריש עליו מעציץ שאינו נקוב, מכ"מ מודה דמחד דרבנן על הרי דרבנן א"י להפריש מדכ' שם בסוף דף נ"ז ע"ב גבי ליטרא

בצלים שתקנה וזרעה דלחומר' מתעשרות לפי כולה דאף דמ"הת גידולין אין מבטלין את העיקר אבל רבנן החמירו וגם התוספות הוי כטבל שנתערב בחולין ומעשר עליו מלקות מגוים או מעציץ שאינו נקוב עכ"ד אף דמעשר ירק דרבנן ואפ"ה אינו יכול להפריש עליו מבצלי' שלא נתערבו:

אמנם לכאורה מלשון ראשון שברש"י שם במנחות דמעש' דרש"ש בטבל של דמאי שנתערב מיירי, וא"כ איך אמר שיפריש ממה שלוקח מן השוק הא מפריש מדמאי שלא נתערב על דמאי שנתערב ובטל מיהת והוי מחד דרבנן על תרי דרבנן, ואין לומר דלפי' קמא כיון דמוקי בדמאי ולא בוודאי ע"כ דס"ל דטבל מ"הת לא בטיל, דז"א דאף אי הי' מקום לומר דהא דאמרי' בע"ז דף ע"ג בטעמא דטבל לא בטיל משום דכהיתירו כך איסורו דהוא סברה דאורי' מכ"מ הא מעשה זו ע"כ דמיירי בטבל שכבר נתרמה ממנו ת"ג ולא הוי אלא טבול לתרומת מעשר כמ"ש הר"ש בפ"ג דחלה, ובטבול לתרומת מעשר א"א לומר כהיתירו כך איסורו כמ"שכ תוס' שם בע"ז והא דלא בטל הוא משום דהוי דשיל"מ וזה וודאי דאינו אלא דרבנן, אלא נראה דסברת רש"י כמו דס"ל לתוס' דאין להפריש מדרבנן על דרבנן מדבר שהחמירו בו יותר על דבר שהוא קל ממנו כן ס"ל לרש"י דאין להפריש מדרבנן במה שהקילו בו יותר על דבר שהחמירו בו דהוי כמ"הפ ע"הח, ולכן אין להפריש מדמאי דמותר לעניים ולאכסנאים על טבל שנתערב שהחמירו בו דלא לבטל אפי' לעני שאין לו מה יאכל ולכן מוקי בדמאי שנתערב, מכ"מ קשה אפכא דא"כ מפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן דהוי כמפריש מ"הח ע"הפ, אמנ' הפירוש הלזה שברש"י בלא"ה תמוה דהא בכמה משניו' בדמאי שנינן דאין להפריש מדמאי על דמאי, ועוד יש לי להקשות אמ"שכ הפ"ת בליקוטים ע"ל הא"ח סימן קפ"ד דמי שספ' לי אי בירך ר"החז דחייב לברך דמכ"ת אינו מוציא אחרים שבוודאי לא ברכו מטעם דספק דאוריית' אינו לחומרא אלא מדבריהם ולא אתי דרבנן ומפיק למחויב מדאו' עכ"ד משמע הא לשיטת הפוסקי' דס"ד מ"הת לחומרא שפיר מצי מפיק את הוודאי, וכיון דדעת רש"י דס"ד מ"הת לחומרא וכמו שהוכיח הרב זה בעצמו בדיני ס"ס שלו מכמה מקומות ברש"י, ואיך כ' כאן לל"ק דאי אין רוב ע"ה מעשרין אין יכול להפריש מן הדמאי אפי' על דמאי שג"כ אינו אלא ספק דחיישי' דמעשר על שאינו מעושר הא לדעת הפ"ח הנ"ל הי' יכול להפריש מדמאי אפי' על וודאי, אמנם קושי' זו יש ליישב דאפי' אי אין רוב ע"ה מעשרין מכ"מ ניחא דא"י להפריש מדמאי על טבל וודאי, די"ל דאף אי אין רוב ע"ה מעשרין מכ"מ מ"הת פטור משום דאיכא ס"ס, דאפשר דחיטיו של הע"ה לא נתחייבו כלל במעשר דלא הכניסן אלא דרך גגין או שהכניסן במוץ שלה וכדאית' בפסחים ד' ט'

ע"א דבכה"ג אתי ספק אי עישרן ומוציא מידי ספק טבל, ועי' תוס' בכורות דף כ' ע"א ד"ה ואיב"א, ולכן אינו יכול להפרישן על המחויב בוודאי מה"ת, אבל זה קש' על הפ"ת דלפי דבריו דכיון דס"ד מה"ת לקולא לכן אינו מוציא להמחוייב בוודאי מ"הת, ומשמע אבל למי שאינו מחוייב רק מדרבנן כגון למי שלא אכל כדי שביעה שפיר יכול להוציא ולא חיישי' דלמא כבר בירך הוא ופטור לגמרי ואיך יוציא את המחויב בוודאי כיון דהוא מכח ספיקו עכ"פ נתחייב מדרבנן א"כ אף רוב ע"ה אינן מעשרין מכ"מ כיון דמחויבין רק מדרבנן למה לא יוכלו להפריש מהן על המחויב מדרבנן אחר [ומהני משניות דאין מפרישין מדמאי על דמאי אין להקשות כן על הפ"ח די"ל דאף הפ"ח לא קאמר אלא בספק השקול דספיקו לחומרא מדינא, אבל לא בדמאי שרובן מעושר' המה בזה יותר יש לחוש דאחד מהן מן הרוב דמעושרין הן הנהו אבל מהא קשה,] ונראה לע"ד ליישב כל זה דהנה מתוס' יבמות דף פ"ט ע"ב מבואר דהמפריש מ"הח מ"הת על המחויב מדרבנן כגון מעציץ נקוב על שאינו נקוב דשפיר מתוקן המחוייב מדרבנן וא"צ להפריש עלי' עוד הפעם, אלא שצריך לתקן הגריוא שתרם יעי"ש וה"הד אם הפריש, מחד דרבנן על תרי דרבנן דנתקנו שפיר התרי דרבנן, וכל החשש אינו אלא על מה שהפריש דהוי כמרבה במעשרות דמעשרותיו מקולקלין, כן נמי אי יפריש מעיסה הטבולה לחלה בח"ל על טבולה לחלה שנתערב, ואף דמפריש על העיסה עצמה, יהי' החלק שהי' כוונתו על מה שנתערב כטבל וכל החלה שהפריש מקולקלת שנתערב בתוכה טבל, והנה במפריש מדמאי על דמאי עיקר החשש דלמא הפריש מ"הפ ע"הח, דלצד אפכא ליכא למיחש דלמא הפריש מ"הח ע"הפ דא"כ כל החשש רק על התרומה שתרם, ובהדי' שנינו במשנ' י"א פ"ה דדמאי גבי התורם מדמאי על הדמאי דצריך לחזור ולתרום וכ' הרע"ב דא"צ לתקן התרומה כיון דספק הוא ורוב ע"ה מעשרין עכ"ל אלמא על מה דניתן לכהן לאכול בקדושת תרומ' לא חשו חז"ל כלל לחששא דדמאי למאן דסובר רוב ע"ה מעשרין, דבחלק שנתפס בקדושת תרומה שפיר סמכו על הרוב ואפשר הטעם כיון דעכ"פ מספק צריך לנהוג בו תורת תרומה דלמא שניהם היו מן שאינן מעשרין הן, ואי יפריש גם מהתרומה שתרם יסבור דהדרי השיריים ממנו למעשר ויאכילנו לזרים וכמ"שכ תוס' ביבמות שם ד"ה ממק"א דלא יוכל להפריש מניה וביה מה"ט וכאן ולא יוכל להפריש ממק"א דהדר הוי מדמאי על דמאי] ולכן במפריש מדמאי על דמאי שנתערב ונתבטל מ"הת אין כאן חשש כלל, דאי משום דמפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן הלא התרי דרבנן מתוקן שפיר ואי משום קלקול התרומה שהפריש הלא בחלק הנתרם אין שום חשש דמאי כלל, וכ"ז אי רוב ע"ה מעשרין ואז הדין דא"צ לחזור ולפרוש על התרומה שנתרמה כמ"ב הרע"ב

אבל למאן דסובר דאין רוב ע"ה מעשרין אף דמכ"ת אין דמאי אלא מדרבנן מכ"מ כמו שחשו על הנפרש עלי' כן נמי חשו על התרומה שתרם דלמא הי' מ"הח ע"הפ והוי עדיין טבל וכמו שמשמע מלשון הרע"ב לכן אין יכול להפריש מדמאי שלא נתערב עלי' כיון דהוי מחד דרבנן על תרי דרבנן דהוי כמפריש מ"הח ע"הפ ולא נתקנה התרומה, ול"ד לדינא דפ"ח דס' בירך למ"ד ס"ד מ"הת לקולא שיכול להוציא את מי שלא אכל כדי שביעה דהתם שניהם חד דרבנן ננהו, משא"כ הכא, וא"כ אין ראיה אפי' לפירוש קמא דרש"י שם שיחלוק על דין זה דאין להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן, וכ"כ תוס' מגילה דף י"ט דאין תרי דרבנן מוציא את חד דרבנן, וראיתי בטורי אבן שם שהקשה דא"כ איך יכול להפריש ללשון שני שברש"י מלקוח מע"ה, הא לקוח מע"ה הוי תרי דרבנן חדא דרוב ע"ה מעשרין ועוד דלקוח פטור מה"ת [ור"ל לשיטת ר"ת דלקוח אחר המירוח פטור] ואיך יפריש על שלו שנתערב דאינו אלא חד דרבנן, וכן הקש' לל"ב דשם דא"ל קח מן הנכרי הא מפריש מתרי דרבנן דיש קנין ת"הת ועוד לקוח הוא, על שלו דאינו אלא חד דרבנן מטעם ביטול, ולי הצעיר לק"מ דלשיטת ר"ת י"ל דגם הטבל שנתערב לו ג"כ הי' לקוח מאחר אחר המירוח והוי מת"דר על ת"דר, ואין להקשות דא"כ דטבל דרש"ש לקוח ממורח היו א"כ לשיט' הרמב"ן מובא באס"ז שם דהא דחשו רבנן וגזרו על דמאי ולא סמכו על רוב דמעשרין אף דלקוח בלא"ה פטור מדאוריי' ע"כ מחלק הרמב"ן דדוקא אם המוכר מרחן אדעת למכור ולא נתחייבו ברשות מוכר הוא דפטור הלוקח אבל אם מרחו אדעת לאכול ואח"כ נמלך לחכדן דנתחייבו ברשות מוכר לא פקע חיובו, ולכן בלוקח מע"ה חששו לדלמא מרחו אדעת לאכול בעצמו, וא"כ האיך התירו ר"ט ליקח מן השוק ולעשר הלא הוי מחד דרבנן על שלו דהוי ת"דר דהוי לקוח וגם נתבטל ת"הת די"ל עפי"מ שכתבתי למעל' דבמפריש מת"ד על ת"דר שפיר מתקנו תבואותיו ואין הקלקול אלא בתרומ' שתרם, ובדמאי אין כאן קלקול בתרומ' דבחלק הניתן לכהן לא חשו לחששת דמאי כלל, ויצא לן דאין שום הוכחה מסוגי' זו נגד דעת המ"כ דאין להפריש מח"ד על ת"דר, ומוכח כן מדברי התוס' במנחות וב"מ ובכורו' שכ' שאין להפריש מהדומה יותר לחיוב והוכחתי שכן דעת הרא"ש נדרים, וכן דעת הר"ש בפ"ג דחלה וכאשר יבואר אי"ה להלן:

אבל הד"מ בסי' שכ"ד כ' על דברי המ"כ שבסי' ש"ל דלפי"מ שכ' הטו"ר בעיסה שלא הורמה חלתה בעיסה שהורמה דאין לחוש אלא יעשה כמ"ש הטור דהיינו או להפריש עלי' מתק"א לפי חשבון או מני' ובי' נגד הכל, והשגתו בתרתי דיכול להפריש עלי' ממק"א ולית חשש משום ח"ד על ת"דר דהוי כמפריש ת"הח ע"הפ וגם דיוכל להפריש

מני' ובי' ולית חשש משום דאין בילה, והנה השגה השני, וודאי השגה גמורה ואין להשיב עלה דהמ"כ סבר כיון דקיי"ל אין בילה אלא ביין ושמן, ועיסה בעיסה אף דהוי לח בלח מכ"מ לא נבלל יפה כיין ושמן, והרא"ש והטור כ' דסמכינן בזה דיש בילה בדבר לח, אבל השגתו הראשונה דיפריש עלי' ממק"א, וודאי הרמ"א לטעמי' שפיר השיג דלשיטתיה שפיר מוכח דסובר הטור דלא מחליקינין בין ח"ד לת"דר ולדידן אין כאן השגה, ואפרש שיחתי:

דהנה הב"י בסי' צ"ח על הדין דנשפך ואין ידוע אי הי' כאן ס' דח"בת דלא בעי ס' אלא דרבנן אזלי' לקולא, ובמבא"מ אזלי' לחומר' דטע"כ דאורי' כ' הב"י בשם מ"כ כמה דברים מה הן מחד מין ומה המה מב' דינים והביא בתוך הדברים דשאור ועיס' ב' מיני' המה וכ' הפ"ח שם על זה דשיבוש הוא דמשנה ערוכה בפ"ב דערלה דלמה אמרו כל המחמץ והמתבל והמדמע להחמיר מין במינו כיצד שאור של חטים שנפל תוך עיס' של חיטים, אלמא דשאור ועיסה מ"בא הוא, ודחק עצמו כדי שלא להשוותן לטועה בדבר משנה דר"ל בשאור ועיסה ממינים חלוקים שאור דחיטים ועיסה דשעורים דדכוותי' ב' מיני שאור מ"בח הוא עכ"ד, וכבר קדמו הן בהשגתו הן בפירוש הדחוק הזה היש"ש בפ' ג"הנ סי' ל"ב וכתב עוד פירוש אחר ע"צ דוחק הלזה דשאור והעיסה מב' מינים הם דקמ"ל דלא נימא דכיון דהשאור לתקן העיסה דלהוי משום כן ת"בח כמ"שכ תוס' סוף ביצה ע"כ, ול"נ דהקושי' מעיקרא ליתא דהנה ידוע דעת הש"ך בסי' צ"ח דאף דקיימ"ל כרבא דאזלי' בתר שמא היינו דווקא לר"י דמ"בת לא בטל כלל, וכן לדידן בדברים שהחמירו חז"ל דלא לבטל בס' אם נתערב בתינו כגון דשיל"מ דלא בטל כלל במינו או בדבר שיש בו שיעור גדול מס' אם הוא במינו כגון תרומ' וחלה דבעינין ק"א, וערלה וכלאי' דבעי' מאתיי' הוא דאזלי' בתר שמא, אבל בדברי' דקיל יותר מ"בת ממבא"מ כגון בכל האיסורי' דבטלי' במינם ברוב מ"הת ובא"מ צרי' ס' מה"ת ומטעם שכ' הרשב"א דכיון דלטעם האיסור הוי כאלו ניכר האיסור דטעימתו היא הכרתו א"כ אף אי שוה בשמא כיון דלא שוה בטעמא א"א להתבטל כ"ז שנרגש טעמו ולא כרמ"א שפס' דגם לענין נשפך אזלי' בתר שמא והסכים עם הש"ך גם הפ"ח וכל האחרונים, והנה הר"ן בפ' דע"ז הביא בשם הרמב"ן דהקשה על האי מתני' דערלה דלמה שאור ועיסה הם ת"בת הלא לא שווין לא בטעם ולא בשמן ותי' כיון דאפשר להמתין עד שיעש' כל העיסה שאור לכן מיקרי מ"במ, ונראה דזה הטעם לא שייך ג"כ אלא בדברים דחמירי תערובתייהו במינם כגון לר"י דמ"במ ל"ב או לדידן בדשיל"מ או בדברים ששיעורן למעלה מס' הנזכרים אז י"ל אף דכעת חלוקי' הן בשמן ובטעמם כיון דסופן להעשות חד מינא, וכל דבר נקרא ע"ש סופו, ואפי' לאביי

דאזיל בתר טעמא י"ל כיון דאם ישוו יחד לבסוף יהיו אסורין ואיך נתיר לאכילם כעת ולבסוף יחזרו להיות אסור, משא"כ להקל בהן לענין נשפך ולאמר דיתבטל השאור בתוך העיסה ברוב מטעם זה שסופו שיהי' לבסוף ג"כ שאור, מה בכך הלא כעת חיך אוכל יטעם לו וירגיש טעם השאור והוי כאלו עדיין ניכר האיסור, וא"א להתבטל כעא כ"ז שטעימתו היא הכרתו, ולכן לענין נשפך שפיר כ' המ"כ והאגור דשאור ועיסה ב' מינים הם ואזלי' בספיקן לחומרא משא"כ מתני' דערלה דבתרומה מיירי להצריך במינם ק"א אף אין בו כדי להחמיץ שפיר מיקרי מ"בם והדבר ברור בלי שום פקפוק:

והנה מה שהעתיק הד"מ בשם הטור מעיסה שלא הורמ' בתוך עיסה שהורמה, באמת בטור לא כתב כלל הדין של עיסה בעיסה רק נקט שאור בעיסה, אכן הרמ"א לטעמיה דס' בסי' צ"ח דאזלי' בתר שמא גם לענין נשפך, וא"כ שאור בעיסה דהוי מ"בם אף דנרגש הטעם מכ"מ מ"הת בטל ברוב ולא בעי ס', א"כ אין חילוק בין שאור בעיסה לבין עיסה בעיסה, דגם בשאור בעיסה איך יוכל להפריש ממק"א, הלא מ"הת בטל ברוב, אלא ודאי דה"ט דלא הוי מ"הח ע"הפ משום דחלת ח"ל מדרבנן ואין חילוק בין ח"ד לת"דר, וההיא דרש"ש בטבל דאו' מיירי, ואתי' כמ"ד דתרומה בז"הז דאוריית' אף דהטור בעצמו בסי' של"א פס' דתרומה בז"הז דרבנן, אכן אנן לדידן דס"ל כסברת הש"ך וטו"ז א"צ לדחוק ולהרבות במחלוק' ונאמר דגם הטור סובר בעיס' בעיס' דליכ' טעמ' דא"א להפריש עלי' מעיסה אחרת שלא נתערבה דמחד דרבנן לת"דר הוי כמ"הח ע"הפ, ובשאור בעיסה בדליכ' ס' בעיסה נגד השאור מיירי דאז כיון דהטעם השאו' נרגש בעיסה טע"כ דאורייי' ולא בטל מ"הת לכן שפיר יכול להפריש עלי' מעיסה אחרת:

וזה אשר יעדתי שגם דעת הר"ש כן דאין להפרי' מח"ד על ת"דר שכתב בפ"ג דחלה משנה זי"ן על דין זה דשאור מעיסה שלא הורמה חלתה לתוך עיסה שהורמ' דמפריש עלי' ממק"א לפי חשבון וז"ל דאין זה כמפריש מ"הח ע"הפ דאורי' דאין השאור בטל בעיס' דטע"כ דאו' ובתוספ' קתני דמביא קמח ממק"א ומצרפו לה' רבעים לחייב עליו לפי החשבון עכ"ל ודברי' מבוארי' דהי' ק"ל להר"ש מההיא דמנחות וכמו שהקשה במשנה שאחרי' על זיתי ניקוף וכל הג' תירוצים שכ' שם לא שייך הכא, ואף די"ל דמתני' בחלה בז"הז דקי"ל דהיא רק מדרבנן מיירי מכ"מ ס"ל לר"ש דאין להפריש מחד דרבנן על ת"דר, ולכן מתרץ דשא"ה דמ"הת לא בטל השאור דטע"כ דאו' ור"ל דמיירי שאין ס' בעיסה נגד השאור, דאי ביש ס' בעיסה אף דבלא"ה דטבל אינו בטל במיעוטו בח"בת ולענין זה הוי שאור בעיסה מב"מ וכמש"ל, גם בל"ז אינו בטל דכל המחמץ אינו בטל, מכ"מ גם זה אינו אלא מדרבנן וכמ"ש הפ"ח בסי' צ"ח דהוי כמו מעמיד דבשניהם אינם

מתבטלי' מטע' שפעולתם ניכרת, ובדבר המעמיד כתב בא"וה ובש"ך דאינו אלא מדרבנן [ולא מצינו חולק בזה כ"א מ"שכ המג"א בסי' תמ"ב להוכיח דטור ס"ל דמ"הת לא בטיל וגם שם כ' האחרונים דאין דבריו מוכרחים] אבל בתוספתא ביש ס' נגד השאור וא"כ מ"הת בטל ברוב וא"א להפריש עליה מעיסה המחוייבת בלעדה דהוי כמפריש מ"הח ע"הפ לכן כתב דיעשה עיסה שאין בו ה' רבעים כ"א בצירוף האי שאור שנתערב ויצרפנו ביחד, ואין כאן חשש כלל, דמ"הת דהשאור בטל א"כ אין כאן שיעור המחויבת בחלה, ולחומרא דרבנן דלא נתבטל ויוכל להצטרף לאותו עיס' שפיר מתוקנת בהפרשת חלתה ממנה, וא"כ גם מתוספ' הלזו מוכח דאין מפרישין מחד לרבנן על ת"דר:

אמנם לפי"ז דלפירוש הר"ש במתניתן מדלא קתני תקנתא דתוספ' שלא יהי' שיעור המחייב' בחלה בעיסה שמפריש ממנה בלעדי השאור, ע"כ דליכא ס' נגדה, קשה דיסתרו דברי הר"ש להדדי דבמשנה יו"ד שם בסיף אותו פרק כתב על הא דאיתא שם א"כ למה אמרו הטבל אוסר בכ"ש במינו, דקאי על הא דלעיל דאם י"ל פרנסה ממק"א דא"צ להפריש, אלא לפי חשבון ואם א"ל פרנסה ממק"א דצריך להפריש על הכל מזה שמעינין דטבל איסר בכ"ש, ואי באין ס' נגד השאור האיך מוכח מכאן דאיסר במינו בכ"ש, אבל דברי הר"ש הללו בל"ז תמוהים דמלשונו משמע דעיקר הראי' דטבל איסר בכ"ש, מדצריך להפריש על הכל, וכן מבואר בפי' בדברי הרע"ב, והוא תימא דמשמע אבל אי לא הי' צריך להפריש אלא לפי חשבון לא הוי שמעינין מיני' דאוסר בכ"ש, ואמאי לא אי ביש ס' נגדו מיירי דלית בי' משום טע"כ וגם לא הי' בו כדי להחמיץ מיירי דאל"כ לא שמעי' מני' דאוסר בכ"ש, ואי לאו דהחמירו חמז"ל שלא יתבטל הוי פטור מכל וכל ולא הי' צריך להפריש עלי' כלים כמו במבא"מ [אמנם קושי' זו יש לתרץ ולומר דוודאי הי' התנא יודע דאיכא חילוק בין נתערב במינו לנתערב בא"מ מטעם דטבל הוא דבר שיל"מ ע"כ במינו לא בטל ובא"מ בטל, אמנם כ"ז בי"ל פרנסה ממק"א דא"צ להפריש אלא לפי חשבון הטבל וזה אין מתחשב להפסיד דגם אי לא נתערב הי' צריך להפריש כשיעור זה, אמנם מדמצריך בא"ל פרנסה ממק"א להפריש כנגד כולה שפיר הי' קשה למה לא נתבטל דאם אין המתיר בא אלא ע"י הפסד והוצאה שפיר בטל כמ"ש תוס' ע"ז דע"ג] ועוד ק"ל אם הי' ניחא לר"ש והרע"ב הא דהוא צריך תיקון ולא קשה להו אלא מה דמצריך להפריש נגד כולו אי לאו דא' דטבל אוסר בכ"ש, הלא כל התקנה דמפריש מיניה וביה הוא משום דיש בילה בדבר לח ונאמר דבמה שיפריש יהי' מ"הח לפי חשבון המחוייב שבו ולכן כתב הר"ש במשנה ח' בזיתי ניקוף כיון דאין בילה בדבר יבש דצריך לכותשן ולעשותן לח א"כ ע"כ צריך להפריש כנגד כולו כדי שיעלה בידו כ"כ מן החייב

לפטור את המחוייב גם קשה לשון הרא"ש בהלכ' חלה שכ' בפירוש המשנה ברישא בי"ל פרנסה ממק"א דאין זה כמפריש מ"הח ע"הפ דאין השאור בטל בעיס', ובסיפ' בא"ל פרנסה ממק"א דצריך להפריש אחד תכ"ד מכל העיסה כ' דטבל אוסר בכ"ש ונעשית כולה טבולה לחלה ולמה לא אמר ברישא ג"כ דנעשית כולה טבולה וכבר הרגיש בו הש"ך בסק"כ, והנלע"ד לבאר הכל על נכון, דהנה במנחות במעשה דרש"ש לא היו יכלו להפריש מיני וביה דדלמא יעלה בידו רק הפטור והוי מ"הפ ע"הח, וצריך ליתן טעם למה בחלה יכול להפריש מיני ובי' ולא חשו לדלמא לא יבוא לידו רק המתוקנת כבר, ודאי לשי' הר"ת דטע"כ דאורייתא הכוונה שכל מה שקלט טעם האיסור נעשה כגופו של איסור ונהפך כל ההיתר להעשות איסור ולוקין על כל כזית ממנו שאכל, א"כ כיון דמתני' דחלה מיירי שאין ס' בהעיסה נגד השאור המחוייבת ונעשית מ"הת כל העיס' טבולה לחלה ושפיר יכול להפרי' ממנה אף אי לא יבוא לידו מאומה מן השאור, אבל לשיט' הראב"ד והרשב"א דהיא השיט' הנבחרה והמוסכמת מכל האחרונים דאף אי קלט הטעם אין ההיתר נהפך לאיסור ואין לוקה עד שיהי' בהתערובות זית בכדי א"פ ויאכלנו בשיעור א"פ, או לשי' הר"ח כהן דהרא"ש בסיף הל' חלה אזיל בשיטתי' דאם יהי' בהתערובות זית בכא"פ אז ילקה על כל כזית וכזית אבל אם אין בתערובות כא"פ אז טעמו ולא ממשו מיקרי ואין לוקה, דר"ל דאף דטע"כ דאורי' היינו רק שהאיסו' לא נתבטל דהוי כאלו ניכר האיסור אבל אין כחו חזק להפך ההיתר לאיסור א"כ גם בטבל שנתערב אף אי נאמר דמה שהחמירו חז"ל דטבל איסר בכ"ש הוא אפי' להפך כולה אף המתוקן לטבל ומטעם דכהתירו כך איסורו, דכמו דמשהו מתיר כילו כן נמי משהו אוסר כילי, מכ"מ היינו רק מדרבנן אבל מ"הת דלא בטיל הוא רק מטעם דנרגש הטעם וטע"כ דאורייתא וא"כ מ"הת לא נהפך המתוקנת שבו לטבולה ולמה לא נחוש דיעלה בידו רק מהמתוקנת דאינה חייבת אלא מדרבנן ויפריש מ"הפ דאוריית' על המחוייבת דאוריי' וצ"ל דטעמא הוא דבשלמא במנחות שם דיבש ביבש הוי דחיטים בחיטים נתערבו ואין בילה בדבר יבש, משא"כ שאור בעיסה דלח בלח הוא ויש בילה בדבר לח וכמ"ש הרא"ש בהל' חלה אות וי"ו וז"ל שם, ונראה דיכול להפריש מניה דיש בילה בדבר לח לכ"ע ובשיעור חלה שיפריש א"א שלא יהי' בו משל ישראל וחלה אין לה שיעור מן התורה עכ"ל ודבריו צריכין ביאור כיון דכת' דבלח בלח לכ"ע יש בילה למאי צריך לומר דחלה אין לה שיעור הא בדבר דיש בילה אמרי' אף אי יש לה שיעור מ"הת דברור לן דבמה שהפריש הוי חלק כפי השיעור הצריך לפי חשבון דהא גם במעשר דיש לו שיעור מ"הת מהני בילה ביין ושמן:

אבל כבר כתבתי דהמ"כ דסי' ש"ל חולק בזה אהרא"ש וס"ל דדוקא ביין ושמן סמכי' אבילה דנבלל יפה, וכן מבואר ג"כ בהגהת מיימוני בשם מהר"ם, אבל הרא"ש נ"ל דסובר דיש בזה ג' חילוקים ביבש ביבש דלא סמכי' אבילה וחיישי' שיבוא לידו רק מן הפטור, וביין ושמן דנבללו יפה בודאי יבוא לידו כדי שיעור המצטרך, אבל בלח בלח בדבר שאין נבלל יפה כיין ושמן, עכ"פ בודאי יבוא לידו מעט מכל חלק שבלול בתערובות, אבל זה אין ברור לנו שיבוא לידינו כשיעור המצטרך ולכן לענין טבל למעשר נקט במתני' דחלה משנה ט' זיתי ניקוף וענבי עוללות, ושביק מה דאיירי בי' עד השתא ולא נקט דגן של לקט שכחה ופיאה דנתערבו בתוך דגן של בע"הב, דכמו בזיתים וענבים הפטורים דיכול להפריש מיני' ובי' לאחר שידרכם ויוציא מהן יין ושמן, כן נמי בדגן יכול להפריש ממנו לאחר שיטחנם ויהי' קמח בקמח, וכן במנחות במעשה דרש"ש אמאי לא אמר ר"ט שיטחן הכל אע"כ דאף לאחר הטחינה דיהי' לח בלח מכ"ת כיון דאינו נבלל יפה כיין ושמן לא אמרי' בי' יש בילה בדבר שצרי' שיעור מ"הת ואפשר דלא יעלה בידו כפי המצטרך לשיעורו ורק לענין חלה דל"ב שיעור מ"הת סמכי' אבילה דע"ז אנו סומכי' דעכ"פ יעלה בידו תמ"הח מעט לפטור חיובו מ"הת, ואף דרבנן הצריכו שיעור ולא נפק עדיין חיובו מדרבנן, מכ"מ הרי רבנן החמירו דגם כל החולין שנתערב בו הטבל יהפך לאיסור ונעשה כל העיסה טבולה לחלה, וא"כ יצא ממ"נ, דמה"ת דלא נעשית כולו טבל הלא יצא במה שעלה בידו מ"הת ומדרבנן אין כאן פטור כלל, לכן אין שום חשש שיפריש מ"הפ ע"הח, ובזה מתורץ היטב דברי הרא"ש, שפירש על הרישא דמפריש עלי' ממק"א דאין זה כמפריש מ"הח ע"הפ משום דאין השאור בטל בעיסה, ור"ל משום דטע"כ דאוריית' ולא נתבטל השאור ת"הת ועדיין מוטל עלי' חיובא דאוריי' ויכול להפריש עלי' מהמחויב ת"הת, ולא קאמר שנעשי' כולה טבולה לחלה, דזהו רק מדרבנן מטעם דכהתירו כך איסורו, אבל מ"הת אף דטע"כ דאוריית' מכ"מ כיון דלית בי' כזית בכא"פ אין ההיתר נהפך לאיסור, אבל בסיפא דמפריש תמנה מניה וביה, לא סגי במה דאין השאור מחויב מ"הת מטעם טע"כ, דאכתי ניחוש במה שמפריש לא יעלה בידו כ"כ שהשאור מחויב ורבנן הלא הצריכו שיעור, לכן כ' דמדרבנן נעשית כולה טבולה ואין כאן פטור כלל, ומיושבים דברי הרא"ש, ובזה יתיישבו ג"כ דברי הר"ש והרע"ב הנ"ל דלמה אמרו הטבל אוסר בכ"ש כ' דהוא מדאמרי' באין לו פרנסה ממק"א דכל העיסה נאסרה ומוציא על הכל, דוודאי מרישא בי"ל פרנסה ממק"א דצריך להפריש עלי' לא מוכח דאוסרת בכ"ש דהתם הטעם כיון דאין ס' בעיסה נגד השאור והוי טע"כ דאורי' אבל מסיפא מוכח דכל העיסה נעשי' טבולה לחלה, דאל"כ איך יפריש מינה הלא השאור

מחוייבת מדאורי' ודלמא לא יעלה בידו א' ממ"ח מחלק השאור דאף דיש בילה בדבר לח מכ"מ לא ברור לן שכפי שיעור המצטרך יבא לידו וכנ"ל וע"כ כיון דמ"הת נתפטר בכ"ש, ומדרבנן אין כאן פטור כלל דנעשית כולה טבולה לחלה, ולמה לא אמרו כן באינו מינו [ולא קשה תו מה דהקשיתי וכי לא ידע לחלק שבכל דשיל"מ איכא חילוק בין מב"מ ובין מבא"מ, די"ל דהא דדשיל"מ אפי' באלף לא בטיל היינו רק שאין האיסור נתבטל אבל לא שיתהפך ההיתר לאיסור, והכא מוכח דגם העיסה המתוקנת כבר נהפכה ונעשית טבול' לחלה דאל"כ א"א להפריש ממנה לפטור השאור דלא נתבטל מ"הת] וקאמר דזהו רק במינה מטעם דכהתירו כך איסורו ג"כ לא שייך אלא במינו, כן נ"ל נכון, ליישב הכל: **וזהו** דעת הש"ך סקי"ח דכ' לענין להפריש מיני' ובי' דה"ה בעיסה דס"ל דאף דמטעם דשיל"מ לא אמרי' רק דמבטיל לא בטיל אבל לא שיהפך ההיתר לאיסור, וכמו שמבואר בנק"הכ סי' צ"ב דבדשיל"מ האוסר במשהו לא אמרי' חתיכה עצמה נ"נ יעיי"ש מכ"מ מטעם כהיתירו כך איסורו מהפך ההיתר לאיסור דכמו שהיתירו היינו הפרשת' הי' מהפך האסור להיתר כך איסורו, אבל הפרישה שהביא, אין מובן ללשונו, ובנקה"כ טרח הש"ך להמציא מקום לדבריו וכ' דא"כ לשונו מגומגם, ולדעתי העני' אפשר לכיון בדבריו שכ' "אבל עיסה כל שאין לה שיעור חלה אינה טובלת" דאין כוונתו שהופרשה מעיסה קטנה שלא הי' בה שיעור להתחייב בחלה כמו שהבין הנק"הכ, כ"א כוונתו דאם מפריש מיני' ובי' כיון דאין בילה אלא ביין ושמן דנבלל יפה ובמה שמפריש יש בו כפי שיעור המחויב שבו, אבל עיסה בעיסה אף דידוע שיש בו גם מעט מחלק המחוי' אבל לא כשיעור חלה, לכן לא מהני מה שמפריש מיני' ובי', ומשום שאינו טובלת, כוונת דבריו דלא ס"ל מה שכתבתי בדעת הש"ך דמטעם כהיתירו כך איסורו נהפך ההיתר לאיסור ונעשית כל העיסה טבולה לחלה, רק בשאור בעיסה דמיירי לפי' הר"ש והרא"ש דאין ס' בעיסה ויש בה טע"כ דאף דמדאוריי' אין ההיפך נהפך לאיסור כשי' הראב"ד והרשב"א דאין לוקין על כל כזית ממנה, ממ"נ מדרבנן נעשה כולה טבולה לחלה דהא קיי"ל חענ"נ גם בשאר איסורין [והא דאמרי' בתמורה דף י"ב דאין המחמץ מחמץ אלא לפי חשבון היינו משום דיש ס' בעיסה נגד האיסור המחמצו, וכל שאוסר ביותר מס' אינו מהפך כולו לנבילה, וכן צ"ל ע"כ למ"ש תוס' חולין דף ק' דאין להביא ראי' לר"א דלא אמרי' חענ"נ בשאר איסורין ממתני' דתמורה שם דאין המדמע מדמע אלא לפי חשבון דשם ביבש ביבש מיירי וק' אכתי מסיפא דאין המחמץ מחמץ וע"כ כמו שכתבתי] לכן טובלת כולה ושפיר יכול להפריש ממנה כיון דמה"ת לא בעי' שיעור לחלה והרי הופרש עכ"פ מקצת מן המחויב ולרבנן דהצריכו שיעור הרי נעשית כולה טבולה והוי שיעור,

משא"כ עיסה בעיסה דאין טעם אף דמכ"מ אוסרת אבל אינה מהפכת ההיתר לאיסור וזה כוונתו, "שאינה טובלת" דר"ל דאין כולה נעשית טבל כן נלענ"ד בכוונתו:

וכיון שהחלותי לבאר דברי המ"כ שבסי' שכ"ד במש"כ דל"ד להה"א דמנחות ופרוסה" וההיא דמנחות בארתי דכוונתו למעשה דרש"ש אבל במש"כ דל"ד לפרוסה דבריו סתומים באלף עזקין, ובעזרת הית' אבוא גם בזה לתכלית כוונתו, ומתחלה אקדים דלדעתי כוונתו למשנה ה' פ"ה דדמאי "העני שנתנו לו פרוסות פת דמעשר מכל אחד, דמשם הוכיח דאין יכול להפריש מטבל דרבנן על טבל דרבנן שנתערב דהוי מחד דרבנן על תרי דרבנן, ונראה דהנה כתבתי לעיל דלפירוש הראשון ברש"י מנחות ע"כ אף דאין מפריש מדמאי על דמאי מכ"מ על דמאי שנתערב יכול להפריש למ"ד דרוב ע"ה מעשרן הן, דאין לחוש דמפריש מן הפטור על המחויב מדאורייי', כיון דמה"ת בטל ברוב ואין התערובו' מחויב כלל מה"ת, וגם אין לחוש דמפריש מ"החּ ע"הפ, והוי המעשר מקולקל כיון דלא גזרו כלל גזירת דמאי על מה שנתרם, ולפי"ז צ"ל דמתני' דפרוסה שהבאתי דכל העיר או רובן ע"ה, דאי ברוב העיר חבירים א"כ מה שנתנו לו ע"ה נתבטל ברוב מה"ת והוי יכול להפריש עליהן תפת של ע"ה, כן מוכרח לפי' הא' שברש"י אמנם לפי פי' האחרון אין אנו מוכרחים לכך, ויש לומר כיון דמתני' סתמא קתני אפי' בעיר שרוב יושבי' חבירים מיירי ומכ"מ אין יכול להפריש עליהן מדמאי אחר, ואף דאין כאן חשש דיפריש מ"הפ ע"החּ וכמש"ל, מכ"מ חיישי' שיפריש מ"החּ עה"פ, ואף דהבאתי ממשנה דדמאי דאין חוששין כלל לתקנת דמאי בתרומה שהפריש על דמאי אחר ולא הצריכו לתקן מה שהפריש, נ"ל עפי"מ דיש ליתן טעם אמאי לא חשו דלמא מ"החּ ע"הפ הפריש ונשארה התרומה בטבלה, דהנה הרא"ם בביאורו לסמ"ג הל' מגילה והובא בפ"ח בדיני ס"ס הקשה אהא דטומטם אפי' מינו אינו מוציא, והא ס"ס הוא דלמא המוציא זכר הוא, ואת"ל נקיבה דלמא גם היוצא נקבה, ותי' דס"ס בתרי גופי לא אמרי' עכ"ד, והש"ך בדיני ס"ס כ' דהא דלא מהני ס"ס בתרי גופי דוקא אם ספק הראשון הוא אסור מה"ת, וצ"ל דמגילה דדברי קבלה כדאורייי' משווינן לה וכ"כ בפמ"ג שם, וקשה לפי"ז אמאי אין תורמין מדמאי על דמאי הלא ס"ס הוא דלמא תבואתו שהפריש עליו מתוקנת היתה, ואת"ל דע"ה שלקח ממנו לא עשרו, דלמא גם אותו תבואה שהפריש עלי' אינה מעושרת היתה, וכאן ל"ש תי' הרא"ם דהא ספק הא' לא הי' אסור מה"ת כיון דרוב ע"ה מעשרין הן, ונ"ל דכאו בלא"ה ל"ק, דשני הספיקות משם א' הן, כיון דשניהם חורין להתיר התבואה משום דנתקנה ונעשה חולי נפקותות בין זכר לנקיבה, כן נ"ל ולכן צריך לחזור ולתרום לתקן פירותיו, אבל מה שתרם יש להתיר לכהן מטעם ס"ס, ספק א' דלמא חולין מתוקנין

הן ומותרים גם לזרים, ואת"ל דע"ה התוכרה לא תקנה דלמא גם הדמאי שהופרש עליו היו טבל גמור והנה הוא תרומה ומותר לכהנים, וס' א' מתיר יותר מחבירו וזה נ"ל עצה עמוקה, וכ"ז אם מפריש הדמאי על דמאי שלא נתערב, אבל אם נתערב ברוב חולין מתוקנין הדמאי שהופרש עליו, א"א להתיר לכהן התרומה מכח ס"ס הנ"ל דהא אם לא נתקנה לא מהני הפרשתה על התערובות שנתבטלה מה"ת והוי ח"חח ע"הפ:

ולכן יש לומר דסובר המ"כ דכיון דמתני' סתמא קתני משמע אפי' רוב העיר שעני הזה החזיר על פתחיהן חבירים היו ג"כ צריך מכל או"א ולא חצי מפריש מדמאי שלוקח מע"ה ידוע עליהן וע"כ דאין יכול להפריש מדמאי בעין דהוי חד דרבנן על דמאי שנתבטל ברוב מה"ת דהוי תרי דרבנן, ונ"ל לומר עוד עפימ"שכ הרע"ב במכשירין פ"ב משנה יו"ד דמוציא פירות בדרך דאם רוב מכניסין לבתיהם לאכול מהן דפטור לפי שרגילין לעשרן והוי בחזקת מעושר והקשה התוי"ט במה יצא מכלל דמאי, והניח בצ"ע, ונלענ"ד ליישב דהנה הר"ן פ"ק דביצה והביאו ב"י או"ח סי' תקי"ג כ' בביצה של גוי ונסתפק לן אי נולדה ביו"ט או מעיו"ט דאסור לילך לבית הגוי אף דרובן מעיו"ט ננהו דהו"ל קבוע ורק ליקח מהן אי מביאין לבית הישראל שרי ע"כ אבל בש"מ כ' בשם הריטב"א דאף מביתו שרי ליקח דלא הוי קבוע' כ"א באתחזק חד דוודאי איסורא משא"כ אם ספק לן אי יש כאן א' מהנולדים ביו"ט ע"כ הביאן במחצית השקל [והטו"ז או"ח סי' תר"ה כ' ג"כ כסברת הריטב"א מסברה דנפשי', וכן המג"א סי' ל"ב ס"ק ס"ו כ' ג"כ כדברי הריטב"א והוכיח כן ומהתימא ששניהם הטו"ז והמג"א לא ראו ולא ידעו דפלוגתת הקדמונים הוא] יצא לן אם הי' ידוע שיש כאן ע"ה א' שאינו מעשר פירותיו וא"י מי הוא הי' מחויב מה"ת להפריש כל הלוקח מע"ה אף דרובן מעשרין דהוי קבוע אבל בנמצא בדרך דהוי פרוש הי' פטור דמרובא פרישי א"כ י"ל דאף לאחר שתקנו חז"ל להפריש דמאי לא גזרו אלא על הלוקח מהן, דאף דמ"הת סמכי' ארובא דלא הוי קבוע כיון דלא אתחזק מכ"מ כיון דמיעוט דמצוי החמירו דליהוי כאלו ידוע לן בוודאי דאית כאן מיעוטא דאינן מעשרין, אבל בנמצא דאף אי הוי המיעוט דאין מעשרין אתחזק ג"כ לא הי' מתחייב בזה לא גזרו כן נ"ל נכון, ואם כינים דברים אלו, א"כ זה העני שחזר על הפתחי' וקיבץ מכל א"וא, אין אנו חוששין שכל מה שקיבץ הוא טבל, דהא רובן מעשרין ואף חז"ל לא גזרו אלא לומר שא' מהן אינו מעשר וא"כ בטל הטבל מ"הת ברוב החולין ואי יפריש מדמאי שלוקח מע"ה ידוע עליהן לא הוי מ"הפ ע"הח, רק כמ"הח ע"הפ כיון שנתבטל, לזה כ' המ"כ דל"ד לשם, דשם מה"ת נתבטל משא"כ בזה דטע"כ דאורייי' ותו קאמר "וכדתני' בתוספ' דמביא קמח ממק"א ומצרפה" כוונתו דל"ד ג"כ למה שאית' בתוספתא

בשאור שלא הורם חלתה ממנה ונתן לתוך עיס' המתוקנת דמביא קמח פחותה מה' רבעים ומצרפה לעיסה זו שבצירוף השאור יהי' השיעור המחייב בחלה, אלמא דמעיסה המחויבת בלעדה א"א להפריש ממנה עלי' כיון דנתבטל השאור מה"ת הוי מחד דרבנן על תרי דרבנן, דשא"ה דתוספתא מיירי שיש ס' בעיסה נגד השאור דמה"ת בטל משא"כ בזה דאין ס' וטע"כ דאורייתא:

אמנם יש להקשות למה לא יוכל להפריש מעיסה המחויבת בחלה בח"ל מדרבנן על השאור המחויב מדרבנן שבתוך העיסה מטעם דמה"ת נתבטל וע"י הביטול נעשה תרי דרבנן, הלא כשיפריש מן העיסה המחויבת יפריש על העיסה ועל השאור ביחד, והנה כ"כ דמפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן, התרי דרבנן מתוקן כהוגן, ואין חשש רק בחלה גופה יהי' חלק ממנה שהי' כוונתו לפטור את השאור, החלק הזה מתחשב עוד לטבל כיון שנפרש על תרי דרבנן, ומה בכך הלא שאור בשאור הוא מ"בח ונתבטל ברוב מה"ת, וא"כ ממ"נ אי בתר דרבנן אזלת דטבל אינו בטל א"כ הופרש על המחויב, ואי בתר דאורייי' דטבל בטל אזלת א"כ לית כאן הקלה בגוף החלה, אמנם לפי"מ שכ' המרדכי סוף חולין בשם הר' משולם דבדבר שלא ניכר ההיתר עד שנתערב כגון ביבמה שרקקה דם דא"א בלא צחצוחי רוק דאין מבטל, והכ"ופ בססי' ק"ב ונוב"י מה"ת מחלקי בין אם האיסור לא נולד כ"א בתערובות ובין היתר שבא בתערובות, ודין זה דהר' משולם דאורייי' הוא דהא מהני ביבמה אף לקולא, א"כ עיסה זו שמפריש לחלה כל העיסה ועל השאור שבתערובות קודם שקרא עלי' שם חלה היתה טבל, ובקריאת שם דיצאת מתורת טבל ונעשית חלה, מיד הי' בתערובות עמה זה החלק שהי' כוונתו על השאור שנתערב ונתבטל מה"ת דהוי ב' דרבנן ואינו יכול לבטלו:

ואף דבלא"ה חלה דידן נשרפת ומה לי בכך אם תקולקל, די"ל לפמ"ש הר"ש דהנאות כילוי לזרים אינו אלא מדרבנן אבל בטבל כתב המל"מ דהוא מדאורייי' וא"כ מוסיף אי' על החלה, ואף דבשיטת ר"ח סגן הכהנים מותר להוסיף טומאה על טומאה משום דבעצמו לא נוסף חומרא רק לטמא לאחרים משא"כ בזה ועוד דחלה מותר בהנאה של כילוי לכהנים וע"י הטבל שבו יאסר גם לכהנים דאין לך בו אלא משעת הרמה ואילך שבת דף כ"ו, ואינו ראוי להם לכהן ואינו יוצא כלל דתתן לו דבר הראוי לו תוס' שבת דף כ"ה, ואף דאין הנתינה מעכב תיקונו של טבלו אבל ראוי ליתן בעינן דכל הראוי' לבילה וכו':

וע"ד קושיתו על הטוש"ע סי' שכ"ד דשאור של טבל אוסר בכ"ש מפני שהוא מחמץ, והא אין בו אלא חלק א' ממ"ח שהוא חלה ומ"ז חלקים הם חולין והוו זה וזה גורם, לק"מ

ודאי אם בעוד שהשאור קיים הי' קורא שם לחלה שבתוכו שהי' אומר חלק א' ממ"ח שבו בצפונו או בדרומו יהי' חלה על השאר והוי תרומה וחולין מעורבין הי' זוז"ג, אבל כיון שלא קרא שם הוא טבל ואוסר הכל אפי' לכהנים, וזה פשוט:

ובעיקר הדין שהוריתי במכתבי בענין השאור שלא הורם חלתה וחמצו בו, ראיתי עתה בספר לבושי שרד בליקוטים שלו שנשאל בענין זה שחמצו בשאור הטבול לחלה את משקה שקורין בארשט והורה ג"כ כמ"שכ אני, אמנם כעת נתקשיתי לפי פסק זה וכפי מה שהוכחתי מתוספתא דלא אתי' חד דרבנן ומפיק לתרי דרבנן מגמ' דנדה דף מ"ז ע"א דסבורה מ"ד תרומה דאוריית' חלה דאוריית' וסבר ר"י חלה דרבנן ואתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן, וקשה הא דימוע תרי דרבנן דתרומה בז"הז דרבנן וגם מ"הת חד בתרי בטיל והאיך מפקע לחלה דחד דרבנן וצע"ג:

תשובה קנ

שוכ"ט לאהובי חתני הרב מו"ה זוסמאן סופר נ"י האבדק"ק האלאש יע"א:

ע"ד מ"שכ רש"י חולין דף קל"ד ע"מ שהמתנות שלי למ"ד דע"מ לאו שיורא דלא מהני משום תנאי משום דמתנות אינן שלו אלא לכל הכהנים ואין לו בהן אלא טו"הנ ואין לו כח להתנות, נ"ל דסברתו משום דט"הנ א"מ ולא יכול להקנותם ולהורישם הויין כדבר שאין בהם ממש וא"א להתנות כמו שמצינו בח"מ סי' רי"ב בע"מ שהדיוטא העליונה שלי להוציא מהן זזין דאי לאו דע"מ שיורא הוא משום תנאי לא הי' מהני כמ"שכ הטו"ז שם משום דאוויר דבר שאין בו ממש הוא והוציא הטו"ז שם מזה דתנאי ע"מ שתתן דבר פלוני והוא דבר שא"ב ממש דלא מהני התנאי עיי"ש וא"כ ה"הד טו"ה"נ, ולפי דברי רש"י הלזו מיושב קושי' הרא"ש בב"ב דף ס"ג דפ"הג על הא דמעשר ראשון שלי דהא א"א מקנה דשלבל"ע והכוונה דכמו כן אין משיירין דשלב"לע והקשה הרא"ש הא יכול להתנות בדשלב"לע ולדברי רש"י הלזו ניחא דאי לאו דסברו דע"מ שיורא לא הוי מהני משום תנאי, דטוה"נ אין בו ממש, ולכן למאי דמשני דמשייר למקום מעשר אמר זאת אומרת המוכר ע"מ שהדיוטא וכן דתרווייהו דמיין להדדי דלא הי"ל כח להתנות בהן דאין בהם ממש ומכ"מ יכול לשיירם, וא"כ דבר שא"ב ממש חלוק מדשלב"לע מהיפוך אל היפוך, דבדבר שא"ב ממש יכול לשייר ולא להתנות ובלב"לע יכול להתנות ולא לשייר, וכן משמע מרמ"א ססי' רע"ו דטוה"נ וא"ב ממש שווין הן, ומתורץ קושייתך מע"מ להחזיר דהתם לאו אטו"הנ מתני:

ודברי הש"ך בסי' רע"ו אינם מובנים שכ' דדוקא אם עיקר המעות ביד אחרים אבל אם הוא ביד היורש טו"הנ שלו, דאם כדבריו למה צריך המהרי"ק לומר שאינו מוריש כמו שאינו מוריש קנס, הלא גם אם הי' יכול להוריש כיון שהוא ביד אחר א"א לו להוציא מתח"י כדברי מהר"ם במרדכי ואם נאמר דמהרם לא קאמר אלא למה שפסק טו"הנ א"מ, ומהרי"ק הוסיף דאף למאן דפסק טוה"נ ממון מכ"מ אינו מורישו, דזהו אינו דומה לקנס, וכשם שיכול להקנות למ"ד טוהנ"מ כדמוכח בפ"ק דמציע' כן יכול להוריש, ובס' מח"א מביא ראי' לש"ך מרש"י קידושין ספ"ב שכ' דלר"י דלאו כמי שהורמו וצריך היורש לתתן לכהן ואין לו אלא טוה"נ והיא א"מ, אלמא עכ"פ דליורש אית לי' הט"הנ, וזה בורכא אחכ"ת דכיון דלאו כהורם וטבל גרידא בא לידו והוא הפריש ת"ומ וודאי יש לו טוה"נ ככל מפריש מטבלו אבל אם אביו הפריש ומת עד שלא נתן לכהן יכול הכהן ליטול מעצמו שלא ירש טו"הנ שא"מ:

במה שכ' תוס' חולין דאם טהנ"מ אם חטף צריך להחזיר ובב"מ כ' דא"צ להחזיר רק לשלם שווי' דטו"הנ, זה תלי' בפלוגתת המפרשים בפלוגתת ר' וריב"י בגונב טבלו למאי דקאמר דפליגי אי טוהנ"מ ומפרשי רמב"ן ור"ן בנדרים דגם לר' אינו משלם רק דמי חילין ודמי טו"הנ של ת"ומ שבו אבל הריטב"א הביא דעה א' דצריך לשלם לו כאלו הי' כולו חולין, והיא כדעת תוס' חילין, וקושייתם בב"מ לא קשה כ"כ דהא באמת הא דאית' במשנה המע"ה הכוונה דכהן צריך להביא ראי' דהוא נקרא מוציא, ולפי הה"א דסבר ת"כ א"מ וכן לפסק הרמב"ם משום דטוה"נ א"מ, ול"ק לפי הס"ד דהמע"ה הכוונה דאם בעלים מוציאין מכהן התוקף דעליהם לה"ר והי' יכול להקשות אמ"ד טוהנ"ח, די"ל כיון למאן דסבר טוהנ"מ ר' וריב"י פליגי בזה ואתי' מתני' כריב"י, ולדעת תוס' ב"מ יש להבין כיון דהגנב גם לר' אינו משלם אלא שיווי הטוה"נ וע"כ לריב"י אינו משלם כלום את"ומ שבו ואמאי הא מפסיד לי' מה שהי' ישראל אחר נותן לו שיתן לבן בתו הכהן, וודאי בשארי מתנות כהונה דאסור לכתחלה לעשות כן אף שאם עבר הי' מרוויח דמים, מכ"מ כיון שאסור לעשות כן לא מיקרי דמים כמש"כ תוס' חולין דף ד' לחלוק על רש"י דאף אי חליפי א"הנ היו מותרין למחליף מכ"מ אין דמים לחמץ בפסח, אבל בת"ומ שמותר לכתחלה לעשות כן למה אין משלם הגנב, וכן כהן החוטף למה א"צ לשלם היזיקו, וצריך לומר דריווח כזו כיון שאינו מחירו הוו רק גרמא וקיימ"ל דבר הג"ל לאו כממון דמי אמנם לפי"ז קשה על מה שאמר ר"י בחלה טמאה שלא זהו חמץ שע"ע משום דטוה"נ א"מ הא לענין חמץ גם דבר הג"ל כממון, אמנם לדעת תוס' חולין ניחא די"ל דזה מה שישראל הי' נותן לו שיתן החלה הטמאה לבן בתו לא הי' שוה פרוטה, ולר"א דסבר

טו"הנ ממון עובר דהוי כאלו החלה שלו ושווה להסיק תחת תבשילו [ובעירוכין דף כ"ח ע"ב במשנה אי' להדי' כן דמה שנותן לו בעד הטו"הנ הוא שלו ויכול להקדישו]:

ובמ"שכ קצ"הח סי' רע"ו דכיון דאין מנחיל טו"הנ צריכים היורשים ליתן לעני הנמצא ראשון וכתבת דדעת תוס' חולין דף קל"א דגם בלקט שאין טו"הנ תכ"ח יכול ליתן למי שירצה, אמת שכן דעת תוס' אבל רש"י שם חולק וכן דעת הרמב"ם פ"א מהל' ת"ע וכן פ' הטור בסי' של"א, והיש"ש בחולין פ' הזרוע, וכן מוכח לדידן דטו"הנ א"מ וא"כ גם במקום דאי"ל טו"הנ חטף הכהן אין מוציאין ואם כדעת התוס' מה איכא בין הנך דאי"ל טו"הנ ובין הנך דלית בהו טו"הנ, וע"כ דבדבר דאין בו טו"הנ צריך ליתן בע"כ לתובעו, וקושי' תוס' מבע"הב שעובר ל"ק כלל כמ"שכ יש"ש דשא"ה דכבר אכל וא"צ רק לשלם לעניים שהפסידום ומי יימר דעני התובעו הוא הי' הראשון ולו הפסיד לכן זיל גבי האי ולדחי, ותוס' ור"ן שהסכים עמהם ע"כ דסברו טו"הנ ממון, אמנם קשה על דעת תוס' ור"ן דא"צ ליתן הלקט לעני הנמצא ראשון הלא בלקט שכחה ופיאה עובר על בל תאחר מיד בדקיימו עניים כדאי' בר"ה דף ד' ובתוס' שם, ומה"ט בליקט לפלוני עני דסברו רבנן דלא זכה אמרו יתן לעני הנמצא ראשון שלא יעבור על בל תאחר, וגם בדבר שי"ב טו"הנ כגון ת"ות דלכ"ע יכול ליתן למי שירצה כמ"שכ הרמב"ם הלא כ' שם בר"ה דגם תרומ' יש בוב"ת א"כ אם קיי' כאן כהן למה יוכל לעכב:

והנה גם על המשנה פ"ח דפאה מ"ו דהי' מציל נוטל מחצה וניתן מחצה קשה כיון דעניים עומדים שם איך יציל למכיריו ולקרוביו הלא עובר על ב"תא, ודאי לדעת ר' יונה בירושל' ל"ק דכיון דנותן לכל עני שעומד כאן כשיעור שבעו ויצא י"ח יכול להציל הנשאר אבל לר' חזקי' וכ"פ הרמב' שע"י שמציל נשאר להענייי' הנוכחים פחות מכשיעור קשה כהנ"ל ואם נאמר שאם בא להציל לקרוביו מזכה להם ע"י אחר מיד כדי שלא יעבור על ב"ת, ואם זה רשאי לו לעשות גם בדבר שאין לו בו טו"הנ א"כ מאי איכא בין י"ל טו"הנ ובין א"ל טו"הנ הלא גם אם אית לי' טו"הנ יעבור על ב"ת אם לא יתן מיד לכהן הנמצא ראשון רק שיכול מיד לזכות ע"י אחר לאותו כהן שרוצה וזה גם בפאה שאין לו טו"הנ יכול לעשות:

גם קשה לי על שיטת תוס' דגם בלקט שכ' ופיאה דאין בהן טוה"נ יכול לתנם למי שירצה, מברייתא שהובא בשבת דף כ"ג סוף ע"א מפני גזל עניים שלא יראה בע"הב שעה פנוי' ויאמר לקרובו עני הרי זה פאה ולדע' התוס' אלו רשאי לומר כן, גם ק"ל מגמר' זו על תוס' ר"ה דף ד' דבמעשרות אינו עובר על בל תאחר כל זמן שלא הפריש כיין דבמעשרות לא אשכחן אלא חד קרא מוקמינין ליה על אפריש ולא אקריב, א"כ ה"הד לקט שכחה ופאה

דל"ל אלא חד קרא ג"כ לא עבר על ב"ת עד אחר שהופרש הפאה, ולמה לא יהי' רשאי לשהות הנחת הפאה עד שיבוא קרובו העני, ובירושלמי ס"פ כל הגט אמתני' דמלוה את הכהן ואת הלוי ואת העני דמוקמי במכירי כהונה, פריך וכי יש מכיר לעני, וכתב המ"למ פ"ז מהל' מעשר הפירוש דמכירי לא שייך אלא בדבר שיש טו"הנ לבעלים שיכול ליתן למי שירצה אבל במ"ע דאין טו"הנ לבעלים והענייי' באים ונוטלים בע"כ בזה לא אסרו העניים ממ"ע זה שיש לבעלים מכירו עני עיין עליו, ולפי דברי תוס' אלו דחולין, גם במ"ע יכול ליתן רק למכירו, וגם לתוס' דר"ה הנ"ל קשה הלא יכול להמתין בהפרשת המעשר עד שעה פנוי' שאין ענייי' שם רק מכירו ויפריש אז ויתן לו, והכל צל"ע כעת שאין לי שעה פנוי' לברר שיטות אלו המוקשים:

תשובה קנא

להנ"ל בענין הנ"ל.

מה שכתבת על קושייתי לשי' התוס' בחולין דף קל"א דגם בלקט שכחה ופאה דא"ב טו"הנ יכול לתנם למי שירצה מברייתא דשבת דף כ"ג ע"א גם מסוגי' דר"ה דעובר בלקט על בל תאחר, וכתבת דכי נעלם מהתוס' משנה דמס' פאה פ"ה משנה ו' דמי שאינו מניח ללקוט ענייי' גוזל עניים, וזה לק"מ דשם מיירי דאינו רוצה לשום עני ללקוט כדי להחזיק לעצמו, אבל אם לוקט לתת לעניים אין בזה איסור, דדוקא לפלוני עני סברו רבנן דר"א דעובד על לא תלקט לעני אבל מחוייב לתת לעני הנמצא ראשון כמ"ש התוס' ר"ה דף ד' ע"ב ולא כמו שכתבת דרק לאחר ג' רגלים, וע"כ הוכרחתי לומר דמה שאיתא במשנה ו' פ"ח דפאה דיכול להציל לקרובו היינו אם מזכה לו מיד ע"י אחר כדי שלא יעבור על ב"ח, ולכן הקשיתי מגמ' דשבת הנ"ל דאם אינו מפריש הפאה עד שבא קרובו ומיד שבא הפריש כדי שיטול מאי קאעביד, ומה שחידשה אתה דתוס' מיירי שבא לידו בהיתר דבימות החמה צריך להניח בגורן ועדיין בידו מימות החורף, זה ליתא דבע"פ דיו"ט ראשון למאן דאי"ל כן או של יו"ט אחרון לרמב"ם חייב בביעור, וע"כ דמעשר עני דמתחלק בגורן לא עבר עליהם ימות החורף:

ומה שתמהת על תוי"ט משנה ה' פ"ח דפאה שכ' דהא דאין פוחתין לעני דמיירי במ"ע דאלו בלקט הדין לבוז, ותמהת דהא ונתת בנתחלק בבית מיירי והדין דצריך להניח כדי שביעה בגורן מיירי דכתיב בי' והנחת וודאי דיש חילוק בין לקט ובין מ"ע דמתחלק בגורן, דבלקט אם א' שהוא בריא וחזק אומר לבוז והוא ברוב עוזו ותעצומות ידיו יטול כל כך עד שלא ישאר לכ"א וא' מן הצ"ט שאומרי' לחלוק כדי שביעה מ"מ שומעין לו,

אבל במ"ע אין הדין שיבוז שיטול הבעל כח ויאסוף בחפניו שלא ישאר לחלושי הכח כדי שבען, כ"א על בעל השדה לחלק שיבוא לכל א' וא' כדי שביעה ולכן נקרא מתחלק בגורן, ועי' מ"ש התוי"ט פי"א דנדרים, ועם דבכ"ז לא מתיישב מ"ש התוי"ט דלכן אין הדין לבוז משום דכתיב ונתת עדיין אינו מתיישב שפיר דהא דנתת לא קאי אגורן, אבל עיין מ"ש המל"מ פ"ו מה' מתנות עניים דע"כ סכינא חריפא מפסקי לקרא דרישא דונתת מיירי במ"ע המתחלק בבית וסיפא דאכלו בשעריך ושבעו מיירי במ"ע המתחלק בגורן, עכ"ד, והנה מ"ש דע"כ סכינא אפסקא, ובאמת לא מצינו זה רק בדרך קושי' וכי סכינא חריפי אפסקא, עי' ב"ב דף קי"א ובנרשם שם, אבל מצינו כיו"ב דאמרי עירוב פרשיות כתיב כאן ב"ק דף ק"ו וריש סנהדרין דפסוק כי הוא זה סיפא דקרא דכי יתן איש וגו' דמיירי בפקדון וקאי אפרשה דאם כסף תלוה, דבפקדון לא בעי הודאה במקצת, וכן בזה דסיפא דקרא ואכלו ושבעו לא קאי רק אמ"ע דמתחלק בגורן, ובירושלמי דרפ"ב דתרומות דילפינן מפסוק והרמותם ממנו דתרומה גדולה בעי מן המוקף וקרא כתיב גבי ת"מ, ובתרומת מעשר לא בעי מן המוקף וע"ז קאמר בירושלמי דכל התורה כולה למידה ומלמדה חוץ מת"ת שמלמדה ואינה למידה, וקשה הלא גם כי הוא זה' בפרשת פקדון מלמדה ואינה למידה על כן נ"ל דשאני הכא דסיפא דקרא דכי הוא זה לא אפסיק לגמרי מהאי פרשה דקאי גם ארישא דכי יתן איש למילוף דבעי נתינה ותביעה כשהוא איש למעט קטן, וגם במלוה אין נשבעי' מל טענת קטן, ולכן סמך כי הוא זה דשייך במלוה על רישא דקרא דיתן איש משא"כ בפסוק דהרומתם ממנו דלא ילפינן מרישא דהרמותם כלום, וא"כ האי דממנו אין ענין לפרשה זו כלל, וא"כ הכא דסיפא דקרא ואכלו בשעריך ושבעו דלא קאי ארישא דונתת הוי כעין האי דירושלמי, אי לאו דבעי למילוף דגם מ"ע דבגורן אין הדין לבוז כ"א בעל השדה יתן לכל א' וא' את חלקו כמשמעות ינתת, רק שאין לו טו"הנ ליתן למי שירצה כ"א מחלק להם כפי מה שהם כן נ"ל:

הנה מה שהקשת על מ"ש המרדכי פ"ק דב"מ דלדעת ר"ת גדול הסמוך אף במתנה הוי כקטן אסור לתנו מעות שהפריש לצדקה לבן הסמוך על שלחן האביו העשיר ואפי' התנה ע"מ שאין לאביו רשות בו לא מהני התנאי כיון דאין לבעלים רק טו"הנ וטובת הנאה א"מ לא יוכל להתנות וכתבת להקשות ממתנה עמ"ל בפדיון הבן ובתרומה והנה כוונת המרדכי כפשוטו דכיון דטו"הנ א"מ ואם הטף אחר אין מוציאין ממנו, וכ"ש אם בהיתר בא לידו ואיך יוכל להתנות שאם יזכה בו האב יתבטל המתנה ויצטרך לחזור לו או שאם לא יקויים התנאי יהי' גזל בידו, אבל בפדיון הבן אף אי הי' מפריש ה' סלעים לפדיון בנו כ"ז שלא נתנו לכהן אין לשבט הכהנים חלק בו וגוף הממון עדיין שלו ושפיר

יכול להתנות אי לא יחזור לו ה' סלעים שנתן לפדיון יהי' גזל בידו ולא יהי' בנו פדוי, וודאי בפדיון פטר חמור אם הפריש שה לפדיונו אי טו"ה א"ת לא יוכל להנות במתנה עמ"ל דאין לו בו רק טו"הל דאינו חייב באחריותו ואם מת השה חמורו פדוי כמו דאיתא ספ"ק דבכורות ול"ד לפה"ב דגם לאחר שהפריש חייב באחריות, אבל בתרומה דלאחר שהפריש התרומה טבלו מתוקן, ואם כהן א' חטף ממנו א"י להוציא מידו וודאי אין נפ"מ אי מתנה עמ"ל שמי' מתנה או לא רק לענין אם קיים מצות הנתינה דאי לא הוי מתנה הוי כאלו הכהן נטלו מעצמו ולא קיים בעל הכרי המצוה:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קנב

להנ"ל.

בע"ה ד' דסליחות בכלות שנת תרל"ז וקלקלותי':

ע"ד אשר כתבת לעורר במתנה עמ"ל בתרומה, הנה אמת דלמ"ד טו"הנ א"מ אם חטף הכהן בע"כ דבעל הכרי שאינו יכול להוציא מתח"י, שכ"כ בטור יו"ד סי' של"א, וכן מוכח מרש"י ב"ק דף ס"ו ע"א ד"ה עד שצבעו שכ' קודם שצבעו מי שחטפו זכה בו, דכוונתו דצביעתו לא מועיל לפוטרו מחיובו מפני גזל השבט רק הנ"מ דקודם שקנאו בשינוי, הוי זוכה החוטף בע"כ דידיה משא"כ לאחר שנשתנה והחיוב על כתפי' רמי' דהוי ממון שא"ל תובעין, ויותר מזה כ' תוס' בב"מ בסוגי' דת"כ דאף למ"ד טוהנ"מ א"צ להחזיר לבעלים גוף התרומה שחטף רק לשלם לו שיווי דטו"הנ, וא"כ בנתן תרומה ע"מ להחזיר אף אם אינו מחזירו לא הוי גזל ביד הכהן רק תלי' אם מתנה עמ"ל שמי' מתנה יצא ידי מצוה נתינה לכהן אבל אי לא שמי' מתנה לא יצא ידי חובת מצוה זו והוי מעוות שאינו יכול לתקן, על כן לא ידענא מאי קושי' לך:

אבל יש לעורר דלדעת כמה פוסקים בעינין במתנה עמ"ל תנאי כפול וכל דיני תנאים, וידוע מש"כ הרשב"א יבמות ור"ן וריטב"א בקידושין דאם התנאי נעשה כהלכתו אינו מחוייב לקיים התנאי אלא שיתבטל המעשה, אבל אם אינו נעשה כהלכתו דהמעשה יהי' קיים אף בלא יתקיים התנאי, אז מחוייב לקיים התנאי דנתחייב בשכר פעולה דא"צ קנין, ולזה אם הי' נתן האתרוג במתנה עמ"ל ולא כפל התנאי דהדין דתנאו בטל והמעשה קיים אז יכול לכופו בדין להחזיר לו האתרוג, ולא הוי קונה להאתרוג רק עד זמן ההחזרה, וכ' הרא"ש בתשוב' סי' ל"ה בשם ר' אביגדור כ"ץ דלא יצא בלולבו ש"ח אף אם יהיב לי' הנאת שימושו אם לית ליה קנין הגוף עכ"פ לשעה כמו במתנה עמ"ל, אבל בקידושין אם

יהיב ליה הנאת שימוש יכיל לקדש אשה בהנאה זו, א"כ מאי פה"ג לרבא דאמר בכולהי ל"ק רק בתרומה יצא ידי נתינה, דמאי קסבר וכו' ועוד הא רבא הוא דשתי' מתנה, דלמא התם בכפל לתנאו דאם מקיים התנאי קנה למפרע גם הגוף וכמ"שכ ראכ"ק, משא"כ כאן מיירי דלא כפל לתנאו דאם נאמר דמעשה נתינתו קיים צריך להחזיר מן הדין ולא הי' קונה אלא לשעה רק הנאת שימוש ולכן אשה אינה מקודשת ומקח לא נקנה אם לא קדשה בהנאת שימוש לחוד' משא"כ בתרומה אם לא כפל ומעשה נתינתו לכהן מהני ויצא י"ה נתינה, ולהחזיר א"צ כיון דטו"הל אינו ממון. ועי' ב"י או"ח סי' תרנ"ח דמביא בשם הגמיי' דצריך שיאמר אם תחזיר נתון לך ואם לאו לא יהי' שלך והקשה הרמ"ך הא אם לא יהי' בדיני תנאי יהי' המעשה קיים בכ"ג ולהנ"ל ל"ק

ע"ד קושייתך יבמות דצ"ג בעובדא דר ינאי למה לא יוכל לעשר פירות דאריס מצד זכות וכמ"שכ תוס' קידושין דנ"ו ורצית לומר דאריס גוי הוי, ואני אומר דע"כ ישראל הוי, מדלא תרם תרומה גדולה רק עישר וע"כ הטעם דת"ג וודאי כבר הופרש קודם שנעקר מן הגורן ויותר נלענ"ד דהאריס הי' ישראל ט"ה דלא נחשד על הפרשת ת"ג ולא הפריש ר"י רק תרומת מעשר דאי הוי וודאי טבל למעשרות, הלא א"צ לעשר מן המוקף כמ"שכ הרמב"ם פ"א מהלכו' מעשר הלכה וי"ו, ומשמע אפי' מדרבנן א"צ, אבל אי דמאי הוי ותרם תרומת מעש' אף שמ"הת לא צריך מן המוקף מכ"מ רבנן גזרו תרומ' מעשר אטו ת"ג שכן דעת הרמב"ם פ"ג מהל' תרומות הלכה כ' ותוס' גיטין דף ל', והנה בירושלמי דמאי דר' ינאי הי"ל תנאי וודאי וקרא שם מערב שבת והפריש בשבת מן המוקף ושאל לר"ח והשיב למען תלמד, וכוונתו לענ"ד דגם הפרשה בשבת לאחר שנקרא שם לא הותר אלא משום עונג שבת שכ"כ תוס' סוכה דף כ"ג ור"ש פ"ז דדמאי דלא הותר אלא מה שצריך לאותו שבת אבל לא לצורך חול, וזהו וודאי אין אסור אלא מדרבנן, ואמר ר"ח אם לתרום שלא מן המוקף דהוא דין דאורי' בת"ג הקיל הכתוב עליו לצורך שבת כ"ש דנקיל הפרש' לאחר קריאת שם משום עונג שבת, והנה תוס' בסוכה שם ור"ש פ"ד דדמאי הקשו על עובדא דיבמות יקרא שם בע"ש ויתרום מן המוקף ולפי"מ שכתבתי דעובד' דיבמו' דמאי הוי יש לתרץ בריווח, דעובד' דירושלמי דהוי ודאי וצריך לתרום ת"ג דמדאורייתא בעי מוקף אף דלצורך שבת הותר לו מכ"מ מוטב לו לקרוא שם בע"ש ולהפריש מן המוקף ולא יצטרך לבטל מצות התורה ויעבור רק על דרבנן בהפרשה אחר קריאת השם, משא"כ בעובד' דיבמות דלא הוי רק ספק טבל להרות' מעשר דלא בעי מ"הת מן המוקף, כן נ"ל נכון, ועיקר קושייתך מצד זכי' לא צריכת לתוס' קידושין דבגמרא נדרים איבעי דלא אפשיטא אי תורם משלו על של חבירו צריך דעת בעלי' ורמב"ם פ"ד מהל' תרומה

פסק דא"צ דעת בעלי' ועכ"ז קושייתך לק"מ דוודאי אי הי' ר' ינאי מתקן פירות של האריס ששייר לעצמו הוי זכות לו אבל מה שתיקן אותן הפירות שיתן האריס במתנה לר"י אי לאו דס' דאדם מקנה דשלב"לע לא הוי מהני דאיזה זכות והנאה י"ל לאריס בזה:

ומה שהקשית על מ"שכ תוס' דהתיר הכתוב לתרום שלא מן המוקף אם צריך לכל הטבל שי"ל בידו, והלא יכול להפריש ולבטלו, כבר כ' האחרוני' דיבש ביבש לכ"ע אין מבטלין לכתחלה מ"הת וקושי' הפר"ד בחיטים לחולה דודאי לא יאכילו לחולה חיטים יבישי' רק ישחקם ויטחינם לעשות מהן תבשיל והוי לח בלח, ובתשובה שבסו' ספר אבני מילואים מחדש דבתרומה לכ"ע אסור לבטל, וגם לפי"מ שכתבתי דדמאי הי' ובירושלמי רפ"ד דדמאי אית מאן דסובר דחזרה למקומה נעשית טבל כדמיעקר', והנלע"ד דדוקא בדמאי מתקנות חכמים הוא שלא יהני מעשיו דאל"כ לא הועילו בתקנתן שכל א' יפריש תרומת מעשר מדמאי ויחזור ויערבם, כיון דבספק איסור לא אמרי' שאין מבטלין לכתחלה, וגם לא ידמע בפחות מק"א, כמו שאינו מדמע בנפל למק"א:

ואיוות לשמוע ד"ת בסוגי' שאתה עוסק בה ונעתרתי למבוקשך בדבר קצר מאפס הפנאי, הרמב"ם פ' בעל שאומר יקדשו ידי אשתי לעושיהן כל מעשה ידי' קודש, ותמהו שזהו דעת ר"ל בכתובו' דנ"ח ומטעם מתוך שיכול לכופו למע"י ואנן קיימ"ל דיכולה לומר איני ניזונת ונלענ"ד דהנה על מה שהקשו תוס' דף נ"ט ד"המ הכא דבאומרת יקדשו ידי לעושיהם דאף דמשועבד לו הא בידה לומר איני ניזונת וא"ע, תי' הריטב"א דהיא אין בידה להפקיע עצמו ממלאכת הצמר אבל כל מלאכות שהאשה מחוייבת לעשות לבעלה לבשל ולצעת המטה לא יוכל וכיון שאין הנדר חל במקצת לא יכול לחול כלל, ולכאור' קשה לדבריו ממתני' לתי' רב אדא ב"א דמיירי במעלה מזונות ואין נותן מעה כסף דההקדש חל על המותר לר"מ ולא על עיקר מע"י אלמא דההקדש חל לחצאין אמנם בפשוט י"ל כמו שאם אדם מקנה דבר שבא לעולם עם דשלב"לע דחל על מה שיכול לחול כן הה"נ במקדיש מע"י אשתו הן משקל הה' סלעים והן המותר אין דבר א' תלוי' בחבירו, וחל על מה שיכול לחול, אבל במקדיש גוף הידים ולא מה שנעשה שפיר כ' הריטב"א שזה א"א שגוף הידים יוקדשו לחצאין, זהו לענ"ד ברור בכוונתו, אמנם לר"ל דמוקי ג"כ המשנה כרב אדא ב"א ואמר דאינו מקדיש דשלב"לע רק דנעשה כאומר יקדשו ידיך קשה כיון שאינו חל על מע"י ואיך יחול ההקדש על המותר הא אין הידים קדושים לחצאין, אמנם תירוץ ע"ז למדתי מחי' הריטב"א דכ' דהא דעושה ואוכלת לא משום דפקע זכותו ולא חל ההקדש על מע"י כלל, דהא אם ירצה ליתן מעה כסף יוקדש למפרע, רק שאם אינו נותן לה מ"כ היא ממשכנתו על המ"כ כאלו תפסה

מנכסיו, דהוי ידי' אצלה כאלו הם אפותקי מפורש למשכנו בהם יותר משאר נכסיו, לכן אין כאן קדושה לחצאין דבאמת בשעת ההקדש חלין על כל הידים למעשיהם, רק מה שאינו נותן לה מחיובו היא גובה מן ההקדש בתורת בע"ח מן האפותקי, אמנם זהו דוקא משום דיכול לכופה והיא אינה יכולה להפקיע מזכותו אם הוא רוצה לתת לה המ"כ אז גבוה המע"י למפרע, אבל אם הי' סובר כר"ה דיכולה לומר איני נוטלת המ"כ ואיני עושה, א"כ בשעת ההקדש לא הי' חל ההקדש על המע"י, אף אם הי' נותן לה המ"כ אח"כ לא הי' קנוי לו רק מאותו שעה שנתן לה המ"כ ולא למפרע, כמו שבע"ח מכאן ולהבא הוא דגובה משום שהי' יכול לסלקו בזוזי הה"נ כיון שיכולה לסלקו כ"ז שלא קבלה המ"כ אין בידו להקדיש ומגו דאין חל על המ"י כן נמי אין חל על המותר דאין ידי' קדושים לחצאין, ולכן הוצרך ר"ל לומר כיון שיכול לכופה דאי לא הוי יכול לכוף לא הוי חל על המותר מתוך שאינו חל על מע"י דבמעלה מזונות ואין מעלה מ"ע מיירי, משא"כ הרמב"ם דמיירי במשלים כל חיובו דנותן לה מזונות וגם המ"כ שפיר כ' דאף דאינו יכול לכופה חל על כל מה שתעשה, עי' בלשונות הראשונים שהובא באס"ז ותראה שדברי נכונים:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קנג

יראה בנחמה, בעיר ד' שנה, הרב מו"ה שמעון פאללאק נ"י:

ע"ד המקרה רעה שקרה שמה שמתה אשה מעוברת בבטן המליאה והמתינו בקבורתה עד שיצא ממנה הוולד המת, והביא מע"כ מש"כ פתחי תשובה בשם מ"ו שמן רוקח שנשאל אם לפתוח בטנה, והשיב שגוף המנהג להרעיש ע"ז אינו מוצא מקור לזה בשום מקום ובש"ס משמע אפכא דאסור לנוולה בהוצאת וולדה אחרי מיתתה, ומעלתו תמה עליו דבגמ' עירוכין איתא דקורעין כריסה ולא חיישי' לניוולה עכ"ד, והנה ס' פתחי תשובה אין כעת בידי אבל לא ידעתי על מה דתמה מעל' וכי יש לספק אם נחוש לניוול המת במקום פ"נ, אם מותר לחלל שבת משום שמא ימצא עודנו חי, כש"כ דלא ניחוש על אי' קל לנוול המת? אמת שבתשו' הגאונים איתא בישבה על המשבר ומתה והוולד מפרנס במעי' מי קרעינן לכריסה להוציא את הוולד, תשובה לא קרעינין לה אלא משהינין לה ומחתינין אבנא אכריסה עד דימות הוולד וקברינין לה, עכ"ד הגאונים הובא בכנה"ג ובתשו' שבות יעקב ח"א סי' י"ג ומשמע מדבריה' דאפי' בחול לא קרעינין משום ניוול המת ולתרץ דלא יסתרו דבריהם דברי הש"ס, דהברייתא מיירי בכלו חדשיו

כמ"שכ המג"א לשי' הרמב"ן דאז אפי' שבת מחללין על ספק אי חי או מת, אבל באינו ידוע אם כלו חדשיו וספק אי בר קיימא הוא בזה כ' הגאונים דאפי' בחול אין לנו לעשות אי' בוודאי לנוול המת משום וולדה הספק כן נ"ל וכ"ז אם דנין לפתוח כריסה להוציא וולד שאפשר שעודנו חי דהוי פ"נ, אבל אם הוולד וודאי מת בקרבה, בזה לא ראינו בשום ספר החיוב להוציא הוולד כמ"ש מ"ו בשמן רוקח, אבל שמועה שמענו שמרגלא בפומי' דאנשי שיש לעשות תתבולות שונות להוציא הוולד ולקברו בפ"ע, באמרם שסכנה גדולה לאנשי העיר אם תקבר האשה טרם המליטה העובר, ע"כ שמענו שגם החרימו ב"ד של מקום החלל, בשופר את האשה אם לא תמליטה עוברה, ואם לא הועילו בזה חזרו להתיר החרם הנה אם הי' נתאמת לנו שיש סכנה לקבור האשה בעוד הילד בקרבה, וודאי הי' מותר לנו לפתוח כריסה להוציא הוולד ממנה, דאם מפני חיות הוולד אם אפשר שעודנו חי התירו לנוולה אף שאין אנו מצווין על העוברין, על אחת כ"וכ כדי שלא יסתכנו רבים שאין לנו לחוש לניוולה אמנם אפשר דהורו המורים עפ"י שמועה זו דאם לא הועילו החרמות והשמתות לפגוע בגופו ולחתוך כריסה ולנוולה, וע"ז לדעתי כ' מ"ו בשמן רוקח דמשמע בש"ס דאין לנוולה להוציא וולדה אחרי מיתתה, וראייתו דהא ביוצאה ליהרג מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הוולד תחילה כדי שלא תבא לידי ניוול, ופישש דאם ימות הוולד לא יצא לאחר מיתת האם ולא תבוא לידי ניוול משא"כ אם ישאר חי יצא לאחר מיתתה וינוולה ואי אם ימות הוולד אין מנוולינין לה לקרוע כריסה, הי' מוטב שלא נשלוט יד ותינוול ממילא מאם נמית הוולד ונצטרך לנוולה בידים, כן נ"ל כוונתו, ומדברי תשו' הגאונים שהבאתי מבואר להדי' שאין מותר לנוול האשה להוציא הוולד, ולכן הוראה זו לפתוח כריסה על פרש' העיבור הוראה בטעות, גם לשהות המת יותר מאשר נצטרך מפקודת המלכות אין להתיר:

וראיתי שנסתפק אם יצא הוולד לאחר מיתת האם והוא חי אי הוא בכור לכהן, הנה אם קרעוה לכריסה הוי יוצא דופן שמבוא' בטו"שע י"ד שאינו בכור ואם מעצמו יצא אין ספק שחייב שכן מבואר בפ"ח דבכורות משנה ב', שהבא אחר יוצא דופן פי' הרע"ב שקרעו אשה שתאומים בבטנה והוציאו הראשון ויצא השני דפטור הב':

תשובה קנד

פאקש, יום ג' בג' אדר תרמ"ב לפ"ק:

שוכ"ט להרב מו"ה אברהם צבי קליין ג"י אבדק"ק סילאש יע"א:

ע"ד שאלת כ"ת באחד שמושדכתו שנגבל יום החתונה לר"ח ניסן נעשית אבילה, והוא פנוי שלא קיים עוד פ"ו וגם אומר שיהי' לו נזק גדול אם ידחו הנישואין עד עבור ל' ימי' אבילתה, אין לדעתי שום ספקא בדינא כיון דלר"ת שרי גם באין הפסד משום מצות פ"ו, רק דהרא"ש לא רצה לסמוך על הוראת הר"ת כיון דמס' שמחות שהובא בתוס' רפ"ק דכתובות לא משמע כן, רק במקום פסידא היקל לסמוך אר"ת, ומה לי הפסד הסעודה או פסידא אחרינא, כיון דעיקר סברת הראש לצרף פסידא דממונא לסברת הר"ת מטעם דכדאי הר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק וכמ"שכ הש"ך בסי' רמ"ב דבאיסור דרבנן סומכין גם על היחיד נגד רבים בשעת הדחק דהוא במקום הפסד, אבל כ"ז אם האמת שהוא במקום הפסד מרובה, אבל קשה לי להאמין כיון דיו"ט מבטל ממנה אבילות ל', וכיון דנוהגין לישא עד ר"ח אייר, א"כ מה ה"מ איכא אם ישא אחר הפסח ויתבטל מעסיקו יום אחד:

וע"ד השאלה השנית בס"ת שנכפל תיבת אל שנכתב אשה אל בסוף השיטה ובהתחלה שיטה שאחרי' נכתב אל אחותה, שמותר למחוק אל כיון דלא נשתייר שיעור פרשה דהיינו ג"פ אשר, ויש למחוק תיבת אל שנכתב בצמצום יותר מתיבת אל האחרת דלמעט בהפסק עדיף ואם שניהן שווין ימחוק אל השנית שנכתב' בטעות ולא הראשונה:

אוהבו יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קנה

לרב א'.

ומ"שכ מעל' דלאחר יב"ח דהגוף בטל והנשמה אינה יורדת אין מעלה כלל להעלהו לא"י, תמה אני וכי לא למיחש שמא לא יזכה למחילות כמו שחששו יוסף ואחיו, ועוד מי סניא ליה שיכפרו עוונותיו ע"י אדמת הקדש דאף דלאחר יב"ח אין תשפט לרשעים בגהינם אבל עונשין אחרי' קלה מגיהנם עדיין לחוטא כל שבוע' כולה, ולאחר כלות זי"ן שני השמיטה יבואו עליהם עוד יסורים קלים עד אשר יצרפו, ולכן אומרים יתומיו קדיש גם לאחר שנים להעלות נשמת אביהם ולהקל עונשו, ומזכירין נשמות המתים ונודרין צדקה עבורם כמ"שכ הפוסקים מטעם דגם המתים צריכין כפרה. גם אין כל הגוף כלה לאחר יב"ח שעצם אחד נשאר כידוע ויש בו גם רוח חיים שנקרא בזוהר ובתיקונים הבלא דגרמי וסמכו על הפסוק, "ונחתך ד' תמיד והשביע בצחצחות נפשיך ועצמותך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו" שתמיד יורד שפע טל על עצמות המות להשביע בצחצחות נפש הלזו, ולפי קבלת האר"י רק רוחו של האדם היא העולה למעלה

להדבק בנשמה ואינה יורדת רק לפעמים לגופות של צדיקים גמורים אבל הנפש היא שניתן לילד בעודנו בבטן אמו היא חופפת על עצמות המת לעולם ואינה עולה להדבק ברוח ונשמה רק בחדש ושבת, והחילוק שבין הבלא דגרמי להנפש, שהראשונה היא בתוך העצמות וא"א לה להפרד ממנם והנפש חופפת עליה' מבחוץ ויכולה להפרד מהם לפרקים והנני דו"ש יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קנו

פאקש, ל"ח למב"י תרל"ו לפ"ק:

החיים והשלום לך חתני האהוב הרב מו"ה זוסמאן אליעזר סופר נ"י האבדק"ק האללאש יע"א:

ע"ד שאלתך אם מותר ליקח יי"ש ושמרים מבתי הרע:

פעראט שגם ישראלים שותפים בו מטעם ברירה כדעת חכם א' בזמנינו ובמח"כ זה טעות גדול דכל ענין ברירה באחין ושותפין אינו אלא לאחר שחלקו ונתבטל השותפות דאמרי' הוברר הדבר דמה שעלה לגורל הוא חלקו המגיע לו, אבל לא בכל עת שהשותפות קיימות, הגע בעצמך בענין שאלתך אם הי' להשותפים הרבה יי"ש ונמכר מהם קודם פסח ומהם נשארו ועבר עליה' הפסח איך נאמר דמה שנמכר קודם הי' חלקם של היהודים ומה שנשאר הוא חלקם של הגוים, אטו אם בין כך הוזל השער וכי יחשבו כל הנמכר בשער היוקר המה ליהודי' ולא הוזל אלא חלקם של הגוים, דוק ותשכח כל הברירו' בחלקת השותפין הוא לאחר החלוקה, רק במק"א מצאנו ענין ברירה קודם החלוקה הוא בשותפין שנדרו הנאה זה מזה והוא דוקא בחצר שאין בו דין חלוקה, וגם דוק' אם אינם יכולים להשתמש בו בב"א כ"א זה אחר זה דאמרי' אותו שעה שמשתמש בו הוא כולו שלו, אבל לא במשתמשים בו שניהם יחדיו וכמ"שכ לח"מ בפ"ז מהלכ' נדרי' גבי בהכנ"ס, וכאן משתמשי' במעות השותפות בב"א:

וגם אין להתיר מטעם דלא שבקו התירא ומחליפין כדאי' בחולין ד"ד דידוע דאנשים כאלו נעשה להם כהיתר ואינם עושין שום פעולה להקל האיסור מעליה' אבל יש למצוא היתר ולתלות דזה היי"ש לאחר הפסח נעשה ועי' מג"א וחי' בסי' תמ"ט, אבל מדברי תוס' עירובין דף ס"ד ע"ב ד"ה ולמדנו שכת' דאי חמץ דגוי אח"הפ אסור בהנאה הי"ל לאסור מספק דשמא בפסח נעשה אף דהם עצמם כת' בדיבור הקודם דספק אם הפת של גוי או של ישראל אי לא הוי רוב גוים הוי מותר באכילה דהוי ספק דרבנן ומפני מה החמירו כאן ונ"ל משים דרוב הפת שנמצא מיד אחר הפסח הם דאיסורא וא"כ גם

בזה אין דעתי נוטה להקל דבאין ס' יש באוצר שלהם הרבה יי"ש שנעש' בפסח ושעבר עליה' בלי מסירה לגוי ובלי ביטול יותר ממה שנעשה א"הפ, אבל הרוצה לסמוך על החק יעקב יסמוך:

תשובה קנז

להנ"ל.

מה שתמהת על דברי התוס' סנהדרין דף נ"ט ע"א ד"ה ליכא שכתבו בסוף דבריהם דבמקשה לילד דמחתכין הוולד במעי' דגם בגוים שרי ואמאי הא הם מצווים על העוברים, הנה לכאורה יש לדון במ"שכ הרמב"ם בהל' מלכים דב"נ נהרג על ש"ד גם בהרג טריפה, ולא נתבאר הדין אם הרג לנפל או בן ח' חי שיצא לעולם, דאין לדמות לטריפה כמ"שכ הרשב"א בחי' לשבת דף קל"ו דהא חבל בשבת בטריפה חייב ובנפל הוי מחתך בשר בעלמא הוא דהוי כאלו כבר מת, וא"כ י"ל דה"הד ב"נ שהרג נפל פטור דכבר קטול ועומד משא"כ טריפה דאף דסופו למות מכ"מ עדיין חי הוא, ואין להביא ראי' מדמחייב אם המית העובר וניחוש דלמא נפל הוא, דדלמא התם משום דרוב בני קיימא ננהו, ואפשר דגם בב"נ אזלינן בתר רוב, ואם כן הוא הדין דבנפל אין מצווה רק על העוברין מטעם רוב, א"כ י"ל בחיה המקשה לילד שרי להציל האשה בהריגת העובר דמצוה קאעביד להציל ממות נפשה ואין בו משום דאין דוחין נפש מפני נפש דמאי חזית דדמה דידה סמיק דאין הוולד הספק אם בר קיימא הוא מוציא מידי וודאי האשה דאי"ל חזקה דחיותה:

אבל באמת חפשתי ולא מצאתי מאין הוציא הרמב"ם דינו דגם על הטריפה מצווה הב"נ, דהא בישראל ג"כ לאו מקרא ילפינן לפטור ההורג הטריפה דנימא דגבי ב"נ לא גלי קרא לאפטורי, דהא בסנהדרין דף ע"ח אמר רבא הכל מודים בהורג את הטריפה אפי' מאן דסבר כל נפש כל דהוא נפש, וע"כ דמסברא מחשבינן לטריפה לגברא קטולא ומנ"ל דאין כן בב"נ, ונ"ל דס"ל להרמב"ם דגבי ב"נ לא אזלי' ב"ר דדוקא לישראל נאמר אחרי רבים להטות, וכאשר צידד הפמ"ג בפתיח' לתערובות, וא"כ תוכח דב"נ נהרג גם בהרג את הטריפה דאל"כ איך נדיינו בהורג שלם ולא חיישי' דלמא טריפה הי' ואפי' בבדיקה דלמא במקום הסייף נקב הוי וא"כ גם בנפל יש להוכיח דחייב דאל"כ איך חייב על העובר דלמא נפל הוי, ומכ"מ מתורץ קושייתך על התוס' דמכ"מ אם עושה להציל את האם שרי דמוטב להרוג את הספק דל"ל עוד חזקה דחיוה' כדי להציל אשה השלימה אף דאפשר דטריפה היא מכ"מ אי"ל חזק' דחיותא ומאי חזית ליכא:

ונראה לתרץ קושי' תוס' ר"פ הנחנקין ובנדה דמ"ד, דבסנהדרין ילפינן קטן מכל מכה נפש ובנדה מאיש כי יכה כל נפש, ונ"ל דמפסוק כל מכה נפש ילפינן אפי' הרג קטן דהיינו אף שלא הגיע לשנת י"ג או שלא הבי' שערות דלא נמעטנו ממכה איש ואשמעי' דאף דהנהרג לא הגיע לכלל איש, אבל ה"א דקטן שלא שהה עוד ל' יום דספק נפל הוא לא מחייב דאף דרוב וולדות בני קיימא ננהו ה"א כסברת רב הונא ברי' דר"י בסנהדרין דף ס"ט דבד"נ לא ניזול ב"ר מקרא דושפטו העדה והצילו העדה קמ"ל כדקיית"ל דאף בד"נ אזלי' ב"ר ולכן מייתי בנדה על הורג בן יום א' מקרא אחרינ:

מה שכתבת בשם בן הנו"בי דאף דלא נאמר אחרי רבים להטות בב"נ מכ"מ לחומרא אזלי' ב"ר להמיתו דלא עדיף מישראל וראי' דנהרג אם בא על אשת אביו לר"ע ולא חיישי' לדלמא לאו אביו הוא, אין נ"ל כלל לחלק בדין דאוריי' בין להקל ובין להחמיר, ובדרבנן מצינו שהחמירו על הגר לאוסרו בקרובת אביו משום שלא יאמרו באנו מקדוש' חמורה לקדושה קלה ביבמות דף כ"ד, אבל בדאוריי' לא מצינו כן, וקושייתו מאשת אב אי מטעם רוב קשה לפי מ"שכ רש"י יבמות דף מ"ב ע"א ד"ה ויפטור דלהכי אינו יכול לייבם אשת אחיו שנזרע בקדושה משום דסתם כותית זונה היא ואיכא למימר שמא אינו בנו של זה עכ"ל אלמא דס"ל לרש"י דבגוי אין לומר רוב בעילות מן הבעל, דהא אפי' בישראלית לא סמכי' ארוב זה אם היא פרוצה ביותר, וא"כ הק"ל למה נהרג בבא על אשת אביו והנה באמת דברי רש"י אלו תמוהים מאד כמו שתמה עליהם המהרש"א דהא גם בידוע שמטיפה א' נולדו כגון תאומים מכ"מ אמרי' דרחמנא אפקרי' לזרעי' כדאי' ביבמות דף צ"ח ע"א ולחומר הנושא נ"ל דהנה כל החשש שהטעה אתו וסברה שהוא בן זי"ן הוא דוקא אם לא הוכר העובר לשליש ימי' מן ביאתו שלא בקדושה דאל"כ לא תטעה כלל דהא רוב לט' ילדן, והנה נראה כמו דאוקמי' כל דבר אחזק' קמיית' לומר דמן הסתם לזו נשתנה הדבר ממה שהי' מקדם, כן נמי אם ידעי' מה שהוא עכשיו ולא ידעי' תה שהי' בתחלית ברייתו דאמרי' מסתמא לא נשתנה וכמו שהוא עכשיו כן הי' מתחלת יצירתו, וא"כ בספק זה אם נזרע זה בקדושה יש לנו לומר מצד החזק' שנזרע בקדושה, דאם שלא בקדושה והי' במעי אמו גוי ומשטבלה אמו נעשה גר ונשתנה ממה שהי' קודם [דאף לעובר במעי האם אוקמינין אחזק' כמ"ש הרא"ש בספק בכור] וא"כ קשה אמאי לא יכול לייבם נימא לסמוך מיעוט יולדת לז' לחזקה ואתרע לה רובא דלט' ילדן, וא"כ נסמוך על רוב דעובר ניכר לשליש, וכעין שהקשו תוס' יבמות דף ל"ז ע"א ד"ה וזו, ולכן סבר רש"י וודאי אם הי' ידוע לנו שלא נתעברה אלא מבעלה הוי מוקמינן אחזקתו שלא נשתנה כיון שאין רוב מנגדתו דאוקמי רובא דמינכר לשליש נגד רוב דיולדת לט' והוי

פלגא ופלגא, משא"כ כיון דחשדי' לה לזונה דמפקרא נפשה לכל העובר ואיכ' רוב בועל נגד בעל, ואף אם אפשר דביאת המזנים אין רבין על ביאת הבעל מכ"מ אפש' לדמות ללקח מחניות דאזלינן בתר רוב המוכרי' ולא בת"ר הבשר וכמ"שכ חו"ד סי' ס"ג, ואיכ' רוב נגד חזק' זו ואם נאמר לסמוך המיעוט אל החזקה הוי פלגא לכן אסור לייבם מספק אשת את מאמו, ודכירנא גם הכ"ופ בבית הספק הקשה אבל ס' בין ט' לראשון דנוקים אחזקה דלא נוצר רק בח' אח"כ, וזה י"ל כיון דרוב נשים מתעברות ויולדות, אלמא דרוב ביאות ראוי' להזריע ולעבר, א"כ איך נוציא כל הביאות משך ב' חדשים מן הרוב שלא היו מעברין והוי סמוך מיעוט לחזקה דהוי פלגא ודו"ק:

עכ"פ יצא לן מדברי רש"י הללו דבגוי' ליכא רוב בעילות מהבעל וא"כ הקושי' עצומה איך נהרג על אשת אב, והנראה ליישב דהנה במכה אביו דאמרי' בגמ' מטעם רוב והרמב"ם כ' מטעם חזקה והוא מירושלמי והיטיבו אשר דברו התב"ש והח"ס דאינו דומה לחזקה דמעיקרא דילפי' מנגע וזה שלא הי' ידוע לנו מקדם ואזלי' בתר חזק' מכח מנהג ופרסום ולית לן ילפותא רק ממכה אביו, והנה הס"ט סי' קפ"ה וח"ס בא"ע סי' מ"א כ' דתרווייהו צריכי דאי לאו חזקה לא הוי ידעי' דרוב בעילות מן הבעל שמא פירש ממנה רק מכח דנוהג עמה כדרך איש ואשתו הוי כידוע לנו שנוהג עמה ד"א כפעם ופעם, ועכ"ז יכול להיות דנתעברה מן הנואף, רק שהבעילות הבעל הן רוב נגד ביאת הנואף עכ"ד, ולתת תבלין דאי לאו דאזלינין בתר חזקה זו לא הוי אזלי' ב"ר ונאמר דרוב בעלים דאשה נשאת להם שוהין עמהן ואינם פורשים מנשותיהם, די"ל דזה הוי רוב התלוי במעשה, משא"כ לאחר דאזלי' בתר חזקה זו וידעינן שרוב הביאות מהבעל אין לומר דלמא כל הבעילות דהבעל אינן מטבען להזריע הוי רוב דתליא בטבע וכמ"שכ תוס' ר"פ האשה בתרא, אבל במח"כ תורת הגאונים האלו לענ"ד מה דחשבו להא דרוב בעילו' מהבעל הוא כמו דאמרינן בעלמא אף אי ידעינן דא"א זנתה דהוולד כשר דאמרי' שזה הוולד לא נוצר בעבירה, ולדבריהם באמת חיישי' בכל אשה דלמא נבעלה פ"א לאיש אחר, ואף דאי"ל חזקת צדקת מכ"מ חיישי' דלמא נאנסה וכמ"שכ מהרש"א וא"כ תקשה איך שבקינין לאשה לישב תחת בעלה הכהן ולא חיישי' לדלמא נאנסה מאיש אחר ונפסלה לו, אמנם ע"ז יש לתרץ כיון דהיא אומרת ברי לי שלא נגע בי שום אדם ומצרפינין לברי דילה לחזקת היתר לבעלה, ואפי' ר"י מודה כיון דלא אתרע כלל, ואף דלא מצינו שתצטרך לומר ברי אפשר דשתיקה דילה ושוכבת אצלו ג"כ מהני כמו דנשאת טרם שבאו עדי שביה דמהני אפי' נשאת בצנעה כמ"שכ הרד"כ בסי' זי"ן בח"מח וב"ש אף שאין ראי' משם דיכולה להנשא לישראל ולא שבקית היתירא, ולא דמי ג"כ ליו"ד סי' קפ"ה דגם

אם באה ושוכבת אצלו דצריך לשאול אותה משום דאמר מתחלה שטמאה היא, וגם אין להקשות עליהם איך כהן מתקרב למזבח ומחלל שבת מעבודתו, דלמא נאנסה אמו פ"א ונפסלה לאביו והוא חלל, ואיך בת כהן נשאת לכהן דלמא חללה היא דאפשר דחזקת האם וברי דילה מהני גם לבתה אבל קשה למ"ד דמאן דמכשיר בה פוסל בבתו א"כ הדק"ל יהיו כל וולדות הכהנים ספיקי חללים, ועוד ק"ל דהא ברובא דא"ק כגון ט' חניות לא מיבעי' להו רק ברוב דל"ק כגון קטן וקטנה מיבעי' להו, וזהו דהוולד נוצר מאחת מטפית הכשרים של הבעל ולא מטפה א' הפסולה של הנואף הוי כעין ט' חניות דאמרי' כל דפריש מרובא קאפריש, אלא נלענ"ד דכוונת הגמ' הכא דרוב נשים היושבת תחת בעליהם אינן נבעלות לאחרים כלל, ואף לדעת התוס' ריש כתובות דלא מחלקו בין יושבת תחת בעליהם רק שזנות בעדים והתראה ל"ש, מכ"מ כאן דאין החשש דנתפתתה דהא אי"ל חזקת צדקת והחשש רק מבעילת אונס זה וודאי ל"ש, ואף דבסוגי' דפ"פ כ' דרובא דרצון לא הוי רוב מעליא היינו אם ידוע דנבעלה וספק או באונס או ברצון, אבל אשה כשירה דלית בה ריעותא כלל ולביאת רצון וודאי לא חיישי' לצדקת רק דלמא אירע לה אונס זה וודאי ל"ש, וס"ל לגמרא דוודאי אי לא הוי אזלינין ב"ר דל"ק והוי חיישי' דלמא נאנסה לא הוי קטלינין לי' מטעם דרוב ביאות המה מהבעל דהוא רובא דא"ק, כמ"שכ תוס' ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוב שנגמר, דינן דלא אזלי' ב"ר להרוג גם את הפטור דבאדם לא אמרי' דהמיעוט כמאן דליתא להרוג נפש נקי, וכן נמי אי פריש חד מינייהו לא הוי אמרי' כל דפריש מרובא הוא להרגנו, אבל אי אזלי' ב"ר דל"ק אמרי' דלא נבעלה אמו כלל והוא בן המוכה לכן כל דברי הגאונים הנ"ל מופרכים, והא דגמ' דידן נתן טעם להכה אביו מטעם רוב והירושלמי מטעם חזקה נ"ל ע"ד הפשוט, דהגמ' חשש לדלמא נבעלה אשתו מאחר ואינו בנו, וע"ז לא מהני החזק' שנהיגו אב כבנו וודאי והוחזק ונתפרסם לכל ע"י זה שהוא בנו, דאפשר כיון דלא ידע שנבעלה אשתו וסבר הוא בעצמו בטעותו שבנו וודאי הוא דסמך עצמו על חזקת צדקת וכשרות אשתו דלא יתפתה לזנות, ולמלתא דל"ש שתאנס לא חש בדעתו ע"כ הנהיגו כבנו, ולכן מוכח דגם אנן ל"ח שנאנסה משום דאזלי' גם ב"ר דל"ק, אבל הירושלמי חשש אם גם יבורר שלא נבעלה משום אדם אחר דלמא זה הבן בנו של אחר והם הכניסו אותו לביתם להגדילו ולחשבו כבנם, וע"ז קאמר ראי' דמשום שהנהיגו אותו בחזקת שהוא בנם וכל היודעים מחשבין אותו לבניהם הוא כאלו ידוע לנו בעדות ובראי' ברורה שהוא בנם באמת, כן נ"ל ברור והוא פשוט:

ולכן נ"ל כיון דהוכיח הירושלמי ממכה אביו דאזלינין בחר חזקה כזה אף שלא ידענו שהוא הנולד בביתם רק שהוחזק לבניהם עפ"י הרבים, דא"א למילף משארי חזקות, ורק ממקרא זה ילפי' לה, א"כ ה"הד בב"נ מדאסר רחמנא אשת אב ולא אמרי' דלמא לאו אביו הוא מוכח דגם בב"נ אזלי' בתר חזקה זו שהחזיקו בו כל העולם, ואין לחוש דלמא זנתה אמו ואביו החזיקו בטעות, דבמה הי' יכול לטעות דהא אין לה חזקת צדקת וסתם גוי' זונה היא, ומופקרת לכל, ולכן אי לאו דהי' מוחזק לו בוודאי שהוא בנו לא הי' מחזיקו כבנו וודאי:

מה שנסתפקת אי הפקירו של גוי מהני משנה שלימה היא רפ"ד דפאה משנה ט' דהלקט והשכח' והפיאה דגוי חייב במעשרות אא"כ הפקיר, ולמ"ד אין קנין לגוי בא"י להקפיע מוקי גמרא גיטין דף מ"ח דמיירי בשדה דגוי ולקטינהו ישראל אלמא דגוי אם הפקירו פטור ממעשר, וכן פי' הרמב' והר"עב משנה זו, אכן יש לספק בהפקרו גוי אי מצי לחזור טרם דאתי ליד דזוכה דלפי תה שפרשתי במק"א הא דלא תהני חזרת המפקיר ואין זוכה בדבר שהופקר אא"כ זכה בו בקנין כמו אחר ול"א אתי דבור ומבטל דבור דהוא מטעם נדר, א"כ לגוי דלא נאמר לו לא יחל אפשר דיכול לחזור, ואין לומר א"כ דיכול למה בהיפקר פטור ממעשר הלא אמרי' ספ"ד דנדרים דלמ"ד תוך ג' ימים יכול לחזור לא נפטר מן המעשר, היינו אם חזר בו המפקיר ולא רצה לזכות בו ע"י קנין מן ההפקר, אבל אם זוכה בו בקנין ואתי לרשות זוכה נפטר מהמעשר, ע"כ דין זה צ"ע:

יואל אונגר מרעכניטץ:

תשובה קנח

להנ"ל.

בע"ה פאקש עש"ק פ' ויקהל שנתרז"ל לפ"ק:

ראיתי בספרך ספר המקנה בד' הראשון שהבאת מהגאון דחוסט יע"א דלדעת הג"א דהורג טריפה חייב בדמים א"כ חיובא דממון פוטר המלקות שבא עמו על צד המקרה, הדין עמו שכ"כ הרמב"ם ובטור ש"ע דחובל ביו"הכפ אף אם התרו בו פטור ממלקות, אמנם מנ"ל דין זה דאף דבחבלה גלי' קרא דממונא משלם מלקי לא לקי היינו לדחות המלקות של חבלה אבל לדחות לאו אחר הבאה עמה לא מצינו, ונראה לענ"ד דזהו דעת המקצעות שהובא בהג"ה אשר"י דחובל ביו"הכפ פטור וביו"ט חייב לא כמו שהבינו דהוא פוסק כרנב"הק דכרת פוטר מתשלומין ומתני' בפ"ז דמחיי' חובל ביו"הכ כרבנן והוא פוסק דלא כסתמא דמתני' דהיא דבר תימה אלמא מיירי בחובל במזיד ואתרו בו

דמלקות דיו"הכפ פוטר מתשלומין ומתני' מיירי' בלא אתרו דדוקא חייבו מיתות שוגגין פטורין, והא דפסק ביו"ט דחייב או משו' דסובר כרש"י ביצה דף י"ב דת"הת אמרי' מתוך שהותר חבלה לצורך או"נפ אף אי אין בו צורך קצת ורבנן היא דגזרו אי לית צורך קצת, או דפסק כר"י דמקלקל בחבור' גם בשבת אינו חייב מיתה אלא בצריך לכלבו וכיון שצריך לדם הוי צורך קצת דנפש בהמה במשמע ופטור ממלקו' מטעם מתוך ודוק:

אבל מ"ש הגאון דלסברת מנ"ח דלמ"ד דאינו מחוייב בדמי' מחוייב מלקות דהוי כהכאה שאין בו שו"פ וכ' כיון דעל הקטלה חייב מלקות שוב אינו חייב משום לא יוכל לשלחו, לא הבנתי וכי לא מצינו שלוקה שמונים:

תשובה קנט

בסוגי' דתרומת חמץ.

הנה פי' הרמב' בפירושו למשנה תמוהים, דלדבריו למה בגמר' אוקמי' למתני' כרנב"הק ולא מטעם דאין לוקה ומשלם, וביותר מה שפי' דפטור מתשלומין מטעם דמלקות פוטר ופיטור מדמי העצים לפי שאסור בהנא' ואין לו דמים, והנראה דהרמב"ם הי' מפרש דבין רישא ובין סיפא בשגג בתרומה מיירי, דאי הסיפא בהזיד בתרומה הלא לשיטתי' פ"ו מהל' תרומה כל האוכל תרומ' בזדון לוקה ואינו משלם, א"כ למה נקט חמץ, וכמ"שכ רש"י בעצמו, אלא בזדון דחמץ מיירי ולא תקשי א"כ ליקוט בחולין כמו שאכתוב, דהנה הרמב' מפרש המתני' למאן דא"ל לפי מדה משלם, ולכן אם שגג בחמץ צריך לשלם קרן וחומש מגז"הכ אף דלאו בר דמים הוא אכן אם הזיד בחמץ א"כ מלקות דחמץ פוטרו מהתשלומים ולא קשה קושי' הגמר' בכתובות מדאגבי' קני' ומלקות לא מחייב עד דאכיל לי' משום דבשע' שאגבי' לא נתחייב דהא חמץ לא בר דמים הוא רק בשעה שאכל גזר עליו הכתוב לשלם אף שאין בר דמים ואז קי"ל בדרבי מיני' ולכן פטור מהתשלומין שא"צ לשלם כפי המדה, וקמ"ל מתני' דכל היכי דאיכא ממון ומלקות מלקא לקי כר"י ולא כעולא, והדר אשמעי' רבותא אחרינא דאף מדמי עצים פטור, דלר' יוסי הגלילי דחמץ מותר בהנאה הי' צריך לשלם עכ"פ דמי עצים, דעל חיוב זה אמרי' מדאגבי' קני' וקמ"ל מתני' דחמץ אסור בהנאה ואינו בר דמים וכ"ז מבואר להדיא בלשונו הזהב, אמנם לפי"מ דמתרץ דמתני' רו"הג היא וכל הפיטור אינו אלא משום קילבד"מ ומיירי בשתחבו לו חבירו בתוך גרונו כמ"ש תוס' ר"פ אלו נערות דאל"כ מדאגבי' קניה א"כ צריך לאוקמיה כרנב"הק, דכיון דחברו תחבו לו בתוך בית הבליעה וממילא אם לא ידחק עצמו לאהדורי יכנס לתוך מעיו אין מתחייב מלקות דלא אנס עצמו לאהדורי דהוי לאו שא"ב מעשה

משא"כ כרת גם על א"ב מעשה מתחייב ולכן ל"ק להרמב' למה לא נקט בחמץ דחולין של חבירו דאז הי' מתחייב מדאגבי' קני' וגם לאוקימתת הגמרא דכרנב"הק אתי' לא הוי פטור בחולין עכ"פ מדמי עצים דאף דאינו יכול להדורי אלא על ידי הדחק ואז ממאסי ואינו ראוי לאכילה כמ"ש רש"י ותוס' כתובות מכ"מ אי אהדרה הוי יכול להסיק תחת תבשילו דאין מאיסתו מונעת לשמש מעשה עץ בעלמא, והתם בכתובו' דמפטרי גם מדמי עצים משום דתרומה טהורה אסור לשרוף והולכת לאיבוד לגמרי אם לא נאכל, ואף במקו' דהולכת לאיבוד רק גרמא שרי ולא לשרוף בידים כדמשמע בסוגי' דפסחים דף י"ו ודף כ':

אמנם לתרץ קושי' המ"לם העצומ' על מה שפסק דאוכל תרומה במזיד דפטור הא מדאגבי' קני' נלע"ד לתרץ עפי"מ שכ' הרמב"ם בפי"ח מהל' סנהדרין דה"ט דאין לוקין על לאו הגזילה משום דניתן לתשלומין והקש' הכ"מ דא"כ אדרבה אי"ל לומר להיפוך מלקי לקי ממונא לא משלם, ולא זכיתי להבין דהא איכא עוד כמה ענייני' דממונא משלם כגון חובל ועדים זוממין דבפירוש אתרבי התורה לתשלומין וכיון דכלל גדול מסור בידינו דאין לוקה משלם על כרחיך מדחי המלקות א"כ ה"נ גבי גזילה דחייבי' רחמנא בתשלומין ונדחה המלקות, והנה הרמב"ם פ"ד מהל' חובל ומזיק פ' דהחובל בחבירו, ביו"הכ אף במזיד חייב בתשלומין וכתב וז"ל אעפ"י שעבר עבירה שחייב עלי' חלקות והלא כל המחוייב מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם כך הם הדברים בכל חוץ מחובל שבפירוש רבתה התורה עכ"ל חזי' מדבריו בדבר שגילה הכתוב בו דהתשלומין דוחין המלקות ואין התשלומין נדחין מפני המלקות ה"ה אם פתיך בו עוד מלקות ממק"א ג"כ נדחה המלקות מפני התשלומין, וא"כ אם הי' תרומת חבירו תחוב בכוש או בראש קנה וגחין ושחה עצמו לתוחבו בבית בליעתו כגוונא דכתב תוס' כתובות דף ל"א ע"א ד"ה דאי בעי ולא הי' מתחייב בתשלומין עד שעת הבליעה אז הי' התשלומין פוטרו ממלקות דתרומה כמו שפטרו ממלקות דגזילה כמו בחובל הנ"ל, ולא מתחייב מלקות אתרומה אלא כיון דבשעה שאגביה קני' וא"כ ההגבהה צורך האכילה היא דל"ל אי"ב גחין דאז לא הי' מתחייב אתרומה:

אמנם גוף דברי הרמב"ם דהלכ' סנהדרין הנ"ל צל"ע כעת עפי"מ דאיתא בסנהדרין גבי מחתרת דדוקא אם שיבר פטור משום דבדמים קונהו אבל נטל לא אלמא מה דמחזיר הגזילה בעינא לאו רשעה דאתה מיקרי א"כ הו"ל ללקות אלאו דגזילה אף דחייב בהשבה לאו שתי רשעות הן:

דרב בעל מגי' במ"למ פ"ו דתרומות כ' דמדברי רש"י יומא ד"פ משמע דמזיד אינו חייב בחומש, ותמוה דמשנה שלימה הוא בתרומות האוכל תרומ' במזיד משלם את הקרן ואינו משלם את החומש, והסברתי דבריו, דלכאורה הי' מקום לומר דאף מזיד חייב חומש דגלי לך קרא שוגג וכ"ש מזיד, רק מכ"מ א"א לכופו לשלם חומש כיון דמלקי לקי, רק הקרן חייב משום דאגביה קניה ומתחייב אבל החומש דאינו החיוב מתחיל עד שעת האכילה ואז פוטרו המלקות, ולפי"ז לצאת י"ש הוי חייב אף בחומש, ובגמ' חולין אי' תנא תני משלם ואת אמרת לצאת י"ש, לכן במתני' קתני משלם את הקרן ע"י כפית ב"ד ואינו משל' ע"י כפיית ב"ד את החומש ומכ"מ אפש' דחייב לציי"ש גם בחומש, ולכן מביא ראי' מרש"י יומא דבאכיל' גסה מיירי דאינו חייב מלקות דהוי שלא כד"הנ ואפ"ה קאדייק דהא דפטור מחומש מטעמא דקרא דכי יאכל פרט למזיק אשוגג קאי, ואי כל הפטור דמזיד משו' המלקות א"כ באכילה גסה דאין כאן מלקות אי לאו פרט למזיק גם מזיד הוי חייב:

תשובה קס

בסוגי' דמצות צ"כ.

מוקשים מאד דברי הרמב"ם שפ' מצ"כ ותוקע לשיר לא יצא, אף דבכפאוהו פרסיים פ' דיצא מטעמא דנהנה כן כ' הר"ן, וקשה מק"ש דפ' אם כיון לבו בפ' ראשון יצא אף אם נימא כתי' מג"א דקורא להגי' דרמב"ם בקורא כהוגן רק שאינו מתכוין ג"כ קשה הא פ' מצ"כ א"כ לבעי כוונה לכל הפרשה, ואי דס"ל דרק פסוק ראשון דאו' ובדרבנן ל"ב כוונה עדיין קשה ממה שפ' בקורא להגיה במגילה דג"כ דרבנן דלא יצא והנראה דהנה החילוק שכן נהנה קשה מאד מה בכך וכי בהנאה תלי' מצוה, ע"כ אומר אני דס' הרמב"ם בתוקע לשיר כיון שיודע דמצוה וחובא רמי' עליו לתקוע והוא נותן דעתו לשיר גילה בדעתו שאינו רוצה לצאת בזה ולכן בעי' שיתכוון השומע דכיון דשומע ויודע חיובו ולא מכוון לצאת רק לשמוע קול השירה מגלה בדעתו שמבעט ביציאת מצוה זו, והנה בכפאוהו פרסיים ג"כ הי' לנו לומר כיון שיודע חיובו ולא רוצה לאכול עד שכפאוהו מגלה בדעתו שאין דעתו לצאת, ואומר אני כמו שמצינו בתלוי' וזבין דאגב אונסא וזוזי גומר להקנות כן ה"נ אף דגילה בדעתו שאם לא כפאוהו לא הי' רוצה מכ"מ אחרי שכפאוהו והוי אונסו והנאת גופו רוצה לצאת ג"כ, וזהו שכ' הר"ן שכן נהנה, ובלי דברי הר"ן הייתי אומר כיון דמצינו כפיי' אצל מצות וכמבואר בסוגי' שם דעישוי כדין הוי כמעות, ולכן אמרי' אף דג"ד יש כאן דבלא כפיי' לא הי' מתרצה אבל עם הכפיי' אגב אונסא והנאת קיום המצוה

מתרצה שפיר, אף דלא הי' הכפי' על קיום המצוה מכ"מ הרי לא ביעט במצוה רק משום דקץ לי' מאכל וכיון דאכל ע"י הכפי' וודאי נוח לו לצאת, ובמגילה אמרי' ג"כ בקוראה להגיה דמגלה בדעתו שאינו רוצה לצאת כ"א רק להגיה, משא"כ בק"ש כיון דע"כ אם בעי לצאת צריך לכווין בפ' ראשון כוונת המלות מה שלא הי' צריך אם כוונתו רק להגיה, לכן נגד גילוי הדעת שאינו רוצה לצאת יש כאן ג"ד שרוצה לצאת דאל"כ למ"ל כוונתו בפ"ר כן נ"ל:

תושלב"ע.

יתברך הבורא ויתהלל הנותן תורה לעמו ישראל, ובכל דור ודור מקים רועי נאמנים להשפיע מאור חכמתם עלי תבל, להשקות עדרי צאן קדשים מפלג אלקים חיים תוה"ק, כן הי' גורל האיש אדם גדול בענקים חותני מורי הגאון ז"ל, אשר מנעוריו עד זקנה ושיבה הי' לו, היום למלאכה מלאכת עבודת הקודש ללמוד עם בחירי חמד, ולעת ערב בש"ס חברא עם ת"ח בעיון נפלא, ולילה למשמרת, להשיב לשואלי דבר ה', והי' בדעתי ליכתב תולדות אדם גדול כזה עם קורותיו ומידותיו באריכות, אולם רבות הסיבות באוחרי, עד אי"ה בל"נ אם נזכה להוציא לאור חלק שני על א"ע וח"מ, השי"ת יחזקנו ויאמצנו, והיום אודיע יען עונותנתו דמר רבינו ז"ל אין לשער, ולא עלה בימיו להדפיס, ולא העתק מתשובות רק מעט מזעיר אשר מצאנו כתיבת ידו, ורוב התשובות רק העתקות, והורק מיד אל יד, כי המדפיס העתק עוד אפעם, על כן אין לסמוך להלכה ולא יתלה שום אדם באילן גדול שלא יצא ח"ו מכשול, גם לא הי' ביכלתי להעמיס עול גדול עלי להשגיח על הדפוס בשום דבר כלל, ורק כעת שנגמר הספר לקחתי מעט פנאי לעשות מפתחות והערות לתקן קצת מה שביכלתי, כי ראיתי ששולט בו ידי אחרים, ומגדול המושג וקוצר המשיג מהפך דברי המחבר ז"ל, נכון לבי בטוח כל הלומד בו ישתומם על גדולת המחבר ז"ל, הן בחריפות הן בבקיאות עד להפלא, רק יעיי' בעיון הדק הטיב משכיל על דבר ימצא דבש וחלב בכל ענין וענין, ואני תפילה השי"ת יזכנו גם אותי באור תורה כמוהו ויהי' פי שנים מרוחו עלי, זכותו יעמוד לי ולזרעי ע"ע:

ה"ק זוסמן באאמ"ו מ"פ סופר ז"ל.

סימן א

תשובה ארוכה נגד מחבלים כרם ה' צבאות יוצרי עמל עלי חוק באסיפה בעיר ברוינשווייג בשנת תר"ד לפ"ק:

מבאר חיתון עם או"ה איסר דאורייתא:

רמב"ם פ"ד משחיטה כתב שחיטת עכו"ם אסיר תפסוק וקרא לך ואכלת מזבחו, וקשה נימא בשבעה עמים הוא דכתיב הקרא:
ר"ן פ' השוחט אף דאין א"א דבר שאינו שלו אבל לא יועיל להתיר השחיטה ואסור לאכול:

סימן ב

פליאה על ח"ס שכתב בסי' ק"פ או"ח דשור הנסקל קודם נגמר הדין כשר למזבח דהא נוגח פסול:
רמב"ם בפי' משניות כתב דרובע ונרבע מעכו"ם פסול למזבח מנ"ל כיון לענין מיתה פסק פ"ט ממלכים דנרבע מנכרי לא יסקל:
בקידושין דף ס"ו בע"א שאמר שורך נרבע ושותק נאמן הא לדעת מ"כ המובא בב"י קכ"ז בע"א שאמר נתנסך יינך ובעלים מכחישין אין מותר היין רק לבעלים אבל לאחר אסיר, א"כ גם בנרבע שורך ובעלים מכחישים אסור לכהן לסמוך להקריב, [עי' ח"ס יו"ד קכ"א מזה]:
קושי' לשיטת שאיסר הנאה אין לו בעלי' מב"ק דף צ"א בהרגת שורי דטוען אנא בעינא למיעבד מצוה:
סתירת ר"ן נדרים באומר לבנו קונם בחיי ובמות כתב ר"ן נכסים דידיה נינהו ובע"ח נפרעין ממנו, ובדף פ"ה באוסר פירות על עצמו באין אחרים ונוטלין בע"כ [א"ה סתירת ר"ן כבר קדמו בזה המח"א ונתיבות רהע מאריך בו, ומשיג עליו שכתב דמי שאסר נכסיו יכול ליתן מהן צדקה, ונתיבות כתב ח"ו ישתקע הדבר, ואני מצאתי ביש"ש ב"ק פ"ט פרק ס"א שכתב שיוכל ליתן לצדקה ע"ש ובמקנה כלל כ"ב פרט א' הבאתי פלס חיים כתב לישב הסתירת הר"ן, דודאי כיון שאדם אוסר נכסיו על עצמו בודאי מייאש בשעה שמוצא נדר מפיו, ואז דהוה נכסים שלו מהני יאוש, אבל אם אביו איסר נכסיו על בנו אח"כ מת ונפלו בירושה לפני בנו, א"כ בשעה שזוכה כבר אסורים עליו בהנאה, א"כ לא מהני יאוש שלו לכן באין בע"ח ונפרעין כי שלו הם יע"ש באריכות וכתב לישב ומחדש דא"הנ לא אפקעתא דמלתא ננהו דלא גילה לן הכתוב בשום מקום דניפק מרשות בעליהן, רק מסתמא אפקורי מפקרי להו ואפי' לא ידע שנאסר תבשילו בהנאה, ג"כ הוא הפקר דאמרי' אלו הי' ידע הוי אסח דעתיה מיניה, אף דקי"ל יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש מ"מ מהני כאשר כתב הת"הד במשרתת שנטלה חלה מעיסת בעה"ב שלא הי, בביתה, וכתב ואי קשיא לך הא אמרי' בתורם שלא מדעת דלא מהני כלך אצל יפות

אלא בשוי' שליח, דשאני התם בשעה שנעשה לא ידעינן כלל דניחא ליה, משא"כ בחלה בשעת הפרשה ידעינן דניחה לה ע"ש, ולמה ביאוש שלא מדעת לא מהני, יען כל יאוש דאבדה הוי הפקר בטעות, דאם הי' יודע שישראל ימצאנו לא הי' מתייאש, מ"מ גילה לן הקרא דמהני, כ"ז אם ידע שנאבד ומתייאש בפועל, אבל אם לא ידע ולא מתיאש בפועל אלא שנאמר אומדין דעתו אם הי' יודע שנאבד הי' מתיאש, אדרבה נאמר אלו ידע מה בסופה לא הי' מתיאש:

מל"מ פ"ב מתרומה מתקשה דאם לקט נכרי פיאה דחייב במעשר, הא כבר נפטר משעה שהפקיר, ומחדש בפיאה לא הוי הפקר עד דאתי לרשות זוכה ופלא:

[א"ה הנה קושי' גדולה אשר מובא בח"ס ק"פ על תוס' חולין דף ק"מ, שכתבו צ"ע בבהמת עיר נדחת אם עבר והקדישה והקריבה אם הוא קרבן כשר כיון דלשרפה קיימא, ופלא אם הי' הקדש מקודם לא נאסרה בהנאה כי שלל שמים היא, ולאחר שנאסרה בהנאה אין כאן בעלים להקדיש, ונראה עפ"י קצ"הח בסי' ת"ד שמחדש אי"הנ יש לו בעלים ושלו הוא רק אינו ברשותו כמו גזל ולא נתיאשו בעלים וכו' וריב"ש מחדש הא דנגזל לא יוכל להקדיש יען שאין ברשותו, רק הקדש בד"הב דומי' כי יקדיש ביתו, אבל קדה"ג יוכל להקדיש דבר שאינו ברשותו עי' קצ"הח קי"ז, א"כ מובן חקירת תוס' כיון שיוכל להקדיש וב"ד יוכל לקיים אח"כ מצות שריפה אם הקרבן כשר, או כיון סכ"ס לשריפה קיימי ומיושב כמה קושי' עי' במקנה כלל כ"ב פרט א' באריכות:]

טז אי רשאין נשים לברך ברכה בריאת חמה בתקופתה ח"ס נ"ו כ"ס ל"ד מר"ם שיק סי' צ':

יז אם מותר להשריש עצי מאכל משדה ע"מ לנטוע במקום אחר ע"י עכום:

חקירה לרמב"ם דוקא בהשאת אילן איכא איסר דאוריי' אבל דבר אחר רק דרבנן, ופ"ח כתב דמותר אמירה לגוי לעשות מלאכה ע"פ, דדוקא בשבת אסור שבות דשבות, וכן פמג"ד כתב דמותר בע"פ אחר שש לומר לגוי שיקנה לו יי"ש, דאחר שש אינו אלא עשה ובעשה לא שייך אמירה לגוי, א"כ מותר לומר לגוי שישחית דבר אחר חוץ מאילן, וקשה מחולין דף זין בכודנייתא הלא אפשר ע"י גוי:

מי שנוהג חומרא מפני שחושש לדעת האוסרין כגון המונע לעשן טובאק ביו"ט אסור לתת טובאק לעשן בו ביו"ט ועובר על לפ"ע, וקשה מב"ב דף כ"ו שאמר אי ניחא לך קוץ ע"ש, [א"ה עי' שע"המ הלכות לולב פ"ז, וכ"ס סי' ס"ו]:

חי מי שטעה בחנוכה וקורא ללוי פר אחד מיום שלאחריו:

יט אי שרי לעשות סעודת נישואין בשושן פורים [כ"ס קל"ח]:

כ כא בענין מנהג לעשות חתונה בשלשה ימי הגבלה עי' ח"ס קמ"ב:
כב לאמור סליחות בשובבים גם אם אין עשרה שמתעני':
כג כהנים יטבלו קודם נשיאת כפי' ולא יאכלו פת שחרית:
דעת רי"ף אף דבטלו טבילת קריין מ"מ ט' קבין בעי והקשה ראב"ד מירושלמי שהקשה על מה דאסרו ביו"כפ תשמיש שאסור ברחיצה ומשני במקום שאין טובלין, הא רחיצה בעי:
לבוש כתב בליל סוכות חשוב כזית לסעודה והוי קידש במקום סעודה, ופלא למה דוקא בסוכות:
כד אם אבל יברך שהחיינו, ואם מותר ללבוש בגד חדש בע"ש בין המצרים בשעה שהולך לב"הכנס להתפלל מנחה, בסי' תרע"א בציבור לא יברך שהחיינו ובסי' רכ"ג על ירושה יברך שהחיינו:
כה בימים שאין אומרי' תחנון אם אבל יתפלל לפני התיבה:
כו אם טעה וקורא בר"ח עם לוי כל הפרשה האיך יעשה:
כז אם ציבור יתענו בנפל ס"ת מארון ר"ל:
כח הסופרים חשודים שאין מעבדין עור רצועות לשמן ויהי' נזהר לקנות רק מחרד על דבר ה':
לט בענין ה"ה כתב כיון דאפשר לעבור במעשה עובר גם בלא מעשה ונלקה להיפך מסברת החינך:
סברת רמב"ן בעשה דלעולם בהם תעבודו אי דרשינן טעמא דקרא:
מ על תוס' עירובין דף ק' שהזכירו פסח בין הנותנין במתן אחת:
מא ח"ת בסוגי' מצוה ללה"נ:
מג ביומא דף ע"ט בענין כותבת הגסה:
מה קושי' למה מותר לכהן לאכול מצת חובה מתרומה וחלה הא אין עושין חבילות חבילות [עי' עט סופר פרט יוד]:
מו על רדב"ז אם זריזים מקדימן למצוה אפי' אם המאוחר מקודש ועי' ח"ן:
מח בסוגי' יבמות דף ה' בבגדי כהונה הותרה כלאים,
מט ירושלמי מה צביעה הי' במקדש שהי' משרבטין בעורות אילים מאדמים וכתב בק"ע הא דלא משני דצבעו תכלת, ותי' דלא הי' להם במדבר חלזון רק תכלת ממצרים, ופלא הא צריך צביעה לשמה, כמבואר בירושלמי יומא פ"ג אבני קדש בעיין חציבתן בקדש ובגדי כהונה אריגתן בקדש:

נ מביא ברמז אשר כתבתיו לישב קושי' תוס' בפסחים מ"ו לרבה בטלה כל מלאכות שבת דנימא הואיל והותרה לחולה שיש בו סכנה, עפ"י ר"ן ביצה פ"ב למה בחולה אסור להרבות בשיעורין אמדו לשתי גרגרות אסיר לתלוש שלשה, וביו"ט מותיר להרבות, יען בחולה רק דחויה אצל חולה, וביו"ט הותרה לגמרי, ע"כ סבר רבה דאמרי' הואיל דהותר המלאכה, אבל בחולה גם אם יש כאן חילה ג"כ רק הודחה בעבור חולה, והאיך ואומר שמלאכה יהי' מותר אם אין כאן חולה כלל רק הואיל שיוכל להיות והבן [עי' זבחי' ל"ב פליגי אביי ורבא וח"ס סי' פ"ה]:

פב חקירה לרבא דאמר כל מד"ר ל"ת לא מהני, אם חשו"ק עבר על מימרא דרחמנא אם מהני:

צ רמב"ם פ"א מבית בחירה, דאבני מזבח שנפגמו אין להם פדיון, רמב"ן במלחמות ע"ז דף נ"ב משום קדה"ג אין יוצא ע"י פדיון, ר"ן במגילה הקשה האיך נמכר בהכנ"ס הלא קדה"ג אינו יוצא לחולין ע"י פדיון:

חו"י כתב הא דממאס מש"ר במראות הצבאות וקיבל טבעת וחוח וכומז, משום שהותכו ונעשה פנים חדשות [א"ה עי' תתהש"ק קנ"ד] רמב"ן כתב דגוי שאסר דבר של ישראל ע"י מעשה הוי כע"ז של גוי ומהני ביטול, והקשה הר"ן מסוגי' למה גנזו אבני מזבח:

קושי' דמפ"ג ונתברינהו שיהי' ראוי למזבח, דהא נשתמש בו הדיוט פסול לגבוה [א"ה עי' במקנה כלל ה' פרט ב'] באר שבע מחדש קודם שהוקדשו אבנים מותר להניף עליהן ברזל, והקשה מ"למ, ופלא, תוס' סוכה דף מ"ט כתב כן, א"כ צע"ג קושי' גמרא במק"ע לידברינהו כיון דלר"פ יצאו אבנים מקדושתן, וצריכים לקדשם מחדש, א"כ בעודן חולין לנסרם ואח"כ להקדישם:

צא קושי' גדולה משואל ומשיב לבעה"מ לכן בכלים דאחז לא מהני חילל דפריצים משום כלו שרת אין יוצא לחולין, א"כ למה אמרו בנדרים ס"ד בלשאצר שימש בכלים שנעשו חולין [א"ה עי' בכלל ה' פרט ג' במקנה כתבתי ב"ה תירץ נכון, כי נ"נ עפ"י ה' כבשו א"י וקנה בכיבש ונתבטלה קדושתה כך כתב ח"ס סי' רל"ג, ובע"המ הקשה כיבש מלחמה קונה ותי' ל"ה הארץ ומלואה ע"ב, אבל נ"נ ברצון ה' הלך לכבוש וקנה בכיבש מלחמה ויצאו לחולין ע"ש באריכות]:

צב בסוגי' דרבוצה:

קנג אשה מעוברת שמתה כדת מה לעשות עתה ועי' השיב משהו שמן רוקח:

קנד בענין אם מותר נישואין באבילות שלושים:

קנה אם סגולה להעלות לקבורת א"י גם לאחר י"ב חודש:

קנז אם ב"נ נהרג אם הרג נפל או טריפה, אם אזלי' בב"נ בתר רוב דאל"כ האיך חייב על אשת אב:
קנח ההורג טריפה חייב בדמים ופטור ממלקות עי' מקנה דף א' בח"ר:
קנט ח"ת בסוגי' תרומת חמץ
קס ח"ת בסוגי' דמצ"כ:

הלכות שבת ויו"ט

סימן ג

אודות רחים של קיטור אם למצוא היתר ע"י שותפות של עכו"ם בשבת:
מנחם עזרי' כתב ישראל שיש לו בהמה חולבת והחלב מחציתה להאריס דצריך להפקיר הבהמה, ומג"א רמו אתה עליו דהא מותר לחלוב משום צער בע"ח, וא"ר סי' ש"ה מישב, [א"ה עי' יעבץ סי' ע"ו]:
הקשה בסי' של"ב פסק בהמה שאחזתה דם מותר לומר לעכו"ם להקיזה מטעם אדם בהול ע"ש, ולמה לא נתיר אמירה לעכו"ם משום צער בע"ח:
בת כתב בשביתת כלים מהני קצץ, ת"ש שביתת כלים משביתת בהמה, ומביא רמב"ן פ' אמיר אם יעמול אדם בדברים שאינן מלאכה מל"ט מלאכות, דעובר על עשה דתשבות, דהא לא נח ולא שבת, ומובן הפסוק בלאוין כתיב ששת ימים תעבוד עשית מלאכתך, לא תעשה מלאכה, ומלאכה לא נקרא אלא ל"ט שהי' במשכן, ובעשה כתיב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות, ואמר למען ינוח שורך שלא יעמוס עליו משאות כבידות בחצירו אף שלא עשה מלאכה מל"ט מלאכות מ"מ הרי לא נחה ולא שבתה, וזה נגד רשב"א יבמות דף ו' דבמחמר אינו עובר על עשה תשביתו, ועי' בסי' נ"ב תשובה ארוכה באמירה לעכו"ם בע"ש ובענין שליחות לעכו"ם ובסי' נ"ג, אמירה לגוי באיסר עשה [א"ה עי' תוס' ע"ז ט"ו ע"א וא"ר רמו ס"ק י"ב ותראה בחינם. משיג עלי].

סימן ד

מג"א תרע"ט כתב דאשה שקבלה שבת תוכל לצוות לאחר שלא קיבל להדליק נר חנוכה, וקשה ממנ"פ אם יש שליחות א"כ היא מחללת שבת:
פנ"י הקשה על המחבר רס"ג דמי שקיבל שבת מותר לצוות לאחר לעשות לו מלאכה, כיון השליח לאו בר חיוב יש שלד"ע וכן קשה לרש"י דיש שליחות לנכרי לחומרא למה הצריכו לאסור אמירה לגוי משום שבות, ומתוס' שבועות דף ג' מוכח לכאורה דאף בגוי

אין שליח לד"ע, ובית מאיר מחדש לענין חילל שבת לא שייך שליחות כי גוף המשלח שבת וינפש [עי' מקנה כלל י"ח אות י']:

סימן ה

רמב"ן מתיר למרוט נוצות ביו"ט דס"ל דאין עוקר ד"ת רק בג"ק, ורמב"ם פ"ח מהלכות שבת דחובל בין באדם בחיה ובעוף חייב משום מפרק, וכתב ה"ה דבע"ח מיקרי גדולי קרקע:

[א"ה בענין זה אמרתי לישב קושי' פמג"ד בפתיחה לשבת הקשה האיך אמרו ספק בן ז' מתחלינן ממנ"פ מחתך בשר בעלמא הוא, לרמב"ם חובל מצד מפרק חייב גם בבשר ונראה המגן אבות הקשה לרמב"ם האיך חייב במילה מצד חובל הלא אין כאן דם כגרוגרת, ותי' המצוה אחשביה כמ"שכ ר"ן שצריך להטיף דם ע"ב לפ"ז אם אינו בר קימא מצוה אין כאן ולא שייך אחשביה ודוק:]

ריב"ש מובא במג"א סי' ש"ג בגזיזה לכ"ע חייב גם באין צריך לצמר דגם במשכן הי' כן התכלית ליפת העור:

רי"ף מביא ספק בן ז' ספק בן ח' אין מחללין עליו שבת והקשה ר"ן אמאי לא מחלינן ממנ"פ, וחישב עם רשב"א שהקשה למה מחשבינן למחתך בשר בעלמא וכי מותר לעשות חבורה בטריפה:

לרמב"ם שחובל מפרק הוא תולדה דדש, האיך שוחטין ביו"ט וכי מותר דישה ביו"ט, [עי' פני ביצה י"ב]:

סימן ו

אם מותר הוועקאוהר שנעשה בעת שקול דופק לעורר השחר מדליק ג"כ נר להאיר, להעמיד בשבת מכ"ש בע"ש, ועי' סי' ק"כ:

אני השואל וחותני מורי הגאון ז"ל חשף זרוע עוזו בבקיאות וחריפות הפלא ופלא, ושמוני למטרה לחיציו השנונים משוחים בשמן אהבת התורה, ויען שמביא דברי בקיצר מאוד, על כן להצדקני צריך אני להאריך קצת, מה שכתבתי בשאלה:

אם מותר להעריך בשבת, נראה לי דשייך, בפלוגתי' מג"א עם אבן עוזר, שמג"א סי' רנ"ב סובר אם ישראל נותן חיטין ברחיים חל מים בשבת פטור ומותר מ"הת, ואב"ע בסי' שכ"ח כתב שאסור להעמיד עלוקה בשבת, וכן אסור ליתן חיטין ברחיים וחייב מדאורייי גם שאינו עושה פעולה אבל לא גרע מזורה ורוח מסייע שחייב כמבואר ב"ק דף ס' דמלאכת מחשבת אסרה תורה ע"ש באריכות, הגם שיש לחלוק כי בכלי שעות עדיין אין אש בעולם ודו"ק:

אבל להעמיד בע"ש, נראה שמותר, ואקדים דברי נמ"י ב"ק דף כ"ב, ר' יוחנן אמר אשו משום חיציו כאלו בידיו הבעירו, ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן עם חשיכה להדליק את הנרות והדלקתה הלכת ונגמרה בשבת, לפ"ז הרי הוא כאילה הבעירה הוא בעצמו בשבת, לא קשיא לן שהרי חיובו משום חיציו כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל ולא חשבי' ליה מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה, הוי לן למפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה, וה"נ אילו מת קודם שהספיק להדליק הגדיש, ודאי משתלם ניזק מאחריות נכסים דידיה וכו', וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מע"ש אתחיל, וכמאן דאגמרי' בידים בההיא עידנא דלית בי' איסור חשי' ע"ש, א"כ מותר להעמיד כלי שעות בע"ש, הגם שמבואר בסי' רס"ה שאסור גרם כיבוי מטעם שמא יעשה כן בשבת, אבל בכלי שעות מנהג כל ישראל להעמיד בע"ש, עי' סי' רנ"ב וסי' של"ת, א"כ בודאי לא יעשה כן בשבת, עי' בשו"מ ח"ב סי' ה' מביא ירושלמי שבת פ"ב, ולא בשמן שריפה אר"ח זאת אומרת שאסור להציץ את האור במדורת קדשים ודולקת בשבת והא תנינן ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד אר"י בשבת כתיב לא תעשה כל מלאכה נעשית היא מאליה וברם הכא התורה אמרה אין שורפין קדשים ביו"ט ואין צריך לומר בשבת, הרי מבואר דבשבת לא אסרה תורה רק עשיה ממש אבל מה שבא בכחו שרי כמ"ש נמ"י כפי פירושי דאינו רק גרמא ע"ש שמתיר ג"כ להעמיד כלי שעות שמדליק הנר, ועי' בבן יהודא סי' קנ"א, וגורן דוד:

שמ"ק שם דף כ"ב, עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור כלומר משום דקיל"מ, ק"ל אמאי פטור והא מתחייב בגדיש קודם שיתחייב בנפשו של עבד, וי"ל דמסקנא סמוך דאוקמי שהצית בגופו של עבד, ואכתי לא ניחא דאפי' הציץ בגופו של עבד אמאי פטור על הגדיש, אטו מי שנתחייב בנפשו ואח"כ קרע שיראין מי לא מחייב וכו', ואיפשר לר"י דאמר אשו משום חיציו, כל שהציץ אפי' בגדיש ועבד כפות לו דא"א לברוח, הו"ל משעת הצתת אש בגדיש רודף ונעשה על הגדיש כרודף ששבר כלים ע"ש, ובשמ"ק דף ע' ד"ה רע"ק קלוטה וכו', לכאורה לפי סברת נמ"י א"כ סוף הפעולה נחשב לתחילת המעשה ונשרף הגדיש עם עבד ביחד, וכן צריך להבין הירושלמי אשר המחבר ז"ל ג"כ מתקשה בו:

ירושלמי פרק אלו נערות, הרי המצית גדישו של חבירו בשבת על שיבולת הראשון חייב מכות מיכן ואילך בתשלומין, ולית אמר כן על כל שיבולת ושיבולת יש בה התריית מיתה עכ"ל, א"כ ג"כ קשה לפי נמ"י מאי מקשה הירושלמי ונראה לדעתי הקלושה שכך כוונת הנמ"י סוף הפעולה שנעשה ממילא נחשב כאילה הוא הי' עושה בידים בתחילה,

א"כ כאשר הדליק בעבד חייב מיתה, וכאשר הדליק הגדיש הכל נחשב כאילה הוא הי' מדליק הגדיש לאחר שהדליק בעבד, ושפיר הקשה הירושלמי ושמ"ק, ועי' ב"ק דף י"ז אמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמרי' ליה מנא תבירא תברי וכתב תוס' נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו דפשיטא דחייב ולא שייך כאן מנא תבירא תבר דאי אזלינן נמי הכא בתר מעיקרא לא משכחת בצרורות ח"נ, וסברי' פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו, ויש"ש סי' ד' כתב שראש מחולק עם תוס', ועי' קצ"הח סי' ש"ץ, ונראה להסביר עם נמ"י הנ"ל כי סוף הפעולה נחשב כתחילה, ונראה וק אם באמת עושה החץ הפעולה, אבל אם אחד הקדי' ושבר אז החץ לא עשה פעולה, ולא שייך לאמור סוף פעולה כתחילה יחשב, אבל בזרק הכלי והזיק בידים ולא צריך לאמור סוף הפעולה כתחילה כי תיכף חייב בהיזקו שזרק הכלי, ואולי גם ראש מודה ומיושב הרבה קושי' מקצ"הח ע"ש ודו"ק:

והנה יש מלאכות שעושה בידים המלאכה גם שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה סבר ר"י שחייב כיון שעושה הפעולה, אולם יש מלאכות שאינה עושה כלום רק ע"י כח אחר נעשה המלאכה והוא חייב יען שנעשה מחשבתו כזורה ורוח מסייע, אמרו בב"ק דף ס' שחייב, אמרתי סברה שרק אם צריכה לגופה אבל אם לא צריכה לגופה והוא אינה עושה הפעולה בידים ואין זה מלאכות מחשבות שאסרה תורה, ומיושב בזה קושי' אדמ"ו מר"ם שיק שכתב אלי בתשובה עי' סי' קנ"ו, שתוס' סותר בשבת י"ז הוכיח פת"גד סי' שי"ו דפורס מצודה אם צד ממילא חייב, והיינו משום חציו, ולענין נותן מים בשבת תחת הנר הקשו על רש"י ע"ש בהנ"ל מובן במצודה חייב משו' מלאכ' מחשבת גם שלא עושה הפעולה, אבל כיבוי מלאכה אין צריכה לגופה, ורק אם עושה בידים סובר ר"י חייב, אבל אין עושה רק גרמא פטור כי אין זה מלאכת מחשבת, וחותני ז"ל משיג מכופין על קערה עי' בפנים, שם עושה הצידה בידים אין זה גורם צידה אלא צידה עי' הטיב, [אודה לה' כי זה רבות בשנים אשר כתבתי השאלה, כעת מצויה בידינו ספר ישועת יעקב ועי' של"ד מנכד הגאון ז"ל שזכיתי לכווין כעין זו] בזה מיושב קושי' שת"ח מפילין הקשה ביומא ס"ו עתי אפי' בשבת דלמא צריך שנעשה מלאכת מפרק, בהנ"ל מיושב כי לא צריך לדם ורק פ"ר וכיון שהוא רק גורם שדוחה מהר לא חייב, אבל שג"א הקשה דלמא משום נטילת נשמה שפיר הקשה כי צריך שימות כי אם לא מת יורד אחריו להמיתו ועי' עט סופר כלל י"א:

וטרם אשים קונצין למילין אכתוב שגדול מגאוני ארץ נ"י כתב לי לפי נמ"י ה"ה אם אחד מעמיד קדירה סמוך למ"ש ונתבשל במ"ש חייב כי הפעולה נחשב כתחילה ומבשל

בשבת יחשב, והי' לו פלפול גדול כי זאת א"א כי בשבת הוא שבת ונח גופו ומה שנעשה המלאכה בחול לא יחשב לשבת, אבל ב"ה מצאתי בפמ"גד בפתיחה כוללות להלכות שבת בסופו כתב אני מסופק אם נתן קדירה סמוך למ"ש ונתבשל בחול ומ"מ התחלת הי' בשבת אם חייב חטאת דהא כל אופה ומבשל בה תחלה מחייבין ליה, א"ד הואיל ובשבת רק ח"ש תו לא מחייב חטאת וכן נראה עכ"ל:

סימן ז

עוד בענין הנ"ל אשו משום חיצי, ומביא קושי' על רש"י ב"מ דחצר הוי שליח מושלח ושלחה, ולא צריך לרבות גגו וחצירו גבי גנב אלא דלא נימא אין שלד"ע, וא"כ מאי פריך דנלמוד ממעיל' דיש שלד"ע, א"כ אם המצא תמצא למה לי:

סימן ח

תוס' שבת דף נ"ג בזומר בעי שיהי' צריך לעצים אף לר"י דמחייב באצ"לג והסבר כך כי יש חילק במלאכות במלאכה הנעשית לקיום כותב ובונה כיון שנעשית מחשבתו אף שאינו דומה לתכלית שיהי' במשכן סגי' לר"י אבל במלאכת סילק והעדר כקוצר ומוחק וכה"ג בעי דוקא שיהי' לאותו תכלית שהי' במשכן, כן ביאר מגן אבות:

סימן ט

אם מותר לתת מעות בעש"ק לעכו"ם שישלם בעדו בשבת להשיג רשיון להתחיל לשרוף היי"ש ביום א':

סימן י

אם מותר רופא ישראל לנסוע לחולה עכו"ם על עגלה של עכו"ם, חקירה כמו שנים שעשו מלאכה דפטור, ה"ה ב' סוסים הולכין תשא שאחד הי' יכול להוליכה פטור אבל אסור [א"ה כבר הקדימו מקו"ח בהגהותיו עיי"ש:

לרמב"ם שאסור להנהיגה חוץ לתחום קשה חשבת קנ"א אם עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה, לכאורה נגד רמב"ם [א"ה עי' עט סופר כלל י"א פרט ז' אות ב' הבאתי תי' דוקא להתרחק מתחומו אסור אבל בחוזר בתחומו מותר ודו"ק

ר"עב עירובין פ"ג מחדש רק שבות אחד מותר בב"הש ולא שני שבותים [א"ה בעט סופר כלל י"ד פ"ג הבאתי מא"ע דוקא אם שני שבותין באין ביחד ע"ש:

אין איסור מחמר ביו"כפ וראי' משעיר משתלח שקשרו חוט השני והוי משא:

[א"ה עי' שם בתוס' ישנים שכתבו לשון של זהורית על ראש שעיר מחמר כלאחר יד הוא, משמע להיפך עי' עט סופר כלל י"א]:

סימן יא יב
אופה שרוצה למכור כל ע"ש הקמח לפועל עכום ויאפה לעצמו וקצבים שמוסרים למשרת שלהם את הבשר בע"ש במשקל על איזה אופן שיש היתר:

סימן יג
אם הכרמים הסמוכים לעיר יחשבו לעיבורו של עיר למדוד התחום חוצה להן:

סימן יד
תיקון מבואות בשראנקען:

סימן טו
תינוק הנולד נ"ה מינוטען קודם שקיעת החמה בע"ש:

סימן מד
קושי' בשמים ראש מאחר שאין לנו ר"הר למה אין תוקעין [א"ה עי' עט סופר כלל י' פרט ז' אות ח' שיש לנו ר"הר:
קושי' ט"א למאן דלית ליה מתוך ואסור להוציא לצורך מצוה גם בחול יהי' אסור לתקוע קושי' למה לא תוקעין בירושלים שכרתלית הוה [א"ה עי' תוס' עירויבין ד' כ"ב ד"ה חייבין עלי' משום ר"ה, וא"ת אמאי חייבין הא אית ליה שתי מחיצות דאורייתא וי"ל ירושלים הי' מפולשת מארבע צדדין וחייבין עליה משום ר"ה לעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה ודו"ק שמיושב הרבה בזה עי' תיו"ט פסחים פ"ו]:

סימן מז
רמב"ם שפסק גרגר אחד כשר הקרבן א"כ למה אמרי' תקריב אפי' בשבת [א"ה עי' במפתחות לספר מוצל מאש סי' נ"א אות ט"ו באריכות]:

הלכות פסח

סימן לא
אחד מכר חמצו ושכח למסור חביות גורקען כבושים ביי"ש ולא נזכר עד אחר פסח מה דינו [מר"ם שיק רי"ח:
הנה מבואר בש"ע חמץ הנמצא בבית ישראל אסור אעפ"י שביטלו משום הערמה ונו"בי הקש' מה בכך שלא פיו וליבו שווים, הלא דברים שבלב לא הוויין דברים:
יש"ש כתב מטלטלים העומדים בבית מלוה כ"ע מודים דאף מה שיותר מדמי החוב אינו ברשותו להקדישו:

ש"מק ב"ק דף ל"ג כתב דאף דאין הנגזל יכול להקדיש הגזילה ברשות גזלן, מכ"מ אם הקדיש ואח"כ הוחזר לו הגזל דחל הקדישו למפרע דנגזל למפרע גובה:

סימן לב

איש שנסגר חנותו שיש בו חמץ ע"י שופטים מחמת שאין לו לשלם ועבר הפסח מה הדין [א"ה עי' תשובת מרי"א סי' כ"ג פלא על מרי"א שכתב שמלוה חייב לבער ע"ש במה קנה, ועי' מר"ם שיק סי' רי"ט ומקנה כלל כ"ח פרט ט']

סימן לג

אסור המוזג לסייע ידו ע"ע למכור יי"ש שעבר עליו הפסח, ומשיג על פ"מגד דכתב באיסור דרבנן מסייע מותר, [עי' מקנה כלל ל"א פרט ד' ובספק מכשול אם יש לפ"ע עי' תב"ש ט"ו ס"ק כ"ג מובא בשע"הת ח"ב כלל מ"ב פרט ד']

סימן לד

חיטין שספק אם נלתתו ונתחמצו ולא מכרן קודם פסח:

תו"ח כלל כ' מביא דאור זרוע מתיר איסר דרבנן אפי' לח בלח ברובא אפי' שלא במינו:

סימן לה

ענבים שנדרכו בחביות של יי"ש:

סימן לו

קושי עולם על כלבו בחמץ ידוע לא מהני ביטול מגמ' וכי משכחת ליה לבטלו:

חקירה למה מהני ביטול וחמץ בחצירו יעבור משום הואיל אי בעי קנה בחצירו ואין זה מחוסר מעשה אבל תוס' ב"מ דף כ"ו בדבר הטמון שיכול להיות שלא ימצאנו מעולם אין חצר קונה, אבל בחמץ ידוע קונה:

ש"מק ב"מ ק"ב איסר גם חצר אין קונה:

תמורה ד' כ"ו אם אמר על בכור עם יציאת רובא עולה דברי רב ודברי תלמיד מי שומעין ר"ן הקשה הפקר בלב לא מהני ותי' בלאו הכי אינו ברשותו כידוע, והנה זה אינו מתחיל אלא משעה שנאסר בהנאה, א"כ אינו נעשה הפקר עד התחלת שעה ששית ואז בא עליו מיד חיוב מ"ע תשביתו ולא מהני:

סימן לז

ח"ת בסוגי' דהרהינו:

סימן לח

מה שנהגו לאכול הבכורים בסיום ולא יפרעו יום אחר:

סימן מב

אתרוג ומצה של טבל לא יצא משום דחסר שיעורו דלא הוי כאלו שלו, ולמה לא בטל ברוב כמו פרוטה של הקד' ותי' לענין ממון לא מהני ביטול אם נפל חתיכת איסר של ראובן בתוך ב' חתיכות של שמעון צריך ליתן חתיכה אחת שניתר ע"י הביטול לשמעון, ועי' פ"תגד ק"ט במ"ז לכן פרוטה של הקדש בכיסו בטל מ"הת אבל לא שהיא שלו, ואם הי' מקדש בו אשה בכיס מלא הלזה לא הי' מקודשת כיון דחסר פרוט' אחד דאינו שלו [א"ה ודעתי הקלושה לא שייך בהקדש גזילה, רק מעילה מצד קדושה וכיון שפקע האיסור שבו, אז יד כל אדם בו, וגם אם מחויב לשלם רק הלואה אצלו אבל גוף הפרוט' לא צריך לשלם להקדש, ולמה לא תהי' מקודשת]:

סימן נא

פנ"י כתב בהפקר עובר ב"י ותמוה דהא אמרי' עשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו, אלמא דאי לאו גז"הכ לא הי עובר:

סימן קנו

אסור ליקח יי"ש ושמרים לאחר פסת מבתי רעפפראט שישראל שותפים בו ולא לסמוך על ברירה [א"ה עי' שבילי דוד בסי' תמ"ח גם בענין ריבית ללות משפאר קאסע שישראל שותפים]

הלכות שחיטות וטריפות

סימן נב

אם מותר לישראל לצוות לגוי לנחור בהמתו לזבון לנכרי' [א"ה מש"כ באמירה לנכרי באיסר דרבנן הפ"מג בסי' ש"ז במ"ז ס"ק ד' ונדפס בטעות בפתיחה להלכות יו"ט פ"ג אות וי"ו ועי' בסי' תס"ח לענין מלאכה בע"פ ע"י נכרי ע"ש פר"ח ופ"מג, עי' פר"ח תצ"ו במנהגו איסר אות כ"ג]

הב"ח בסי' תקנ"א דאסור להטריף בידים, ובודאי אין איסר זה אלא מדרבנן [א"ה מה שמשיג עלי שאין הטע' משום צער ב"ח, עי' ריטב"א ע"ז דף י"א שמבואר כאשר כתבתי]:

מרי"ט כתב בדרבנן לא אמרי' אין שלד"ע גם בגוי לא שייך שלדב"ע, ומיושב קושי' תוס' ר"ה גבי ר"ג דאחרים עושין לו צורה הא אסור משום אמירה לגוי, עי' במקנה כלל ח"י]:

ת"הד כתב מגוי לגוי אמרי' אין שלדב"ע, והקשה ממ"ר מיד איש אחיו זה השוכר אחרים להרוג אחיו:

חקירה לפ"ע עובר רק במעשה אבל לא בדיבר רק מסית הוא וזה רק בע"ז [א"ה, שלט"ג בע"ז כתב אם יודע שחברו יבא לעבירה אם לא מזהיר אותו מחויב להזהיר, ועי' שע"הת ח"ב כלל מ"ב פרט ד':]

מח"א מסתפק אם גוי נעשה שליח בשכר כי פועל ידו כיד בע"הב והסכים עמו הנתיבות קפ"ח

[א"ה מ"שכ בסירוס גרמא מותר עי' רמב"ם פט"ו מא"ב גרמא אסור ועי' ח"ס רס"ו ומנ"ח סי' רצ"א, ומ"שכ במקום שגרמה אסור גם אמירה לנכרי אסור, עי' בשמים ראש סי' של"ד כתב כן:

סימן נג

אם מותר ליתן לגוי מעות לקנות חזירים ולגדלם בשותפות לדעת רש"י יש שליחות לחומרא:

פ"מג אמיר' לגוי מותר באיס' עשה עי' פמ"ג בסי' תס"ח:

סימן עט פ פא

אין ספק שכהן שאכל עולת עוף שנמלקה דאית בי' איסר נבילה:

חקירה אם הנרדף שמותר להציל עצמו יכול לעשות שליח להצילו, וכת' העיקר בזה מידי דאסור לשליח לעשות לא אמרי' שלוחו כמותו דאטו מותר הכהן לצוות לזר שיקריב או אשה תצווה לאיש להקיף הקטן [א"ה עי' במקנה ח"ר מה שנדפס אצל הסכמות, ובכלל י"ח אות ה']:

רמב"ם פ"י מתרומ' סבר נזיר ששגג ושתה יין לתרומה יען שנפשו של אדם קץ באכילת איסר לא נהנה כלל ופטור מחומש, אבל הקדש עי' תוס' סנהדרין פ' דאף שלא כד"הנ אסור, ומיושב הקושי' מסוכה דף מ"ב שטעה ואכל עולת עוף, [א"ה עי' מקנה כלל כ"ב פרט ז' גם אחי מורי הגאון ב"מ מטה נפתלי נ"י כתב כן ועי' תוס' פסחים כ"ו שאני היכל שכתב דילפי' מעילה חט חט מתרומ' משמע להיפך [א"ה מש"כ בסי' ע"ט דנביל' איסור מוסף דמטמא בבית הבליעה, פלא עי' זבחים ס"ט מליקת עוף אינה מטמא]:

בשלמים אין מעילה אבל אסור מדאוריי' עי' תו"י נדרי' דף יו"ד ותוס' תמורה דף ג':

פליאה על ח"ס שכתב בסי' ש"ו להטיל מום במעשר בהמה שלו ויפדה ופלא מע"ש נאכל במומו לבעלים:

סימן פג

תב"ש סי' כ"ז מביא ראיה לרש"י שמפרכסת אסורה לאכול רק מדרבנן מדשרי לשחוט מסוכנת אם יש שהות לאכול כזית ביום ואינו יודע מתי תמות:

סימן פד
מי שנושא ב' נשים אם שחיטתו מותר:
כתב נו"בי אין חרם חמור כדאורייי' ורמב"ן כתב דיני מנודה אינם ד"ת:

סימן פה
על שוחט שהעידו עדים שאין לו הרגשה אם לאסור כלים למפרע:

סימן פו
על שוחט שיצא עליו עלילה, אם חשד על א"א חשוד על דבר קל:

סימן פז
שוחט שיצא טריפה מידו פעמים:

סימן פח
שוחט שנתן מכתב ביד המשרת שעופות כשרין, ופיו הכשילו שאמר לאחרים בבית בעל העופות יהי' היום טריפות:

סימן פט
שוחט ששותה יי"נ:

סימן צג
מהרש"א בכורות כתב נקובת הוושט מהני שחיטה לטהרה מידי נבילה ופלא:
[א"ה מ"שכ בעוף אין איסר עשה שאינה זבוח, עי' פ"מגד בפתיחה להלכות שחיטה בזה והביא רשב"א גם בעוף יש איסר עשה ע"ש]

סימן צד
שומן מכמה אווזות נחכו לתוך כלי ואח"כ נמצא בעור צוואר אחת קרועה ונתרפא ע"י קרום:

סימן צה
בוושט הנלקה בשחין ולא ניקב מעבר לעבר וניצרר הדם בין העורות אם יש להתיר משום ס"ס, דלמא לא ניקב הפנימי מע"לע, ואת"ל שהי' מנוקב ונתרפא דלמא נתרפא קודם שניקב העור השני.

סימן צו
בוושט שנלקה בשחין ויש ק"ד בין ב' עורות דמנהגי להטריף אבל אם הק"ד למעלה או למטה ממנו צ"ע מה שמביאין וושטין שנקלף עור החיצונה לא שפיר עביד:

סימן צז
בעופות שיוצא מבנו המעיים כענף היוצא מהבד ולפעמים יש להם כמה ענפים:

סימן צח
בבר אווזות הזכרים שיש כפתר בסוף הקנה וממנה יתפרד ב' פיצולים של קנה, והשב יעקב מקיל גם בנקבות שאין להם כפתר, ובאמצע הקנה יתפצל לשני פיצולים:

סימן צט
בדין מחט שנמצא בבה"כ ויש קורט דם בחוץ:

סימן ק
בעוף שנפלה לאור וכבדה ירוקה ככרתי אחר שליקה:

הלכות מליחה ותערובת

סימן קא
בהמה בוקא דאטמי דשף וא"א מחיים ליבדק אם עיכול ניבים אם מותר החלב מצד ס"ס שמא לא נשמט ולא איעכל ניביה:

סימן קב
שבו"י הביא מעשה בעגל שנמצא בו מחט תוך חלל הגוף דמטריפי' מספק ונמלחה בשר ממנו עם בשר אחר ולא הי' ס' והתיר מטעם ס"ס דילמא לא ניקב אברים הפנימים, ואת"ל ניקב דלמא הלכה כראביה בסי' ק"ה דכל מליחה אף בשומן אינה אוסרת רק כדי קליפה והורה להתיר בהפסד גדול, אף דספק ראשון היא בגופו איסר תורה, מ"מ כיון דאנו על בשר שנמלח עמו דיינין לא על עגל, ובזה הוי ס"ס מענין אחד:

סימן קג
לאחר מליחה נפל מגרגרת חתיכת דם כאורך אצבע:

סימן קד
פלפול על פלתי ריש מליחה:

סימן קה
לב וכבד שנמצא לאחר שנתבשל תוך העוף:
ט"ז ק"ה, מביא בשם מהרש"ל דחתיכה שיש בה דם של עצמה מיקרי ג"כ חתיכה שנאסרה מחמת בליעה ולא איסר מחמת עצמה, וש"ך חולק:

סימן קו
אשה שמסתפקת אי מלחה אווזא אחת ושומן כבר נתערב, או"ז כתב אם נמלחו דגים טמאים עם דגים טהורין דאין צריך ס' מאחר דציר דגים טמאים דרבנן סגי' ברובא, אבל תורת חטאת סי' כ' אות ט' חולק עליו:

בספק אם יש כאן איסר מותר לבטל לכתחילה ש"ך צ"ב סק"ח וקט"ז סקכ"ח:

סימן קז

פירות היבשים שעברו עליהן י"ב חודש אם מותר למכרם לגוי [עי' ח"ס סי' ע"ז ביו"ד]:

סימן קח

מן ה' פרות נחלב לקדירה ואח"כ נמצא אחת מהן הי' טריפה:

[א"ה מה שמביא שבינה לעתים הלכות יו"ט פ"ב הלכה ח"י מתקשה על מג"א בסי' ש"ח וסי' תצ"ח באפר מוקצה שנתערב באפר מוכן צריך ששים, ופלא במידי דלא למיכל קיימא למה לא יתבטל ברוב, ועי' ח"ס יו"ד סי' רע"ו שמישב כי זה כטומאת משא ואית ביה טלטול מוקצה ע"ש]:

סימן קט

מש"כ הטור חלב אינו נוהג בטמאה נפ"מ לחולה שיש בו סכנה:

סימן קי

קושי' גדולה על ש"ך צ"ד ס"ב:

קושי' הראב"ן למה בקדירה שבישל בה בשר אם בישל בה חלב מהני טעימה, דהא החלב נעשה נבילה תוך הקדירה והוי מב"מ:

סימן קיא

לישב קושי' גדול' של פר"ח על ראבד שכתב דחלב ובשר מב"מ מגמר' דאכל חי מטריפ' חייב ג' אלמא דהוי בשר:

תוס' יבמות פ"ב מב"מ לא בטיל רק לח בלח, מגמרא ביצה חיטין וחיטין לא בטלו ושם יבש ביבש:

קושי' מוצל מאש על תוס' פסחים כ"ז דעצי הקדש הם דבר שיל"מ הא ליכא מצוה לחלל:

סימן קיב

קושי' בזבחים ע"ח ש"מ נותן טעם ברוב ל"ד:

סימן קיג

פליאה על תוס' צ"ו בכלי מקדש אוקמי אדאוריי' דברוב בטל בקדשים מב"מ לא בטיל מדאוריי' [א"ה עי' עט סופר כלל כ"ה פרט ג']:

סימן קיד

על מעשה בווילנא שפריש חצי חתיכה וכו' יש"ש ש"ד פ"ד מביא תוספתא טהרות פ"ו המסוכן בר"י והוציא לר"ה ע"ש, וכתב דלא דמי דא"א לומר דוודאי תכריע את הספק בשלמא חזקת אם מכשרה לבתה משום דגם בתה אם הי' לה חזקה הוי מותרת מצד

עצמה וכיון דחזקת אם מועיל לבתה הוי כאלו הו"ל חזקה, משא"כ בס"ט דהא דברה"ר טהור משום דאוקמי' אחזקה, ואיך תכריע גם על מי שנגע ברה"י, הלא גם אם נאמר דחזקה דמהני ברה"ר תועיל גם לרה"י, הלא בס"ט ברה"י לא מהני חזקה לטהר:

סימן קטו

בענין איסורין מבטלין זה את זה:

סימן קטז

ט"ז תר"ה, ומג"א ל"ב, דלא אמרי' כל קבוע כמע"מ היכי דיש ספק אי יש כאן איסר כלל, וקשה אמאי לא מוקי הגמרא הא דאמר שמואל אין הולכין בפ"נ אחר הרוב בתשעה גוים ואחד ספק:

סימן קיז

שוחט ששחט כמה עופות להרבה אנשים בע"יוכפ וידע אחת טריפה אבל לא נודע למי:

סימן קיח

קושי' בפנכא דר"א, למה לא ימתין עד למחר וישתמש בו צונן ואין חשש שמא ישתמש בו חמין אז יהי' נטל"פ [א"ה עי' בהערות לספר מוצל מאש סי' כ"ד]:

נב"י רצה להתיר באיסר דרבנן נטל"פ לכתחילה, ופלא מפנכא דר"א, לפמש"כ בית יעקב דם שמלחו אינו עובר עליו דוקא בשיער מליחה אבל תחילת מליחה גם שדם חם לא חשוב כמבושל, [עי' פר"ח תצ"ו אות כ"ג שמביא רלבח וריב"ל שאסור איסר דרבנן נטל"פ לכתחילה]:

סימן קיט

אם מותר למכור עופות טריפות למומרי במקום בלא זה מצוי לקנות טריפות:

ש"ך יו"ד קנ"א כתב מומר לכל תורה אין אנו מצוין שלא לסייע או להפרישם ועי' דג"מ:

רדב"ז מחדש הא בדלא קאי בתרי עברי נהרא מותר דוקא אם הב"נ או הנזיר יודע שזה אסור לו ואפשר שיחזור בו, אבל אי סובר דאין כאן איסר כלל ובודאי יעשה מה שבלבו חפץ בזה יש לפ"ע, ופלא גוי שמקריב לע"ז בודאי למצוה מכוין בכ"ז אמרי' אי אית ליה בהמה ליכא לפ"ע:

סימן קמט

שאור שלוקח מעיסה קודם שהורמה חלה, ונתנו משאור זה לקדירה להחמיץ גורקען, אם יש תקנה להפריש על השאור מעיסה אחרת:

ב"י צ"ח על דין דנשפך במין במינו לא בעי ס' אלא מדרבנן אזלי' לקולא, ומביא מ"כ, דשאור ועיסה ב' מינים, ופר"ח צועק דמשנה ערוכה שאור של חיטים עם עיסה של

חיטים מב"מ הוא ופלא, ומישב עפ"י ש"ך בסי' צ"ח, אף דקי"ל כרבא דאזלי' בתר שתא דווקא לר"י דמב"מ ל"ב, או לדידן בדברים שהחמירו חכז"ל דבעי' ק' או מאתים, אבל בשיער דצריך ששים, אף אם שוה בשמא, אם לא שוה בטעמא לא בטיל, ור"ן מביא רמב"ן למה שאור ועיסה מב"מ, דלא שווין לא בטעם ולא בשמן, ותי' כיון שימתין ויעשה כל העיסה שאור לכן מיקרי מב"מ, אבל לענין ששים לא שייך סברא הנ"ל יען שיהי' שווין כיון כעת חיך אוכל יטעם לו, ע"כ לענין נשפך שפיר כתב שאור ועיסה שני מינים ולא אזלי' לקולא:

רא"ם הקשה אהא דטומטם אפי' מינו אינו מוציא והא ס"ס דילמא המוציא זכר הוא ואת"ל נקיבה דילמא גם היוצא נקבה, ותי' ס"ס בשני גופים לא אמרי' וש"ך בדיני ס"ס כתב דהא דלא מהני ס"ס בתרי גופא דוקא אם ספק הראשון הוא אסור מ"הת, וצריך לומר מגילה דברי קבלה כדאוריי' אבל קשה למה אין תורמין מדמאי על דמאי הלא ס"ס ואין זה דאוריי' כי רוב ע"ה מעשרין [א"ה עי' הערות במוצל אש סי' י"ג]:

ר"ן פ"ק דביצה כתב דאסור לילך ביו"ט לבית עכו"ם ליטל ביצה מצד קבוע, אבל ריטב"א כתב דאף בביתו שרי דלא הוי קבוע כי אם באיתחזק אחד דודאי אסורא משא"כ אם ספק לן אי יש כאן אחד מנולדים ביו"ט עי' מחהש"ק תקי"ג:

ר"ש סבר דהנאות כילוי בחלה אסור לזרים מדרבנן, אבל בטבל כתב המ"למ דהוא מדאוריי', [א"ה רשב"א שבת כתב רק טבל טמא אסור בהנאה של כלוי ולא טבל טהור, ומרכבת המשנה פכ"ד משבת, כתב יש לתמוה על רשב"א יבמות קי"ד שהקשה אם מותר איסר דרבנן להאכיל לקטן בידים מתנן אין מערבין בטבל דרבנן אע"ג דמערבין לגדול ביו"כפ הואיל דחזי לקטנים, וה"נ טבל דרבנן חזי לקטנים, ותי' ביו"כפ יומא גרים ע"ש ותמהתי עליו שאני טבל דאסור להאכיל בידים משום הנאה של כילוי ואפי' להאכיל לבהמתו אסור, ולאו משם לתא דקטן ע"ב, ופלא על תשובת מהרי"א או"ח סי' פ"ו ע"ש]:

הלכות יי"נ

סימן נד

קושי' לתוס' ר"פ השוכר דאם מכר יי"נ בהקפה אינו אסור אלא למחליף עצמו, א"כ איך פשט בגמרא דמעות ביד גוי מותרין מדא"ל רבא דיזבנו תחילה, דלמא בהקפה ימכרו:

סימן קכ

אי יש היתר להניח עכו"ם מוריק יין מכלי לכלי ע"י צוקהעבר ועי' נב"י ל"ט:

סימן קכא

המטהר יין של נכרים ושכח לחתום חבית אחת ונתערבו באו"ח סי' תנא מובא להלכה חביו' של שכר כיון דהיתירא בלע לא אתרי' לא ידעי' כמה נפיק מיניה, ותמה ח"י מה לי היתר או איסר כיון דלא ידעי', וי"ל לכאורה בכל איסר דאוריי' אם יש ספק הו"ל לאוקמי ההיתר אחזקתי' שלא נתהפך לאיסר, אכן נגד זה יש גם לאיסר חזקה שלא כלא איסורו, וזה לא שייך כ"ז שהוא בהיתירו עומד:

באדם לא שייך ביטול, עי' במקנה כלל י"ט פרט ו', ותשובת מהרי"א סי' מ"ב:

בענין ס"ס בסוגי' דאלמנת עיסה:

נב"י ס"ס צריך לברר אם יוכל לברר ולא ישאר שום ספק, וגם ס"ס עם חזקה לא צריך שום בירור

אי מהני אמתלא בעד אחד באיסור במקום שנאמן קצה"ח סובר דתהני:

תוס' יבמות קי"ח ומהרש"א שם שאתמלא לא מהני רק לסלק דיבורו והוי כשתק מתחילה עד סוף, אבל לא להתיר עפ"י דיבר שני:

סימן קכב

בע"א שאמר נסנסך יינך באיזה אופן שנאמן:

סימן קכג

על תמצית היין שנעשה ברויזע-פולוואר אי יש בו חשש נסך, [א"ה חבל על דאבדון, בל"ס המחבר ז"ל לא שכח לדבר בענין זה אם אזלי' בתר השתא או בתר מעיקרי כמו מוסקי אשר האריכו אחרונים עי' ח"י תס"ז]:

הלכות ריבית

סימן קכד

אם ריבית אסור גם פחות מש"פ, מאי פריך בגמרא רבית דהקדש ה"ד הלא מעל גזבר:

סימן קכה

אם מותר לקנות הלאזען מסוחר ישראל לפרוע מעט מעט במשך השנים ביוקר משער הקצוב להן באותו זמן:

הלכות נדה

סימן עג

באשה שיש לה ווסת מורכבת ווסת הגוף בימים ידועים

סימן עד
אשה שקנחה בפי טבעת לאחר שעשה צרכיה ומצאה דם על העד:

סימן עה
הרואה דם מחמת תשמיש ויש לה מנה שמוצאת דם:
מהרשר"ל על סמ"ג מביא, מדהתירו לרואה מ"ת לישא לאחר בלי בדיקת שפופרת ואם תבדיק בשפופרת ותמצא על הראש המכחול תהי' אסורה לשני רצו קצת להביא ראי' דאין צריך לבדוק אחר הראשים במקום שמצויים ודחה ראש"ט דשא"ה שגם אם תבדוק בשפופרת לא תהא אסורה אלא מספק דלמא לא שוה אצבעו משא"כ התולע אם ימצא יהי' אסור בודאי, לכן כתב דמותר להשליך הראשים של הכבשים ולא שפותחן לבדוק אם מים במוח שאף אם ימצא מים אין אסורה אלא מספק ודמי שפיר לרואה מ"ת [א"ה נגלה כאן סברת נו"בי דלא אמרי' ס"ס שיוכל להתברר רק אם נתברר שני ספיקות, אבל אם יברר רק ספק אחד ויהי' אסור מספ' אין אנו מחוייבין לעשות מס"ס ספק אחד]:

סימן עו
איש שנמצא כתם על בגד שלו [א"ה ח"א כלל ק"י ס"ג כתב שלא צריכה ז' נקיים, אבל תס"ט שמביא שם נרא' רק שלא תאסר על בעלה, אבל צריכה ז' נקיים, אבל עי' בס"ט צק ס"ק ס"ב, ובני הרב הגדול מו"ה יוסף ליב אבדק"ק דערעטשקע נ"י מצא התוספתא פ"ו נמצא על חמי' ופלא, ועי' בפתחי תשובה סי' קפ"ז סי' צק:

סימן עז
אשה שתמצא תמיד בלילה אחר הטבילה כתמים:

סימן עח
באשה שראוה דם מ"ת:

הלכות מקוואות

סימן נה
מקוה שכלו שאוב והושק למעין או למקוה כשירה ע"י נקב כשפ"ה, ונסתם הנקב, הש"ע מכשיר, אבל רי"ו מסתפק:
רמב"ם פכ"ב משבת, נוטל הפקק שביניהן בשבת להשיקן שמ"ק ביצה ומשיקין, למה לא אסרו משום מתקן, דדוקא בתיקון מנא הוי כמכה בפטיש ולא באוכלין, והא דאין שורין בחמין קושיות אספלניות בשבת משום מבשל, ולא משום תקון כלי, דלא כפרישה מובא בא"ר שם [א"ה עי' במנ"ח במוסך שבת אות י"א שמאריך בזה, אם באוכל שייך מכה

בפטיש בזה אמרתי להסבי' ולייש' קושי' ריטב"א בסוכ' ל"ג ת"ר אין ממעטין, וריטב"א הקשה למה לא שרינן לכתחילה דנימא מתוך שהותרה ליקט ענבי' לצורך הותרה נמי שלא לצורך אוכל נפש כשהוא צורך יו"ט דקיי"ל מתוך, ותי' דלא שרינן מדין מתוך אלא מלאכה דעלמא שאינו עושה כלי אבל זה שעשה כלי שהוא דבר מסוים והשתא לא עביד מצוה אלא שמתקנו למצוה לא עכ"ל, ונראה דלא אמרי' מתוך רק במלאכה דשייך באוכל נפש אבל מלאכה דלא שייך באוכל נפש ואין לו מציאות כלל באוכל נפש, לא אמרי' מתוך, וכפ"ת כתב מתקן מנא מאבות מכה בפטיש, ובאוכל לא שייך מכה בפטיש א"כ לא אמרי' מתוך ועי' פנ"י ביצה י"ב שרמב"ם פסק הבונה ביו"ט חייב ולא אמרי' מתוך שמותר במגבן, לענ"ד הא דאמרי' מגבן חייב משום בונה ה"ד במגבן לאוצר לייבש לימים רבים דבכה"ג מכוין כמו בנין משא"כ עשיות גבינה ליו"ט לאכול לאלתר בכה"ג לא שייך בנין לא גרע מבונה ע"מ לסתור דפטור א"כ לפ"ז לא מצינו שהותר בנין לצורך יו"ט].

סימן נו

תיבה שבתוך המעין ומים סביבות מכל צד אם יש לסמוך על רמ"א לצרף הנקבים לשפ"ה:

סימן נז

כלי שנסתם הנקב בברזא לאחר שנתחבר בקרקע אם חשוב קבעו ולבסוף חקקו [תר"ם שי"ק קצ"א] וח"ס כמה תשובות]:

סימן נח

תיבה שנקבע בקרקע וניקב כשפ"ה, אם מותר לחבר על כותליו לשוליו טסים של בדיל ונחושת גם על הנקב שיהי' סתום [מרם שיק קצד]:

סימן נט

פלפול גדול על נב"י שפסק לאיסור דאורייתא תלוש ולבסוף חברו כתלוש:

סימן ס

אי רשאי למלאות כלים במים ולהניחן בחצר בעת הקור שיקרשו ויעשו קרח למלאות מזה מקוה ריקנית:

סימן סא

קושיא פ"ז דמקוואות לר"י דס"ל גוד אחית אם רגלו ראשין במים דטהור, אמאי הא בעינן היוייתו בטהרה:

סימן סב
בענין המשיכה ע"ג קרקע ומשם לצינור ומשם למקוה:

סימן סג
תיבה של עץ צריך להיות דוקא נקב כמוצא רמון ולא די כשפ"ה:

סימן סד
מקוה שנבנה ע"י לבנים ששרו כמה ימים במים, אם יפליטו הלבנים אח"כ המים הנבלעים אם פסלו המקוה טרם שנתמלא מ' סאה:

סימן סה
המים היורדים מגגות ע"י סילונות, שלא יהי' הוויי' ע"י דבר מק"ט עושים סילון אחרון מעץ היורד למקוה, ומדקדקים שלא יתחבר העץ במשמורת של ברזל, אלא יהי' ניקב בסילן זה כי פלוגתי' בראשונים נקב עשויה למלאות:

סימן סו
זחילה ממקוה למקוה שאצלה אם מים במים נפגשו לא נפסל:

סימן סז
אם מותר לעשות פיפין במקוה כדי שיצא מים לחוץ [א"ה עי' ח"ס רי"ח כ"ס יו"ד ק"א]:

סימן סח
גיגית של עץ וחשוקיו ברזל אם זה מעמיד בדבר שמק"ט עי' ח"ס ר"ד:

סימן סט ע עא עב
בענין שתי מקוואות סמוכות ז"לז ובאחת המים הולכים ומחסרים, כעת ת"ס מי גשמים בתוכה ושניה ריקנה, אם מותר לשפוך שאובים בתוך הנזחלת למלאות ממנה ע"י נקב כשפ"ה את האחרת כיון דהיא עצמה פסולה לטבול בתוכה אם תכשרה אחרת [א"ה עי' מר"ם שיק קצ"ח:

מרי"ק כתב פסול זחילה מדאוריי' מדחיישי' שמא ירבו נוטפין על הזוחלין וח"ס מדחה הראיה דאף בספק דרבנן באיתחזק איסורא לא תלינן לקולא ע"ב [א"ה אחרונים הקשו על רשב"א בנשפך אם יש רוב תלינן לקולא הא איתחזק איסור, לכאורה י"ל כל זמן שאיסר עומר לעצמו הוא איסר דאוריי' ואין אנו לדין על איסר דרבנן, ורק כשנפל ונתבטל ברוב הלך חזקת איסר דאורייתא רק אולי אין בתערובות ששים ויתחיל איסר דרבנן, ע"כ אמרי' לקולא שיש בו ששים ולא שייך כאן איתחזק איסר דרבנן ודוק:

א"כ כל זמן שהוא טמא טומאה דאוריית' אין לנו לדין על טומאה דרבנן וכאשר טבל בזוחלין וטהר מדאוריי' ורק יתחיל טומאה דרבנן ולא שייך איתחזק איסורא ודוק, ואין

להשיב א"כ אם הי' רק טמא בטומאת דרבנן לא אזלי' להקל, ואם הי' טמא טומאת דאורייתא נלך להקל, אמת כן מצינו פ"ב דמקוואות ר"ש מביא תוספת' שני מקוואות וכו' השתא מחמירן בטומאה קלה טפי מטומאה חמורה, והיינו טעמא משום דהכא מעיקרא טומאה קלה ה"ל דאם במים שאובין טבל בסוף אכתי טומאה קלה אית ביה, הלכך שתיהן תלויות, אבל גבי טומא' חמור' ספיק' דטומא' חמור' אזלא לה ותספיק' לא מחתינן לי' לטומא' קלה, ועי' עט סופר ד' כ"ט באריכו']:

ריטב"א כתב גבי שליא בבית דאין לחשב חזקת כלים שבבית דאם השלי' טמא נטמאו ממילא הכלים שבאוהל המת, ודאי סברת ריטב"א דווקא התם דאנו צריכין לדון על השליא אם יש בה ולד היא אסורה בהנאה וגם טעון קבורה ולענין השליה דלית בה חזקה מנגדת לרוב שליות דאית בהוולד ואיך אפשר לטמא השליה ולטהר את הכלים, משא"כ במקוה עי' בפנים:

[א"ה עי' בפנים בסוף סי' ס"ט שמסביר סברת ריטב"א בטוב טעם מתוק כדבש, בזה אמרתי לישב קוש' בח"ס יו"ד כ"ט מביא בשם משנת דר"עק לפמ"ש רא"ם דמש"ה מטמאים הטהרות במע"לע שבנדה ולא מוקמי' בחזקת טהרה משום דודאי נגע והספק נולד בהנוגע, א"כ לא מוכח מפרה אדומה דרובא עדיף מחזקה דלמא שווים הם והא דלא מוקמי' האדם בחזקת טומאתו משום דודאי הוזה והפרה בחזקתה דרובה הוה כמו חזקה ע"ש:

והנה סברת רא"ם, זה כסברת ריטב"א, והנה כאשר אנו עוסקים בפרה על מה ומה, בע"כ צריך לומר לאחר שנעשה כהלכתה, לטהר באפר לטמא, א"כ תיכף אנו דנין נגד חזקה ודוק]

[א"ה צעיר הייתי לימים כאשר שאלתי את פי מורי ורבותי' זצ"ל וכתבתי לענ"ד כי נשיקות השאובין, כתב רש"י נדה דף י"ז בפירש מצד זריעה כמו תרומה טמאה נטהרת ע"י זריעה, ועי' ט"ז ריש מקוואות, ע"כ נ"ל זוחלין ועוברים על בור אינה מטהרת יען שלא שייך זריעה אם לא נתחבר לקרקע אבל מקוה כשירה עומדת בקרקע, וכן מעין זוחל מחובר מקורו לקרקע בזה שייך זריעה אבל גל שנתלש מים, גם אם כשירה היא בזוחלין לרוב שיטת ראשונים אבל אין גל יכול לטהר שאובין כי אין לו חיבור לקרקע, אבל תוך מקוה העומדת ומחוברת לקרקע רק זוחלת ופסול' מגז"הכ לטבול בתוכ' אבל השאובין שנשפך לתוכה נזרעין וכשרין למקו', וכן משמע ממקואו' שנעשה בפ"ב וברוב קהלו' עי' ח"ס ריב שנשפך שאובין לאחת שתתמלא עד הנקב למעלה ותיזל לאחרת

ואז היא זוחלין, הי' ראוי מתחלה לסתום הנקב ולשפוך שאובין לכשירה ואח"כ יפתח הפקק ונזל לאחרת, ולא שמענו שצריך לעשות כן והבן]:

הלכות ס"ת ומזוזה

סימן כט

אם משרטט אחר הכתיבה זה תעשה ול"מ, [א"ה להבין תשובה כאן צריך לעי' בתשובה סי' קל"ט ד"ה ואשר הקשית על תוס' סוטה דף י"ז, גם אקדי' איזה דברי' אשר כתבתי למחבר ז"ל, ח"ס רנ"ד כתב רמב"ם התחכם להוכיח מדקי"ל שאין כותבין מגילה א"כ מוכח מזה דכתבו לכם את השירה תורה שיש בה שירה, והקשה דלמא לעולם הכוונה על שירה לחוד אע"ג שאין כותבין מגלות מגלות מ"מ לא גרע מפרשיות שבתפילין ומזוזה כל אלה נכתבים בפני עצמן כי ה' ציווה, וה"נ ה' ציוה על השירה לחודה, ושאלתי לחכמים גדולים ואין פותר לי עכ"ל, והנה זחלתי ואירא לחוות דעתי הקלושה, כי כך כתב תשבץ ח"ר סי' ב' קושטא דמילתא הוא דווקא מגילה הוא דאסור למכתב אבל בכיוצא בזה שלא נכתב להגות בו מותר מדינא ומה שצריכה באותה טבלא בגמרא לתרץ שהי' כתובה סירוגין היינו משום שמשם הי' רואה וכותב מגלת סוטה וכיון שנכתבה כדי להגות בה הי' צריכין, לכותבה בסירוגין אבל במה שלא נכתב כדי להגות בו מותר בכל ענין אפי' היכא דליכא ס"ת לעשות עכ"ל ועי' רש"י יבמות ק"ד, א"כ תפילין ומזוזה מותר ליכתב מגילה כי לא להתלמד נעשו:

והנה דודי הגאון הקדוש רבי נפתלי אבדק"ק ווארין זצ"ל השואל בח"ס, אם כתב השירה לבדו או שכתב כל התורה ונפסל ונשאר רק השירה לבדו אם יצא, וח"ס מתפלא עליו ע"ש, ומצאתי בשג"א סי' ל"ד, גם מביא קושיא מדודי ז"ל אנברשת דהילנא מלכא הא אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב, וח"ס מחדש שאין איסר על גברא ליכתב שלא מן הכתב רק הספר פסול ע"ש ומצאתי שקושת דודי ז"ל הקשה תוס' יומא ל"ז]:

סימן ל

מג"א קנ"ב מביא מר"פ לא תעשון כן רק במחובר שייך נתיצה ועי' ח"ס או"ח סי' ל"ב ופמג"ד הקשה מעצי הקדש, ואני לא הבנתי מגמרא ע"ז י"ג לישווי ג'יסטרא לא תעשון כן ע"ש ותשבץ סי' ב', ותי' מה שנאמר בפירש בתורה שריפת האשירה בודאי לא תעשון כן בקודש:

סימן נא

[א"ה יען שלא נודע מי הי' השואל, ואני ידעתי שהי' הרב הגאון הגדול מו"ה דוד ביסטריץ זצ"ל שהי' רב בק"ק מילידארף ונתקבל לרב בק"ק מאדע, ובעוה"ר נטרפה השעה ר"ל, מנוחתו כבוד במילידארף]:

[קושי' על תה"ב שהקשה מחולין ל"ג עי' בראש יוסף שם]:

אם בית בשותפות והפקר חייב במזוזה:

ריב"ש כתב אתרוג אמר רחמנא ולא חצי אתרוג, ובשותפים הלא החצי שאולה בידו, וא"א לצאת י"ח בחצי שהיא שלו, ולא קשה מאתרוג החסר שפסל משום דבעינן לקוחה תמה, אלמא בלא"ה הי' יוצא בחצי אתרוג, ומוסבר עפ"י רשב"א ור"ן בחולין קל"ב, שותף עם גוי וכהן פטור ממתנות, אף דקי"ל שה' אפי' מקצת שה', דוקא גבי תייש הבא על הצבי' דכל שיות שבו מחייב משא"כ בזה דאיכא כאן כל השה ומקצתו ממני פטור א"א לחייבו ממקצת האחר, זה סברת תוס' ב"ב דף נ"ו הא דאמרי' גיטין מ"ב חצי עבד וחציו בן חורין דמשלם חצי כופר, כל הכופר דשייך בו משלם יחשוב כופר שלם דלא הרג אלא חצי בן חורין ע"ש:

רשב"א שבת קל"א כתב דבית של הפקר פטור ממזוזה כדאמרי' בשוכר דכל ל' יום פטו' ואע"ג לאחר ל' יום חיי' היינו מדרבנן דאלו מ"הת אין הפרש בין תוך ל' לאחר ל':

תוס' ב"מ דף פ"ח לקוח פטור ממעשר דוקא בקנה קודם המירוח, ובגוי הדין להיפך דהקונה ממנו קודם המירוח חייב:

סימן קלד

קהל שאומרים שס"ת אשר נתן הנגיד לבהכנ"ס נתן במתנה כעת היורש רצה ליקח ואין עדות כאן:

סימן קלה

מי שרצה לקיים חצות כתיבת ס"ת ע"י סופר, וסופר יכתב ע"י פועל ושליח ראשין א"א לעשות שליח שני כי מילין לא מימסרן לשלוח:

סימן קלו

בס"ת שיוד ראשונה של שם בן ד' גדולה כמו ויו, האיך יתקן גינת וורדים פוסל שם שלא ניכתב כסדרן, [א"ה המחבר ז"ל חיציו שנונים נגד בעל ג"וו, ופלא עי' נב"י סי' ע"ו, ובלשכת הסופר חקירה יו"ד]:

מקדיש בעל מום למזבח מה שעשה עשוי אעפ"י שהוא בל"ת, זה רק אם ידע שהוא בע"מ, אבל אי הי' סבור שהוא תם ונמצא בע"מ, הוי הקדש בטעות, וזה הטעם שהתירו הפוסקים למחוק שם של חול שקידש בטעות שסבר שם של קודש הוא:

סימן קלז
ס"ת שנמצא בו ד' טעיות זא"ז, אי רשאי לתקנו בלי הגה חדשה:

סימן קלח
ס"ת שבלה ושתי יריעת א"א לתקנו כדת מה לעשות שאין לו מעות לתקן באופן המועיל:

סימן קלט
בעל הספר כתב לעיני כל ישראל, ולא כיון ליכתב לשמה אם סתמא לשמה:
קושי' על תוס' סוטה דף י"ז אם ישרטם לאחר כתיבה יהי' תולמ"ע:
חקירה, ס"ת נכתב יריעות יריעות ואח"כ יתפור האיך יתכשר הלא כל יריעה בפ"ע פסולה לקרות והוי תולת"ע אלא ודאי תפירתן זו עשייתן:

סימן קמ
בונאים עכו"ם כתבו על חומת בהכנ"ס השם הקודש בלשונם ובכתבם אם מותר למחוק:

סימן קמא
טבילת גר קודם מילה לא מהני:

סימן קמב
ח"ת בסוגי' גר קטן:

הלכות בכורות

סימן נא
תוספתא בהמת מדבר והקדש וגר שמת ואין לו יורשי' פטורה [א"ה עי' ח"ס שט"ז, ותשובת מרי"א שמא]:

סימן נב
פמג"ד כתב באיסר דרבנן אמירה לגוי מותר בשאר איסורים, לכאורה לפי"ז דקי"ל במטיל חום בקדשים בזה"ז דאינו אלא איסר דרבנן, אעפ"כ אסור לותר לגוי להטיל מום בבכור, ונראה דשאני התם דאפי' גרמא אסור הלכך אמירה לעכו"ם עכ"פ גרמא הוי ואין האיסר משום שבות גרידא:

סימן קמג

אחד מכר לגוי עובר בהמתו שלא ביכרה בכסף ולא במשיכה, ואח"כ שמעה אשתו דצריך גם למכור הפרה ובעלה לא הי' בבית ומכרה היא ג"כ רק בכסף ולא במשיכה כי עומדת באגם:

הג"א בפ' הזהב במקום שא"א משיכה גם לשיטת ר"ת מהני כסף:

סימן קמד

[א"ה המחבר משיג עלי שכתבתי בהמת הפקר חייבת בכורי, וקנין דרבנן רק הפקר וזה טעו' כי העכו"ם קונה וממון שלו היא, ולא ידעתי במה קנה העכו"ם כי לא כיון לקנות מן הפקר בחצר אין גוי קונה, וגם הבהמה עומד' באגם אצל הרועה, ממילא לא קנה בחצירו: על מקו"ח משיג שנעלם ממנו יש"ש, ועי' רשב"א גיטין ל"ו אם נלמד מפסוק אלה הנחלות יש לב"ד כח גם להקנות ע"ש:

סימן קמה

אם מכר בהמתו בעד חוב שחייב לו, כיון דאין מחוסר מעות מהני משיכה, אבל במלוה אינה קונה:

חקירה אם קנה מדרבנן ממילא הבעלים מתיאשים:

סימן קמו

ישראל שלא מכר בהמתו וכעת כהנים לא רצו לקבל הבכור אם מותר להטיל מום בזמן הזה:

ראש הקשה על רמב"ם דפסק דאינו חייב בהנהגת כלאים אלא בטמאה עם טהורה, אבל ב' מינים טהורי' אינו אלא מדרבנן, מחולין דף ע"ט דש"מ סימני' דאוריי' ולרמב"ם גם אי סימנים דרבנן מהני לאיסר דרבנן:

ב"ח כתב דמסתם כשמבטל אדם חמצו גם החמץ שיבא לרשותו בתוך הפסח בכלל, דאע"ג דאין אדם יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, מ"מ יכול להפקיר דבר שלא ב"ל, [א"ה קצ"הח ריא"ובית אפרי' א"ע נ' ומג"א תס"ו ס"ק ג']:

ומישב בזה ריב"ש הנפלא שכתב גוי שעשה ישראל שליח לקנות לו חמץ בפסח מגוי אחר והלך וקנאו שעובר ישראל על ב"י כי אין שליחות והו"ל כחמצו של גוי שקבל ישראל אחריות, ומל"מ פ"ד מחמץ מתקשה בו:

סימן קמז

אם בכור הומם מום עובר אם אסור לעשות מום קבוע מד"ת:

סימן קמח

פנוי' שזנתה וילדה בן זכר מה דין ילד לענין פדיונו:

המקדש אשה במע"ש דאינה קונה המלוה אלא מדרבנן לכמה שיטות קידושיה דאוריי', ולא עוד אלא אף לאותן שיטות דסוברי' דאינה מקודשת אלא מדרבנן, נראה דהיינו דוקא היכי דהיא לא קנתה מדאוריי', אבל אם הבעל קנה דבר מדרבנן וקידש בו אשה כ"ע מודו דמקודשת מדאוריי' [א"ה עי' נב"י ח"ב א"ע סי' נ"ד קדמו בזה, עי' במקנה כלל ל"א פרט ט"ו]:

סימן קנג

אם יצא הולד לאחר מיתת האם אם הוא בכור לכהן:

הלכות נדר, הקדש צדקה

סימן קכט

אשה שנדרה בעת חליה שאם תקום מחליה שתצום בה"ב כל השנה ובעלה החריש לה ביום שמעו:

קושיי גדולה בנזיר איבעי להו אם בעל מיעקר עקר או מיגז גייז לשיטת רמב"ן מובא בר"ן נדרים כ"ו הא דאמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו דוקא בהתר' חכם אבל בהפרת הבעל לא א"כ תיפק ליה דבעל מיגז גייז ממתני' נטולה אני מיהודי' דיפר חלקו ואסור לעולם, ואיך אסורה לעולם כיון שהותרה לבעלה בע"כ מיגז גייז:

[א"ה עי' ר"ן וראש נדרים דף פ"ג ע"ב]:

סימן קל

מי שנדר בעת חלית אחיו סך מעות לחלק לעניים ולא הספיק השליח לעשות שליחותו עד שמת החולה אם מחוייב לקיים נדרו, וגם אם מחויב דוקא ליתן לעניים שבמקום שנדר:

סימן קלא

אגודה המובא ביו"ד ר"ל רל"ב, ומג"א ק"ח, דאם זכר מתחלה לעשות המחוייב ודחה הדבר שעדיין יש לו פנאי ואח"כ שכח דלא הוי אונס:

קושי' שג"א על רב"י שפ' אם לא קרא ק"ש קודם חצות לחכמים שוב אין רשאי לקראת, דאיך אפשר לבטל עכשיו מצות ק"ש בוודאי מפני סייג של ספק ק"ש אחרת:

[א"ה פר"ח תצ"ו באות ט"ו מביא ר"ן ביצה באבד ערובו לא יבשל, טוב לבטל עונג שבת אחת כדי לקיים שבתות הרבה, ואוסר דגים בנתייקר השער ע"ש:

סימן קלב
מי שמחוייב ליתן מעשר עובר מיד על בל תאחר כיון דקיימו עניים ועי' תוס' ר"ה דף ד':

סימן קלג
אם מותר לשנות מעני לעני קונטרס גדול להפליא:

סימן קנ
בענין ט"ה ממון במתנות כהונה:

סימן קנא
קושי' למרדכי כיון שאין לבעלים רק טה"נ אין יכול להתנו', א"כ מתנה עמ"ל בפדיון ובתרומה האיך אפשר להתנות:

סימן קנב
ח"ת במתנה עמ"ל ובסוגי' יקדשו ידיך לעושיהן:
רשב"א ורא"ש ביבמות אם התנאי נעשה כהלכתו אינו מחוייב לקיים התנאי ויבטל המעשה, אבל אם אינו נעשה כהלכתו דהמעשה יהי' קיים אף בלא יתקיים התנאי דנתחייב בשכר פעולה דאין צריך קנין:
יבש ביבש לכ"ע אין מבטלין לכתחלה מדאורייי':
אבני מלואים בתשוב' סי' ח"י בתרומ' לכ"ע אין מבטלין מדאורייי':

סימן קכו
נא"ה להבין התשובה צריך אני להעתק אשר כתבתי לחותני מורי ז"ל, המל"מ פי"א ממעשה קרבנות ה"ד:
כתב רשב"ם ב"ב ק"כ אם שחט קדשים בחוץ ונתחייב כרת ואח"כ הלך לחכם להתיר לו הקדשו ועקר ההקדש מעיקרו איגלי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם ופטור מכרת ע"כ, ואני מסתפק בשוחט בפנים ואכל קודם זריקה דלוקה אי מהני ליה שאלה לפוטרו ממלקות דילמא דוקא שוחט בחוץ דהיא שחיטה שאינה ראוי מהני ליה שאלה, אבל בשוחט בפנים לא, וראיתי תוס' כריתות דף י"ג שכתבו השתא שנשחטו ונזרקו דמן כהלכתא ליתא בשאלה, ומפשט דבריהם נראה דוקא היכא דנשחט ונזרק דמם כהלכה לא מהני שאלה, אבל קודם זריקה מהני שאלה, ועי' תוס' סוטה דף ו' שהקשו למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין, ועי' נדרים ס"ד דאמרי' תרומה ביד כהן דלא מצי מיתשל עליה, ואפשר כל שהביאו לכהן וכ"ש אם נתקדש בכלי דחשיב כתרומה ביד כהן ולא מצי מתשל עליה, ועי' מש"כ הרא"ש בשם רא"מ, ועי' בחו"י סי' ק"ל עכ"ל:

וכ"ל חו"י צל"ע, אם יועיל התרה גבי קרבן באומר הרי זו, דתיכף הוי בביה גזא דרחמנא ובתרומה המסורה לכהן עכ"ל, ולא זכיתי להבין, גם בהקדש בדה"ב מבואר בערכין כ"ג ורמב"ם פ"ד דנדרים, ושם ג"כ אין חייב באחריות כמו הרי זו, ועי' חולין קל"ט פלוגתי' בנדר לבדה"ב, ונב"י ח"ב קנ"ד מתקשה למה באמת אם תרומה ביד כהן לא יוכל לתשאל, וש"ך בסי' רנ"ה מביא תשובת שמ"ק, כי לא אתי דבור ומבטל מעשה ע"ש לכאורה צ"ע משבעות כ"ד, ומכות כ"ב דלא מצא למצוא הקדש רק בבכור, ולמה לא מוקמי' ביד כהן, לפי בה"ז כריתות י"ג ניחה שרצה למוקמי באופן שלא הי' מעולם שאלה, ולפי חו"י אם אמר הרי זו לא הי' מעולם שאלה עדיין קשה, כן הקשה חותני ז"ל, והנה ר"א ממיץ וכן רמב"ם פ"ד נדרים כפי סברת כ"מ, באמת גם ביד כהן מהני שאלה מבעלים, רק הכהן לא יוכל לתשאול, וקצת משמע מלשון רמב"ם פט"ו ממ"א הלכה י"א שכתב וכן תרומה נתנו חכמים שיעור שאין בהם דרך היתר לכל אדם, וכ"מ מתקשה בו, ונראה שבעלים יוכל לתשאל, אבל יען שאחרים אין יכולין לתשאל אין זה דשלי"מ, ועי' מוצל מאש סי' י"ט, ומרי"ט סי' ה':

ונראה בסברה שתרומה כל זמן שבידו יש לו כח בו בעבור טהנ"א, וגם עדיין מצות נתינה עליו, ע"כ יוכל לתשאל, אולם כאשר כבר נתן לכהן וקיים מצות הנתינה אין לו עוד בו שום זכות שיוכל לתשאל עליו, ומוסבר יותר שכל מתנות כהונה השי"ת מזכה חלף עבודתם ולא צריך קנין כמבואר בקצה"ח סי' רמ"ג, גם לכהן קטן יוכל ליתן הפדיון כי שלו הוא, וע"כ מי יפקע מיד כהן דוגמא לסברת ר"ן נדרים פ"ה בקונם לכל כהנים ע"ש, והנה הקדש הגוף גם אם מסר לכהן עוד שמו עליו, כי כל עבודות צריך להיות על שם בעלים, ועי' ב"ק דף ע"ו, מה לי מכרו להדיוט, ותי' להדיוט מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון, מכרו לשמים מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן, וכתב תוס' והא דאמר לקמן גנב והקדיש חייב ד' וה', היינו בקדשי בד"הב דלא מיקרי על שם בעלים, וסברה מתוקה מאוד, ומובן גמרא זבחים דף מ"ה שאין מעילה בקדשי עכו"ם, כי וינזרו מקדשי בנ"י דווקא הקדש הגוף שעדיין שמו עליו, אבל בהקדש בד"הב יש מעילה בקדשי עכו"ם, ומובן, ולא קשה קושי' מל"מ כי בסוטה עדיין שם בעליה על מנחת קנאות, ועי' תוס' תמורה ל"ב ד"ה מקדשין, הבדל בין קדשי מזבח לקדשי בד"הב ועדיין צריך להבין למה יוכל לתשאל על קדשי בד"הב כל זמן שברשותו כקושי' רשב"א גיטין דף ט' כיון שאמירה לגביה וכו' ונראה שיש לי זכות כי מבואר בב"מ נ"ז וכמה מקומות הקדש שוה מנה יכול לחלל על פרוטה ויש לו כח בו יותר מאחר כי רק הבעלים יכולין לחלל שוה מנה על פרוטה עי' תוס' מנחות דף ע"א ע"ב, וכן כתב שמ"ק ב"מ דף

ז' אבל עי' בט"א במגילה דף כ"ג ובאבני שוהם שם שמסביר להיפך יען שבעלי' יוכלו לתשאול ע"כ פודה בפחות, אבל פטר חמור שקדושה מאליו או שבא ליד גזבר גם בעלי' פודין רק בשווי', וע' ריט"א פ"ק דבכורות בזה, לכאורה האיך יפרנסו בכורות דף כ"ה פרה לפדות וכו' ותוס' תמורה כ"ז ע"ב ותוס' פסחי' דף י"ג נפרקניה ושם כבר ביד גזבר ע"ש, ועי' קצה"ח סי' ר' שמקשה אם יש חצר להקדש למה מהני שאלה כמבואר שבועות דף כ"ד, בהנ"ל ניחא בקדושת הגוף מהני שאלה, ועי' מעילה דף י"ד שמקשה שיחלל על פרוטה ג"כ קשה לטור אבן, ועי' תויו"ט כלים פי"ז משנה ט' ודו"ק ועיי' תוס' רי"ד קידושין דף נ"ח, ותוס' תמורה דף כ"ז ע"ב, על כן פלא מש"כ הגאון ז"ל בסי' קכ"ח שלא עלה בזכרון לפניו הנ"ל לפי שעה, ומה שהקשה מהקדש שלא עובר על ב"י מצד הואיל אי בעי פדה ותי' ביד הקדש לא אמרי' הואיל, א"כ אז ג"כ לא יוכל לפדות רק בשויה כאשר כתב הט"א:

רשב"א בגיטין דף כ' דלא אמרו דאמירתו לגבוה יהי' ממש כאלו נמסר לגזבר שא"כ לא מצינו שאלה בהקדש אלא לענין קנין שאם הקדיש שור בסיף העולם קנה הקדש, ובהדיוט עד שימשך:

בעה"מ פ"ד דב"ק הביא קושיא בשם ר"ה הגאון ז"ל על הא דר"ג נתן מעשר עני שלו לרע"ק שיזכה בו לעניים הא אמירה לגבוה כמסירה דמי, והוליד מזה דאף דכמסירה דמיא מכ"מ אין ב"ד יורדין לנכסיו, [א"ה עי' בשו"מ ח"ר סי' ר"ה בתשובתו אלי שמביא שריטב"א קידושין דף כ"ו דלא אמרי' במתנות כהונה, אמירה לגבוה אבל אני מצאתי בתוס' ביבמות דף צ"ג שכתבו דשייך אמירה לגבוה בתרומה ע"ש, לענ"ד שריטב"א כתב דלא מקיים מצות ביער באמירה אם לא מפיק מרשותי' ותוס' קאי שחל התרומה אם אמר ערוגה זה יהי' תרומה מצד אמירה לגבוה:

מה שמסתפק חו"י, אין הכוונה מפני שאינו חייב באחריו' כוונתו קדה"ג שאינו יוצא ע"י פדיון עד שיימם אולי גם ע"י שאלה לא יופקע:

רמב"ן בתשובה מחדש דאם אדם אין אוסר על עצמו מחמת דבר הנדור בעצמו כ"א כעין קנס על דבר אחר שאמר קונם עלי פירות אלו אם אלך למקום פלוני לא בעינן ביה חרטה דמעיקרא וסגי בחרטה דהשתא כעין שנדר משה ליתרו שלא יצא ממדין שיתן לו בתו וא"ל הקב"ה לך והתר במדין ע"י חרטה דהשתא ובכה"ג ודאי לא נעקר הנדר מעיקרו:

תוס' קידושין נ"ז מה שלי בשלך וכו', משמע שמותר שחוטי חוץ באכילה ופלא מב"ק שפטור ד' וה', יען שהיא שחיטה שא"ר, ותי' דבר עמוק:

מהרש"א קידושין נ"ז כתב על קושי' תוס' אמאי לא תני פיגול ונותר, שפקע איסר קודש ופלא ממתני' בכריתות יש אוכל דחייב על נותר אשם מעילה, ותי' עפ"י תוס' ישנים שם הקשה למה חייב על מעילה הלא נותר אינו ש"פ וליכא קרן ואם אין קרן אין חומש, כחמץ של הקדש דאינו מועל עי' פסחים כ"ט, ותי' דהתם קדושת בד"הב ופחות מש"פ לאו בר דמים, אבל קדה"ג אף דאינו בר דמים חייב:

גם הנתיבות כח מחדש כן לישב קושי' קצה"ח בהא יש אוכל אכילה אחת וכו' ר"מ אומר אם הי' שבת והוציא וכו', והקשה כיון דקילד"מ פטור מקרן ופטור מאשם, ותי' תוס' כתובות דף ל', כתבו בתרומה חייב אף בקלד"מ דהתשלומין דידה משום כפרה, משא"כ בקרן וחומש של הקדש אינו משום כפרה רק משום גזל הקדש וזה שייך בקדושת דמים אבל בקדושת הגוף אפי' במקום דלאו בר דמים רק משום כפרה כמו תרומה ע"ש:

ואבל גוף תו"י שחדשו בקדושת הגוף מועלין אף שאינו בר דמים כלל, פלא כי גמרא ערוכה בדף כ"ג בכריתות דנותר דלית ש"פ אין מועלין ומתני' דיש אוכל מיירי באכילה מרובה, וכ' רש"י ואע"ג דאה"נ הוא כשארי קדשים דהאי נמי חזי לגבוה שאם עלה לא ירד ע"ש, א"ה כעת זכינו להגהות של ח"ס בכריתות שם כתב עי' לקמן כ"ג פרש"י בגסה, ועוד לקמן כ"ג כל חלב ל"ה ומקשי הא מעילה שיעורו בפרוטה, ושיעור חלב בכזית, דע כי כל הקדש דלא שוה פרוטה לגזבר גם כי שוה פרוטה לאותו שנהנה אינה חייב, ומשו"ה קדושת דמים שהוא חמץ לא שוה פרוטה לגזבר אינו מועיל, אמנם קדושת המזבח אע"ג דלא שוה פרוטה לגזבר מ"מ ש"פ להעלותו להקטירו אך צריך שיהי' בו כזית, דאין הקטרה פחות מכזית, ושפיר מייתי מכל חלב ל"ה, דהרי שניהם שיעורם בכזית, ונותר אע"ג דאינה ראוי להעלותו לכתחלה, מ"מ כיון שאם עלה לא ירד הו"ל כשוה פרוטה להקדש, אך אחר שכבר נסרח איננו שוה פרוטה להאוכל ולא נהנה בפרוטה אא"כ אכל אכילה גסה, והן הנה דברי רש"י לקמן ד"ה בגסה, ודברי תוס' בשמעתין הכל עולה בקנה אחד בלי פקפוק בעזה"י]:

תוס' חולין דף כ"ב כתב כיון שבא ליד כהן יוצא ידי נדרו, והקשה מל"מ פי"ד ממע"ק האיך יצא ידי נדרו אפי' אם שחט שלא לשמו לא יצא [א"ה עי' בטהרת הקודש על משנה כל הזבחים שמישב בדרך נפלא]:

תוס' ב"ב דף ע"ט, דחצר אין קונה להקדש, מזה הוליד אגודה הובא במג"א קנ"ד, דמצא דבר בב"הכנס דהוא למוצא, ורמב"ן סובר דחצר קונה להקדש רק מעילה אין בו כיון דלא הוקדש ע"י אדם כמו קדשי עכו"ם, וי"ל דאף אם נאמר אם זכה הכהן להקדש ולא

מהני שאלה להוציא לחולין כמש"כ הר"ן באוסר נכסיו וכו', אבל אם לאחר שמעל בה נשאל לחכם והותר נדרו פטור מקרבן מעילה [א"ה עי' קצה"ח סי' ר']:

סימן קכז

חקירה בהא דקיימ"ל אין מעילה פחות מש"פ אם הוא דווקא בנהינה ופוגם אבל במוצא לחולין אפשר אף בפחות מש"פ, ורצה לפשוט מרשב"א גיטין דף י"ב במקדש ידי עבדו עושה ופורע פחות מש"פ [א"ה מתוס' מכות דף כ"ב ד"ה שבשלו בעצי הקדש, הקשה לילקי משום הזיד במעילה, וי"ל דלא חשוב אלא לאו דאתינהו בפחות מש"פ, משמע שצריך פרוטה, ואגב אעתק ריטב"א במכות שם מביא תי' מרבינו מאיר הלוי כיון דאיסורי הנאה הוא ולא מצי לאיתנהויי מיניה בהיתיר' לית ביה משום מעילה ואע"ג דכל הקדש איסור הנאה הוא, מ"מ לא חייבו הכתב משום מעילה אלא דבר מאיס' הקדש חזו לאיתנהויי מיניה עכ"ל, ולא זכיתי להבין הכוונה ובספר יהושע אות תי"ח מתקשה בו שנגד גמר' פסחי' כ"ז]:

ריטב"א קידושין דף מ"ז, טעמא דר"ה דאמר בשואל קרדם דלא קנאו במשיכה דמשיכה לא מהני אלא לקנו' גוף החפץ אבל בענין שחפץ הדרא בעיני ולא קני אלא להשתמש לא מהני עד שיתחיל לשמש בו:

סימן קכח

רמב"ן דאין אדם יכול לעשות שלית לנדור ולהזיר אי להפקיר עי' ב"י א"ת תל"ד מרי"ט מסביר מצד מילי לא מימסרו, ופלא, זה קאי ששליח ראשון לא יוכל לעשות שני [א"ה מה שמחבר הקשה שמצינו שאחר יוכל להקדיש בהמתו קושי' זו מובא בח"ס שכ"א. ופלא שם קאי על בהמתו של מקדיש ועי' מקנה כלל כ"ג פרט ט"ו]:

מ"שכ המחבר ז"ל אם תרומה נוטל במחשבה, א"כ גם הקדש במחשבה כל נדיב לב עולות עי' שבועות כ"ו לענ"ד חילק גדול כי תרומה ניטל במחשבה ונעשה תרומה ושאר חולין ואוכל מצד זה, אבל בהקדש רק נדיב לב עולות שחיוב עליו להקריב קרבן, אבל לא שבהמה כבר הקדש במחשבת הלב ועי' רמב"ם פי"ד ממעשה קרבנות שחייב להביא, אבל בתרומה נעשה תיכף תרום' ומוסבר לענ"ד עפ"י רא"ש נדרים דף י"ב כחלת אהרן דבר אסור ולא חל התפסה גם שהוא מפריש אין זה דבר נדור דהא מעיקרא נמי הוא אסור משום טבל ופיו לא אסר אלא התיר שהוציא השירים מידי טבל ע"ש, א"כ תרומה יוכל להפריש במחשבה רק לברר הדבר, אבל להקדיש בהמת חולין שיהי' הקדש צריך דיבור ורק נדיב לב עולות חיוב חל עליו ודוק והנה דבר נפלא ראיתי במאירי בשבת קכ"ח, י"א שא"א לישאל אלא בתרומות הואיל ותרומה נטלת באומד ובמחשבה ונותן

עיניו בצד זה ואוכל בצד אחר, אבל מעשר שאינו ניטל במחשבה אא"כ הפרישן אינו יכול לישאל עליו עכ"ל, אולי הכוונה כמ"שכ ש"ך רנ"ה סברה אם ביד כהן לא יוכל להשאל כי לא אתי דבור ומבטל מעשה כן סובר בתרומה שלא צריך להפרשה מעשה יוכל לתשאל אתי דבור ומבטל דבור, אבל מעשר שצריך מעשה לא אתי דבור ומבטל מעשה אבל עי' ניטין לא שגם מעשר נוטל במחשבה]:

אלה יעמדו על הברכה!

הטיבה ה' לטובים ק"ק **פאקש** ואנשי גליל אשר הי' מכבדים רבם הגאון המחבר ז"ל בחיים וגם אחר מותו לעשות זכרון עולם בכלל ובפרט אנשי חסד **החברא קדישא** נותנים לכסף מוצא על הוצאות הדפוס ישלם ה' פעלם שלא תמוש התורה מפיהם ומפי זרעם עד עולם עם אריכות ימים ושנות חיים טובים אמן:

יזכור אלקים לטובה את נשמת הנגיד ונדיב התורני מוקיר רבנן כ"ה **משה וועלטמאנן** ע"ה תהי' נשמתו צרורה בצרור החיים:

השקיפה ממעון קדשו, לברך הנגיד ונדיב כזה **מלכיאל ווייס** נ"י ונגיד הנדיב התורני כ"ה **מרדכי בעק** נ"י ותלמידי הרבני המופלג הנגיד ונדיב כמה"ו **מרדכי דוב שטיינער** נ"י אשר מסייעי' לספר כפועל אדם ישלם לו בברכה משולשת חיים ע"ע:

אחרון אהרון חביב ש"ב הנגיד הרבני צדיק תמים כמו"ה **איצק צבי ראצערסדארפער** נ"י ישלם הי' כל הטוב אשר מטיב עם כל משפחה וכל הדופקים בפתחי לב נדיבתו כן צדקה לחיים טובים דשנים ורעננים עד בלי ירח:

אפריון נמטי לאהובי הרבני החרוץ מו"ה **איצק ווייס** נ"י, ולבני הבחור החרוץ מו"ה **שמעון סופר** נ"י אשר טרחו מאוד עם הספר זכות המחבר הגאון ז"ל יעמוד להם חיים ע"ע: